

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ

2

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Β'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Υπό^{}
ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ
Καθηγητού Πανεπιστημίου

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληται

ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ & ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ
Διδάκτορες τῆς Θεολογίας

ΕΠΕ

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1972

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Ο ΜΕΓΑΣ

2

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ Β'

Z'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς δυτικούς ἐπισκόπους,
ὅλαι πλὴν τῆς πρὸς τὸν Ἀμβρόσιον Μεδιολάνων, ᾧ οὐκονδὲ κί-
νητρον· νὰ ζητήσουν τὴν ἐπέμβασιν αὐτῶν πρὸς διόρθωσιν τῶν
πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς. ‘Ο ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας παρου-
σιάζεται εἰς αὐτὰς θρηγῶν διὰ τὴν θλιβερὰν κατάστασιν τῶν Ἐκ-
κλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐκφράζων χαρὰν διὰ τὴν εἰρηνικὴν κα-
τάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Δύσεως καὶ διὰ τὴν ὁμοφροσύνην
τῶν ἔκεῖ ἐπισκόπων καὶ διατυπώνων τὸ παράπονον διὰ τὴν ἀδια-
φορίαν των ὡς πρὸς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς.

Βέβαια ὑπῆρχε τότε εἰρήνη καὶ ὁμοφροσύνη εἰς τὴν Δύσιν,
ἀλλ’ ὁ Βασίλειος τὴν ὑπερεκτιμᾷ καὶ φαίνεται σὰν νὰ πιστεύῃ ὅτι
ὑπῆρχε πάντοτε. ‘Η Ἐκκλησίᾳ αὐτῆς ἦτο εὔτυχής, διότι, ἀν ἔξαι-
ρέσωμεν μόνον τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Κων-
σταντίου (350 — 361), καὶ φυσικὰ τὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 —
363), ὅλον τὸν ἄλλον καιρὸν ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ δρθιοδόξους αὐτοκρά-
τορας. Καθ’ ὃν χρόνον δὲ ἔγραφεν ὁ Βασίλειος ἐβασίλευεν ἔκεῖ
πρῶτα ὁ Οὐαλεντινιανὸς Α’ καὶ ἔπειτα ὁ Γρατιανός.

‘Αλλ’ ἐπὶ Κωνσταντίου τὰ πράγματα δὲν ἥσαν τόσον ὅμαλά.
‘Ητο τόση ἡ πίεσις, ὥστε τὸ 358 ὁ ἔξοριστος ἀρχιεπίσκοπος Ρώ-
μης Λιβέριος ἤναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ τὸ σύμβολον τοῦ Σιρμίου,
τῶν Ὁμοίων δηλαδὴ τῶν κεντρώων Ἀρειανῶν. Κατὰ τὸ 360 εἰς
ὅλας τὰς μετέπειτα πατριαρχικὰς ἔδρας οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἥσαν
ἢ ἀρειανοὶ ἢ ὑποτεταγμένοι εἰς τὴν ἀρειανικὴν ἔξουσίαν· εἰς τὴν
Ρώμην ὁ Λιβέριος, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὁ Γεώργιος ἀντὶ τοῦ
ἔξορίστου Ἀθανασίου, εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ὁ Εὐζώιος ἀντὶ τοῦ

έξορίστου Μελετίου, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Εὐδόξιος, εἰς τὴν Παλαιστίνην (Καισάρειαν) ὁ Ἀκάκιος. Φυσικὰ ἥλλαξαν κάπιας τὰ πράγματα μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κωνσταντίου, πολὺ δὲ περισσότερον εἰς τὴν Δύσιν, δπου κύριον ὀχυρὸν τῶν Ἀρειανῶν παρέμεναν τὰ Μεδιόλανα, ἔχοντα ἐπίσκοπον τὸν Καππαδόκην Αὐξέντιον.

‘Ο Βασίλειος εύθὺς μετὰ τὴν ἀνοδόν του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον ἀνέλαβε προσπάθειαν συναγερμοῦ δλων τῶν ὄρθοδόξων ἡγετῶν τῆς Ἀνατολῆς ἔναντι τοῦ ἀρειανικοῦ κινδύνου καὶ ἐπιδιώξεως τῆς ἀπὸ τὴν Δύσιν ἐνισχύσεως. Ἡ βοήθεια τῆς Δύσεως ἥδυνατο νὰ ἔχῃ τὴν ἔξης μορφήν. Πρῶτον νὰ καταδικάσουν οἱ ἔκεī ἐπίσκοποι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, ὁ ὅποῖος εἶχε διοισθήσει εἰς τὸν μοναρχιανισμόν, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον ἀπέφευγαν νὰ κάμουν ἔκεινοι· δεύτερον νὰ παύσουν ὑποστηρίζοντες εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὸν ἀντιεπίσκοπον Παυλῖνον, τὸν ὅποῖον αὐτὸi εἶχαν ἀναβιβάσει καὶ τὸν ὅποῖον ἐλάχιστοι ἀκολουθοῦσαν, οἱ ζηλωταὶ καὶ αὐστηροὶ ὄρθοδοξοὶ· τρίτον ν’ ἀπαιτήσουν ἀπὸ τὸν ἀνατολικὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα νὰ παύσῃ τὸν ἔναντίον τῶν ὄρθοδόξων διωγμόν. Ἐθεωροῦσε δὲ βέβαιον δτι ὁ αὐτοκράτωρ, δταν εὑρίσκετο ἐνώπιον συγκροτημένης δυνάμεως, θὰ ὑποχωροῦσε.

Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ὁ Βασίλειος ἤρχισε τὴν ἐπιχοινωνίαν μὲ τοὺς Δυτικοὺς τὸ 371, ἐπικαλεσθεὶς τότε τὴν βοήθειαν τοῦ ἀκρωτηρίου εἰς τὴν Δύσιν Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας καὶ ἀποστέλλας πρὸς τοῦτο ἐπιστολὰς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Ρώμην διὰ χειρὸς τοῦ διακόνου τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας Δωροθέου, τὸ φθινόπωρον τοῦ 371 (ἐπιστολὴ 70 πρὸς Δάμασον, ἀν καὶ τὸ δνομα τοῦτο δὲν φαίνεται εἰς τὸν τίτλον).

‘Απὸ ἔκεī ἐστάλη ὁ διάκονος Σαβῖνος, ἐνῷ ὁ Βασίλειος εἶχε ζητήσει μεγαλυτέρου κύρους ἀντιπροσωπείαν πρὸς ἔξετασιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς, μ’ ἐπιστολὴν ἀπὸ σύνοδον συγκροτηθεῖσαν εἰς τὴν Ρώμην μὲ συμμετοχὴν 24 ἐπισκόπων καὶ καταδικάσασαν τὸν ἀρειανὸν ἐπίσκοπον Μεδιολάνων Αὐξέντιον. Ὁ Σαβῖνος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς τοῦ Πάσχα τοῦ 372 καὶ

μετέφερεν εἰς τὴν Δύσιν νέας ἐπιστολὰς τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Δάμασον (ὑπ' ἀριθμὸν 90) καὶ πρὸς ἄλλους ἥγετας ποὺ τοῦ εἶχαν γράψει, δπως δὲ Οὐαλεριανὸς Ἀκυληίας (ὑπ' ἀριθμὸν 91).

Τότε οἱ Δυτικοί, τὸ 374, ἔστειλαν τὸν πρεσβύτερον Εὐάγριον, Ἀντιοχέα, δὲ δόποῖος πρὸ ἑτῶν εἶχεν ἀκολουθήσει τὸν Εὔσεβιον Βερκέλλης καὶ ἔζοῦσεν εἰς τὴν Δύσιν. Ὁ Εὐάγριος ἔφερεν ἀπὸ ἑκεῖ σύμβολον, διὰ νὰ τὸ ὑπογράψουν οἱ Ἀνατολικοὶ χωρὶς καμμίαν μεταβολήν, δπως ἔζητεῖτο δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Βασίλειον, διὰ τῆς δόποίας ἐπίσης ἔζητεῖτο νὰ σταλῇ ἀντιπροσωπεία εἰς τὴν Ρώμην πρὸς συζήτησιν. Ὁ Βασίλειος ἥρνήθη νὰ δεχθῇ τὰς προτάσεις ποὺ περιεῖχεν ἡ ἀπολεσθεῖσα ἑκείνη ἐπιστολή, διότι τὰς ἔθεωρησε προσβλητικάς. "Οθεν δὲ Εὐάγριος, μεταβάς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ἥλθεν εἰς κοινωνίαν μὲ τὸν Παυλῖνον καὶ ὅχι μὲ τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ Μελετίου, πρεσβύτερον τώρα, Δωρόθεον. Ἐπιστρέψας εἰς τὴν Δύσιν εἰσηγήθη ἐπίσημον ἀναγνώρισιν τοῦ Παυλίνου, πρᾶγμα τὸ δόποιον ἔγινε. Μετὰ δεκατετραετίαν αὐτὸς δὲ Εὐάγριος διεδέχθη τὸν Παυλῖνον, ὡς γνωστόν.

Ὁ Βασίλειος ἐταράχθη ἀπὸ τὴν ἐνέργειαν αὐτὴν τῆς Δύσεως. "Εγραψεν εἰς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ καὶ εἰς τὸν στρατηγὸν Τερέντιον ποὺ εὑρίσκετο ἑκεῖ καὶ εἶχεν ἀρχίσει νὰ κάμπτεται καὶ νὰ ὑποστηρίζῃ τὸν Παυλῖνον, ἀλλ' ἐπίσης ὠργάνωσε καὶ νέαν ἀποστολὴν εἰς τὴν Δύσιν. Τώρα πάλιν δὲ Δωρόθεος, συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Σαγκτίσσιμον, ἵνα πρεσβύτερον ποὺ δὲν γνωρίζει κανεὶς ποὺ νὰ τὸν τοποθετήσῃ, διότι εὑρίσκετο συνεχῶς μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, μετέβη ἑκεῖ φέρων ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Δάμασον (ὑπ' ἀριθμὸν 242) καὶ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους Ἰταλίας καὶ Γαλλίας (ὑπ' ἀριθμὸν 243). Ἡ γωνίζετο ὑπερανθρώπως νὰ κάμψῃ τὸ πεῖσμα τῶν Δυτικῶν, οἱ δόποιοι δὲν ἥθελαν νὰ ἐπανορθώσουν ἵνα σφάλμα των, τὴν ἀρχικὴν ἀντικανονικὴν χειροτονίαν τοῦ Παυλίνου, καὶ ἔθεταν ἐμπόδια εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ ἐπισκοπικοῦ σώματος τῆς Ἀνατολῆς.

"Απὸ τὴν Δύσιν ἥλθαν ἐνθαρρυντικαὶ ἐπιστολαί, ἀλλὰ τίποτε περισσότερον. Ἐζητεῖτο ἡ διατύπωσις ὁμοιογίας ἐκ μέρους ἑκείνων τοὺς δόποίους αὐτοὶ ἔθεωροῦσαν ὑπόπτους. Τοῦτο ἔπραξαν.

Κατόπιν συνεχῶν ταξιδίων τοῦ Σαγκτισσίμου εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κέντρα τῆς Ἀσίας συνεκεντρώθησαν πολυάριθμοι ὑπογραφαῖ. Μία τελευταῖα ἀποστολὴ τῶν δύο πρεσβυτέρων, Δωροθέου καὶ Σαγκτισσίμου, ἐπραγματοποιήθη τὸ ἐπόμενον ἔτος 377. 'Ο Βασίλειος δι' ἐπιστολῆς του (ὑπ' ἀριθμὸν 263) διεκτραγωδεῖ μὲ τὰ μελανώτερα χρώματα τὴν κατάστασιν, ἡ ὅποια πράγματι εἶχεν ἐκτραχυνθῆ ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ 374 καὶ κάθε μῆνα ἔχειροτέρευε, καὶ ζητεῖ ἀπεριφράστως καταδίκην τῶν αἱρετικῶν Ἀπολιναρίου Λαοδικείας καὶ Εύσταθίου Σεβαστείας, ἀναγνώρισιν δὲ τοῦ Μελετίου ὡς ἀρχιεπισκόπου Ἀντιοχείας ἀντὶ τοῦ Παυλίνου.

Καὶ δὸ μὲν Ἀπολινάριος κατεδικάσθη διὰ συνδου ἐν Ρώμῃ, τὸ θέμα τοῦ Εύσταθίου δὲν προωθήθη καθόλου, διότι οἱ Δυτικοὶ τὸν εἶχαν ἀναγνωρίσει ὡς ὄρθοδοξον πρὸ δεκαεπταετίας καὶ δὲν ξθελαν τώρα νὰ ὑπαναχωρήσουν, τὸ δὲ θέμα τῆς Ἀντιοχείας συζητηθὲν δὲν ἐπελύθη, διότι δὸ παρευρισκόμενος εἰς τὴν Ρώμην Πέτρος Ἀλεξανδρείας μὲ ἄκραν ἐπιπολαιότητα ἐδήλωσεν δτι θεωρεῖ ὡς ἀρειανοὺς τοὺς Μελέτιον Ἀντιοχείας καὶ Εύσέβιον Σαμοσάτων, οἱ ὅποιοι ήσαν ἔξοριστοι ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς! 'Ο πόλεμος κατὰ τῶν Γότθων ἡμπόδισε τοὺς Δυτικούς νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Ἀνατολὴν πρὸς συμμετοχὴν εἰς σύνοδον, ὅπως εἶχε ζητήσει δὸ Βασίλειος.

Τὰ προβλήματα αὐτά, πλὴν τοῦ ἀντιοχειανοῦ, ἐλύθησαν τὸ 381 εἰς τὴν Β' οἰκουμενικὴν σύνοδον, ἀλλ' δὸ Βασίλειος δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ ἰδῃ καρποφοροῦντας τοὺς κόπους του. Διότι ἡ ἀναγνώρισις τῆς Ὁρθοδοξίας τὸ 381 ἦτο κατὰ μέγιστον μέρος καρπὸς τῶν ἴδικῶν του κόπων πρὸς ἀνασυγκρότησιν τῶν δυνάμεών της.

'Η ἐπιστολὴ 197 πρὸς Ἀμβρόσιον Μεδιολάνων ἔχει ἄλλο θέμα. 'Ο Ἀμβρόσιος, μέλος εὐγενοῦς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας καὶ διοικητὴς τῆς Βορείου Ἰταλίας, ἔξελέγη τὸ 374 διὰ βοῆς τοῦ λαοῦ ἐπίσκοπος Μεδιολάνων. Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἔγραψεν εἰς τὸν Βασίλειον νὰ διευκολύνῃ ἐκπροσώπους του νὰ παραλάβουν τὰ λειψανα τοῦ ἀποθανόντος (374) εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ὅπου ἦτο ἔξοριστος, πρώην ἐπισκόπου Μεδιολάνων Διονυσίου, ὅπερ καὶ ἐπραξεν οὕτος. 'Ο Ἀμβρόσιος δχι ἀπλῶς ἐσέβετο βαθύτατα τὸν

Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τὸν εἶχεν ὡς πρότυπον καὶ ὄδηγόν, ὅπως
καὶ ἄλλους πατέρας τῆς Ἀνατολῆς, εἰς τὰ θεολογικὰ καὶ ἑρ-
μηνευτικὰ ζητήματα. Οὕτω τὰ δογματικά του ἔργα περὶ πί-
στεως καὶ περὶ ἀγίου Πνεύματος ἐμπνέονται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ
τὰ ἀνάλογα ἔργα τοῦ Βασιλείου καὶ αἱ ἑρμηνευτικαὶ ὅμιλαι του
εἰς τὴν Ἐξαήμερον ἀπὸ τὸ ὅμώνυμον ἔργον αὐτοῦ.

70. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἄρχαίας ἀγάπης θεσμοὺς ἀνανεοῦσθαι καὶ πατέρων εἰρήνην, τὸ οὐρανιὸν δῶρον Χριστοῦ καὶ σωτῆρον ἀπομαραθὲν τῷ χρόνῳ, πάλιν πρὸς τὴν ἀκμὴν ἐπαναγαγεῖν ἀναγκαῖον μὲν ἡμῖν καὶ ὡφέλιμον, τερπνὸν δὲ εὖ οἶδα δτὶ καὶ τῇ σῇ φιλοχρίστῳ διαθέσει καταφανῆσεται. Τί γὰρ ἀν γένοιτο χαριέστερον ἢ τοὺς τοσούτῳ τῷ πλήθει τῶν τόπων διηρημένους τῇ διὰ τῆς ἀγάπης ἐνώσει καθορᾶν εἰς μίαν μελῶν ἀρμονίαν ἐν σώματι Χριστοῦ δεδέσθαι; Ἡ Ἀνατολὴ πᾶσα σχεδόν, τιμιώτατε πάτερ, (λέγω δὲ Ἀνατολὴν τὰ ἀπὸ τοῦ Ἰλλυρικοῦ μέχρις Αἰγύπτου) μεγάλῳ χειμῶνι καὶ κλύδωνι κατασείεται, τῆς πάλαι μὲν σπαρείσης αἰρέσεως ὑπὸ τοῦ ἔχθρου τῆς ἀληθείας Ἀρείου, νῦν δὲ πρὸς τὸ ἀνασχντον ἀναφανείσης καὶ οἰονεὶ δίζης πικρᾶς καρπὸν δλέθριον ἀναδιδούσης, κατακρατούσης λοιπὸν διὰ τὸ τὸν μὲν καθ' ἔκαστην παροικίαν προεστῶτας τοῦ δρθοῦ λόγου ἐκ συκοφαντίας καὶ ἐπηρείας τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκπεσεῖν, παραδοθῆναι δὲ τοῖς

Ἐπιστολὴ 70. Ἔγραφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 371. Εἰς τὰ χειρόγραφα διατηρεῖται ἀνεπίγραφος, δλλὰ τόσον ἢ θέσις τῆς εἰς τὴν σειρὰν τῆς συλλογῆς δσον καὶ τὸ περιεχόμενόν της δεικνύουν δτὶ πρόκειται περὶ γράμματος πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Δάμασον. Είναι δὲ αὔτῃ ἀσφαλῶς τὸ γράμμα ποὺ μνημονεύει δ Βασίλειος εἰς τὴν προηγουμένην πρὸς Ἀθανάσιον ἐπιστολὴν (ύπ' ἀριθ. 69, τ.Α'). Ζητεῖ δπὸ τὸν Δάμασον νὰ στείλῃ ἀνθρώπους του εἰς τὴν Ἀνατολὴν, διὰ νὰ ἔξακριβώσουν, ποῖοι εἰναι οἱ Ὁρθόδοξοι, ὡστε νὰ διατηροῦν μὲ αὐτοὺς κοινωνίαν. Σκοπὸς τοῦ Βασιλείου

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 70
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΟΥ

‘Η ἀνανέωσις δεσμῶν παλαιᾶς ἀγάπης καὶ ἡ ἐπαναφορὰ εἰς ἵσχυν τῆς εἰρήνης τῶν πατέρων, αὐτοῦ τοῦ οὐρανίου καὶ σωτηρίου δώρου τοῦ Χριστοῦ ποὺ ἀπεμαράνθη μὲ τὸν χρόνον, εἰς ἡμᾶς μὲν εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ὡφέλιμος, γνωρίζω δὲ καλὰ δτι θὰ φανῇ εὐχάριστος καὶ εἰς τὴν φιλόχριστον διάθεσίν σου. Διότι τί εἶναι χαριέστερον ἀπὸ τὸ νὰ βλέπῃ κανεὶς δεμένους εἰς μίαν ἀρμονίαν μελῶν εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ τοὺς χωρισμένους ἀπὸ τὸ τόσον πλῆθος τῶν τόπων; ‘Ολόκληρος σχεδὸν ἡ Ἀνατολή, τιμιώτατε πάτερ, (ἐννοῶ δὲ μὲ αὐτὸ τὸ δνομα τὰς περιοχὰς ἀνατολικῶς τῆς γραμμῆς Ἰλλυρικοῦ καὶ Αἰγύπτου)¹, σείεται ἀπὸ τρομερὰν τρικυμίαν καὶ ἀπὸ κυκλῶνα, διότι ἡ αἱρεσις ποὺ ἔσπάρη παλαιὰ ὑπὸ τοῦ Ἀρείου καὶ τώρα ἐμεγάλωσεν ἀναισχύντως καὶ σὰν πικρὰ ρίζα παράγει δλέθριον καρπόν ἐπικρατεῖ πλέον. Καὶ δλόγος τῆς ὑπερισχύσεώς της εἶναι δτι οἱ μὲν προϊστάμενοι τῆς δρθιδοξίας εἰς κάθε ἐπαρχίαν ἔξεπεσαν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας των κατόπιν συκοφαντιῶν καὶ ραδιουργιῶν, παρεδόθη δὲ ἡ διακυβέρνησις τῶν πραγμάτων εἰς ὀνθρώπους αἰχμαλωτίζοντας τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιοτέρων. ‘Ως τὴν μόνην δὲ λύσιν τῶν δυ-

εῖναι νὰ παύσῃ διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ ἡ ὑπὸ τῆς Ρώμης ὑποστήριξις τῆς μικρᾶς μερίδος τῶν σχισματικῶν τῆς Ἀντιοχείας ὑπὸ τὸν Παυλίνον καὶ κατόπιν τούτου νὰ ἐνωθοῦν δλαι αἱ δρθιδοξοι δυνάμεις κατὰ τῆς ἀρειανικῆς αἱρέσεως.

1. ‘Ο αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς Οὐάλης ἢτο φιλαρειανδς, δ δὲ τῆς Δύσεως Οὐαλεντινιανὸς ἢτο δρθιδοξος, ἔξ οὐ καὶ ἡ εἰρηνικὴ κατάστασις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Δύσεως.

αἰχμαλωτίζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἀκεραιοτέρων τὴν τῶν πραγμάτων ἴσχύν. Τούτων μίαν προσεδοκήσαμεν λύσιν τὴν τῆς ὑμετέρας εὐσπλαγχνίας ἐπίσκεψιν. Καὶ ἐψυχαγώγησεν ἡμᾶς ἀεὶ τὸ παράδοξον τῆς ὑμετέρας ἀγάπης ἐν τῷ παρελθόντι χρόνῳ, καὶ φῆμη φαιδροτέρᾳ πρὸς βραχὺ τὰς ψυχὰς ἀνερρώσθημεν ὡς ἐσομένης ἡμῖν τινος ἐπισκέψεως παρ' ὑμῶν. ‘Ως δὲ διημάρτομεν τῆς ἐλπίδος, μηκέτι στέγοντες ἥλθομεν ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἡμῶν παράκλησιν διαναστῆναι ὑμᾶς πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ ἀποστεῖλαι τινας τῶν δμοψύχων, ἢ συμβιβάζοντας τοὺς διεστῶτας, ἢ εἰς φιλίαν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἐπανάγοντας, ἢ τοὺς γοῦν αἰτίους τῆς ἀκαταστασίας φανερωτέρους ὑμῖν καθιστῶντας, ὥστε καὶ ὑμῖν φανερὸν εἶναι τοῦ λοιποῦ πρὸς τίνας ἔχειν τὴν κοινωνίαν προσῆκε. Πάντως δὲ οὐδὲν καινὸν ἐπιζητοῦμεν, ἀλλὰ τοῖς τε λοιποῖς τῶν πάλαι μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν σύνηθες καὶ διαφερόντως ὑμῖν. Οἴδαμεν γὰρ μηῆμης ἀκολουθίᾳ, παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν αἰτηθέντων καὶ ἀπὸ γραμμάτων τῶν ἔτι καὶ νῦν πεφυλαγμένων παρ' ἡμῖν διδασκόμενοι, Διονύσιον ἐκεῖνον τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον, παρ' ὑμῖν ἐπὶ τε ὁρθότητι πίστεως καὶ τῇ λοιπῇ ἀρετῇ διαπρέψαντα, ἐπισκεπτόμενον διὰ γραμμάτων τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων καὶ παρακαλοῦντα τοὺς πατέρας ἡμῶν διὰ γραμμάτων καὶ πέμπειν τοὺς ἀπολυτρούμένους ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τὴν ἀδελφότητα. Ἐν χαλεπωτέρῳ δὲ νῦν καὶ σκυθρωποτέρῳ τὰ καθ' ἡμᾶς καὶ πλείονος δεόμενα τῆς ἐπιμελείας. Οὐ γὰρ οἰκοδομημάτων γηίνων καταστροφήν, ἀλλ' Ἐκκλησιῶν ἀλώσιν ὅδυρόμεθα· οὐδὲ δουλείαν σωματικήν, ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν καθ' ἐκάστην ἡμέραν ἐνεργούμενην παρὰ τῶν ὑπερμαχούντων τῆς αἰρέσεως καθορῶμεν. “Ωστε, εἰ μὴ ἥδη διανασταίτε πρὸς τὴν ἀντίληψιν, μικρὸν ὕστερον οὐδὲ οἷς ὀρέξετε τὴν χεῖρα εὐρήσετε, πάντων ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἰρέσεως γενομένων.

2. Πρόκειται περὶ τοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Διονυσίου, Ἑλληνικῆς καταγωγῆς, δὲ διποίος ἀνῆλθε εἰς τὴν ἔδραν τὸ 259. Μετὰ τὴν καταστρεπτικὴν εἰσβολὴν τῶν Σκυθῶν εἰς τὴν Καππαδοκίαν δὲ Διονύσιος ἐβοήθησεν εἰς τὴν ἔξαγοράν αἰχμαλώτων.

σκολιῶν αὐτῶν ἡλπίσαμεν τὴν παρὰ τῆς εὔσπλαγχνίας σας ἐπίσκεψιν.

Πάντοτε εἰς τὸ παρελθὸν μᾶς ἔδιδε παρηγορίαν τὸ μέγεθος τῆς ἀγάπης σας· ἀγαλλίασιν δὲ ἔδοκίμασαν αἱ ψυχαὶ μας ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἀπὸ τὴν χαροποιὸν φήμην περὶ ἐπικειμένης ἐπισκέψεώς σας ἔδω. Ὅταν δῶμας ἡ ἐλπίς μας διεψεύσθη, δὲν ὑπεμείναμεν ἀλλο καὶ κατελήξαμεν εἰς τὸ νὰ ἀνακοινώσωμεν μὲ τὸ γράμμα τοῦτο τὴν παράκλησίν μας νὰ κινηθῆτε εἰς βοήθειάν μας καὶ νὰ στείλετε μερικοὺς ἀπὸ τοὺς δμόφρονάς σας, οἱ ὅποιοι ἢ θὰ συμβιβάσουν τοὺς διεστῶτας ἢ θὰ συμφιλιώσουν τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἢ τουλάχιστον θὰ καταστήσουν φανερωτέρους εἰς σᾶς τοὺς αἴτίους τῆς ἀκαταστασίας, ὥστε τοῦ λοιποῦ νὰ εἰναι καὶ εἰς σᾶς φανερὸν μὲ ποίους νὰ ἔχετε κοινωνίαν.

Πάντως δὲν ζητοῦμεν τίποτε νέον, ἀλλὰ κάτι ποὺ ἦτο σύνηθες καὶ εἰς τοὺς λοιπούς ἐκ τῶν παλαιῶν μακαρίων καὶ θεοφιλῶν ἀνδρῶν, καὶ ἴδιαιτέρως εἰς σᾶς. Διότι γνωρίζουμεν κατὰ συνεχῆ παράδοσιν, διδαχθέντες ἀπὸ τοὺς πατέρας μας κατόπιν ἐρωτήσεώς μας καὶ ἀπὸ γράμματα ποὺ φυλάσσονται ἀκόμη εἰς τὰ ἀρχεῖά μας, ὅτι δὲ Διονύσιος ἔκεινος ὁ ὅποιος διέπρεψεν εἰς τὴν ἔδραν σας δι' ὄρθιοδοξίαν καὶ πᾶσαν ἄλλην ἀρετήν, ἐπεκοινώνησε διὰ γραμμάτων μὲ τὴν ἴδικήν μας Ἐκκλησίαν τῶν Καισαρέων καὶ παρηγόρησε μὲ γράμματα τοὺς πατέρας μας καὶ ἔστειλεν ἀνθρώπους νὰ λυτρώσουν ἀδελφούς ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν².

Τώρα δὲ ποὺ ἡ ἔδω κατάστασις εἰναι δυσκολωτέρα καὶ σκοτεινοτέρα, χρειάζεται ἀκόμη μεγαλυτέρα ἐπιμέλεια. Διότι τώρα δὲν κλαίομεν καταστροφὴν γηίνων οἰκοδομημάτων, ἀλλ' ἀλωσιν Ἐκκλησιῶν οὕτε δουλείαν σωματικὴν ἀλλ' αἰχμαλωσίαν ψυχῶν ποὺ βλέπομεν νὰ ἐνεργῆται καθημερινῶς ἀπὸ τοὺς ὑπερμάχους τῆς αἵρεσεως. Ὡστε, δὲν δὲν ἐγερθῆτε τώρα πρὸς βοήθειαν, ὀλίγον ἀργότερα δὲν θὰ εῦρετε οὕτε εἰς ποίους ν' ἀπλώσετε τὸ χέρι, διότι ὅλοι θὰ περιέλθουν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς αἵρεσεως.

*90. ΤΟΙΣ ΑΓΙΩΤΑΤΟΙΣ ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ ΤΟΙΣ ΕΝ ΤΗ ΛΥΣΕΙ*

1. Ὁ ἀγαθὸς Θεός, ὁ ἀεὶ ταῖς θλίψεσι παραζευγνὺς τὰς παρακλήσεις, ἔδωκε καὶ νῦν ἡμῖν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ὀδυνῶν εὐρέσθαι τινὰ μετρίαν παράκλησιν ἐκ τῶν γραμμάτων, ἢ παρὰ τῆς ὑμετέρας δρθότητος διημέριας ἡμῶν πατὴρ Ἀθανάσιος δὲ πίσκοπος δεξάμενος διεπέμψατο ἡμῖν, ὑγιοῦς πίστεως μαρτυρίαν καὶ τῆς ἀνεπηρεάστου δμονοίας καὶ συμπνοίας ἀπόδειξιν ἔχοντα, ὥστε καὶ ποιμένας ἀναδεικνύαι τοῖς ἵχνεσι τῶν πατέρων ἀκολουθοῦντας καὶ τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μετ' ἐπιστήμης ποιμαίνοντας. Ταῦτα πάντα ηὔφρανεν ἡμᾶς τοσοῦτον, ὥστε λῦσαι ἡμῶν τὴν κατήφειαν καὶ μειδίαμά τι βραχὺ ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐμποιῆσαι ἀπὸ τῆς σκυθρωπῆς ταύτης τῶν πραγμάτων κινήσεως ἐν ᾧ νῦν καθεστήκαμεν. Ἐπέτεινε δὲ ἡμῖν τὴν παράκλησιν διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου υἱοῦ καὶ συνδιακόνου Σαβίνου, δις καὶ τὰ παρ' ὑμῖν καλὰ διηγησάμενος ἀκριβῶς ἔθρεψεν ἡμῶν τὰς ψυχὰς καὶ τὰ ἡμέτερα δὲ τῇ πείρᾳ μαθὼν ἐναργῶς ὑμῖν ἀναγγελεῖ, ἵνα προηγουμένως μὲν διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου δεήσεως τῆς πρὸς τὸν Κύριον συναγωνίζησθε ἡμῖν, ἐπειτα δὲ καὶ τὴν ἐνδεχομένην παραμυθίαν ταῖς καταπονούμεναις Ἐκκλησίαις εἰσενέγκασθαι μὴ παραιτήσῃσθε. Κέκμηκε γὰρ ἐνταῦθα, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ ἀπειρηκε πρὸς τὰς συνεχεῖς προσβολὰς τῶν ἐναντίων ἡ Ἐκκλη-

*Ἐπιστολὴ 90. Ἐγράφη πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 372 καὶ ἐστάλη πρὸς τοὺς δυτικοὺς ἐπισκόπους διὰ τοῦ διακόνου Σαβίνου, δὲν καὶ εἰς χεῖρας τῶν παραληπτῶν ἔφθασε μετὰ πολλοὺς μῆνας, διότι διάκονος, περιοδεύσας εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς Ἀνατολῆς καθυστέρησε τὴν ἐπιστροφὴν του εἰς τὴν Δύσιν. Παρὰ τὸν γενικὸν τίτλον τῆς, πιθανῶς προστεθέντα ἀργότε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 90
 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥΣ ΑΔΕΛΦΟΥΣ
 ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

1. Ό άγαθὸς Θεὸς ὁ ὄποιος πάντοτε ζευγαρώνει τὰς παρηγορίας μὲ τὰς θλίψεις, ἔδωσε καὶ τώρα εἰς ἡμᾶς μέσα εἰς τόσον πλῆθος δύσυνῶν νὰ εὔρωμεν κάποιαν μετρίαν παρηγορίαν ἀπὸ τὰ γράμματα, τὰ ὄποια δ τιμιώτατος πατήρ ἡμῶν Ἀθανάσιος δ ἐπίσκοπος ἔδέχθη ἀπὸ τὴν δρθιοφροσύνην σας καὶ διεβίβασεν εἰς ἡμᾶς. Περιέχουν πράγματι μαρτυρίαν ὑγιοῦς πίστεως καὶ ἀπόδειξιν τῆς ἀμεταβλήτου δόμονοίας καὶ συμπνοίας σας καὶ φανερώνουν ποιμένας ποὺ ἀκολουθοῦν τὰ Ἰχνη τῶν πατέρων καὶ ποιμαίνουν τὸν λαὸν τοῦ Κυρίου μὲ γνῶσιν. "Ολα αὐτὰ μᾶς ηὔφραναν τόσον πολύ, ὥστε νὰ διαλύσουν τὴν κατήφειάν μας καὶ νὰ ἐνσταλλάξουν εἰς τὰς ψυχάς μας μικρὸν μειδίαμα ἀνάμεσα εἰς αὐτὴν τὴν σκυθρωπὴν κατάστασιν πραγμάτων εἰς τὴν ὄποιαν εἴμεθα τοποθετημένοι.

Ηὕξησε δὲ τὴν εἰς ἡμᾶς παρηγορίαν δ Κύριος διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου νίοῦ καὶ συνδιακόνου Σαβίνου, δ ὄποιος μὲ τὰς λεπτομερεῖς διηγήσεις διὰ τὴν καλὴν κατάστασιν ποὺ ἐπικρατεῖ αὐτοῦ ἔθρεψε τὰς ψυχάς μας. Ἀφοῦ δὲ μάθη καὶ τὰ ἴδια μας μὲ τὴν προσωπικήν του πεῖραν, θὰ σᾶς τὰ γνωστοποιήσῃ ἐναργῶς, οὕτως ὥστε κατὰ πρῶτον μὲν νὰ συναγωνίζεσθε μαζί μας διὰ τῆς ἐκτενοῦς καὶ φιλοπόνου δεήσεως πρὸς τὸν Κύριον, ἔπειτα δὲ νὰ μὴ ἀρνηθῆτε νὰ προσφέρετε εἰς τὰς καταπονημένας Ἐκκλησίας τὴν παραμυθίαν ποὺ εἶναι ἐντὸς τῶν δυνατοτήτων σας. Διότι δλα τὰ πράγματα ἔδῶ εἶναι ἄρρωστα, ἀδελφοί τιμιώτατοι, καὶ ἡ Ἐκκλη-

σία, ὡσπερ τι πλοῖον ἐν πελάγει μέσω ταῖς ἐπαλλήλοις πληγαῖς τῶν κυμάτων βασανιζόμενον, εἰ μή τις γένοιτο ταχεῖα ἐπισκοπὴ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου. "Ωσπερ οὖν ἡμεῖς ἵδιον ἀγαθὸν ἔαντῶν ποιούμεθα τὴν ὑμετέραν πρὸς ἄλλήλους σύμπνοιάν τε καὶ ἐνότητα, οὕτω καὶ ὑμᾶς παρακαλοῦμεν συμπαθῆσαι ἡμῶν ταῖς διαιρέσεσι καὶ μή, δτι τῇ θέσει τῶν τόπων διεστήκαμεν, χωρίζειν ἡμᾶς ἀφ' ἔαντῶν, ἀλλ', δτι ἐνούμεθα τῇ κατὰ τὸ Πνεῦμα κοινωνίᾳ, εἰς τὴν ἐνὸς σώματος ἡμᾶς συμφωνίαν ἀναλαμβάνειν.

2. Γνώριμα δὲ τὰ θλίβοντα ἡμᾶς, καὶν ἡμεῖς μὴ λέγωμεν. Εἰς πᾶσαν γὰρ τὴν οἰκουμένην ἐκκέχυται. Καταπεφρόνηται τὰ τῶν πατέρων δόγματα, ἀποστολικὰ παραδόσεις ἐξουθένηται, νεωτέρων ἀνθρώπων ἐφευρέματα ταῖς Ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται· τεχνολογοῦσι λοιπόν, οὐθεολογοῦσιν οἱ ἀνθρωποι· ἡ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται παρωσαμένη τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ. Ποιμένες ἀπελαύνονται, ἀντεισάγονται δὲ λύκοι βαρεῖς, διασπῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ. Οἶκοι εὐκτήριοι ἔρημοι τῶν ἐκκλησιαζόντων, αἱ ἔρημοι πλήρεις τῶν ὁδυρομένων. Οἱ πρεσβύτεροι ὁδύρονται, τὰ παλαιὰ συγκρίνοντες τοῖς παροῦσιν· οἱ νέοι ἐλεεινότεροι, μὴ εἰδότες οὖλων ἐστέρηνται. Ταῦτα ἰκανὰ μὲν κινῆσαι εἰς συμπάθειαν τοὺς τὴν Χριστοῦ ἀγάπην πεπαιδευμένους, συγκρινόμενος δὲ τῇ ἀληθείᾳ τῶν πραγμάτων δ λόγος ἀξίας πολὺ τῆς αὐτῶν ἀπολείπεται. «Εἴ τι οὖν παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία Πνεύματος, εἴ τινα, σπλάγχνα καὶ οἰκτιρμοί», κινήθητε πρὸς τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν. Λάβετε ζῆλον εὐσεβείας, ἐξέλεσθε ἡμᾶς τοῦ χειμῶνος τούτου. Λαλείσθω καὶ παρ' ἡμῖν μετὰ παροησίας τὸ ἀγαθὸν ἐκεῖνο κήρυγμα τῶν πατέρων, τὸ καταστρέφον μὲν τὴν δυσώνυμον αἰρεσιν τὴν Ἀρείον, οἰκοδομοῦν δὲ

σία ἀπηγόρων τῶν συνεχῶν προσβολῶν τῶν ἀντιπάλων, σὰν πλοῖον βασανιζόμενον εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους ἀπὸ τὰ ἀλεπάλληλα κτυπήματα τῶν κυμάτων, ἐκτὸς ἐὰν συμβῇ ταχεῖα ἐπίσκεψις ἐκ μέρους τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου.

“Οπως λοιπὸν ἡμεῖς θεωροῦμεν ἴδικήν μας εὔτυχίαν τὴν σύμπινοιαν καὶ ἐνότητά σας πρὸς ὅλλήλους, οὕτω παρακαλοῦμεν νὰ δείξετε καὶ σεῖς συμπάθειαν πρὸς τὰς διαιρέσεις μας· καὶ νὰ μὴ χωρίζῃ τὸ γεγονὸς ὅτι ἀπὸ ἀπόψεως γεωγραφικῆς τοποθετήσεως εἴμεθα εἰς ἀπόστασιν, ὅλῃ ἀντιθέτως νὰ μᾶς ὀδηγῇ εἰς τὴν ἀρμονίαν τοῦ ἐνὸς σώματος τὸ γεγονὸς ὅτι εἴμεθα ἡνωμένοι κατὰ τὴν κοινωνίαν τοῦ Πνεύματος.

2. Τὰ δεινὰ ποὺ μᾶς θλίβουν εἶναι γνωστὰ ἔστω καὶ ἀνδὲν τὰ διηγούμεθα ἡμεῖς τώρα, διότι ἀπὸ καιρὸν ἔχουν ἀκουσθῆι εἰς δλην τὴν οἰκουμένην. Τὰ δόγματα τῶν πατέρων ἔχουν καταφρονηθῆι, αἱ ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἔχουν ἔξουθενωθῆι, εἰς τὰς Ἐκκλησίας ἔχουν ισχὺν ἐφευρήματα πολυμηχάνων ἀνθρώπων· οἱ ἀνθρώποι τώρα πλέον τεχνολογοῦν, δὲν θεολογοῦν, ἡ σοφία τοῦ κόσμου ἔχουσα ἀπωθῆσει τὸ καύχημα τοῦ σταυροῦ κατέχει πλέον τὰ πρωτεῖα. Ποιμένες ἐξορίζονται, εἰσάγονται δὲ ἀντὶ αὐτῶν λύκοι βαρεῖς, κατασπῶντες τὸ ποίμνιον τοῦ Χριστοῦ. Εὔκτήριοι οἰκοι εἶναι ἐρημωμένοι ἀπὸ ἐκκλησιαζομένους, αἱ ἐρημίαι εἶναι γεμάται ἀπὸ τοὺς ὀδυρομένους. Οἱ πρεσβύτεροι ὀδύρονται συγκρινούντες τὰ παλαιὰ μὲ τὰ παρόντα, οἱ νέοι εἶναι ἐλεεινότεροι, διότι δὲν γνωρίζουν ποίων ἀγαθῶν ἔχουν στερηθῆ.

Αὐτὰ τὰ γεγονότα βεβαίως εἶναι ἵκανὰ νὰ κινήσουν εἰς συμπάθειαν ἑκείνους ποὺ ἔχουν ἐκπαιδευθῆ εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ οἱ λόγοι συγκρινόμενοι μὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ὑπολείπονται πολὺ τῆς ἀξίας αὐτῶν. «Εἴ τι οὖν παραμύθιον ἀγάπης, εἴ τις κοινωνία πνεύματος, εἴ τινα σπλάγχνα οἰκτιρμῶν»,¹ κινηθῆτε πρὸς βοήθειαν ἡμῶν. Πάρετε τὸν ζῆλον τῆς εὐσεβείας, ἔξαγάγετέ μας ἀπὸ αὐτὴν τὴν τρικυμίαν. “Ἄσ ἐκφωνήται καὶ μεταξὺ ἡμῶν μὲ παρρησίαν τὸ ἀγαθὸν ἑκεῖνο κήρυγμα τῶν πατέρων, ποὺ καταστρέφει

τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ ἐν ᾧ ὁ Υἱὸς δμοούσιος τῷ Πατρὶ δμολογεῖται καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον δμοτίμως συναριθμεῖται τε καὶ συλλατρεύεται, ἵνα ἦν ὑμῖν ἔδωκεν ὁ Κύριος ὑπὲρ τῆς ἀληθείας παρρησίαν καὶ τὸ ἐπὶ τῇ δμολογίᾳ τῆς θείας καὶ σωτηρίου Τριάδος καύχημα, τοῦτο καὶ ἡμῖν διὰ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς συνεργίας ὑμῶν χαρίσηται. Τὸ δὲ καθέκαστον αὐτὸς ὁ προειρημένος συνδιάκονος ἀναγγελεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ. Καὶ πᾶσι δὲ τοῖς γενομένοις κανονικῶς παρὰ τῆς ὑμετέρας τιμιότητος συνεθέμεθα, τὸν ἀποστολικὸν ὑμῶν ζῆλον ὑπὲρ τῆς δρθιδοξίας ἀποδεξάμενοι.

73

91. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΙΛΛΥΡΙΩΝ

Χάρις τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ἡμῖν ἀρχαίας ἀγάπης καρπὸν ἰδεῖν ἐν τῇ σῇ καθαρότητι, ὃς γε τοσοῦτον διεστὼς τῷ σώματι συνῆψας ἡμῖν σεαντὸν διὰ γράμματος καὶ, τῷ πνευματικῷ σου καὶ ἀγίῳ πόθῳ περιπτυξάμενος ἡμᾶς, ἀμύθητόν τι φίλτρον ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνεποίησας. "Ἐργῳ γάρ ἐμάθομεν τῆς παροιμίας τὴν δύναμιν, δτὶ (Ὦσπερ ψυχῇ διψώσῃ ψυχρὸν ὕδωρ, οὕτως ἀγγελίᾳ ἀγαθῇ ἐκ γῆς μακρόθεν). Δεινὸς γάρ ἐστι παρ' ἡμῖν λιμὸς ἀγάπης, ἀδελφὲ τιμιώτατε. Καὶ ἡ αὐτία πρόδηλος, δτὶ διὰ τὸ πληθυνθῆναι τὴν ἀνομίαν ἐψήγη τῶν πολλῶν ἡ ἀγάπη. Διὰ τοῦτο καὶ

'Επιστολὴ 91. Ἐγράφη πρὸ τοῦ Πάσχα τοῦ 372. Ὁ Βασίλειος ἀπαντᾷ εἰς ἐπιστολὴν τοῦ Οὐαλεριανοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀκυλήϊας, τὴν δποίαν τοῦ εἶχε φέρει δ ἀπεσταλμένος τῆς Δύσεως διάκονος Σαβίνος μετὰ τὴν πρώτην ἀποστολὴν τοῦ Δωροθέου ἐκεῖ. Ὁ Οὐαλεριανὸς ἤτο δχι μόνον θαρραλέος ὑποστηρικτής τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τοῦ ἀρειανισμοῦ, δλλὰ καὶ ποιμὴν ἔξαίρετος. Εἶχε δημιουργήσει κύκλον μορφωμένων Χριστιανῶν, μεταξὺ τῶν δποίων διεκρίθη δ Ἱερώνυμος.

μὲν τὴν δυσώνυμον αἵρεσιν τοῦ Ἀρείου, οἰκοδομεῖ δὲ τὰς Ἐκκλησίας εἰς τὴν γνησίαν διδασκαλίαν, εἰς τὴν δποίαν δὲ Υἱὸς δμοούσιος τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἄγιον συναριθμεῖται καὶ συλλατρεύεται ως δμότιμον. Οὕτω τὴν παρρησίαν ποὺ ἔδωσεν εἰς σᾶς δὲ Κύριος ὑπέρ τῆς ἀληθείας καὶ τὸ καύχημα ἐπὶ τῇ δμολογίᾳ τῆς θείας καὶ σωτηρίου Τριάδος, αὐτὰ νὰ χαρίσῃ καὶ εἰς ἡμᾶς διὰ τῶν εὐχῶν σας καὶ τῆς συνεργασίας σας.

Τὰς δὲ λεπτομερείας περὶ τῆς καταστάσεως πραγμάτων θὰ γνωστοποιήσῃ εἰς τὴν ἀγάπην σας δὲ προειρημένος συνδιάκονος. Ἀλλωστε συνεφωνήσαμεν μὲ δλα δσα κανονικῶς ὁρίσθησαν ἀπὸ τὴν τιμιότητά σας, ἀποδεχθέντες τὸν ἀποστολικόν σας ζῆλον ὑπέρ τῆς Ὁρθοδοξίας.

73

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 91 ΠΡΟΣ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΙΛΛΥΡΙΩΝ

Εὔχαριστία δφείλεται εἰς τὸν Κύριον ποὺ μᾶς ἔδωσε νὰ ἴδωμεν εἰς τὴν καθαρότητά σου καρπὸν ἀρχαίας ἀγάπης, διότι, ἀν καὶ εἰσαὶ εἰς τόσον μακρυνὴν ἀπόστασιν σωματικῶς, συνεδέθης μὲ ἡμᾶς διὰ γράμματος καὶ, ἐναγκαλισθεὶς ἡμᾶς μὲ πνευματικὸν καὶ ἄγιον πόθον, ἐγέννησες εἰς τὰς ψυχάς μας ἀρρητον ἔρωτα. Διότι ἀντελήφθημεν ἐν τῇ πράξει τὴν δύναμιν τῆς παροιμίας· «ὅτι εἶναι τὸ κρύο νερὸ εἰς διψασμένην ψυχήν, τὸ ἵδιον εἶναι εὐχάριστος εἰδησις ἀπὸ μακρυνὴν χώραν»¹.

Διότι εἰς τὰ μέρη μας ὑπάρχει πεῖνα ἀγάπης, τιμιώτατε ἀδελφέ. Καὶ ἡ αἵτία εἶναι προφανής· τὸ δτι λόγῳ πλησμονῆς τῆς ἀμαρτίας ἐκρύωσεν ἡ ἀγάπη τῶν πολλῶν. Διὰ τοῦτο ἀκρι-

1. Βλ. Παροιμ. 25,25 «ῶσπερ ὑδωρ ψυχρὸν ψυχῇ διψώσῃ προσηνέσ, οὕτως ἀγγελία ἀγαθή ἐκ γῆς μακρόθεν».

πολλοῦ ἄξιον ἡμῖν ἐφάνη τὸ γράμμα καὶ ἀμειβόμεθά σε διὰ τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός, τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν Σαβίνου, δι’ οὗ καὶ γνωρίζομέν σοι ἔαντοὺς καὶ παρακαλοῦμέν σε ἐπαγρυπνεῖν ταῖς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχαῖς, ἵνα δῷ ποτε δ ἅγιος Θεὸς καὶ τοῖς ἐνταῦθα πράγμασι γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ ἐπιτιμήσῃ τῷ ἀνέμῳ τούτῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ, ὥστε παύσασθαι ἡμᾶς τοῦ σάλον καὶ τῆς ἀνατροπῆς ἐν ᾧ νῦν καθεστήκαμεν, ἀεὶ καταποντισθήσεσθαι παντελῶς ἀναμένοντες. Ἀλλὰ τοῦτο μεγάλως ἐν τοῖς παροῦσιν δ Κύριος ἡμῖν ἐχαρίσατο, τὸ ὑμᾶς ἀκούειν ἐν ἀκριβεῖ συμφωνίᾳ καὶ ἐνότητι εἶναι πρὸς ἀλλήλους καὶ ἀκωλύτως παρ’ ὑμῖν τὸ κήρυγμα τῆς εὐσεβείας περιαγγέλλεσθαι· ὅτεδήποτε γὰρ (εἰπερ μὴ συγκέκλεισται λοιπὸν δ χρόνος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ’ ἔτι ἡμέραι τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς ὑπολείπονται) ἀνάγκη παρ’ ὑμῶν ἀνανεωθῆναι τὴν πίστιν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ὡν ἐλάβετε παρ’ αὐτῆς ἀγαθῶν, τούτων ἐν καιρῷ παρασχέσθαι αὐτῇ τὴν ἀντίδοσιν. Τὸ γὰρ ὑγιαῖνον ἐνταῦθα μέρος καὶ τὴν τῶν πατέρων εὐσέβειαν ἐκδικοῦν ἴκανῶς κέμμηκε, πολλαῖς καὶ ποικίλαις μηχανημάτων προσβολαῖς ἐν τῇ ἔαντοῦ μεθοδείᾳ τοῦ διαβόλου αὐτὸς κατασείσαντος. Ἀλλ’ εὐχαῖς ὑμετέραις, τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον, σβεσθείη μὲν ἡ πονηρὰ καὶ λαοπλάνος αἰρεσίς τῆς Ἀρείου κανοδοξίας, ἀναλάμψειε δὲ ἡ ἀγαθὴ τῶν πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, τῶν συνελθόντων κατὰ τὴν Νίκαιαν, ὥστε σύμφωνον τῷ σωτηρίῳ βαπτίσματι τὴν δοξολογίαν ἀποπληροῦσθαι τῇ μακαρίᾳ Τριάδι.

2. Οἱ Δυτικοὶ, παρὰ τοὺς ἐπαίνους τοῦ Βασιλείου, εἶχαν ἐπίστης προβλῆμα αἱρέσεως, δπως ἀποδεικύει τὸ γεγονὸς δτι εἰς τὴν μεγαλυτέραν τότε μητρόπολιν τῆς Βορείου Ἰταλίας ἐπίσκοπος ἦτο δ ἀρειανὸς Αὔξεντος, Καππαδόκης μάλιστα, καὶ ἡ ἀνάγκη συγκροτήσεως ἀντιαρειανικῶν συνδόδων. Μία ἀπὸ αὐτὰς συνεκλήθη τὸ 381 εἰς τὴν Ἀκυληίαν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Οὐαλεριανοῦ.

βῶς τὸ γράμμα σου μᾶς ἐφάνη ἀξιολογώτατον καὶ σοῦ ἀπαντῶμεν διὰ μέσου τοῦ ἴδιου ἀνδρός, τοῦ εὐλαβεστάτου συνδιακόνου ἡμῶν καὶ ἀδελφοῦ Σαβίνου. Δι’ αὐτοῦ δὲ σοῦ καθιστῶμεν γνωστὴν τὴν κατάστασιν ἡμῶν καὶ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ ἐπαγρυπνῆς εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχάς, διὰ νὰ δώσῃ κάποτε δὲ Θεὸς καὶ εἰς τὰ ἐδῶ πράγματα γαλήνην καὶ ἡσυχίαν καὶ νὰ ἐπιτιμήσῃ τὸν ἄνεμον τοῦτον καὶ τὴν θάλασσαν, ὥστε νὰ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὴν τρικυμίαν καὶ τὴν ἀνατροπήν, εἰς τὴν δποίαν ἔχομεν τώρα ἐμπέσει, ἀναμένοντες πάντοτε νὰ καταποντισθῶμεν τελείως.

’Αλλ’ ὁ Κύριος εἰς τὴν παροῦσαν δυσχερῆ κατάστασιν μᾶς ἔχάρισε τὸ μέγα τοῦτο δῶρον, τὸ ν’ ἀκούωμεν ὅτι σεῖς διάγετε μὲ ἀκριβῆ συμφωνίαν καὶ ἐνότητα πρὸς ἀλλήλους καὶ ὅτι τὸ κήρυγμα τῆς εὔσεβείας διεξάγεται μεταξύ σας ἀνεμπόδιστα². Διότι κάποτε (ἐὰν δὲν ἔχῃ ἡδη κλεισθῆ ὁ χρονικὸς κύκλος τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ’ ὑπολείπονται καὶ ἄλλαι ἡμέραι εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀνθρωπότητος) πρέπει ν’ ἀνανεωθῇ ἡ πίστις εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ μέσου τῶν ἐνεργειῶν σας καὶ πρέπει ἐν καιρῷ νὰ παρουσιάσετε εἰς αὐτὴν ἐνα ἀντίδωρον δι’ ὅσα ἀγαθὰ ἐλάβατε ἀπὸ αὐτήν. Πράγματι ἡ ἐδῶ ὑγιὴς μερίς, ἡ δποία ὑπερασπίζεται τὴν εὔσεβειαν τῶν πατέρων, ἔχει κουρασθῆ ἀρκετά, διότι τὴν κατέρριψεν διάβολος μὲ τὰς πολλὰς καὶ ποικίλας προσβολὰς ποὺ μηχανεύεται καὶ μεθοδεύει.

’Αλλ’ εἴθε μὲ τὰς εύχας ὑμῶν, οἱ δποίοι ἀγαπᾶτε τὸν Κύριον, νὰ σβησθῇ μὲν ἡ πονηρὰ καὶ λασπλάνος αἵρεσις τῆς κακοδιξίας τοῦ Ἀρείου, ν’ ἀναλάμψῃ δὲ ἡ ἀγαθὴ διδασκαλία τῶν πατέρων ἡμῶν, οἱ δποίοι συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὥστε ἡ διξιολογία ν’ ἀποδίδεται εἰς τὴν μακαρίαν Τριάδα συμφώνως πρὸς τὴν τέλεσιν τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος³.

3. Δηλαδὴ εἰς τὴν διξιολογίαν νὰ ἐκφράζεται ἡ ἴδια τριαδικὴ διδασκαλία, ἡ δποία διατυπώνεται εἰς τὴν εύχὴν τοῦ βαπτίσματος, «εἰς τὸ δνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος».

242. ΤΟΙΣ ΔΥΤΙΚΟΙΣ

1. Θεοῦ τοῦ ἀγίου τὴν ἐκ πάσης θλίψεως διέξιδον τοῖς ἐλπίζουσιν ἐπ' αὐτὸν ὑποσχομένουν, εἰ καὶ ἐν μέσῳ πελάγει κακῶν ἀπελείφθημεν καὶ τρικυμίαις ταῖς παρὰ τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἐγειρομέναις ἡμῖν βασανίζομεθα, δμως ἀντέχομεν ἐν τῷ ἐνδυναμοῦντι ἡμᾶς Χριστῷ καὶ οὐ παρελύσαμεν τὸν τόνον τῆς ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδῆς, οὐδὲ ὅσπερ ἐν χειμῶνι τοῦ κλύδωνος ὑπερέχοντος ἀπογνόντες τῆς σωτηρίας τὴν διάλυσιν ἀναμένομεν, ἀλλ᾽ ἔτι ἐχόμεθα τῆς ἐνδεχομένης ἡμῖν σπουδῆς, εἰδότες δτι καὶ ὁ καταποθεὶς ὑπὸ τοῦ κήτους διὰ τὸ μὴ ἀπογνῶναι ἑαυτοῦ, ἀλλὰ βοῆσαι πρὸς Κύριον, τῆς σωτηρίας κατηξιώθη. Οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ πρὸς ἔσχατον ἥκοντες τῶν κακῶν τῆς εἰς Θεὸν ἐλπίδος οὐκ ἀφιέμεθα, ἀλλὰ πανταχόθεν αὐτοῦ περισκοπούμεθα τὴν βοήθειαν. "Οθεν καὶ πρὸς ὑμᾶς ἀπεβλέψαμεν νῦν, τιμιώτατοι ἡμῖν ἀδελφοί, οὓς πολλάκις μὲν ἐν καιρῷ τῶν θλίψεων ἐπιφανήσεσθαι ἡμῖν προσεδοκήσαμεν ἀποπεσόντες δὲ τῆς ἐλπίδος εἴπομεν πρὸς ἑαυτὸν καὶ ἡμεῖς δτι «Ὑπέμεινα συλλυπούμενον, καὶ οὐχ ὑπῆρχε, καὶ παρακαλοῦντας, καὶ οὐχ εὗρον». Τοιαῦτα γὰρ ἡμῶν τὰ παθήματα ὡς καὶ τῶν περάτων ἐφικέσθαι τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, καί, εἴπερ πάσχοντος μέλους ἐνὸς συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, ἐπρεπε δήπον καὶ ἡμῖν ἐν πολλῷ χρόνῳ πεπονηκόσι συν-

*Ἐπιστολὴ 242. Ἐγράφη κατὰ τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ ἀρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, τὴν ἀνοιξιν τοῦ 376. *Ἐπειτα ἀπὸ διακοπὴν μερικῶν ἐτῶν δ Βασίλειος ἐπιτιχειρεῖ νέαν ἐπαφὴν μὲ τοὺς δυτικούς ἐπιστόπους. *Ἐν συνεννοήσει μὲ τὸν Μελέτιον καὶ τὸν Εύσέβιον στέλλει ἐπιστολὰς διὰ χειρὸς τοῦ Δωροθέου, δ ὅποιος συνεταξίδευσε μὲ τὸν Σαγκτίσσιμον, εἰς τὰς ὅποιας περιγράφει μὲ ἀρκετὴν ὑπερβολὴν τὰ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 242
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. 'Εφ' ὅσον δὲ ἄγιος Θεὸς ὑπεσχέθη εἰς τοὺς ἐλπίζοντας εἰς αὐτὸν τὴν διέξοδον ἀπὸ κάθε θλῖψιν, καὶ ἡμεῖς, ἀν καὶ ἔχομεν ἀποκοπῆ εἰς τὸ μέσον τοῦ πελάγους τῶν κακῶν καὶ βασανιζόμεθα ἀπὸ τρικυμίας ποὺ σηκώνουν τὰ πνεύματα τῆς πονηρίας, ἀντέχομεν ἐν Χριστῷ ὁ ὅποιος μᾶς ἐνδυναμώνει καὶ δὲν ἐμειώσαμεν τὴν ἔντασιν τοῦ ὑπὲρ τῶν Ἑκκλησιῶν ζήλου οὕτε περιμένομεν τὴν καταστροφὴν ἀπελπισμένοι διὰ τὴν σωτηρίαν, σὰν νὰ μᾶς κατέκλυσαν τὰ κύματα εἰς καιρὸν θυέλλης. Διατηροῦμεν λοιπὸν ἀκόμη ὅσον ζῆλον δυνάμεθα, γνωρίζοντες ὅτι καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ κήπους καταποθεὶς ἦξιώθη τῆς σωτηρίας διὰ τὸ ὅτι δὲν ἀπηλπίσθη διὰ τὴν τύχην του, ἀλλ' ἐβόησε πρὸς τὸν Κύριον.

Οὕτω λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἔχοντες φθάσει εἰς τὸ τελευταῖον δριον τῶν κακῶν, δὲν χάνομεν τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν, ἀλλὰ κυττάζομεν παντοῦ διὰ νὰ ἴδωμεν τὴν βοήθειάν του. Διὰ τοῦτο ἀποβλέπομεν τώρα καὶ πρὸς σᾶς, τιμιώτατοι ἀδελφοὶ ἡμῶν, τοὺς ὅποίους ἀνεμέναμεν πολλάκις εἰς καιρὸν θλίψεων νὰ φανῆτε εἰς τὸ πλευρόν μας, ἀλλ' ὅταν διεψεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας, εἴπαμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς ἑαυτούς, ὅτι «ἀνέμενα συλλυπούμενον καὶ δὲν ὑπῆρχε κανείς, καὶ παρηγορητὰς καὶ δὲν εὔρον»¹. Διότι τὰ παθήματά μας εἶναι τοιαῦτα, ὥστε νὰ ἔχουν διαλαληθῆ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καί, ἐὰν ὅταν πάσχῃ ἔνα μέλος πρέπει νὰ συμπάσχουν δλα τὰ μέλη, ἐπρεπε καὶ σεῖς βεβαίως

δεινὰ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ τὴν Δύσιν ἔρχονται ἐπιστολαὶ παραμυθίας, ἀλλὰ καμία μεσολαβητική ἐπέμβασις. 'Ἡ παροῦσα ἐπιστολή, ἀν καὶ φέρεται ν' ἀπευθύνεται «τοῖς δυτικοῖς», φαίνεται ὅτι προωρίζετο διὰ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης ὡς ἐκπρόσωπόν των. Εἰς τοὺς λοιποὺς ἐπισκόπους ἐστέλλετο ἀλλη ἐπιστολή, ἡ ὑπ' ἀριθμὸν 243.

1. Ψαλμ. 68,21.

διατεθῆναι τὴν εὐσπλαγχνίαν ὑμῶν. Οὐ γὰρ ἡ τῶν τόπων ἐγγύτης, ἀλλ' ἡ κατὰ πνεῦμα συνάφεια ἐμποιεῖν πέφυκε τὴν οἰκείωσιν ἦν ἡμῖν εἶναι πρὸς τὴν ἀγάπην ὑμῶν πεπιστεύκαμεν.

2. Τί δήποτε οὖν οὐ γράμμα παρακλήσεως, οὐκ ἀδελφῶν ἐπίσκεψις, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὀφειλομένων ἡμῖν παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης γεγένηται; Τρισκαιδέκατον γὰρ ἔτος ἐστὶν ἀφ' οὗ δὲ αἰρετικὸς ἡμῖν πόλεμος ἐπανέστη, ἐν ᾧ πλείους γεγόνασι ταῖς Ἐκκλησίαις αἱ θλίψεις τῶν μημονευομένων ἀφ' οὗ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ καταγγέλλεται. Ὡν τὰ καθ' ἔκαστον διηγεῖσθαι ὑμῖν παραιτούμεθα μή ποτε τὸ τοῦ λόγου ἡμῶν ἀσθενὲς τὴν ἐνάργειαν τῶν κακῶν ὑπεκλύσῃ· καὶ ἅμα οὐδὲ ἡγούμεθα ὑμᾶς διδασκαλίας προσδεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων πάλαι τῇ φήμῃ δεδιαγμένους. Κεφάλαιον δὲ τοῦ κακοῦ οἱ λαοὶ τοὺς τῶν προσευχῶν καταλιπόντες οἴκους ἐν ταῖς ἐρήμοις συνάγονται· θέαμα ἐλεεινόν, γυναικες καὶ παιδία καὶ γέροντες καὶ οἱ ἄλλως ἀσθενεῖς ἐν ὅμβροις λαβροτάτοις καὶ νιφετοῖς καὶ ἀνέμοις καὶ παγετῷ τοῦ χειμῶνος, δμοίως δὲ καὶ ἐν θέρει ὑπὸ τὴν φλόγα τὴν τοῦ ἥλιου, ἐν τῷ ὑπαίθρῳ ταλαιπωροῦντες. Καὶ ταῦτα πάσχοντι διὰ τὸ τῆς πονηρᾶς ζύμης Ἀρείου γενέσθαι μὴ καταδέχεσθαι.

3. Πῶς ἀν ὑμῖν ταῦτα λόγος ἐναργῶς παραστήσειεν, εἰ μὴ αὐτὴ ἡ πεῖρα καὶ ἡ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν θέα κινήσειεν ὑμᾶς πρὸς συμπάθειαν; Ὡστε παρακαλοῦμεν ὑμᾶς νῦν γοῦν χεῖρα ὁρέξαι ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις εἰς γόνυ κλιθείσαις ἥδη, καὶ ἀποστεῖλαί τινας τοὺς τῶν μισθῶν ὑπομιμήσκοντας τῶν ἀποκειμένων ἐπὶ τῇ ὑπομονῇ τῶν ὑπὲρ Χριστοῦ παθημάτων. Οὐ γὰρ

2. Τὸ δέκατον τρίτον ἔτος τῆς βασιλείας τοῦ Οὐάλεντος, ἀνελθόντος εἰς τὸν θρόνον τὸν Ἰανουάριον τοῦ 364.

3. Πρόκειται περὶ ὑπερβολῆς, ἀποσκοπούστης εἰς τὴν κίνησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Δυτικῶν.

νὰ ἐπιδείξετε τὴν εὐσπλαγχνίαν σας πρὸς ἡμᾶς, οἱ δποῖοι ὑποφέρομεν ἐπὶ πολὺν χρόνον. Διότι τὴν οἰκείωσιν ποὺ εἶχαμεν πιστεύσει ὅτι ὑπῆρχε μεταξὺ ἡμῶν καὶ τῆς ἀγάπης σας, δὲν φέρει ἡ ἐγγύτης τῶν τόπων, ἀλλ’ ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα συνάφεια.

2. Διατί λοιπὸν οὔτε γράμμα παρηγορίας οὔτε ἐπίσκεψις ἀδελφῶν οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὰ δφειλόμενα εἰς ἡμᾶς παρὰ τοῦ θεσμοῦ τῆς ἀγάπης δὲν προσεφέρθη; Διότι εἰναι δεκατρία ἔτη ἀφ’ ὅτου ἐκηρύχθη ἐναντίον μας ὁ αίρετικὸς πόλεμος², κατὰ τὸν δποῖον προεκλήθησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας περισσότεραι θλίψεις ἀπὸ ὅσας μνημονεύονται ἀφ’ ὅτου κηρύσσεται τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ³. Παραπομέθα ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς διηγηθῶμεν λεπτομερῶς τὰς θλίψεις αὐτάς, μὴ τυχὸν ἡ ἀσθένεια τοῦ λόγου μας παραστήσῃ μειωμένην τὴν ἔντασιν τῶν κακῶν, καὶ ἔξ ἄλλου δὲν νομίζουμεν ὅτι ἔχετε σεῖς ἀνάγκην διαφωτίσεως, ἀφοῦ ἔχετε ἀπὸ καιρὸν πληροφορηθῆ τὴν ἀλήθειαν τῶν πραγμάτων ἐκ τῆς φήμης.

Ἐπίτομος πάντως ἔκθεσις εἰναι αὐτή. Οἱ πληθυσμοὶ ἔγκαταλείψαντες τοὺς οἴκους τῶν προσευχῶν συναθροίζονται εἰς τὰς ἑρήμους· θέαμα ἐλεεινόν, γυναῖκες καὶ παιδιὰ καὶ γέροντες καὶ οἱ καθ’ οίονδήποτε τρόπον ἀσθενεῖς ὑπὸ σφοδρὰν καταιγίδα καὶ χιονοθύελλαν καὶ ἀνεμον καὶ παγερὸν χειμῶνα, δμοίως δὲ καὶ τὸ θέρος ὑπὸ τὴν φλόγα τοῦ ἥλιου νὰ ταλαιπωροῦνται εἰς τὸ ὑπαιθρον⁴. Καὶ πάσχουν ὅλα αὐτά, διότι δὲν ἔδέχθησαν νὰ ἔνωθοῦν μὲ τὴν πονηρὰν ζύμην τοῦ Ἀρείου.

3. Πῶς θὰ ᾖτο δυνατὸν νὰ τὰ παραστήσῃ ζωηρῶς ὁ λόγος, ἐκτὸς ἐδώ ἡ ἐπιτόπιος πεῖρα καὶ ἡ διὰ τῶν δφθαλμῶν θέα σᾶς κινήσῃ τὴν συμπάθειαν; “Ωστε σᾶς παρακαλοῦμεν, τώρα τούλάχιστον, νὰ δώσετε χεῖρα βοηθείας εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ποὺ ἔχουν πλέον γονατίσει καὶ νὰ στείλετε μερικοὺς ποὺ θὰ ὑπενθυμίσουν εἰς τοὺς ἔδῶ περὶ τῶν μισθῶν ποὺ ἐπιφυλάσσονται διὰ τὴν ὑπομονὴν τῶν παθημάτων ὑπέρ τοῦ

4. Ταῦτα, διότι πολλοὶ ναοὶ τῶν Ὁρθοδόξων εἶχαν κατασχεθῆ ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς.

τοσοῦτον δι συνήθης λόγος ἐνεργεῖν πέφυκεν δσον ή ἔνη φωνῇ
ἔμποιεῖν τὴν παράκλησιν, καὶ ταῦτα παρὰ ἀνδρῶν γνωμένη ἐπὶ¹
τοῖς καλλίστοις τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι γνωριζομένων, δποίους ψ-
μᾶς η φήμη πᾶσιν ἀνθρώποις περιαγγέλλει, ἀτρώτους κατὰ τὴν
πίστιν διαμείναντας, ἀσυλον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην
διαφυλάξαντας. Ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἡμέτερα τοιαῦτα, ἀλλ' ἔσχομέν
τινας ἐπιθυμίᾳ δόξης καὶ τῇ μάλιστα καταστρεφούσῃ Χριστια-
νῶν ψυχὰς φυσιώσει καταθαρσήσαντάς τινων καινοτομίας ὁη-
μάτων, δθεν αἱ Ἑκκλησίαι σαθρωθεῖσαι, ὥσπερ ἄγγεια ἀραιω-
θέντα, τὴν αἰρετικὴν διαφθορὰν εἰσρουεῖσαν ἐδέξαντο. Ἀλλ' ύμεῖς,
ὦ ἀγαπητοὶ ήμιν καὶ περιπόθητοι, γένεσθε τῶν μὲν τραυματῶν
ἰατροί, τῶν δὲ ὑγιαινόντων παιδοτρίβαι· τὸ μὲν νενοσηκὸς ὑγιά-
ζοντες, τὸ δὲ ὑγιαινον ἀλείφοντες εἰς εὐσέβειαν.

75

**243. ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ
ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΣ
ΚΑΙ ΣΥΓΧΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ**

1. Τοῖς ως ἀληθῶς θεοφιλεστάτοις καὶ ποθεινοτάτοις ἀ-
δελφοῖς καὶ ὁμοψύχοις συλλειτουργοῖς, τοῖς κατὰ τὴν Γαλλίαν
καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόποις, Βασίλειος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς

5. Ο Βασίλειος ἐπαινεῖ ὑπερβολικὰ τοὺς δυτικοὺς ἐπισκόπους, διὰ
νὰ τοὺς κινήσῃ εἰς βοήθειαν. Εἰς ἐπιστολάς του πρὸς ὅλα πρόσωπα
σημειῶνει βεβαίως καὶ τὰ ἐλαστρώματά των. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν 239 (τ.Α')
πρὸς Εὐσέβιον Σαμοσάτων ἐδήλωνεν δτι ἐσκέπτετο νὰ τὰ εἰπῆ εἰς τὸν
Ρώμης ἔξω δπὸ τὰ δόντια, ἀλλ' ἐδῶ βλέπομεν δτι δὲν τὸ πράττει.

*Ἐπιστολὴ 243. Ἐγράφη τὴν ίδιαν ἐποχὴν μὲ τὴν προηγουμένην

Χριστοῦ. Διότι δ συνηθισμένος λόγος δὲν ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἐνεργῇ τόσον ἀποτελεσματικά, δσον δύναται νὰ παρηγορήσῃ ἡ ξένη φωνή, καὶ μάλιστα δταν προέρχεται ἀπὸ ὅνδρας γνωστοὺς παντοῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διὰ τὰ κάλλιστα προσόντα, ὅπως ἀκριβῶς ἡ φήμη παρουσιάζει σᾶς εἰς δλην τὴν ἀνθρωπότητα, ὡς παραμείναντας ἀτρώτους κατὰ τὴν πίστιν, ὡς διαφυλάξαντας ἀθικτον τὴν ἀποστολικὴν παρακαταθήκην⁵.

Ἡ ἴδικὴ μας ὅμως κατάστασις δὲν εἶναι παρομοία· ἀλλ’ ἡμεῖς ἔχομεν μερικούς, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἐπιθυμίαν δόξης καὶ ἀπὸ ὑπεροψίαν ποὺ εἰδικῶς καταστρέφει τὰς ψυχὰς τῶν Χριστιανῶν ἐτόλμησαν νὰ διατυπώσουν ὡρισμένας νεωτεριστικάς διδασκαλίας, μὲ ἀποτέλεσμα αἱ Ἔκκλησίαι ἐρειπωθεῖσαι σὰν τρυπημένα ἀγγεῖα ἐδέχθησαν τὴν αἱρετικὴν διαφθορὰν ποὺ εἰσέρρευσεν εἰς αὐτάς.

Ἄλλὰ σεῖς, ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι εἰς ἡμᾶς, γίνετε τῶν μὲν τραυματιῶν ἰατροί, τῶν δὲ ὑγιῶν ἐκπαιδευταί, τὸ ἄρρωστον θεραπεύοντες, τὸ ὑγιές προπονοῦντες εἰς εὔσέβειαν.

75

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 243

ΠΡΟΣ ΙΤΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΓΑΛΛΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

1. Πρὸς τοὺς ἀληθῶς θεοφιλεστάτους καὶ ἀγαπητοτάτους ἀδελφοὺς καὶ δμοψύχους συλλειτουργούς, τοὺς ἀνὰ τὴν Γαλλίαν καὶ Ἰταλίαν ἐπισκόπους, Βασίλειος ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας¹.

(242), δηλαδὴ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 376 καὶ ἐστάλη ὡς Ἑγκύλιος προφανῶς εἰς τοὺς πλέον διακεκριμένους δυτικοὺς ἐπισκόπους.

1. Ὁ Βασίλειος, λόγῳ τῆς φύσεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἡ ὅποια θὰ ἐστέλλετο καὶ εἰς πρόσωπα δγνωστα, τηρεῖ τοὺς ἐπιστολογραφικοὺς τύπους τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν προσφώνησιν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον σπανίως κάμνει.

Καππαδοκίας. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς σῶμα ἐαυτοῦ καταδεξάμενος ὀνομάσαι τὴν πᾶσαν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τοὺς καθ' ἓνα ἡμῶν ἀλλήλων ἀποδεῖξας μέλη, ἔδωκε καὶ ἡμῖν πᾶσι πρὸς πάντας ἔχειν οἰκείως κατὰ τὴν τῶν μελῶν συμφωνίαν. Διόπερ εὶ καὶ πλεῖστον ἀλλήλων διωρίσμεθα ταῖς οἰκήσεσιν, ἀλλὰ τῷ γε λόγῳ τῆς συναφείας ἐγγὺς ἀλλήλων ἐσμέν. Ἐπεὶ οὖν οὐ δύναται ἡ κεφαλὴ τοῖς ποσὶν εἰπεῖν «Χρείαν ὑμῶν οὐκ ἔχω», πάντως οὐδὲ ὑμεῖς ἀνέξεσθε ἀποποιήσασθαι ἡμᾶς, ἀλλὰ τοσοῦτον συμπαθήσετε ἡμῶν ταῖς θλίψεσιν αἵς παρεδόθημεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν, δσον καὶ ὑμεῖς συγχαίρομεν ὑμῖν δοξαζομένοις ἐν τῇ εἰρήνῃ ἢ ἔχαρισατο ὑμῖν ὁ Κύριος. Ἡδη μὲν οὖν καὶ ἄλλοτε ἐπεβοησάμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγάπην εἰς ἀντίληψιν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν, ἀλλὰ πάντως διὰ τὸ μὴ ἀναπληρωθῆναι τὴν ἐκδίκησιν ἡμῶν οὐ συνεχωρήθητε διαναστῆναι πρὸς τὴν ἀντίληψιν. Ἐπιζητοῦμεν γὰρ μάλιστα μὲν καὶ αὐτῷ τῷ κρατοῦντι τῆς καθ' ὑμᾶς οἰκουμένης φανερὰν γενέσθαι διὰ τῆς ὑμετέρας εὐλαβείας τὴν ὑμετέραν σύγχυσιν εἰς δὲ τοῦτο δύσκολον, ἀλλ' ἐλθεῖν τινας παρ' ὑμῶν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ παραμνθίαν τῶν θλιβομένων, ἵν' ὀφθαλμοῖς ὑποβάλωσι τὰ πάθη τῆς Ἀνατολῆς, ἅπερ ἀκοαῖς ἀδύνατον παραδέξασθαι τῷ μηδένα λόγον εὑρίσκεσθαι ἐναργῶς παριστῶντα ὑμῖν τὰ ἡμέτερα.

2. Διωγμὸς κατείληφεν ἡμᾶς, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, καὶ διωγμῶν ὁ βαρύτατος. Διώκονται γὰρ ποιμένες, ἵνα διασκορπισθῶσι τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτατον, ὅτι οἱ μὲν κακούμενοι ἐν πλη-

2. Τὸ 371 καὶ 372 δὲ Βασίλειος εἶχεν ἐπίστης ἀπευθυνθῆ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης καὶ τοὺς δυτικοὺς γενικῶς δι' ἐπιστολῶν (Ὕπ' ἀριθμὸν 70 καὶ 92), τὰς δόποιας πάλιν εἶχε μεταφέρει δὲ Δωρόθεος, διάκονος τότε. Ἡ προσπάθεια ἐκείνη εἶχεν ἀποβῆται σχεδὸν ἄκαρπος.

3. Αὐτοκράτωρ τοῦ δυτικοῦ κράτους ἦτο τότε δὲ νεαρὸς Γρατιανός,

‘Ο Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καταδεχθεὶς νὰ ὄνομάσῃ σῶμά του δλόκληρον τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ καταστήσας ἡμᾶς καθ’ ἔκαστον μέλη ἀλλήλων, ἐπέτρεψεν εἰς ὅλους ἡμᾶς νὰ ἔχωμεν οἰκειότητα πρὸς ὅλους κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν μελῶν. Διὰ τοῦτο, μολονότι ἀπέχομεν πάρα πολὺ ἀλλήλων κατὰ τὸν τόπον διαμονῆς, ὅμως εἴμεθα ἔγγυς ἀλλήλων τούλάχιστον κατὰ τὸν λόγον τῆς συναφείας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν δύναται ἡ κεφαλὴ νὰ εἴπῃ εἰς τὰ πόδια, «δὲν σᾶς χρειάζομαι», ἀσφαλῶς οὔτε σεῖς θὰ ἀνεχθῆτε νὰ μᾶς παραβλέψετε· ἀντιθέτως θὰ συμπαθήσετε τόσον πολὺ εἰς τὰς θλίψεις μας, εἰς τὰς δποίας παρεδόθημεν, λόγῳ τῶν ἀμαρτιῶν μας, ὅσον καὶ ἡμεῖς συγχαίρομεν μὲ σᾶς τοὺς δοξαζομένους εἰς τὴν εἰρήνην ποὺ σᾶς ἔχάρισεν δ Θεός.

Καὶ ἀλλοτε βεβαίως ἐκάμαμεν ἔκκλησιν πρὸς τὴν ἀγάπην σας² νὰ κινηθῇ εἰς βοήθειαν ἡμῶν καὶ συμπάθειαν, ἀλλὰ πάντως, ἐπειδὴ ἡ τιμωρία μας δὲν εἶχεν δλοκληρωθῆ, δὲν σᾶς ἐπετράπη νὰ ξεκινήσετε εἰς βοήθειάν μας. Ἐκεῖνο δὲ ποὺ ζητοῦμεν κυρίως τώρα είναι διὰ μέσου τῆς εὐλαβείας σας νὰ περιέλθῃ εἰς γνῶσιν τοῦ ἡγεμόνος τοῦ ἰδικοῦ σας τμήματος τῆς οἰκουμένης³ ἡ συγκεχυμένη κατάστασις ἡμῶν. Ἐὰν δὲ τοῦτο είναι δύσκολον, τούλάχιστον νὰ ἔλθουν μερικοὶ ἀπὸ σᾶς ἐδῶ πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ παρηγορίαν τῶν θλιβομένων, διὰ νὰ ἴδουν μὲ τὰ μάτια των τὰ πάθη τῆς Ἀνατολῆς, τὰ δποία είναι ἀδύνατον νὰ πιστεύσετε, ὅταν μόνον τ’ ἀκούετε ἀπὸ διηγήσεις ἀλλων, διότι δὲν ἡμπορεῖ νὰ εύρεθοῦν λόγοι κατάλληλοι νὰ σᾶς παραστήσουν σαφῶς τὴν κατάστασίν μας.

2. Μᾶς κατέλαβε διωγμός, τιμιώτατοι ἀδελφοί, καὶ μάλιστα δ βαρύτατος διωγμός. Διότι διώκονται οἱ ποιμένες, διὰ νὰ διασκορπισθοῦν τὰ ποίμνια. Καὶ τὸ βαρύτερον είναι ὅτι

ἀνεψιὸς τοῦ Οὐάλεντος καὶ υἱὸς τοῦ Οὐάλεντινιανοῦ Α', τὸν δποῖον διεδέχθη τὸ 375. Ἐπειδὴ καὶ δ Γρατιανὸς καὶ δ πατέρας του ἡσαν δρθόδοξοι, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν ἀρχοντα τοῦ ἀνατολικοῦ κράτους Οὐάλεντα, ἡ Ἐκκλησία τῆς Δύσεως δὲν ὑπέφερεν ἀπὸ διωγμόν.

ροφορίᾳ μαρτυρίου τὰ πάθη δέχονται, οἱ δὲ λαοὶ οὐκ ἐν μαρτύρων τάξει τοὺς ἀθλητὰς θεραπεύονται διὰ τὸ Χριστιανῶν ὄνομα τοῖς διώκουσι περικεῖσθαι. Ἐν ἐστιν ἔγκλημα νῦν σφοδρῶς ἐκδικούμενον, ἡ ἀκριβής τήρησις τῶν πατρικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο ἀπελαύνονται μὲν τῶν πατρίδων οἱ εὐσεβεῖς, πρὸς δὲ τὰς ἐρημίας μετοικίζονται. Οὐ πολιὰ παρὰ τοῖς κριταῖς τῆς ἀδικίας αἰδέσιμος, οὐκ ἀσκησις εὐσεβείας, οὐ πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον ἐκ νεότητος εἰς γῆρας διανυσθεῖσα. Ἀλλὰ κακοῦργος μὲν οὐδεὶς ἀνεν ἐλέγχων καταδικάζεται, ἐπίσκοποι δὲ ύπο μόνης συκοφαντίας ἑάλωσαν καὶ μηδεμιᾶς ἀποδείξεως τοῖς ἔγκλημασιν ἐπενεχθείσης ταῖς τιμωρίαις ἐκδίδονται. Τινὲς δὲ οὗτε ἔγνωσαν κατηγόρους οὗτε εἶδον δικαστήρια οὗτε ἐσυκοφαντήθησαν τὴν ἀρχήν, ἀλλ᾽ ἀωρὶ τῶν νυκτῶν βιαίως ἀναρρπασθέντες εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐφυγαδεύθησαν ταῖς ἐκ τῆς ἐρημίας κακοπαθείαις παραδοθέντες εἰς θάνατον. Τὰ δὲ τούτοις ἐπόμενα γνώριμα παντὶ, κανὸν ἡμεῖς σιωπήσωμεν· φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων, παντὸς τοῦ κλήρου λεηλασίᾳ· ἀνάγκη γὰρ ἡ προσκυνῆσαι τῇ εἰκόνι ἢ τῇ πονηρῷ φλογὶ τῶν μαστίγων παραδοθῆναι· στεναγμὸς λαῶν, δάκρυνον διηνεκὲς καὶ κατ' οἴκους καὶ δημοσίᾳ πάντων πρὸς ἀλλήλους ὁδυρομένων ἢ πάσχοντιν, οὐδεὶς γὰρ οὕτω λιθινος τὴν καρδίαν ὥστε πατρὸς στερηθεὶς πράως φέρειν τὴν δραφανίαν· ἦχος θρηνούντων ἐν πόλει, ἦχος ἐν ἀγροῖς, ἐν ὁδοῖς, ἐν ἐρημίαις· μία φωνὴ ἐλεεινὴ πάντων τὰ σκυθρωπὰ φθεγγομένων, ἐξῆρται χαρὰ καὶ εὐφροσύνη πνευματική· εἰς πένθος ἐστράφησαν ἡμῶν αἱ ἑορταὶ, οἴκοι προσευχῶν ἀπεκλείσθησαν, ἀργὰ τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας· οὐκέτι σύλλογοι Χριστιανῶν, οὐκέτι διδασκάλων προεδρίαι, οὐ διδάγματα σωτήρια,

4. Ὁπως εἰς τὴν διήγησιν τοῦ Δανιήλ 3,10 ἐ.

5. Βλ. Ἀμώς 8,10.

ούτε οἱ κακουχούμενοι δέχονται τὰ πάθη μὲ τὴν βεβαιότητα μαρτυρίου οὔτε οἱ πληθυσμοὶ ὑπολήπτονται τοὺς ἀθλητὰς σὰν ν' ἀνήκουν εἰς τὴν τάξιν τῶν μαρτύρων, διότι οἱ διώκοντες τώρα εἶναι περιβεβλημένοι μὲ τὸ ὄνομα τῶν Χριστιανῶν. Ἐνα εἶναι τώρα τὸ ἔγκλημα ποὺ τιμωρεῖται σκληρῶς, ἢ ἀκριβῆς τήρησις τῶν πατερικῶν παραδόσεων. Διὰ τοῦτο οἱ εὔσεβεῖς ἔξορίζονται ἀπὸ τὰς πατρίδας των καὶ μεταφέρονται εἰς τὰς ἐρημίας. Οὔτε ἀσπρα μαλλιὰ εἶναι σεβαστὰ εἰς τοὺς κριτὰς οὔτε ἀσκησις τῆς εὐσεβείας οὔτε βίος κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον διανυθεὶς ἀπὸ τὴν νεότητα ἅως τὸ γῆρας. Ἐνῷ δὲ κανεὶς κακοῦργος δὲν καταδικάζεται χωρὶς μαρτυρίας, ἐπίσκοποι ἔχουν συλληφθῆναι μὲ βάσιν μόνον τὴν συκοφαντίαν καὶ χωρὶς νὰ προσενεχθῆ καμία ἀπόδειξις διὰ τὰς κατηγορίας παραδίδονται εἰς τὴν τιμωρίαν. Μερικοὶ δὲ οὔτε ἐγνώρισαν κατηγόρους οὔτε εἰδαν δικαστήρια οὔτε κἀντα ἐσυκοφαντήθησαν, ἀλλ' ἀπαχθέντες βιαίως ἀργά τὴν νύκτα ἐστάλησαν εἰς τὴν ἔξορίαν καὶ παρεδόθησαν εἰς τὸν θάνατον ἀπὸ τὰς κακουχίας τῆς ἐρημίας.

Τὰ δὲ ἀκολουθοῦντα εἰς αὐτὰ εἶναι γνωστὰ εἰς τὸν καθένα, ἀκόμη καὶ ἂν σιωπήσωμεν ἡμεῖς· φυγαὶ πρεσβυτέρων, φυγαὶ διακόνων καὶ λεηλασίαι ὅλου τοῦ κλήρου, διότι εἶναι ἀνάγκη ἢ νὰ προσκυνήσουν τὴν εἰκόνα ἢ νὰ παραδοθοῦν εἰς τὴν πονηρὰν φλόγα τῶν μαστίγων⁴. στεναγμοὶ πληθυσμῶν, συνεχὲς δάκρυσον εἴτε ἴδιωτικῶς εἴτε δημοσίως, ἀφοῦ ὅλοι διηγοῦνται πρὸς ἀλλήλους μὲ ὁδυρμούς ὅσα ὑποφέρουν καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσον λίθινος εἰς τὴν καρδίαν, ὥστε ἐνῷ ἐστερήθη τοῦ πατρὸς νὰ ὑποφέρῃ μὲ ἡρεμίαν τὴν ὄρφανίαν· ἥχος θρηνούντων εἰς τὴν πόλιν, ἥχος εἰς τοὺς ἀγρούς, εἰς τὰς ὁδούς, εἰς τὰς ἐρημίας, μία γενικὴ φωνὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ἔξαγγελλόντων τὸ ἔλεεινὸν καὶ σκυθρωπὸν κατάντημά των· ἡ χαρὰ καὶ ἡ πνευματικὴ εὐφροσύνη ἀφηρέθη, αἱ ἔορταί μας ἔχουν μετατραπῆ εἰς πένθη⁵, οἱ οἰκοὶ τῆς προσευχῆς ἐκλείσθησαν, τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας ἀργούν· δὲν πραγματοποιοῦνται πλέον συνελεύσεις Χριστιανῶν οὔτε προεδρίαι διδασκάλων οὔτε σωτήρια διδάγματα οὔτε πανηγύρεις οὔτε νυκτεριναὶ

οὐ πανηγύρεις, οὐχ ὅμνωδίαι νυκτεριναί, οὐ τὸ μακάριον ἐκεῖνο τῶν ψυχῶν ἀγαλλίαμα, δ ἐπὶ ταῖς συνάξεσι καὶ τῇ κοινωνίᾳ τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων ταῖς ψυχαῖς ἐγγίνεται τῶν πιστευόντων εἰς Κύριον. Ἡμῖν πρέπει λέγειν δτι· «Οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἄρχων οὗτε προφήτης οὗτε ἡγούμενος οὗτε προσφορὰ οὗτε θυμίαμα, οὐ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον Κυρίου καὶ εὑρεῖν ἔλεος».

3. Ταῦτα εἰδόσιν ἐπιστέλλομεν, διότι οὐδὲν μέρος ἔστι τῆς οἰκουμένης, δ τὰς ἡμετέρας λοιπὸν ἡγνόησε συμφοράς. "Ωστε οὐ διδασκαλίας ἔνεκεν τοὺς λόγους τούτους ἡμᾶς ποιεῖσθαι νομίζειν προσῆκεν οὐδὲ τοῦ ὑπομνῆσαι ὑμῶν τὴν ἐμμέλειαν. Οἴδαμεν γὰρ δτι οὐκ ἀν ποτε ἐπιλάθησθε ἡμῶν, οὐ μᾶλλον γε ἢ ἡ μήτηρ τῶν ἐκγόνων τῆς κοιλίας αὐτῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὥσπερ οἱ ὁδύνῃ τινὶ κατεχόμενοι διὰ τῶν στεναγμῶν κονφίζειν πως τὰς ἀλγηθόνας πεφύκασι, τοῦτο καὶ ἡμεῖς ποιοῦμεν, οἶον ἀποσκευαζόμεθα τῆς λύπης τὸ βάρος, δι' ὃν πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀγάπην τὰς πολυειδεῖς ἡμῶν συμφοράς διαγγέλλομεν, εἴ πως ἀν σφοδρότερον εἰς τὰς ὑπὲρ ἡμῶν προσευχὰς κινηθέντες δυσωπήσετε τὸν Κύριον διαλλαγῆναι ἡμῖν. Εἰ μὲν οὖν αἱ θλίψεις ἡσαν μόναι αἱ καταπονοῦσαι ἡμᾶς, καν συνεβούλεύσαμεν ἑαντοῖς τὴν ἡσυχίαν ἄγειν καὶ χαίρειν τοῖς ὑπὲρ Χριστοῦ παθήμασιν, ἐπειδὴ «Οὐκ ἀξια τὰ παθήματα τοῦ νῦν καιροῦ πρὸς τὴν μέλλουσαν δόξαν ἀποκαλυφθήσεοθαι εἰς ἡμᾶς». Νῦν δὲ φοβούμεθα μή ποτε αὐξανόμενον τὸ κακόν, ὥσπερ τις φλὸξ διὰ τῆς καιομένης ὅλης βαδίζοντα, ἐπειδὴν καταναλώσῃ τὰ πλησίον, ἀψηται καὶ τῶν πόρρω. Ἐπινέμεται γὰρ τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως, καὶ δέος ἔστι μὴ τὰς ἡμετέρας Ἑκκλησίας καταφαγοῦσα ἐρψη λοιπὸν καὶ ἐπὶ τὸ ὑγι-

6. Δαν. 3,38 έ. (Μετ. Θεοδοτίωνος).

7. Βλ. Ἡσ. 49,15.

ύμνωδίαι, οὕτε τὸ εὐλογημένον ἐκεῖνο ἀγαλλίαμα ψυχῶν ποὺ γεννᾶται εἰς τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν κατὰ τὰς συνάξεις καὶ τὴν κοινωνίαν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων. Εἰς ἡμᾶς ταιριάζει νὰ λέγωμεν ὅτι «δὲν ὑπάρχει τὸν καιρὸν τοῦτον ἄρχων οὔτε προφήτης οὔτε ἡγούμενος οὔτε προσφορὰ οὔτε θυμίαμα οὔτε τόπος διὰ προσφορὰν θυσίας εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐπίτευξιν ἔλεουσ»⁶.

3. Ἐκθέτομεν τὰ πράγματα αὐτὰ πρὸς ἀνθρώπους ποὺ τὰ γνωρίζουν, διότι δὲν ὑπάρχει κανένα μέρος τῆς οἰκουμένης, τὸ δποῖον ἀγνοεῖ ἀκόμη τὰς συμφοράς μας. «Ωστε δὲν πρέπει νὰ νομίζετε ὅτι κάμνομεν αὐτὴν τὴν ἔκθεσιν πρὸς πληροφορίαν σας ἢ πρὸς ὑπόμνησιν τῆς ἐμμελείας σας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ μᾶς λησμονήσετε, ὅχι περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἢ μητέρα λησμονεῖ τὰ γεννήματα τῆς κοιλίας της»⁷. Ἄλλα κάμνομεν καὶ ἡμεῖς ὅτι οἱ κατεχόμενοι ἀπὸ δξὺν πόνον, ποὺ συνηθίζουν νὰ ἀνακουφίζουν κάπως τὸ ἄλγος μὲ τοὺς στεναγμούς. Πόσον βάρος λύπης ἀποβάλλομεν μὲ τὸ νὰ διηγούμεθα εἰς τὴν ἀγάπην σας τὰς πολυειδεῖς συμφοράς μας, μὲ τὴν ἐλπίδα, μήπως, κινηθέντες ἐντονώτερον εἰς τὰς δι᾽ ἡμᾶς προσευχάς, ἔξιλεώσετε τὸν Κύριον νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ ἡμᾶς!

Ἐὰν βεβαίως μόνον αἱ ἴδικαί μας θλίψεις ἥσαν ποὺ μᾶς καταπονοῦν, τότε θὰ συνεβουλεύαμεν ἔσατοὺς νὰ μένωμεν ἥσυχοι καὶ νὰ εὐχαριστούμεθα διὰ τὰ παθήματα ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ «δὲν ἀξίζουν τίποτε τὰ παθήματα τοῦ παρόντος κόσμου συγκρινόμενα μὲ τὴν δόξαν ποὺ πρόκειται ν' ἀποκαλυφθῇ εἰς ἡμᾶς κατὰ τὸ μέλλον»⁸. Τώρα ὅμως φοβούμεθα, μήπως τὸ κακόν, αὐξανόμενον σὰν φλόγα ποὺ προχωρεῖ διὰ μέσου τοῦ καιομένου δάσους, ὅταν καταφάγῃ τὰ κοντινά, ἔγγιση καὶ τὰ μακρυνά. Διότι τὸ κακόν τῆς αἰρέσεως ἐπεκτείνεται καὶ ὑπάρχει φόβος, μήπως, ἀφοῦ αὐτὴ φάγῃ τὰς ἴδικάς μας Ἐκκλησίας, προχωρήσῃ ἔρπουσα πρὸς τὸ μέρος τῆς ἴδικῆς σας περιοχῆς ποὺ εἶναι ὑγιές.

αῖνον μέρος τῆς καθ' ὑμᾶς παροικίας. Τάχα μὲν οὖν διὰ τὸ παρὸν ἡμῖν πλεονάσαι τὴν ἀμαρτίαν πρῶτοι παρεδόθημεν εἰς κατάβρωμα τοῖς ὠμοφάγοις ὁδοῦσι τῶν ἔχθρῶν τοῦ Χριστοῦ. Τάχα δέ, διὰ μᾶλλον ἐστιν εἰκάσαι, δτι, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας ἀπὸ τῶν ἡμετέρων τόπων ἀρξάμενον εἰς πᾶσαν ἐξῆλθε τὴν οἰκουμένην, διὰ τοῦτο δὲ κοινὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἔχθρος τὰ τῆς ἀποστασίας δήματα, ἀπὸ τῶν αὐτῶν τόπων τὴν ἀρχὴν λαβόντα, εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διαδοθῆναι φιλονικεῖ. Ἐφ' οὓς γὰρ ἐλαμψεν δὲ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐπὶ τούτους ἐλθεῖν καὶ τὸ τῆς ἀσεβείας σκότος ἐπινοεῖ.

4. Ὑμέτερα οὖν λογίσασθε τὰ πάθη ἡμῶν ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Οὐχ ὑπὲρ χρημάτων, οὐχ ὑπὲρ δόξης, οὐχ ὑπὲρ ἄλλου τινὸς τῶν προσκαίρων πολεμούμεθα, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ κτήματος, τοῦ πατρικοῦ θησαυροῦ τῆς ὑγιαινούσης πίστεως ἐστήκαμεν ἀγωνιζόμενοι. Συναλγήσατε ἡμῖν, ὡς φιλάδελφοι, δτι ἀποκέκλεισται μὲν παρὸν ἡμῖν τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, ἥροιγη δὲ πᾶσα θρασεῖα καὶ βλάσφημος γλῶσσα τῶν λαλούντων κατὰ τοῦ Θεοῦ ἀδικίαν. Οἱ στῦλοι καὶ τὸ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας ἐν διασπορῷ ἡμεῖς, οἱ διὰ σμικρότητα παροφθέντες, ἀπαρηγοσίαστοι. Ἀγωνιάσατε ὑπὲρ τῶν λαῶν, καὶ μὴ τὸ καθ' ἐαυτοὺς σκοπεῖτε μόνον δτι ἐν λιμέσιν εὐδίοις δρμίζεσθε, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος πᾶσαν ὑμῖν σκέπτην χαριζομένης ἀπὸ τῆς ζάλης τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, ἀλλὰ καὶ ταῖς χειμαζομέναις τῶν Ἐκκλησιῶν χεῖρα δρέξατε μήποτε ἐγκαταλειφθεῖσαι παντελὲς ὑπομείνωσι τῆς πίστεως τὸ νανάγιον. Στενάξατε ἐφ' ἡμῖν δτι δὲ Μονογενῆς βλασφημεῖται, καὶ δὲ ἀντιλέγων οὐκ ἐστι. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον ἀθετεῖται, καὶ δὲ δυνάμενος ἐλέγχειν ἀποδιώκεται. Πολυθεῖα κεκράτηκε. Μέγας Θεὸς παρὸν αὐτοῖς καὶ μικρός. Οἱ Υἱοὶ οὐχὶ φύσεως ὅνομα, ἀλλὰ τιμῆς τινος εἶναι προσηγορία νενόμι-

*Ισως δηλαδή λόγω τοῦ ὅτι ἡ ἀμαρτία εἶχε πλεονάσει μεταξύ μας, παρεδόθημεν πρῶτοι νὰ καταβροχθισθῶμεν μὲ τὰ ὀμοφάγα δόντια τῶν ἔχθρῶν τοῦ Θεοῦ· ίσως δέ, καὶ αὐτὸς εἰναι πολὺ πιθανόν, ἐπειδὴ τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, ἀφοῦ ἔξεκίνησεν ἀπὸ τὴν περιοχήν μας, διεδόθη εἰς δλόκληρον τὴν οἰκουμένην, διὰ τοῦτο δὲ κοινὸς ἔχθρὸς τῶν ψυχῶν ἡμῶν ἀγωνίζεται νὰ διαδώσῃ εἰς δλητην τὴν οἰκουμένην τὰ σπέρματα τῆς ἀποστασίας, τὰ δποῖα πρωτοενεφανίσθησαν εἰς τὴν ἴδιαν περιοχήν. Διότι εἰς ὅσους ἔλαμψεν δὲ φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Χριστοῦ, εἰς αὐτούς μηχανεύεται ἐκεῖνος νὰ ἔλθῃ καὶ τὸ σκότος τῆς ἀσεβείας.

4. Ιδικά σας λοιπὸν ὑπολογίσατε τὰ πάθη μας, ὡς γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Δὲν καταπολεμούμεθα διὰ χρήματα οὔτε διὰ δόξαν οὔτε δι’ ὅτιδήποτε ἀλλο ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα, ἀλλὰ ιστάμεθα εἰς τὸ στάδιον ἀγωνιζόμενοι διὰ τὸ κοινὸν κτῆμα, τὸν πατρικὸν θησαυρὸν τῆς ὑγιοῦς πίστεως. Συμπονέσατέ μας, δὲ φιλάδελφοι, διότι ἐδῶ εἰς ἡμᾶς τῶν εὐσεβῶν τὰ στόματα ἔχουν κλεισθῆ, ἐνῷ ἔχει ἀνοιχθῆ κάθε θρασεία καὶ βλάσφημος γλῶσσα ἀνθρώπων πού προφέρουν δυσσεβεῖς λόγους κατὰ τοῦ Θεοῦ. Οἱ στῦλοι καὶ τὰ στηρίγματα τῆς ἀληθείας εἰναι διασκορπισμένοι, ἡμεῖς δέ, παραβλεφθέντες λόγῳ ἀσημαντότητος, ἔχομεν στερηθῆ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου. Ἀγωνισθῆτε ὑπὲρ τοῦ λαοῦ καὶ μὴ κυττάξετε μόνον τοὺς ἔαυτούς σας μὴ κυττάξετε ὅτι εἰσθε προσωριμισμένοι εἰς ἡσύχους λιμένας, ἀφοῦ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σᾶς ἔχάρισε κάθε προστασίαν ἀπὸ τὴν θύελλαν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀλλὰ δώσατε χεῖρα βοηθείας καὶ εἰς τὰς χειμαζομένας Ἔκκλησίας, μὴ τυχόν, ἐὰν ἔγκαταλειφθοῦν, καταντήσουν εἰς δλοκληρωτικὸν ναύαγιον τῆς πίστεως. Στενάξατε δι’ ἡμᾶς, διότι δὲ Μονογενὴς Υἱὸς βλασφημεῖται καὶ δὲν ὑπάρχει κανεὶς νὰ φέρῃ ἀντίρρησιν. Τὸ Ἀγιον Πνεῦμα ἀπορρίπτεται, καὶ δὲ δυνάμενος νὰ ἀνασκευάσῃ τὴν ἀθέτησιν ἔξορίζεται. Ἐχει ἐπικρατήσει πολυθεία. Εἰς αὐτούς ὑπάρχει ἔνας μεγάλος καὶ ἔνας μικρὸς Θεός. Ὁ Υἱὸς θεωρεῖται ὄχι ὡς ὄνομα φυσικῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ ὡς προσηγορία

σται· τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον οὐ συμπληρωτικὸν εἶναι τῆς Ἀγίας Τριάδος οὐδὲ κοινωνὸν τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ’ ἐν τι τῶν ἐκ τῆς κτίσεως, εἰκῇ καὶ ως ἔτυχε, Πατρὶ καὶ Υἱῷ προσερρίφθαι. «Τίς δώσει τῇ κεφαλῇ μου ὕδωρ καὶ τοῖς βλεφάροις μου πηγὴν δακρύων»; Καὶ κλαύσομαι τὸν λαὸν ἡμέρας πολλάς, τὸν ταῖς πονηραῖς ταύταις διδασκαλίαις πρὸς τὴν ἀπώλειαν συνωθούμενον. Παρασύρονται τῶν ἀκεραιοτέρων αἱ ἀκοαί· εἰς συνήθειαν λοιπὸν τῆς αἰρετικῆς δυσσεβείας. Συνεκτρέφεται τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας τοῖς λόγοις τῆς ἀσεβείας. Τί γὰρ καὶ ποιήσωσι; Βαπτίσματα παρ’ ἐκείνων, προπομπαὶ τῶν ἔξοδευόντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενούντων, παράκλησις τῶν λυπουμένων, βοήθεια τῶν καταπονούμενων, ἀντιλήψεις παντοδαπαί, μυστηρίων κοινωνίαι· ἀ πάντα δι’ ἐκείνων ἐπιτελούμενα σύνδεσμος γίνεται τοῖς λαοῖς τῆς πρὸς αὐτὸὺς δμονοίας· ὥστε μικροῦ χρόνου προελθόντος, μηδὲ εἰ γένοιτο τις ἄδεια, ἐλπίδα λοιπὸν εἶναι τοὺς ὑπὸ τῆς χρονίας ἀπάτης κατασχεθέντας πάλιν πρὸς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἀνακληθῆναι.

5. Τούτων ἔνεκεν πολλοὺς ἡμᾶς ἔχοῦν συνδραμεῖν πρὸς τὴν ὑμετέραν σεμνότητα καὶ ἔκαστον τῶν ἔαυτοῦ πραγμάτων ἔξηγητὴν γενέσθαι. Νῦν δὲ καὶ αὐτὸ τοῦτο δεῖγμα γενέσθω ὑμῖν τῆς κακοπαθείας ἐν ᾧ διάγομεν, ὅτι οὐδὲ ἀποδημίας ἐσμὲν κύριοι. Εἴ γάρ τις καὶ πρὸς τὸ βραχύτατον τῆς Ἐκκλησίας ἔαυτοῦ ἀποσταίη, ἐκδότους ἀφήσει τοὺς λαοὺς τοῖς ἐφεδρεύοντας. Ἀλλὰ τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι ἔνα ἀπεστείλαμεν ἀντὶ πολλῶν, τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἀγαπητὸν ἡμῶν ἀδελφὸν Δωρόθεον τὸν συμπρεσβύτερον· δις καὶ δσα διαπέφευγεν ἡμῶν τὰ γράμματα τῇ παρ’ ἔαυτοῦ διη-

9. Ἱερ. 9,1.

10. Εἰς τὰς θέσεις τῶν ἔξορίστων δρθιοδόξων ἐπισκόπων εἶχαν το-

κάποιας ἀπλῆς τιμῆς· τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα θεωρεῖται ὅχι ὡς συμπληρωματικὸν τῆς Ἀγίας Τριάδος οὔτε ὡς μέτοχον τῆς θείας καὶ μακαρίας φύσεως, ἀλλ' ὡς ἐναὶ ἀντικείμενον τῆς κτίσεως ποὺ ἔχει πεταχθῆ εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν.

«Ποῖος θὰ δώσῃ ὕδωρ εἰς τὴν κεφαλήν μου καὶ εἰς τοὺς ὄφθαλμούς μου πηγὴν δακρύων»;⁹ Καὶ θὰ κλαύσω τὸν λαὸν ἡμέρας πολλάς, τὸν λαὸν ποὺ συνωθεῖται πρὸς τὴν ἀπώλειαν ἀπὸ τὰς πονηρὰς αὐτὰς διδασκαλίας. Παρασύρονται τὰ αὐτιὰ τῶν ἀπλοϊκωτέρων· τώρα πλέον συνήθισαν τὴν αἱρετικὴν δυσσέβειαν. Τὰ νήπια τῆς Ἐκκλησίας ἀνατρέφονται μὲ τοὺς λόγους τῆς ἀσεβείας. Τί ἡμποροῦν τάχα νὰ κάμουν; "Ολα εἰναι εἰς τὰ ἴδια των χέρια· βαπτίσματα, προπομπαὶ τῶν ἀποθυησκόντων, ἐπισκέψεις τῶν ἀσθενῶν, παρακλήσεις τῶν θλιβομένων, βοήθειαι πρὸς τοὺς ταλαιπωρουμένους, ἐνισχύσεις κάθε εἰδούς, κοινωνία μυστηρίων¹⁰. Αὕτα, καθὼς ἐπιτελοῦνται δλα ἀπὸ τοὺς αἱρετικούς, γίνονται σύνδεσμος δμοφροσύνης, μεταξὺ τοῦ λαοῦ καὶ αὐτῶν. "Ωστε, ἐπειτα ἀπὸ δλίγον ἀκόμη καιρόν, καὶ ἐν ἀκόμη ἐκλείψῃ κάθε φοβία, δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐλπὶς ν' ἀνακληθοῦν πάλιν εἰς τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας αὐτοὶ ποὺ κατελήφησαν ἀπὸ τὴν πολυχρόνιον ἀπάτην.

5. Διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπρεπε νὰ τρέξουν πρὸς τὴν σεμνότητά σας καὶ ὁ καθένας νὰ γίνῃ ἔξηγητής τῶν ἴδιων του προβλημάτων. Τώρα δμως, ἃς σᾶς γίνῃ δεῖγμα τῆς κακοπαθείας ποὺ ὑφιστάμεθα, αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς ὅτι δὲν είμεθα ἐλεύθεροι οὔτε νὰ ταξιδεύσωμεν. Διότι ἐὰν ἀπομακρυνθῇ κάποιος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν του, διὰ συντομώτατον ἔστω χρόνον, θ' ἀφήσῃ τὸν λαὸν ἔκθετον εἰς τοὺς ἐνεδρεύοντας. 'Άλλα μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀπεστείλαμεν ἀντὶ πολλῶν ἐναὶ, τὸν εὐλαβέστατον καὶ ἀγαπητὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Δωρόθεον τὸν συμπρεσβύτερον. Αὔτὸς εἰναι ἰκανὸς ν' ἀναπλη-

ποθετηθῆ ἀρειανοί, οἱ δποῖοι φυσικά μὲ τὰς ἔξυπηρετήσεις των ἐπηρέαζαν τὰς πεποιθήσεις τοῦ λαοῦ.

γήσει δυνατός ἐστιν ἀναπληρῶσαι, παρηκολουθηκώς πᾶσι μετὰ ἀκριβείας καὶ ζηλωτῆς ὑπάρχων τῆς ὁρθῆς πίστεως. Ὁν προσδεξάμενοι ἐν εἰρήνῃ διὰ ταχέων ἀποπέμψασθε ἀγαθὰ ἡμῖν εὐαγγέλια φέροντα τῆς σπουδῆς ὑμῶν, ἦν ἔχετε πρὸς τὸ ἀντιλαμβάνεσθαι τῆς ἀδελφότητος.

76

263. ΤΟΙΣ ΔΥΤΙΚΟΙΣ

1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἐφ' ὃν ἡλπίσαμεν, τοσαύτην ὑμῶν ἑκάστῳ παράσχοι χάριν εἰς τὸ ἐπιτυχεῖν τῆς προκειμένης ἐλπίδος, δσης αὐτοὶ χαρᾶς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐνεπλήσατε ἐκ τε τῶν γραμμάτων ἢ ἐπεστείλατε ἡμῖν διὰ τῶν ποθεινοτάτων συμπρεσβυτέρων ἡμῶν καὶ ἐκ τῆς συμπαθείας τῶν καθ' ἡμᾶς λυπηρῶν, ἦν συνεπαθήσατε ἡμῖν ὡς ἐνδεδυμένοι σπλάγχνα οἰκτιομοῦ, καθὼς ἀπήγγειλαν ἡμῖν οἱ προειρημένοι. Καὶ γὰρ εἰ καὶ τὰ τραύματα ἡμῶν δυοια διαμένει, ἀλλ' οὖν φέρει τινὰ ἡμῖν ὁστώνην τὸ ἔτοιμος ἔχειν τοὺς ἰατροὺς δυναμένους, εἰ καιροῦ λάβοιντο, ταχεῖαν ἐπαγαγεῖν τῶν ἀλγημάτων τὴν ἴασιν. Διὸ καὶ πάλιν ὑμᾶς διὰ τῶν ἀγαπητῶν προσφθεγγόμεθα καὶ παρακαλοῦμεν, εἰ μὲν δίδωσιν ὑμῖν ὁ Κύριος ἄδειαν τοῦ ὡς ἡμᾶς πορεύεσθαι, μὴ ὀκνῆσαι ἡμῶν τὴν ἐπίσκεψιν· ἐντολῆς γάρ ἐστι τῆς μεγίστης ἡ τῶν ἀσθενούντων ἐπίσκεψις. Εἴ δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ σοφὸς τῆς ζωῆς ἡμῶν οἰκονόμος τὴν χάριν ταύτην εἰς ἐτερον καιρὸν ταμεύ-

*Ἐπιστολὴ 263. Ἐγράφη τὸ 377 καὶ διεβιβάσθη διὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἀνατολικῶν Δωροθέου καὶ Σαγκτισσίμου, οἱ δποῖοι ἐστέλλοντο πάλιν εἰς τὴν Δύσιν, μὲ σκοπὸν νά προκαλέσουν καταδίκην τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τοῦ Εύσταθίου Σεβαστείας, συμμόρφωσιν δὲ τοῦ Παυλί-

ρώσῃ μὲ προφορικήν ἔκθεσιν καὶ δσα τυχὸν διέφυγαν ἀπὸ τὸ γράμμα μας, διότι ἔχει παρακολουθῆσει τὰ πάντα μὲ προσοχὴν καὶ εἶναι ζηλωτής τῆς ὁρθῆς πίστεως. Ἐφοῦ τὸν ὑποδεχθῆτε ἐν εἰρήνῃ, ἀποστείλατέ τον ὅπισω εἰς ἡμᾶς γρήγορα, φέροντα ἀγαθὰς εἰδήσεις, περὶ τοῦ ζήλου τὸν ὅποιον ἔχετε πρὸς συμπαράστασιν εἰς τοὺς ἀδελφούς.

76

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 263 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΥΤΙΚΟΥΣ

1. Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰς τὸν ὅποιον ἐλπίζομεν, εἴθε νὰ παράσχῃ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς τόσην χάριν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ἐλπίδος ποὺ εὐρίσκεται ἐμπρός μας, δση εἶναι ἡ χαρὰ μὲ τὴν ὅποιαν ἐγεμίσατε τὰς καρδίας μας σεῖς, καὶ μὲ τὰ γράμματα ποὺ μᾶς ἐστείλατε τῶν ἀγαπητοτάτων συμπρεσβυτέρων μας¹ καὶ ἀπὸ τὴν συμπάθειαν ποὺ ἐπεδείξατε εἰς ἡμᾶς διὰ τὰς κακοτυχίας μας· διότι εἰσθε ἐνδεδυμένοι μὲ σπλάγχνα οἰκτίρμονα², καθὼς μᾶς ἀνήγγειλαν οἱ προειρημένοι. Πράγματι, μολονότι τὰ τραύματά μας μένουν τὰ ἴδια, πάντως μᾶς φέρει κάποιαν ἀνάπταυσιν τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχομεν ἐτοίμους τοὺς Ιατρούς, ποὺ ἡμποροῦν, ἐὰν εὔρουν εὐκαιρίαν, νὰ ἐφαρμόσουν ταχέως τὴν θεραπείαν τῶν πόνων. Διὰ τοῦτο πάλιν σᾶς χαιρετίζομεν διὰ τῶν ἀγαπητῶν καὶ σᾶς παρακαλοῦμεν, ἐὰν μὲν ὁ Κύριος σδης δώσῃ εὐκαιρίαν νὰ ἔλθετε εἰς ἡμᾶς, νὰ μὴ διστάσετε νὰ κάμετε τὴν ἐπίσκεψιν. Διότι ἡ ἐπίσκεψις τῶν ἀσθενούντων εἶναι μεγίστη ἐντολή. Ἐὰν δὲ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ σοφὸς οἰκονόμος τῆς ζωῆς μας ἔχῃ ταμιεύσει τὴν χάριν αὐτὴν δι' ἄλλον και-

vou Ἀντιοχείας. Παραλήπτης της ἦτο προφανῶς ὁ Δάμασος Ρώμης.

1. Ἐννοοῦνται οἱ ἀνωτέρω μνημονεύθέντες πρεσβύτεροι Δωρόθεος καὶ Σαγκτίσσιμος.

2. Βλ. Κολασ. 3,12.

εται, ἀλλ' ἐπιστείλατε ἡμῖν δσα παρ' ὑμῶν πρέπει γραφῆναι εἰς παράκλησιν μὲν τῶν θλιβομένων, διόρθωσιν δὲ τῶν συντετριμμένων. Πολλὰ γὰρ ἥδη τὰ συντρίμματα τῆς Ἐκκλησίας γέγονε, καὶ πολλὴ ἡμῖν ἐπ' αὐτοῖς ἡ θλῖψις· καὶ προσδοκία βοηθείας ἐτέρῳθεν οὐδαμόθεν, ἐὰν μὴ δ Κύριος δι' ὑμῶν τῶν γνησίως δουλευόντων αὐτῷ ἔξαποστείλῃ τὴν Ἰασιν.

2. Τὸ μὲν οὖν ἵταμὸν καὶ ἀναίσχυντον τῆς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν φανερῶς ἀπορραγὲν τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μένει ἐπὶ τῆς ἰδίας πλάνης καὶ ὀλίγα ἡμᾶς λυμαίνεται διὰ τὸ πᾶσι πρόδηλον αὐτῶν τὴν ἀσέβειαν εἶναι. Οἱ δὲ τὴν δορὰν τοῦ προβάτου περιβεβλημένοι καὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἥμερον προβαλλόμενοι καὶ πραεῖαν, ἔνδοθεν δὲ σπαράσσοντες ἀφειδῶς τὰ Χριστοῦ ποίμνια καὶ διὰ τὸ ἔξ ἡμῶν ὀρμῆσθαι εὐκόλως ἐμβάλλοντες βλάβην τοῖς ἀπλουστέροις, οὗτοί εἰσιν οἱ χαλεποὶ καὶ δυσφύλακτοι. Οὓς ἀξιοῦμεν παρὰ τῆς ὑμετέρας ἀκριβείας πρὸς πάσας τὰς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίας δημοσιευθῆναι, ἵνα ἢ ὁρθοποδήσαντες γνησίως ὅσι σὺν ἡμῖν ἢ μένοντες ἐπὶ τῆς διαστροφῆς ἐν ἑαυτοῖς μόνοις τὴν βλάβην ἔχωσι μὴ δυνάμενοι ἐκ τῆς ἀφυλάκτου κοινωνίας τῆς ἰδίας νόσου μεταδιδόναι τοῖς πλησιάζουσιν. Ἀνάγκη δὲ τούτων ὀνομαστὶ μηνησθῆναι, ἵνα καὶ αὐτοὶ γνωρίσητε τοὺς τὰς ταραχὰς παρ' ἡμῖν ἐργαζομένους καὶ ταῖς Ἐκκλησίαις ἡμῶν φανερὸν καταστήσητε. Ὁ μὲν γὰρ παρ' ἡμῶν λόγιος ὑποπτός ἐστι τοῖς πολλοῖς ὡς τάχα διά τινας ἰδιωτικὰς φιλονικίας τὴν μικροψυχίαν πρὸς αὐτοὺς ἐλομένων. Ὅμεις δὲ ὅστον μακρὰν αὐτῶν ἀπωκισμένοι τυγχάνετε, τοσούτῳ πλέον παρὰ τοῖς λαοῖς τὸ ἀξιόπιστον ἔχετε, πρὸς τῷ καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ κάριν συναίρεσθαι ὑμῖν εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν καταπονουμένων ἐπιμέλειαν. Ἐὰν δὲ καὶ συμφώνως πλείονες διμοῦ τὰ αὐτὰ δογμα-

ρόν, τότε γράψατέ μας ὅσα πρέπει νὰ γραφοῦν ἀπὸ σᾶς, εἰς παρηγορίαν μὲν τῶν θλιβομένων, εἰς διόρθωσιν δὲ τῶν συντετριμμένων. Διότι πολλὰ εἶναι τὰ συντρίμματα ποὺ ἔγιναν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ πολλὴ εἶναι ἡ θλῖψις μας δι' αὐτά. Καὶ προσδοκία βοηθείας δὲν ὑπάρχει ἀπὸ πουθενὰ ἀλλοῦ, ἐὰν δὲν στείλῃ ὁ Κύριος τὴν ἴασιν μὲ σᾶς, οἱ ὅποιοι τὸν ὑπηρετεῖτε γνησίως.

2. Λοιπὸν ἡ μὲν θρασεῖα καὶ ἀναίσχυντος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν, φανερῶς ἀποστασθεῖσα τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, παραμένει εἰς τὴν πλάνην της καὶ δὲν μᾶς βλάπτει τόσον πολύ, διότι ἡ ἀσέβειά των εἶναι εἰς ὅλους πρόδηλος. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ φοροῦν τὸ δέρμα τοῦ προβάτου καὶ προβάλλουν ἕρεμον παρουσιαστικὸν καὶ πρᾶον, ἐνῷ ἀπὸ μέσα σπαράσσουν ἀλύπητα τὰ ποίμνια τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τὴν ἴδικήν μας παράταξιν, εὔκολα προκαλοῦν βλάβην εἰς τοὺς ἀπλουστέρους, αὐτοὶ εἶναι οἱ ἐπικίνδυνοι καὶ δυσκολοφύλακτοι.

Δι' αὐτοὺς λοιπὸν ζητοῦμεν νὰ γίνη δημοσίᾳ γνωστὴ ἡ γνώμη τῆς ὁρθοφροσύνης σας εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς, μὲ σκοπὸν ἡ νὰ εἶναι πράγματι μαζί μας διορθώνοντες τὴν τακτικήν των, ἡ μένοντες εἰς τὴν παρέκκλισίν των νὰ διατηροῦν μόνον διὰ τοὺς ἑαυτούς των τὴν βλάβην, χωρὶς νὰ ἥμποροῦν μὲ τὴν ἐλευθέραν κοινωνίαν νὰ μεταδίδουν τὴν ἀσθένειάν των εἰς τοὺς πλησιάζοντας. Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ μημονεύσωμεν τούτους δύνομαστικῶς, ὥστε καὶ σεῖς νὰ γνωρίσετε αὐτοὺς ποὺ μᾶς προκαλοῦν ταραχάς καὶ εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας νὰ καταστήσετε φανερὰν τὴν ἀπέναντί των στάσιν σας. Διότι αἱ ἴδικαί μας δηλώσεις εἶναι ὑποπτοι εἰς τοὺς πολλούς, λόγῳ τοῦ ὅτι τάχα τηροῦμεν μικρόψυχον πρὸς αὐτοὺς στάσιν διὰ προσωπικάς ἀντιζήλιας· σεῖς δέ, ὅσον μακρότερον κατοικεῖτε ἀπὸ αὐτούς, τόσον περισσοτέραν ἀξιοπιστίαν ἔχετε ἔναντι τῶν πληθυσμῶν, πλὴν τοῦ ὅτι καὶ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ συνεργάζεται μὲ σᾶς εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ τῶν κοπιαζόντων. Ἐὰν δὲ ἔξαγγελετε πολλοὶ μαζὶ ἐν συμφωνίᾳ τὰς αὐτὰς ἀπο-

τίσητε, δῆλον ὅτι τὸ πλῆθος τῶν δογματισάντων ἀναντίρρητον πᾶσι τὴν παραδοχὴν κατασκευάσει τοῦ δόγματος.

3. *Ἐστι τοίνυν εἰς τῶν πολλὴν ἡμῖν κατασκευαζόντων λύπην, Εὐστάθιος ὁ ἐκ τῆς Σεβαστείας τῆς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, δις πάλαι μαθητευθεὶς τῷ Ἀρείῳ, καὶ ὅτε ἥκμαζεν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς συνθεὶς βλασφημίας ἀκολουθῶν ἐκείνῳ καὶ τοῖς γνησιωτάτοις αὐτοῦ τῶν μαθητῶν ἐναριθμούμενος, ἐπειδὴ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ, τῷ μακαριωτάτῳ ἐπισκόπῳ Ἐρμογένει τῷ Καισαρείᾳ κρίνοντι αὐτὸν ἐπὶ τῇ κακοδοξίᾳ δμολογίαν ἔδωκε πίστεως ὑγιοῦς. Καὶ οὕτω τὴν χειροτονίαν ὑπ' αὐτοῦ δεξάμενος Εὐστάθιος μετὰ τὴν ἐκείνον κοίμησιν εὐθὺς πρόδος τὸν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινούπολεως Εὐσέβιον ἔδραμεν, οὐδενὸς ἔλαττον καὶ αὐτὸν τὸ δυσσεβὲς δόγμα τοῦ Ἀρείου πρεσβεύοντα. Εἴτα ἐκεῖθεν δι' ἃς δήποτε αἵτίας ἀπελαθεὶς ἐλθὼν τοῖς ἐπὶ τῆς πατρίδος ἀπελογήσατο πάλιν τὸ μὲν δυσσεβὲς ἐπικρυπτόμενος φρόνημα, ὄημάτων δέ τινα ὀρθότητα προβαλλόμενος. Καὶ τυχὸν τῆς ἐπισκοπῆς, ὡς ἔτυχεν, εὐθὺς φαίνεται γράψας ἀναθεματισμὸν τοῦ δμοούσίου ἐν τῷ κατὰ Ἀγκύραν γενομένῳ αὐτοῖς συλλόγῳ. Κάκεῖθεν ἐπὶ τὴν Σελεύκειαν ἐλθὼν ἔγραψε μετὰ τῶν ἑαυτοῦ δμοδόξων ἢ πάντες ἵσασιν. Ἐν δὲ τῇ Κωνσταντινούπολει συνέθετο πάλιν τοῖς ἀπὸ τῶν αἰρετικῶν προταθεῖσι. Καὶ οὕτως ἀπελαθεὶς τῆς ἐπισκοπῆς διὰ τὸ ἐν τῇ Μελιτηνῇ προκαθηρῆσθαι ὅδὸν ἑαυτῷ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐπενόησε τὴν ὡς ὑμᾶς ἄφιξιν. Καὶ τίνα μὲν ἔστιν ἢ προετάθη αὖ-

3. Πρόκειται περὶ τοῦ Εὐσέβιου, πρώην ἐπισκόπου Νικομηδείας καὶ ἐπειτα Κωνσταντινούπολεως, συγγενοῦς τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας καὶ φανατικοῦ δταδοῦ τοῦ Ἀρείου.

4. Ἡ δρειανικὴ σύνοδος τῆς Ἀγκύρας τὸ 358 ἐδογμάτισεν ἀντὶ τοῦ δμοούσίου τὸ δμοιούσιον καὶ κατεδίκασεν δλους δσοι δὲν τὸ ἐδέχοντο.

5. Ἡ σύνοδος Σελευκείας (359) ἔμεινεν δναποφάσιστος εἰς τὸ τρι-

φάσεις, τότε είναι φανερόν ὅτι τὸ πλῆθος τῶν ἀποφασισάντων θὰ συντελέσῃ εἰς τὴν χωρὶς ἀντιρρήσεις παραδοχὴν τῶν ἀποφάσεων ἀπὸ ὅλους.

3. "Ἐνας λοιπὸν ἀπὸ ἑκείνους ποὺ ἐπροξένησαν εἰς ἡμᾶς πολλὴν λύπην είναι δὲ Εὔστάθιος Σεβαστείας, εἰς τὴν Μικρὰν Ἀρμενίαν. Μαθητεύσας ἀλλοτε εἰς τὸν Ἀρειον, ὅταν αὐτὸς ἥκμαζεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ συνέθετε τὰς πονηρὰς κατὰ τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ βλασφημίας, ἀκολουθῶν αὐτὸν καὶ συγκαταλεγόμενος μεταξὺ τῶν γνησιωτάτων μαθητῶν αὐτοῦ, ὅταν ἐπιανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα, ἔδωσεν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ἐρμογένην τῆς Καισαρείας, ποὺ τὸν ἔκρινεν ἐπὶ κακοδοξίᾳ, δμολογίαν γνησίας πίστεως.

Λαβὼν δὲ οὕτω δὲ Εὔστάθιος τὴν χειροτονίαν ἀπὸ ἑκεῖνον, μετὰ τὸν θάνατόν του ἔσπευσε πρὸς τὸν Εὔσέβιον Κωνσταντίνουπόλεως⁸, δὲ δποῖος ἐδέχετο καὶ δὲ idios τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου δχι διλιγώτερον ἀπὸ αὐτόν. Ἐπειτα ἀπομακρυνθεὶς ἀπὸ ἑκεὶ διὰ τὴν μίαν ἢ τὴν ἀλλην αἰτίαν καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν πατρίδα ἀπελογήθη ἐκ νέου καὶ ἔκρυψε τὸ δυσσεβὲς φρόνημα, προβάλλων ἓνα εἶδος φραστικῆς δρθιδοξίας. Ἐπιτυχών δὲ τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν, μὲ δποιον τρόπον τὴν ἐπέτυχεν, ἔγραψεν εὐθὺς ἀναθεματισμὸν τοῦ δμοούσιου εἰς τὴν σύνοδον ποὺ συνεκρότησαν αὐτοὶ εἰς τὴν Ἀγκυραν⁹. Ἀπὸ ἑκεὶ δὲ ἐλθὼν εἰς τὴν Σελεύκειαν ἔκαμε μαζὶ μὲ τοὺς δμοδόξους του ὅσα γνωρίζουν δλοι¹⁰. Εἰς τὴν Κωνσταντίνουπολιν δὲ συνεφώνησε πάλιν μὲ τὰς προτάσεις τῶν αἱρετικῶν¹¹. Οὕτω κηρυχθεὶς ἔκπιτωτος τῆς ἐπισκοπῆς, λόγω τῆς προηγουμένης καθαιρέσεώς του εἰς τὴν Μελιτηνήν, ἐπενόησεν ώς μέσον ἀποκαταστάσεως τὴν εἰς σᾶς ἐπίσκεψιν¹². Ποια δὲ είναι τὰ προταθέντα εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὸν

αδικὸν πρόβλημα. Ὁ Εὔστάθιος ἔπαιξεν ἡγετικὸν ρόλον εἰς αὐτὴν καὶ ἐστάλη μὲ ἀλλούς δέκα ἀντιπροσώπους εἰς τὴν πρωτεύουσαν, διὰ νὰ δώσῃ ἀναφορὰν εἰς τὸν Κωνστάντιον.

6. Εἰς τὴν σύνοδον Κωνσταντίνουπόλεως τὸ 360.

7. Ὁ Εὔστάθιος μετέβη τότε εἰς τὴν Ρώμην.

τῷ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου ἐπισκόπου Λιβερίου, τίνα δὲ ἀντὸς συνέθετο ἀγνοοῦμεν, πλὴν ὅτι ἐπιστολὴν ἔκόμισεν ἀποκαθιστῶσαν αὐτόν, ἦν ἐπιδείξας τῇ κατὰ Τύαρα συνόδῳ ἀποκατέστη τῷ τόπῳ. Οὗτος νῦν πορθεῖ τὴν πίστιν ἐκείνην ἐφ' ἣ ἐδέχθη καὶ τοῖς ἀναθεματίζοντι τὸ δμοούσιον σύνεστι καὶ πρωτοστάτης ἐστὶ τῆς τῶν Πνευματομάχων αἰρέσεως. Ἐπεὶ οὖν αὐτόθεν γέγονεν αὐτῷ ἡ δύναμις τοῦ ἀδικεῖν τὰς Ἔκκλησίας καὶ τῇ παρ' ὑμῶν δεδομένῃ αὐτῷ παρρησίᾳ κέχρηται εἰς καταστροφὴν τῶν πολλῶν, ἀνάγκη αὐτόθεν ἐλθεῖν καὶ τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπισταλῆναι ταῖς Ἔκκλησίαις τίνα μὲν ἐστιν ἐφ' οἷς ἐδέχθη, πῶς δὲ νῦν μεταβληθεὶς ἀκνοοῖ τὴν χάριν τὴν δοθεῖσαν αὐτῷ διὰ τῶν τότε πατέρων.

4. Δεύτερος μετ' αὐτόν ἐστιν Ἀπολινάριος οὐ μικρὰ καὶ αὐτὸς τὰς Ἔκκλησίας παραλυπῶν. Τῇ γὰρ τοῦ γράφειν εὐκολίᾳ πρὸς πᾶσαν ὑπόθεσιν ἔχων ἀρκοῦσαν αὐτῷ τὴν γλῶσσαν ἐνέπλησε μὲν τῶν ἑαυτοῦ συνταγμάτων τὴν οἰκουμένην παρακούσας τοῦ ἐγκλήματος τοῦ λέγοντος ὅτι «Φύλαξαι ποιῆσαι βιβλία πολλά»· ἐν δὲ τῷ πλήθει δηλονότι πολλὰ καὶ ἡμάρτηται. Πῶς γὰρ δυνατὸν ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἄμαρτίαν; Ἐστι μὲν οὖν αὐτοῦ καὶ τὰ τῆς θεολογίας οὐκ ἐκ γραφικῶν ἀποδείξεων, ἀλλ' ἐξ ἀνθρωπίνων ἀφορμῶν τὴν κατασκευὴν ἔχοντα. Ἐστι δὲ αὐτῷ καὶ τὰ περὶ ἀναστάσεως μυθικῶς συγκείμενα, μᾶλλον δὲ Ιουδαϊκῶς, ἐν οἷς φησι πάλιν ἡμᾶς πρὸς τὴν νομικὴν ὑποστρέφειν λατρείαν καὶ πάλιν ὑμᾶς περιτμηθῆσθαι καὶ σαββατίζειν καὶ βρωμάτων ἀπέχεσθαι καὶ θυσίας προσοίσειν Θεῷ καὶ προσκυνήσειν ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τοῦ ναοῦ καὶ δλωσάπὸ Χριστιανῶν Ἰουδαίους γενήσεσθαι. Ὡν τί ἀν γένοιτο καταγελαστότερον, μᾶλλον δὲ ἀλλοτριώτερον τοῦ εὐαγγελικοῦ δόγματος; Εἴτα

μακαριώτατον ἐπίσκοπον Λιβέριον⁸ καὶ εἰς ποῖα συνεφώνησεν δὲ ἕδιος, ἀγνοοῦμεν ἡμεῖς, πλὴν τοῦ ὅτι ἔφερεν ἐπιστολὴν ἡ ὁποία τὸν ἀποκαθιστοῦσε καὶ τὴν ὁποίαν ἐπιδείξας εἰς τὴν σύνοδον τῶν Τυάνων κατέλαβε πάλιν τὴν ἔδραν του. Αὐτὸς λοιπὸν διώκει τὴν πίστιν ἐκείνην, βάσει τῆς ὁποίας ἔγινε δεκτός, καὶ συμμαχεῖ μὲ τοὺς ἀναθεματίζοντας τὸ δμοούσιον καὶ εἶναι πρωτοστάτης τῆς αἱρέσεως τῶν Πνευματομάχων. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ αὐτοῦ ἤντλησε τὴν δύναμιν ν' ἀδικῇ τὰς Ἐκκλησίας καὶ χρησιμοποιεῖ τὸ κῦρος ποὺ τοῦ ἐδόθη ἀπὸ σᾶς πρὸς καταστροφὴν τῶν πολλῶν, ἀπὸ αὐτοῦ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ καὶ ἡ διόρθωσις καὶ νὰ σταλῇ γράμμα πρὸς τὰς Ἐκκλησίας περὶ τῶν ὅρων ὑπὸ τοὺς ὁποίους ἔγινε δεκτός καὶ περὶ τοῦ πῶς τώρα μεταβαλὼν γνώμην ἀκυρώνει τὴν χάριν ποὺ τοῦ ἐδόθη ἀπὸ τοὺς τότε πατέρας.

4. Δεύτερος μετὰ ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ὁ Ἀπολινάριος ποὺ προκαλεῖ στενοχωρίαν ὅχι μικρᾶς ἐκτάσεως εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Διότι μὲ τὴν δνεσιν ποὺ ἔχει εἰς τὴν συγγραφὴν καὶ διαθέτων γλῶσσαν ἰκανὴν διὰ κάθε θέμα ἐγέμισε τὴν οἰκουμένην μὲ τὰ συγγράμματά του, παρακούσας εἰς τὴν παραίνεσιν τοῦ λέγοντος, «νὰ ἀποφύγης νὰ συγγράψῃς βιβλία πολλά»⁹. Πράγματι εἶναι φανερὸν ὅτι μὲ τὸ πλήθος αὐτῶν ἔχει ὑποπέσει εἰς πολλὰς πλάνας. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν «ἐκ πολυλογίας ἐκφυγεῖν ἀμαρτίαν»;¹⁰ Οὕτως ὅχι μόνον τὰ ἀναφερόμενα εἰς τὴν ἀναστασιν εἶναι συντεταγμένα κατὰ μυθικὸν τρόπον, μᾶλλον δὲ κατὰ ιουδαιϊκόν, διότι εἰς αὐτὰ λέγει ὅτι θὰ ἐπιστρέψωμεν πάλιν εἰς τὴν νομικὴν λατρείαν καὶ θὰ περιτεμνώμεθα πάλιν καὶ θὰ τηρῶμεν τὸ Σάββατον καὶ θ' ἀπέχωμεν ὠρισμένων τροφῶν καὶ θὰ προσφέρωμεν θυσίας εἰς τὸν Θεὸν καὶ θὰ προσκυνῶμεν εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων καὶ γενικῶς ἀπὸ Χριστιανῶν θὰ μεταβληθῶμεν εἰς Ἰουδαίους. Τί ἡμπορεῖ νὰ εἶναι περισσότερον; ~~καταγέλαστον~~ ἀπὸ αὐτά, μᾶλλον δὲ περισσό-

9. Ἐκκλ. 12,12.

10. Παροιμ. 10,19.

καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τοσαύτην ἐποίησε τῇ ἀδελφότητι τὴν ταραχὴν, ὡστε δὲ λοιπὸν τῶν ἐντευχηκότων τὸν ἀρχαῖον τῆς εὐσεβείας διασώζουσι χαρακτῆρα· οἱ δὲ πολλοὶ ταῖς καινοτομίαις προσέχοντες ἔξετράπησαν εἰς ζητήσεις καὶ φιλονίκους ἐφευρέσεις τῶν ἀνωφελῶν τούτων δημάτων.

5. Ὁ μέντοι Παυλῖνος εἰ μὲν τι καὶ περὶ τὴν χειροτονίαν ἐπιλήψιμον ἔχει αὐτὸν ἄν εἴποιτε. Ἡμᾶς δὲ λνπεῖ τοῖς Μαρκέλλον προσπεπονθὼς δόγμασι καὶ τὸν ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἀδιακρίτως εἰς τὴν κοινωνίαν ἑαντοῦ προσιέμενος. Οἴδατε δέ, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ὅτι πάσης ἡμῶν τῆς ἐλπίδος ἀθέτησιν ἔχει τὸ Μαρκέλλον δόγμα, οὕτε Υἱὸν ἐν ἴδιᾳ ὑποστάσει ὁμολογοῦν, ἀλλὰ προενεχθέντα καὶ πάλιν ὑποστρέψαντα εἰς τὸν δθεν προῆλθεν, οὕτε τὸν Παράκλητον ἴδιας ὑφεστηκέναι συγχωροῦν, ὡστε οὐκ ἄν τις ἀμάρτοι Χριστιανισμοῦ μὲν παντελῶς ἀλλοτρίαν ἀποφαίνων τὴν αἰρεσιν, Ἰουδαϊσμὸν δὲ παρεφθαρμένον αὐτὴν προσαγορεύων. Τούτων τὴν ἐπιμέλειαν γενέσθαι παρ' ὑμῶν ἐπιζητοῦμεν. Γένοιτο δ' ἄν, εἰ ἐπιστεῖλαι καταξιώσετε πάσαις ταῖς κατὰ τὴν Ἀνατολὴν Ἐκκλησίαις, τὸν ταῦτα παραχαράσσοντας, εἰ μὲν διορθοῖντο, εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἐπιμένειν φιλονίκως βούλοιντο ταῖς καινοτομίαις, χωρίζεσθαι ἀπ' αὐτῶν. Καὶ ὅτι μὲν ἔδει ἡμᾶς συνεδρεύοντας μετὰ τῆς ὑμετέρας φρονήσεως ἐν κοινῇ σκέψει τὰ περὶ τούτων διαλαβεῖν οὐδὲ αὐτὸν ἀγνοοῦμεν. Ἀλλ' ἐπειδὴ δὲ καιρὸς οὐκ ἐνδίδωσι καὶ τὸ ἀναβάλλεσθαι βλαβερὸν τῆς ἀπ' αὐτῶν βλάβης ἐρριζωμένης, ἀναγκαίως ἀπεστείλαμεν τὸν ἀδελφούς, ἵνα, δόσα καὶ τὴν ἐκ τοῦ γράμματος διδασκαλίαν παρέλαθε, ταῦτα παρ' ἑαντῶν ἀναδιδάξαντες κινήσωσιν ὑμῶν τὴν εὐλάβειαν παρασχέσθαι τὴν ἐπιζητουμένην βοήθειαν ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις.

11. Ὁ Βασίλειος ὑπονοεῖ δτι ἡ χειροτονία τοῦ Παυλίνου (361) ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Καλάρεως Λουκίφερος ἦτο ἀντικανονική, δφοῦ ὑπῆρχεν ἥδη ὅλος δρθόδοξος ἐπίσκοπος εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, ὁ Μελέτιος, ὅλλ' ἀπὸ λεπτότητα δὲν τὸ λέγει διὰ νὰ μὴ λυπήσῃ τοὺς Δυτικούς.

12. Ὁ Μάρκελλος Ἀγκύρας, ὃν καὶ ἦτο ὑποστηρικτής τοῦ δόγματος τῆς Νικαίας, ἔκλινε πρὸς τὸν μοναρχιανισμὸν τοῦ Σαβελλίου.

τερον ξένον πρὸς τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν; Ἐπειτα καὶ τὰ περὶ σαρκώσεως τοῦ Υἱοῦ διδάγματά του τόσην ταραχὴν προεκάλεσαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, ὡστε ὀλίγοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τὰ ἀνέγνωσαν διατηροῦν τὸν ἀρχαῖον χαρακτῆρα τῆς εὔσεβείας· οἱ δὲ πολλοί, δίδοντες προσοχὴν εἰς τὰς καινοτομίας, ἔχουν ἐκτραπῆντες εἰς ἀναζητήσεις καὶ ἴσχυρογνώμονας διερευνήσεις τῶν ἀνωφελῶν τούτων λόγων.

5. Ὁ δὲ Παυλῖνος, ἃν ἔχῃ κάτι τὸ ἐπιλήψιμον καὶ ὡς πρὸς τὸν τρόπον τῆς χειροτονίας του¹¹, σεῖς εἰσθε οἱ δυνάμενοι νὰ τὸ εἴπουν· ἡμᾶς πάντως μᾶς στενοχωρεῖ, διότι κλίνει πρὸς τὰ δόγματα τοῦ Μαρκέλλου¹² καὶ διότι δέχεται ἀδιακρίτως εἰς κοινωνίαν τοὺς ἀκολουθοῦντας ἐκεῖνον. Γνωρίζετε δέ, τιμιώτατοι ἀδελφοί, ὅτι τὸ δόγμα τοῦ Μαρκέλλου ἀποτελεῖ ἀθέτησιν ὅλης τῆς ἑλπίδος μας, διότι οὔτε τὸν υἱὸν παραδέχεται ὡς Ἰδιαιτέραν ὑπόστασιν ἀλλὰ μόνον ὡς ἔχοντα προέλθει καὶ πάλιν ὡς ἐπιστρέφοντα ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου προῆλθεν, οὔτε τὸν Παράκλητον δέχεται ὡς ὑφιστάμενον Ἰδιαιτέρως. Ὅστε κανεὶς δὲν θὰ σφάλλῃ ἃν ἀνακηρύξῃ τὴν αἵρεσιν αὐτὴν ὡς ἐντελῶς ξένην τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τὴν ὀνομάση παρεφθαρμένον ιουδαϊσμόν. Αὐτῶν τὴν φροντίδα ζητοῦμεν ν' ἀναλάβετε σεῖς. Καὶ θὰ τὴν ἀναλάβετε, ἃν καταξιώσετε νὰ γράψετε εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τοὺς παραχαράσσοντας μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν διδασκαλίαν· ἃν μὲν διορθωθοῦν, νὰ τοὺς δεχθοῦν εἰς κοινωνίαν, ἐὰν δὲ θέλουν νὰ ἐπιμένουν πεισμόνως εἰς τὰς καινοτομίας, νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτούς.

Καὶ δτι μὲν ἔπρεπε νὰ καθορίσωμεν τὰ πράγματα αὐτὰ ἡμεῖς μαζὶ μὲ τὴν φρόνησίν σας εἰς κοινὴν σύνοδον, εἶναι κάτι ποὺ δὲν ἀγνοοῦμεν οἱ Ἰδιοί· ἀλλ' ἔπειδὴ ὁ καιρὸς δὲν ἐπιτρέπει, ή δὲ ἀναβολή των εἶναι ἐπιβλαβής, κατ' ἀνάγκην ἀπεστείλαμεν τοὺς ἀδελφούς, ὡστε, δίδοντες πληροφορίας προφορικῶς καὶ δι' ὅσα θέματα παρελείφθησαν ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς, νὰ κινήσουν τὴν εὐλάβειάν σας εἰς τὸ νὰ παράσχῃ τὴν ζητουμένην βοήθειαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ.

197. ΑΜΒΡΟΣΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΜΕΔΙΟΛΑΝΟΥ

1. Μεγάλαι καὶ πολλαὶ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν αἱ δωρεαὶ καὶ οὕτε τὸ μέγεθος αὐτῶν μετρητὸν οὕτε τὸ πλῆθος ἀριθμητόν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν ἔστι τοῖς εὑαισθήτως δεχομένοις, τὰς χάριτας καὶ ἡ παροῦσα αὕτη, διτὶ πλεῖστον ἡμᾶς τῇ θέσει τοῦ τόπου διηρημένους ἔδωκεν ἀλλήλοις συνάπτεσθαι διὰ τῆς ἐν τοῖς γράμμασι προσφωνήσεως. Καὶ γνώσεως τρόπον διττὸν ἡμῖν ἐχαρίσατο· ἔνα μὲν διὰ τῆς συντυχίας, ἔτερον δὲ τὸν διὰ τῆς τοῦ γράμματος διμιλίας. Ἐπεὶ οὖν ἐγνωρίσαμέν σε δι' ὧν ἐφθέγξω, καὶ ἐγνωρίσαμεν οὐ τὸν σωματικὸν χαρακτῆρα ταῖς μνήμαις ἡμῶν ἐντυπωσάμενοι, ἀλλὰ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου τὸ κάλλος ποικιλίᾳ λόγων καταμαθόντες, διτὶ ἔκαστος ἡμῶν ἐκ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας λαλεῖ, ἐδοξάσαμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν τὸν καθ' ἐκάστην γενεὰν ἐκλεγόμενον τοὺς αὐτῷ εὐἀρεστοῦντας· δις πρότερον μὲν ἐκ τῶν ποιμνίων τῶν προβάτων ἥγειρεν ἀρχοντα τῷ λαῷ αὐτοῦ, καὶ τὸν Ἀμὼς ἐκ τοῦ αἰπολίου ἐνδυναμώσας διὰ τοῦ Πνεύματος ὑψωσεν εἰς προφήτην, τῶν δὲ ἄνδρα ἐκ τῆς βασιλευόντης πόλεως, ἀρχὴν δλον ἔθνους πεπιστευμένον, ὑψηλὸν τῷ φρονήματι, γένους λαμπρότητι, περιφανείᾳ βίου, λόγων δυνάμει, πᾶσι τοῖς κατὰ τὸν βίον περίβλεπτον, εἴλκυσεν εἰς τὴν τῶν ποιμνί-

*Ἐπιστολὴ 197. Ἐγράφη τὸ 375. Ὁ Ἀμβρόσιος, γόνος εὐγενοῦς ρωμαϊκῆς οἰκογενείας καὶ διοικητής μεγάλου τμήματος τῆς Βορείου Ἰταλίας μὲ ἔδραν τὸ Μεδιόλανον, ἔξελέγη ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως αὐτῆς διὰ βοῆς ἐπίσκοπος τὸ 374. Κατέστη διάσημος, δχι μόνον διὰ τὰ λαμπρὰ κηρύγματα καὶ συγγράμματά του, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ἔξαίρετον ὄργανωσιν τῆς Ἑκκλησίας του καὶ πρὸ πάντων διὰ τὴν παρρησίαν ἐνώπιον τῶν πολιτικῶν ἀρχόντων. Ἐγραψεν εἰς τὸν Βασίλειον ἐπιστολὴν ἀγγέλλουσαν τὰ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 197
ΠΡΟΣ ΑΜΒΡΟΣΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΜΕΔΙΟΛΑΝΟΥ

1. Μεγάλαι καὶ πολλαὶ εἶναι πάντοτε αἱ δωρεαὶ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν καὶ οὕτε τὸ μέγεθός των εἶναι μετρητὸν οὕτε τὸ πλῆθος των ἀριθμητὸν. Μία δὲ τῶν μεγίστων δωρεῶν δι’ ὅσους δέχονται τὰς εὐεργεσίας μ’ εὔαισθησίαν εἶναι καὶ ἡ παροῦσα, τὸ δῆτι δηλαδή, ἃν καὶ εἴμεθα πολὺ ἀπομακρυσμένοι ἀλλήλων κατὰ τὴν θέσιν τῶν τόπων διαμονῆς, μᾶς ἔχορήγησε τὸ ἀγαθὸν νὰ συνδεθῶμεν μὲ τὴν ἐπικοινωνίαν δι’ ἐπιστολῶν. Καὶ μᾶς ἔχάρισε διπλὸν τρόπον γνωριμίας· ἔνα μὲν διὰ τῆς προσωπικῆς συναντήσεως, ἄλλον δὲ διὰ τῆς ἐπιστολικῆς ἐπικοινωνίας.

’Αφοῦ λοιπὸν σὲ ἔγνωρίσαμεν μὲ δσα εἶπες — καὶ σὲ ἔγνωρίσαμεν, ὅχι δι’ ἐντυπώσεως τοῦ σωματικοῦ χαρακτῆρός σου εἰς τὰς μνήμας ἡμῶν, ἀλλὰ διὰ κατανοήσεως τοῦ κάλλους τοῦ ἔσω ἀνθρώπου μὲ τὴν ποικιλίαν τῶν λόγων, διότι καθένας ἀπὸ ἡμᾶς δμιλεῖ ἀπὸ τὸ περίσσευμα τῆς καρδίας¹, ἐδοξάσαμεν τὸν Θεόν ἡμῶν, ὁ δποῖος εἰς κάθε γενεὰν ἐκλέγει ἐκείνους ποὺ τὸν εύαρεστοῦν. Αὔτὸς παλαιότατα μὲν ἀνύψωσεν ἀρχοντα διὰ τὸν λαόν του ἀπὸ τὰ ποίμνια προβάτων² καὶ τὸν Ἀμὼς³ ὑψώσεν εἰς προφήτην ἀπὸ τὴν βόσκησιν τοῦ ποιμνίου τῶν αἰγῶν, ἀφοῦ τὸν ἐδυνάμωσε διὰ τοῦ Πνεύματος· τώρα δὲ εῖλκυσεν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνί-

τῆς χειροτονίας του καὶ ζητοῦσαν νὰ διευκολύνῃ ἀντιπροσωπείαν του ποὺ ἐστέλλετο διὰ νὰ παραλάβῃ τὰ λείψανα τοῦ ἔξορίστου ἐπισκόπου Μεδιολάνων Διονυσίου, ὁ δποῖος εἶχεν ἀποθάνει εἰς τὴν Καππαδοκίαν τὸ 374.

1. Βλ. Ματθ. 12,34 «ἐκ γὰρ τοῦ περισσεύματος τῆς καρδίας τὸ στόμα λαλεῖ».

2. Τὸν βασιλέα Δαβίδ.

3. Τὸν προφήτην καὶ συγγραφέα Ἀμὼς (Ἀμ. 1,1).

ων τοῦ Χριστοῦ ἐπιμέλειαν. "Ος, πάντα δίψας τὰ τοῦ βίου πλεονεκτήματα καὶ ἡγησάμενος αὐτὰ ζημίαν ἵνα Χριστὸν κερδήσῃ, τοὺς οἴλακας ἐπετράπτη τῆς μεγάλης καὶ περιβοήτου ἐπὶ τῇ εἰς Θεὸν πίστει τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας. "Αγε τοίνυν, ὁ Θεοῦ ἄνθρωπε, ἐπειδὴ οὐ παρ' ἀνθρώπων παρέλαβες η̄ ἐδιδάχθης τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' αὐτός σε ὁ Κύριος ἀπὸ τῶν κριτῶν τῆς γῆς ἐπὶ τὴν προεδρίαν τῶν ἀποστόλων μετέθηκεν, ἀγωνίζουν τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσαι τὰ ἀρρωστήματα τοῦ λαοῦ, εἴ τινος ἀρα τὸ πάθος τῆς ἀρειανῆς μανίας ἥψατο, ἀνανέωσαι τὰ ἀρχαῖα τῶν πατέρων ἵχνη, καὶ τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης δν κατεβάλον τοῦτον θεμέλιον ἐποικοδομεῖν σπουδαῖε τῇ συνεχείᾳ τῶν προσδρήσεων. Οὕτω γὰρ δυνησόμεθα ἐγγὺς ἀλλήλων είναι τῷ πνεύματι, εἰ καὶ τῇ οἰκήσει τῇ ἐπὶ τῆς γῆς παμπληθὲς ἀπωνίσμεθα.

2. Ἡ δὲ περὶ τὸν μακαριώτατον Διονύσιον τὸν ἐπίσκοπον φιλοτιμία σου καὶ σπουδὴ πᾶσάν σου μαρτυρεῖ ἀγάπην πρὸς τὸν Κύριον, τιμὴν εἰς τοὺς προλαβόντας, σπουδὴν περὶ τὴν πίστιν. Ἡ γὰρ πρὸς τοὺς εὗνους τῶν ὁμοδούλων διάθεσις τὴν ἀναφορὰν ἐπὶ τὸν Δεσπότην ἔχει ὡς δεδουλεύκασι, καὶ ὁ τοὺς διὰ πίστιν ἡθληκότας τιμῶν δῆλός ἔστι τὸν ἵσον ζῆλον ἔχων τῆς πίστεως, ὡστε μία αὖτη πρᾶξις πολλῆς ἀρετῆς ἔχει τὴν μαρτυρίαν. Γνωρίζομεν δέ σου τῇ ἐν Χριστῷ ἀγάπῃ δτι οἱ σπουδαιότατοι ἀδελφοί, οἱ παρὰ τῆς εὐλαβείας σου εἰς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔργου διακο-

4. Ἐννοεῖ τὴν Ρώμην, ἀπὸ τὴν δποίαν κατήγετο δ Ἀμβρόσιος, μολονότι βασιλεύουσα τώρα πλέον ἦτο ἡ Κωνσταντινούπολις.

5. Ὁ Διονύσιος καταλαβὼν τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν Μεδιολάνων τὸ 346, ἀνεμίχθη εἰς τὸν ἀντιαρειανικὸν ἀγῶνα, διὸ καὶ ἔξωρίσθη εἰς τὴν Καππαδοκίαν, δπου καὶ ἀπέθανε τὸ 374.

ων τοῦ Χριστοῦ ἀνδρα ἀπὸ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν⁴, δ ὁ ποῖος εἶχεν ἐμπιστευμένην εἰς ἑαυτὸν διοίκησιν δλοκλήρου ἔθνους, ὑψηλὸν εἰς τὸ φρόνημα, τὴν λαμπρότητα καταγωγῆς, τὴν κοινωνικὴν διάκρισιν, τὴν δύναμιν τῆς ρητορείας, περιβλεπτὸν καθ' ὅλα τὰ κοσμικὰ προσόντα. Καὶ αὐτὸς ἀπορρίψας ὅλα τὰ πλεονεκτήματα τοῦ βίου καὶ θεωρήσας αὐτὰ ὡς ζημίαν διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν Χριστὸν ἔλαβε τὸ πηδάλιον τοῦ μεγάλου καὶ φημισμένου διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν πίστιν πλοίου, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἀνθρώπε τοῦ Θεοῦ, διότι δὲν παρέλαβες οὔτε ἐδιδάχθης ἀπὸ ἀνθρώπους τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος σὲ μετέθεσεν ἀπὸ τοὺς κριτὰς τῆς γῆς εἰς τὴν καθέδραν τῶν ἀποστόλων· ἀγωνίζου τὸν καλὸν ἀγῶνα, διόρθωσε τὰ ἀρρωστήματα τοῦ λαοῦ, ἐὰν ἵσως ἥγγισε κανένα τὸ πάθος τῆς ἀρειανικῆς μανίας, ἀνανέωσε τὰ ἀρχαῖα ἴχνη τῶν πατέρων, καὶ φρόντισε μὲ τὴν συνέχισιν τῆς ἀλληλογραφίας νὰ οἰκοδομήσῃς τὸ κτίριον τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης ἐπάνω εἰς τὸ θεμέλιον ποὺ κατέβαλες. Διότι οὕτω θὰ δυνηθῶμεν νὰ εἴμεθα πλησίον ἀλλήλων πνευματικῶς, ἔστω καὶ ἀν κατὰ τὰς ἐπιγείους κατακτήσεις μας εἴμεθα χωρισμένοι ἀπὸ μεγάλην ἀπόστασιν.

2. Τὸ δὲ ἐνδιαφέρον καὶ ὁ ζῆλός σου διὰ τὸν μακαρίτην Διονύσιον, τὸν ἐπίσκοπον⁵, μαρτυρεῖ ὅλην τὴν ἀγάπην σου διὰ τὸν Κύριον, τὴν τιμὴν εἰς τοὺς προκατόχους σου, τὸν ζῆλον διὰ τὴν πίστιν. Διότι ἡ διάθεσις τῶν ἀνθρώπων πρὸς τοὺς εὐμενεῖς ἐκ τῶν ὅμοδούλων διαβαίνει πρὸς τὸν Δεσπότην, τὸν ὄποιον ὑπηρέτησε. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ τιμᾷ τοὺς ἀθλήσαντας διὰ τὴν πίστιν δεικνύει ὅτι ἔχει παρόμοιον ζῆλον διὰ τὴν πίστιν· ὡστε ἡ εὐγενής αὐτὴ πρᾶξις περιέχει μαρτυρίαν ἔξαιρετικῆς ἀρετῆς.

Γνωρίζομεν δὲ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ ἀγάπην σου ὅτι οἱ σπουδαιότατοι ἀδελφοί, οἱ ἐπιλεγέντες ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἀγαθοῦ τούτου ἔργου, πρῶτον μὲν μὲ τὴν εὐγένειαν τῶν τρόπων προεκάλεσαν τὸν ἔπαινον πρὸς

νίαν προτιμηθέντες, πρῶτον μὲν παντὶ τῷ αλήρῳ ἔπαινον ἡνεγκαν διὰ τῆς ἐμμελείας τῶν τρόπων ἐν γὰρ τῇ καθ' ἑαυτοὺς εὐσχημοσύνῃ τὸ κοινὸν πάντων εὐσταθὲς κατεμήνυνον. Ἔπειτα πάσῃ σπουδῇ καὶ ἐμμελείᾳ χρησάμενοι κατετόλμησαν μὲν χειμῶνος ἀβάτου, ἔπεισαν δὲ μετὰ πάσης εὐτονίας τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου σώματος τὰ φυλακτήρια τῆς ἑαυτῶν ζωῆς παραχωρῆσαι τούτοις. Καὶ γίνωσκε δτὶ οὕτε ἀρχαὶ οὕτε δυναστεῖαι ἀνθρώπων ἐξίσχυσαν ἃν ποτε βιάσασθαι τοὺς ἀνθρώπους ἔκεινονς, εἰ μὴ τὸ εὔτονον τῆς προαιρέσεως τῶν ἀδελφῶν τούτων ἐξεδυσώπησεν αὐτοὺς πρὸς τὴν συγχώρησιν. Συνήργησε δὲ μάλιστα πρὸς τὸ καταπραχθῆναι τὰ σπουδαζόμενα καὶ ἡ παρουσία τοῦ ποθεινοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Θηρασίου τοῦ συμπρεσβυτέρου, δις αὐθαιρέτως τὸν αόπον τῆς ὁδοιπορίας ὑποδεξάμενος ἔπανσε μὲν τὸ σφοδρὸν τῆς δρομῆς τῶν ἐκεῖ πιστῶν, λόγῳ δὲ συμπείσας τοὺς ἀντεχομένους, ἐπὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ ἄλλων πολλῶν τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον μετὰ τῆς πρεπούσης εὐλαβείας ἀνελόμενος τὰ λείψανα, συνδιέσωσε τοῖς ἀδελφοῖς· ἀ μετὰ τοσαύτης χαρᾶς ὑποδέξασθε μεθ' δσης λύπης προέπεμψαν οἱ φυλάσσοντες. Μηδεὶς διακρινέσθω, μηδεὶς ἀμφιβαλλέτω· οὗτος ἔστιν ἐκεῖνος ὁ ἀήττητος ἀθλητής. Ταῦτα γνωρίζει τὰ ὅστα ὁ Κύριος τὰ συνδιαθλήσαντα τῇ μακαρίᾳ ψυχῇ. Ταῦτα μετ' αὐτῆς στεφανώσει ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως αὐτοῦ τῇ δικαίᾳ, κατὰ τὸ γεγραμμένον δτὶ (ιδεῖ ἡμᾶς παραστῆναι τῷ βήματι τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἔκαστος πρὸς ἀ ἔπραξε διὰ τοῦ σώματος). Μία λάρναξ ἦν ἡ ὑποδεξαμένη τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα, οὐδεὶς δι πλησίον αὐτοῦ κατακείμενος, ἐπίσημος ἡ ταφή, μάρτυρος ἡ τιμή. Χριστιανοὶ οἱ ξενίσαντες ταῖς ἴδαις

δλόκληρον τὸν κλῆρόν σας· διότι μὲ τὴν κοσμιότητά των ἐ-
μαρτύρησαν τὴν κοινὴν εἰς ὅλους εὔστάθειαν. Ἐπειτα ἐπι-
δεικνύοντες πολὺν ζῆλον καὶ εὐγένειαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐτόλμη-
σαν εἰς ἐποχὴν ἀφορήτου χειμῶνος, ἀφ' ἐτέρου δὲ μὲ τὸν ὅ-
λον ζῆλόν των ἐπεισαν τοὺς πιστοὺς φύλακας τοῦ μακαρίου
σώματος νὰ παραχωρήσουν εἰς αὐτοὺς τὰ φυλακτήρια τῆς
ζωῆς των. Καὶ γνώριζε ὅτι οὔτε ἀρχαὶ οὔτε δυναστεῖαι ἀνθρώ-
πων θὰ κατώρθωναν ποτὲ νὰ βιάσουν τοὺς ἀνθρώπους ἐκεί-
νους, ἐὰν δὲν τοὺς ἐσυγκινοῦσεν ἢ σοβαρότης τῆς προαιρέ-
σεως τῶν ἀδελφῶν τούτων. Συνήργησε δὲ παρὰ πολὺ εἰς τὴν
ἐπίτευξιν τοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ καὶ ἢ παρουσίᾳ τοῦ ἀ-
γαπητοτάτου καὶ εὐλαβεστάτου υἱοῦ ἡμῶν Θηρασίου, τοῦ
συμπρεσβυτέρου, ὃ ὅποιος ἀναλαβὼν ἔθελοντικῶς τὸν κόπον
τῆς ὁδοιπορίας, ἔκαμψε τὴν σφιδρότητα τῆς ὁρμῆς τῶν ἔκει-
πιστῶν, ἐπεισε μὲ λόγους τοὺς ἀντιτιθεμένους εἰς τὴν παρά-
δοσιν τοῦ λειψάνου, παρέλαβε τὰ λείψανα μὲ τὴν πρέπουσαν
εὐλάβειαν ἐνώπιον πρεσβυτέρων καὶ διακόνων καὶ πολλῶν
ἄλλων πιστῶν εἰς τὸν Κύριον καὶ ἐβοήθησε τοὺς ἀδελφούς
νὰ τὰ παραλάβουν. Λοιπόν, ὑποδεχθῆτέ τα μὲ τόσην χαρὰν
μὲ ὅσην τὰ προέπεμψαν οἱ φύλακές των. Κανεὶς νὰ μὴ ἀμφισβη-
τῇ, κανεὶς νὰ μὴ ἀμφιβάλλῃ· αὐτὸς εἶναι ἔκεινος ὁ ἀγέτητος
ἀθλητής. Αὐτὰ τὰ ὄστα ἀναγνωρίζει ὁ Κύριος, τὰ ὅποια ἡ-
θλησαν μαζὶ μὲ τὴν μακαρίαν ψυχήν. Αὐτὰ μαζὶ μ' ἔκεινην
θὰ στεφανώσῃ κατὰ τὴν δικαίαν ἡμέραν τῆς ἀνταποδόσεως
αὐτοῦ σύμφωνα μὲ τὰ γεγραμμένα, ὅτι «πρέπει νὰ παρα-
στῶμεν εἰς τὸ βῆμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ νὰ λάβῃ ἔκαστος σύμ-
φωνα πρὸς ὅσα ἐπραξε διὰ τοῦ σώματος»⁶.

Μία λάρναξ ἦτο ποὺ εἶχε δειχθῆ τὸ τίμιον ἔκεινο σῶμα·
κανεὶς δὲν ἤτο τοποθετημένος πλησίον αὐτοῦ· ἢ ταφὴ ἦτο
ἐπίσημος· ἢ τιμὴ ἦτο ἢ ἀρμόδζουσα εἰς μάρτυρα. Χριστιανοὶ
ἦσαν αὐτοὶ ποὺ τὸν ἐφιλοξένησαν καὶ τὸν κατεβίβασαν μὲ
τὰ ἴδια τῶν τὰ χέρια τότε καὶ τὸν ἐσήκωσαν τώρα. Αὐτοὶ
ἔκλαυσαν μὲν σὰν νὰ τοὺς ἀφαιροῦσαν πατέρα καὶ προστά-
την, τὸν προέπεμψαν δὲ θεωρήσαντες προτιμοτέραν τὴν

χερσὶ καὶ κατέθεντο τότε καὶ ἀνείλοντο νῦν. Οὗτοι ἔκλαυσαν μὲν ὡς πατρὸς καὶ προστάτου στερούμενοι, προέπεμψαν δὲ τὴν ὑμετέραν χαρὰν τῆς ἴδιας παρακλήσεως προτιμοτέραν θέμενοι. Οἱ παραδόντες τοίνυν εὐλαβεῖς, οἱ ὑποδεξάμενοι ἀκριβεῖς. Οὐδαμοῦ ψεῦδος, οὐδαμοῦ δόλος, μαρτυροῦμεν ἡμεῖς· ἀσυκοφάντητος ἔστω παρ' ὑμῶν ἡ ἀλήθεια.

7. Ἡ προσπάθεια τοῦ Βασιλείου νὰ τονίσῃ ἐπιμόνως τὴν γνησιότητα τοῦ λειψάνου τοῦ Διονυσίου δεικνύει δτὶ εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τότε ἡ παρουσίασις μὴ γνησίων λειψάνων ἀπὸ ἀσυνειδήτους δινθρώπους.

Ιδικήν σας χαράν ἀπό τὴν ἴδικήν των παρηγορίαν. Αύτοὶ λοιπὸν ποὺ τὸν παρέδωσαν εἶναι εὐλαβεῖς, αὐτοὶ ποὺ τὸν παρέλαβαν εἶναι φιλαλήθεις. Πουθενὰ ψεῦδος, πουθενὰ δόλος· εἴμεθα μάρτυρες ἡμεῖς· ἃς μείνῃ ἀναμφισβήτητος ἡ ἀλήθεια ἐκ μέρους σας ?.

Η'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

‘Η πρώτη ἀπὸ τὰς δημοσιευομένας ἐδῶ ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Εὔσταθιον (ὑπ’ ἀριθμὸν 79) προέρχεται ἀπὸ τὰς παλαιοτέρας καλὰς ἡμέρας. ‘Η ὑπ’ ἀριθμὸν 223 ἐπιστολὴ εἶναι ἡ ἀξιολογωτέρα ὅλων, διότι προσφέρει πλήρη ἔκθεσιν περὶ τῆς πορείας τῶν σχέσεων τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Εὔσταθιον καὶ περὶ τῶν λόγων τῆς διακοπῆς αὐτῶν. Αἱ δὲ ἐπόμεναι δύο ἐπιστολαὶ πρὸς Θεόφιλον (ὑπ’ ἀριθμὸν 245) καὶ πρὸς Πατρόφιλον Αἰγῶν (ὑπ’ ἀριθμὸν 250) εἶναι ἀπαντήσεις εἰς γράμματα τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, οἵ δοποῖοι ἔξεφραζαν τὴν ἐκπληξίν των διὰ τὴν διακοπὴν τῶν σχέσεων καὶ ἔξεδήλων τὴν πρόθεσιν νὰ μεσολαβήσουν διὰ τὴν ἐπανασύνδεσιν.

Κανένα ἄλλο ἐπεισόδιον δὲν κατέθλιψε τόσον πολὺ τὸν Βασίλειον δσον αὐτὸ μὲ τὸν Εὔσταθιον, ἐπίσκοπον Σεβαστείας τῆς Ἀρμενίας· διότι αὐτὸ τοῦ συνέτριψε τὴν πίστιν εἰς τὸν θεσμὸν τῆς φιλίας, τὸν δοποῖον αὐτὸς ἐτιμοῦσε τόσον πολύ. Εἶχεν ἀνέκαθεν φιλικὰς σχέσεις μὲ τὸν Εὔσταθιον, τὸν δοποῖον ἐκτιμοῦσε βαθύτατα διὰ τὸν ἀσκητικὸν βίου του καὶ τὴν συμβολὴν εἰς τὴν δργάνωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τὸν ἐμιμήθη δὲ εἰς τὰ πρῶτα ἀσκητικά του βήματα.

Βέβαια δὲ Εὔσταθιος αὐτὸς δὲν φαίνεται νὰ ἥτο πολὺ σοβαρὸν πρόσωπον καὶ εἶναι παράδοξον πῶς δὲν τὸ εἶχε καταλάβει ἐνωρίτερα δὲ Βασίλειος. Οἱ λόγοι διὰ τὴν πλάνην τοῦ Βασιλείου ως πρὸς τὸν χαρακτῆρα τούτου εἶναι ἵσως τὸ δτι δὲν ἥθελε ποτὲ νὰ πιστεύσῃ εἰς τὴν κακοπιστίαν τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἴδιας τῶν φίλων του, καὶ τὸ δτι εἶχε γνωρίσει τὸν Εὔσταθιον μόνον ως παράγοντα τοῦ ἀσκητισμοῦ, καὶ μάλιστα κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς ἀσκητικῆς

του ζωῆς, δόποτε ἔβλεπε τὰ πάντα μὲ ίδεολογικὸν πρᾶσμα. Διὰ τὸν Εὔσταθιον μαρτυρεῖται ὅτι ὑπέγραψεν ὅλα τὰ σύμβολα ποὺ εἶχαν ἐκδώσει κατὰ καιροὺς ὅλαις αἱ χριστιανικαὶ παρατάξεις, ἀπὸ τῆς Ὁρθοδοξίας μέχρι τοῦ ἄκρου ἀρειανισμοῦ.

Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου (364), βασικῶς ἐλεγχομένην ἀπὸ τὴν παράταξιν τῶν Ὀμοιουσιανῶν, ἐτήρησε στάσιν κλίνουσαν πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, διότι κατὰ τὴν πρὸς τὰ ἐκεῖ μετάβασιν μετὰ φίλων του ἐπισκόπων διῆλθαν ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἶχαν μακρὰς συζητήσεις μὲ τὸν Βασίλειον, πρεσβύτερον τότε, εἰς τὴν Εὐσινόην. Ταχυγράφοι δὲ κατέγραψαν τὰς ἀπόψεις τοῦ Βασιλείου, ὡστε νὰ τὰς χρησιμοποιήσουν οἱ ἐπίσκοποι ἐκεῖνοι εἰς τὴν σύνοδον. Μετ' αὐτὴν λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Οὐάλης ἐτάχθη ἀναφανδὸν ὑπὲρ τῶν Ἀνομοίων, τρεῖς ἐπίσκοποι, λαβόντες ἔξουσιοδοτήσεις τοπικῶν συνάξεων εἰς τὴν Ἰωνίαν, τὴν Λυκίαν, τὴν Παμφυλίαν καὶ τὴν Κιλικίαν, μετέβησαν εἰς τὴν Δύσιν διὰ νὰ ζητήσουν ἐνίσχυσιν τόσον ἀπὸ τὸν ἐκεῖ αὐτοκράτορα Οὐαλεντινιανὸν ὅσον καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Λιβέριον. Οὗτοι ἦσαν ὁ Εὔσταθιος, ὁ Σιλουανὸς Ταρσοῦ καὶ ὁ Θεόφιλος Κασταβάλων. Καὶ τὸν μὲν Οὐαλεντινιανόν, ἀπησχολημένον εἰς τὴν γαλατικὴν ἐκστρατείαν, δὲν συνήτησαν, περιωρίσθησαν δὲ εἰς τὸν Λιβέριον. Οὗτος τοὺς προέτεινε νὰ ἀποδεχθοῦν τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας καὶ νὰ καταδικάσουν κάθε ἀντίθετον διδασκαλίαν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐπραξαν αὐτοί. Ἐφωδιασμένοι δὲ μὲ ἔγγραφα ἀναγνωρίσεως ἀπὸ τὴν Ρώμην ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Εἰς τὴν πραγματικότητα ὁ Εὔσταθιος παρέμεινε πάντοτε ἡμιαρειανὸς καὶ τὸ ἀπέδειξεν, ὅταν τὸ θέμα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Πνεύματος κατέστη ὁξύ. Δὲν ἐδέχετο τὴν θεότητα αὐτοῦ.

‘Ο Βασίλειος ὅμως παρέμενε πάντοτε ἀφωσιωμένος φίλος καὶ τοῦτο τοῦ ἐστοίχισεν ἐπὶ τινα χρόνον τὴν διακοπὴν ἐπαφῆς μὲ τὸν Θεόδοτον Νικοπόλεως τῆς Ἀρμενίας, ὁ ὅποιος πάντοτε ὑπωπτεύετο τὰ φρονήματα τοῦ Εὔσταθίου καὶ ἦτο ἔτοιμος νὰ ὑποπτευθῇ τὰ φρονήματα καὶ παντὸς κληρικοῦ διατηροῦντος μὲ αὐτὸν φιλίαν καὶ κοινωνίαν. Υπῆρχαν δὲ καὶ ἄλλοι Ὁρθόδοξοι

ποὺ δὲν ἐνέκριναν αὐτὴν τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν ἀμφιταλαντεύόμενον ἐπίσκοπον τῆς Σεβαστείας.

Εἰς τὰ μέσα 'Ιουνίου τοῦ 372 ὁ Βασίλειος εἶχε προσκληθῆ ὑπὸ τοῦ Θεοδότου εἰς πανήγυριν καὶ εἰς συνακολουθοῦσαν σύναξιν. Ἐπειδὴ ἐγνώριζεν ὅτι ὁ Θεόδοτος θὰ ἔθετε θέμα Εὔσταθίου κατὰ τὴν σύναξιν, διῆλθεν ἀπὸ τὴν Σεβάστειαν, διὰ νὰ συζητήσῃ μὲ αὐτὸν ἐπὶ τῶν θεολογικῶν προβλημάτων. Μετὰ διήμερον συζήτησιν ἔμεινεν ἴκανον ποιημένος.

'Η δυσκολία μὲ τὴν ὄποιαν ὁ Εὔσταθιος ἐσύρετο πρὸς τὰς δρθιδόξους ἀπόψεις, ἀφοῦ ἔχρειάσθη δύο ἡμέρας διὰ νὰ πεισθῇ, δὲν ἰσχυσε νὰ προκαλέσῃ τὰς ὑποψίας τοῦ Βασιλείου.

Πάντως ἡ συνάντησις αὐτὴ ἤρκεσε διὰ νὰ ψυχράνη τὸν Θεόδοτον, ὁ ὄποιος ἐφοβήθη ὅτι οἱ δύο ἄνδρες ἡτοίμαζαν ἔνα εἴδος συνωμοσίας. 'Ο Βασίλειος ἡσθάνθη μείωσιν ἐκ τοῦ ὅτι, ἀν καὶ προσκεκλημένος, δὲν ὠδηγήθη εἰς τὴν σύναξιν καὶ ἔφυγεν ἀμέσως. 'Η παρεξήγησις αὐτὴ δὲν διελύθη οὕτε διὰ τῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Μελετίου 'Αντιοχείας, διὰ τοῦτο δὲ ἐματαιώθη καὶ ἡ ἀποστολὴ εἰς τὴν 'Αρμενίαν πρὸς ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπων κατ' ἐντολὴν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, ἀν καὶ ὁ Βασίλειος μετέβη ἐκεῖ μόνος.

'Η ἐμπιστοσύνη τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Εὔσταθιον ᾧτο τόσον ἰσχυρά, ὥστε μόνον ἔπειτα ἀπὸ σειρὰν ἐπεισοδίων ἤρχισε νὰ κλονίζεται. Διὰ πρώτην φορὰν μετέβη οὗτος εἰς τὴν 'Αρμενίαν τὸ 373. Τότε πολλοὶ παράγοντες τῆς Νικοπόλεως τὸν ἐπίεσαν νὰ ζητήσῃ ὁμολογίαν πίστεως ἀπὸ τὸν Εὔσταθιον, οὗτος δὲ πράγματι ὑπέγραψεν ὁμολογίαν, διατηρουμένην μεταξὺ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου (ὑπ' ἀριθμὸν 125).

'Επειδὴ δὲ οἱ ψήθυροι ἐσυνεχίζοντο, διότι ἡ ὑπογραφὴ τοῦ Εὔσταθίου δὲν ἐσήμαινε τίποτε, ὁ Βασίλειος ἡθέλησε νὰ συναντηθῇ πάλιν μὲ αὐτόν, ἐνῷ δὲ εἶχαν δρισθῆ καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ χρόνος, ἐκεῖνος δὲν ἐφάνη. Προσπάθειαι τοῦ Εὔσεβίου Σαμοσάτων νὰ ἐπαναφέρῃ τὸν ἄνδρα εἰς τὴν δρθιδόξιαν ἀπέτυχαν. 'Η δὲ πλήρης ἀπομάκρυνσις συνωδεύθη μὲ πάταγον. 'Ο Εὔσταθιος κατηγόρησε τὸν Βασίλειον ὡς ἀπολιναριστήν, βάσει τοῦ γεγονότος ὅτι πρὸ

είκοσαετίας εἶχεν ἀνταλλάξει μὲ αὐτὸν ἐπιστολάς, καὶ τὸν διέσυρε μὲ γράμματα κυκλοφοροῦντα ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα.

Διατί τὸ ἔκαμεν αὐτὸν ὁ Εὔσταθιος; Βέβαια βασικὸν αἴτιον εἶναι τὸ γεγονός ὃτι αὐτὸς ἦτο ἡμιαρειανὸς καὶ ὁ Βασίλειος ὅρθοδοξος. Τὸ ὃτι προσφάτως εἶχε μεταβάλει τὸν δοξολογικὸν τύπον, «Δόξα τῷ Πατρὶ διὰ τοῦ Γενοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι» εἰς «Δόξα τῷ Πατρὶ μετὰ τοῦ Γενοῦ σὺν Ἀγίῳ Πνεύματι», εἶχε προκαλέσει περισσότερον τὴν δυσαρέσκειαν τοῦ ἡμιαρειανοῦ Εὔσταθίου, ὁ δοποῖος ἥδυνατο νὰ δεχθῇ τὴν θεότητα τοῦ Γενοῦ, ἀλλ' ὅχι καὶ τοῦ Πνεύματος.

Τὴν πίστιν ὅμως αὐτὴν τοῦ Βασιλείου συνεμερίζοντο πλήθη ιεραρχῶν καὶ κληρικῶν, ἐνῷ ὁ Εὔσταθιος κατηγύθυνε τὰ πυρά του ἐκλεκτικῶς ἐναντίον τοῦ παλαιοῦ φίλου καὶ ὑποστηρικτοῦ του. «Ὑπάρχουν προφανῶς ἄλλοι λόγοι, κυρίως λόγοι φιλοτιμίας. Ἡτοι, ὃτι ὁ Βασίλειος μὲ τὴν ἐπιμονήν του νὰ τοῦ ἀποσπάσῃ ὑπογραφὴν εἰς ὅρθοδοξον σύμβολον τὸν προσέβαλε καὶ τὸν ἡνάγκασε νὰ ἐκτεθῇ· ὃτι οὗτος ἐφαίνετο νὰ ἔκτιμῷ περισσότερον αὐτοῦ ἄλλα πρόσωπα, ἀφοῦ δὲν ἥρκειτο νὰ πεισθῇ εἰς τὴν σύστασιν αὐτοῦ πρὸς χειροτονίαν τοῦ Φαύστου εἰς ἐπίσκοπον Ἀρμενίας (ἄν ὁ Εὔσταθιος εἶναι ὁ «πάπας» τῆς ἐπιστολῆς 121) καὶ ἐζητοῦσε τὴν διαβεβαίωσιν ἄλλων· ὃτι οὗτος τὸν εἶχεν ὑπερβῆ εἰς ἐπιρροὴν κατὰ τὴν ὄργανωσιν τοῦ μοναχικοῦ βίου καὶ κατὰ τὴν ρύθμισιν τῶν πραγμάτων τῆς Ἀρμενίας, ἀν καὶ δὲν ἦτο τῆς δικαιοδοσίας του αὕτη.

‘Ο Βασίλειος ἐκράτησε κρυφὸν τὸν πόνον του ἀπὸ τὴν σκληρότητα τοῦ παλαιοῦ φίλου, μόνον δὲ ἀφοῦ παρῆλθε τριετία, ἀπεφάσισε νὰ ὑπερασπίσῃ ἑαυτὸν διὰ τῆς ἔκτενεστάτης ἐπιστολῆς 223. Εἶναι ἄξιον σημειώσεως ὃτι τὸν Εὔσταθιον ἀποθανόντα μετ' ὀλίγον χρόνον διεδέχθη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Σεβαστείας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βασιλείου Πέτρος.

79. ΕΥΣΤΑΘΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Καὶ πρὸ τοῦ δέχεσθαι τὰ γράμματα ἥδειν τὸν πόνον δν ἔχεις ὑπὲρ πάσης ψυχῆς, ἐξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ταπεινώσεως, διὰ τὸ προβεβλῆσθαι ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, καὶ δεξάμενος δὲ παρὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτον Ἐλευσινίου τὰ γράμματα καὶ αὐτὴν αὐτοῦ τὴν παρουσίαν θεασάμενος, ἐδόξασα τὸν Θεόν, τὸν τοιοῦτον παραστάτην καὶ συνασπιστήν, διὰ τῆς πνευματικῆς βοηθείας, ἐν τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἀγῶσι χαρισάμενον ἡμῖν. Γινωσκέτω δὲ ἡ ἀνυπέρβλητός σου θεοσέβεια μέχρι νῦν προσβολὰς μέν τινας παρὰ τῶν μεγάλων ἀρχόντων ἡμῖν γεγενῆσθαι, καὶ ταύτας σφοδράς, τοῦ τε ὑπάρχου καὶ τοῦ περὶ τὸν κοιτῶνα διαλεχθέντων ἴδιοπαθῶς καὶ ὑπὲρ τῶν ἐναντίων τέως δὲ ἀτρέπτως ἡμᾶς πᾶσαν προσβολὴν ὑπομεῖναι τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ, τῷ χαριζομένῳ ἡμῖν τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμώσαντι ἡμῶν δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθένειαν.

¹Ἐπιστολὴ 79. Ἐγράφη τὸ 371. Φιλικὸν γράμμα μὲ πληροφορίας περὶ τῶν ἐναντίον τοῦ Βασιλείου ἐπιθέσεων ἐκ μέρους φιλαρειανῶν ἀρχόντων.

1. Ὁ Μέδεστος. "Υπαρχος εἶναι δ ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ἔρχομενος κρατικὸς λειτουργός, εἶδος πρωθυπουργοῦ (prefectus praet-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 79
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΣΕΒΑΣΤΕΙΑΣ

Πρὶν ἀκόμη λάβω τὸ γράμμα σου, ἐγνώριζα τὸν πόνον ποὺ ἔχεις διὰ κάθε ψυχήν, ἔξαιρέτως δὲ ὑπὲρ τῆς ταπεινότητος ἡμῶν οἱ δόποιοι εἴμεθα ἐκτεθειμένοι εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον. "Οταν δὲ ἔλαβα τὸ γράμμα διὰ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ἐλευσινίου καὶ εἶδα αὐτὸν παρόντα ἐνώπιόν μου, ἐδόξασα τὸν Θεόν ποὺ μᾶς ἔχάρισε τοιοῦτον παραστάτην καὶ συναγωνιστὴν διὰ τῆς πνευματικῆς βιηθείας εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας. "Ἄς γνωρίζῃ δὲ ἡ δυνατέρβλητος θεοσέβειά σου ὅτι ἔως τώρα ἔγιναν μὲν μερικαὶ ἐπιθέσεις ἐναντίον ἡμῶν ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἄρχοντας, καὶ μάλιστα σφιδραί, διότι καὶ δὲ ὑπαρχος¹ καὶ δὲ προϊστάμενος τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος² ὠμίλησαν μὲν συμπάθειαν ὑπὲρ τῶν ἀντιπάλων, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος ὑπεμείναμεν κάθε προσβολὴν μὲν τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τοῦ χαριζομένου εἰς ἡμᾶς τὴν βοήθειαν τοῦ Πνεύματος καὶ ἐνδυναμώσαντος δι' αὐτοῦ τὴν ἀσθενεῖαν ἡμῶν.

rio). Ἡ ἀδιαίρετος αὐτοκρατορία εἶχε τέσσαρας ὑπάρχους, ἵνα εἰς κάθε τμῆμά της (Κωνσταντινούπολις, Θεσσαλονίκη, Μεδιόλανον, Τρέβηρα) ἢ εἰς κάθε αὐτοκρατορικὴν ἔδραν.

2. Ἱσως πρόκειται περὶ τοῦ Δημοσθένους, τοῦ μετέπειτα βικαρίου Πόντου.

223. ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΤΟΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝΟΝ

1. «Καιρός, φησί, τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν», τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ λόγος. Οὐδοῦν καὶ νῦν, ἐπειδὴ αὐτάρκης ὁ τῆς σιωπῆς ἐγένετο χρόνος, εὑκαιρον λοιπὸν ἀνοίξαι στόμα εἰς φανέρωσιν τῆς ἀληθείας τῶν ἀγνοουμένων. Ἐπεὶ καὶ διέγαστι Ἰώβ πολὺν χρόνον τὰς συμφορὰς ἥνεγκε σιωπῇ, αὐτῷ τούτῳ τὴν ἀνδρείαν ἐπιδεικνύμενος τῷ ἐγκαρτερεῖν τοῖς δυσφορωτάτοις πάθεσιν, δτε δὲ ἵκανῶς ἐν τῇ σιωπῇ διῆλθε καὶ διέμεινεν ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἀποστέγων τὴν ἀλγηδόνα, τότε ἀνοίξας τὸ στόμα ἐφθέγξατο ἐκεῖνα διά πάντες ἵσασι. Καὶ ἡμῖν τοίνυν τρίτον τοῦτο ἔτος τῆς σιωπῆς ζηλωτὸν ἐγένετο τοῦ προφήτου τὸ καύχημα λέγοντος· «Ἐγενόμην ὡσεὶ ἄνθρωπος οὐκ ἀκούων καὶ οὐκ ἔχων ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ ἐλεγμούς». Διὸ ἐναπεκλείσαμεν τῷ βάθει τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἐκ τῆς συκοφαντίας ἡμῖν ἐγγινομένην δδύνην. Τῷ ὅντι γὰρ συκοφαντία ἀνδρα ταπεινοῦ καὶ συκοφαντία περιφέρει πτωχόν. Εἰ οὖν τοσοῦτον τὸ ἐκ τῆς συκοφαντίας κακὸν ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἥδη (τοῦτο γὰρ διὰ τῆς προσηγορίας τοῦ ἀν-

Ἐπιστολὴ 223. Ἐγράφη τὸ 375. Ἀφοῦ ἐπὶ τρία ἔτη ὑπέφερε τὰς διαβολὰς τοῦ Εὔσταθίου Σεβαστείας καὶ τῶν δταδῶν του δ Βασιλείος ἀπεφάσισε τέλος ν' ἀπαντήσῃ εἰς αὐτάς. Ἡτο τόσον πολὺ ἀφωσιωμένος εἰς τὸν Εὔσταθιον, δῆγόν του εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, ὡστε κατ' ἀρχὰς δὲν ἦθελε νὰ πιστεύσῃ καμμίαν κατηγορίαν εἰς βάρος τῶν θεολογικῶν του πεποιθήσεων. Ἐπειτα δὲν ἦθελε νὰ πιστεύσῃ ὅτι δ Εὔσταθιος ὠργάνωσε τὰς συκοφαντίας κατ' αὐτοῦ καί, δταν τὸ ἐπίστευσε, δὲν ἀπήντησεν, ἐλπίζων δτι εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ν' ἀνακαλέσῃ. Ἀφοῦ δμως ἡ σιγὴ δὲν ἔφερεν ἀποτέλεσμα, ἔγραψε τὸ παρὸν κείμενον.

Δὲν πρόκειται περὶ ἐπιστολῆς ὅλλα περὶ δοκιμίου, ἡ δὲ ἐπιγραφὴ «Πρὸς Εὔσταθιον τὸν Σεβαστηνὸν» πρέπει νὰ ἐκληφθῇ ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς ἀναιρέσεως τῶν διαδιδομένων ὑπ' αὐτοῦ κατηγοριῶν περὶ δῆθεν συμφωνίας τοῦ Βασιλείου πρὸς τὰς ἀπόψεις τοῦ Ἀπολιναρίου. Προφανῶς ἐκυκλοφο-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 223
ΠΡΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ ΣΕΒΑΣΤΗΝΟΝ

1. «Καιρὸς τοῦ σιγᾶν καὶ καιρὸς τοῦ λαλεῖν», λέγει ὁ λόγος τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ¹. Οὕτω καὶ τώρα, ἀφοῦ ὁ χρόνος τῆς σιωπῆς παρετάθη ἀρκετά, εἰναι πλέον καιρὸς ν' ἀνοίξω τὸ στόμα, διὰ ν' ἀποκαλύψω τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν πραγμάτων ποὺ ἀγνοοῦνται. Διότι καὶ ὁ μέγας Ἰὼβ ὑπέφερε μὲν πολὺν χρόνον τὰς συμφορὰς μὲ σιωπήν, ἐπιδεικνύων τὴν ἀνδρείαν μὲ αὐτήν τὴν πρᾶξιν ἀκριβῶς, μὲ τὴν ἔγκαρτέρησιν εἰς τὰ ἀνυποφορώτατα πάθη, ὅταν ὅμως ἡγωνίσθη ἀρκετά εἰς τὴν σιωπήν καὶ ἔμεινεν ἀρκετά μὲ τὸν πόνον κρυμμένον εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του, τότε ἥνοιξε τὸ στόμα καὶ ἐπρόφερεν ἐκεῖνα ποὺ ὅλοι γνωρίζουν.

Καὶ εἰς ἡμᾶς λοιπὸν ἦτο ζηλευτὸν ἐπὶ τρία ἔως τώρα ἔτη σιωπῆς² τὸ καύχημα τοῦ προφήτου λέγοντος, «ἔγινα ὡς ἀνθρωπος ποὺ δὲν ἀκούει καὶ δὲν ἔχει εἰς τὸ στόμα του ἀντιλογίας»³. Διὸ τοῦτο εἴχαμεν κλεισμένην εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ὁδύνην ποὺ προεκαλεῖτο εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν. Διότι πράγματι ἡ συκοφαντία ταπεινώνει τὸν ἀνδρα καὶ ἡ συκοφαντία ταράσσει τὸν πτωχόν. "Ἄν καὶ βεβαίως τὸ κακὸν ἀπὸ τὴν συκοφαντίαν εἶναι τόσον μέγα, ὥστε καὶ τὸν τέλειον ἀκόμη (διότι ὁ λόγος αὐτὸς ἀκριβῶς ὑπαινίσσεται μὲ

ρήθη εὐρέως καὶ ἔστάλη εἰς πολλὰ πρόσωπα. Διὰ τοῦτο ὁμιλεῖ εἰς τρίτον πρόσωπον συνήθως, μόνον δὲ εἰς ὡρισμένα σημεῖα ἀπευθύνεται εἰς δευτέρον πρόσωπον ρητορικῶς. «Ἐρώτησον σεαυτόν· ποσάκις ἡμᾶς ἐπεσκέψω ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἱριδὶ ποταμῷ; . . .».

1. Ἐκκλησ. 3, 7.

2. Οἱ πρῶτοι κατὰ τοῦ Βασιλείου ψίθυροι ἐκ μέρους τῶν κύκλων τοῦ Εὐσταθίου ἤρχισαν τὸ 372, ὅταν ὁ πρῶτος ἥθελησε ν' ἀποσπάσῃ τὴν ὑπογραφήν τοῦ δευτέρου εἰς δρθόδοξον διοικούσαν, διὰ νὰ ἀρῇ τὰς ὑποψίας πολλῶν δρθοδόξων ἡγετῶν περὶ τῆς γηησιότητος τῆς πίστεώς του. 'Ο Εὐστάθιος ἔθιγη τότε.

3. Ψαλμ. 37, 15.

δρός δ λόγος αἰνίσσεται) κατάγειν ἀπὸ τοῦ ὄψους, καὶ τὸν πτωχόν, τουτέστι τὸν ἐνδεῶς ἔχοντα τῶν μεγάλων δογμάτων (καθὼς καὶ τῷ προφήτῃ δοκεῖ λέγοντι «Ἴσως πτωχοί εἰσι, διὰ τοῦτο οὐκ ἀκούοντι, πορεύσομαι πρὸς τὸν ἀδρούς», πτωχοὺς δὲ τὸν περὶ τὴν σύνεσιν ἐνδεῶς ἔχοντας λέγων καὶ ἐνταῦθα δηλονότι, τὸν οὖπω κατηρτισμένους τὸν ἔσω ἀνθρωπον, οὐδὲ εἰς τὸ τέλειον ἐφθακότας τῆς ἡλικίας μέτρον τούτους περιφέρεσθαι καὶ σαλεύεσθαι ἢ παροιμίᾳ φησίν), ἀλλ᾽ δμως φύμην χρῆναι σιωπῇ φέρειν τὰ λυπηρὰ ἐκδεχόμενός τινα δι᾽ αὐτῶν τῶν ἔργων ἐπανόρθωσιν. Οὐδὲ γὰρ κακία τινί, ἀλλ᾽ ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας ἥγονύμην ἐκεῖνα καθ'⁴ ἥμῶν εἰρηῆσθαι. Ἐπειδὴ δὲ δρῶ τῷ χρόνῳ συμπροΐσσαν τὴν ἔχθραν καὶ μὴ μεταμελομένους ἐπὶ τοῖς ἐξ ἀρχῆς λαληθεῖσι, μηδ' ὅπως τὰ παρελθόντα ἐξιάσαιντο ποιουμένους τινὰ φροντίδα, ἀλλ᾽ ἐπεξεργαζομένους καὶ πρὸς τὸν ἐξ ἀρχῆς σκοπὸν συντεταγμένους διν ἐνεστήσαντο, κακῶσαι ἥμῶν τὴν ζωὴν καὶ χρᾶναι τὴν ὑπόληψιν παρὰ τοῖς ἀδελφοῖς μηχανώμενοι, οὐκέτι μοι τὸ τῆς σιωπῆς ἀσφαλὲς καταφαίνεται. Ἀλλ᾽ εἰσῆλθέ με τὸ τὸν Ἡσαίου λέγοντος «Ἐσιώπησα, μὴ καὶ ἀεὶ σιωπήσομαι καὶ ἀνέξομαι; Ἐκαρτέρησα ὡς ἢ τίκτουνσα». Γένοιτο δὲ καὶ ἥμᾶς καὶ τὸν ἐπὶ τῇ σιωπῇ μισθὸν δέξασθαι καὶ λαβεῖν τινα ἐν τοῖς ἐλεγμοῖς δύναμιν, ὥστε ἐλέγξαντας ἥμᾶς ἤηρᾶναι τὸν πικρὸν τοῦτον τῆς καθ'⁵ ἥμῶν ὁνείσης φευδηγορίας χείμαρρον, ὥστε ἀν εἰπεῖν καὶ ἥμᾶς «Χείμαρρον διῆλθεν ἢ ψυχὴ ἥμῶν», καὶ τό· «Εἰ μὴ δτι Κύριος ἦν ἥμῶν ἐν τῷ ἐπαναστῆναι ἀνθρώπους ἐφ' ἥμᾶς, ἀλλαζῶντας ἀν κατέπιον ἥμᾶς, ἀλλα τὸ ὄδωρ ἀν κατεπόντισεν ἥμᾶς».

4. Βλ. Ἱερ. 5, 4 ἔ. «Καὶ ἕγώ εἶπα, Ἰσως πτωχοί εἰσι, διότι οὐκ ἐδυνάσθησαν, δτι οὐκ ἔγνωσαν δδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ. Πορεύσομαι πρὸς τοὺς ἀνδρας καὶ λαλήσω αὐτοῖς, δτι αὐτοὶ ἐπέγνωσαν δδὸν Κυρίου καὶ κρίσιν Θεοῦ».

5. Ἡσ. 42, 14.

6. Ψαλμ. 123, 4.

τὴν λέξιν «ἄνδρα») νὰ καταβιβάζῃ ἀπὸ τὸ ὑψος του, καὶ τὸν πτωχόν, δηλαδὴ ἐκεῖνον ποὺ στερεῖται τῶν μεγάλων δογμάτων, (καθὼς νομίζει καὶ δὲ προφήτης λέγων, «ἴσως εἴναι πτωχοί· διὰ τοῦτο δὲν ἀκούουν· θὰ μεταβῶ πρὸς τοὺς ἀδρούς»⁴, ὡς πτωχοὺς ἐννοῶν τοὺς ὑστεροῦντας εἰς σύνεσιν καὶ ἴδιαιτέρως ἐδῶ ἐννοῶν σαφῶς τοὺς μὴ τελειοποιημένους ἀκόμη κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον καὶ μὴ φθάσαντας ἀκόμη εἰς τὸ τέλειον μέτρον τῆς ἡλικίας τούτους παρουσιάζει ἢ παροιμία νὰ ταράσσωνται καὶ νὰ σαλεύωνται), ἀλλ’ ὅμως ἐνόμισα ὅτι πρέπει νὰ ὑποφέρω τὴν λύπην μὲ σιωπήν, ἐλπίζων εἰς κάποιαν ἐπανόρθωσιν διὰ τῶν ἴδιων των τῶν ἔργων. Διότι εἶχα τὴν ἐντύπωσιν διὰ ἐκεῖνα εἶχαν λεχθῆ ἐναντίον ἡμῶν ὅχι ἀπὸ κακίαν, ἀλλ’ ἀπὸ ἄγνοιαν τῆς ἀληθείας.

Ἐπειδὴ ὅμως βλέπω ὅτι ἡ ἔχθρα των συμπορεύεται μὲ τὸν χρόνον καὶ ὅτι αὐτοὶ δὲν μετανοοῦν διὰ τὰ ἔξ ἀρχῆς λαληθέντα, καὶ ὅχι μόνον δὲν λαμβάνουν φροντίδα πῶς νὰ θεραπεύσουν τὰ περασμένα, ἀλλὰ τὰ ἐπαυξάνουν καὶ συντάσσονται διὰ νὰ ἔξορμήσουν πρὸς τὸν σκοπὸν τὸν διποῖον καθώρισαν ἔξ ἀρχῆς, μηχανεύμενοι νὰ κακώσουν τὴν ζωὴν ἡμῶν καὶ νὰ συντρίψουν τὴν ὑπόληψιν ἡμῶν μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν, διὰ τοῦτο δὲν μοῦ φαίνεται πλέον ἀσφαλῆς ἢ σιωπή μου. Μοῦ ἤλθε πιλέον τὸ λεχθὲν ὑπὸ τοῦ Ἡσαίου, «ἐσιώπησα· μήπως θὰ σιωπήσω καὶ θὰ ἀνεχθῶ διαπαντός; ·Υπέμεινα μὲ καρτερίαν σὰν ἡ γυναῖκα ποὺ γεννᾷ»⁵. Εἴθε νὰ μᾶς συμβοῦν καὶ τὰ δύο· καὶ τὸν διὰ τὴν σιωπὴν μισθὸν νὰ δεχθῶμεν καὶ δύναμιν ν' ἀποκτήσωμεν διὰ τοὺς ἐλέγχους, ὥστε ἐλέγχοντες νὰ ξηράνωμεν τὸν πικρὸν τοῦτον χείμαρρον τῆς ψευδολογίας ποὺ ἐπλημμύρησεν ἐπάνω μας, ὥστε νὰ εἴπωμεν καὶ ἡμεῖς ὅτι «χείμαρρον διῆλθεν ἢ ψυχὴ ἡμῶν»⁶ καὶ «ἔάν δὲν ἦτο δ Κύριος εἰς τὸ πλευρόν μας τὴν ὥραν τῆς ἐπιθέσεως ἀνθρώπων ἐναντίον μας, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς εἶχαν καταπίει ζωντανούς, ἀσφαλῶς θὰ μᾶς εἶχε καταποντίσει τὸ ὄντωρ»⁷.

2. Ἐγὼ πολὺν χρόνον προσαναλώσας τῇ ματαιότητι, καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἐμαντοῦ νεότητα ἐναφανίσας τῇ ματαιοπονίᾳ, ἦν εἶχον προσδιατρίβων τῇ ἀναλήψει τῶν μαθημάτων τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ μωρανθείσης σοφίας, ἐπειδή ποτε, ὥσπερ ἐξ ὕπνου βαθέος διαναστάς, ἀπέβλεψα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, κατεῖδον δὲ τὸ ἄχρηστον τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργούμενων, πολλὰ τὴν ἐλεεινήν μους ζωὴν ἀποκλαύσας ηὐχόμην δοθῆναι μοι χειραγωγίαν πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν δογμάτων τῆς εὐσεβείας. Καὶ πρό γε πάντων ἐπιμελὲς ἦν μοι διόρθωσίν τινα τοῦ ἥθους ποιήσασθαι, πολὺν χρόνον ἐκ τῆς πρὸς τὸν φαύλον διαστραφέντος. Καὶ τοίνυν ἀναγνοὺς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ θεασάμενος ἐκεῖ μεγίστην ἀφορμὴν εἰς τελείωσιν τὴν διάπρασιν τῶν ὑπαρχόντων καὶ τὴν πρὸς τὸν ἐνδεεῖς τῶν ἀδελφῶν κοινωνίαν, καὶ δλῶς τὸ ἀφροτίστως ἔχειν τοῦ βίου τούτου καὶ ὑπὸ μηδεμιᾶς συμπαθείας πρὸς τὰ ὅδε τὴν ψυχὴν ἐπιστρέφεσθαι, ηὐχόμην εὑρεῖν τινα τῶν ἀδελφῶν ταύτην ἐλόμενον τὴν ὁδὸν τοῦ βίου, ὃστε αὐτῷ συνδιαπεραιωθῆναι τὸν βαθὺν τοῦτον τοῦ βίου κλύδωνα. Καὶ δὴ πολλοὺς μὲν εὗρον κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλοὺς δὲ κατὰ τὴν λοιπὴν Αἴγυπτον καὶ ἐπὶ τῆς Παλαιστίνης ἐτέροντος καὶ τῆς κοίλης Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας· ὃν ἐθαύμαζον μὲν τὸ περὶ δίαιταν ἐγκρατές, ἐθαύμαζον δὲ τὸ καρτερικὸν ἐν πόνοις, ἐξεπλάγην τὴν ἐν προσευχαῖς εὐτονίαν δπως τε ὕπνου κατεκράτουν ὑπὸ οὐδεμιᾶς φυσικῆς ἀνάγκης κατακαμπτόμενοι, ὑψηλὸν ἀεὶ καὶ ἀδούλωτον τῆς ψυχῆς τὸ φρόνημα διασώζοντες ἐν λιμῷ καὶ δίψῃ, ἐν ψύχει καὶ γυμνότητι, μὴ ἐπιστρεφόμενοι πρὸς τὸ σῶμα, μηδὲ καταδεχόμε-

8. Α' Κορ. 2, 6.

9. Ἐδῶ δὲ Βασίλειος διμιλεῖ μὲν ἀκραν ταπείνωσιν διὰ τὸν ἑαυτόν του.

2. Ἐγώ ἐδαπάνησα πολὺν χρόνον εἰς τὴν ματαιότητα καὶ ἡφάνισα ὅλην σχεδὸν τὴν νεότητά μου εἰς τὴν ματαιοπονίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπεδύθην ἀσχολούμενος μὲ τὴν πρόσληψιν τῶν διδαγμάτων τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ μωρανθείστης σοφίας. Ὅταν δὲ κάποτε, σὰν νὰ ἐσηκώθην ἀπὸ βαθὺν ὑπνον, ἐκύτταξα μὲν πρὸς τὸ θαυμαστὸν φῶς τῆς ἀληθείας τοῦ Εὐαγγελίου, εἰδα δὲ τὸ ἀχρηστὸν τῆς σοφίας τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου τῶν καταργουμένων⁸, ἐθρήνησα διὰ τὴν ἐλεεινήν μου ζωὴν καὶ ηγχήθην νὰ μοῦ προσφερθῇ χειραγωγία, διὰ νὰ εἰσαχθῶ εἰς τὰ δόγματα τῆς εὐσεβείας. Καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα ἐφρόντισα νὰ διορθώσω κάπως τὸ ἥθος μου, τὸ ὄποιον εἶχε διαστραφῆ ἀπὸ τὴν συναναστροφήν μου μὲ τοὺς φαύλους⁹. Ἀναγνώσας λοιπὸν τὸ Εὐαγγέλιον καὶ συναντήσας ἐκεῖ τὴν διδασκαλίαν ὅτι ἡ σπουδαιοτέρα προϋπόθεσις πρὸς τὴν τελείωσιν είναι ἡ πώλησις τῶν ὑπαρχόντων καὶ διάθεσις αὐτῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφοὺς καὶ γενικῶς ἡ ἀμεριμνησία διὰ τὸν παρόντα βίον καὶ ἡ Ἑλλειψις συμπαθείας τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου τούτου, προστηχόμην νὰ εῦρω κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς, δ ὄποιος νὰ εἴχεν ἐκλέξει αὐτὴν τὴν δδὸν τῆς ζωῆς, ὡστε νὰ διαπεράσω μαζὶ μὲ αὐτὸν τὴν σύντομον ταύτην τρικυμίαν τοῦ βίου.

Καὶ πράγματι ηὔρα πολλούς εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, πολλούς εἰς τὴν ὑπόλοιπον Αἴγυπτον καὶ ἄλλους εἰς τὴν Παλαιστίνην καὶ εἰς τὴν Κοίλην Συρίαν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Ἐθαύμασα δὲ τὴν ἐγκράτειάν των εἰς τὴν τροφήν, ὅπως ἐπίστης ἐθαύμασα τὴν καρτερικότητά των εἰς τοὺς κόπους, καὶ ἔξεπλάγην διὰ τὸν ζῆλόν των εἰς τὰς προσευχάς, πῶς ἐκυριαρχοῦσαν τοῦ ὑπνου, μὴ καμπτόμενοι ἀπὸ καμμίαν φυσικήν ἀνάγκην, διατηροῦντες πάντοτε ὑψηλὸν καὶ ἀδούλωτον τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς, εἰς πεῖναν καὶ δίψαν, εἰς ψῦχος καὶ γυμνότητα, μὴ

Εἰς τὴν πραγματικότητα κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν σπουδῶν του εἰς τὰς Ἀθήνας ἦτο ὑπόδειγμα σεμνοῦ φοιτητοῦ, ὡς διηγεῖται δ Γρηγόριος Θεολόγος.

νοι αὐτῷ προσαναλῶσαι τινα φροντίδα, ἀλλ' ὡς ἐν ἀλλοτρίᾳ τῇ σαρκὶ διάγοντες ἔργῳ ἔδειξαν τί τὸ παροικεῖν τοῖς ὅδε καὶ τί τὸ πολίτευμα ἔχειν ἐν οὐρανῷ. Ἐκεῖνα θαυμάσας καὶ μακαρίσας τῶν ἀνδρῶν τὴν ζωήν, δτι ἔργῳ δεικνύουσι τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέροντες, ηὐχόμην καὶ αὐτός, καθόσον ἔμοι ἐφικτόν, ζηλωτὴς εἶναι τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων.

3. Τούτου γοῦν ἐνεκεν θεασάμενός τινας ἐπὶ τῆς πατρίδος ζηλοῦν τὰ ἐκείνων ἐπιχειροῦντας ἐνόμισά τινα βοήθειαν εὑρηκέναι πρὸς τὴν ἐμαυτοῦ σωτηρίαν, καὶ ἀπόδειξιν ἐποιούμην τῶν ἀφανῶν τὰ δρώμενα. Ἐπεὶ οὖν ἄδηλα τὰ ἐν τῷ κρυπτῷ ἑκάστου ἡμῶν, ἥγούμην αὐτάρκη μηνύματα εἶναι τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ ταπεινὸν τοῦ ἐνδύματος, καὶ ἥρκει μοι πρὸς πληροφορίαν τὸ παχὺ ἱμάτιον καὶ ἡ ζώη καὶ τῆς ἀνεψήτου βύρσης τὰ ὑποδήματα. Καὶ πολλῶν ἀπαγόντων με τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας οὐκ ἥνειχόμην ὁρῶν αὐτοὺς τοῦ ἀπολαυστικοῦ βίου τὸν καρτερικὸν προτιμῶντας, καὶ διὰ τὸ παρηλλαγμένον τῆς πολιτείας ζηλοτύπιας εἶχον πρὸς αὐτούς. Ὁθεν οὖδε τὰς περὶ τῶν δογμάτων διαβολὰς προσιέμην, καίτοι πολλῶν διαβεβαιουμένων μὴ ὁρθὰς ἔχειν περὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις, ἀλλὰ τῷ προστάτῃ τῆς νῦν αἰρέσεως μαθητευθέντας τὰ ἐκείνου λάθρᾳ κατασπείρειν διδάγματα· ὃν ἐπειδὴ οὐδέποτε αὐτήκοος ἐγενόμην, συκοφάντας ἥγούμην τοὺς ἀπαγγέλλοντας. Ἐπεὶ δὲ λοιπὸν ἐκλήθημεν εἰς τὴν προστασίαν τῆς Ἔκκλησίας, τοὺς μὲν παραδοθέντας ἡμῖν φύλακας καὶ σκοπευτὰς τοῦ βίου, ἐν προσποιήσει δῆθεν βοηθείας καὶ κοινωνί-

10. Βλ. Β' Κορ. 4, 10.

11. 'Ἐννοεῖ ἐδῶ τὸν Εὐστάθιον, δοποῖος εἶχεν ιδρύσει μοναχικὰς ἀδελφότητας.

12. «Ἐισηγητὴς τῆς παρούσης αἵρεσεως» εἶναι δο "Ἀρειος, ὅπο τὴν διδασκαλίαν τοῦ δποίου ἀπέρρευσε σειρὰς αἱρέσεων.

13. 'Ως ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας.

προσέχοντες εἰς τὸ σῶμα καὶ μὴ καταδεχόμενοι ν' ἀφιερώσουν εἰς αὐτὸν καμίαν φροντίδα, καὶ πῶς, σὰν νὰ ἔζοῦσαν εἰς ξένην σάρκα, ἐδείκνυαν εἰς τὰν πρᾶξιν, τί σημαίνει τὸ νὰ παροικῇ κανεὶς εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ τί τὸ νὰ εἶναι πολίτης τῶν οὐρανῶν.

Θαυμάσας λοιπὸν ἐκεῖνα καὶ καλοτυχίσας τοὺς ἄνδρας διὰ τὴν ζωήν των, διότι δεικνύουν μὲ ἔργα ὅτι περιφέρουν εἰς τὸ σῶμα τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ¹⁰, ηὔχήθην νὰ γίνω ζηλωτὴς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων καὶ ἐγὼ ὁ Ἰδιος, ὃσον θὰ μοῦ ἥτο ἐφικτόν.

3. Οὕτω λοιπόν, ὅταν παρετήρησα μερικοὺς ἀνθρώπους εἰς τὴν πατρίδα προσπαθοῦντας νὰ μιμηθοῦν τὸ παράδειγμα ἐκείνων, ἐνόμισα ὅτι ηὗρα κάποιαν βοήθειαν διὰ τὴν Ἰδικήν μου σωτηρίαν, καὶ ἐθεωροῦσα τὰ βλεπόμενα ὡς ἀπόδειξιν περὶ τῶν ἀοράτων. Ἐπειδὴ δὲ αἱ κρύψιαι σκέψεις τοῦ καθενὸς ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι ἄδηλοι, ἐθεωροῦσα ὅτι τὸ ταπεινὸν ἔνδυμα εἶναι κατάλληλον δεῖγμα τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ πρὸς διαβεβαίωσίν μου ἥτο ἀρκετὸν τὸ χονδρὸν ἴμάτιον καὶ ἡ ζώνη καὶ τὰ ὑποδήματα ἀπὸ ἀκατέργαστον δέρμα. Καὶ μολονότι πολλοὶ ἐπιχειροῦσαν νὰ μὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν συναναστροφὴν μὲ αὐτούς, δὲν τὸ ἀνειχόμην, καθὼς τοὺς ἔβλεπα νὰ προτιμοῦν τὸν καρτερικὸν ἀπὸ τὸν ἀπολαυστικὸν βίον· καὶ λόγῳ τῆς ἔξαιρετικῆς ποιότητος τοῦ βίου των ἡμην ἀφωσιωμένος εἰς αὐτοὺς μὲ ζῆλον¹¹.

Διὰ τοῦτο οὔτε τὰς κατηγορίας περὶ τῶν δογματικῶν των πεποιθήσεων ἔδεχόμην, μολονότι πολλοὶ ἔβεβαίωναν ὅτι αὐτοὶ δὲν ἔχουν ὀρθοδόξους ἀντιλήψεις περὶ Θεοῦ, ἀλλὰ μαθητεύσαντες εἰς τὸν εἰσηγητὴν τῆς παρούσης αἵρεσεως¹² διασπείρουν κρυφῶς τὰ διδάγματα ἐκείνου. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν εἶχα ἀκούσει ποτὲ μὲ τ' αὐτιά μου τοιαῦτα πράγματα, ἐθεωροῦσα συκοφάντας τοὺς καταγγέλλοντας αὐτά.

Ἄργότερα δὲ ἐκλήθημεν εἰς τὴν διαποίμανσιν τῆς Ἐκκλησίας¹³. Δι' ἐκείνους, οἱ δόποιοι μᾶς ἔδόθησαν ὡς φύλακες καὶ κατάσκοποι τοῦ βίου μας, μὲ τὸ πρόσχημα βοηθείας καὶ ἀγαπητῆς κοινωνίας, σιωπῶ, διὰ νὰ μὴ ἐμφανισθῶ εἴτε διαβάλλων τὸν

ας ἀγαπητικῆς, σιωπῶ, ἵνα μὴ δόξω ἡ ἀπίστα λέγων ἐμαυτὸν διαβάλλειν, ἡ πιστεύομενος μισαρθρωπίας ἀφορμὴν τοῖς πιστεύοντιν ἐμποιεῖν. Ὁ καὶ ἐμοὶ μικροῦ συνέβη, εἰ μή με ταχὺ προκατελάβοντο οἱ οἰκτιῷμοὶ τοῦ Θεοῦ. Μικροῦ γὰρ εἰς τὴν κατὰ πάντων ἐξέπεσον ὑποφίαν, οὐδὲν ἥγούμενος εἶναι παρ' οὐδενὶ πιστόν, ἐκ τῶν δολερῶν πραγμάτων τὴν ψυχὴν πεπληγμένος. Ἄλλ' ὅμως ἐδόκει τέως εἶναι τι ἡμῖν σχῆμα τῆς πρὸς αὐτοὺς συνηθείας. Καὶ προβολαὶ δὲ ἐγένοντο ἡμῖν περὶ δογμάτων ἄπαξ καὶ δίς, καὶ ἐδόξαμεν μὴ διακρίνεσθαι συμφωνήσαντες. Ὡς γὰρ εὑρισκον ἡμᾶς τὰς αὐτὰς ἀφιέντας φωνὰς περὶ τῆς εἰς Θεὸν πίστεως, ἃς παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἤκουσαν παρ' ἡμῶν . . . Εἰ γὰρ καὶ τὰλλα ἡμῶν στεναγμῶν ἀξια, ἀλλ' ἐν γε τοῦτο τολμῶ κανχᾶσθαι ἐν Κυρίῳ, δτι οὐδέποτε πεπλανημένας ἔσχον τὰς περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις, ἡ ἐτέρως φρονῶν μετέμαθον ὕστερον. Ἄλλ' ἦν ἐκ παιδὸς ἔλαβον ἔννοιαν περὶ Θεοῦ παρὰ τῆς μακαρίας μητρός μου καὶ τῆς μάμμης Μακρίνης, ταύτην αὐξηθεῖσαν ἔσχον ἐν ἐμαυτῷ· οὐ γὰρ ἄλλα ἐξ ἄλλων μετέλαβον ἐν τῇ τοῦ λόγου συμπληρώσει, ἄλλὰ τὰς παραδοθείσας μοι παρ' αὐτῶν ἀρχὰς ἐτελείωσα. Ὡσπερ γὰρ τὸ αὐξανόμενον μεῖζον μὲν ἀπὸ μικροῦ γίνεται, ταύτο δέ ἐστιν ἔαντῷ, οὐ κατὰ γένος μεταβαλλόμενον, ἄλλὰ κατ' αὐξησιν τελειούμενον· οὕτω λογίζομαι ἐμοὶ τὸν αὐτὸν λόγον διὰ τῆς προκοπῆς ηὔξησθαι . . . Ὡστε ἐρευνάτωσαν μὲν τὸ ἔαντῷ συνειδός, ἐνθυμείσθωσαν δὲ τὸ τοῦ Χριστοῦ δικαστήριον, εἴ ποτε ἄλλο τι ἤκουσαν παρ' ἡμῶν παρ' δ νῦν λέγομεν, οἱ νῦν ἡμᾶς διαθρυλήσαν-

14. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ δτι ἀπέφευγε ν' ἀπαντήσῃ εἰς τὰς συκοφαντίας, διότι, ἂν ἔλεγεν δτι τὸν συκοφαντεῖ δ Εὐστάθιος, θὰ ἐφαίνετο λέγων ἀπίστευτα πράγματα· τόσον στενὸς ἦτο δ σύνδεσμος μαζί του. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν ἐγίνετο πιστευτός, δλοι θὰ ἐγίνοντο μισάνθρωποι, διότι θὰ κατέρρεε μέ-

ἐαυτόν μου μὲ τὸ νὰ λέγω ἀπίστευτα πράγματα εἴτε, ἐὰν γίνω πιστευτός, παρέχων ἀφορμὴν μισανθρωπίας εἰς τοὺς πιστεύοντας ταῦτα¹⁴. Τοῦτο δὲ παρ’ ὀλίγον νὰ συνέβαινεν εἰς ἡμέ, ἐὰν δὲν μὲ προελάμβανεν ἢ εὔσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ. Διότι παρ’ ὀλίγον νὰ φθάσω εἰς τὸ σημεῖον νὰ θεωρῶ ὑπόπτους ὅλους τοὺς ἀνθρώπους μὴ εύρισκων εἰς κανένα τίποτε τὸ ἀξιόπιστον, διότι εἶχα τὴν ψυχὴν πληγωμένην ἀπὸ τὰ δολερὰ τραύματα.

Ἐπὶ ὥρισμένον χρονικὸν διάστημα πάντως ἔφαίνετο ὅτι εἶχαμεν κάπποιον εἶδος ἔξοικειώσεως πρὸς αὐτούς. Καὶ εἶχαμεν μὲν ἔλθει εἰς συζητήσεις περὶ δογματικῶν ζητημάτων καὶ ἀπαξ καὶ δίς, καὶ ἐνομίσαμεν ὅτι δὲν διαφέρομεν εἰς τὰς ἀπόψεις, ἀφοῦ συνεφωνήσαμεν. “Οταν ὅμως ηὕραν ὅτι ἡμεῖς ὁμολογοῦμεν τὴν ἴδιαν εἰς Θεὸν πίστιν, τὴν δύποιαν καθ’ ὅλον τὸν χρόνον ἥκουσαν ἀπὸ ἡμᾶς . . . Διότι ἡμπορεῖ ὅλαι αἱ ἄλλαι ἐνέργειαι μας νὰ είναι ἀξιοθήητοι, ἀλλ’ ὡς πρὸς τὸ συγκεκριμένον τοῦτο σημεῖον τολμῶ νὰ καυχῶμαι ἐν Κυρίῳ ὅτι δὲν εἶχα ποτὲ πεπλανημένας τὰς περὶ Θεοῦ ἀπόψεις οὕτε εἶχα παλαιότερον διάφορα φρονήματα καὶ τὰ μετέβαλα ἀργότερα. Ἀντιθέτως ἐκράτησα μέσα μου, ηύξημένην τώρα, τὴν περὶ Θεοῦ ἔννοιαν, ὅπως τὴν παρέλαβα ἀπὸ τὴν μακαρίτισαν μητέρα μου καὶ τὴν μάμμην μου Μακρίναν. Δὲν ἥλλαξα λοιπὸν ἀπὸ μίαν γνώμην εἰς ἄλλην μὲ τὴν ὥριμαντιν τῆς σκέψεώς μου, ἀλλ’ ἐτελειοποίησα τὰς ἀρχὰς ποὺ μοῦ παρεδόθησαν ἀπὸ αὐτάς. Ὁπως δηλαδὴ τὸ πνεῦμα αὐξανόμενον γίνεται μὲν μεγαλύτερον ἀπὸ μικρὸν ἀλλὰ καθ’ ἐαυτὸ παραμένει τὸ ἴδιον, μὴ μεταβαλλόμενον κατὰ γένος ἀλλὰ τελειούμενον κατ’ ἀναπτυξιν, οὕτω νομίζω ὅτι καὶ εἰς ἔμε ἡ ἴδια περὶ Θεοῦ ἀντίληψις ηύξηθη διὰ τῆς ἀναπτύξεως καὶ διὰ τὴν ἡ τώρα ὑπάρχουσα δὲν διεμορφώθη ἐκ τῶν ὑστέρων εἰς ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχικῆς. Ὡστε, ἀς ἐρευνήσουν τὴν συνείδησίν των, ἀς ἐνθυμηθοῦν δὲ τὸ δικαστήριον τοῦ Χριστοῦ· ἀς ἔξετάσουν ἐὰν ἥκουσαν ποτὲ ἀπὸ ἡμᾶς τίποτε

σα των ἡ εἰκὼν περὶ τῆς καλωσύνης τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ ἔνας φίλος, ὅπως ὁ Εὐστάθιος, συμπεριφέρεται κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον.

τες ἐπὶ κακοδοξίᾳ, καὶ ταῖς στηλιτευτικαῖς ἐπιστολαῖς ἀς συνέγραφαν καθ' ἡμῶν πᾶσαν περικτυπήσαντες ἀκοήν. "Οθεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀνάγκην ἥλθομεν τῆς ἀπολογίας ταύτης.

4. Ἐγκαλούμεθα γὰρ τὴν εἰς Θεὸν βλασφημίαν οὕτε ἀπὸ συγγραφῆς ἡς προεβαλλόμεθα, ἢ ὅσα ἀγράφως ἀπὸ στόματος ἀεὶ ἐν τῷ φανερῷ ταῖς ἐκκλησίαις τοῦ Θεοῦ διελέχθημεν. Ἀλλ' οὐδὲ μάρτυς εὑρέθη ὁ λέγων παρ' ἡμῶν ἀκηκοέναι τι τῶν ἀσεβῶν ἐν παραβύστῳ φθεγξαμένων. Πόθεν οὖν κρινόμεθα, εἰ μήτε συγγράφομεν ἀσεβῶς, μήτε δημηγοροῦμεν ἐπιβλαβῶς, μήτε ἐν ταῖς κατ' οἶκον διμιλίαις τοὺς ἐντυγχάνοντας διαστρέφομεν; "Ω τοῦ καινοῦ δράματος! «Ο δεῖνα, φησίν, ἐπὶ τῆς Συρίας ἔγραψέ τινα ὡς οὐκ εὑσεβῶς· σὺ δὲ ἐπέστειλας αὐτῷ πρὸς εἴκοσιν ἑτῶν καὶ πλειόνων. Κοινωνὸς ἄρα σὺ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὰ ἐκείνου κατηγορήματα καὶ σὰ γινέσθω». Ἀλλ', ὃ φίλε τῆς ἀληθείας ἀνθρώπε, ὁ τὸ ψεῦδος γέννημα εἶναι τοῦ διαβόλου δεδιδαγμένος, πῶς ἐπείσθης ἐμὴν εἶναι τὴν ἐπιστολὴν ἐκείνην; Οὐ γὰρ ἀπέστειλας, οὐδέ τὴν σημαντικότερην, τοῦ δυναμένου σοι τὰληθὲς εἰπεῖν, ἐδιδάχθης. Εἰ δὲ καὶ ἐμὸν τὸ γράμμα, πόθεν δῆλον δτι τοῦτο τὸ νῦν σοι ἐμπεσὸν σύνταγμα σύγχρονον τοῖς ἐμοῖς γράμμασι; Τίς σοι δὲ εἰπὼν δτι εἴκοσίν ἐστιν ἑτῶν ἡ συγγραφὴ αὐτῆς; Πόθεν δὲ δῆλον δτι ἐκείνου ἐστὶ τοῦ ἀνθρώπου τὸ σύνταγμα πρὸς δν καὶ ἡ παρ' ἐμοῦ ἐπιστολὴ διεπέμφθη; Εἰ δὲ κάκεῖνος δ συγγραφεὺς κάγὼ ἐκείνῳ ἐπέστειλα καὶ χρόνος εἰς τῶν τ' ἐμῶν γραμμάτων καὶ τοῦ συγγράμματος, δτι παρεδεξάμην αὐτὸ τῇ διανοίᾳ καὶ ἔχω ἐν ἐμαντῷ ἐκεῖνο τὸ φρόνημα, τίς ἡ ἀπόδειξις;

15. Πρόσκειται περὶ τοῦ Ἀπολιναρίου, ἐπισκόπου Λαοδικείας, δρθοδέξου μὲν ἀρχικῶς, βραδύτερον δμως εἰσηγητοῦ ίδιας αἱρέσεως.

16. Σώζονται δύο γράμματα τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Ἀπολινάριον, τὰ δποῖα δμως δὲν φαίνεται νὰ εἶναι γνήσια. Τὸ παλαιὸν ἐκεῖνο γράμμα μᾶλλον ἔχασθη.

ἄλλο, διάφορον ἀπὸ ὅ, τι λέγομεν τώρα, αὐτοὶ ποὺ μᾶς ἔχουν τώρα διασύρει ἐπὶ κακοδοξίᾳ καὶ ἔχουν ταράξει τὰ αὐτιὰ τοῦ κόσμου μὲ τὰς ἐπιστολὰς ποὺ ἔγραψαν ἐναντίον μου· δι’ αὐτὸν καὶ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἀνάγκην αὐτῆς τῆς ἀπολογίας.

4. Διότι κατηγορούμεθα διὰ βλασφημίαν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ὃν καὶ δὲν εἴναι δυνατὸν νὰ ἔλεγχθῶμεν βάσει συγγράμματος τὸ ὄποιον ἐδημοσιεύσαμεν ἡμεῖς οἱ ἴδιοι οὔτε ἐπὶ τῇ βάσει προφορικῶν λόγων τοὺς ὄποίους κατὰ καιροὺς ἔξεφωνήσαμεν φανερὰ εἰς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ. Οὔτε δὲ εύρεθη μάρτυς λέγων ὅτι ἔχει ἀκούσει κάτι ἀσεβὲς προφερθὲν ἀπὸ ἡμᾶς εἰς ἴδιωτικὰς συνομιλίας. Μὲ ποίαν λοιπὸν βάσιν κρινόμεθα, ὃν οὔτε συγγράφωμεν ἀσεβῶς, οὔτε δημηγορῶμεν ἐπιβλαβῶς, οὔτε εἰς τὰς κατ’ οἰκον συνομιλίας διαστρέφωμεν τοὺς συναντῶντας ἡμᾶς;

‘Υπάρχει βέβαια μία παράδοξος ραδιουργία. «Ο δεῖνα, λέγει, εἰς τὴν Συρίαν ἔγραψεν ἀσεβῶς δι’ ὥρισμένα θέματα¹⁵, ἐσὺ δὲ πρὸ εἰκοσι καὶ πλέον ἐτῶν τοῦ ἔστειλες ἔνα γράμμα¹⁶. ‘Ἐπομένως ἐσὺ εἶσαι κοινωνὸς τοῦ ἀνθρώπου καὶ αἱ ἐναντίον ἐκείνου κατηγορίαι ἃς γίνουν καὶ ἴδικαί σου». ’Αλλά, ὡ φίλε τῆς ἀληθείας ἀνθρωπε, ποὺ ἐδιδάχθης ὅτι τὸ ψεῦδος εἴναι γέννημα τοῦ διαβόλου, πῶς ἐπείσθης ὅτι ἡ ἐπιστολὴ ἐκείνη εἴναι ἴδική μου; Διότι οὔτε μοῦ ἔστειλες γράμμα αούτε μὲ ἡρώτησες οὔτε ἐπληροφορήθης ἀπὸ ἐμὲ δ ὄποιος ἡμπορῶ νὰ σοῦ εἴπω τὴν ἀλήθειαν. ’Εὰν δὲ πάλιν τὸ γράμμα εἴναι ἴδικόν μου, ἀπὸ ποὺ συνάγεται ὅτι τὸ σύγγραμμα ἐκείνου ποὺ ἐπεσε τώρα εἰς χεῖράς σου εἴναι σύγχρονον μὲ τὸ γράμμα μου; Ποῖος σοῦ είπεν ὅτι ἡ συγγραφὴ αὐτὴ εἴναι εἴκοσι ἐτῶν; ’Απὸ ποὺ συνάγεται ὅτι τὸ σύγγραμμα εἴναι ἐκείνου τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ὄποιον ἀπηυθύνθη καὶ ἡ ἴδική μου ἐπιστολή; ’Εὰν δὲ καὶ ἐκείνος εἴναι δ συγγραφεὺς καὶ ἐγὼ ἔστειλα γράμμα πρὸς ἐκείνον, καὶ τὸ γράμμα μου καὶ τὸ σύγγραμμά του εἴναι σύγχρονα, ποία εἴναι ἡ ἀπόδειξις ὅτι παρεδέχθην τὰς ἀπόψεις του μὲ τὴν σκέψιν μου καὶ ὅτι τὰς διατηρῶ μέσα μου;

5. Ἐρώτησον σεαυτόν ποσάκις ἡμᾶς ἐπεσκέψω ἐπὶ τῆς μονῆς τῆς ἐπὶ τῷ Ἱριδὶ ποταμῷ, δτε δὴ συμπαρῷν μοι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς Γρηγόριος τὸν αὐτόν μοι τοῦ βίου σκοπὸν διανύων; Εἰ ἥκουνσάς τι τοιοῦτον ἢ ἔλαφες ἔμφασιν μικρὰν ἢ μείζονα; Πόσας δὲ ἡμέρας ἐπὶ τῆς ἀντιπέραν κώμης παρὰ τῇ μητρὶ μον., ἔνθα ὡς φίλοι μετ' ἄλλήλων διάγοντες, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ λόγων κινουμένων ἡμῖν; Εἰ εὑρέθημέν τι συγγενὲς ἔχειν τῇ διανοίᾳ; Ὁτε δὲ τὸν μακάριον Σιλουανὸν κατὰ ταῦτὸν ἐπεσκεπτόμεθα, οὐχ ἡ ὅδος ἡμῖν τοὺς περὶ τούτων εἶχε λόγους; Ἐπὶ δὲ τῆς Εὐσινόης, δτε, μετὰ πλειόνων ἐπισκόπων μέλλοντες δρμᾶν ἐπὶ Λάμψακον, προσεκαλέσασθέ με, οὐ περὶ πίστεως ἡσαν οἱ λόγοι; Οὐχὶ δὲ πάντα τὸν χρόνον οἱ σὸν ταχυγράφοι παρῆσαν ἐμοὶ ὑπαγορεύοντι τὰ πρὸς τὴν αἰρεσιν; Οὐ τῶν σῶν μαθητῶν οἱ γνησιώτατοι πάντα μοι τὸν χρόνον συνῆσαν; Οὐ τὰς ἀδελφότητας ἐπισκεπτόμενος καὶ διανυκτερεύων αὐταῖς ἐν ταῖς προσευχαῖς, λέγων καὶ ἀκούων ἀεὶ τὰ περὶ Θεοῦ ἀφιλονίκως, οὐχ ἀκριβεῖς παρεῖχον τῆς ἐννοίας ἐμαντοῦ τὰς ἀποδείξεις; Πῶς οὖν ἡ ἐν τοσούτῳ χρόνῳ πεῖρα ἐλάττων ἐφάνη τῆς οὕτω σαθρᾶς καὶ ἀδρανοῦς ὑπονοίας; Τίνα δὲ ἔδει πρὸ σοῦ μάρτυρα εἶναι τῆς ἐμῆς διαθέσεως; Τὰ ἐπὶ Χαλχηδόνος λαληθέντα ἡμῖν περὶ πίστεως, τὰ ἐν Ἡρακλείᾳ πολλάκις, τὰ πρότερον ἐπὶ τῆς Καισαρείας ἐν τῷ προαστείῳ, εἰ μὴ πάντα σύμφωνα παρ’ ἡμῶν; Εἰ μὴ πάντα ἄλλήλοις συμβαίνοντα; Ἐκτὸς τοῦ, δπερ εἴπον, ἐκ προκοπῆς τίνα αὖξησιν ἐπιθεωρεῖσθαι τοῖς λεγομένοις, δπερ οὐχὶ μεταβολὴ ἔστιν ἐκ τοῦ χείρονος πρὸς τὸ βέλτιον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ λείποντος κατὰ τὴν προσθήκην τῆς γνώσεως. Πῶς δὲ κάκεῖνο οὐκ ἐνθυμῇ δτι πατήρ οὐ λήψεται ἀμαρτίαν παιδός, οὐδὲ υἱὸς λήψεται ἀμαρτίαν πατρός, ἐκαστος δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀμαρτίᾳ

5. Ἐρώτησε τὸν ἑαυτόν σου. Πόσας φοράς μᾶς ἐπεσκέφθης εἰς τὴν μονήν, ἐπάνω ἀπὸ τὸν Ἱριν ποταμόν, ὅταν μάλιστα ἦτο μαζί μου δὲ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς Γρηγόριος, ἀκολουθῶν τὸ ᾱδιον μὲν ἔμε στάδιον βίου; Ἡκουσες τίποτε τέτοιο ἔκει; Ἐλαβες καμμίαν σχετικὴν ἔνδειξιν, μικρὰν ἢ μεγάλην; Πόσας δὲ ἡμέρας εἰς τὴν ἀντίπεραν κώμην, πλησίον τῆς μητρός μου, ὅπου ζῶντες μεταξύ μας ὡς φίλοι, διεξηγάγομεν συζητήσεις νύκτα καὶ ἡμέραν; Εύρεθημεν νὰ ἔχωμεν εἰς τὸν νοῦν μας καμμίαν δοξασίαν συγγενῆ μ' ἔκεινας; Ὁταν δὲ ἐπεσκέφθημεν μαζὶ τὸν μακάριον Σιλουανόν¹⁷, δὲν περιέλαβε τοιαύτας συζητήσεις ἢ ὁδοιπορία μας; Εἰς δὲ τὴν Εύσινόην, ὅταν προκειμένου νὰ ξεκινήσετε διὰ τὴν Λάμψακον μὲ πολλούς ἄλλους ἐπισκόπους μὲ προσεκαλέσατε, αἱ συζητήσεις μας δὲν ἤσαν περὶ πίστεως; Καὶ δὲν ἤσαν παρόντες ὅλην τὴν ὥραν οἱ ταχυγράφοι σου, καθὼς ὑπηγόρευα ἐπιχειρήματα ἐναντίον τῆς αἵρεσεως; Δὲν ἤσαν πλησίον μου ὅλον τὸν καιρὸν οἱ γνησιώτατοι ἀπὸ τοὺς μαθητάς σου; Ὁταν ἐπεσκεπτόμην τὰς μοναχικὰς ἀδελφότητας καὶ διενυκτέρευα μαζὶ μὲ αὐτὰς εἰς τὴν προσευχήν, λέγων καὶ ἀκούων πάντοτε τὰ περὶ Θεοῦ χωρὶς ἀντιγνωμίαν, δὲν προσέφερα ἀκριβεῖς ἀποδείξεις περὶ τῆς γνώμης μου; Πῶς λοιπὸν ἡ τόσον πολυχρόνιος πεῖρα ἐφάνη κατωτέρα τῆς τόσον σαθρᾶς καὶ ἀσθενοῦς ὑπονοίας; Ποῖος δὲ ἔπρεπε νὰ εἴναι καλύτερος ἀπὸ ἐσὲ μάρτυς περὶ τῆς διαθέσεώς μου; Αἱ γνῶμαι ποὺ ἔξεφράσαμεν οἱ δύο μας κατὰ τὰς συζητήσεις περὶ πίστεως εἰς τὴν Χαλκηδόνα, αἱ εἰς τὴν Ἡράκλειαν συχνάκις, αἱ εἰς τὸ προάστειον τῆς Καισαρείας προηγουμένως, δὲν ἤσαν καθ' ὅλα σύμφωνοι; Δὲν ἤσαν ὅλα συνεπῇ πρὸς ἄλληλα; Ἐκτὸς τοῦ ὅτι, ὅπως εἶπα, διὰ τῆς ἀναπτύξεως παρατηρεῖται κάποια αὔξησις τῶν λεγομένων ὑφ' ἡμῶν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον δὲν εἴναι μεταβολὴ ἀπὸ τὸ χειρότερον πρὸς τὸ καλύτερον, ἀλλὰ συμπλήρωσις τοῦ ἐλλείποντος κατὰ τὴν τελειοποίησιν τῆς γνώσεως ἡμῶν.

Πῶς δὲ δὲν ἐνθυμεῖσαι καὶ ἔκεινο, ὅτι δὲ πατήρ δὲν θ' ἀναλάβῃ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ παιδός καὶ δὲν θέλει δὲν θ' ἀναλάβῃ τὴν ἀμαρτίαν τοῦ πατρός, ἀλλ' δὲ καθένας θ' ἀποθάνῃ μὲ τὴν ἴδι-

ἀποθανεῖται; Ἐμοὶ δὲ οὕτε πατήρ ὁ παρὰ σοὶ διαβαλλόμενος οὕθ' οὐσ. Οὕτε γάρ διδάσκαλός μου γέγονεν οὕτε μαθητής. Εἰ δὲ δεῖ τὰς τῶν γεννησάντων ἀμαρτίας ἐγκλήματα τοῖς τέκνοις γίνεσθαι, πολὺ δικαιότερον τὰ Ἀρείου κατὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ γίνεσθαι· καὶ εἴ τις Ἀέτιον ἐγέννησε τὸν αἰρετικόν, ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρὸς ἀναβαίνει τοῦ παιδὸς τὰ ἐγκλήματα. Εἰ δὲ οὐ δίκαιον ἐπ' ἐκείνοις ἐγκαλεῖσθαι τινα, πολλῷ δή που δικαιότερον ἡμᾶς ἐπὶ τοῖς μηδὲν ἡμῖν προσήκουντι μὴ λόγων ἔχειν εὐθύνας, εἴ γε καὶ ἥμαρτον δλως, εἴ τι καὶ γέγραπται αὐτοῖς ἄξιον κατακρίσεως. Συγγνώμη γάρ μοι ἀπιστοῦντι τοῖς κατ' αὐτῶν λεγομένοις, ἐπειδὴ ή κατ' ἐμοῦ πεῖται τὸ πρὸς συκοφαντίαν εὔκολον τῶν κατηγορούντων συνίστησι.

6. Καὶ γάρ εἰ μὲν ἀπατηθέντες καὶ νομίσαντες ἐμὲ κοινωνὸν εἶναι τῆς γνώμης τῶν συγγραφάντων ἐκεῖνα τὰ Σαβελλίου ὅγματα ἀπερ ἀντοὶ περιφέρουντι, ἐπὶ τὴν κατ' ἐμοῦ διαβολὴν ἥλθον, οὐδὲ οὕτω μὲν ἡσαν συγγνώμης ἄξιοι, πρὸ ἐναργῶν ἀποδεῖξεων εὐθὺς ταῖς βλασφημίαις βάλλοντες καὶ τιτρώσκοντες τοὺς μηδὲ συνδιατρίψαντας, ἵνα μὴ εἴπω δτι καὶ τοὺς εἰς τὴν ἀκραν αὐτοῖς φιλίαν συνδεδεμένους, καὶ δτι ἀπόδειξις τοῦ μὴ Πνεύματι ἄγεσθαι Ἀγίῳ τὸ ψευδεῖς ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὰς ὑπολήψεις. Πολλὰ δεῖ μεριμνῆσαι καὶ πολλὰς ἀγρύπνους νύκτας διενεγκεῖν καὶ μετὰ πολλῶν δακρύων ἐκζητῆσαι παρὰ Θεοῦ τὴν ἀλήθειαν, τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελφοῦ διατέμνεσθαι. Εἰ γάρ οἱ τοῦ κόσμου

18. Βλ. Ἱεζ. 18, 20. Ἐκαστος εἶναι ὑπεύθυνος τῶν ίδικῶν του πράξεων καὶ μόνον.

19. Ὁ Εὐστάθιος θεωρεῖται μαθητής τοῦ Ἀρείου. Βλ. καὶ ἀνωτέρω.

20. Ὁ Ἀέτιος ἐπροχώρησε περισσότερον ἀπὸ τὸν Ἀρείον καὶ ἐδίδαξε τὸ ἀνόμοιον τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Οὕτως ἔγινεν ἀρχηγὸς τῶν Ἀνομίων. Ὡς πρὸς τὴν περὶ Πνεύματος διδασκαλίαν θεωρεῖται μαθητής τοῦ Εὐσταθίου.

21. Ὁ Βασίλειος, ἔξακολουθῶν νὰ πιστεύῃ εἰς τὴν καλωσύνην παλαιῶν

κήν του ἄμαρτίαν¹⁸; Ἐκεῖνος δὲ τὸν ὅποιον κατηγορεῖ ἐσύ, δὲν εἶναι εἰς ἐμὲ οὔτε πατήρ οὔτε γίνος. Διότι οὔτε διδάσκαλός μου ἔγινεν οὔτε μαθητής. Ἐὰν δὲ πρέπει αἱ ἄμαρτίαι τῶν γονέων νὰ γίνουν κατηγορίαι κατὰ τῶν τέκνων, πολὺ δικαιότερον εἶναι νὰ γίνουν αἱ τοῦ Ἀρείου κατὰ τῶν μαθητῶν του¹⁹. Καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς γεννήσεως τοῦ αἵρετικοῦ Ἀετίου τὰ ἐγκλήματα τοῦ παιδὸς ἀναβαίνουν εἰς τὴν κεφαλὴν τοῦ πατρός²⁰. Ἐὰν δὲ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορηθῇ κανεὶς δι’ ἑκεῖνα, πολὺ δικαιότερον εἶναι νὰ μὴ ἔχωμεν ἡμεῖς εὐθύνας διὰ λογαριασμὸν ἀνθρώπων μὲ τοὺς ὅποιους δὲν ἔχομεν κανένα δεσμόν, ἀν βεβαίως ἡμάρτησαν κατὰ κάποιον τρόπον, ἀν δηλαδὴ ἔχουν γράψει κάτι ἄξιον κατακρίσεως. Διότι ὅς μοῦ συγχωρηθῇ νὰ δυσπιστῶ εἰς τὰ ἐναντίον αὐτῶν λεγόμενα²¹, καθ’ ὅσον ἡ πεῖρα ἀπὸ τὰς εἰς βάρος μου σκευωρίας ἀποδεικνύει πόσον εὔκολα τείνουν οἱ κατήγοροι πρὸς τὴν συκοφαντίαν.

6. Πράγματι, ἔὰν ἔφθασαν νὰ μὲ διαβάλουν πλανηθέντες καὶ νομίσαντες ὅτι εἴμαι κοινωνὸς τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἔγραψαν ἑκείνους τοὺς λόγους τοῦ Σαβελλίου²², τοὺς δόποιους αὐτοὶ περιφέρουν, καὶ πάλιν δὲν θὰ ἥσαν ἄξιοι συγγνώμης, ἀφοῦ χωρὶς σαφεῖς ἀποδείξεις βάλλουν ἀμέσως μὲ βλασφημίας καὶ πληγώνουν ἡμᾶς οἱ δόποιοι δὲν τοὺς ἡδικήσαμεν εἰς τίποτε, διὰ νὰ μὴ προσθέσω ὅτι βάλλουν ἀνθρωπὸν δ ὅποιος ἦτο συνδεδεμένος πρὸς αὐτοὺς μὲ ἄκραν φιλίαν, καὶ ὅτι ἀπόδειξις τοῦ ὅτι δὲν δδηγοῦνται ἀπὸ τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα εἶναι ὅτι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις. Διότι ἑκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ διασπάσῃ φιλίαν μὲ ἀδελφὸν πρέπει νὰ φροντίσῃ πολὺ καὶ νὰ περάσῃ πολλὰς νύκτας ἀγρυπνος καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Θεὸν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ αὐτοῦ

φίλων του, δυσπιστεῖ εἰς τὰ λεγόμενα κατὰ τῆς δρθιοδοξίας τοῦ Ἀπολιναρίου.

22. Ὁ Εὔστάθιος ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Ἀπολιναρίου, τὸ δόποιον ὡς συνήθως δὲν εἶχε κατανοήσει καλῶς, ἀπεμόνωσεν, δπως φαίνεται, χωρία ποὺ τὸν παρουσιάζουν ὡς σαβελλιανιστήν, ἐνῶ δὲν ἦτο.

τούτου ἀρχοντες, δταν τινὰ τῶν κακούργων θανάτῳ καταδικάζειν μέλλωσιν, ἐφέλκονται τὰ παραπετάσματα, καλοῦσι δὲ τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς τὴν ὑπὲρ τῶν προκειμένων σκέψιν, καὶ πολὺν ἐνσχολάζονται χρόνον, νῦν μὲν τοῦ νόμου τὸ αὐστηρὸν δρῶντες, νῦν δὲ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως δυσωπούμενοι, καὶ πολλὰ στενάξαντες καὶ τὴν ἀνάγκην ἀπολοφυρόμενοι πάνθημοι πᾶσι γίνονται πρὸς ἀνάγκην ὑπηρετοῦντες τῷ νόμῳ, οὐ κατ' οἰκείαν ἡδονὴν ἐπάγοντες τὴν κατάκρισιν πόσῳ χρὴ πλείονος σπουδῆς ἄξιον ἥγεῖσθαι καὶ μερίμνης καὶ τῆς μετὰ πλειόνων βουλῆς τὸν μέλλοντα φιλίας ἀδελφῶν ἀπορρήγνυσθαι τῆς ἐν πολλῷ χρόνῳ βεβαιωθείσης; Ἀλλὰ μία ἐπιστολὴ, καὶ αὐτὴ ἀμφίβολος. Οὐδὲ γὰρ ἀν εἴποι ἐκ τῶν τῆς ὑπογραφῆς συμβόλων αὐτὴν ἐπεγνωκέναι, δις γε οὕπω τὴν πρώτως γραφεῖσαν, ἀλλὰ τὴν μεταγραφεῖσαν εἰς χεῖρας ἔλαβεν. Ἐξ ἐνὸς τοίνυν γράμματος καὶ τούτου παλαιοῦ. Εἴκοσι γὰρ ἔτη ἐστὶν εἰς τὸν νῦν χρόνον ἀφ' οὗ γέγραπταί τι πρὸς τὸν ἀνδρα ἔκεινον. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ τούτῳ χρόνῳ οὐδένα τοιοῦτον ἔχω μάρτυρα τῆς ἐμαυτοῦ προαιρέσεως καὶ τοῦ βίου, ὃς τοὺς νῦν ἐφεστῶτάς μοι κατηγόρους.

7. Ἀλλ' οὐ γὰρ ἡ ἐπιστολὴ τοῦ χωρισμοῦ αἰτίᾳ, ἐτέρᾳ δέ ἐστι τῆς διαστάσεως ἡ ὑπόθεσις ἣν ἔγώ λέγειν αἰσχύνομαι, καὶ ἐσίγησα δὲ πάντα τὸν χρόνον, εἰ μὴ τὰ νῦν πεπραγμένα ἀναγκαίαν μοι καθίστη διὰ τὸ τῶν πολλῶν λυσιτελές τῆς δλῆς αὐτῶν προαιρέσεως τὴν φανέρωσιν. Νομίζέτωσαν οἱ χρηστοὶ ἐμπόδιον αὐτοῖς εἶναι πρὸς τὴν τῆς δυναστείας ἀνάληψιν πρὸς ἡμᾶς τὴν κοινωνίαν. Καὶ ἐπειδὴ ὑπογραφῇ τινι πίστεως προελήφθησαν ἣν ἡμεῖς αὐτοῖς προετείναμεν, οὐκ αὐτοὶ ἀπιστοῦντες αὐτῶν τῷ φρονήματι, δμολογῶ γάρ, ἀλλὰ τὰς ἐπ' αὐτοῖς ὑπονοίας ἃς πολλοὶ τῶν

23. Ἡσαν καὶ οἱ δύο λαϊκοὶ δταν δ Βασίλειος ἔγραψε τὴν ἐν λόγῳ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀπολινάριον, «τὸν ἀνδρα ἔκεινον».

τοῦ κόσμου ἀκόμη οἱ ἄρχοντες, ὅταν πρόκηται νὰ καταδικάσουν κάποιον κακοῦργον εἰς θάνατον, ἀνοίγουν τὰ παραπετάσματα, καλοῦν τοὺς ἐμπειροτάτους πρὸς διάσκεψιν περὶ τῆς προκειμένης ὑποθέσεως καὶ δαπανοῦν πολὺν χρόνον, ἀπὸ τὸ ἔνα μὲν μέρος ἀποβλέποντες εἰς τὴν αὐστηρὰν ἐπιβολὴν τοῦ νόμου, ἀπὸ τὸ ἄλλο δὲ συγκινούμενοι ἀπὸ τὴν κοινὴν εἰς ὅλους ἀνθρωπίνην φύσιν, καὶ μὲ πολὺν στεναγμὸν καὶ θρῆνον διὰ τὴν δύσκολον θέσιν τῶν καθιστοῦν εἰς ὅλον τὸν κόσμον γνωστὸν ὅτι ἐπιβάλλουν τὴν καταδίκην ἀπὸ ὑποχρέωσιν νὰ ὑπηρετήσουν τὸν νόμον, ὅχι ἀπὸ εὐχαρίστησίν των. Πόσον περισσοτέραν προσοχὴν λοιπὸν καὶ φροντίδα καὶ ἀνταλλαγὴν σκέψεων μὲ πολλοὺς ἄλλους πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι χρειάζεται ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ διακόψῃ φιλίαν ἀδελφῶν, ἢ ὅποια ἔχει στερεωθῆ ἀπὸ τὴν πολυχρονίαν; Καὶ δικαστές μία ἐπιστολή, καὶ αὐτὴ ἀμφίβολος· διότι δὲν δύνανται νὰ εἴπουν ὅτι τὴν ἀναγνωρίζουν ἀπὸ τὰ συμβολικὰ σημεῖα τῆς ὑπογραφῆς μου, ἀφοῦ ἔχουν εἰς χεῖράς των ὅχι τὸ πρωτότυπον ἀλλὰ ἔνα ἀντίγραφον. Ἡρκεσε λοιπὸν ἔνα γράμμα, καὶ αὐτὸ παλαιόν. Διότι ἐπέρασαν ἔως σήμερα εἴκοσιν ἔτη, ἀφ' ὅτου ἐγράψαμεν κάτι πρὸς τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον²³. Εἰς τὸν ἐνδιάμεσον δὲ τοῦτον χρόνον δὲν ἔχω κανένα τόσον ἐνημερωμένον μάρτυρα περὶ τῶν πεποιθήσεών μου καὶ τοῦ βίου μου, ὃσον τοὺς τώρα ἐπιτιθεμένους ἐναντίον μου κατηγόρους.

7. Ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶναι ἡ ἐπιστολὴ αἵτία τοῦ χωρισμοῦ· ἄλλος εἶναι ὁ λόγος τῆς διαστάσεως, τὸν ὅποιον ἔγὼ ἔντρεπομαι καὶ νὰ εἴπω, καὶ θὰ ἐτηροῦσα δὲ σιγὴν διαπαντός, ἐὰν αἱ πρόσφατοι ἐνέργειαι τῶν δὲν καθιστοῦσαν ἀναγκαίαν τὴν ὑπὲμοῦ φανέρωσιν δλῆς τῆς προθέσεώς των χάριν τοῦ συμφέροντος τῶν πολλῶν. Ἐνόμισαν οἱ λαμπροὶ αὐτοὶ ἀνθρωποι ὅτι ἡ κοινωνία των μὲν ἡμᾶς τοὺς εἶναι ἐμπόδιον εἰς τὴν ἀκτησιν δυνάμεως. Καὶ ἐπειδὴ ἡσαν ἐκτεθειμένοι ἀπὸ τὴν ὑπογραφὴν μιᾶς δμολογίας πίστεως, τὴν ὅποιαν ἡμεῖς προετείναμεν εἰς αὐτούς, ὅχι διότι δὲν εἶχαμεν ἐμπιστούντην εἰς τὸ φρόνημά των, τὸ δμολογοῦμεν, ἀλλὰ διότι ἡθέλαμεν νὰ θεραπεύ-

διμοψύχων ἡμῶν ἀδελφῶν εἰχον θεραπεῦσαι βουλόμενοι, ἵνα μηδὲν ἐκ τῆς διμολογίας ἐκείνης δόξῃ αὐτοῖς ἐμπόδιον ἀπαντᾶν πρὸς τὸ ὑπὸ τῶν νῦν κρατούντων παραδεχθῆναι, ἀπείπαντο τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν, καὶ ἡ ὑπόθεσις τῆς ἀπορρήξεως, τὸ γράμμα τοῦτο, ἐπενοήθη. Σημεῖον δὲ τῶν λεγομένων ἐναργέστατον, δτι, ἀποστήσαντες ἡμᾶς καὶ συνθέντες τὰς μέμψεις ἀς ἡβούλοντο καθ' ἡμῶν, πρὸν ἡμῖν ἀποστεῖλαι τὰ γράμματα περιέπεμπον πανταχοῦ —ἐπτὰ γὰρ πρότερον ἡμέραις τοῦ εἰς τὰς ἐμὰς ἀφικέσθαι χεῖρας ἐφάνη ἡ ἐπιστολή—, οἱ ἐξ ἑτέρων διαδεξάμενοι ἑτέροις ἔμελλον παραπέμπειν. Οὕτω γὰρ ἐπενόησαν ἔνα ἐνὶ παραδιδόναι, ἵνα ταχεῖα αὐτῆς κατὰ πᾶσαν τὴν χώραν γένηται ἡ διάδοσις. Καὶ ταῦτ' ἐλέγετο μὲν ἔτι τότε παρὰ τῶν σαφέστατα ἡμῖν τὰ ἐκείνων ἐξαγγελλόντων. Ἐκρίναμεν δὲ σιωπᾶν, ἔως ἂν ὁ ἀποκαλύπτων τὰ βαθέα σαφεστάτοις καὶ ἀναντιρρήτοις ἐλέγχοις δημοσιεύσῃ τὰ κατ' αὐτούς.

80

245. ΘΕΟΦΙΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Πάλαι δεξάμενος τὰ παρὰ τῆς ἀγάπης σου γράμματα ἀ-

24. Ο Βασίλειος ὑποπτεύεται δτι λόγος τῆς ὑπὸ τοῦ Εὔσταθίου διακοπῆς σχέσεων μὲ αὐτὸν εἶναι δτι οὗτος ἤθελε νὰ φανῇ εὐάρεστος πρὸς τοὺς κρατοῦντας φιλαρειανούς, ὅλλ’ ἐφ’ δσον δ Βασίλειος κατεῖχεν εἰς χείρας του τὴν ὑπογραφὴν τούτου εἰς δρθόδοξον διμολογίαν, δὲν ἤτο δυνατόν νὰ φανῇ εὐάρεστος. Διέκοψε λοιπὸν τὰς σχέσεις μὲ αὐτὸν διὰ νὰ δείξῃ δτι καὶ ἡ ὑπογραφὴ ἐκείνη ἐλήφθη παραπλανητικῶς. Ως κρατοῦντες δὲ ἐννοοῦνται ἀφ’ ἐνὸς μὲν δ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, δφ’ ἑτέρου δὲ δ ἀρειανὸς ἐπίσκοπος

σωμεν τὰς ὑποψίας ποὺ εἶχαν πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δόμοψύχους ἀδελφούς μας, διὰ νὰ μὴ ὑπάρχῃ λοιπὸν φόβος ὅτι θὰ συναντήσουν κανένα ἐμπόδιον λόγῳ τῆς δύμολογίας ἐκείνης πρὸς τὴν ἀναγνώρισίν των ἀπὸ τοὺς τώρα κρατοῦντας²⁴, διέκοψαν τὴν πρὸς ἡμᾶς κοινωνίαν, καὶ ὡς ἀφορμὴ τῆς διαρρήξεως ἐπενόήθη τὸ γράμμα ἐκεῖνο.

Σαφεστάτη δὲ ἀπόδειξις τῶν λεγομένων εἰναι ὅτι, ἀφοῦ μᾶς ἀπεκήρυξαν καὶ συνέθεσαν εἰς βάρος μας ὅσας κατηγορίας ἦθελαν, ἔστειλαν παντοῦ τὸ γράμμα, πρὶν τὸ ἀποστέλλουν εἰς ἡμᾶς. Πράγματι ἡ ἐπιστολή, ἐπτὰ ἡμέρας πρὶν φθάσῃ εἰς χεῖράς μας, ἐνεφανίσθη εἰς ἄλλους, οἱ δόποιοι πάλιν, ἀφοῦ τὴν εἶχαν παραλάβει ἀπὸ ἄλλους, ἐπρόκειτο νὰ τὴν διαβιβάσουν εἰς ἄλλους. Διότι ἐπενόησαν τὴν μέθοδον νὰ τὴν παραδίδῃ δικαθένας εἰς κάπτοιον ἄλλον, διὰ νὰ διαδοθῇ ἡ ἐπιστολή των ταχύτατα εἰς δλόκληρον τὴν χώραν.

Ταῦτα δὲ ἀνεφέροντο εἰς ἡμᾶς ἀπὸ ἐκείνους οἱ δόποιοι ἔξήγγειλαν εἰς ἡμᾶς σαφέστατα τὰς κινήσεις των, ὅλλ' ἔκριναμεν σκόπιμον νὰ σιωπήσωμεν, ἔως ὅτου δὲ ἀποκαλύπτων τὰ βάθη τῶν συνειδήσεων δημοσιεύσῃ τὰ περὶ τῶν ἐνεργειῶν των μὲν σαφεστάτας καὶ ἀναντιρρήτους μαρτυρίας.

80

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 245

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΟΦΙΛΟΝ

"Αν καὶ ἔλαβα πρὸ καιροῦ τὸ γράμμα ἀπὸ τὴν ἀγάπην

²⁴ Αντιοχείας Εύζωιος, ἀπὸ τὸ 361, δὲ δόποιος εἶχε τώρα ἀποκτήσει τὴν εὐνοιαν τοῦ αὐτοκράτορος.

²⁵ Επιστολὴ 245. Ἔγραφη τὸ 375 μετὰ τὴν δριστικοποίησιν τῆς ρήξεως μεταξὺ Βασιλείου καὶ Εύσταθίου. Ο Θεόφιλος, ἐπίσκοπος Ἐλευθερουπόλεως τῆς Παλαιστίνης ἀρχικῶς καὶ βραδύτερον τῶν Κασταβάλων τῆς Κιλικίας, ἥτο ήμιαρειανός, ὡς καὶ δὲ ἀμεσος προϊστάμενός του Σιλουσιὸς

νέμενον διὰ γνησίου προσώπου ἀντεπιστεῖλαι, ἵνα καὶ ὅσα τὴν ἐπιστολὴν διαφύγῃ ὁ διάκονος τῶν γραμμάτων ἀναπληρώσῃ. Ἐπεὶ οὖν παρεγένετο ἡμῖν ὁ ποθεινότατος καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Στρατήγιος, αὐτῷ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι χρήσασθαι διακόνῳ, τῷ καὶ εἰδότι τὴν ἡμετέραν γνώμην καὶ διναμένῳ γνησίως τε ἄμα καὶ εὐλαβῶς διακομίσαι τὰ παρ’ ἡμῶν. Γίνωσκε τοίνυν, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώτατε, πολλοῦ ἀξίαν τίθεσθαι ἡμᾶς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην, ἡς, ἔνεκα μὲν τῆς κατὰ ψυχὴν διαθέσεως, οὐδεμίαν ἡμέραν ἀπολειφθεῖσιν ἕαντοῖς συνεγγάκαμεν, εἰ καὶ δτὶ πολλαὶ καὶ μεγάλαι λόπης εὐλόγου γεγόνασιν ἀφορμαί. Ἀλλ’ οὖν ἐκρίναμεν τοῦτο, ὥσπερ ἐν τρυτάνῃ, τὰ χρηστότερα τοῖς ἀηδεστέροις ἀντιτίθεντες τῇ τῶν ἀμεινόνων δοπῆ προσθέσθαι τὴν γνώμην. Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἡλλοιώθη παρ’ ὅν ἦκιστα ἔχοην τοῦτο γενέσθαι, συγγίνωσκε καὶ ἡμῖν οὐχὶ τὴν γνώμην ἀλλοιωθεῖσιν, ἀλλὰ τὴν τάξιν μεταθεμένοις. Μᾶλλον δὲ ἡμεῖς μὲν ἐπὶ τῆς αὐτῆς μενοῦμεν τάξεως, ἐτεροὶ δέ εἰσιν οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, νῦν δὲ καὶ φανερῶς πρὸς τοὺς ἐναντίους αὐτομολοῦντες· ὅν δοσον ἀξίαν ἐτιθέμεθα τὴν κοινωνίαν, ἔως ἡσαν ἐπὶ τῆς ὑγιαινούσης μερίδος, οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Νῦν δὲ εἰ μήτε ἐκείνοις συνεπόμεθα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονοῦντας αὐτοῖς ἐκκλίνομεν, συγγνώμης ἀν δικαίως τύχοιμεν μηδὲν προτιμότερον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς ἕαντῶν ἀσφαλείας τιθέμενοι.

Ταρσοῦ καὶ δὲ Εὔστάθιος Σεβαστείας. "Οταν μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου (364) ὁ Οὐάλης ἐτάχθη ὑπὲρ τῶν ἄκρων Ἀρειανῶν, οἱ τρεῖς αὐτοὶ ἄνδρες ἡθέλησαν νὰ τὸν μεταπείσουν διὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Δύσεως Οὐαλεντινιανοῦ. Μετέβησαν εἰς τὴν Δύσιν, ἀλλ’ ἐπειδὴ δὲ αὐτοκράτωρ εἶχεν ἀρχίσει τὴν γαλατικὴν ἐκστρατείαν, ἡρκέσθησαν νὰ ἐπισκεφθοῦν τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης Λιβέριον, εἰς τὸν δόποιον ὑπέβαλαν διμολογίαν πίστεως φιλορθοδόξου καὶ οὕτως ἔγιναν ὑπ’ αὐτοῦ δεκτοί, τὸ 365. Ἀλλ’ αἱ ἀπόψεις τῶν διέφεραν πάντοτε ἀπὸ τῶν Ὁρθοδόξων, πολὺ δὲ περισσότερον ἀπὸ

σου, ἐπερίμενα ν' ἀπαντήσω διὰ καταλλήλου προσώπου, οὕτως ὡστε ὁ κομιστής τοῦ γράμματος νὰ συμπληρώσῃ ὅσα τυχὸν θὰ παρελείποντο ἀπὸ αὐτό. Τώρα λοιπὸν ποὺ ἐπεσκέφθη ἡμᾶς ὁ ἀγαπητὸς καὶ εὐλαβέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Στρατήγιος, ἐνόμισα ὅρθὸν νὰ χρησιμοποιήσω αὐτὸν ὡς γραμματοκομιστὴν, διότι καὶ γνωρίζει τὴν γνώμην μας καὶ δύναται γνησίως καὶ εὐλαβῶς νὰ ἔξυπηρετήσῃ τὰς ὑποθέσεις μας.

Γνώριζε λοιπόν, ἀγαπητέ μας καὶ τιμιώτατε, ὅτι δίδομεν μεγάλην ἀξίαν εἰς τὴν πρὸς σὲ ἀγάπην μας, τὴν ὅποιαν ἀπὸ ἀπόψεως ψυχικῆς διαθέσεως δὲν ἀντελήφθημεν ὅτι τὴν παρημελήσαμεν οὔτε στιγμήν, μολονότι ἐδημιουργήθησαν πολλαὶ καὶ μεγάλαι ἀφορμαὶ εὐλόγου λύπης. Ἄλλὰ παρὰ ταῦτα κατελήξαμεν εἰς τὴν ἀπόφασιν ταύτην, δηλαδὴ ἀπεφασίσαμεν νὰ προσθέσωμεν τὴν γνώμην μας εἰς τὴν πλευρὰν τῶν καλυτέρων, θέτοντες σὰν εἰς ζυγαριάν τὰ καλὰ ἀπέναντι τῶν δυσαρέστων.

Ἐπειδὴ δὲ τὰ πράγματα ἡλλοιώθησαν ἀπὸ ἔκείνους, ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἐλάχιστα ἐταίριαζε νὰ γίνῃ τοῦτο, ἐπίτρεψε καὶ εἰς ἡμᾶς, ὅχι νὰ ἔχωμεν ἀλλάξει τὴν γνώμην, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἀλλάξει τὴν θέσιν. Μᾶλλον ἡμεῖς μὲν θὰ μείνωμεν εἰς τὴν ἴδιαν θέσιν, ἀλλοι δὲ εἶναι οἱ συνεχῶς μετατιθέμενοι, τώρα δὲ καὶ φανερὰ αὐτομολοῦντες πρὸς τοὺς ἀντιθέτους. Πόσον μεγάλην δὲ ἐκτίμησιν εἶχαμεν εἰς τὴν κοινωνίαν μὲν αὐτούς, ὅσον καιρὸν ἦσαν μὲν τὸ μέρος τῆς ὑγιοῦς μερίδος, δὲν τὸ ἀγνοεῖς οὔτε σύ. Τώρα δὲ, ἐάν οὔτε ἔκείνους ἀκολουθοῦμεν, ἀποφεύγομεν δὲ καὶ τοὺς ἔχοντας τὸ ἴδιον μὲν αὐτοὺς φρόνημα, δικαίως θὰ ἔπρεπε νὰ ἐπιτύχωμεν συγχώρησιν, διότι δὲν θεωροῦμεν τίποτε ἄλλο προτιμότερον ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν σωτηρίαν μας.

τῶν Δυτικῶν. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ τρεῖς αὗτοὶ ἄνδρες εἰς τὴν Λάμψακον ἦσαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, τοῦ ὅποιου τὰς ἀπόψεις εἶχαν στενογραφήσει κατὰ πολυημέρους συζητήσεις ποὺ εἶχαν προηγηθῆ (βλ. Ἐπιστολὴν 223, 5). Ο Θεόφιλος εἰς ἐπιστολὴν του ἔξεφραζε τὴν ἐκπληξίν του διὰ τὴν ρῆξιν μὲ τὸν Εύσταθιον καὶ ὁ Βασίλειος ἀπαντᾷ καταλήλως.

250. ΠΑΤΡΟΦΙΛΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΑΙΓΩΝ

Οψὲ μὲν ἐδεξάμην τὰς ἐπὶ τοῖς προτέροις γράμμασιν ἀποκρίσεις· ἐδεξάμην δ' οὖν δύμας διὰ τοῦ ποθεινοτάτου Στρατηγίου, καὶ ηὐχαρίστησα τῷ Κυρίῳ ὅτι διαμένεις ὁ αὐτὸς ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς ἀγάπῃ. Ἀ δὲ νῦν κατηξίωσας περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως ἐπιστεῖλαι ἀπόδειξιν ἔχει τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως, ὅτι φρονεῖς τὰ δέοντα καὶ συμβουλεύεις ἡμῖν τὰ λυσιτελῆ. Πλὴν ἀλλ' ἐπειδὴ πάλιν ὁρῶ μακρόν μοι τὸν λόγον γινόμενον, εἰ μέλλοιμι πρὸς Ἑκαστον τῶν ἐπεσταλμένων παρὰ τῆς σῆς συνέσεως ἀποκρίνεσθαι, τοσοῦτον λέγω ὅτι τὸ τῆς εἰρήνης καλόν, εἰ μὲν ἐν τῷ ὀνόματι τῆς εἰρήνης περιγράφεται μόνω, καταγέλαστόν ἐστι τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα ἐκλεγομένους τούτοις μόνον μεταδιδόναι τοῦ εἰρηναίου, ἐτέρους δὲ μνοίους ἀποκλείειν τῆς πρὸς τὸ καλὸν κοινωνίας. Εἰ δὲ ἡ πρὸς τοὺς βλαβεροὺς συμφωνία ἐν εἰρήνης προσχήματι τὰ τῶν πολεμίων τοὺς προσδεχομένους ἐργάζεται, σκόπησον τίνες εἰσὶν οἵτινες ἀνέμιξαν ἑαυτοὺς οἱ τὸ ἄδικον μῆσος ἐμίσησαν ἡμᾶς, ἀλλ' οἵ τῆς μερίδος τῶν ἀκοινωνήτων ἡμῖν οὐδὲ γὰρ δέομαι νῦν ὀνομαστὶ μεμνῆσθαι. Οὗτοι καὶ ἐκλήθησαν παρ' αὐτῶν εἰς τὴν Σεβάστειαν καὶ παρέλαβον τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐλειτούργησαν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου καὶ τοῦ ἰδίου ἀρτον παντὶ μετέδωκαν τῷ λαῷ, ἐπίσκοποι κηρυσσόμενοι παρὰ τῷ ἐκεῖ κλήρῳ καὶ διὰ πάσης τῆς χώρας ὡς ἄγιοι παρ' αὐτῶν καὶ κοινωνι-

*Ἐπιστολὴ 250. Ἔγραφη τὸ θέρος τοῦ 376. Ο Πατρόφιλος ήτο φίλος καὶ τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας, ἐπομένως ἐστενοχωρήθη δταν διεπίστωσε τὴν διάστασιν μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν, καὶ ἔγραψε πρὸς τὸν Βασιλείον μεσολαβητικῶς. Αὐτὸς ἀπήντησε διὰ τῆς ἐπιστολῆς 244 καὶ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 250

ΠΡΟΣ ΠΑΤΡΟΦΙΛΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΙΓΩΝ

Ἄργα μὲν ἔλαβα ἀπάντησιν εἰς τὸ προηγούμενον γράμμα μου, ὅλλα πάντως ἔλαβα διὰ τοῦ ἀγαπητού Στρατηγίου, καὶ ηὔχαριστησα τὸν Κύριον διὰ τὸ ὅτι παραμένεις ἀμετακίνητος εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην. Ὅσα δὲ κατηξίωσες νὰ μᾶς γράψῃς διὰ τὴν ἴδιαν ὑπόθεσιν, ἀποτελοῦν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀγαθῆς σου προαιρέσεως, ὅτι δηλαδὴ φρονεῖς τὰ δέοντα καὶ μᾶς συμβουλεύεις τὰ ὡφέλιμα.

Πάντως, ἐπειδὴ προβλέπω ὅτι πάλιν ὁ λόγος μου θὰ γίνη μακρότερος¹, ἐὰν ἀρχίσω ν' ἀπαντῶ εἰς κάθε σημεῖον τῶν γραφέντων ἀπὸ τὴν σύνεσίν σου, λέγω μόνον τόσον· ὅτι, ἐὰν τὸ καλὸν τῆς εἰρήνης περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἔννοιαν εἰρήνη, εἴναι καταγέλαστον νὰ ἐκλέγωμεν τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα, καὶ μόνον μὲ αὐτούς νὰ συμμεριζώμεθα τὴν εἰρήνην, μυρίους δὲ ὅλλους ν' ἀποκλείωμεν ἀπὸ τὸ ἀγαθὸν τῆς κοινωνίας· ἐὰν δὲ ἡ συμφωνία μὲ τοὺς ἐπιβλαβεῖς ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς εἰρήνης προκαλεῖ εἰς τοὺς ἀποδεχομένους αὐτὴν ὅτι προκαλοῦν οἱ ἔχθροί, τότε κύτταξε μὲ ποίους ἀνεμίχθησαν οἱ ἄνθρωποι ποὺ μᾶς ἐμίσησαν μὲ μῖσος ἀδικον καὶ ποὺ ἀνήκουν εἰς τὴν μερίδα τῶν ἀκοινωνήτων πρὸς ἡμᾶς· δὲν χρειάζεται νὰ τοὺς ἀναφέρω δύνομαστί. Οὗτοι προσεκλήθησαν ἀπὸ αὐτούς εἰς τὴν Σεβάστειαν καὶ παρέλαβαν τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐλειτούργησαν εἰς τὸ θυσιαστήριον καὶ μετέδωσαν εἰς δλον τὸν λαὸν ἀπὸ τὸν ἴδιον ἄρτον, διακηρυσσόμενοι ὡς ἐπίσκοποι ἀπὸ τὸν ἐκεῖ κλῆρον καὶ συνοδευόμενοι ἀπὸ αὐτούς διὰ μέσου ὅλης τῆς χώρας ὡς ἄγιοι καὶ ὡς ἔχοντες κοινωνίαν μὲ αὐτούς. Ἐὰν ἔ-

δ Πατρόφιλος μὲ καθυστέρησιν ἔγραψεν ἐκ νέου. Διεδήλωσε τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὸν Βασίλειον, ὅλλα πάλιν ἔθιξε τὸ θέμα τῆς συμφιλιώσεως μὲ τὸν Εὐστάθιον.

1. Ἡ ἐπιστολὴ 244 εἶναι πολὺ ἐκτενής.

κοὶ παραπεμπόμενοι. Ὡν εὶς χρὴ ἐλέσθαι τὴν μερίδα, καταγέλαστόν ἔστιν ἐκ τῶν ὀνύχων ἄρχεσθαι καὶ μὴ αὐταῖς αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς προσδιαλέγεσθαι. Εἰ μὲν οὖν οὐδένα δεῖ καθόλου αἰρετικὸν νομίζειν οὐδὲ ἐκτρέπεσθαι, ἀντὶ τίνος, εἰπέ μοι, σεαυτὸν ἀφορίζεις σὺ καὶ ὑποστέλλῃ τὴν τινῶν κοινωνίαν; Εἰ δέ εἰσι τινες φευκτοὶ κατὰ τὸν τῆς ἀκριβείας λόγον, εἰπάτωσαν ἡμῖν, οἱ πάντα ἀκριβεῖς, τῆς ποίας εἰσὶ μερίδος οὓς ἐκ τῆς Γαλατίας πρὸς ἑαυτὸὺς προσηγάγοντο. Ταῦτα εὶς μὲν ἀξια λύπης σοι καταφαίνεται, τοῖς αἰτίοις τούτων λογίζου τὸν χωρισμόν εἰς δὲ ἀδιάφορα κρίνεις, συγγνώσει ἡμῖν μὴ καταδεχομένοις τῆς ζύμης γενέσθαι τῶν ἐτεροδιδασκαλούντων. Ὅστε, εὶς δοκεῖ, τῶν εὐπροσώπων ἐκείνων ἀφέμενος λόγων ἐν πάσῃ παροησίᾳ ἔλεγχε τοὺς μὴ δρθοποδοῦντας πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Ἐναγγελίου.

2. Ὁ Βασίλειος ἔννοεῖ δτι, ἐὰν πρόκηται νὰ προσέλθῃ εἰς συμφωνίας μὲ τοὺς Ἀρειανούς, διατί νὰ συνενοῆται μὲ ἀσημάντους ἐπισκόπους, δπως ἔπραττεν δ Ἔυστάθιος Σεβαστείας, καὶ νὰ μὴ ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν ἀπ' εύθειας μὲ τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀρειανισμοῦ, τὸν Εὔζωιον καὶ τὸν Εύνδμιον;

πρεπει νὰ προτιμήσωμεν τὴν παράταξιν τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, θὰ ἥτο καταγέλαστον ν' ἀρχίσωμεν ἀπὸ τοὺς ὄνυχας καὶ νὰ μὴ ἀπευθυνθῶμεν ἀμέσως πρὸς τὰς κεφαλάς των².

'Εὰν φυσικὰ κατ' ἀρχὴν δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῶμεν οὕτε ν' ἀποφύγωμεν κανένα ὡς αἱρετικόν, διὰ ποῖον λόγον, εἰπέ μου, ἐσὺ ξεχωρίζεις τὸν ἑαυτόν σου καὶ ἀποφεύγεις τὴν κοινωνίαν μὲν μερικούς³; 'Εὰν δὲ μερικοὶ εἶναι φευκτοὶ κατὰ τοὺς κανονισμοὺς τῆς δογματικῆς ἀκριβολογίας, ἃς μᾶς εἴπουν αὐτοὶ οἱ ἀκριβολόγοι εἰς ὅλα, ποίας μερίδος εἶναι αὐτοὶ τοὺς ὅποιους ἐκάλεσαν πλησίον των ἀπὸ τὴν Γαλατίαν⁴;

'Εὰν μὲν θεωρῆς ταῦτα ἄξια λύπης, ν' ἀποδίδης τὸν χωρισμὸν εἰς τοὺς δι' αὐτὰ ὑπευθύνους· ἔὰν δὲ τὰ κρίνης ἀδιάφορα, νὰ μᾶς συγχωρήσῃς ποὺ δὲν δεχόμεθα νὰ καταστῶμεν ἐκ τῆς ζύμης τῶν ἐτεροδιδασκάλων. "Ωστε, ἔὰν τὸ θεωρῆς δρθόν, ἐγκατάλειψε τὰ ἔξεζητημένα ἐπιχειρήματα καὶ ἔλεγχε μὲν ὅλην τὴν παρρησίαν ἐκείνους ποὺ δὲν βαδίζουν εὐθέως πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου.

3. Γράφει εἰς δεύτερον πρόσωπον ρητορικῶς, ἀλλ' ἐννοεῖ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας καὶ ὅχι τὸν Πατρόφιλον.

4. Πρόκειται περὶ ἐπισκόπων ἀπὸ τὴν Γαλατίαν τῆς Μικρᾶς Ασίας, οἱ ὅποιοι εἶχαν μετάσχει καὶ εἰς σύνοδον συγκληθεῖσαν εἰς τὴν Ἀγκυραν ἀπὸ τὸν βικάριον τοῦ Πόντου Δημοσθένην.

Θ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΕΠΙ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΤΟΥ ΠΟΝΤΟΥ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Κατὰ τὴν πολυτάραχον ἔκεινην ἐποχὴν τὸ ὄργανωτικὸν σύστημα τῆς Ἐκκλησίας εἶχε κλονισθῆ, λόγῳ ιδίως τῶν ἀλλεπαλλήλων ἐκπτώσεων καὶ ἐξοριῶν τῶν ὄρθιοδόξων ἐπισκόπων. Ὁ Βασίλειος ἐθεωροῦσεν ἔαυτὸν ὑπεύθυνον δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας καὶ ὅχι μόνον διὰ τὴν τῆς Καππαδοκίας, καὶ οἱ λοιποὶ δὲ ὄρθιόδοξοι ἥγέται τοῦ ἀνεγνώριζαν τοιαύτην εὐθύνην.

Ἡ πρώτη ἐπιστολὴ τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἶναι ἀπλῶς συμβατικὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 49). Ὁ ἐπίσκοπος Ἀρκάδιος τὸν συνεχάρη ἐπὶ τῇ ἐκλογῇ του καὶ τὸν ἐπληροφόρησε περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγέρσεως ναοῦ. Ὁ Βασίλειος εὐχαριστεῖ καὶ συγχαίρει.

Ἡ ἐπιστολὴ 62 ἀπευθύνεται πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Παρνασσοῦ τῆς Βορείου Καππαδοκίας, πρὸς τὸν Πόντον, ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπισκόπου των. Μαζὶ μὲ τὰς παρηγορίας του ὁ Βασίλειος συνιστᾷ νὰ ἐκλέξουν γρήγορα νέον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὴ προλάβουν καὶ ἐγκαταστήσουν οἱ Ἀρειανοὶ ἰδικόν των, οἱ δὲ Παρνασσεῖς ἐνήργησαν κατὰ τὰς συμβουλὰς τοῦ Βασιλείου.

Εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν τοῦ Πόντου, δευτέραν πατρίδα τοῦ Βασιλείου, ἐπίσκοπος ἦτο ὁ συγγενῆς του Ἀτάρβιος. Εἰς μάτην ἀνέμενεν ὁ Βασίλειος ἐπιστολὴν ἐκ μέρους του καὶ τέλος ἀπεφάσισε νὰ τοῦ γράψῃ πρῶτος (ἐπιστολὴ 65), ὑποδεικνύων εἰς αὐτὸν πόσον ἐπικίνδυνον εἶναι νὰ ἀπομονώνεται κανεὶς καὶ νὰ μένῃ χωρὶς ἀδελφούς. Φαίνεται σὰν νὰ πιστεύῃ ὅτι ὁ Ἀτάρβιος ἀπὸ ἐγωισμὸν ἢ ἀπὸ ἴδιορρυθμίαν δὲν θέλει νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ ἄλλους ἐπισκόπους, ἐνῷ γνωρίζει καλὰ ὅτι οὗτος ἔχει ταχθῆ εἰς τὸ ἀντίθετον

ἀπὸ τὸν ἀρειανισμὸν ἄκρον, εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ὄπαδῶν τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας, ποὺ ἐδέχοντο τὸν σαβελλιανικὸν μοναρχιανισμόν. Ποιὸν τοῦ ἐστοίχισεν ἡ ἀποξένωσις αὐτὴ καὶ ἡ ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως ἑκείνης ἔχθρότης, τῆς πόλεως ἡ ὅποια πρὶν ἀπὸ 12 χρόνια τὸν εἶχε ζητήσει ἐπιμόνως ὡς καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς. Αὐτὸν τὸν πόνον, μαζὶ μὲ πολλὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς διαγωγῆς του καὶ τῆς πίστεώς του, ἐκθέτει εἰς τὴν πρὸς τοὺς κληρικοὺς τῆς Νεοκαισαρείας ἐπιστολὴν του (ὑπ' ἀριθμὸν 207), καθὼς καὶ εἰς ἄλλας.

‘Ο γέρων ἐπίσκοπος Ἰννοκέντιος ἀναθέτει τὴν ἐπίβλεψιν τῆς ἐπισκοπῆς του εἰς τὸν Βασίλειον. Τὸν παρακαλεῖ νὰ τοῦ στείλῃ ὡρισμένον ἄνδρα τοῦ περιβάλλοντός του, μὴ ὀνομαζόμενον, διὰ νὰ τὸν χειροτονήσῃ βοηθὸν ἐπίσκοπον καὶ διάδοχόν του. ‘Ο Βασίλειος ὅμως τοῦ συνιστᾷ ἄλλο πρόσωπον καταλληλότερον (ἐπιστολὴ 81).

‘Ο διάσημος στρατηγὸς καὶ κόμης Τερέντιος εἶχε πείσει τὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα, παρὰ τὰς δυσμενεῖς διαθέσεις τούτου ἔναντι τοῦ Βασιλείου, νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ εἰς τὸν ἐπίσκοπον Νικοπόλεως Θεόδοτον τὴν ἐκλογὴν καὶ χειροτονίαν ἐπισκόπων τῆς βυζαντινῆς Ἀρμενίας. Διὰ τῆς ἐπιστολῆς 99 ὁ Βασίλειος δικαιολογεῖ εἰς τὸν Τερέντιον, διατί δὲν ἔξεπλήρωσεν εἰς δλην τὴν γραμμὴν τὴν ἐντολήν, ἡ ὅποια διεβιβάσθη δι' ἐπιστολῆς τοῦ ἰδίου τοῦ Τερεντίου. ‘Ο λόγος εἶναι δτὶ ὁ Θεόδοτος δὲν ἐδέχθη νὰ συνεργασθῇ μαζὶ του, διότι ἔθεωρει ἀσυγχώρητον τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σεβαστείας Εὔσταθιον, ὁ ὅποιος ἦτο πάντοτε ἡμιαρειανός, ἀν καὶ εἶχεν ὑπογράψει δλα τὰ σύμβολα ποὺ εἶχαν κατὰ καιροὺς συντάξει αἱ διαφόρων ἀποχρώσεων σύνοδοι. Τοῦτον ὑπωπτεύοντο καὶ ὁ Θεόδοτος καὶ πολλοὶ ἄλλοι, δικαίως δέ. ‘Ο Βασίλειος, θέλων νὰ συμφιλιώσῃ τοὺς δύο ἄνδρας, ἐπωφελήθη προσκλήσεως ἐκ μέρους τοῦ Θεόδοτου νὰ παραστῇ εἰς σύναξιν τῆς ἐπαρχίας του. ‘Ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν Εὔσταθιον καὶ κατόπιν διημέρου συζητήσεως τὸν ἔπεισε νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὰς ὄρθιοδόξους ἀπόψεις του· ἀλλ’ ὁ Θεόδοτος μαθὼν τὰ περὶ τῆς συναντήσεως ταύτης ἀπηξίωσε νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν

σύναξιν. 'Ἐν συνεχείᾳ, δταν δὲ Βασίλειος μετέβαινεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπόν, μὲν μεσολάβησιν τοῦ Μελετίου Ἀντιοχείας, ἔξορίστου εἰς χωρίον τῆς πατρίδος του Μελιτηῆς Ἀρμενίας, συνεζήτησαν τὰς διαφοράς των οἱ δύο ἄνδρες, δὲ Βασίλειος δηλαδὴ καὶ δὲ Θεόδοτος, ἀλλ' δὲ δεύτερος δυσαρεστηθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιμονὴν τοῦ πρώτου νὰ ὑπερασπίζεται τὸν Εὔσταθιον καὶ ἵσως ὑποπτευθεὶς δτι διὰ τὰς ἐπισκοπικὰς ἔδρας θὰ προτιμήσῃ πρόσωπα φιλικὰ πρὸς ἐκεῖνον, δὲν ἐδέχθη νὰ συνεργασθῇ μαζὶ του. Διὰ τοῦτο δὲ Βασίλειος, καθὼς ἦτο μόνος, διημέτησε μερικὰ θέματα ἀλλὰ φυσικὰ δὲν ἐχειροτόνησεν ἐπισκόπους.

Δὲν διήρκεσε πολὺ ἡ ψυχρότης μὲ τὸν Θεόδοτον. Ὁ Βασίλειος τοῦ ἔγραψεν (ἐπιστολὴ 121) συνιστῶν τὸν ἐκ Δύσεως ἐρχόμενον πρεσβύτερον Σαγκτίσιμον καὶ πληροφορῶν περὶ τῆς ἀντικανονικῆς χειροτονίας τοῦ Φαύστου ὡς ἐπισκόπου εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἐκ μέρους τοῦ Ἀνθίμου Τυάνων, κατόπιν συστάσεως τοῦ Εὔσταθίου Σεβαστείας πιθανῶς. Ἐπειδὴ δμως δὲν τοῦ ἀνέφερε τίποτε περὶ τῆς ἔξελίζεως τῶν σχέσεων του μὲ τὸν Εὔσταθιον, δὲ Θεόδοτος τοῦ ἐζήτησε πληροφορίας, καὶ τότε αὐτὸς τοῦ γνωστοποιεῖ ὀρισμένας κακοβούλους ἐνεργείας τοῦ Εὔσταθίου εἰς βάρος του (ἐπιστολὴ 130).

Ἡ ἐπιστολὴ 195 εἶναι φιλικὴ πρὸς τὸν Εὐφρόνιον, ἐπίσκοπον Κολωνίας. Μὲ τὸ δνομα αὐτοῦ συνδέονται ὀρισμένα συμβάντα τῆς περιοχῆς ἐκείνης. "Οταν ἀπέθανεν δὲ Θεόδοτος, μετέβη εἰς τὴν Νικόπολιν δὲ Ποιμένιος, τὸν δποῖον εἶχε χειροτονήσει ἐπίσκοπον Σατάλων δὲ Βασίλειος, καὶ ἐγκατέστησε τὸν Εὐφρόνιον ὡς νέον ἐπίσκοπον. Γράφει λοιπὸν τώρα πρὸς τοὺς Νικοπολίτας δὲ Βασίλειος (ἐπιστολὴ 229) δτι ὁρθῶς ἐνήργησε μὲ τόσην ταχύτητα δὲ Ποιμένιος, διότι ἀλλως θὰ ἐπικρατοῦσεν δὲ χειροτονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Εὔσταθίου φιλαρειανὸς Φρόντων, μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ βικαρίου Πόντου Δημοσθένους. Συγχρόνως δὲ ἔγραψε καὶ πρὸς τοὺς Κολωνιάτας (ἐπιστολὴ 228), ἔξηγῶν τοὺς λόγους, οἱ δποῖοι ἐπέβαλαν νὰ μετατεθῇ ἀπὸ τὴν πόλιν των δὲ Εὐφρόνιος.

‘Ο Δημοσθένης ἐνήργησεν, ὥστε οἱ ναοὶ τῆς Νικοπόλεως ν' ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ τοὺς Ὁρθοδόξους καὶ παραδοθοῦν εἰς τοὺς Ἀ-

ρειανούς, δὲ Βασίλειος τοὺς γράφει νὰ ὑπομείνουν τὴν θλῖψιν αὐτὴν μὲ θάρρος (ἐπιστολαὶ 246, 247).

Σχετικαὶ μὲ τὴν σύγκλησιν συνόδου εἰς τὰ παράλια τοῦ Πόντου εἶναι αἱ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου πρὸς τὸν Ἑλπίδιον (ἐπιστολαὶ 205, 206). Προσπάθεια τοῦ Βασιλείου εἶναι νὰ ὀργανωθῇ καὶ εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν τὸ ὅρθιόδοξον μέτωπον.

49. ΑΡΚΑΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Ηδχαρίστησα τῷ ἀγίῳ Θεῷ γράμμασιν ἐντυχὼν τῆς εὐλαβείας ὑμῶν, καὶ εὔχομαι αὐτός τε τῆς ἐλπίδος ἦν ἔχετε ἐφ' ὑμῖν ἄξιος εἶναι καὶ ὑμᾶς τὸν ἐπὶ τῇ τιμῇ ὑμῶν, ἦν ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ τιμᾶτε ὑμᾶς, μισθὸν τέλειον κομίσασθαι. Ὅπερήσθημεν δὲ δτι καί, μέριμναν πρέπουσαν Χριστιανῷ ἀναλαβόντες, εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματος τοῦ Χριστοῦ οἴκον ἡγείρατε καὶ ἡγαπήσατε τῷ ὄντι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, εὐπρέπειαν οἴκον Κυρίου, εὐτρεπίσαντες ἑαυτοῖς τὴν οὐρανίον μονήν, τὴν ἡτοιμασμένην ἐν τῇ ἀναπαύσει τοῖς ἀγαπῶσι τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Εὰν δὲ δυνηθῶμεν περινοῆσαι λείφανα μαρτύρων, εὐχόμεθα καὶ αὐτὸλ συμβαλέσθαι ὑμῶν τῇ σπουδῇ. Εἰ γὰρ «εἰς μνήμόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος», κοινωνοὶ ἐσόμεθα δηλονότι τῆς ἀγαθῆς μνήμης τῆς δοθησομένης ὑμῖν παρὰ τοῦ Ἀγίου.

62. ΤΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Καὶ ἔθει ἐπόμενοι παλαιῷ ἐκ μακρᾶς τῆς ἀκολονθίας κε-

¹Ἐπιστολὴ 49. Ἔγραφη τὸ 370. Ο Βασίλειος εὐχαριστεῖ τὸν Ἀρκάδιον διὰ τὰ συγχαρητήριά του ἐπὶ τῇ δύναμι εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν καὶ τὸν συγχαίρει διὰ τὴν οἰκοδόμησιν ναοῦ.

1. Ψαλμ. 25, 8.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 49
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΑΡΚΑΔΙΟΝ

Ηύχαριστησα τὸν ἄγιον Θεόν, ποὺ ἔλαβα γράμμα τῆς εὐλαβείας σας, εὔχομαι δὲ καὶ ἔγώ νὰ εἴμαι ἀξιος τῆς ἐλπίδος τὴν δποίαν στηρίζετε εἰς ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ σεῖς ποὺ τιμᾶτε ἡμᾶς εἰς τὸ ὅνομα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ νὰ λάβετε διὰ τὴν τιμὴν πλήρη μισθόν. Ἰδιαιτέρως δὲ ηύχαριστήθημεν διότι, ἀναλαβόντες φροντίδα ἀρμόζουσαν εἰς Χριστιανόν, ἥγειρατε οἴκον εἰς δόξαν τοῦ δνόματος τοῦ Χριστοῦ καὶ πράγματι ἥγαπήσατε, κατὰ τὴν Γραφήν, «εὔπρέπειαν οἴκου Κυρίου»¹. Οὕτω προητοιμάσατε διὰ τὸν ἔσωτόν σας τὴν οὐράνιον μονὴν τὴν ἥτοιμασμένην κατὰ τὴν ἀνάπτασιν διὰ τοὺς ἀγαπῶντας τὸ ὅνομα τοῦ Χριστοῦ.

Ἐὰν δὲ δυνηθῶμεν νὰ ἀνακαλύψωμεν λείψανα μαρτύρων, εὔχόμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ συμβάλωμεν εἰς τὸν ζῆλόν σας. Διότι, ἐὰν «εὶς μνημόσυνον αἰώνιον ἔσται δίκαιος»², θὰ εἴμεθα ἀσφαλῶς κοινωνοὶ τῆς ἀγαθῆς μνήμης, ἡ δποία θὰ σᾶς χαρισθῇ ἀπὸ τὸν ἄγιον Θεόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 62
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ΠΑΡΝΑΣΣΟΥ

Ἀκολουθοῦντες τὴν παλαιὰν συνήθειαν, ποὺ ἔχει ἐπικρα-

2. Ψαλμ. 112, 6.

Ἐπιστολὴ 62. Ἔγραφη ἵσως τὸ 371. Είναι παρηγορητική ἐπιστολή, γραφεῖσα ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ ἐπισκόπου Παρνασσοῦ, πόλεως τῆς Βορείου

κρατηκότι καὶ τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν ἀγάπην, ὃμιν ἐπιδεικνύμενοι, διὰ τοῦ γράμματος τὴν εὐλάβειαν ὑμῶν ἐπισκεπτόμεθα, κοινωνοῦντες ὃμιν τῆς τε ἐπὶ τῷ συμβάντι λύπης καὶ τῆς φροντίδος τῶν ἐν χερσίν. Ὑπὲρ μὲν οὖν τῶν λυπηρῶν τοσοῦτον λέγομεν δτι καιρὸς ὥμιν ἀποβλέψαι πρὸς τὰ τοῦ ἀποστόλου παραγγέλματα καὶ μὴ λυπεῖσθαι «Ως καὶ οἱ λοιποί, οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα», οὐ μὴν οὐδέ τάπαθῶς ἔχειν πρὸς τὸ συμβάν, ἀλλὰ τῆς μὲν ζημίας αἰσθάνεσθαι, ὑπὸ δὲ τῆς λύπης μὴ καταπίπτειν, τὸν μὲν ποιμένα τοῦ τέλους μακαρίζοντας, ὡς ἐν γήραι πίονι τὴν ζωὴν καταλύσαντα καὶ ταῖς μεγίσταις παρὰ τοῦ Κυρίου τιμαῖς ἐναναπανσάμενον. Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἐκεῖνα παραινεῖν ἔχομεν, δτι προσήκει, πᾶσαν ἀποθεμένους κατήφειαν, ἑαυτῶν γενέσθαι καὶ πρὸς τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν τῆς Ἐκκλησίας διαναστῆναι, δπως ἀν δ ἄγιος Θεὸς ἐπιμεληθείη τοῦ ἴδιον ποιμήνον καὶ παράσχοιτο ὃμιν ποιμένα κατὰ τὸ αὐτοῦ θέλημα, ποιμάνοντα ὅμας μετ' ἐπιστήμης.

84

65. ATAPBIΩ

Καὶ τί πέρας ἔσται τῆς σιωπῆς, εἰ ἐγὼ μὲν τὰ ἐκ τῆς ἥλι-

Καππαδοκίας εἰς τὴν δεξιὰν δχθην τοῦ ποταμοῦ Ἀλυος. Σημασίαν ἔχει ἡ προτροπή νὰ ἐκλέξουν οἱ Παρνασσεῖς γρήγορα νέον ἐπίσκοπον, διὰ νὰ μὴ προλάβουν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ διορίσουν ἴδιον των μὲ τὴν βοήθειαν τῆς ἀρειανικῆς πολιτείας, πρᾶγμα τὸ δποῖον καὶ ἐπραξαν. Ο οὗτως ἐκλεγεὶς Ὅψις ἔξεθρονίσθη μετ' δλίγα ἔτη, τὸ 375, ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς, διὰ νὰ δινψωθῇ εἰς τὴν ἔδραν δ φίλος των Ἐκδίκιος.

1. Β' Θεσσαλ. 4, 13.

Ἐπιστολὴ 65. Ἔγραφη πιθανῶς τὸ 371. Ο Ἀτάρβιος, πιθανῶς συγγενὴς τοῦ Βασιλείου, ήτο ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας, τῆς δευτέρας πατρί-

τήσει κατόπιν μακρᾶς ἐφαρμογῆς, καὶ ἐπιδεικνύοντες εἰς σᾶς τὸν καρπὸν τοῦ Πινεύματος, τὴν κατὰ Θεὸν δγάπην, ἐπισκεπτόμεθα τὴν εὐλάβειάν σας μὲ αὐτὸ τὸ γράμμα, μετέχοντες μαζὶ μὲ σᾶς εἰς τὴν λύπην διὰ τὸ συμβάν καὶ εἰς τὴν φροντίδα διὰ τὰ πράγματα ποὺ ἀντιμετωπίζετε.

Καὶ διὰ μὲν τὰ λυπηρὰ λέγομεν μόνον τοῦτο, ὅτι εἴναι εὔκαιρία νὰ προσέξωμεν τὰ παραγγέλματα τοῦ ἀποστόλου καὶ νὰ μὴ λυπούμεθα «ὅπως καὶ οἱ ἄλλοι ποὺ δὲν ἔχουν ἐλπίδα»¹, οὕτε ὅμως νὰ δείξωμεν ἀπάθειαν διὰ τὸ συμβάν, ἀλλ’ ἀντιθέτως νὰ συναισθανώμεθα μὲν τὴν ἀπώλειαν ποὺ ὑπέστημεν, νὰ μὴ κλονιζώμεθα δὲ ἀπὸ τὴν λύπην, μακαρίζοντες τὸν ποιμένα διὰ τὸ τέλος ποὺ εἶχεν, ἐγκαταλείψας τὴν ζωὴν εἰς ὕριμον γῆρας καὶ ἀπελθὼν ν' ἀναπταυθῇ εἰς τὰς μεγίστας ὑπὸ τοῦ Κυρίου διδομένας τιμάς.

Κατὰ τὰ ἄλλα δὲ ἔχομεν νὰ παραινέσωμεν ἐκεῖνα, ὅτι προσήκει, ἀποβάλλοντες κάθε κατήφειαν, ν' ἀποκτήσετε αὐτοκυριαρχίαν καὶ ν' ἀναλάβετε τὴν ἀναγκαίαν πρόνοιαν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, οὕτως ὥστε δὲ ἁγιος Θεὸς νὰ ἐπιμεληθῇ τοῦ ποιμνίου του καὶ νὰ παράσχῃ εἰς σᾶς ποιμένα κατὰ τὸ θέλημα αὐτοῦ, δὲ ὅποιος θὰ σᾶς ποιμάνῃ μὲ σύνεσιν.

84

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 65 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΤΑΡΒΙΟΝ

“Εως ποῦ θὰ προχωρήσῃ αὗτὴ ἡ σιωπή, ἐδὲν ἔγω μὲν ἐπι-

δος τούτου. Δὲν ἡθέλησε νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτόν, διὸ δὲ Βασιλείος κάμνει ἔδω τὸ πρῶτον βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Φαίνεται νὰ πιστεύῃ ὅτι δὲ Ἀτάρβιος ἀποφεύγει τὴν ἐπικοινωνίαν ἀπὸ ἔγωισμόν, ἢ τούλαχιστον κάμνει ὅτι πιστεύει τοῦτο. Εἰς τὴν πραγματικότητα δὲ Ἀτάρβιος ἥτο αἱρετικὸς καὶ σὺν τῷ χρόνῳ ἐφανέρωσε τὰ πραγματικά του φρονήματα, τὰ ὅποια ἥσαν μοναρχιανά, σαβελλιανικά, δπως περιγράφεται εἰς ὅλας ἐπιστολὰς τοῦ Βασιλείου.

κίας πρεσβεῖα ἀπαιτῶν ἀναμένοιμι παρὰ σοῦ γενέσθαι τὴν ἀρχήν μοι τῆς προσφωνήσεως, ἡ δὲ σὴ ἀγάπη ἐπὶ πλεῖον βούλοιτο τῇ βλαβερῷ κρίσει τῆς ἡσυχίας ἐγκαρτερεῖν; Ἐλλ' ὅμως ἔγώ, τὴν ἐν τοῖς φιλικοῖς ἥτταν νίκης ἔχειν δύναμιν ἡγησάμενος, ὅμοιογῶ σοι μὲν παραχωρεῖν τῆς ἐπὶ τῷ δοκεῖν περιγεγενῆσθαι τῆς οἰκείας κρίσεως φιλοτιμίας. Αὐτὸς δὲ πρῶτος ἐπὶ τὸ γράφειν ἥλθον εἰδὼς ὅτι ἡ ἀγάπη «πάντα στέγει, πάντα ὑπομένει, οὐδαμοῦ ζητεῖ τὸ ἑαυτῆς»· διὸ οὔτε ἐκπίπτει ποτέ. Ἀταπείνωτος γὰρ ὁ κατὰ ἀγάπην τῷ πλησίον ὑποτασσόμενος. Ὅπως οὖν καὶ αὐτός, πρὸς γοῦν τὸ ἔξῆς τὸν πρῶτον καὶ μέγιστον καρπὸν τοῦ Πνεύματος ἐπιδεικνύμενος τὴν ἀγάπην, ἀπορρίψης μὲν τὸ τῶν δοργιζομένων σκυθρωπόν, δπερ ἡμῖν διὰ τῆς σιωπῆς ὑποφαίνεις, ἀναλάβης δὲ χαρὰν ἐν τῇ καρδίᾳ, εἰρήνην πρὸς τὸν δομοφύχοντας τῶν ἀδελφῶν, σπουδὴν καὶ μέριμναν ὑπὲρ τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου διαμονῆς. Γίνωσκε γὰρ ὅτι, εἰ μὴ τὸν ἵσον ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀναλάβοιμεν δόπσον ἔχονσιν οἱ ἀντικείμενοι τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ εἰς καθαίρεσιν αὐτῶν καὶ παντελῆ ἀφανισμόν, οὐδὲν τὸ κωλῦον οἴχεσθαι μὲν παρασυρεῖσαν ὑπὸ τῶν ἔχθρῶν τὴν ἀλήθειαν, παραπολαῦσαι δέ τι καὶ ἡμᾶς τοῦ κρίματος, μὴ πάση σπουδῇ καὶ προθυμίᾳ ἐν δμονοίᾳ τῇ πρὸς ἄλλήλους καὶ συμπνοίᾳ τῇ κατὰ Θεόν, τὴν ἐνδεχομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν ἐπιδειξαμένους. Παρακαλῶ οὖν, ἔκβαλε τῆς σεαντοῦ ψυχῆς τὸ οἴεσθαι μηδενὸς ἐτέρουν εἰς κοινωνίαν προσδεῖσθαι. Οὐ γὰρ κατὰ ἀγάπην περιπατοῦντος οὐδὲ πληροῦντος ἐστι τὸν νόμον τοῦ Χριστοῦ τῆς πρὸς τὸν ἀδελφοὺς συναφείας ἑαυτὸν ἀποτέμνειν. Ἄμα γὰρ κάκεῖνο λογίζεσθαι τὴν ἀγαθήν σου προαίρεσιν βούλομαι, ὅτι τὸ τοῦ πολέμου κακόν, κύκλῳ περιιόν, καὶ πρὸς ἡμᾶς ἔλθοι ποτέ, κἄν μετ' ἀλ-

καλούμενος τὰ πρεσβεῖα τῆς ἡλικίας, περιμένω ν' ἀρχίσῃς ἐσύ πρῶτος τὸν χαιρετισμόν, ἢ δὲ ἀγάπη σου ἐπιθυμῇ νὰ ἐπιμείνῃ ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὴν ἐπιβλαβῆ ἀπόφασιν τῆς μὴ ἐπικοινωνίας; Ἐγὼ ὅμως, φρονῶν δτι μία ἥττα εἰς ζητήματα φιλίας ἔχει τὴν ἀξίαν νίκης, δμολογῶ δτι εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν σοῦ παραχωρῶ τὸ δικαίωμα νὰ νομίζῃς δτι μὲ ἐνίκησες. Ἀρχίζω δὲ νὰ γράφω πρῶτος, διότι γνωρίζω δτι «ἡ ἀγάπη δλα τὰ στέγει, δλα τὰ ὑπομένει, δὲν ζητεῖ καθόλου ὕσα τῆς ἀνήκουν» καὶ διὰ τοῦτο «δὲν ἐκπίπτει ποτέ»¹. Διότι ἐκεῖνος ποὺ ὑποτάσσεται εἰς τὸν πλησίον δι' ἀγάπην εἰναι ἀταπείνωτος. Οὕτως ὁστε καὶ σὺ ἐπιδεικνύων εἰς τὸ ἔξῆς τὸν πρῶτον καρπὸν τοῦ Πνεύματος, τὴν ἀγάπην, ν' ἀπορρίψῃς μὲν τὸ σκυθρωπὸν ὄφος τῶν ὀργίλων ἀνθρώπων ποὺ παρουσιάζεις εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς σιωπῆς σου, ν' ἀναλάβῃς δὲ εἰς τὴν καρδίαν σου χαράν, εἰρήνην πρὸς τοὺς δμοψύχους ἀδελφούς σου, σπουδὴν καὶ μέριμναν διὰ τὴν διατήρησιν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου. Νὰ γνωρίζῃς δὲ ὅτι, ἐὰν δὲν ἀναλάβωμεν ἡμεῖς ἀγῶνα ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἵσον μ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχουν οἱ ἀντίθετοι πρὸς τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, διὰ νὰ τοὺς κρημνίσωμεν καὶ τοὺς ἀφανίσωμεν τελείως, κανένα ἐμπόδιον δὲν θὰ ὑπάρχῃ νὰ χαθῇ μὲν ἡ ἀλήθεια, παρασυρθεῖσα ἀπὸ τοὺς ἔχθρούς, νὰ ὑποστῶμεν δὲ κάπτως καὶ ἡμεῖς τὴν καταδίκην, διότι δὲν ἔδειξαμεν τὴν ἐπιβαλλομένην μέριμναν ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μὲ κάθε σπουδὴν καὶ προθυμίαν, μὲ ὅμονοιαν πρὸς ἀλλήλους καὶ σύμπνοιαν κατὰ τὸ θέλημα.

Παρακαλῶ λοιπόν, ἀπομάκρυνε ἀπὸ τὴν ψυχήν σου τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν χρειάζεσαι κοινωνίαν μὲ κανένα ἄλλον. Τὸ ν' ἀποκόπτη κανεὶς ἔσατὸν τοῦ συνδέσμου μὲ τοὺς ἀδελφούς δὲν εἰναι γνώρισμα ἀνθρώπου ποὺ ζῇ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴν τῆς ἀγάπης καὶ ἐκπληρώνει τὴν ἐντολὴν τοῦ Χριστοῦ. Θέλω δὲ νὰ γνωρίσῃ ἡ ἀγαθή σου προαίρεσις καὶ ἐκεῖνο, ὅτι τὸ κακὸν τοῦ πολέμου, τὸ ὄποιον περιφέρεται γύρω ἀπὸ ἡμᾶς, κάποτε θὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς ἡμᾶς, καὶ ἀν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους ὑποστῶμεν καὶ ἡμεῖς τὰς ἐπιπτώσεις του, τότε δὲν θὰ εὔρωμεν ἀνθρώπους

λων καὶ ἡμεῖς τῆς ἐπηρείας παραπολαύσωμεν, οὐδὲ τοὺς συναλγοῦντας εὐρήσομεν, διὰ τὸ ἐν καιρῷ τῆς εὐθηνίας ἡμῶν μὴ προκαταβαλέσθαι τοῖς ἡδικημένοις τὸν τῆς συμπαθείας ἔρανον.

85

207. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΝ ΚΛΗΡΙΚΟΙΣ

1. Ἡ μὲν συμφωνία τοῦ καθ' ἡμῶν μίσους καὶ τὸ μέχρις ἐνδὸς πάντας ἀκολουθῆσαι τῷ προεστῷ τοῦ καθ' ἡμῶν πολέμου ἐπειθέ με ὅμοίως ἀποσιωπᾶν πρὸς ἄπαντας, καὶ μήτε γράμματος φιλικοῦ μήτε τινὸς διμιλίας κατάρχειν, ἀλλ' ἐν ἡσυχίᾳ πέσσειν τὴν ἐμαυτοῦ λύπην. Ἐπειδὴ δὲ χρὴ μήτε πρὸς τὰς διαβολὰς ἀποσιωπᾶν, οὐχ ἵνα διὰ τῆς ἀντιλογίας ἡμᾶς αὐτοὺς ἐκδικῶμεν, ἀλλ' ἵνα μὴ συγχωρήσωμεν εὐοδωθῆναι τῷ ψεύδει καὶ τοὺς ἡπατημένους μὴ ἐναφῶμεν τῇ βλάβῃ, ἀναγκαῖον ἐφάνη μοι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τοῖς πᾶσι καὶ ἐπιστεῖλαι ὑμῶν τῇ συνέσει, εἰ καὶ δτὶ πρώην κοινῇ παντὶ τῷ πρεσβυτερῷ γράψαντες οὐδεμιᾶς παρ' ὑμῶν ἀποκρίσεως ἡξιώθημεν. Μὴ κολακεύετε, ἀδελφοί, τοὺς τὰ πονηρὰ δόγματα ταῖς ψυχαῖς ὑμῶν ἐπάγοντας, μηδὲ καταδέξησθε περιορᾶν ἐν γνώσει ὑμετέρᾳ τὸν λαὸν τοῦ Θε-

*Ἐπιστολὴ 207. Ἐγράφη τὸ 375. Ὁ Βασίλειος εἶχεν δργανώσει ἐπιτυχῶς τὸ μέτωπον τῶν Ὀρθοδόξων εἰς τὴν Καππαδοκίαν καὶ εἰς πολλὰς δόλλας ἐπαρχίας τῆς Ἀσίας. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ εἶχε πολλήν ἐπιτυχίαν εἰς τὸν Πόντον. Διὰ τοῦτο τὸ 375 ἀνέλαβε μίαν προσπάθειαν συγκροτήσεως μικρῶν συνόδων εἰς διάφορα σημεῖα τοῦ Πόντου. Διῆλθε τότε πλησίον τῆς κυριωτέρας μητροπόλεως τῆς περιοχῆς αὐτῆς, τῆς Νεοκαισαρείας, δπου εἶχεν ἀνατραφῆ καὶ δπου εἶχε ζήσει ὡς ἀσκητής πολλὰ ἔτη. Ὁ ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας Ἀτάρβιος, συγγενής του δπως εἶδαμεν, καὶ οἱ γύρω του ἀνησύχησαν, φοβούμενοι ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν πόλιν των καὶ

νὰ μετάσχουν τοῦ πόνου μας, διότι εἰς τὸν καιρὸν τῆς εὐθυμίας μας δὲν ἔσυνεισφέραμεν εἰς τοὺς ἀδικουμένους τὸν ἔρανον τῆς συμπαθείας.

85

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 207

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1. Ἡ μὲν δμοφωνία τοῦ ἐναντίον μας μίσους καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀκολουθεῖτε ὅλοι μέχρις ἐνὸς τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἐναντίον μας πολέμου ἔπρεπε νὰ μὲ πείσουν νὰ σιωπήσω ἀπέναντι ὅλων σας καὶ νὰ μὴ ἀρχίσω πρῶτος οὔτε φιλικὴν ἀλληλογραφίαν οὔτε συζήτησιν, ἀλλὰ νὰ κρατῶ τὴν λύπην μου σιωπηλῶς. Ἐπειδὴ ὅμως δὲν πρέπει νὰ σιωπῶμεν ἐνώπιον τῶν διαβολῶν, ὅχι διὰ νὰ ὑπερασπισθῶμεν τοὺς ἑαυτούς μας διὰ τῆς ἀντιλογίας, ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ ἐπιτρέψωμεν νὰ εὔοδωθῇ τὸ ψεῦδος καὶ διὰ νὰ μὴ ἀφήσωμεν τοὺς ἔξαπατηθέντας εἰς τὴν βλάβην, μοῦ ἐφάνη ἀναγκαῖον νὰ προσθέσω εἰς ὅλα καὶ τοῦτο καὶ νὰ γράψω εἰς τὴν σύνεσίν σας, μολονότι δὲν ἡξιώθημεν καμμιᾶς ἀποκρίσεως ἀπὸ σᾶς εἰς τὴν ἐπιστολὴν ποὺ πρὸ καιροῦ ἐστείλαμεν κοινῶς εἰς ὀλόκληρον τὸ πρεσβυτέριόν σας¹.

Μὴ κολακεύετε, ἀδελφοί, ἐκείνους ποὺ εἰσάγουν εἰς τὰς ψυχάς σας τὰ πονηρὰ δόγματα καὶ μὴ καταδεχθῆτε νὰ παρί-

ἐπέτειναν τὰς εἰς βάρος του διαβολάς. Ὁ Ἀτάρβιος κατηγοροῦσε τὸν Βασίλειον καὶ δι' ἀλλα καὶ δι' ἐλαστικότητα πρὸς τοὺς Ἀρειανούς. Τότε δὲ Βασίλειος ἔγραψε μεταξὺ ὅλων καὶ τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν, εἰς τὴν δποῖαν ἀνασκευάζει μερικὰς ἀναξίας λόγους κατηγορίας περὶ λειτουργικῶν νεωτερισμῶν καὶ περὶ εἰσαγωγῆς τοῦ μοναχικοῦ βίου, ἐπισημαίνει δὲ καὶ τὸν λόγον τῶν ἐναντίον του ἐπιθέσεων τοῦ Ἀταρβίου, δὲ δποῖος εἶναι δτι ὁ ἐπίσκοπος αὐτὸς ἐσαβελλιάνιζε.

1. Πρόκειται ἵσως περὶ τῆς ἐπιστολῆς 204.

οῦ διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων καταστρεφόμενον. Σαβέλλιος δὲ Λίβυς καὶ Μάρκελλος δὲ Γαλάτης μόνοι ἐκ πάντων ἐτόλμησαν καὶ διδάξαι ταῦτα καὶ γράψαι ἅπερ νῦν παρ' ὑμῖν, ὡς ἵδια ἔαντῶν εὐρήματα, ἐπιχειροῦσι προφέρειν οἱ καθηγούμενοι τοῦ λαοῦ βαμβαίνοντες τῇ γλώσσῃ καὶ οὐδὲ εἰς πιθανὴν κατασκευὴν ἀγαγεῖν τὰ σοφίσματα ταῦτα καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἐξαρκοῦντες. Οὗτοι δητὰ καὶ ἄρρητα καθ' ἡμῶν δημηγοροῦσι καὶ πάντα τρόπον τὰς συντυχίας ἡμῶν ἐκκλίνουσι. Τίνος ἔνεκεν; Οὐχὶ τὸν ἐν τοῖς πονηροῖς ἔαντῶν διδάγμασιν ἔλεγχον ὑφορώμενοι; Οἱ γε ἐπὶ τοσοῦτον ἡμῶν κατηναισχύντησαν, ὥστε καὶ ὀνείρους τινὰς ἐφ' ἡμᾶς συμπλάσαι διαβάλλοντες ἡμῶν τὰς διδασκαλίας ὡς βλαβεράς: οἱ, κανὸν πάντα τὰ τῶν φυλλοχόων μηνῶν φαντάσματα ταῖς ἔαντῶν κεφαλαῖς ὑποδέξωνται, οὐδεμίαν ἡμῖν βλασφημίαν δυνῆσονται προστρίψασθαι, πολλῶν δυτῶν ἐφ' ἐκάστης Ἐκκλησίας μαρτυρούντων τῇ ἀληθείᾳ.

2. Κανὸν τὴν αἵτιαν ἐρωτηθῶσι τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ψαλμοὺς λέγοντες καὶ τρόπον μελῳδίας τῆς παρ' ὑμῖν κεκρατηκυίας συνηθείας παρηλλαγμένον, καὶ τοιαῦτά τινα ἐφ' οἷς ἐχοῦντες ἀντούς ἐγκαλύπτεσθαι. Ἐγκαλούμεθα δὲ δτι καὶ ἀνθρώπους ἔχομεν τῆς εὐσεβείας ἀσκητάς, ἀποταξαμένους τῷ κόσμῳ καὶ πάσαις ταῖς βιοτικαῖς μερίμναις, ἀς ἀκάνθαις παρεικάζει δὲ Κύριος, εἰς καρποφορίαν ἐλθεῖν τὸν λόγον μὴ συγχωρούσαις. Οἱ τοιοῦτοι τὴν νεκρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῷ σώματι περιφέρουσι καὶ ἀραντες τὸν ἔαντῶν σταυρὸν ἐπονται τῷ Θεῷ.

2. Οἱ αἱρεσιάρχης τοῦ Ζου αἰῶνος Σαβέλλιος ἐκήρυσσε τὴν ἀπόλυτον μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἐδέχετο δτι τὰ τρία πρόσωπα, Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ Πνεῦμα, ἀποτελοῦν χωριστὰς ὑποστάσεις. Τὴν διδασκαλίαν του ἀκολουθοῦσεν ἀργότερα δὲ ἐπίσκοπος Ἀγκύρας Μάρκελλος, τὴν ἴδιαν δὲ διδασκαλίαν ἐδέχετο καὶ δὲ Ἀτάρβιος Νεοκαισαρείας.

3. Εννοεῖται δὲ ἐπίσκοπος Ἀτάρβιος.

δετε ἐν γνώσει σας τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ ποὺ καταστρέφεται διὰ τῶν ἀσεβῶν διδαγμάτων. Σαβέλλιος δὲ Λίβυς καὶ Μάρκελλος δὲ Γαλάτης², μόνοι αὐτοὶ ἀπὸ ὅλους, ἐτόλμησαν νὰ διδάξουν καὶ νὰ διατυπώσουν ἐγγράφως αὐτὰ τὰ ὅποια τώρα ἐπιχειροῦν νὰ προφέρουν μεταξύ σας σὰν ἴδικά των ἔφευρήματα οἱ ἡγέται τοῦ ποιμνίου³, μὲ τραυλίζουσαν γλῶσσαν, μὴ κατορθώνοντες νὰ φέρουν εἰς ἀληθιφανῆ διατύπωσιν αὐτὰ τὰ σοφίσματα καὶ αὐτοὺς τοὺς παραλογισμούς. Αὐτοὶ οἱ ἡγέται διαδίουν ρητὰ καὶ ἄρρητα ἐναντίον ἡμῶν καὶ μὲ κάθε τρόπον ἀποφεύγουν νὰ μᾶς συναντήσουν. Διὰ ποῖον λόγον; Ὁχι τάχα διότι φοβοῦνται τὸν ἔλεγχον διὰ τὰ πονηρά των διδάγματα; Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἔφθασαν εἰς τοιοῦτο σημεῖον ἀναισχυντίας ἀπέναντι ἡμῶν, ὥστε νὰ πλάσουν καὶ ὡρισμένας ὄνειροφαντασίας εἰς βάρος μας διαβάλλοντες τὰς διδασκαλίας μας ὡς βλαβεράς. Καὶ ὅμως, ἀκόμη καὶ ἀνύποδεχθοῦν εἰς τὰς κεφαλάς των ὅλα τὰ φαντάσματα τῶν χειμεριῶν μηνῶν, καμμίαν βλασφημίαν δὲν θὰ κατορθώσουν νὰ μᾶς ἐπιρρίψουν, διότι εἰς κάθε Ἑκκλησίαν εἶναι πολλοὶ ποὺ θὰ μαρτυρήσουν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας.

2. Καὶ ἀν ἐρωτηθοῦν διὰ τὴν αἰτίαν τοῦ ἀκηρύκτου τούτου καὶ ἀσπόνδου πολέμου, ἀναφέρουν τρόπον ἀπαγγελίας ψαλμῶν καὶ μελωδίας διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς σᾶς συνήθειαν καὶ ἄλλα παρόμοια διὰ τὰ ὅποια ἐπρεπε νὰ ἐντρέπωνται. Κατηγορούμεθα δὲ ὅτι ἔχομεν καὶ ἀνθρώπους ἀσκητὰς τῆς εὔσεβείας, οἱ ὅποιοι ἔγκατέλειψαν τὸν κόσμον καὶ ὅλας τὰς βιοτικὰς μερίμνας, ποὺ δὲ Κύριος παρομοιάζει μὲ ἀκάνθας μὴ ἐπιτρεπούσας νὰ φθάσῃ δὲ λόγος εἰς καρποφορίαν⁴. Αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι περιφέρουν εἰς τὸ σῶμά των τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ καὶ σηκώσαντες τὸν σταυρόν των⁵, ἀκολουθοῦν τὸν Θεόν⁶.

4. Ματθ. 13, 7· 22. Μάρκ. 4, 7· 18 ἐ. Λουκ. 8, 7· 14.

5. Β' Κορ. 4, 10.

6. Ματθ. 16, 24. Μάρκ. 8, 34. Λουκ. 9, 23.

⁷Ἐγὼ δὲ παντὸς ἀν τιμησάμην τοῦ ἐμαυτοῦ βίου ἐμὰ εἰναι τὰ ἀδικήματα ταῦτα καὶ ἔχειν ἀνδρας παρ' ἐμαυτῷ, ὃντ' ἐμοὶ διδα-
σκάλω, τὴν δοκησιν ταύτην προελομένους. Νῦν δὲ ἐν Αἰγύπτῳ
μὲν ἀκούω τοιαύτην εἰναι ἀνδρῶν ἀρετήν, καὶ τάχα τινὲς καὶ ἐπὶ
τῆς Παλαιστίνης τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν κατορθοῦ-
σιν. Ἀκούω δέ τινας καὶ ἐπὶ τῆς Μέσης τῶν ποταμῶν τελείους
καὶ μακαρίους ἀνδρας. ⁸Ημεῖς δὲ παῖδες ἐσμεν πρός γε τὴν τῶν
τελείων σύγκρισιν. Εἰ δὲ καὶ γυναικες εὐαγγελικῶς ζῆν προελό-
μεναι παρθενίαν μὲν γάμου προτιμῶσαι, δουλαγωγοῦσαι δὲ τὸ
φρόνημα τῆς σαρκὸς καὶ ἐν πένθει ζῶσαι τῷ μακαριζομένῳ, μα-
κάριαι τῆς προαιρέσεως, δπον ἀν ὅσι τῆς γῆς. Παρὰ δὲ ήμῶν
μικρὰ ταῦτα στοιχειονμένων ἔτι καὶ εἰσαγομένων πρὸς τὴν εὐ-
σέβειαν. Εἰ δέ τινα ἀκοσμίαν τῷ βίῳ τῶν γυναικῶν ἐπιφέρου-
σιν, ἀπολογεῖσθαι μὲν ὑπὲρ αὐτῶν οὐ καταδέχομαι. ⁹Ἐκεῖνο δὲ
ὑμῖν διαμαρτύρομαι, δτι, ἂ μέχρι νῦν ὁ Σατανᾶς ὁ πατὴρ τοῦ ψεύ-
δονς εἰπεῖν οὐ κατεδέξατο, ταῦτα αἱ ἄφοβοι καρδίαι καὶ τὰ ἀ-
χαλίνωτα στόματα φθέγγεται ἀδεῶς. Γιρώσκειν δὲ ὑμᾶς βού-
λομαι, δτι ημεῖς εὐχόμεθα καὶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν συντάγματα
ἔχειν, ὃν τὸ πολίτευμά ἔστιν ἐν οὐρανοῖς, τῶν τὴν σάρκα σταυ-
ρωσάντων σὺν τοῖς παθήμασι καὶ ταῖς ἐπιθυμίαις, οἱ οὐ μερι-
μῶσι περὶ βρωμάτων καὶ ἐνδυμάτων, ἀλλ' ἀπερίσπατοι δυτες
καὶ εὐπάρεδροι τῷ Κυρίῳ νυκτὸς καὶ ημέρας προσμένοντι ταῖς
δεήσεσιν. ¹⁰Ων τὸ στόμα οὐ λαλεῖ τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ
ψάλλουσιν ὑμνους τῷ Θεῷ ήμῶν διηνεκῶς, ἐργαζόμενοι ταῖς ἐ-
αντῶν χερσίν, ἵνα ἔχωσι μεταδιδόναι τοῖς χρείαν ἔχουσι.

3. Πρόδες δὲ τὸ ἐπὶ ταῖς φαλμῳδίαις ἔγκλημα, φ μάλιστα

7. Α' Κορ. 9, 27.

8. Ματθ. 5, 4.

Ἐγὼ δὲ θὰ ἔδιδα ὅλον τὸν βίον μου διὰ νὰ γίνουν ίδι-
κά μου αὐτὰ τὰ ἀδικήματα καὶ νὰ ἔχω πλησίον μου ἄνδρας
ποὺ ἀκολουθοῦν αὐτὴν τὴν ἀσκησιν μὲ ἐμὲ ὡς διδάσκαλον.
Βεβαίως ἀκούω ὅτι ὑπάρχει εἰς τὴν Αἴγυπτον τοιαύτη ἀρε-
τὴ ἀνδρῶν, ἵσως δὲ μερικοὶ καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην πραγμα-
τοποιοῦν τὴν κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον πολιτείαν. Ἀκούω δὲ ὅτι
ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Μεσοποταμίαν μερικοὶ τέλειοι καὶ μα-
κάριοι ἄνδρες. Ἡμεῖς ὅμως εἴμεθα παιδιὰ ἐν συγκρίσει μὲ τοὺς
τελείους. Ἐὰν δὲ ὑπάρχουν καὶ γυναικεῖς ποὺ ἀκολουθοῦν τὴν
εὐαγγελικὴν ζωὴν καὶ προτιμοῦν τὴν παρθενίαν ἀπὸ τὸν γάμον,
δουλαγωγοῦν δὲ τὸ φρόνημα τῆς σαρκὸς⁷ καὶ ζοῦν εἰς τὸ μα-
καριζόμενον πένθος⁸, αὐταὶ εἰναι μακάριαι διὰ τὴν ἐκλογήν
των, ὅπου τῆς γῆς καὶ ἀν εύρισκωνται. Ἀπὸ ἡμᾶς ὅμως μι-
κρὰ βήματα ἔχουν γίνει πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, διότι
εἴμεθα ἀκόμη μαθητεύόμενοι καὶ καθοδηγούμενοι πρὸς τὴν
εὔσέβειαν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ φέρουν κάποιαν ἀνωμαλίαν εἰς τὸν
βίον τῶν γυναικῶν, ἐγὼ δὲν ἔχω τὴν διάθεσιν ν' ἀπολογηθῶ
ὑπὲρ αὐτῶν. Ἐκεῖνο δὲ σᾶς διαβεβαιώνω, ὅτι ὅσα ἔως τώρα
δ Σατανᾶς, δ πατήρ τοῦ ψεύδους, δὲν κατεδέχθη νὰ εἴπῃ, αὐ-
τὰ προφέρουν ἀδίστακτα αἱ ἀφοβοὶ καρδίαι καὶ τὰ ἀχαλί-
νωτα στόματα. Θέλω δὲ νὰ γνωρίζετε ὅτι ἡμεῖς εὐχόμεθα νὰ
ἔχωμεν τάγματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, τῶν ὅποιων δ τρό-
πος βίου ἀνήκει εἰς τοὺς οὐρανούς, ποὺ ἔχουν σταυρώσει τὴν
σάρκα μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὰς ἐπιθυμίας⁹, ποὺ δὲν φροντί-
ζουν διὰ τροφὰς καὶ ἐνδύματα, ἀλλὰ ἀπερίσπαστοι καὶ εὐ-
παρουσίαστοι ἐνώπιον τοῦ Κυρίου ἀσχολοῦνται νύκτα καὶ
ἡμέραν μὲ τὴν προσευχήν. Αὐτῶν τὸ στόμα δὲν ἀπαγγέλλει
τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ ψάλλουν συνεχῶς ὑμνούς εἰς
τὸν Θεὸν ἡμῶν, ἔργαζόμενοι μὲ τὰ χέρια των, διὰ νὰ ἔχουν
νὰ μεταδώσουν εἰς τοὺς ἐνδεεῖς.

3. Ὡς πρὸς δὲ τὴν σχετικὴν μὲ τὰς ψαλμῳδίας κατηγο-
ρίαν, μὲ τὴν ὅποιαν μάλιστα φοβίζουν τοὺς ἀπλουστέρους

τοὺς ἀπλονστέρους φοβοῦσιν οἱ διαβάλλοντες ἡμᾶς, ἐκεῖνο εἰπεῖν ἔχω, ὅτι τὰ νῦν κεκρατηκότα ἔθη πάσαις ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις συνῳδά ἔστι καὶ σύμφωνα. Ἐκ νυκτὸς γὰρ ὁρθρίζει παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τῆς προσευχῆς, καὶ ἐν πόνῳ καὶ ἐν θλίψει καὶ συνοχῇ δακρύων ἔξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τελευταῖον ἔξαναστάντες τῶν προσευχῶν εἰς τὴν ψαλμῳδίαν καθίστανται. Καὶ νῦν μὲν διχῇ διανεμηθέντες ἀντιψάλλονται ἀλλήλοις, δομοῦ μὲν τὴν μελέτην τῶν λογίων ἐντεῦθεν κρατώντες, δομοῦ δὲ καὶ τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἀμετεώριστον τῶν καρδιῶν ἑαυτοῖς διοικούμενοι. Ἐπειτα πάλιν ἐπιτρέψαντες ἐνὶ κατάρχειν τοῦ μέλοντος οἱ λοιποὶ ὑπηκοῦσι καὶ οὕτως ἐν τῇ ποικιλᾳ τῆς ψαλμῳδίας τὴν νύκτα διενεγκόντες μεταξὺ προσευχόμενοι, ἡμέρας ἥδη ὑπολαμπούσης πάντες κοινῇ, ὡς ἔξ ένδος στόματος καὶ μιᾶς καρδίας, τὸν τῆς ἔξομολογήσεως ψαλμὸν ἀναφέρονται τῷ Κυρίῳ, ἵδια ἑαυτῶν ἔκαστος τὰ όγκατα τῆς μετανοίας ποιούμενοι. Ἐπὶ τούτοις εἰ ἡμᾶς ἀποφεύγετε, φεύξεσθε μὲν Αἴγυπτίους, φεύξεσθε δὲ Λίβυας ἀμφοτέρους, Θηβαίους, Παλαιστινούς, Ἀραβας, Φοίνικας, Σύρους καὶ τοὺς πρὸς τῷ Εὐφράτῃ κατωκισμένους, καὶ πάντας ἀπαξιπλῶς παρ' οἷς ἀγρυπνίαι καὶ προσευχαὶ καὶ αἱ κοιναὶ ψαλμῳδίαι τετίμηνται.

4. Ἀλλ' οὐκ ἦν, φησί, ταῦτα ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρηγορίου. Ἀλλ'

10. Ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ συστήματος τῆς ἀντιφωνικῆς ψαλμῳδίας ἔφερε κάποιαν δινατροπὴν τῆς παλαιᾶς λειτουργικῆς τάξεως. Αἱ ἀκολουθίαι ἔγιναν περισσότεραι, ἐκτενέστεραι καὶ πλουσιώτεραι, ἢ μουσικὴ κατέστη μελῳδικωτέρα. Ἡτο ἐποχὴ θριάμβου τώρα διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ὅχι διωγμοῦ.

11. Πρόκειται περὶ τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου, ὅπως ἡτο συγκροτημένη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην. Εἰς τὴν ἐπισκοπὴν τοῦ Βασιλείου, καθὼς καὶ εἰς δύσα ἄλλα μέρη εἶχεν ἡδη διαδοθῆ εύρέως ὁ μοναχικὸς βίος, ἢ ἀκολουθία

οἱ διαβολεῖς ἡμῶν, ἔχω νὰ εἴπω ἐκεῖνο, ὅτι αἱ ἐπικρατήσασαι τώρα συνήθειαι εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντίστοιχοι καὶ σύμφωνοι¹⁰. Πράγματι εἰς ἡμᾶς ὁ λαὸς ἔξυπνῷ νύκτα ἀκόμη διὰ νὰ μεταβῇ εἰς τὸν οἰκον τῆς προσευχῆς· ἐκεῖ, ἔξομολογούμενοι μὲ πόνον καὶ θλῖψιν καὶ συνεχῇ δάκρυα, εἰς τὸ τέλος σηκώνονται ἀπὸ τὰς προσευχὰς διὰ ν' ἀρχίσουν τὴν ψαλμῳδίαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν διανεμηθέντες εἰς δύο διμάδας ψάλλουν ἀντιφωνικῶς μεταξύ των, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐνισχύοντες μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν τὴν μελέτην τῶν θείων λογίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διευθετοῦντες μέσα των τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ὀμετεώριστον τῶν καρδιῶν.

"Ἐπειτα δὲ πάλιν ἀναθέσαντες εἰς ἕνα ν' ἀρχίζῃ τὴν μελῳδίαν οἱ ἄλλοι ὑπηχοῦν τὰ ἐφύμνια. Οὕτω λοιπόν, ἀφοῦ περάσωμεν τὴν νύκτα μὲ ποικιλίαν ψαλμῳδίας καὶ προσευχῶν ἐνδιαμέσως¹¹, καθὼς φαίνεται ἡ αὔγῃ τῆς ἡμέρας, δλοι μαζί, σὰν μὲ ἕνα στόμα καὶ μίαν καρδίαν ἀναπέμπουν εἰς τὸν Κύριον τὸν ψαλμὸν τῆς ἔξομολογήσεως¹² καθιστῶντες ὁ καθένας ἴδικά του τὰ λόγια τῆς μετανοίας.

'Ἐὰν ἀποστρέφεσθε ἡμᾶς ἔξ αἰτίας αὐτῶν, τότε πρέπει ν' ἀποστραφῆτε τοὺς Αἰγυπτίους, ν' ἀποστραφῆτε δὲ ἐπίσης καὶ τοὺς Λίβυας ἀμφοτέρων τῶν ἐπαρχιῶν, τοὺς Θηβαίους¹³, τοὺς Παλαιστινούς, τοὺς Ἀραβίας, τοὺς Φοίνικας, τοὺς Σύρους, τοὺς κατοίκους τῶν περιοχῶν παρὰ τὸν ποταμὸν Εύφρατην, καὶ γενικῶς ὅλους ἐκείνους οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰς ἴδιαιτέραν ἐκτίμησιν τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰς προσευχὰς καὶ τὰς κοινὰς ψαλμῳδίας.

4. Ἄλλα, λέγει, αὐτὰ δὲν ὑπῆρχαν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Γρη-

ἐτελεῖτο τὴν νύκτα, δλίγας ὕρας μετὰ τὰ μεσάνυκτα, ὅπως συμβαίνει καὶ σήμερα εἰς τὰ κοινόβια μοναστήρια. 'Ἡ πρωινὴ αὐτὴ προσευχὴ παλαιότερα ἥρχιζε μόλις κατὰ τὴν αὔγῃ, δηλαδὴ τὴν ὕραν ποὺ τώρα ἐτελείωνεν.

12. Εἶναι ὁ πεντηκοστὸς ψαλμὸς (ν').

13. Θηβαῖοι ἐλέγοντο καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Θηβαΐδος, ἐπαρχίας τῆς Αιγύπτου, εἰς τὴν ὅποιαν εἶχεν ἴδιαιτέραν εύδοκίμησιν ὁ μοναχισμός.

οὐδὲ αἱ λιτανεῖαι ἀς ὑμεῖς νῦν ἐπιτηδεύετε. Καὶ οὐ κατηγορῶν ὑμῶν λέγω· ηὐχόμην γὰρ πάντας ὑμᾶς ἐν δάκρυσι ζῆν καὶ μετανοίᾳ διηγεῖται, ἐπεὶ καὶ ἡμεῖς οὐδὲν ἔτερον ἢ λιτανεύομεν ὑπὲρ τῶν ἀμαρτιῶν ὑμῶν, πλὴν δσον οὐκ ἀνθρωπίνοις φήμασι, ὥσπερ ὑμεῖς, ἀλλὰ τοῖς λογίοις τοῦ Πνεύματος τὸν Θεὸν ὑμῶν ἐξιλεούμεθα. "Οτι δὲ οὐκ ἦν ταῦτα ἐπὶ τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου τίνας ἔχετε μαρτυρίας; Οἱ γε οὐδὲν τῶν ἐκείνου μέχρι νῦν διεσώσασθε. Γρηγόριος οὐ κατεκαλύπτετο ἐπὶ τῶν προσευχῶν. Πῶς γάρ; "Ο γε τοῦ ἀποστόλου μαθητῆς γνήσιος τοῦ εἰπόντος· «Πᾶς ἀνὴρ προσευχόμενος ἢ προφητεύων κατὰ κεφαλῆς ἔχων κατασχύνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ», καὶ «Ἄνηρ μὲν οὐκ ὀφείλει κατακαλύπτεσθαι εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ ὑπάρχων». Ἔφευγε τοὺς δρκούς ἡ καθαρὰ ἐκείνη ψυχὴ καὶ ἀξία τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κοινωνίας, ἀρκούμενη τῷ ναὶ καὶ τῷ οὐ διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου εἰπόντος· «Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ δμόσαι ὅλως». Οὐκ ἡνείχετο εἰπεῖν τὸν ἀδελφὸν ἑαυτοῦ μωρὸν ἐκεῖνος· ἐφοβεῖτο γὰρ τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου. Θυμὸς καὶ ὀργὴ καὶ πικρία ἐκ τοῦ στόματος ἐκείνου οὐκ ἐξεπορεύετο. Λοιδορίαν ἐμίσει ὡς εἰς βασι-

14. Μέγας Γρηγόριος ἐλέγετο εἰς τὴν Ἀνατολὴν δι πρῶτος ἐπίσκοπος Νεοκαισαρείας δι καὶ θαυματουργὸς δνομαζόμενος. Μαθητῆς τοῦ Ὁριγένους, κατώρθωσε νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐκχριστιάνισιν δχι μόνον τῆς ἕδρας του, ἀλλὰ καὶ δλοκλήρου τοῦ Πόντου. Ο Βασίλειος ἐσέβετο ἰδιαιτέρως τὸν Γρηγόριον τοῦτον, διότι ἡ μάμμη καὶ τροφός του Μακρίνα ἦτο μαθήτριά του.

15. Οι Νεοκαισαρεῖς διατηροῦσαν τὸ παλαιὸν «τυπικόν», θὰ ἐλέγαμεν, τῆς λατρείας, τὸ ὄποιον ἔχρησιμοποιοῦσε πολὺ ἀραιῶς βιβλικούς ψαλμούς, ἀλλ' εἶχε πολλὰς χριστιανικὰς εὔχας, συντεθειμένας ὀπὸ τοὺς κατὰ τόπους ἐκκλησιαστικοὺς ἤγέτας. Τὸ νέον τυπικὸν μὲ τὴν ἀντιφωνίαν ἔκαμεν εύρυτάτην χρῆσιν τῶν ψαλμῶν, «τῶν λογίων τοῦ Πνεύματος», καὶ αὐτὸ ἐπεκράτησεν ἀρχικῶς κυρίως μὲν μεταξὺ τῶν μοναχικῶν κοινοτήτων, ἐπειτα δὲ καὶ μεταξὺ τῶν κοινοτήτων τῆς Ἐκκλησίας τοῦ κόσμου. Μὲ τὴν φράσιν «οὐκ ἀνθρωπίνοις ρήμασιν» ἵσως ὑπαινίσσεται δι Βασίλειος τὴν ὑπὸ τοῦ

γορίου¹⁴. Τότε δμως δὲν ὑπῆρχαν ἐπίσης καὶ αἱ λιτανεῖαι τὰς ὁποίας χρησιμοποιεῖτε ἐσεῖς τώρα. Καὶ δὲν τὰ λέγω διὰ νὰ σᾶς κατηγορήσω· διότι θὰ τὴν ὑψόμην ὅλοι σας νὰ ζῆτε μὲ δάκρυα καὶ μὲ συνεχῆ μετάνοιαν, ἐπειδὴ καὶ ἡμεῖς δὲν κάμνομεν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ προσευχώμεθα ὑπέρ τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἀλλὰ πάντως ζητοῦμεν νὰ ἔξιλεώσωμεν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ὅχι μὲ ἀνθρώπινα λόγια, ὅπως ἐσεῖς, ἀλλὰ μὲ τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος¹⁵.

“Οτι δὲ αὐτὰ δὲν ὑπῆρχαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ θαυμαστοῦ Γρηγορίου, ποίας μαρτυρίας ἔχετε; Ἐσεῖς δὲν ἔχετε διασώσει τίποτε ἀπὸ τὰ θέσμια ἔκείνου. Παραδείγματος χάριν δὲ Γρηγόριος δὲν ἐκάλυπτεν τὴν κεφαλήν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν προσευχῶν¹⁶. Πῶς ἦτο δυνατὸν νὰ τὸ κάμη αὐτὸς δὲ γνήσιος μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου ποὺ εἶπε· «κάθε ἄνδρας ποὺ προσεύχεται ἢ προφητεύει μὲ καλυμμένην τὴν κεφαλήν του, καταισχύνει τὴν κεφαλήν του»¹⁷ καὶ «δὲ ἄνδρας δὲν πρέπει νὰ καλύπτῃ τὴν κεφαλήν του, διότι εἰναι εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ»¹⁸. Ἀπέφευγε τοὺς ὅρκους ἔκείνη ἢ καθαρὰ καὶ ἀξία τῆς κοινωνίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ψυχὴ ἀρκουμένη εἰς τὸ ναι καὶ τὸ ὅχι, συμφώνως πρὸς τὸ πρόσταγμα τοῦ Κυρίου ποὺ εἶπεν· «ἐγὼ δὲ σᾶς παραγγέλλω νὰ μὴ ὅρκίζεσθε καθόλου»¹⁹. Δὲν ἦνείχετο ἔκείνος νὰ εἴπῃ τὸν ἀδελφόν του μωρόν, διότι ἐφοβεῖτο τὴν ἀπειλὴν τοῦ Κυρίου²⁰. Θυμὸς καὶ δργὴ καὶ πικρία δὲν ἔξεφράζοντο ἀπὸ τὸ στόμα ἔκείνου. Ἐμισοῦσε τὴν λοιδορίαν ὡς ἐμποδίζουσαν τὴν εἴ-

¹⁴ Αταρβίου σύνθεσιν εὐχῶν. Βεβαίως καὶ δὲ Ίδιος δὲ Βασίλειος συνέταξεν εὐχὰς καὶ διεμόρφωσεν δλόκληρον λειτουργίαν, ἀλλ’ ἐδῶ δμιλεῖ περὶ τῆς ἐωθινῆς προσευχῆς μόνον.

¹⁶ Φαίνεται δὲ οτι δὲ Ατάρβιος καὶ οἱ κληρικοὶ του ἐκάλυπταν τὴν κεφαλήν των κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προσευχῆς.

¹⁷ A' Κορ. 11, 4.

¹⁸ A' Κορ. 11, 7.

¹⁹ Ματθ. 5, 34· 37.

²⁰ Ματθ. 5, 22.

λείαν οὐρανῶν οὐκ εἰσάγουσαν. Φθόνος καὶ ὑπερηφανία τῆς ἀδόλου ψυχῆς ἐκείνης ἀπελήλατο. Οὐκ ἀν παρέστη τῷ θυσιαστηρίῳ πρὸν καταλλαγῆναι τῷ ἀδελφῷ. Ψευδῆ λόγον καὶ τεχνικὸν ἐπὶ διαβολῆ τινων μεμηχανημένον οὕτως ἔβδελύσσετο ὡς εἰδὼς δτι τὸ ψεῦδος ἐκ τοῦ διαβόλου γεγέννηται καὶ δτι Κύριος ἀπολεῖ πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος. Τούτων εὶ μηδέν ἐστιν ἐν ὑμῖν, ἀλλὰ καθαρεύετε πάντων· τῷ ὅντι ἐστὲ μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Εἰ δὲ μή, σκοπεῖτε μὴ τὸν κώνωπα διυλίζετε, περὶ μὲν ἥχον φωνῆς τοῦ κατὰ τὰς ψαλμωδίας ἀκριβολογούμενοι, τὰς δὲ μεγίστας τῶν ἐντολῶν παραλύοντες. Εἰς τούτους με τοὺς λόγους ἥγαγεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, ἵνα διδαχθῆτε ἐκβάλλειν τὴν δοκὸν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν καὶ τότε ἔξαίρειν τὰ ἀλλότρια κάρφη. Πλὴν ἀλλὰ πάντα συγχωροῦμεν, εὶ καὶ δτι οὐδὲν ἀνεξέταστον παρὰ Θεῷ. Μόνον ἐρρώσθω τὰ προηγούμενα καὶ τὰς περὶ τὴν πίστιν καινοτομίας κατασιγάσατε. Τὰς ὑποστάσεις μὴ ἀθετεῖτε. Τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ μὴ ἀπαρνεῖσθε. Τὰς Γρηγορίου φωνὰς μὴ παρεξηγεῖσθε. Εἰ δὲ μή, ἔως ἀν ἐμπνέωμεν καὶ δυνώμεθα φθέγγεσθαι, ἀμήχανον ἡμᾶς ἐπὶ τοσαύτῃ λύμη ψυχῶν σιωπᾶν.

21. Ματθ. 5, 23· 24.

22. Ψαλμ. 5, 7.

23. Τοῦ Γρηγορίου τοῦ θαυματουργοῦ δηλαδή.

24. Ματθ. 23, 24.

25. Ματθ. 7, 3 ἔτ.

26. Ἐδῶ δὲ Βασίλειος εἰσέρχεται ἀκροθιγῶς εἰς τὴν οὐσίαν τῆς διαφωνίας. Ὁ Ἀτάρβιος καὶ οἱ ἴδιοι του εἰς τὴν Νεακαισάρειαν παρεχάρασσαν τὴν ὄρθοδοξον πίστιν μὲν μοναρχιανιζούσας ἀντιλήψεις, τὰς δποίας εἶχαν παραλάβει προφανῶς μέσω τοῦ Μαρκέλλου Ἀγκύρας. Δὲν ἐδέχοντο χωριστὰς τὰς τρεῖς τριαδικὰς ὑποστάσεις, ἀλλὰ ἐθεωροῦσαν τὸν Θεόν ὃς μίαν ἐνιαίαν ὑπόστασιν ἐπομένως δὲ Χριστὸς δι' αὐτοὺς δὲν ἀποτελούσεν ἴδιαίτερον πρόσωπον. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῶν ἀπόψεων τῶν παρερμή-

σιδον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Φθόνος καὶ ὑπερηφάνεια εἶχαν ἐκδιωχθῆ ἀπὸ τὴν ἄδολον ἐκείνην ψυχήν. Δὲν θὰ προσήγγιξε τὸ θυσιαστήριον πρὶν νὰ συνδιαλλαγῇ μὲ τὸν ἀδελφόν του²¹. Ψευδῆ καὶ πλαστὸν λόγον κατεσκευασμένον πρὸς διαβολὴν ἄλλων ἔβδελύσσετο ἀπολύτως, διότι ἐγνώριζεν ὅτι τὸ ψεῦδος ἐγεννήθη ἀπὸ τὸν διάβολον καὶ ὅτι δὲ Κύριος θ' ἀπολέσῃ ὅλους τοὺς προφέροντας τὸ ψεῦδος²².

Ἐὰν δὲν παρατηρῆτε μεταξύ σας κανένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἔλαττώματα, ἀλλ' εἴσθε ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ ὅλα αὐτά, τότε πράγματι εἴσθε μαθηταὶ τοῦ μαθητοῦ²³ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει προσέχετε μὴ διυλίζετε τὸν κώνωπα²⁴, λεπτολογοῦντες περὶ τοῦ ἥχου τῆς φωνῆς κατὰ τὰς ψαλμῳδίας, ἐνῷ παραλύετε τὰς μεγίστας τῶν ἐντολῶν. Εἰς τοὺς λόγους τούτους μὲ ὡδήγησεν ἡ ἀνάγκη τῆς ἀπολογίας, διὰ νὰ διδαχθῆτε νὰ ἐκβάλλετε τὴν δοκὸν ἀπὸ τοὺς ἴδιους σας ὀφθαλμοὺς πρῶτα καὶ ἔπειτα νὰ ἔξαγετε τὰ ξένα κάρφη²⁵. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡμεῖς συγχωροῦμεν τὰ πάντα, μολονότι τίποτε δὲν θὰ μείνῃ ἀνεξέταστον ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἀρκεῖ μόνον νὰ τηροῦνται ἐν ἰσχύι τὰ πρωταρχικὰ καὶ νὰ παύσετε τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν πίστιν καινοτομίας²⁶. Μὴ ἀθετεῖτε τὰς ὑποστάσεις. Μὴ ἀπαρνεῖσθε τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Μὴ παρερμηνεύετε τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου. Ἀλλως, ἔως ὅτου ἀναπτυνέομεν καὶ δυνάμεθα νὰ δμιλῶμεν, θὰ μᾶς εἰναι ἀδύνατον νὰ σιωπῶμεν ἐμπρὸς εἰς τόσον μεγάλην ψυχῶν.

νευσαν καὶ τοὺς λόγους τοῦ Γρηγορίου θαυματουργοῦ. Εἰς τὴν «Ἐκθεσιν πίστεως δὲ Γρηγόριος ἔλεγεν διτὶ δὲ Πατὴρ καὶ δὲ Υἱὸς εἰναι «ἐπινοίᾳ μὲν δύο, ὑποστάσει δὲ ἐν». Αὐτὸς οἱ τοῦ Ἀταρβίου ἐρμήνευσαν ὡς σημαῖνον ἀπόλυτον μοναρχίαν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ τὰ δύο πρόσωπα κατὰ τὴν ὑπόστασιν εἰναι ἔνα. Ὁ Βασίλειος (ἐπιστολὴ 210, 5) ἔξηγει τὴν ἔκφρασιν αὐτὴν τοῦ Γρηγορίου ἀπὸ τὰς συνθήκας ὑπὸ τὰς δόπισας διεμορφώθη. «Ἡ ἔκφρασις δὲν εἶναι «δογματικὴ» ἀλλὰ «ἀγωνιστικὴ», ἀντιρρητικὴ. Θέλων νὰ πείσῃ ἔνα ειδωλολάτρην δὲ Γρηγόριος ἡμποροῦσε νὰ χρησιμοποιήσῃ ἔκφράσεις ποὺ θὰ ἐτόνιζαν τὸ ἐνιαῖον τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' αὐταὶ ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἡμποροῦν νὰ χρησιμεύσουν ὡς ἐπιχείρημα ὑπὲρ τῶν μοναρχιανικῶν ἀπόψεων.

81. INNOKENTIΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

"Οσον εὐθύμησα δεξάμενος γράμματα τῆς ἀγάπης σου, τοσοῦτον ἐλυπήθην δτι βάρος ἐπέθηκας ἡμῖν φροντίδος τῆς ὑπερβαινούσης ἡμᾶς. Πῶς γὰρ δυνηθῶμεν ἀπὸ τοσούτου διαστήματος τοσαύτης ἡμεῖς οἰκονομίας περιγενέσθαι; "Εως μὲν γὰρ ὅμας ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ὡς ἰδίοις στηρίγμασιν ἐπαναπαύεται. Ἐὰν δέ τι περὶ τῆς ὑμετέρας ζωῆς δι Κύριος οἰκονομήσῃ, τίνας δύναμαι διμοτίμους ἐντεῦθεν ὑμῖν εἰς τὴν ἐπιμέλειαν τῶν αὐτοῦ ἀδελφῶν ἐκπέμπειν; "Οπερ σὺ ἐπεζήτησας διὰ τῶν γραμμάτων, καλῶς ποιῶν καὶ ἐμφρόνως βουλόμενος ζῶν ἵδεν τὸν μετὰ σὲ μέλλοντα κυβερνᾶν τὸ ἐκλεκτὸν ποίμνιον τοῦ Κυρίου· δ καὶ δ μακάριος Μωσῆς καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδεν. Ἐπεὶ οὖν καὶ δ τόπος μέγας καὶ περιβόητος καὶ τὸ σὸν ἔργον παρὰ πολλοῖς δνομαστὸν καὶ οἱ καιροὶ χαλεποί, μεγάλου χρείαν ἔχοντες κυβερνήτουν, διὰ τὰς συνεχεῖς ζάλας καὶ τοὺς ἐπανισταμένους κλύδωνας τῇ Ἐκκλησίᾳ, οὐκ ἐνόμισα ἀσφαλὲς εἶναι τῇ ἐμῇ ψυχῇ ἀφωσιωμένως τῷ πράγματι χρήσασθαι, μάλιστα μεμνημένος ὃν ἔγραψας, δτι μέλλεις ἐπὶ τοῦ Κυρίου ἀντικαθίστασθαι μοι, δικαζόμενος πρός με ὅπερ τῆς ἀμελείας τῶν Ἐκκλησιῶν. "Ινα οὖν μὴ εἰσέλθω εἰς κρίσιν μετὰ σοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον κοινωνόν σε ἔξω τῆς ἀπολογίας μου, τῆς ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, περιβλεψάμενος ἐν τῷ συνεδρίῳ τῷ κατὰ τὴν πόλιν, ἔξελεξάμην τὸ τιμιώτατον σκεῦος, τὸν ἔκγονον

¹Ἐπιστολὴ 81. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 372. Ο Ἰννοκέντιος, γέρων ἐπίσκοπος εἰς περιοχὴν ἡ δποία δὲν ἦτο τῆς ἀμέσου ἐποπτείας τοῦ Βασιλείου, φαίνεται δτι ἔγραψεν εἰς τοῦτον ὑπὸ τὸ πνεῦμα δτι ἀνέθετεν εἰς αὐτὸν νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν ἐπαρχίαν του, τοῦ ἔζητοῦσε δὲ νὰ τοῦ στείλῃ ἔνα συγκεκριμένον πρόσωπον, διὰ νὰ τὸ προσλάβῃ ὡς βοηθὸν ἐπίσκοπον μὲ προ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 81

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ INNOKENTION

“Οσον εύθυμησα ποὺ ἔδέχθην γράμμα ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου, ἄλλο τόσον ἐλυπήθην ποὺ μᾶς ἐφόρτωσες βάρος φροντίδος ὑπερβαινούστης τὰς δυνάμεις μας. Διότι πῶς θὰ δυνηθῶμεν ἀπὸ τόσην ἀπόστασιν ν’ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τόσον μέγα ἔγχείρημα; Διότι ὅσον καιρὸν σᾶς ἔχει ἡ Ἐκκλησία, ἐπαναπαύεται εἰς σᾶς σὰν εἰς θεμέλιόν της, ἀλλ’ ἂν δὲ Κύριος οἰκονομήσῃ κάτι σχετικῶς μὲ τὴν ζωήν σας, ποίους ἥμπορῶν νὰ στείλω ἀπὸ ἔδω δόμοτίμους μὲ σᾶς πρὸς ἐπιμέλειαν τῶν ἀδελφῶν;

Ἐξήτησες διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου, καλῶς καὶ φρονίμως ποιῶν, θέλων νὰ ἴδης ὃσον ζῆς τὸν μέλλοντα νὰ κυβερνήσῃ ἐπειτα ἀπὸ σὲ τὸ ἐκλεκτὸν ποίμνιον τοῦ Κυρίου, αὐτὸ ποὺ καὶ ὁ μακάριος Μωσῆς καὶ ἐπεθύμησε καὶ εἶδε, νὰ λάβωμεν περὶ αὐτοῦ φροντίδα. Ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡ θέσις σου εἶναι μεγάλη καὶ σπουδαία, καὶ τὸ ἔργον σου δνομαστὸν εἰς πολλοὺς καὶ οἱ καιροὶ χαλεποί, ἔχομεν ὡς ἐκ τούτου ἀνάγκην ἰκανοῦ ποιμενάρχου λόγῳ τῶν συνεχῶν τρικυμιῶν καὶ τῶν θυελλῶν ποὺ σηκώνονται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἐθεώρησα ἀσφαλὲς διὰ τὴν ψυχήν μου νὰ ἐνεργήσω εἰς τὴν περίπτωσιν ἐπιπολαίως, ἀφοῦ μάλιστα ἐνεθυμούμην ὃσα ἔγραψες, ὅτι πρόκειται ἐνώπιον τοῦ Κυρίου νὰ γίνης ἀντίπαλός μου καὶ νὰ μὲ κατηγορήσῃς δι’ ἀμέλειαν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας.

Διὰ νὰ μὴ εἰσέλθω λοιπὸν εἰς ἀντιδικίαν μὲ ἐσέ, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ σ’ εὔρω συμμέτοχον τῆς ἀπολογίας μου πρὸ τοῦ Χριστοῦ, ρίψας τὰ βλέμματά μου γύρω εἰς τὸ πρεσβυτέριον τῆς πόλεως ἔξέλεξα τὸ πολυτιμότατον σκεῦος, γέννημα τοῦ μακαρίτου Ἐρμο-

οπτικήν νὰ γίνη διάδοχός του ἀργότερα οὗτος. Ὁ Βασίλειος ἀπαντῶν προτίνει ἄλλο πρόσωπον, ὡς καταληλότερον. Καὶ τὰ δύο πρόσωπα δὲν ἀναφέρονται δνομαστί, ὀλλὰ τὸ δεύτερον χαρακτηρίζεται ὡς «ἔκγονος» τοῦ Ἐρμογένους.

τοῦ μακαρίου Ἐρμογένους, τοῦ τὴν μεγάλην καὶ ἀρρηκτὸν πίστιν γράψαντος ἐν τῇ μεγάλῃ συνόδῳ, πρεσβύτερον τῆς Ἐκκλησίας ἐκ πολλῶν ἥδη ἐτῶν, εὐσταθῆ τὸν τρόπον, ἔμπειρον κανόνων, ἀκριβῆ τὴν πίστιν, ἐν ἐγκρατείᾳ καὶ ἀσκήσει μέχρι νῦν διάγοντα, εἰ καὶ δτι τὸ εὔτονον αὐτοῦ τῆς σκληραγωγίας λοιπὸν κατεδαπάνησε τὴν σάρκα, πτωχὸν καὶ μηδένα πορισμὸν ἔχοντα ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὃς μηδὲ ἄρτον εὐπορεῖν αὐτόν, ἀλλὰ διὰ τῶν χειρῶν ἐκπλέκειν τὸν βίον μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν συνόντων αὐτῷ. Τοῦτον ἐμοὶ βουλητόν ἐστιν ἀποστεῖλαι. Εἰ δὲ καὶ αὐτὸς τοιούτον χρήζεις ἀνδρός, ἀλλὰ μὴ αὐτὸς τοῦτο νεωτέρουν τινὸς ἐπιτηδείου πρὸς τὸ πέμπεσθαι καὶ τὰς βιοτικὰς ἐξανύειν χρείας, ταχὺ μοι διὰ πρώτης ἀφορμῆς ἐπιστεῖλαι καταξίωσον, ἵνα πέμψω σοι τοῦτον τὸν ἀνδρα, ἐκλεκτὸν δύτα τοῦ Θεοῦ καὶ τῷ πράγματι ἐπιτήδειον, αἰδέσιμον τοῖς ἐντυγχάνονσι καὶ ἐν πραότητι παιδεύοντα τοὺς ἀντιδιατιθεμένους. Ὁν ἡδυνάμην καὶ εὐθὺς ἐκπέμψαι, ἀλλ’ ἐπειδὴ αὐτὸς προλαβὼν ἐπεζήτησας ἀνθρωπὸν τὰ μὲν ἄλλα καλὸν καὶ ἀγαπητὸν ἡμῖν, τοῦ δὲ προειρημένου ἀνδρὸς παραπολὺ ἀποδέοντα, ἡβουλήθην φανερὰν καταστῆσαι σοι τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην, ἵν², εἰ χρήζεις ἀνδρὸς τοιούτου, ἢ ἐκπέμψης τινὰ τῶν ἀδελφῶν τὸν συμπαραληψόμενον αὐτὸν περὶ τὰς νηστείας ἢ ἐπιστείλης ἡμῖν, ἐὰν μηδένα ἔχῃς τὸν δυνάμενον τῆς μέχρις ἡμῶν ὁδοιπορίας τὸν κάματον ὑποστῆναι.

1. Ὁ Ἐρμογένης ἦτο ἐπίσκοπος Καισαρείας τῆς Καππαδοκίας πρὸ τοῦ Διανίου. Κατὰ τὴν ἑδῶ μαρτυρίαν μετεῖχεν ὡς γραμματεὺς εἰς τὴν σύν-

γένους¹, δό δποιος είχε καταγράψει τὸ μέγα καὶ ἀθραυστὸν σύμβολον πίστεως κατὰ τὴν μεγάλην σύνοδον. Εἶναι ἀπὸ πολλῶν ἥδη ἐτῶν πρεσβύτερος τῆς Ἐκκλησίας, σταθερὸς εἰς τὸν χαρακτῆρα, γνώστης τῶν κανόνων, ἀκριβής εἰς τὴν πίστιν, καὶ διάγει ἔως τώρα μ' ἐγκράτειαν καὶ ἀσκησιν, ἀν καὶ δὲ ζῆλος πρὸς τὴν σκληραγωγίαν τοῦ κατέφαγε πλέον τὴν σάρκα, εἶναι πτωχὸς καὶ δὲν ἔχει κανένα πόρον ζωῆς εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον, ὡστε νὰ μὴ ἔχῃ χρήματα οὔτε δι' ἄρτον, ἀλλὰ ἔξασφαλίζει τὰ τοῦ βίου του διὰ χειροτεχνίας μὲ τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ ζοῦν μαζί του. Αὐτὸν τὸν ἄνδρα ἐπιθυμῶ νὰ στείλω.

Ἐάν λοιπὸν καὶ σὺ τέτοιον ἄνδρα χρειάζεσαι, καὶ ὅχι κανένα νεώτερον, κατάλληλον μόνον διὰ τὸ ἔργον ἀγγελιαφόρου καὶ τὴν ἔξυπηρέτησιν βιοτικῶν ἀναγκῶν, κατασίωσε νὰ μοῦ γράψῃς γρήγορα εἰς πρώτην εὔκαιρίαν, διὰ νὰ σοῦ στείλω αὐτὸν τὸν ἄνδρα, ποὺ εἶναι ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιτήδειος διὰ τὸ λειτούργημα, σεβαστὸς εἰς τοὺς συναντῶντας αὐτὸν καὶ ίκανὸς νὰ παιδεύσῃ τοὺς ἀντιθέτων φρονημάτων μὲ πραότητα. Αὐτὸν θὰ ἡδυνάμην νὰ τὸν στείλω καὶ ἀμέσως, ἀλλ' ἐπειδὴ μὲ προκατέλαβες ζητῶν ωρισμένον ἄνθρωπον, δό δποιος κατὰ μὲν τὰ ἀλλα εἶναι καλὸς καὶ ἀγαπητὸς εἰς ἡμᾶς, ἀλλ' ὑπολείπεται πάρα πολὺ τοῦ προμνησθέντος ἄνδρός, ἡθέλησα νὰ σοῦ γνωστοποιήσω τὴν γνώμην μου, ὡστε, ἀν τέτοιον ἄνδρα χρειάζεσαι, ἢ νὰ στείλῃς κάποιον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς νὰ τὸν παραλάβῃ κατὰ τὴν περίοδον τῶν νηστειῶν ἢ νὰ μᾶς γράψῃς σχετικῶς, ἐάν δὲν ἔχῃς κανένα ίκανὸν νὰ ὑποστῆ τὸν κόπον τῆς μέχρις ἡμῶν ὁδοιπορίας.

οδον τῆς Νικαίας καὶ κατέγραψε τὸ σύμβολόν της. «Ἐκγονος», γέννημα, τοῦ Ἐρμογένους σημαίνει μᾶλλον πνευματικὸν ἀνάστημα.

99. *ΤΕΡΕΝΤΙΩΝ ΚΟΜΗΤΙ*

1. Πάνυ πολλὴν σπουδὴν ἐνστησάμενος πειθαρχῆσαι, μερικῶς γοῦν, καὶ τῷ βασιλικῷ προστάγματι καὶ τῷ φιλικῷ τῆς σῆς τιμιότητος γράμματι, οὐδὲν πάντα λόγον καὶ πᾶσαν γνῶσιν γέμειν δόθῆς προαιρέσεως καὶ ἀγαθῆς διανοίας πεπίστευκα, εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν προθυμίαν οὐκ ἐπετράπην. Αἴτιον δέ, τὸ μὲν πρῶτον καὶ ἀληθέστατον αἱ ἐμαὶ ἀμαρτίαι, πανταχοῦ μοι προαπαντῶσαι καὶ ὑποσκελίζουσαι μου τὰ διαβήματα, ἐπειτα καὶ ἡ τοῦ δοθέντος ήμιν εἰς συνεργίαν ἐπισκόπου πρὸς ήμᾶς ἀλλοτρώσις. Οὐκ οἶδα γὰρ δ τι παθὼν δ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ήμῶν Θεόδοτος, δ ἐπαγγειλάμενος ήμιν ἐξ ἀρχῆς πάντα συμπράξειν καὶ προθύμως ήμᾶς ἀπὸ Γητάσων ἐπὶ Νικόπολιν καταγαγών, ἐπειδὴ εἰδεν ήμᾶς ἐπὶ τῆς πόλεως, οὗτως ἐβδελύξατο καὶ οὕτως ἐφοβήθη τὰς ἀμαρτίας ήμῶν ὡς μήτε εἰς ἐωθινὴν εὑχὴν μήτε εἰς ἐσπερινὴν ἀνασχέσθαι ήμᾶς παραλαβεῖν, δίκαια μὲν ποιῶν ὡς πρὸς ήμᾶς καὶ πρέποντα τῷ ἐμῷ βίῳ, οὐ λυσιτελοῦντα δὲ τῇ κοινῇ καταστάσει τῶν Ἑκκλησιῶν βουλευόμενος. Τὴν δὲ αἰτίαν τούτων

*Ἐπιστολὴ 99. Ἔγραφη εἰς τὰ Σάταλα, μητρόπολιν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας, τὸν Αὔγουστον τοῦ 372. Ὁ Τερέντιος, στρατηγὸς καὶ κόμης, εύρισκετο τότε εἰς τὴν Ἰθηρίαν, ὡς διοικητής 12 λεγεώνων. Ἡτο λαμπρὸς στρατιωτικὸς καὶ καλὸς Χριστιανός. Μάλιστα αἱ θυγατέρες του ἦσαν διακόνισσαι εἰς τὰ Σαμόσσατα. Παρ' δόλον δτὶ ἦτο Ὁρθόδοξος, εἶχε τὴν εὔνοιαν τοῦ φιλαρειανοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος, λόγω τῆς ἀξίας του, δλλὰ καὶ ἐπηρέαζεν αὐτὸν πολὺ συχνὰ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν του πολιτικὴν. Ὁ Οὐάλης δύο περίπου ἔτη ἐνωρίτερον εἶχε διαμελίσει τὴν Καππαδοκίαν εἰς δύο ἐπαρχίας κατὰ τρόπον μειωτικὸν διὰ τὴν ἐπιρροὴν τοῦ Βασιλείου. Ἀργότερα ἔστειλε τὸν ὑπαρχόν, ἦτοι πρωθυπουργόν, Μόδεστον μὲ ἀπειλητικὰς διαθέσεις καὶ τέλος μετέβη δ ἴδιος ἔκει. Καὶ δ μὲν Μόδεστος ἔγινε τελικῶς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 99
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΤΕΡΕΝΤΙΟΝ

1. Ἀν καὶ μὲ προθυμίαν ἐφρόντισα νὰ πειθαρχήσω, μερικῶς τούλάχιστον, καὶ εἰς τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα καὶ εἰς τὸ φιλικὸν γράμμα τῆς τιμιότητός σου¹, τῆς δόποίας ἔγω πιστεύω ὅτι κάθε λόγος καὶ κάθε γνώμη εἶναι γεμᾶτα ὄρθην προσίρεσιν καὶ ἀγαθὴν διάθεσιν, δὲν μοῦ ἐπετράπη νὰ μεταβάλω εἰς ἔργον τὴν προθυμίαν. Αἴτια δὲ τοῦ πράγματος, πρώτη μὲν καὶ ἀληθεστάτη εἶναι αἱ ἀμαρτίαι μου, αἱ δόποίαι μὲ σταματοῦν καὶ μὲ ὑποσκελίζουν εἰς ὅλα τὰ διαβήματά μου, ἔπειτα δὲ καὶ ἡ πρὸς ἡμᾶς ἀποξένωσις τοῦ ἐπισκόπου ποὺ μᾶς ἐδόθη ὡς συνεργάτης. Διότι δὲν γνωρίζω τί ἔπειθεν δὲ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς ἡμῶν Θεόδοτος, δὲ δόποῖος ἀρχικῶς μὲν ὑπεσχέθη ὅτι θὰ συμπράξῃ καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν καὶ προθύμως μᾶς κατεβίβασεν ἀπὸ τὰ Γήτασα² εἰς τὴν Νικόπολιν, ἀλλὰ μόλις μᾶς εἶδεν εἰς τὴν πόλιν, τόσον μᾶς ἐβδελύχθη καὶ τόσον ἐφοβήθη τὰς ἀμαρτίας μας, ώστε νὰ μὴ καταδεχθῇ νὰ μᾶς παραλάβῃ οὔτε εἰς πρωινὴν προσευχὴν οὔτε εἰς ἐσπερινὴν. Καὶ ἀπέναντι μὲν ἡμῶν δίκαια ἐπραξεῖ καὶ πρέποντα εἰς τὴν διαγωγὴν μας, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν κοινὴν ὑπόθεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν δὲν ἐσκέφθη τὰ

φίλος τοῦ Βασιλείου, δὲ αὐτοκράτωρ δὲν ἐτόλμησε πλέον νὰ τὸν θίξῃ. Ἀντιθέτως τὸ 372 ἔστειλεν ἐντολὴν εἰς τὸν Βασίλειον καὶ τὸν Θεόδοτον Νικοπόλεως νὰ ἐκλέξουν κατὰ τὴν κρίσιν των ἐπισκόπους διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ἀρμενίας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν δὲ Βασίλειος διηγεῖται τὰ τῶν ἐνεργειῶν του εἰς τὰ Σάταλα καὶ σημειώνει τὸν λόγον διὰ τὸν δόποιον δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκλογὴ ἐπισκόπου καὶ δὲ δόποῖος εἶναι ἡ ἀρνησις τοῦ Θεοδότου νὰ συνεργασθῇ μαζὶ του.

1. Τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἐντολὴ τοῦ αὐτοκράτορος διεβιβάσθη μὲ προσωπικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Τερεντίου εἶναι ἔνδειξις δτι δὲ Τερέντιος εἶχεν ἐκμαιεύσει ταύτην.
2. Εἰς τὸ χωρίον Γήτασα ἔζη δὲ ἐξόριστος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας Μελέτιος.

προέφερεν ἡμῖν, δτι ἡνεσχόμεθα εἰς κοινωνίαν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὐστάθιον παραδέξασθαι.

2. Τὸ μέντοι γενόμενον παρ' ἡμῶν τοιοῦτόν ἔστιν. Ἡμεῖς κληθέντες εἰς σύνοδον παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ Θεοδότου τελούμενην καὶ δρμήσαντες δι' ἀγάπην ὑπακοῦσαι τῇ κλήσει, ἵνα μὴ δόξωμεν ἀπρακτον καὶ ἀργὴν ποιεῖσθαι τὴν συντυχίαν, ἐσπουδάσαμεν εἰς λόγους ἐλθεῖν τῷ προειρημένῳ ἀδελφῷ Εὐσταθίῳ. Καὶ προετείναμεν αὐτῷ τὰ περὶ τῆς πίστεως ἐγκλήματα δσα προφέροντες αὐτῷ οἱ περὶ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον, καὶ ἡξιώσαμεν, εἰ μὲν ἐπεται τῇ δρθῇ πίστει, φανερὸν ἡμῖν καταστῆσαι, ὥστε ἡμᾶς εἶναι κοινωνικούς· εἰ δὲ ἀλλοτρίως ἔχει, ἀκριβῶς εἰδέναι δτι καὶ ἡμεῖς ἔξομεν πρὸς αὐτὸν ἀλλοτρίως. Πολλῶν τοίνυν γενομένων λόγων πρὸς ἀλλήλους καὶ πάσης ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐν τῇ περὶ τούτων σκέψει δαπανηθείσης, καταλαβούσης λοιπὸν τῆς ἐσπέρας διεκρίθημεν ἀπ' ἀλλήλων εἰς οὐδὲν ὅμολογούμενον πέρας τὸν λόγον προαγαγόντες. Τῇ δὲ ἔξῆς πάλιν, ἔωθεν συγκαθεσθέντες περὶ τῶν αὐτῶν διελεγόμεθα, ἐπελθόντος ἡδη καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Ποιμενίου, τοῦ πρεσβυτέρου τῆς Σεβαστείας, καὶ σφοδρῶς ἡμῖν τὸν ἐναντίον γυμνάζοντος λόγον. Κατὰ μικρὸν οὖν ἡμεῖς τε ὑπὲρ ὧν ἔδοξεν ἡμῖν ἐγκαλεῖν ἀπελνόμεθα κάκείνους εἰς τὴν τῶν ἐπιζητουμένων ὑφ' ἡμῶν συγκατάθεσιν προσηγάγομεν, ὥστε χάριτι τοῦ Κυρίου εὑρεθῆναι ἡμᾶς μηδὲ εἰς τὸ μικρότατον πρὸς ἀλλήλους διαφερομένους. Οὕτω τοίνυν περὶ ἐνάτην πον ὀραν ἀνέστημεν ἐπὶ τὰς προσευχὰς εὐχαριστήσαντες τῷ Κυ-

3. Ὁ Θεόδοτος Νικοπόλεως εἶχε βασίμους ὑποψίας περὶ τοῦ δρθιδόξου φρονήματος τοῦ Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ ἐφοβεῖτο δτι δ Βασίλειος λόγω φιλίας θὰ ἐπηρεάζετο ἀπὸ αὐτὸν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀρμενίας.

4. Είναι παράδοξον πῶς δ Βασίλειος μετὰ τὰς τόσας δυσκολίας νὰ συνεννοθῇ μὲ τὸν Εὐστάθιον, κατὰ τὴν διήμερον συζήτησιν, δὲν ἀντελήφθῃ τὰ πραγματικά του φρονήματα.

συμφέροντα. 'Ως αἰτίαν δὲ αὐτῆς τῆς συμπεριφορᾶς προέβαλεν εἰς ἡμᾶς τὸ ὅτι ἐδέχθημεν εἰς κοινωνίαν τὸν αἰδεσιμώτατον ἐπίσκοπον Εὔσταθιον³.

2. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὅποιον ἐπράξαμεν ἡμεῖς εἶναι τὸ κατωτέρω. Προσκληθέντες εἰς σύναξιν συγκαλουμένην ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν Θεόδοτον, καὶ προθυμοποιηθέντες διὰ λόγους ἀγάπης νὰ ὑπακούσωμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ἐφροντίσαμεν προηγουμένως νὰ ἔλθωμεν εἰς συζήτησιν μὲ τὸν προσαναφερθέντα ἀδελφὸν Εὔσταθιον, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν ὅτι καθιστῶμεν ἀπρακτον καὶ ἀκαρπὸν τὴν συνάντησιν. Καὶ παρουσιάσαμεν εἰς αὐτὸν τὰς περὶ τῆς πίστεως του κατηγορίας, ὅσας τοῦ ἀπευθύνουν οἱ ὅπαδοι τοῦ Θεοδότου, καὶ ἡξιώσαμεν, ἐὰν μὲν ἀκολουθῇ τὴν δρθήν πίστιν, νὰ μᾶς τὸ καταστήσῃ φανερόν, διὰ νὰ διατηρήσωμεν κοινωνίαν μαζί του, ἐὰν δὲ εἶναι διαφορετικὰ διατεθειμένος, νὰ γνωρίζῃ καλὰ ὅτι καὶ ἡμεῖς θὰ εἴμεθα διαφορετικοὶ ἀπέναντί του.

Ἐπειτα λοιπὸν ἀπὸ πολλὴν συζήτησιν μεταξύ μας καὶ ἐπειτα ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν δλοκλήρου ἐκείνης τῆς ἡμέρας εἰς τὴν ἔξέτασιν τῶν ζητημάτων τούτων, ἥλθεν ἐσπέρα καὶ ἀπεχωρίσθημεν δ ἔνας ἀπὸ τὸν ἄλλον χωρὶς νὰ ἔχωμεν φέρει τὴν συζήτησιν εἰς κάποιον συμπέρασμα, εἰς τὸ ὅποιον νὰ εἴμεθα καὶ οἱ δύο σύμφωνοι. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν ἀπὸ τὸ πρωὶ ἐκαθίσαμεν μαζὶ καὶ συνεχίσαμεν τὴν συζήτησιν διὰ τὸ ὕδιον θέμα, ἐνῷ ἐν τῷ μεταξύ εἰσῆλθεν εἰς αὐτὴν καὶ δ ἀδελφὸς Ποιμένιος, δ πρεσβύτερος τῆς Σεβαστείας, δ ὅποιος μάλιστα κατηύθυνε τὴν ἐναντίον μου ἐπιχειρηματολογίαν. 'Ολίγον κατ' δλίγον λοιπὸν καὶ ἡμεῖς διεσαφηνίσαμεν τὰ σημεῖα εἰς τὰ ὅποια ἐφαίνετο νὰ μᾶς κατηγορῇ, καὶ ἐκείνους ἐφέραμεν εἰς συγκατάθεσιν περὶ τῶν προτάσεών μας, ὥστε μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ εύρεθῶμεν ὅτι δὲν διιστάμεθα πρὸς ἄλλήλους οὔτε εἰς τὸ παραμικρόν. Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὴν ἐνάτην περίπου ὥραν ἐσηκώθημεν διὰ προσευχήν, διὰ νὰ εὐχαριστήσωμεν τὸν Κύριον δ ὅποιος ἔχαρισεν εἰς ἡμᾶς τὸ αὐτὸν φρόνημα καὶ τὸν αὐτὸν λόγον⁴.

Εἰς βεβαίωσιν δὲ τούτων ἐπρεπε νὰ λάβω καὶ ἔγγραφον

ρίῳ τῷ δόντι ἡμῖν τὸ αὐτὸ φρονεῖν καὶ τὸ αὐτὸ λέγειν. Ἐπὶ τούτοις ἔδει με καὶ ἔγγραφόν τινα παρὰ τοῦ ἀνδρὸς ὅμολογίαν λαβεῖν, ὃστε καὶ τοῖς ἐναντιούμενοις αὐτῷ φανερὰν γενέσθαι τὴν συγκατάθεσιν καὶ τοῖς λοιποῖς ἴκανην εἶναι τοῦ ἀνδρὸς τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν. Ἀλλ’ ἥβουλήθην αὐτὸς ὑπὸ πολλῆς ἀκριβείας, τοῖς ἀδελφοῖς συντυχῶν τοῖς περὶ Θεόδοτον, παρ’ αὐτῶν λαβεῖν γραμματεῖον πίστεως καὶ αὐτὸ προτεῖναι τῷ προειρημένῳ ἵνα ἀμφότερα γένηται, ἢ τε ὁρθὴ πίστις παρ’ αὐτοῦ ὅμολογηθῇ καὶ αὐτοὶ πληροφορηθῶσι μηδεμίᾳν ἔχοντες ἀντιλογίας ὑπόθεσιν ἐκ τοῦ τὰς παρ’ αὐτῶν προτάσεις παραδεχθῆναι. Ἀλλά, πρὸν μαθεῖν τίνος ἐνεκεν συνετύχομεν καὶ τί ἡμῖν ἐκ τῆς ὅμιλίας κατώρθωται, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον οὐκέτι ἡμᾶς εἰς τὴν σύνοδον προτρέψασθαι κατηξίωσαν. Ἀλλ’ ἀπὸ μέσης ἀνεξίενξαμεν τῆς ὁδοῦ ἀθυμήσαντες διτι ἀτελεῖς ἡμῖν ποιοῦσι τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἐκκλησιῶν καμάτους.

3. Μετὰ ταῦτα τοίνυν, ἐπειδὴ κατέλαβεν ἡμᾶς ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ὁδοῦ, εἰδὼς τοῦ ἀνδρὸς τὸ ἰδιότροπον καὶ βουλόμενος ἐπὶ μάρτυρι ἀξιοπίστῳ αὐτός τε ὑπὲρ τῶν πεπραγμένων ἀπολογήσασθαι κάκεῖνον πληροφορῆσαι, ἥλθον ἐπὶ τὰ Γήτασα, τὸν ἄγρον τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου, συμπαρόντος μοι καὶ αὐτοῦ τοῦ προειρημένου Θεοδότου· καὶ οὕτως ἐκεῖ, ἐπειδὴ ἐνεκλήθημεν παρ’ αὐτοῦ περὶ τῆς πρὸς Εὔστάθιον συναφείας, εἴπον τὸ ἐκ τῆς συντυχίας κατόρθωμα, διτι ἔλαβον αὐτὸν εἰς πάντα ἡμῖν ὅμοδοξοῦντα. Ὡς δὲ διεβεβαιοῦτο ἔξαρνον γεγενῆσθαι μετὰ τὴν ἀφ’ ἡμῶν ἀναχώρησιν καὶ διαβεβαιοῦσθαι αὐτὸν τοῖς ἰδίοις αὐτοῦ μαθηταῖς ἡ μὴν εἰς μηδὲν ἡμῖν περὶ τῆς πίστεως συν-

5. Δηλαδὴ νὰ ὅμολογήσῃ δ Εὔστάθιος καὶ νὰ διαβεβαιωθοῦν οἱ περὶ τὸν Θεόδοτον.

δμολογίαν ἀπὸ τὸν ἄνδρα, ὡστε καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ τὸν πολεμοῦν νὰ γίνῃ φανερὰ ἡ συγκατάθεσίς του καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς νὰ είναι ίκανοποιητική ἡ ἔκφρασις τῶν πεποιθήσεών του. Ἀλλὰ χάριν πλήρους ἀκριβείας ἡθέλησα νὰ συναντήσω τοὺς περὶ τὸν Θεόδοτον ἀδελφούς, νὰ λάβω ἀπὸ αὐτοὺς ἓνα γραπτὸν δεῖγμα δμολογίας πίστεως καὶ νὰ τὸ προτείνω εἰς τὸν προειρημένον, διὰ νὰ ἐπιτευχθοῦν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἡ ὅρθη πίστις νὰ δμολογηθῇ παρ’ αὐτοῦ καὶ οἱ ἴδιοι⁵ νὰ διαβεβαιωθοῦν ὅτι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀφορμὴν ἀντιλογίας, δεδομένου ὅτι δεκταὶ ἔγιναν ἀκριβῶς αἱ ἴδια τῶν προτάσεις. Ἀλλὰ πρὶν κἄν νὰ μάθουν διὰ ποιὸν λόγον συνηντήθημεν καὶ ποιὸν ἐπίτευγμα προῆλθεν ἐκ τῆς συνομιλίας μας, οἱ περὶ τὸν ἐπίσκοπον Θεόδοτον δὲν κατηξίωσαν νὰ μᾶς καλέσουν εἰς τὴν σύνοδον. Διὰ τοῦτο ἐγυρίσαμεν ὀπίσω ἀπὸ τὴν μέσην τοῦ δρόμου, στενοχωρημένοι διότι μᾶς καθιστοῦσαν ἀσκόπους τοὺς ὑπὲρ τῆς εἰρήνης τῶν Ἑκκλησιῶν κόπους.

3. Μετὰ ταῦτα λοιπόν, ὅταν ἡναγκάσθημεν νὰ ἀναλάβωμεν τὸ ταξίδιον εἰς τὴν Ἁρμενίαν⁶, γνωρίζων τὴν ἴδιοτροπίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ θέλων καὶ ἔγὼ δὲ ἴδιος ν’ ἀπολογηθῶ διὰ τὰς πράξεις μου καὶ ἐκείνον νὰ πληροφορήσω ἐνώπιον ἀξιοπίστου μάρτυρος, ἥλθα εἰς τὰ Γήτασα, τὴν ἀγροικίαν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Μελετίου· παρὼν ἐκεῖ, πλὴν ἐμοῦ, ἥτο καὶ δὲ προσαναφερθεὶς Θεόδοτος. Οὕτω λοιπὸν ἐκεῖ, ἀφοῦ κατηγορήθημεν ἀπὸ αὐτὸν διὰ τὴν συναναστροφὴν μὲ τὸν Εὔσταθιον, ἀνέφερα τὸ ἐπίτευγμα τῆς συναντήσεως, ὅτι τὸν ἔφερα νὰ είναι δμόδοξος μὲ ἡμᾶς εἰς δλα τὰ σημεῖα. Καθὼς δὲ αὐτὸς διεβεβαίωνεν ὅτι δὲ οὐστάθιος μετὰ τὴν ἀναχώρησιν ἀπὸ ἡμᾶς ἥρνθη τὰ πάντα καὶ ἐβεβαίωσε τοὺς μαθητάς του ὅτι εἰς τὴν πραγματικότητα κατὰ τίποτε δὲν συνεφώνησε μαζί μας περὶ τῆς πίστεως, ἔγὼ ἀπαντοῦσα εἰς αὐτὰ (καὶ πρόσεξε, θαυμασιώ-

6. Εἰς τὰ Σάταλα, τὴν Ἑκκλησιαστικὴν πρωτεύουσαν τῆς Μικρᾶς Ἁρμενίας.

τεθεῖσθαι, ἀπήντων ἐγὼ πρὸς ταῦτα (καὶ σκόπει, θαυμασιώτατε, εἰ μὴ δικαιοτάτας καὶ ἀναντιρρήτους ἐποιούμην πρὸς τοῦτο τὰς ἀποκρίσεις) δτι ἐγὼ μὲν πέπεισμαι, εἰκάζων ἐκ τῆς λοιπῆς εὐσταθείας τοῦ ἀνδρός, μὴ οὖτως αὐτὸν κούφως περιτρέπεσθαι πρὸς τὰ ἐναντία μηδὲ νῦν μὲν ὁμολογεῖν, νῦν δὲ ὑπὲρ ὃν εἶπεν ἀρνεῖσθαι, ἄνδρα καὶ τὸ ὑπὲρ τῶν τυχόντων ψεῦδος ὡς φοβερὸν ἀποφεύγοντα, μὴ δτι γε περὶ τῶν τηλικούτων πραγμάτων καὶ οὗτω παρὰ πᾶσι βεβοημένων ἐλέσθαι ἀν ποτε ἐναντιωθῆναι τῇ ἀληθείᾳ. Εἰ δὲ ἄρα καὶ ἀληθῆ εἴναι συμβῆ τὰ θυρλούμενα παρὸν διῶν, προτεῖναι αὐτῷ γραμματεῖον πᾶσαν ἔχον τῆς ὁρθῆς πίστεως τὴν ἀπόδειξιν χρῆ. Ἐὰν μὲν οὖν εὔρω αὐτὸν συντιθέμενον ἐγγράφως, ἐπιμενῶ τῇ κοινωνίᾳ· ἐὰν δὲ λάβω ἀναδυόμενον, ἀποστήσομαι αὐτοῦ τῆς συναφείας. Ἀποδεξαμένου τὸν λόγον τοῦ ἐπισκόπου Μελετίου καὶ τοῦ ἀδελφοῦ Διοδώρου τοῦ συμπρεσβυτέρου (παρῇν γὰρ τοῖς γινομένοις), συνθέμενος δι αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Θεόδοτος ἐκεῖ καὶ παρακαλέσας ἡμᾶς κατελθεῖν ἐπὶ Νικόπολιν, ἵνα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπισκεψώμεθα καὶ αὐτὸν λάβωμεν τῆς μέχρι Σατάλων ὁδοιπορίας συνέμπορον, καταλιπὼν ἡμᾶς ἐν Γητάσοις, ἐπειδὴ κατέλαβε τὴν Νικόπολιν, ἐπιλαθόμενος ὃν παρὸν ἔμοι ἤκουσεν ὃν τε συνέθετο ἡμῖν, ἐκείναις ταῖς ὕβρεσι καὶ ταῖς ἀτιμίαις ἀς μικρῷ πρόσθεν διηγησάμην καταισχύνας ἡμᾶς ἀπέπεμψε.

4. Πῶς οὖν ἦν δυνατόν μοι, τιμιωτάτη κεφαλή, ποιῆσαι τι τῶν προστεταγμένων καὶ δοῦναι ἐπισκόπους τῇ Ἀρμενίᾳ, οὕτω πρὸς με τοῦ κοινωνοῦ τῆς φροντίδος διατεθέντος; Παρὸν οὖν ἐγὼ

7. Ὁ Εὐστάθιος, ἀντιθέτως πρὸς δσα δ Βασίλειος ἐνόμιζε περὶ αὐτοῦ, ἢτο ἀκριβῶς ὅπως τὸν ἔχαρακτήριζεν δ Θεόδοτος· ἥλλασε διαρκῶς φρόνημα, ἢτο «ἀμφαλλάξ», ὅπως ἔλεγαν εὑρύτατα.

8. Ἐδῶ παρουσιάζεται καὶ δ Θεόδοτος μεταβάλλων γνώμην. Εἴναι

τατε, ἐὰν δὲν ἔκαμα τὰς δικαιοτάτας καὶ ἀναντιρρήτους πρὸς αὐτὰ ἀπαντήσεις), ὅτι ἐγὼ μὲν κρίνων ἀπὸ τὴν εἰς ἄλλα θέματα σταθερότητα τοῦ ἀνδρὸς εἴμαι πεπεισμένος ὅτι δὲν μεταστρέφεται τόσον ἐπιπολαίως πρὸς τὰ ἀντίθετα οὔτε ἄλλοτε μὲν δμολογεῖ ἄλλοτε δὲ ἀρνεῖται ὅσα εἶπεν⁷. Ὁ ἀνθρωπος αὐτὸς δὲ ὅποιος ἀποφεύγει καὶ τὸ διὰ τυχόντα πράγματα ψεῦδος ὡς φοβερὸν παράπτωμα, πολὺ περισσότερον δὲν θὰ ἔφθανεν εἰς τὸ κατάντημα νὰ ἐναντιωθῇ εἰς τὴν ἀλήθειαν προκειμένου περὶ τόσον μεγάλων καὶ τόσον πολυσυζητημένων θεμάτων. Ἐὰν δὲ τυχὸν συμβῇ νὰ εἰναι ἀληθινὰ τὰ θρυλούμενα ἀπὸ σᾶς, πρέπει νὰ τοῦ προτείνωμεν ἕνα γραπτὸν ὑπόδειγμα περιέχον δλόκληρον τὴν ἔκθεσιν τῆς ὁρθῆς πίστεως. Ἐὰν μὲν λοιπὸν τὸν εὕρω συμφωνοῦντα ἐγγράφως, θὰ διατηρήσω τὴν κοινωνίαν· ἐὰν δὲ τὸν συλλάβω ὑπαναχωροῦντα, θὰ διακόψω τὴν συνάφειαν μὲν αὐτόν. Ἀφοῦ δὲ δὲιδεσιμώτατος ἀδελφὸς Θεόδοτος μετὰ τὴν ἀποδοχὴν τῆς προτάσεως ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπον Μελέτιον καὶ τὸν ἀδελφὸν Διόδωρον, τὸν συμπρεσβύτερον (διότι καὶ αὐτὸς ἥτο παρὼν εἰς τὴν σύσκεψιν), συνεφώνησεν ἐκεῖ καὶ μᾶς παρεκάλεσε νὰ κατέλθωμεν εἰς τὴν Νικόπολιν, διὰ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἄλλὰ καὶ διὰ νὰ τὸν παραλάβωμεν ὡς συνοδοιπόρον εἰς τὸ ταξίδιον μέχρι Σατάλων, μᾶς ἀφησεν εἰς τὰ Γήτασσα. Ὅταν δὲ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν Νικόπολιν, λησμονήσας ὅσα ἤκουσεν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ὅσα συνεφώνησε μὲν ἡμᾶς, μᾶς ἀπέπεμψε μ' ἐκείνας τὰς προσβλητικὰς καὶ ὑποτιμητικὰς ἐνεργείας, τὰς ὅποιας ἀνέφερα εἰς τὴν ἀρχήν⁸.

4. Πῶς λοιπὸν θὰ μοῦ ἥτο δυνατόν, τιμιωτάτη κεφαλή, νὰ κάμω κάτι ἀπὸ τὰ διαταχθέντα καὶ νὰ δώσω ἐπισκόπους εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἀφοῦ δὲ συνεργάτης εἰς τὸ ἔργον τοῦτο ἐπέ-

προφανές δτι ἐπηρεάσθη ὑπὸ τῶν συμβούλων του, δταν ἐφθασεν εἰς τὴν Νικόπολιν. Τὸ ἴδιον δὲ πιθανῶς συνέβαινε καὶ μὲ τὸν Εὐστάθιον Σεβαστείας, δὲ ὅποιος περιεβάλλετο ἀπὸ ὡρισμένους φιλοδόξους ἀρειανίζοντας κληρικοὺς ποὺ τὸν ἔσυραν πότε πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πότε πρὸς τὰ ἐκεῖ.

προσεδόκων τοὺς ἐπιτηδείους ἄνδρας εὑρήσειν διὰ τὸ εἶναι ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτοῦ καὶ εὐλαβεῖς καὶ συνετοὺς καὶ τῆς γλώττης ἐμπείρους καὶ τὰ λοιπὰ ἴδιώματα τοῦ ἔθνους ἐπισταμένους· ὡν εἰδὼς τὰ ὀνόματα, ἐκῶν σιωπήσομαι, ἵνα μὴ τι ἐμπόδιον γένηται πρὸς τὸ ἐν ἑτέρῳ γοῦν χρόνῳ χρησιμευθῆναι τὴν Ἀρμενίαν. Καὶ νῦν γενόμενος μέχρι Σατάλων ἐν τοιούτῳ σώματι, τὰ μὲν λοιπὰ ἔδοξα τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καθιστᾶν, εἰρηνεύσας τοὺς τῆς Ἀρμενίας ἐπισκόπους καὶ διαλεχθεὶς αὐτοῖς τὰ πρέποντα, ὥστε ἀποθέσθαι τὴν συνήθη διαφορὰν καὶ ἀναλαβεῖν τὴν γνησίαν τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν σπουδήν, δοὺς αὐτοῖς καὶ τύπους περὶ τῶν ἀδιαφόρως κατὰ τὴν Ἀρμενίαν παρανομούμενων, δπως αὐτοῖς προσῆκεν ἐπιμελεῖσθαι. Ἐδεξάμην δὲ καὶ ψηφίσματα παρὰ τῆς Ἐκκλησίας Σατάλων παράκλησιν ἔχοντα δοθῆναι αὐτοῖς παρ’ ἡμῶν ἐπίσκοπον. Ἐπιμελὲς δέ μοι ἐγένετο καὶ τὴν περιχεθεῖσαν βλασφημίαν τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν Κυρίλλῳ, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀρμενίας, ἀνερευνῆσαι, καὶ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ εὗρομεν αὐτὴν ψευδῶς κινηθεῖσαν ἐκ διαβολῆς τῶν μισούντων αὐτόν· ἦν καὶ φανερῶς ὅμολόγησαν ἐφ’ ἡμῶν. Καὶ ἐδόξαμεν μετρίως ἡμεροῦν πρὸς αὐτὸν τὸν ἐν Σατάλοις λαόν, ὥστε μηκέτι αὐτοῦ τὴν κοινωνίαν φεύγειν. Εἰ δὲ μικρὰ ταῦτα καὶ οὐδενὸς ἄξια, ἀλλὰ παρ’ ἡμῶν οὐδὲν ἦν πλέον δυνατὸν γενέσθαι διὰ τὴν ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου περιεργίας ἡμῶν αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἀσυμφωνίαν. Ταῦτα ἔδει μὲν σιωπᾶν, ἵνα μὴ δόξω δημοσιεύειν ἐμαυτοῦ τὰ ὀνεί-

9. Δηλαδὴ τῆς Ἀρμενίας καὶ τῆς ἀρμενικῆς γλώσσης, ἣ δποία ὁμιλεῖτο εἰς τὴν περιοχὴν ἐκείνην παραλλήλως πρὸς τὴν Ἑλληνικήν.

δειξε τοιαύτην συμπεριφοράν ἀπέναντί μου, αὐτὸς μάλιστα διὰ τοῦ ὅποίου ἐγὼ ἀνέμενα ν' ἀνεύρω τοὺς καταλλήλους ἄνδρας; Διότι εἰς τὴν ἐπαρχίαν του ὑπάρχουν καὶ εὐλαβεῖς ἄνδρες καὶ συνετοί καὶ κάτοχοι τῆς ἐπιτοπίας γλώσσης καὶ γνῶσται τῶν ἄλλων ἔθιμων τοῦ ἔθνους τούτου⁹. Μολονότι δὲ γνωρίζω τὰ ὄνόματα αὐτῶν, θὰ τὰ ἀποσιωπήσω ἐπίτηδες, διὰ νὰ μὴ δημιουργηθῇ κανένα ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὴν Ἀρμενίαν κατ' ἄλλην εὐκαιρίαν.

Τώρα δὲ ποὺ ἔφθασα ἔως τὰ Σάταλα μὲ τόσον ταλαιπωρημένον σῶμα, τὰ ἄλλα νομίζω ὅτι ἕρρυθμισα καλῶς μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, ἐφ' ὅσον εἰρήνευσα τοὺς ἐπισκόπους τῆς Ἀρμενίας μεταξύ των καὶ παρήνεσα αὐτοὺς τὰ πρέποντα, ὥστε νὰ ἔγκαταλείψουν τὴν συνηθισμένην ἀδιαφορίαν καὶ ν' ἀναλάβουν τὸν γνήσιον ζῆλον τοῦ Κυρίου ὑπέρ τῶν Ἑκκλησιῶν. Τοὺς ἔδωσα μάλιστα καὶ κανόνας περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ ἐπιμελῶνται ἔκεινων τῶν πραγμάτων εἰς τὰ ὅποια παρατηρεῖται καθ' ὅλην τὴν Ἀρμενίαν παρανομία λόγῳ ἀδιαφορίας. Ἐδέχθην δὲ καὶ ψηφίσματα ἀπὸ τὴν Ἑκκλησίαν τῶν Σατάλων περιλαμβάνοντα τὴν παράκλησιν νὰ τοὺς δοθῇ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπίσκοπος. Προσείλκυσε δὲ καὶ τοῦτο τὴν φροντίδα μου, τὸ νὰ διερευνήσω τὴν συκοφαντίαν ἢ ὅποια προσήφθη εἰς τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν Κύριλλον, τὸν ἐπίσκοπον Ἀρμενίας. Καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ηὔραμεν ὅτι αὗτη ἔκινήθη χωρὶς καμμίαν βάσιν, ἀπὸ διαβολὸς ἔκεινων ποὺ τὸν ἐμισοῦσαν, πρᾶγμα τὸ ὅποιον οὗτοι ὡμοιλόγησαν φανερὰ ἐνώπιόν μας. Καὶ ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην ὅτι μέχρις ἐνὸς βαθμοῦ συνεφιλιώσαμεν μὲ αὐτὸν τὸν λαὸν τῶν Σατάλων, ὥστε νὰ μὴ ἀποφεύγουν πλέον τὴν κοινωνίαν αὐτοῦ εἰς τὸ ἔχῆς.

Ἐὰν δὲ αὐτὰ είναι μικρὰ καὶ ἀνάξια λόγου, πάντως ἀπὸ ἡμᾶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ τίποτε περισσότερον, λόγῳ τῆς πρὸς ἄλλήλους διαφωνίας ἡμῶν τῶν ἴδιων τὴν ὅποιαν προκαλεῖ ἢ ἐπήρεια τοῦ διαβόλου. Αὐτὰ ἐπρεπε βέβαια ν' ἀποσιωπήσω, διὰ νὰ μὴ φανῶ ὅτι δημοσιεύω τὴν αἰσχύνην ἐμοῦ τοῦ ἴδιου· ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχεν ἄλλος τρόπος ν' ἀπο-

δη, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐκ ἦν ἄλλως ἀπολογήσασθαι σου τῇ μεγαλοφυῖᾳ, εἰς ἀνάγκην ἥλθον πᾶσαν τῶν γεγονότων τὴν ἀλήθειαν διηγήσασθαι.

88

121. ΘΕΟΔΟΤΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Πολὺς δὲ χειμὼν καὶ ἐπὶ τὸ μαρτυρίου παραταθείς, ὡς μηδὲ τὰς διὰ γραμμάτων παραμυθίας ἁδίως ἡμῖν ὑπάρχειν. "Οθεν δὲ γάκις οἴδα καὶ ἐπιστείλας τῇ εὐλαβείᾳ σου καὶ δεξάμενος γράμματα. 'Αλλ' ἐπειδὴ δὲ ποθεινότας ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτίσσιμος δὲ συμπρεσβύτερος τὴν μέχρις ὑμῶν ὀδοιπορίαν ὑπέστη, δι' αὐτοῦ καὶ προσφέγγομαί σου τὴν κοσμιότητα καὶ παρακαλῶ προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ χρῆσαι τὴν ἀκοήν τῷ προειρημένῳ, ὥστε παρ' αὐτοῦ διδαχθῆναι τὰ τῶν Ἑκκλησιῶν ἐν οἷς ἔστι καὶ τὴν δυνατὴν σπουδὴν εἰσενέγκασθαι εἰς τὰ προκείμενα. Γίνωσκε δὲ δτι Φαῦστος γράμματα ἔχων ἦκε πρὸς ἡμᾶς παρὰ τοῦ πάπα ἀξιοῦντα αὐτὸν γενέσθαι ἐπίσκοπον. 'Ἐπειδὴ δὲ ἥτησαμεν ἡμεῖς μαρτυρίαν τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων, καταφρονήσας ἡμῶν πρὸς "Ανθιμὸν φάγητο καὶ παρ' αὐτοῦ λαβὼν τὴν χειροτονίαν χωρὶς ἡμετέρας ὑπομνήσεως ἐπανῆκε.

*Ἐπιστολὴ 121. 'Εγράφη τὸ 372 καὶ σχετίζεται μὲ τὴν ἐπιστολὴν 120 πρὸς Μελέτιον 'Αντιοχείας. Δύο διτκείμενα πραγματεύεται. Πρῶτον συνιστᾷ τὸν πρεσβύτερον Σαγκτίσσιμον, δὲ ὁ δποῖος εἶχεν ἔλθει προσφάτως ἀπὸ τὴν Δύσιν, ἀλλ' εἶχε ζῆσει τόσον εἰς τὴν 'Ανατολὴν δσον καὶ εἰς τὴν Δύσιν ἐπὶ πολὺν χρόνον, τώρα δὲ περιοδεύει τὰς Ἑκκλησίας τῆς 'Ανατολῆς διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν κατάστασιν εἰς αὐτὰς καὶ διαφέρῃ σχετικῶς εἰς τὴν Ρώμην. Δεύτερον δίδει πληροφορίαν περὶ ἀντικανονικῆς χειροτονίας τοῦ Φαύστου ὡς ἐπισκόπου πόλεως τῆς Μικρᾶς 'Αρμενίας. 'Ο Βασίλειος, δὲ ὁ δποῖος εἶχε κάποιαν ἐποπτείαν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς ἐκείνης τῆς περιοχῆς, δὲν ἔδεχτο νὰ τὸν χειροτονήσῃ, ἀν δὲν ἔφερεν ἐπιστολὰς ἀπὸ τοὺς δρθιδόξους ἐπισκόπους τῆς περιοχῆς του, τότε δὲ οὕτος μετέβη εἰς τὴν ἄλλην μητρόπολιν τῆς Καππαδοκίας, τὰ Τύανα, καὶ ἔλαβεν ἐκεὶ τὴν χειροτονίαν ἀπὸ τὸν *Ανθιμὸν, χωρὶς συστατικά.

λογηθῶ πρὸς τὴν μεγαλοφυῖαν σου, περιῆλθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ διηγηθῶ δλόκληρον τὴν ἀλήθειαν τῶν γενομένων.

88

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 121

ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

Βαρὺς εἶναι ὁ χειμὼν καὶ ἔχει παραταθῆ τόσον πολύ, ὥστε νὰ μὴ διαθέτωμεν εὔκολα οὕτε τὴν διὰ τῶν γραμμάτων παρηγορίαν. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος πού, τὸ γνωρίζω, καὶ δλίγα γράμματα ἔγραψα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου καὶ δλίγα ἔλαβα. 'Αλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀγαπητότατος ἀδελφὸς ἡμῶν Σαγκτίσσιμος ὁ συμπρεσβύτερος ὑπεβλήθη εἰς τὴν δόδοιπορίαν ἔως τὰ μέρη σας, χαιρετίζω δι' αὐτοῦ τὴν κοσμιότητά σου καὶ παρακαλῶ νὰ προσεύχεσαι ὑπὲρ ἐμοῦ καὶ νὰ δώσῃς τὴν ἀκοήν σου εἰς τὸν προμηνυμονευθέντα, ὥστε νὰ μάθης ἀπὸ αὐτὸν εἰς ποίαν κατάστασιν εύρισκονται τὰ τῶν Ἑκκλησιῶν καὶ νὰ ἐπιδείξῃς τὸν θερμότερον δυνατὸν ζῆλον διὰ τὰ προκείμενα.

Γνώριζε δὲ ὅτι ὁ Φαῦστος ἤλθε πρὸς ἡμᾶς φέρων γράμματα ἀπὸ τὸν πάπταν¹, τὰ δποῖα ἀξιώνουν νὰ γίνῃ αὐτὸς ἐπίσκοπος. 'Επειδὴ δὲ ἡμεῖς ἔζητήσαμεν μαρτυρίαν τῆς εὐλαβείας σου καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, καταφρούήσας ἡμῶν μετέβη εἰς τὸν Ἀνθιμὸν² καὶ λαβών ἀπὸ αὐτὸν τὴν χειροτονίαν χωρὶς κἄν νὰ γίνῃ λόγος δι' ἡμᾶς, ἐπέστρεψεν.

1. 'Η λέξις πάπτας (=πατήρ) ἔχρησιμοποιεῖτο τότε σπανίως μέν, ἀδιακρίτως δὲ διὰ τὸν χαρακτηρισμὸν ἐπισκόπων καὶ μοναχικῶν ἡγετῶν (ἀρβᾶς). 'Εδῶ πρόκειται περὶ συγκεκριμένου γνωστοῦ προσώπου ποὺ ἔχαρακτηρίζετο κατὰ κοινὴν χρῆσιν ὡς πάπτας. "Ισως εἶναι ὁ ἐπίσκοπος Σεβαστείας Εύσταθιος, ὁ δποῖος ἡτο σπουδαῖος μοναχικὸς ἡγέτης.

2. 'Ο Ἀνθιμὸς, ἐπίσκοπος Τυάνων, ἐπιζητοῦσε μητροπολιτικὴν αὐθεντίαν μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας καὶ διὰ τοῦτο ἐπὶ τινα χρόνον δὲν εύρισκετο εἰς καλάς σχέσεις μὲ τὸν Βασίλειον, ἐνῷ βραδύτερον συνεφιλιώθη μαζὶ του.

130. ΘΕΟΔΟΤΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καλῶς καὶ προσηκόντως ἡμῶν καθήψω, τιμιώτατε ὡς ἀληθῶς καὶ ποθεινότατε ἀδελφέ, δτι, ἐξ οὗ ἀνεχωρήσαμεν τότε τῆς σῆς εὐλαβείας τὰς περὶ τῆς πίστεως ἐκείνας προτάσεις τῷ Εὔσταθίῳ φέροντες, οὐδέν σοι οὔτε μικρὸν οὕτε μεῖζον τῶν κατ' αὐτὸν ἐδηλώσαμεν. Ἐγὼ δὲ οὐχ ὡς εὐκαταφρονήτων τῶν παρ' αὐτοῦ γενομένων εἰς ἡμᾶς ὑπερεῖδον, ἀλλ' ὡς εἰς πάντας λοιπὸν τοὺς ἀνθρώπους διαβοηθείσης τῆς φήμης καὶ οὐδενὸς τῆς παρ' ἡμῶν διδασκαλίας εἰς τὸ τὴν προαιρεσιν τοῦ ἀνδρὸς διδαχθῆναι προσδεομένον. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτὸς ἐπενόησεν, ὥσπερ φοβούμενος μὴ δλίγονς σχῆ τῆς ἑαυτοῦ γνώμης μάρτυρας εἰς πᾶσαν ἐσχατιὰν τὰς ἐπιστολὰς ἀς καθ' ἡμῶν συνέγραψε διαπεμψάμενος. Τῆς μὲν οὖν κοινωνίας ἡμῶν αὐτὸς ἀπέρρηξεν ἑαυτὸν μήτε κατὰ τὸν ὀρισμένον τόπον συνδραμεῖν ἡμῖν ἀνασχόμενος μήτε τοὺς μαθητὰς ἑαυτοῦ παραγαγών, ὅπερ ὑπέσχετο, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς στηλιτεύων ἐν πανδήμοις συνόδοις μετὰ τοῦ Κίλικος Θεοφίλου γυμνῆ καὶ ἀπαρακαλόπτω τῇ βλασφημίᾳ ὡς ἀλλότρια τῆς αὐτοῦ

'Επιστολὴ 130. Ἐγράφη ἀργά τὸ 373 ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 374. Ἀντιληφθεὶς δὲ Βασίλειος τὸ πραγματικὸν πρόσωπον τοῦ Εὔσταθίου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 373, τοῦ παρουσίασε προτάσεις δμολογιακὰς πρὸς ὑπογραφήν, τὰς δόποιας καὶ ἐδέχθη ἐκεῖνος τὴν δνοιξιν τοῦ Ιδίου ἔτους. Καίτοι δμως οὔτος ὑπερσχέθη νὰ ἔλθῃ μετὰ τῶν μαθητῶν του πρὸς συνάντησιν τοῦ Βασίλειου, δὲν τὸ ἔπραξε, πρᾶγμα τὸ δόποιον δ τελευταῖος ἔκρινε ὡς διακοπὴν κοινωνίας. Ἀκολούθως εἰς συναθροίσεις τοῦ ποιμνίου ἐπέκρινε τὸν Βασίλειον ὡς διδάσκοντα πεπλανημένα, εἰς δὲ τὴν Κιλικίαν ἔφερε σύμβολον φιλαρειανόν. Αὐτὰ τὰ γεγονότα ἐκθέτει δ Βασίλειος πρὸς τὸν Θεόδοτον, μὲ κάποιαν καθυστέρησιν. Ἐπὶ τέλους δ Θεόδοτος, δ δόποιος παρ' δλίγον θὰ ἀπεξενοῦτο τοῦ Βασίλειου λόγω τῆς φιλίας τοῦ τελευταίου πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Σε-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 130

ΠΡΟΣ ΘΕΟΔΟΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καλῶς καὶ δρθῶς μᾶς ἐπετίμησες, τιμιώτατε ἀληθῶς καὶ ὀγαπητὲ ἀδελφέ, διότι, ἀφ' ὃτου ἀνεχωρήσαμεν ἀπὸ τὴν εὐλάβειάν σου, φέροντες ἔκεινας τὰς προτάσεις περὶ πίστεως πρὸς τὸν Εὔσταθιον, δὲν σοῦ ἀνεφέραμεν τίποτε σχετικῶς μὲ αὐτόν, οὕτε μικρὸν οὕτε μέγα. Ἐγὼ δὲ παρέβλεψα τὰς εἰς βάρος μας ἐνεργείας του, ὅχι διότι ἡσαν ἀνάξιαι λόγου, ἀλλὰ διότι ἡ φήμη περὶ αὐτῶν εἶχε διαδοθῆ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ κανεὶς δὲν ἔχρειάζετο διδασκαλίαν ἀπὸ ἡμᾶς διὰ νὰ καταλάβῃ τὴν προαίρεσιν τοῦ ἀνδρὸς αὐτοῦ. Διότι καὶ αὐτὸς ἔφροντισε διὰ τοῦτο, ὥστε εἰς κάθε γωνίαν τῆς γῆς ἔστειλε τὰς ἐπιστολὰς ποὺ συνέγραψεν ἐναντίον ἡμῶν, σὰν νὰ ἐφοβεῖτο μὴ τυχὸν ἔχη δλίγους μάρτυρας περὶ τῆς γνώμης του.

Αὐτὸς δὲ ᾖδιος λοιπὸν εἶναι ποὺ ἀπεχώρισεν ἐαυτὸν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, καθ' ὃσον οὕτε ἐφάνη συνεπῆς νὰ ἔλθῃ πρὸς συνάντησίν μας εἰς τὸν δρισθέντα τόπον οὕτε τοὺς μαθητάς του ἔφερεν, ὅπως ὑπεσχέθη. Ἀντιθέτως μάλιστα εἰς γενικὰς συναθροίσεις τοῦ ποιμνίου μαζὶ μὲ τὸν Κίλικα Θεόφιλον¹ μᾶς ἐστηλίτευσε μὲ γυμνὴν καὶ ἀπροκάλυπτον βλασφημίαν

βαστείας, θὰ ἥσθιάνθῃ ἱκανοποίησιν, διότι ἐδικαιώθη εἰς τὰς ἀπόψεις του καὶ ἔβεβαιώθη διὰ τῆς παρούσης ἐπιστολῆς διτὶ δ πρῶτος δὲν ἦτο διατεθειμένος νὰ συγχωρήσῃ τὸν δεύτερον.

1. Ὁ Θεόφιλος Ἱεραπόλεως ἦταν Κασταβάλων τῆς Κιλικίας ἦτο φίλος μὲ τὸν Εὔσταθιον Σεβαστείας, ὀλλοτε δὲ καὶ μὲ τὸν Βασίλειον. Τὸ 365 ἐστάλη ὡς ἐκπρόσωπος τῆς συνόδου Λαμψάκου εἰς τὴν Ρώμην, μαζὶ μὲ τὸν Εὔσταθιον καὶ τὸν Σιλουανὸν Ταρσοῦ, δπου διεβεβαίωσαν τὸν ἐπίσκοπον Λιβέριον περὶ τῆς προστηλώσεώς των εἰς τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας. Τὴν ἑδίαν στάσιν εἶχαν τηρήσει οἱ τρεῖς ἐπίσκοποι εἰς τὴν σύνοδον τῆς Λαμψάκου, προφανῶς ἐπηρεασθέντες ἀπὸ τὸν Βασίλειον, πρεσβύτερον ἀκόμη τότε, τὸν δποῖον συνήντησαν εἰς τὴν Εύσινόην μεταβαίνοντες εἰς τὴν σύνοδον. Τώρα δὲ Θεόφιλος τίθεται εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Εὔσταθίου.

διδασκαλίας ταῖς ψυχαῖς τοῦ λαοῦ ἐνσπείραντας δόγματα. Ἰκανὰ μὲν οὖν ἦν καὶ ταῦτα πᾶσαν ἡμῶν συνάφειαν τὴν πρὸς αὐτὸν διαλῦσαι. Ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς Κιλικίαν ἐλθὼν καὶ συντυχὼν Γελασίῳ τινὶ πίστιν αὐτῷ ἔξεθετο, ἦν μόνον ἦν Ἀρείου συγγράψαι καὶ εἴ τις αὐτοῦ γνήσιος μαθητής, τότε δὴ καὶ πλέον πρὸς τὸν χωρισμὸν ἐβεβαιώθημεν λογισάμενοι ὅτι οὕτε Αἰθίοψ ἀλλάξει ποτὲ τὸ δέρμα αὐτοῦ οὕτε πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς οὕτε δὲν διαστρόφοις δόγμασι συντραφεὶς ἀποτρίψασθαι δύναται τὸ κακὸν τῆς αἰρέσεως.

2. Ἐπενεανιεύσατο δὲ τούτοις καὶ γράψας καθ' ἡμῶν, μᾶλλον δὲ συγγράψας λόγους μακροὺς πάσης λοιδορίας καὶ συκοφαντίας γέμοντας, ὑπὲρ ὃν οὐδὲν ἀπεκρινάμεθα τέως διὰ τὸ διδαχθῆναι παρὰ τοῦ ἀποστόλου μὴ ἕαντοὺς ἐκδικεῖν, ἀλλὰ διδόναι τόπον τῇ ὁργῇ, καὶ ἄμα ἐννοήσαντες τὸ βάθος τῆς ὑποκρίσεως μεθ' ἣς πάντα τὸν χρόνον ἡμῖν προσηγένθη ἀφασίᾳ τινὶ ὑπὲρ ἐκπλήξεως κατασχεθῆναι. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν ἐκείνων, τὸ ὑπόγυνιον τοῦτο τολμηθὲν αὐτῷ τίνι οὐκ ἀν φρίκην καὶ ἀποστροφὴν παντελῆ τοῦ ἀνδρὸς ἐνεποίησεν; "Ος γε, ὡς ἀκούω (εἴγε ἀληθῆς ὁ λόγος καὶ μὴ πλάσμα ἐστὶν ἐπὶ διαβολῆ συντεθέν), δτι καὶ ἀναχειροτονῆσαι τινας ἐτόλμησεν, δ μέχρι σήμερον οὐδεὶς τῶν αἱρετικῶν ποιήσας φαίνεται. Πῶς οὖν δυνατὸν πράως φέρειν ἡμᾶς τὰ τοιαῦτα καὶ ιάσιμα εἶναι νομίζειν τοῦ ἀνδρὸς τὰ ἀμαρτήματα; Μὴ τοίνυν ψευδέσι λόγοις παράγεσθε μηδὲ ὑπονοίαις ἀνδρῶν πάντα εὐκόλως πρὸς τὸ κακὸν ἐκλαμβανόντων πείθεσθε, ὡς ἄρα ἡμεῖς ἀδιάφορα τιθέμεθα τὰ τοιαῦτα. Γίνωσκε γάρ, ποθεινότατε ἡμῖν καὶ τιμιώ-

2. Ἱερ. 13, 23.

3. Βλ. Ρωμ. 12, 19.

4. Παρὰ ταῦτα καὶ ἄλλοι αἱρετικοὶ ἀναχειροτονοῦσαν κληρικούς, δπως οἱ Δονατισταί.

ώς ἐνσπείραντας διαφορετικά δόγματα ἀπὸ τὴν ἴδικήν του διδασκαλίαν εἰς τὰς ψυχὰς τοῦ λαοῦ.

Ίκανὰ μὲν ἀσφαλῶς θὰ εἴναι καὶ μόνον αὐτά, διὰ νὰ διαλύσουν τὸν πρὸς αὐτὸν σύνδεσμόν μας. Ὅταν δὲ ἐπιπροσθέτως, ἔλθων εἰς Κιλικίαν καὶ συναντήσας κάποιον Γελάσιον, τοῦ παρουσίασεν ἔνα σύμβολον πίστεως ποὺ μόνον ὁ Ἀρείος ἢ ὁ ποιοσδήποτε γνήσιος μαθητὴς τοῦ Ἀρείου ἡδύνατο νὰ συντάξῃ, τότε πλέον ἔβεβαιώθημεν ἀπολύτως περὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ χωρισμοῦ ἀπὸ αὐτόν, κατανοήσαντες ὅτι οὕτε ὁ Αἰθίοψ θ' ἀλλάξῃ ποτὲ τὸ δέρμα του, οὕτε ἡ λεοπάρδαλις τὰς κηλίδας της οὕτε ὁ ἀνατραφεὶς εἰς διεστραμένα δόγματα ἥμπορεῖ ν' ἀποτινάξῃ τὸ κακὸν τῆς αἵρεσεως².

2. Εἰς αὐτὰς δὲ τὰς κακοβούλους ἐνεργείας προσέθεσε καὶ ἄλλην, ὅτι ἔγραψεν ἐναντίον μας, μᾶλλον δὲ συνέγραψε λόγους μακρούς, γεμάτους ἀπὸ κάθε εἴδους ἐμπαιγμὸν καὶ συκοφαντίαν. Ἔναντι αὐτῶν δὲν ἔδωσαμεν ἔως τώρα καμμίαν ἀπόκρισιν, διότι ἔδιδάχθημεν ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου νὰ μὴ ἐκδικούμεθα, ἀλλὰ νὰ δίδωμεν τόπον εἰς τὴν δργήν³, καὶ ἐπίστης διότι, ὅταν ἀντελήφθημεν τὸ βάθος τῆς ὑποκρισίας, μὲ τὴν δποίαν συμπεριεφέρθη πρὸς ἡμᾶς ὅλον τὸν καιρόν, κατελήφθημεν ἀπὸ ἔνα εἶδος ἀφασίας λόγῳ τῆς καταπλήξεως.

’Ακόμη καὶ τίποτε νὰ μὴ εἴχε μεσολαβήσει ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἔκεινα, εἰς ποῖον δὲν θὰ ἐπροκαλοῦσε φρίκην καὶ δλοκληρωτικὴν ἀποστροφὴν διὰ τὸν ἀνθρωπὸν αὐτὸν αὐτὸ τὸ τελευταῖον τόλμημα; Ὅπως ἀκούω δὲ (ἄν εἴναι ἀληθινὴ ἡ φήμη καὶ δὲν ἐπλάσθη χάριν διαβολῆς), αὐτὸς ἐτόλμησε καὶ νὰ ἀναχειροτονήσῃ μερικοὺς κληρικούς, πρᾶγμα ποὺ κανεὶς ἀπὸ τοὺς αἱρετικοὺς δὲν φαίνεται νὰ ἔκαμε μέχρι σήμερον⁴. Πῶς λοιπὸν εἴναι δυνατὸν νὰ ὑποφέρωμεν μὲ πραότητα τοιαῦτα πράγματα καὶ νὰ θεωρήσωμεν ὅτι αἱ πλάναι τοῦ ἀνδρὸς εἴναι θεραπεύσιμοι; Μή παρασύρεσθε λοιπὸν ἀπὸ ψευδεῖς λόγους καὶ μὴ πείθεσθε εἰς ὑπονοίας ἀνδρῶν οἱ ὁποῖοι εἴναι εὔκολοι εἰς τὸ νὰ ἔκλαμβάνουν τὰ πάντα πρὸς τὸ καλόν, ὅτι τάχα κρίνομεν ἀδιάφορα τὰ τοιαῦτα πράγματα ἡμεῖς. Διότι πρέπει νὰ γνω-

τατε, δτι ούπω οίδα τοσοῦτον πένθος ἀλλοτε τῇ ψυχῇ μου παραδεξάμενος δσον νῦν, δτε ἥκουσα τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν τὴν σύγχυσιν. Ἐλλὰ μόνον εὐχον, ἵνα δώῃ ἡμῖν ὁ Κύριος μηδὲν κατὰ θυμὸν ἐνεργεῖν, ἀλλ᾽ ἔχειν τὴν ἀγάπην, ἣτις πούκ ἀσχημονεῖ, οὐ φυσιοῦται». «Ορα γὰρ δπως οἱ μὴ ἔχοντες ταύτην ἐπήρθησαν μὲν ὑπὲρ τὰ μέτρα τὰ ἀνθρώπινα, ἐνασχημονοῦσι δὲ τῷ βίῳ κατατολμῶντες πράξεων, ὃν ὁ παρελθὼν χρόνος οὐκ ἔχει τὰ ὑποδείγματα.

90

195. ΕΥΦΡΟΝΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΚΟΛΩΝΙΑΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ

Διὰ τὸ μακρὰν ἀπωκῆσθαι τῶν ὁδενομένων τόπων τὴν Κολωνίαν, ἦν ὁ Κύριος ἔδωκεν ὑπὸ σοὶ διιθύνεσθαι, πολλάκις, καν τοῖς ἀλλοις ἀδελφοῖς ἐπιστέλλωμεν τοῖς κατὰ τὴν μικρὰν Ἀρμενίαν, ὅκνηρῶς πέμπομεν γράμματα πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου μηδένα ἐλπίζοντες εἶναι τὸν μέχρις ἐκείνων διακομίζοντα. Ἐλλὰ νῦν ἡ αὐτόν σε παρέσεσθαι προσδοκῶντες ἢ διαπεμφθήσεσθαι τὴν ἐπιστολὴν παρὰ τῶν ἐπισκόπων οἰς ἐπεστείλαμεν, καὶ γράφομεν τῇ εὐλαβείᾳ σου καὶ προσαγορεύομέν σε διὰ τοῦ γράμματος, δμοῦ μὲν σημαίνοντες δτι δοκοῦμεν ἔτι εἶναι ὑπὲρ τῆς γῆς, δμοῦ δὲ παρακαλοῦντες προσεύχεσθαι ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα ὁ Κύριος ἐλαττώσῃ τὰς θλίψεις καὶ τὸ πολὺ τοῦτο βάρος τῆς ὁδύνης τῆς νῦν ἐπικειμένης ταῖς καρδίαις ἡμῶν, οἴόν τι νέφος, ἀφ' ἡμῶν ἀπαγάγη. Ἐσται δὲ τοῦτο, ἐὰν ταχεῖαν δῷ τὴν ἐπάνοδον τοῖς θεο-

5. Α' Κορ. 13, 4.

'Ἐπιστολὴ 195. Ἐγράφη τὸ 375 ἐπ' εὐκαιρίᾳ συνελεύσεως, ἡ δποία

ρίζης, ποθεινότατε εἰς ἡμᾶς καὶ τιμιώτατε, ὅτι δὲν ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔδέχθην ποτὲ ἄλλοτε τόσον μέγα πένθος εἰς τὴν ψυχήν μου, ὃσον τώρα ποὺ ἥκουσα τὴν σύγχυσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν. Ἐλλὰ μόνον νὰ εὔχεσαι νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος νὰ μὴ ἐνεργήσωμεν τίποτε εἰς κατάστασιν θυμοῦ, ἀλλὰ νὰ ἔχωμεν ἀγάπην ἡ δύοια «δὲν ἀσχημονεῖ, δὲν ἐπαίρεται»⁵.

Διότι βλέπε πῶς οἱ ἀνθρωποι, ποὺ δὲν τὴν ἔχουν, ὑπερβησαν τὰ ἀνθρώπινα μέτρα καὶ ἀσχημονοῦν εἰς τὴν ζωὴν τολμῶντες νὰ ἐκτελοῦν πράξεις τῶν δύοιων ὑποδείγματα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸ παρελθόν.

90

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 195

ΠΡΟΣ ΕΥΦΡΟΝΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Ἐπειδὴ ἡ Κολωνία, τὴν δύοιαν ὁ Κύριος ἔδωσεν εἰς τὴν διοίκησίν σου, εύρισκεται μακρὺ ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους, ἀν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας στέλλομεν συχνὰ γράμματα, πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου γράφομεν διστακτικά, διότι δὲν ἔλπιζομεν ὅτι θὰ εὕρωμεν ἀνθρώπον νὰ τὰ μεταφέρῃ. Ἐλλὰ τώρα, ἀναμένοντες ἡ ὁ ἕδιος νὰ εἴσαι παρὼν ἡ νὰ προωθηθῇ ἡ ἐπιστολὴ ἀπὸ τοὺς ἐπισκόπους πρὸς τοὺς δύοιους τὴν ἐστείλαμεν, γράφομεν πρὸς τὴν εὐλάβειάν σου καὶ σὲ χαιρετίζομεν μὲ τὸ γράμμα τοῦτο, ἀφ' ἐνὸς μὲν πληροφοροῦντές σε ὅτι φαίνεται νὰ εἴμεθα ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν, ἀφ' ἐτέρου δὲ παρακαλοῦντές σε νὰ προσεύχεσαι ὑπὲρ ἡμῶν, ὡστε ὁ Κύριος νὰ ἐλαττώσῃ τὰς θλίψεις καὶ ν' ἀπομακρύνῃ τὸ μέγα τοῦτο βάρος τῆς ὁδύνης ποὺ σὰν σύννεφον πλακώνει τὰς καρδίας μας.

Θὰ συμβῇ δὲ τοῦτο, ἀν δώσῃ ταχεῖαν ἐπάνοδον εἰς τοὺς

ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας. «Ο Εὐφρόνιος μετ' ὀλίγους μῆνας ἐπρόκειτο νὰ μετατεθῇ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν Νικοπόλεως.

φιλεστάτοις ἐπισκόποις, οἱ νῦν εἰσιν ἐν τῇ διασπορᾷ δίκας διδόντες ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας.

91

229. ΤΟΙΣ ΚΛΗΡΙΚΟΙΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Καὶ παρ' ἐνὸς εὐλαβοῦς καὶ δευτέρου γενόμενον ἔργον πληροφορεῖ ἡμᾶς τῇ συμβουλίᾳ τοῦ Πνεύματος πείθεσθαι γίνεσθαι. "Οταν γὰρ μηδὲν ἢ ἀνθρώπινον πρὸ δοφθαλμῶν κείμενον, μηδὲ σκοπῷ οἰκείας ἀπολαύσεως πρὸς τὰς ἐνεργείας ὁρμῶσιν οἱ δσιοι, ἀλλ ὅδεν τοῦ εὐαρεστεῖν τῷ Θεῷ προθέμενοι, δῆλον δτι Κύριός ἐστιν ὁ τὰς καρδίας αὐτῶν κατευθύνων. "Οπον δὲ ἄνδρες πνευματικοὶ τῶν βουλευμάτων κατάρχουσιν, ἔπειται δὲ τούτοις λαὸς Κυρίου ἐν συμφωνίᾳ τῆς γνώμης, τίς ἀμφιβάλλει μὴ οὐχὶ κοινωνίᾳ τῇ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐκχέαντος, τὴν βουλὴν γεγενῆσθαι; "Οθεν καὶ αὐτοὶ καλῶς εἰκάσατε τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν καὶ συλλειτονργὸν Ποιμένιον κατὰ Θεὸν κεκινῆσθαι, δις καὶ ἐπέστη ὑμῖν ἐν καιρῷ καὶ ἥλθεν ἐπὶ τὸν τρόπον τοῦτον τῆς παραμυθίας. Οδ ἐγὼ οὐχὶ τὴν εὑρεσιν μόνον τοῦ συμφέροντος ἐπιτιθῶ, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς γνώμης γενναῖον θαυμάζω, δτι μὴ εἰς ὑπερθέσεις ἀγαγὼν τὸ πρᾶγμα ἔξελνσε μὲν τὴν σπουδὴν τῶν ἐπιζη-

*Ἐπιστολὴ 229. Ἐγράφη τὸ 375. "Οταν ἀπέθανεν δὲ δρθόδοξος ἐπίσκοπος Νικοπόλεως τῆς Μικρᾶς Ἀρμενίας Θεόδοτος, δὲ Εὔστάθιος Σεβαστείας μὲ τὴν προστασίαν τοῦ βικαρίου Πόντου Δημοσθένους ἔχειροτόνησε τὸν Φρόντωνα διάδοχόν του, δὲ δποῖος τώρα ἔκλινε πρὸς τὸν ἀρειανισμόν. Οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως δμως δὲν τὸν ἐδέχθησαν καὶ κατόπιν αἰτήσεώς των μετέβη ἐκεῖ δὲ πρίσκοπος Σατάλων Ποιμένιος, τὸν δποῖον εἶχε χειροτονήσει πρό τινων ἐτῶν δὲ Βασίλειος, πρὸς ἔξετασιν τῆς καταστάσεως. Αὕτος δὲ

θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, οἱ δόποιοι εἶναι τώρα διεσπαρμένοι, ύφιστάμενοι τιμωρίας λόγῳ τῆς εὔσεβείας των.

91

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 229

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ

1. Κάθε ἔργον, ἐπιτελούμενον ἔστω ἀπὸ Ἑνα ἢ δύο εὐσεβεῖς ἀνθρώπους, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι γίνεται μὲ τὴν συνεργίαν τοῦ Πνεύματος. Διότι, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ πρὸ δοθαλμῶν κανένας ἀνθρώπινος ὑπολογισμὸς καὶ οἱ ὅσιοι ἀναλαμβάνουν τὰς ἐνεργείας ὅχι μὲν σκοπὸν τὴν ἴδικήν των ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ μὲ πρόθεσιν νὰ πράξουν ὅτι εἶναι εὐάρεστον εἰς τὸν Θεόν, εἶναι φανερὸν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ κατευθύνει τὰς καρδίας των εἶναι ὁ Κύριος. "Οπου δὲ τὴν πρωτοβουλίαν ἀναλαμβάνουν ἀνθρώποι πνευματικοί, τοὺς ἀκολουθεῖ δὲ ὁ λαὸς τοῦ Κυρίου μὲ σύμφωνον γνώμην, ποῖος ἀμφιβάλλει ὅτι τὰ σχέδια ἔγιναν μὲ τὴν κοινωνίαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ δόποιος ἔχει τὸ αἷμά του ὑπὲρ τῶν Ἔκκλησιῶν;

"Ἐπομένως καὶ σεῖς καλῶς εἰκάσατε ὅτι ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς καὶ συλλειτουργὸς ἡμῶν Ποιμένιος ἐκινήθη θεοπρεπῶς. "Ἐφθασεν εἰς τὴν κατάλληλον στιγμὴν πλησίον σας καὶ ἤκολούθησεν αὐτὸν τὸν τρόπον τῆς παραμυθίας. "Ἐγὼ δὲ ὅχι μόνον ἐπαινῶ τὴν εὔρεσιν τῶν συμφερόντων εἰς σᾶς ἀλλὰ καὶ θαυμάζω τὴν γενναιότητα τῆς γνώμης, καθ' ὃσον μὲ τὸ νὰ μὴ παραπέμψῃ τὴν ὑπόθεσιν εἰς ἀναβολάς, δὲν διέλυσε τὸν ζῆλον τῶν ζητησάντων τὴν ἐπέμβασίν του οὔτε ἔδωσε και-

μ' ἔξαιρετικὴν ταχύτητα ἐπρότεινεν εἰς τοὺς Νικοπολίτας τὴν μετάκλησιν τοῦ ἐπισκόπου Κολωνίας Εύφρονίου, πρᾶγμα τὸ δόποιον καὶ ἔγινεν. "Αλλὰ φυσικὰ τοῦτο δυσηρέστησε τοὺς κατοίκους Κιλικίας, ἐνῷ παραλλήλως ἡ ταχύτης ἐνεργείας, ποὺ ἀσφαλῶς ὠφέλησε τὴν δρθόδοξον μερίδα, ἔδιδεν ἀφορμὴν κριτικῆς περὶ τῆς κανονικότητος αὐτῆς.

τούντων, ἔδωκε δὲ καιρὸν φυλακῆς τοῖς ἀντιποιουμένοις, ἐπήγειρε δὲ τὰς ἐπιβουλὰς τῶν ἐφεδρευόντων, ἀλλ’ εὐθὺς τῷ καλῷ βουλεύματι τὸ τέλος ἐπήγαγεν. ⁹Ον πανέστιον φυλάξειεν δὲ Κύριος τῇ ἑαυτοῦ χάριτι, ὥστε τὴν Ἐκκλησίαν δμοίαν ἑαυτῇ διαμεῖναι ἐν τῇ δμοτίμῳ τοῦ προλαβόντος διαδοχῆς, καὶ μὴ δοῦναι χώραν τῷ πονηρῷ δε νῦν, εἴπερ ποτέ, τῇ καταστάσει τῶν Ἐκκλησιῶν δυσχεραίνει.

2. Τοὺς δὲ ἐν Κολωνίᾳ ἀδελφοὺς πολλὰ μὲν καὶ ἡμεῖς παρεκαλέσαμεν διὰ γραμμάτων, καὶ ὑμεῖς δὲ ἀποδέχεσθαι αὐτῶν ὀφείλετε τὴν διάθεσιν μᾶλλον ἢ παροξύνειν αὐτοὺς ὡς διὰ σμικρότητα παροφθέντας, μηδὲ τῇ καταφρονήσει προάγειν αὐτοὺς εἰς φιλονικίαν. Διότι πεφύκασί πως οἱ φιλονικοῦντες ἀβουλότεροι γίνεσθαι καὶ πολλὰ τῶν ἴδιων κακῶς διατίθεσθαι, ὑπὲρ τοῦ λυπῆσαι τοὺς ἐναντιουμένους. Οὐδεὶς δὲ οὕτω μικρὸς ὡς μὴ δύνασθαι νῦν κακῶν μεγάλων ἀφορμὴν παρασχεῖν τοῖς ἔθέλουσιν ἀφορμήν. Καὶ τοῦτο οὐ στοχαζόμενοι λέγομεν, ἀλλὰ πείρᾳ κακῶν οἰκείων δεδιδαγμένοι, δὲ παραγάγοι δὲ Θεὸς ταῖς ὑμετέραις προσευχαῖς. Συνεύξασθε δὲ καὶ ἡμῖν τὴν εὐοδίαν, ἵνα παραγενόμενοι δρμισθῶμεν ὑμῖν ἐπὶ τῷ παρόντι ποιμένι καὶ συμπαρακληθῶμεν ἐπὶ τῇ ἀναχωρήσει τοῦ κοινοῦ πατρὸς ἡμῶν.

1. Σώζονται γράμματα τοῦ Βασιλείου καὶ πρὸς τοὺς κληρικοὺς Κολωνίας καὶ πρὸς τοὺς ἀξιωματούχους Κολωνίας, γραφέντα ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ (ἐπιστολαὶ 227 καὶ 228).

ρὸν εἰς τοὺς ἀντιπάλους ν' ἀντιδράσουν οὕτε διήγειρε τὰς ἐ-
πιβουλὰς τῶν ἔνεδρευόντων, ἀλλ' ἀμέσως ἐπεράτωσε τὴν
ἔνέργειαν μὲ τὴν ὄρθην του ἀπόφασιν. Εἴθε δὲ ὁ Κύριος διὰ τῆς
χάριτός του νὰ τὸν διαφυλάξῃ μαζὶ μὲ τὴν οἰκογένειάν του,
ῶστε ἡ Ἐκκλησία νὰ μείνῃ χωρὶς μεταβολὰς διὰ τῆς διαδο-
χῆς τοῦ προτιγουμένου ἐπισκόπου ἀπὸ δύμοτιμον ἄνδρα, καὶ
νὰ μὴ δώσῃ ἔδαφος εἰς τὸν πονηρόν, δὸποιος περισσότερον
ἀπὸ κάθε ὄλλην φορὰν τώρα ἐπιβουλεύεται τὴν καλὴν κατά-
στασιν τῶν Ἐκκλησιῶν.

2. Ὡς πρὸς δὲ τοὺς ἀδελφοὺς τῆς Κολωνίας, ἡμεῖς μὲν τοὺς
παρηγορήσαμεν πολὺ μὲ γράμματα¹, σεῖς δὲ ὀφείλετε νὰ δείξετε
μᾶλλον κατανόησιν διὰ τὴν διάθεσίν των παρὰ νὰ τοὺς πα-
ροξύνετε δίδοντες εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι παρεμερί-
σθησαν λόγῳ τῆς ἀσημότητός των, καὶ νὰ μὴ τοὺς προκα-
λῆτε εἰς φιλονικίαν μὲ τὴν περιφρόνησίν σας. Διότι ἐκ φύσεως
οἱ φιλονικοῦντες γίνονται κάπως ἀβουλότεροι καὶ διευθετοῦν
κακῶς πολλὰ ἀπὸ τὰ ζητήματά των, διὰ νὰ λυπήσουν τοὺς
ἀντιπάλους των. Κανεὶς δὲ δὲν εἶναι τόσον μικρός, ὑστερεῖ
μὴ δύναται νὰ δώσῃ ἀφορμὴν μεγάλων κακῶν εἰς τοὺς ἀνα-
ζητοῦντας ἀφορμήν. Καὶ λέγομεν τοῦτο ὅχι θεωρητικῶς, ἀλ-
λὰ διδαχθέντες ἀπὸ τὴν πεῖραν τῶν ἴδικῶν μας δεινῶν, τὰ
ὅποια εἴθε διὰ τῶν προσευχῶν σας ν' ἀπομακρύνῃ δὲ Θεός.

Εὔχηθῆτε δὲ καὶ δι' ἡμᾶς καλὸν ἐρχομόν, ὑστε μὲ τὴν ἀ-
φιξίν μας νὰ συγχαρῶμεν διὰ τὸν σημερινὸν ποιμένα καὶ νὰ
συμπαρηγορηθῶμεν διὰ τὴν ἀποδημίαν τοῦ κοινοῦ πατρὸς
ἡμῶν².

228. ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

Ἐδεξάμην τὰ γράμματα τῆς κοσμιότητος ὑμῶν καὶ ηὐχαρίστησα τῷ παναγίῳ Θεῷ, δτι, ἄσχολοι ὅντες περὶ τὴν μέριμναν τῶν δημοσίων, οὐκ ἐν παρέργῳ τίθεσθε τὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλ’ ἔκαστος, ὡς ὑπὲρ ἴδιου πράγματος καὶ συνέχοντος αὐτοῦ τὴν ζωήν, οὕτως ἐμερίμνησε, καὶ ἐπεστείλατε ἡμῖν ἀνιώμενοι ἐπὶ τῷ χωρισμῷ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου ὑμῶν Εὐφρονίου, δν οὐκ ἀφείλετο ὑμῶν ἡ Νικόπολις, ἀλλὰ δικαιολογουμένη μὲν εἴποι ἀν δτι τὸν οἰκεῖον ἀπέλαβε, θεραπευομένη δὲ φθέγξεται ὑμῖν φωνὴν μητρὶ φιλοστόργῳ πρέπουσαν, δτι κοινὸν ἔξει πρὸς ὑμᾶς τὸν πατέρα, δς ἐν μέρει ἐκατέροις τῆς ἑαυτοῦ μεταδώσει χάριτος, οὔτε ἐκείνους ἔάσει τι παθεῖν ἐκ τῆς τῶν ἐναντίων ἐπιδρομῆς καὶ ὑμᾶς τῆς συνήθους κηδεμονίας οὐκ ἀποστερήσει. Τοῦ τε οὖν καιροῦ τὴν χαλεπότητα λογισάμενοι καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας ἀναγκαῖον σώφρονι γνώμῃ καταμαθόντες, σύγγνωτε μὲν τοῖς ἐπισκόποις ἐπὶ ταύτην ἐλθοῦσι τὴν δόδὸν τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραινέσατε δὲ ἑαυτοῖς δ πρέπει ἀνδράσι τέλειον μὲν τὸν οἰκεῖον νοῦν κεκτημένοις, εἰδόσι δὲ καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀγαπώντων ὑποθήκας προσίεσθαι. Ὑμᾶς μὲν γὰρ εἰκὸς πολλὰ τῶν κινουμένων ἀγνοεῖν διὰ τὸ ἐν ἐσχατιᾳ τῆς Ἀρμενίας τετάχθαι· ἡμεῖς δέ, οἱ μέσοις ἐμβεβηκότες τοῖς πράγμασι καὶ πανταχό-

¹Ἐπιστολὴ 228. Ἐγράφη τὸ 375, διὰ νὰ καθησυχάσῃ τοὺς κατοίκους τῆς Κολωνίας Μικρᾶς Ἀρμενίας διὰ τὴν μετάθεσιν τοῦ ἐπισκόπου τῶν Εὐφρονίου εἰς τὴν Νικόπολιν. Ὁ Βασίλειος τοὺς δίδει τὴν ἐλπίδα δτι πιθανὸν νὰ χειροτονήσῃ ἄλλον ἐπίσκοπον δι’ αὐτούς, προτρέπει δὲ πρὸς τὸ παρόν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 228

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΟΥΧΟΥΣ ΤΗΣ ΚΟΛΩΝΙΑΣ

"Ελαβα τὸ γράμμα τῆς τιμιότητός σας καὶ τὴν ὑχαρίστησα τὸν πανάγαθον Θεὸν ποὺ, ἐνῷ εἴσθε ἀπησχολημένοι μὲ τὴν ὑπὲρ τῶν δημοσίων φροντίδα, δὲν θεωρεῖτε πάρεργον τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰς ὑποθέσεις τῶν Ἑκκλησιῶν ἀντιθέτως δικήνας σας ἐφρόντισε τόσον πολὺ δι' αὐτάς, σὰν νὰ ἥτο ἴδική του ὑπόθεσις καὶ σὰν νὰ ἔξηρτάτο ἀπὸ αὐτάς ἡ ζωή του. Μᾶς ἐγράψατε λοιπὸν ἐκφράζοντες τὴν δυσαρέσκειάν σας διὰ τὸν ἀποχωρισμὸν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου σας Εὐφρονίου, τὸν δόποιον δὲν σᾶς ἀφήρεσεν ἡ Νικόπολις. Πράγματι, ἂν ἀπελογεῖτο κατηγορουμένη ἀπὸ σᾶς, θὰ ἥδυνατο νὰ εἴπῃ ὅτι ἐπῆρεν δπίσω τὸν ἴδικόν της, ἂν δὲ ἀπήντα εἰς εὔγενεῖς παραστάσεις σας, θὰ σᾶς ἔλεγε μὲ φωνὴν ποὺ ταιριάζει εἰς φιλόστοργον μητέρα ὅτι θὰ ἔχῃ ἀπὸ κοινοῦ μὲ σᾶς τὸν πατέρα, διότιος θὰ μεταδώσῃ τὴν χάριν του καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς, διαμοιράζων δικαίως· οὕτε ἔκείνους θ' ἀφήσῃ νὰ πάθουν τίποτε ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν ἀντιπάλων καὶ σᾶς δὲν θὰ στερήσῃ τῆς ἀπαραιτήτου κηδεμονίας.

Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὅψιν τὰς δυσκολίας τῶν καιρῶν καὶ κατανοοῦντες μὲ σώφρονα κρίσιν τὴν ἀνάγκην τῆς διευθετήσεως τῶν πραγμάτων, συγχωρήσατε τοὺς ἐπισκόπους ποὺ ἐφήρμοσαν αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς ἀποκατάστασιν τῶν Ἑκκλησιῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, παραινέσατε δὲ εἰς ἑαυτοὺς ὅσα ἀρμόζουν εἰς ἀνδρας ποὺ καὶ τὴν ἴδικήν των νοημοσύνην κατέχουν τελείαν καὶ τῶν ἀγαπώντων αὐτοὺς τὰς ὑποδείξεις γνωρίζουν νὰ δέχωνται. Διότι σεῖς, εὐρισκόμενοι εἰς τὴν ἐσχατιάν τῆς Ἀρμενίας, είναι φυσικὸν ν' ἀγνοῆτε πολλὰ ἀπὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἀνακινοῦνται, ἥ-

^{ν'} ἀρκοῦνται εἰς τὸ νὰ θεωροῦν τὸν Εὐφρόνιον ὡς ἴδικόν των ἐπίσκοπον.

θεν ἐφ' ἑκάστης ἡμέρας ταῖς ἀκοαῖς βαλλόμενοι τῶν καταστρε-
φομένων Ἐπικλησιῶν, ἐν πολλῷ ἀγῶνι ἐσμεν, μήποτε δὲ κοινὸς
ἔχθρος τῇ μακρῷ εἰρήνῃ τοῦ βίου ἡμῶν βασικήνας ἐπισπεῖραι
δυνηθῆ τὰ ἑαυτοῦ ζιζάνια καὶ τοῖς καθ' ὑμᾶς τόποις, καὶ γένη-
ται καὶ τὸ τῶν Ἀρμενίων μέρος κατάβρωμα τῶν ὑπεναντίων.
Ἄλλὰ νῦν μὲν ἡσυχάσατε, ὥσπερ σκεύους ἀγαθοῦ χρῆσιν κοι-
νὴν ἔχειν πρὸς τὸν γείτονας ὑμῶν καταδεξάμενοι. Μικρὸν δὲ
ὑστερον, ἂν δῷ δὲ Κύριος τὴν ἐπιδημίαν ἡμῶν, καὶ τελεωτέραν
παραμνθίαν τῶν γενομένων ἐκδέξεσθε, ἐὰν τοῦτο ὑμῖν ἀναγ-
καῖον καταφανῇ.

93

246. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ

"Οταν ἵδω καὶ τὸ κακὸν εὐοδούμενον καὶ τὴν ὑμετέραν εὐ-
λάβειαν κεκμηκνίαν καὶ ἀπαγορεύονταν πρὸς τὸ συνεχὲς τῶν
ἐπηρειῶν, ἀθυμίας πληροῦμαι. "Οταν δὲ πάλιν τὴν μεγάλην χεῖρα
τοῦ Θεοῦ ἐννοήσω καὶ δτὶ οἴδεν ἀνορθοῦν τὸν κατερραγμένους
καὶ ἀγαπᾶν δικαίους, συντρίβειν δὲ ὑπερηφάνους καὶ καθαιρεῖν
ἀπὸ θρόνων δινάστας, πάλιν μεταβαλὼν κουφότερος γίνομαι
ταῖς ἐλπίσι καὶ οἶδα δτὶ διὰ τῶν προσευχῶν ὑμῶν ταχεῖαν δεί-
ξει ἡμῖν δὲ Κύριος τὴν γαλήνην. Μόνον μὴ ἀποκάμητε προσευ-
χόμενοι, ἀλλ' ὅν λόγοις ἐστὲ διδάσκαλοι, τούτων ἐπὶ τοῦ παρόν-
τος καιροῦ ἔργῳ πᾶσιν ἐναργῆ σπουδάσατε προσθεῖναι τὰ ὑπο-
δείγματα.

¹Ἐπιστολὴ 246. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 376, πρὸς τοὺς Ὁρθοδόξους
τῆς Νικοπόλεως. Διὰ τὰ περιστατικὰ βλέπε τὴν ἐπομένην ἐπιστολὴν 247.

μεῖς δὲ ποὺ ζῶμεν μέσα εἰς τὰ πράγματα καὶ καθημερινῶς κτυπώμεθα ἀπὸ παντοῦ εἰς τὰς ἀκοὰς ἀπὸ πληροφορίας περὶ τῶν καταστρεφομένων Ἐκκλησιῶν, εἴμεθα εἰς πολλὴν ἀγωνίαν, μήπως ὁ κοινὸς ἔχθρὸς ζηλεύσας τὴν μακροχρόνιον εἰρήνην τοῦ βίου σας ἡμπορέσῃ νὰ σπείρῃ τὰ ζιζάνια του καὶ εἰς τοὺς ἴδικούς σας τόπους καὶ γίνη οὕτω καὶ ἡ χώρα τῶν Ἀρμενίων λεία τῶν ἀντιπάλων.

Ἄλλὰ τώρα ἡσυχάσαστε, δεχόμενοι νὰ ἔχετε μαζὶ μὲ τοὺς γείτονάς σας κοινὴν χρῆσιν ἐνός, οὕτως εἰπεῖν, ἀγαθοῦ σκεύους· δλίγον ἀργότερα δέ, ἐὰν δώσῃ ὁ Κύριος νὰ σᾶς ἐπισκεφθῶμεν, θὰ λάβετε καὶ πληρεστέραν παραμυθίαν δι' ὃ, τι συνέβη, ἐὰν τοῦτο σᾶς φανῇ ἀναγκαῖον.

93

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 246 ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ

“Οταν βλέπω καὶ τὸ κακὸν νὰ εὐδοκιμῇ καὶ τὴν εὐλάβειάν σας νὰ είναι κουρασμένη καὶ ἀπογοητευμένη ἀπὸ τὰς συνεχεῖς συμφοράς, καταλαμβάνομαι ἀπὸ ὀθυμίαν. “Οταν δὲ πάλιν σκεφθῶ πόσον μεγάλη είναι ἡ χειρ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι αὐτὸς γνωρίζει νὰ ἀνορθώνῃ ὅσους ἔπεσαν κάτω συντετριμένοι καὶ ν' ἀγαπᾶ τοὺς δικαίους, νὰ συντρίβῃ τοὺς ὑπερηφάνους καὶ νὰ καθαιρῇ τοὺς ἰσχυρούς ἀπὸ τοὺς θρόνους¹, πάλιν ἀλλάσσω διάθεσιν, γίνομαι ἐλαφρότερος λόγω τῶν ἐλπίδων καὶ γνωρίζω ὅτι διὰ τῶν προσευχῶν σας ὁ Κύριος θὰ μᾶς δείξῃ τὴν γαλήνην.

Μόνον νὰ μὴ κουρασθῆτε προσευχόμενοι ἀντιθέτως φροντίσατε εἰς τὴν παροῦσαν κρίσιν νὰ προσφέρετε εἰς ὅλους ἐμπράκτως σαφῆ παραδείγματα τῶν ἀρετῶν, τῶν ὄποιων είσθε διδάσκαλοι.

1. Βλ. Ψαλμ. 145, 8. Λουκ. 1, 52.

247. ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΙΣ

"Οτε ἐνέτυχον τοῖς γράμμασιν ὑμῶν τῆς δσιότητος, δσον ἐστέναξα καὶ ὠδυράμην, δτι καὶ ταῦτα τὰ κακὰ ταῖς ἔμαυτοῦ ἀκοαῖς ὑπεδεξάμην, πληγὰς μὲν καὶ ὕβρεις εἰς ὑμᾶς αὐτούς, πόρθησιν δὲ οἴκων καὶ ἐρήμωσιν πόλεως καὶ πατρίδος δλης ἀνατροπήν, διωγμὸν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἰερέων, ἐπανάστασιν λύκων καὶ ποιμνίων διασποράν. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἐπαυσάμην τοῦ στεναγμοῦ καὶ τῶν δακρύων, πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Δεσπότην ἀποβλέψας, οἶδα καὶ πέπεισμαι, δ καὶ ὑμᾶς γινώσκειν βούλομαι, δτι ταχεῖα ἔσται ἡ ἀντίληψις καὶ οὐκ εἰς τέλος ἔστιν ἡ ἐγκατάλειψις. Ὁ μὲν γὰρ πεπόνθαμεν διὰ τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν πεπόνθαμεν, τὴν δὲ αὐτοῦ βοήθειαν διὰ τὴν περὶ τὰς Ἐκκλησίας ἑαυτοῦ ἀγάπην καὶ εὐσπλαγχνίαν δ φιλάνθρωπος ἐπιδείξεται. Οὐ μέντοι παρελίπομεν καὶ παρόντες τοὺς ἐν δυνάμει καθικετεύοντες καὶ ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου τοῖς ἀγαπῶσιν ἡμᾶς ἐπιστέλλοντες ἐπισχεθῆναι τῆς δργῆς τὸν λυσσῶντα. Καὶ οἷμαι παρὰ πολλῶν ἥξειν αὐτῷ κατάγνωσιν, ἐὰν μὴ ἅρα δ καιρὸς θορύβου πεπληρωμένος μηδεμίαν δῷ σχολὴν περὶ ταῦτα τοῖς ἐπὶ τῶν πραγμάτων.

*Ἐπιστολὴ 247. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 376, δλίγον μετά τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 246, κατόπιν νέων τρομερῶν πληροφοριῶν. Ὁ Εὔσταθιος Σεβαστείας, ὑποστηρίζομενος ἀπὸ τὸν βικάριον Πόντου Δημοσθένην, εἶχε χειροτονήσει ἐπίσκοπον Νικοπόλεως τὸν Φρόντωνα, ἐνῷοι οἱ Ὀρθόδοξοι ἀντιδρῶντες ἐπέτυχαν τὴν ἑκεῖ μετάκλησιν τοῦ Εὐφρονίου ἀπὸ τὴν Κολωνίαν. Ὁ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 247
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΝΙΚΟΠΟΛΙΤΑΣ

“Οταν ἀνέγνωσα τὸ γράμμα τῆς ὁσιότητός σας, πόσον ἔστέναξα καὶ ἐθρήνησα, ποὺν ἐπέπρωτο νὰ ἀκούσουν τ’ αὐτιά μου καὶ αὐτὰ τὰ κακά· πληγάς καὶ ὕβρεις εἰς βάρος σας, λεηλασίαν οἴκων καὶ ἐρήμωσιν πόλεως καὶ ἀναστροπὴν διοκλήρου τῆς πατρίδος, διωγμὸν Ἐκκλησίας καὶ φυγὴν ἵερεών, ἐπανάστασιν λύκων καὶ διασπορὰν ποιιμένων. Ἀλλά, ὅταν ἐπαυσα τὸν στεναγμὸν καὶ τὰ δάκρυα καὶ ἀπέβλεψα πρὸς τὸν Δεσπότην εἰς τοὺς οὐρανούς, κατενόησα καὶ ἐπείσθην — καὶ θέλω νὰ τὸ γνωρίζετε καὶ σεῖς αὐτὸ — ὅτι ἡ βοήθεια θὰ εἶναι ταχεῖα καὶ ἡ ἐγκατάλειψις δὲν θὰ εἶναι παντοτινή. Ὁ, τι ἐπάθαμεν, τὸ ἐπάθαμεν λόγω τῶν ἀμαρτιῶν μας, τὴν δὲ βοήθειαν αὐτοῦ θὰ ἐπιδείξῃ ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς λόγω τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας του πρὸς τὰς Ἐκκλησίας.

Πάντως δὲν παρελείψαμεν νὰ καθικετεύσωμεν τοὺς ἐν ἔξουσίᾳ, παρουσιασθέντες εἰς αὐτούς, καὶ νὰ γράψωμεν εἰς ὅσους ἀπὸ τὴν αὐλὴν μᾶς ἀγαποῦν νὰ συγκρατήσουν τὴν δργὴν τοῦ λυσσασμένου αὐτοῦ ἀνθρώπου. Καὶ νομίζω ὅτι θὰ ἔλθῃ ἀπὸ πολλοὺς ἐπιτίμησις εἰς βάρος του, ἐκτὸς ἐάν ὁ παρὼν χρόνος, ὅπως εἶναι γεμάτος ἀπὸ σύγχυσιν¹, δὲν δώσῃ εὐκαιρίαν εἰς τοὺς κυβερνῶντας ν’ ἀσχοληθοῦν μὲ τέτοια ζητήματα.

Δημοσθένης ἐνήργησεν ὥστε οἱ ναοὶ τῶν Ὁρθοδόξων νὰ περιέλθουν εἰς χεῖρας τῶν Ἀρειανῶν καὶ γενικώτερον ἐδίωξε τὸ δρθόδοξον πλήρωμα.

1. Οἱ Γότθοι πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Οῦννους κατήρχοντο ἀπειλητικοὶ πρὸς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου, τὸ 376, καὶ δλων ἡ προσοχὴ ἦτο ἐστραμμένη πρὸς τὸν ἔξ αὐτῶν κίνδυνον.

205. ΕΛΠΙΔΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ

Πάλιν ἡμεῖς τὸν ἀγαπητὸν καὶ συμπρεσβύτερον Μελέτιον ἐκινήσαμεν ἐπὶ τὴν σὴν ἀγάπην προσηγορίας ἡμῶν διακομίζοντα. Οὗ εἰ καὶ πάνυ ἐγνώκειμεν φείδεσθαι διὰ τὴν ἀσθένειαν, ἦν ἐκουσίως ἑαυτῷ ἐπηγάγετο δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, δῆμος καὶ ἡμῖν αὐτοῖς πρέπον εἶναι κρίνοντες διὰ τοιούτων προσφθέγγεσθαι σε, τῶν δυναμένων δσα διαφεύγει τὸ γράμμα παρ' ἑαυτῶν ὁράσως ἀναπληρῶσαι καὶ οἷονεὶ ἀντ' ἐπιστολῆς ἐμψύχου γενέσθαι τῷ τε γράφοντι καὶ τῷ δεχομένῳ, καὶ τὸν αὐτοῦ δὲ πόθον ἀναπληροῦντες ὃν ἔχει ἀεὶ περὶ τὴν σὴν τελειότητα ἀφ' οὗ εἰς πεῖραν ἀφίκετο τῶν ἐν σοὶ καλῶν, καὶ νῦν αὐτὸν ἐλθεῖν ὡς σὲ ἐδυσωπήσαμεν, δι' οὗ καὶ τὸ τῆς ἐπισκέψεως ἀποπληροῦμεν χρέος καὶ παρακαλοῦμεν προσεύχεσθαι σε ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, ἵνα δῷ ἡμῖν δὲ Κύριος ἥρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγειν, τῆς ἐκ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου ἐπηρείας ἀπαλλαγεῖσιν. Εἰ δὲ καὶ τῇ σῇ συνέσει ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον καταφαίνεται εἰς ταῦτὸν ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν καὶ συντυχεῖν καὶ τοῖς λοιποῖς τιμιωτάτοις ἀδελφοῖς τοῖς τὴν παραλίαν κατοικοῦσιν ἐπισκόποις, αὐτὸς καὶ ἡμῖν ἀπόδειξον τόπον καὶ καιρὸν καθ' δν ἔσται τοῦτο καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐπίστειλον, ἵνα ἐπὶ ὠρισμένοις καταλιπόντες ἔκαστος τὴν ἐν χερσὶν ἀσχο-

*Ἐπιστολὴ 205. Ἐγράφη τὸ 375. Οἱ Ἐπίδιοις ἢτο ἐπίσκοπος εἰς παραλιακὴν πόλιν τοῦ Πόντου. Λόγω τῆς φιλίας τούτου πρὸς τὸν Βασίλειον δὲ Εὐστάθιος Σεβαστείας εἶχε διακόψει τὴν πρὸς αὐτὸν κοινωνίαν ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῶν δῆθεν φιλικῶν του σχέσεων μὲ τὸν φιλαρειανὸν ἐπίσκοπον Ἀμασείας. Οἱ Βασίλειοι εἰς τὴν προσπάθειάν του νά δργανώσῃ τὸ δρθό-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 205
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΛΠΙΔΙΟΝ

Πάλιν ἔκινήσαμεν τὸν ἀγαπητὸν συμπρεσβύτερον Μελέτιον νὰ μεταφέρῃ τὸν χαιρετισμόν μας εἰς τὴν ἀγάπην σου. Ἀν καὶ εἴχαμεν ἀποφασίσει νὰ τὸν προφυλάξωμεν λόγῳ τῆς ἀσθενείας, τὴν δποῖαν ἑκουσίως προεκάλεσεν εἰς τὸν ἔαυτόν του, δουλαγωγῶν τὴν σάρκα διὰ τὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, ὅμως ἡλλάξαμεν γνώμην. Ἐπειδὴ ἐκρίναμεν πρέπον δι’ ἡμᾶς τοὺς ἰδίους νὰ ἀπευθυνθῶμεν εἰς ἐσὲ διὰ τοιούτων ἀνδρῶν οἱ δποῖοι νὰ δύνανται εὔκολα ν’ ἀναπληρώσουν μόνοι μὲ τοὺς λόγους των ὅσα διαφεύγουν ἀπὸ τὸ γράμμα καὶ νὰ γίνουν ἔνα εἶδος ἐμψύχου ἐπιστολῆς καὶ διὰ τὸν γράφοντα καὶ διὰ τὸν λαμβάνοντα, ἀλλ’ ἐπίστης ἐπειδὴ ἡθελήσαμεν νὰ ίκανοποιήσωμεν τὸν πόθον ποὺ πάντοτε τρέφει διὰ τὴν τελειότητά σου, ἀφ’ ὃτου ἀπήλαυσε τῶν ἀγαθῶν προσόντων σου, τὸν παρεκαλέσαμεν νὰ ἔλθῃ εἰς σὲ τώρα. Δι’ αὐτοῦ λοιπὸν πληρώνομεν καὶ τὸ χρέος τῆς ἐπισκέψεως καὶ παρακαλοῦμεν νὰ προσεύχεσαι ὑπὲρ ἡμῶν καὶ τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ ὁ Κύριος νὰ διάγωμεν ἡρεμον καὶ ἥσυχον βίον, ἀφοῦ ἀπαλλαγῶμεν ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν ἔχθρῶν τοῦ Εὐαγγελίου.

Ἐὰν δὲ καὶ εἰς τὴν σύνεσίν σου φαίνεται πρέπον καὶ ἀναγκαῖον νὰ συναντηθῶμεν μεταξύ μας, νὰ συναντήσωμεν δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀδελφοὺς ἐπισκόπους ποὺ διαμένουν εἰς τὴν παραλίαν, σὺ δὲ ἴδιος ὑπόδειξε τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον κατὰ τὸν δποῖον θὰ ἡδύναστο νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ συνάντησις καὶ γράψε εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ν’ ἀναθέσουν ὁ καθένας εἰς ὡρισμένον πρόσωπον τὰς τρεχούσας ὑποθέσεις, διὰ νὰ

λίαν δυνηθῶμέν τι τῶν εἰς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ποιῆσαι, καὶ ἀνελεῖν μὲν τὰς ἐξ ὑπονοιῶν νῦν ἡμῖν πρὸς ἀλλήλους ἐγγιωμένας λύπας, κυρώσαι δὲ τὴν ἀγάπην ἣς ἄνευ ἀτελῆ εἶναι πάσης ἐντολῆς ἐργασίαν αὐτὸς ἡμῖν ὁ Κύριος διωρίσατο.

96

206. ΕΛΠΙΔΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Νῦν μάλιστα τῆς τοῦ σώματος ἀσθενείας αἰσθάνομαι, δτε δρῶ μοι τοσοῦτον ἐμποδίζονταν τῇ τῆς ψυχῆς ὠφελείᾳ. Εἴ γάρ μοι κατὰ νοῦν ἔχωρει τὰ πράγματα, οὐκ ἀν δι’ ἐπιστολῶν οὐδὲ διὰ μέσων ἀνθρώπων προσεφθεγγόμην ὑμᾶς, ἀλλ’ αὐτὸς ἀν δι’ ἐμαυτοῦ καὶ τὸ τῆς ἀγάπης ἀπεπλήρουν χρέος καὶ ἐγγύθεν ἀπέλανον τοῦ πνευματικοῦ κέρδους. Νῦν δὲ οὕτω διάκειμαι ὡς ἀγαπητῶς καὶ τὰς τῆς πατρίδος κινήσεις ὑφίστασθαι, ἃς ἀναγκαίως ποιούμεθα ἐπισκεπτόμενοι τὰς κατὰ τὴν χώραν ἡμῶν παροικίας. Ἄλλὰ παράσχοι ὁ Κύριος καὶ ὑμῖν ἴσχὺν καὶ προθυμίαν καὶ ἐμοὶ πρὸς τῇ σπουδῇ ἦν ἔχω νῦν καὶ δύναμιν, ὥστε, καθὼς παρεκάλεσα ὑμᾶς, πραγματεύσασθαι ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν γενομένοις ἐπὶ τῆς Κομανικῆς ἐνορίας. Φοβοῦμαι δὲ περὶ τῆς σῆς κοσμιότητος μήπον σοι ἐμπόδιον γένηται ἡ περὶ τῶν οἰκείων λύπη. Καὶ γάρ ἔμαθον ὅτι σε ἔθλιψε παιδίον τελευτῆς οὗ τὴν στέρησιν ὡς μὲν πάππω λυπηρὰν εἶκός εἶναι, ὡς δὲ ἀνδρὶ πρὸς τοσοῦτον ἥδη διαβεβηκότι τῆς ἀρετῆς καὶ ἐπισταμένῳ τῶν ἀνθρωπίνων τὴν φύσιν ἐκ τε τῆς κατὰ τὸν χρόνον ἐμπειρίας καὶ ἐκ τῆς πνευματικῆς διδασκαλίας ἀκόλουθον μὴ πάντη

*Ἐπιστολὴ 206. Ἐγράφη τὸ 375. Παραμυθητική πρὸς τὸν ἐπίσκοπον

δυνηθῶμεν νὰ κάμωμεν κάτι πρὸς οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, καὶ νὰ ἄρωμεν μὲν δυσαρεσκεῖας ποὺ προκαλοῦνται πρὸς ἀλλήλους λόγῳ ὑπονοιῶν, νὰ ἐπιβεβαιώσωμεν δὲ τὴν ἀγάπην, χωρὶς τὴν ὅποιαν ἡ πραγμάτωσις κάθε ἐντολῆς εἶναι ἀτελής, ὅπως ὁ Κύριος ὔρισεν.

96

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 206 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΛΠΙΔΙΟΝ

Τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος αἰσθάνομαι ἴδιαιτέρως τώρα ὅπότε βλέπω πόσον ἐμποδίζει τὴν πρόοδον τῆς ψυχῆς μου. Διότι, ἔάν τὰ ζητήματα ἔβαδιζαν σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν μου, δὲν θὰ σᾶς ἔχαιρετις δι’ ἐπιστολῶν οὔτε διὰ μέσου ἀνθρώπων, ἀλλ’ ἔγὼ ὁ ἕδιος προσωπικῶς καὶ τὸ χρέος τῆς ἀγάπης θὰ ἔξεπλήρωνα καὶ ἀπὸ πλησίου θὰ ἀπήλουσα τὴν πνευματικὴν ὠφέλειαν. Τώρα ὅμως εἴμαι εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε μὲ δυσκολίαν νὰ ὑφίσταμαι καὶ εἰς τὴν πατρίδα ἀκόμη τὰς κινήσεις, τὰς ὅποιας κάμνομεν κατ’ ἀνάγκην, ἐπισκεπτόμενοι τὰς ἐνορίας τῆς ἐπαρχίας μας. Ἄλλ’ εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος καὶ εἰς σᾶς ἰσχὺν καὶ προθυμίαν καὶ εἰς ἐμέ, πέραν τῆς προθυμίας ποὺ ἔχω τώρα, δύναμιν, ὥστε, ὅπως σᾶς παρεκάλεσα, νὰ πραγματοποιηθῇ ὀπὸ τῆς ἡμᾶς ἡ ἀπόλαυσις τῆς συναντήσεως, ὅταν θὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν περιοχὴν τῶν Κομάνων.

Φοβοῦμαι δὲ μὴ τυχὸν γίνη ἐμπόδιον εἰς τὴν κοσμιότητά σου ἡ λύπη περὶ τῶν οἰκογενειακῶν σου πραγμάτων. Διότι ἔμαθα ὅτι σὲ ἐλύπησεν ὁ θάνατος ἐνὸς παιδιοῦ, τοῦ ὀποίου ἡ ἀπώλεια είναι φυσικὰ λυπηρὰ εἰς σὲ τὸν πάππον του· ἀλλὰ δι’ ἓνα ἀνδρα σὸν ὅποιος ἔχει φθάσει εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἀρετῆς καὶ γνωρίζει καλὰ τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων

¹Ἐλπίδιον διὰ τὴν ἀπώλειαν ἐγγονοῦ καὶ ἔκφρασις ἐλπίδος διὰ τὴν συνάντησίν των.

δύσφορον εἶναι τῶν οἰκειοτάτων τὸν χωρισμόν. Καὶ γὰρ οὐ τὰ αὐτὰ ἀπαιτεῖ ἡμᾶς τε καὶ τοὺς τυχόντας τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος. Οἱ μὲν γὰρ συνηθείᾳ ζῶσιν, ἡμεῖς δὲ κανόνι τῆς πολιτείας τῇ ἐντολῇ τοῦ Κυρίου κεχρήμεθα καὶ τοῖς προλαβοῦσι τῶν μακαρίων ἀνδρῶν ὑποδείγμασιν, ὃν τὸ μεγαλοφυὲς τῆς διανοίας ἐπὶ τῶν περιστατικῶν καιρῶν μάλιστα διεδείκνυτο. Ἰνα οὖν καὶ αὐτὸς ὑπόδειγμα ἀνδρείας καὶ τῆς ἐπὶ τοῖς ἐλπιζομένοις ἀληθινῆς διαθέσεως καταλίπῃς τῷ βίῳ, δεῖξον σαντὸν μὴ καμπτόμενον τῷ πάθει, ἀλλ' ὑψηλότερον ὅντα τῶν λυπηρῶν, τῇ μὲν θλίψει ὑπομένων, τῇ δὲ ἐλπίδι χαιρῶν. Μηδὲν οὖν τούτων γένηται κώλυμα πρὸς τὴν ἐλπιζομένην ἡμῖν συντυχίαν. Τοῖς μὲν γὰρ νηπίοις αὐτάρκης ἡ ἡλικία πρὸς τὸ ἀνέγκλητον, ἡμεῖς δὲ ὑπεύθυνοι ἐσμεν τὰ διατεταγμένα ἡμῖν ὑπηρετεῖν τῷ Δεσπότῃ καὶ εἰς πάντα εὑθετοι εἶναι τῇ οἰκονομίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἣς μεγάλους τοὺς μισθοὺς τοῖς πιστοῖς καὶ φρονίμοις οἰκονόμοις ὁ Κύριος ἡμῶν ἐταμιεύσατο.

ἀπὸ τὴν πολυετῆ ἐμπειρίαν καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν διδασκαλίαν, εἶναι ἀκόλουθον νὰ μὴ εἶναι τόσον ἀφόρητος ὁ χωρισμὸς τῶν οἰκείων. Διότι ὁ Κύριος δὲν ζητεῖ τὰ ἴδια ἀπὸ ἡμᾶς καὶ ἀπὸ τοὺς συνήθεις ἀνθρώπους. Πράγματι ἔκεινοι μὲν ζοῦν κατὰ συνήθειαν, ἡμεῖς δὲ ὡς κανόνα τῆς διαγωγῆς χρησιμοποιοῦμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου καὶ τὰ προηγηθέντα παραδείγματα τῶν μακαρίων ἀνδρῶν, τῶν ὅποιων ἡ μεγαλοφύΐα τῆς διανοίας κυρίως κατὰ τοὺς δυσχερεῖς καιροὺς ἐπιδεικνύεται.

Διὰ ν' ἀφήσῃς λοιπὸν καὶ σὺ εἰς τὸν κόσμον ὑπόδειγμα ἀνδρείας καὶ ὄρθης διαγωγῆς βασιζομένης εἰς τὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθά, δεῖξε ὅτι δὲν κάμπτεσαι ἀπὸ τὸ πάθος, ἀλλ' είσαι ὑψηλότερα ἀπὸ τὰς λύπας, εἰς μὲν τὴν θλῖψιν ὑπομένων, εἰς δὲ τὴν ἐλπίδα χαίρων. Ἄσ μὴ γίνῃ λοιπὸν τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἐμπόδιον πρὸς τὴν συνάντησιν τὴν ὅποιαν ἐλπίζομεν νὰ πραγματοποιήσωμεν. Διότι, ἐνῷ εἰς τὰ νήπια ἡ μικρὰ ἡλικία των εἶναι ἀρκετὴ πρὸς ἔξασφάλισιν τοῦ ἀκατηγορήτου, ἡμεῖς εἴμεθα ὑπεύθυνοι νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Δεσπότην σύμφωνα μὲ τὰ διατεταγμένα καὶ νὰ εἴμεθα καθ' ὅλα ἔτοιμοι διὰ τὴν διαχείρισιν τῶν ὑποθέσεων τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν δὲ τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ὁ Κύριος ἡμῶν ἔχει ἐπιφυλάξει μεγάλους μισθοὺς εἰς τοὺς πιστοὺς καὶ φρονίμους οἰκονόμους.

I
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΚΛΗΡΙΚΟΥΣ

Δύο ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς ἐκφράζουν τὰ φιλικὰ αἰσθήματα τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς παραλήπτας κατὰ τρόπον ἀξιοθαύμαστον καὶ ζητοῦν συνέχισιν τῆς φιλικῆς ἐπικοινωνίας (ἐπιστολαὶ 118 καὶ 134).

Ἄξιοσμείωτος εἶναι ἡ ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὔσεβωνᾶν (ἐπιστολὴ ὑπὸ ἀριθμὸν 31), διὰ τῆς ὁποίας παρακαλεῖται οὗτος νὰ φροντίσῃ διὰ τὴν θεραπείαν τοῦ ἐπιφέροντος συγγενοῦς τοῦ Βασιλείου Ὑπατίου, δ ὁποῖος ἔπασχε προφανῶς ἀπὸ ψυχικὴν νόσον. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ζητεῖ ἀπὸ τὸν παραλήπτην νὰ καλέσῃ ἀνθρώπους τῆς παροικίας του ποὺ εἶχαν θεραπευτικὸν χάρισμα, διὰ νὰ ἐφαρμόσουν αὐτὸν εἰς τὸν ἄρρωστον.

Αἱ δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Ἀσχόλιον (ὑπὸ ἀριθμὸν 154 καὶ 164) διακρίνονται ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω. Ὁ Βασίλειος ἥσθιάνετο ἀγαλλίασιν, διὰν ἐπικοινωνοῦσε μὲ συναδέλφους του ἀπομακρυσμένων περιοχῶν, καὶ μάλιστα τῶν πέραν τοῦ Αἰγαίου, αἱ ὅποιαι τότε ἔζοῦσαν εἰς εἰρήνην. Αὕτα τὰ αἰσθήματα ἐκφράζει μὲ τὴν πρώτην ἐπιστολὴν ἀπαντῶν εἰς τὸν Ἀσχόλιον, δ ὁποῖος ἤνοιξε τὴν ἀλληλογραφίαν.

Ἡ ἀλληλογραφία τῶν δύο ἀνδρῶν ἐσυνεχίσθη. Εἰς ἀλληνεύκαιρίαν δ Ἀσχόλιος τοῦ εἶχε περιγράψει κατορθώματα μαρτύρων τῆς περιοχῆς του, καὶ παλαιοτέρων, δπως δ ἄγιος Δημήτριος, καὶ νεωτέρων, μαρτυρησάντων κατὰ τὰς τελευταίας ἐπιδρομὰς τῶν Γότθων. Ὁ Βασίλειος ἐκδηλώνει τὴν χαράν του διὰ τὰς πληροφορίας καὶ τὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν ἀποστολὴν λειψάνων μάρτυρος, παρέχει δὲ καὶ αὐτὸς μὲ τὴν σειράν του πληροφορίας περὶ

τῆς θιβερᾶς καταστάσεως εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς (ἐπιστολὴ 164).

‘Ο ‘Ασχόλιος μετ’ ὀλίγα ἔτη ἐβάπτισεν εἰς τὴν ἔδραν του τὸν νέον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Θεοδόσιον, δὲ ὅποῖς ἐτάχθη ἀμέσως μὲ τὴν παράταξιν τῶν Ὀρθοδόξων. Αὐτὴ ἡ ἀπόφασις μετέβαλε τελείως τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καὶ ἐσήμαινε τὴν ἐπικράτησιν τῆς Ὀρθοδοξίας· ἀλλ’ ὁ Βασίλειος δὲν ἐπέζησε διὰ νὰ τὴν ἔδῃ.

‘Η τελευταία ἐπιστολὴ τῆς ὁμάδος αὐτῆς (ύπ’ ἀριθμὸν 135) εἶναι μία ἀπὸ τὰς σπουδαιοτέρας τῆς συλλογῆς ὀλοκλήρου. Γραμμένη πιθανῶς τὸ 373 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν πρεσβύτερον Διόδωρον, διαπρεπῇ θεολόγον τῆς Ἀντιοχείας, συνιδρυτὴν τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς πόλεως ταύτης, καθηγητὴν τοῦ Ἰωάννου Χρυσοστόμου καὶ μετέπειτα ἐπίσκοπον τῆς Ταρσοῦ, γενετείρας τοῦ ἀποστόλου Παύλου. Τὰ συγγράμματα τοῦ Διοδώρου ἔξετιμῶντο βαθύτατα, δχι μόνον διὰ τὴν φιλολογικὴν καὶ θεολογικὴν ἐμβρίθειάν των, ἀλλ’ ἐπίσης διὰ τὸ εἰς αὐτὰ ἐκφραζόμενον ὄρθοδοξὸν φρόνημα ὡς πρὸς τὸ τριαδολογικὸν πρόβλημα. ‘Αλλ’ ὅταν ἐξεδηλώθη ἡ νεστοριανικὴ αἵρεσις, κατὰ τὴν ὅποιαν ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ δὲν ἦνώθησαν εἰς μίαν προσωπικὴν ὀλότητα, ἀντιθέτως δὲ παρέμειναν χωρισταὶ καὶ αὐτοτελεῖς, διεπιστώθη ὅτι αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶχε τὰς ρίζας τῆς εἰς παλαιοτέρας ἀντιοχειανὰς ἀντιλήψεις. ‘Ο Διόδωρος ἐθεωρήθη φυσικὰ ὡς πρόδρομὸς τῆς, καὶ τὰ συγγράμματά του ἐπαυσαν νὰ διαβάζωνται, καὶ ἐπομένως ἐπαυσαν ἐπίσης νὰ ἀντιγράφωνται, διὰ τοῦτο δὲ ἐχάθησαν ὅλα.

‘Εδῶ ὁ Βασίλειος κρίνει μὲ εἰλικρίνειαν καὶ φιλικὸν ἐνδιαφέρον δύο ἔργα ποὺ τοῦ ἐστειλεν διόδωρος. ‘Ἐπαινεῖ δὲ μὲ πολὺ κολακευτικοὺς λόγους τὸ ἔνα, καὶ διὰ τὰς ἄλλας ἀρετάς του καὶ διὰ τὴν συντομίαν του, προβαίνει ὅμως εἰς ὡρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὸ ἄλλο, τὸ ὅποῖον μάλιστα εὑρίσκει ὑπερβολικὰ ἐκτενές. Θὰ τὸν ἔλεγε φλύαρον, ἂν δὲν ἦτο πολὺ εὐγενής. Ποῖα εἶναι τὰ δύο αὐτὰ κρινόμενα συγγράμματα δὲν γνωρίζομεν καὶ οὕτε θὰ εἶχεν ἀξίαν νὰ τὸ γνωρίζωμεν, ἐφ’ ὅσον ἔχουν χαθῆ.

118. ΙΟΒΙΝΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΠΕΡΡΗΣ

"Ἐχω σε χρεώστην ὀφλήματος ἀγαθοῦ. Ἐδάνεισα γάρ σου χρέος ἀγάπης, ὃ χρή με ἀπολαβεῖν σὺν τόκῳ, ἐπειδὴ καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τὸ τοιοῦτον εἰδος τῶν τόκων οὐ παρατεῖται. Ἀπόδος τοίνυν, ὃ φίλη κεφαλή, ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πατρίδι. Τοῦτο μὲν οὖν ἔστιν αὐτὸν τὸ κεφάλαιον. Τίς δὲ ἡ προσθήκη; Τὸ σὲ εἶναι τὸν παραγνόμενον ἄνδρα τοσούτῳ ἡμῶν διαφέροντα δσῳ πατέρες εἰσὶ βελτίους παίδων.

134. ΠΑΙΟΝΙΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ

"Οσον ηὐφρανας ἡμᾶς τοῖς γράμμασιν εἰκάζεις πον πάντως αὐτοῖς οἰς ἐπέστειλας· οὕτω τὸ καθαρὸν τῆς καρδίας, ἀφ' ἣς προ-

¹Ἐπιστολὴ 118. Ἐγράφη πρὸς τὸ τέλος τοῦ 372. Ὁ Βασίλειος εἰς μίαν περιοδείαν του εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν Ἰοβίνον, πρᾶγμα τὸ δόπιον παρομοιάζει μὲν ἐντοκον δάνειον. Φυσικὰ τώρα ἀπαιτεῖ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοῦ δανταποδώσῃ τὴν ἐπίσκεψιν, σὰν νὰ τοῦ ἐπιστρέφῃ τὸ κεφάλαιον. Τόκος δὲ θὰ εἴναι ἡ διαφορὰ εἰς ἀξίαν τῆς προσωπικότητος τούτου ἀπὸ τὴν δῆθεν χαμηλοτέρας ποιότητος ίδικήν του προσωπικότητα, ὅπως μὲ ταπεινοφροσύνην ισχυρίζεται. Ἡ φιλικὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ είναι ἔξαιρετον δεῖγμα τῆς ρητορικῆς ἐπιστολογραφικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

²Ἐπιστολὴ 134. Ἐγράφη τὸ 373. Ἐνδιαφέρουσα είναι ἡ τελευταία σημείωσις μὲ τὴν δόπιον δικαιολογεῖ τὸ δτὶ ἔγραψεν ίδιοχεῖ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 118
ΠΡΟΣ ΙΟΒΙΝΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΠΕΡΡΗΣ

Σὲ ἔχω χρεώστην ἐνὸς ἀγαθοῦ χρέους. Διότι σ' ἐδάνεισα μὲ ἔνα ποσὸν ἀγάπης, τὸ δποῖον πρέπει νὰ ξαναπάρω μαζὶ μὲ τόκον, ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἡμῶν δὲν ἀπαγορεύει τέτοιο εἶδος τόκων. Ἐπομένως, ὡς φίλη κεφαλή, ἀπόδοσέ το ἐρχόμενος εἰς τὴν πατρίδα μας.

Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κεφάλαιον. Ποία δὲ εἶναι ἡ αὔξησις μὲ τὸν τόκον; Τὸ δτι αὐτὸς ποὺ θὰ ἔλθῃ εἰσαι σύ, ἔνας ἄνδρας τόσον ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς ὅσον ίκανώτεροι εἶναι οἱ πατέρες ἀπὸ τὰ παιδιά των.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 134
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΠΑΙΟΝΙΟΝ

Πόσον μᾶς ηὕφρανες μὲ τὸ γράμμα σου, τὸ εἰκάζεις ἀσφαλῶς καὶ σὺ δ ἕδιος ἀπὸ ὅσα ἔγραψες μὲ τόσην εἰλικρίνειαν ἔξεδηλώ-

ρως τὴν ἐπιστολήν. Εἶχε μεγάλα ἐνδιαφέροντα διὰ τὴν στενογραφίαν, ὃπως δεινύεται ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς ὑπ' ἀριθμὸν 135, 333 καὶ 334, καὶ, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν σημείωσιν αὐτήν, εἶχεν ἐκπαιδεύσει ἀρκετούς καλλιγράφους καὶ ταχυγράφους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἅδιου. Ἀλλὰ προφανῶς τοὺς ἥθελεν δλους μοναχούς, ὡστε, δταν μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἡσθένησαν καὶ ἀλλοὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸν κοσμικὸν βίον, δὲν εἶχε πλησίον του κανένα. Βεβαίως αὐτὸ ἥτο κάτι τὸ πρόσκαιρον, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῶμεν δτι ὁ Βασιλεὺς ἐστερεῖτο ταχυγράφων ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Εἶναι φανερὸν δτι τόσον αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου ὅσον καὶ τὰ συγγράμματά του ἔγραφοντο δι' ὑπαγορεύσεως.

ηλθεν ἐκεῖνα τὰ δήματα, ἀκριβῶς ἐκ τῶν γραμμάτων κατεμηνύετο. Καὶ γὰρ ὅλκὸς μὲν ὕδατος δείκνυσι τὴν οἰκείαν πηγήν, λόγου δὲ φύσις τὴν προενεγκοῦσαν αὐτὸν καρδίαν χαρακτηρίζει. "Ωστε ἄτοπόν τε καὶ πολὺ τοῦ εἰκότος παρηλλαγμένον πεπονθέναι ὁμοιογῶ. Σπουδάζων γὰρ ἀεὶ γράμμασιν ἐντυγχάνειν τῆς τελειότητός σου, ἐπειδὴ ἔλαβον εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ ἀνέγνων αὐτήν, οὐχ ἡσθην μᾶλλον τοῖς ἐπεσταλμένοις ἢ ἡνιάθην, τὴν ζημίαν διόση γέγονεν ἡμῖν κατὰ τὸν τῆς σιωπῆς χρόνον διαλογιζόμενος. 'Αλλ' ἐπειδὴ ἥρξω γράφειν, μὴ διαλείπῃς τοῦτο ποιῶν. Εὐφρανεῖς γὰρ πλέον ἢ οἱ τὰ πολλὰ χρήματα τοῖς φιλοπλούτοις διαπεμπόμενοι. Τῶν δὲ γραφέων οὐδείς μοι παρῆν οὕτε τῶν καλλιγραφούντων οὔτε τῶν ταχυγράφων. Οὓς γὰρ ἐτυχον ἐξασκήσας, οἱ μὲν ἀνέδραμον ἐπὶ τὴν πρώτην τοῦ βίου συνήθειαν, οἱ δὲ ἀπειρήκασι πρὸς τοὺς πόνους χρονίαις ἀρρωστίαις κεκακωμένοι.

99

31. ΕΥΣΕΒΩΝΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩ

Οὕπω ἡμᾶς δὲ λιμὸς ἀνῆκε, διόπερ ἀναγκαία ἡμῖν ἐστιν ἢ ἐπὶ τῆς πόλεως διαγωγὴ ἢ οἰκονομίας ἔνεκεν ἢ συμπαθείας τῶν θλιβομένων. "Οθεν οὐδὲ νῦν ἡδυνήθην κοιωνῆσαι τῆς ὁδοῦ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἀδελφῷ 'Υπατίῳ, διν οὐκ αὐτὸς δὴ τοῦτο εὐφημίας ἔνεκεν ἀδελφὸν ἔχω προσαγορεύειν, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑποῦσαν ἡμῖν ἐκ φύσεως οἰκειότητα. Αἴματος γάρ ἐσμεν τοῦ αὐτοῦ. "Ος

*Ἐπιστολὴ 31. Ἐγράφη τὸ φθινόπωρον τοῦ 368. Είναι μεσολαβητική περὶ ἐφαρμογῆς Ιαματικῆς θεραπείας ἐπὶ τοῦ συγγενοῦς του κληρικοῦ 'Υπατίου, δὲ διποίος ἐπασχεν ἀπὸ ψυχικήν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀσθένειαν. Ζητεῖται ἡ διὰ προσευχῆς θεραπεία.

νετο ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, ἀπὸ τὴν δόποίαν προῆλθαν ἐκεῖνα τὰ ρήματα. Διότι, δόπως ἔνα ρυάκι δεικνύει τὴν πηγὴν ἀπὸ ὅπου προέρχεται, οὕτω καὶ ἡ φύσις τοῦ λόγου χαρακτηρίζει τὴν καρδίαν ποὺ τὸν περιέβαλεν. "Ωστε δύολογῶς ὅτι ἔχω πάθει κάτι ἀτοπον καὶ πολὺ ἀσυνήθιστον πρᾶγμα. Διότι, ἐνῷ ἐπιδιώκω νὰ λαμβάνω πάντοτε γράμματα τῆς τελειότητός σου, μόλις ἔλαβα εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν καὶ τὴν ἐδιάβασα, δὲν ηύχαριστήθην διὰ τὰ νέα σου περισσότερον ἀπὸ δύον ἐλυπήθην ἀναλογιζόμενος τὸ μέγεθος τῆς ζημίας ποὺ ὑπέστην κατὰ τὸν χρόνον τῆς σιωπῆς.

'Ἄλλ' ἀφοῦ ἥρχισες νὰ γράφῃς, μὴ σταματήσῃς νὰ τὸ κάμης καὶ εἰς τὸ μέλλον. Διότι θὰ μὲ εὐχαριστήσῃς περισσότερον ἀπὸ δύον οἱ ἀποστέλλοντες ἀφθονα χρήματα εἰς τοὺς φιλαργύρους.

Δὲν ἦτο, σημειωτέον, κανεὶς γραφεὺς μαζί μου, οὔτε καλλιγράφος οὔτε ταχυγράφος. Διότι ἀπὸ ἑκείνους ποὺ εἶχα ἔξασκήσει ἄλλοι μὲν ἐπέστρεψαν εἰς τὸ προηγούμενον βιοποριστικὸν τῶν ἐπάγγελμα, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν τὸ ἔργον προσβληθέντες ἀπὸ χρονίας ἀσθενείας.

99

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 31 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΕΥΣΕΒΩΝΑΝ

Δὲν ἐπέρασεν ἀκόμη ἡ πεῖνα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἀκόμη ἀναγκαία ἡ παραμονὴ μου εἰς τὴν πόλιν, εἴτε χάριν τῆς διανομῆς τῶν ἐφοδίων εἴτε πρὸς παραμύθησιν τῶν θλιβομένων. "Οθεν οὔτε τώρα δὲν ἥμπορεσα νὰ συνοδεύσω τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν 'Υπάτιον, τὸν ὄποιον συνηθίζω ν' ἀποκαλῶ ἀδελφὸν ὅχι συμβατικῶς ἄλλὰ λόγω τῆς φυσικῆς συγγενείας ποὺ ὑπάρχει μεταξύ μας" διότι είμεθα τοῦ αὐτοῦ αἷματος.

Ποία δὲ εἶναι ἡ φύσις τῆς ἀσθενείας του, αὐτὸ δὲν τὸ ἀγνοεῖ ἡ τιμιότης σου. Μᾶς λυπεῖ δὲ τὸ ὅτι ἔχει ἀποκλεισθῆ

δποῖα μὲν κάμνει οὐδὲ τὴν σὴν ἔλαθε τιμιότητα. Λυπεῖ δὲ ἡμᾶς ὅτι πᾶσα παραμυθίας ἐλπὶς ἐπ' αὐτῷ περικένοπται, τῶν ἔχοντων τὰ τῆς ἴασεως χαρίσματα οὐδὲν ἐπ' αὐτοῦ τῶν συνήθων ἐνεργῆσαι συγχωρηθέντων. Διὸ πάλιν τῶν σῶν προσευχῶν τὴν βοήθειαν ἐπικαλεῖται. Σὺ δὲ τὰ συνήθη προστήναι καὶ διὰ τὴν σεαυτοῦ περὶ τοὺς κάμνοντας εὖσπλαγχνίαν καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ πρεσβεύοντας παρακλήθητι, καί, εἰ μὲν οἶν τε, πρός ἑαυτὸν μεταστεῖλαι τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὥστε ὑπὸ ταῖς σαῖς ὅψεσι προσαγθῆναι αὐτῷ τὴν ἐπιμέλειαν, εἰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον, μετὰ γραμμάτων αὐτὸν προπέμψαι καὶ συστῆσαι τοῖς ἔμπροσθεν καταξίωσον.

100

154. ΑΣΧΟΛΙΩΝ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Καλῶς ἐποίησας, καὶ κατὰ τὸν τῆς πνευματικῆς ἀγάπης νόμον, κατάρξας τῶν πρὸς ἡμᾶς γραμμάτων καὶ τῷ ἀγαθῷ ὑποδείγματι πρὸς τὸν δόμοιον ζῆλον ἡμᾶς ἐκκαλεσάμενος. Καὶ γὰρ ἡ μὲν τοῦ κόσμου φιλία ὀφθαλμῶν δεῖται καὶ συντυχίας, ὥστε ἐκεῖθεν ἀρχὴν τῆς συνηθείας γενέσθαι· οἱ δὲ πνευματικῶς ἀγαπᾶν εἰδότες οὐ τῇ σαρκὶ προξένῳ κέχρηνται τῆς φιλίας, ἀλλὰ τῇ τῆς πίστεως κοινωνίᾳ πρὸς τὴν πνευματικὴν συνάφειαν ἄγονται. Χάρις οὖν τῷ Κυρίῳ τῷ παρακαλέσαντι ἡμῶν τὰς καρδίας ἐκ τοῦ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἐν πᾶσι κατέψυχται ἡ ἀγάπη, ἀλλ' εἰσὶ πον τῆς οἰκουμένης οἱ τῆς Χριστοῦ μαθητείας τὸν χαρακτῆρα δει-

*Ἐπιστολὴ 154. Ἔγραφη τὸ 373 εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς τοῦ Ἀσχολίου, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ διακεκριμένου ἐκκλησιαστικοῦ ἡγέτου. Μερικὰ χειρόγραφα χαρακτηρίζουν τὸν Ἀσχόλιον εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ὡς μοναχὸν καὶ πρεσβύτερον ἀπλῶς· θὰ ἡδύνατο τοῦτο νὰ σημαίνῃ δτι, δταν ἐγράφετο ἡ ἐπιστολή, οὔτος δὲν εἶχε καταλάβει ἀκόμη τὴν ἐπισκοπικὴν ἔδραν, ἐὰν ὠρισμέναι ἐκφράσεις δὲν ἐπεσήμαιναν τὸ ἀντίθετον.

1. Ὁ χαρακτήρ, τὸ γνώρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, ὅπως τὸ

δι' αύτὸν κάθε ἐλπὶς ἀνακουφίσεως, διότι ἔκεινοι ποὺ ἔχουν τὰ χαρίσματα τῆς ἵάσεως δὲν ἐπετράπη νὰ ἐφαρμόσουν εἰς τὴν περίπτωσίν του τὰς συνηθισμένας θεραπείας. Διὰ τοῦτο ἐπικαλεῖται πάλιν τὴν βοήθειαν τῶν ἴδικῶν σου προσευχῶν. Σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ τοῦ προσφέρης τὴν συνήθη προστασίαν, καὶ λόγῳ τῆς ἴδικῆς σου εὔσπλαγχνίας πρὸς τοὺς ἀσθενεῖς καὶ λόγῳ τῆς ἴδικῆς μας μεσιτεύσεως ὑπὲρ αὐτοῦ. Ἐὰν εἴναι δυνατόν, κάλεσε πλησίον σου τοὺς εὐλαβεστάτους τῶν ἀδελφῶν, ὡστε ἡ περιποίησις νὰ γίνῃ ἐνώπιόν σου· ἐὰν ὅμως τοῦτο εἴναι ἀδύνατον, κάμε τὴν χάριν νὰ τὸν προπέμψῃς καὶ νὰ τὸν συστήσῃς μὲ γράμματα εἰς τοὺς ὡς ἄνω ἀδελφούς.

100

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 154

ΠΡΟΣ ΑΣΧΟΛΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἐκαμες καλὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὸν νόμον τῆς πνευματικῆς ἀγάπης ποὺ ἥρχισες πρῶτος τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ ἡμᾶς καὶ μὲ τὸ εὐγενὲς παράδειγμα προεκάλεσες καὶ ἡμᾶς εἰς παρόμοιον ζῆλον. Διότι ἡ μὲν κοσμικὴ ἀγάπη χρειάζεται ὁφθαλμούς καὶ συνάντησιν, ὡστε ἀπὸ ἔκει νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀφετηρία τῆς ἔξοικειώσεως, οἱ δὲ γνωρίζοντες ν' ἀγαποῦν πνευματικῶς δὲν χρησιμοποιοῦν τὴν σάρκα ὡς πρόξενον τῆς ἀγάπης, ἀλλὰ διδηγοῦνται εἰς τὸν πνευματικὸν σύνδεσμον διὰ τῆς κοινωνίας τῆς πίστεως.

Εὐχαριστία λοιπὸν πρέπει εἰς τὸν Κύριον ὁ ὄποιος παρεμύθησε τὰς καρδίας μας μὲ τὸ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ ἀγάπη δὲν ἔχει καταψυχθῆ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ κάπου εἰς τὴν οἰκουμένην ὑπάρχουν καὶ ἀνθρωποί ποὺ ἐπιδεικνύουν τὸν χαρακτῆρα τῆς μαθητείας εἰς τὸν Χριστόν¹. Λοιπὸν ἡ δραστη-

καθώρισεν ὁ Ἰδιος μὲ ἔμφασιν, εἴναι ἡ ἀγάπη. Εἶπεν· «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἡμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις» (Ἰω. 13, 35).

κνύντες. Καὶ τοίνυν ἔδοξέ μοι τὸ καθ' ὑμᾶς ἐοικέναι πρᾶγμα ἀστροῖς ἐν συκτερινῇ συννεφίᾳ ἄλλοις κατ' ἄλλα μέρη τοῦ οὐρανοῦ διαλάμπουσιν, ὡν χαρίεσσα μὲν ἡ λαμπρότης, χαριέστερον δὲ δήπον τὸ ἀπροσδόκητον. Τοιοῦτοι δὲ καὶ ὑμεῖς, οἱ τῶν Ἐκκλησιῶν φωστῆρες, ὀλίγοι παντελῶς καὶ εὐαριθμητοι ἐν τῇ σκυθρωπῇ ταύτῃ καταστάσει, οἶον ἐν σκοτομήνῃ διαφαινόμενοι, πρὸς τῷ ἐκ τῆς ἀρετῆς χαρίεντι ἔτι καὶ τῷ σπανίῳ τῆς εὐρέσεως τὸ περιπόθητον ἔχοντες. Ἐγνώρισε δέ σου τὴν διάθεσιν ἡμῖν τὸ γράμμα αὐτάρκως. Εἰ γὰρ καὶ μικρὸν ἦν τῷ πλήθει τῶν συλλαβῶν, ἀλλὰ τῇ γε ὀρθότητι τῆς διανοίας ἀρκοῦσαν ἡμῖν τῆς προαιρέσεως τὴν ἀπόδειξιν ἔδωκε. Τὸ γὰρ περὶ τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον ἐσπουδακέναι δεῖγμα ἐναργέστατον τοῦ ὑγιῶς ἔχειν περὶ τὰ μέγιστα. Ἀντὶ οὖν τῆς ἐπὶ τοῖς γράμμασιν εὐφροσύνης πολλὴν οἴδαμεν χάριν τῷ τιμιωτάτῳ νίῳ ἡμῶν Εὐφημίῳ, φὶ καὶ αὐτὸς εὔχομαι πᾶσαν ὑπάρξειν βοήθειαν ἐξ Ἀγίου, καὶ σὲ συνεύχεσθαι ἡμῖν παρακαλῶ δπως ἀπολάβοιμεν αὐτὸν ἐν τάχει μετὰ τῆς κοσμιωτάτης συζύγου αὐτοῦ, θυγατρὸς δὲ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ. Παρακλήθητι δὲ καὶ αὐτὸς μὴ ἐν προοιμίοις στῆσαι τὴν εὐφροσύνην, ἀλλὰ διὰ τῆς ἀεὶ παραπιπούσης προφάσεως ἐπιστέλλειν καὶ τὴν πρὸς ὑμᾶς διάθεσιν τῷ πυκνῷ τῆς δμιλίας αὕξειν καὶ τὰ περὶ τῶν αὐτοῦ Ἐκκλησιῶν δπως ἔχει κατὰ τὴν συμφωνίαν σημαίνειν, περὶ δὲ τῶν ἐνταῦθα προσεύχεσθαι, ὡστε γενέσθαι καὶ παρ' ἡμῖν γαλήνην μεγάλην, ἐπιτημήσαντος τοῦ Κυρίου ἡμῶν τῷ ἀνέμῳ καὶ τῇ θαλάσσῃ.

2. Ἐάν, δπως ὑποθέτομεν, ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη τὸ 373, τότε ἐγράφη εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ θανάτου τοῦ Μεγάλου Ἀθανασίου, συμβάντος τὴν 2 Μαΐου 373, τὸν δποῖον φυσικὰ δὲν προέβλεπταν καὶ δὲν ἀνέμεναν οἱ δύο ἀλληλογραφοῦντες Ἱεράρχαι.

3. Ὁ Εὐφήμιος ἡτο κομιστῆς τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀσχολίου πρὸς τὸν

ριότης σας μοῦ ἐφάνη ὡς κάτι παρόμοιον μὲ ἀστέρας εἰς νυκτερινὴν συννεφιάν· λάμπουν ἔνας εἰς αὐτὸν καὶ ἄλλος εἰς ἔκεινο τὸ μέρος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ χαρίεσσα μὲν εἶναι ἡ λαμπρότης τῶν, χαριέστερον δὲ τὸ ἀπροσδόκητον τῆς ἐμφανίσεως. Τοιοῦτοι εἴσθε καὶ σεῖς οἱ φωστῆρες τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐντελῶς δλίγοι καὶ εὔαριθμητοι εἰς αὐτὴν τὴν σκυθρωπήν κατάστασιν, λάμποντες σὰν εἰς σκοτεινὴν νύκτα καὶ ἔχοντες πλὴν τοῦ χαρίεντος τῆς ἀρετῆς καὶ τὸ περιπόθητον λόγω τῆς σπάνεως εἰς τὴν δόποιαν εύρισκεσθε.

Ἐγνώρισε δὲ ἐπαρκῶς εἰς ἡμᾶς τὴν διάθεσίν σου τὸ γράμμα. Διότι, ἂν καὶ ἡτο μικρὸν ἀπὸ ἀπόψεως ἀριθμοῦ λέξεων, ἀλλὰ μὲ τὴν ὀρθότητα τῆς σκέψεως μᾶς ἔδωσεν ἀρκετὴν ἀπόδειξιν τῆς προαιρέσεως σου. Διότι ὁ ζῆλός σου διὰ τὸν μακαριώτατον Ἀθανάσιον² εἶναι σαφέστατον δεῖγμα τοῦ ὅτι ἔχεις ὑγείαν εἰς τὰ σπουδαιότατα ζητήματα. Διὰ τὴν εὐφροσύνην λοιπὸν ποὺ μᾶς προεκάλεσε τὸ γράμμα ἔξεφράσαμεν θερμὰς εὐχαριστίας εἰς τὸν τιμιώτατον υἱὸν ἡμῶν Εὐφήμιον³, εἰς τὸν δόποιον εὔχομαι καὶ ἔγὼ νὰ χορηγηθῇ κάθε βοήθεια ἐκ μέρους τοῦ ἀγίου Θεοῦ. Παρακαλῶ δὲ καὶ σὲ νὰ εὔχεσαι μαζὶ μὲ ἡμᾶς νὰ τὸν δεχθῶμεν πάλιν γρήγορα, συνοδεύμενον ἀπὸ τὴν κοσμιωτάτην σύζυγον αὐτοῦ, θυγατέρα δὲ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ.

Ἐχε δὲ τὴν καλωσύνην καὶ ὁ ἴδιος νὰ μὴ σταματήσῃς τὴν χαράν μας εἰς τὴν ἀρχήν της, ἀλλὰ νὰ γράφῃς εἰς κάθε παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν καὶ ν' αὐξάνῃς τὴν πρὸς ἡμᾶς καλήν σου διάθεσιν μὲ τὴν πυκνὴν ἐπικοινωνίαν καὶ νὰ μᾶς πληροφορῇς περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν σου ἀπὸ ἀπόψεως ἀρμονίας. Ὡς πρὸς δὲ τὰ ἴδια μας, νὰ προσεύχεσαι νὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ μεγάλη γαλήνη, ἀφοῦ δὲ Κύριος ἡμῶν ἐπιτιμήσῃ τὸν ἀνεμόν καὶ τὴν θάλασσαν.

Βασίλειον καὶ τῆς τοῦ δευτέρου πρὸς τὸν πρῶτον. "Οπως φαίνεται, ἐκατοικοῦσεν εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ἀλλ' ἵσως ἡτο Καππαδόκης, ἀφοῦ ἡτο ἐνδεχόμενον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Καισάρειαν, καὶ μάλιστα μαζὶ μὲ τὴν σύζυγόν του αὐτὴν τὴν φοράν.

164. ΑΣΧΟΛΙΩ ΕΠΙΣΚΟΠΩ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. "Οσης ἡμᾶς εὐφροσύνης ἐνέπλησε τὰ γράμματα τῆς δισιότητός σου ἡμεῖς μὲν οὐκ ἀν δᾳδίως ἐνδείξασθαι δυνηθείμεν ἀσθενοῦντος τοῦ λόγου πρὸς τὴν ἐνέργειαν, αὐτὸς δὲ καὶ παρὰ σεαυτῷ εἰκάζειν διφείλεις τεκμαιρόμενος τῷ κάλλει τῶν ἐπεσταλμένων. Τί γὰρ οὐκ εἰχε τὰ γράμματα; Οὐ τὴν πρὸς τὸν Κύριον ἀγάπην; Οὐ τὸ περὶ τὸν μάρτυρας θαῦμα, οὕτως ἐναργῶς τὸν τρόπον τῆς φύσεως ὑπογράφοντα ὥστε ὑπ' ὅψιν ἡμῶν ἀγαγεῖν τὰ πράγματα; Οὐ τὴν καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς τιμὴν καὶ διάθεσιν; Οὐχ δι τὸν εἴποι τις τῶν καλλίστων; Ὡστε, δτε εἰς χεῖρας τὴν ἐπιστολὴν ἐδεξάμεθα καὶ ἀνέγνωμεν αὐτὴν πολλάκις καὶ τὴν βρύουσαν ἐν αὐτῇ χάριν τοῦ Πνεύματος κατεμάθομεν, νομίσαι ἡμᾶς ἐπὶ τῶν ἀρχαίων καιρῶν γεγενῆσθαι, ἦνίκα ἥρθονταί Ἐκκλησίαι τοῦ Θεοῦ ἐρριζωμέναι τῇ πίστει, ἦνωμέναι τῇ ἀγάπῃ ὥσπερ ἐν ἐνὶ σώματι μιᾶς συμπνοίας διαφόρων μελῶν ὑπαρχούσης· δτε φανεροὶ μὲν οἱ διώκοντες, πολεμούμενοι δὲ οἱ λαοὶ πλείους ἐγίνοντο καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων ἄρδον τὰς Ἐκκλησίας πολυπλασίους τὸν ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας ἐξέτρεφε, τῷ ζήλῳ τῶν προλαβόντων ἐπαποδυομένων τῶν ἐφεξῆς. Τότε Χριστιανοὶ μὲν πρὸς ἀλλήλους εἰρήνην ἥγομεν, εἰρήνην ἐκείνην ἦν δο Κύριος ἡμῖν κατέλιπεν, ἡς νῦν οὐδὲ ἵχνος ἡμῖν ὑπολέλειπται, οὕτως αὐτὴν ἀπηνῶς ἀπὸ ἀλλήλων ἀπεδιώξαμεν. Πλὴν ἀλλ' δτι

*Ἐπιστολὴ 164. Ἐγράφη ἴσως τὸ 374. Ο Ἀσχόλιος Θεσσαλονίκης δχι μόνον ἔγραψε πάλιν εἰς τὸν Βασίλειον, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἔστειλε λείψανα μαρτύρων, δγνωστον δν ζητηθέντα ἀπὸ αὐτὸν ἦ αὐτοβούλως. Εἰς ἀπάντησιν δο Βασίλειος ἐλεεινολογεῖ τὴν τότε κατάστασιν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀσίας λόγῳ τῆς ἀρειανικῆς ἐρίδος καὶ τῶν διαιρέσεων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 164

ΠΡΟΣ ΑΣΧΟΛΙΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. Μὲ πόσην εύφροσύνην μᾶς ἔγέμισε τὸ γράμμα τῆς δσι-
ότητός σου, ἡμεῖς μὲν δὲν εἶναι εὔκολον νὰ τὸ ἐκφράσωμεν,
διότι ὁ λόγος εἶναι ἀσθενής νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς αὐτό, ἀλλὰ
ὁφείλεις ὁ ἴδιος νὰ τὸ εἰκάστης μόνος σου κρίνων ἀπὸ τὴν ὥραι-
ότητα τῶν ὅσων ἔγραψες. Διότι τί δὲν εἶχε τὸ γράμμα; Δὲν
περιεῖχε τὴν θαυμασίαν ἔκθεσιν περὶ τῶν μαρτύρων¹, τῶν
δποίων τὸν τρόπον ἀθλήσεως περιέγραψες τόσον ζωηρά,
ὡστε νὰ φέρῃς τὰ γεγονότα ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας; Δὲν πε-
ριεῖχεν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην πρὸς ἡμᾶς τοὺς ἴδιους; Δὲν πε-
ριεῖχεν ὅ,τι ἡδύνατο νὰ μνημονεύσῃ κανεὶς ἀπὸ τὰ κάλλιστα;

Διὰ τοῦτο, ὅταν ἔλάβαμεν εἰς τὰς χειράς μας τὴν ἐπιστολὴν
καὶ τὴν ἀνεγνώσαμεν πολλάκις καὶ ἀντελήθημεν τὴν χάριν τοῦ
Πνεύματος ἡ δποία τὴν ἐπλήρωνεν, ἐνομίσαμεν ὅτι εὑρισκό-
μεθα εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, δπότε αἱ Ἑκκλησίαι τοῦ Θε-
οῦ ἀνθοῦσαν, ριζωμέναι εἰς τὴν πίστιν, ἡνωμέναι εἰς τὴν ἀγά-
πην, σὰν νὰ ὑπῆρχε μία ἀρμονία διαφόρων μελῶν εἰς ἐνιαῖον
σῶμα· δπότε ἥσαν φανεροὶ καὶ οἱ διώκοντες καὶ οἱ διωκόμενοι.
Πολεμούμενοι τότε οἱ πιστοί, ἔγινοντο περισσότεροι, καὶ τὸ
αἷμα τῶν μαρτύρων ποτίζον τὰς Ἑκκλησίας ἐξέτρεφε περισ-
σοτέρους ἀγωνιστὰς τῆς εὐσεβείας, διότι αἱ ἐπόμεναι γενεαί
ἀνελάμβαναν τὸν ἀγωνιστικὸν ζῆλον τῶν προηγουμένων. Τό-
τε οἱ Χριστιανοὶ εἶχαμεν εἰρήνην μεταξύ μας, ἐκείνην τὴν εἰ-
ρήνην ποὺ μᾶς ἀφησεν ὁ Κύριος, τῆς δποίας τώρα δὲν ἔχει μεί-
νει οὕτε ἵχνος πλέον· τόσον ἀπηνῶς τὴν ἔχομεν ἀπομακρύ-
νει ἀπὸ μεταξύ μας.

Ἄλλὰ πάντως αἱ ψυχαί μας ἐπανῆλθαν εἰς τὴν παλαιὰν

1. Πιθανὸν δ Ἀσχόλιος μὲ τὴν ἄλλην ἐκείνην ἐπιστολὴν του περι-
έγραφε τὸ μαρτύριον τοῦ μεγάλου Θεσσαλονικέως μάρτυρος, ἀλλ' ἐπίστης
καὶ ἄλλων μαρτύρων.

αἱ ψυχαὶ ἡμῶν πρὸς τὴν παλαιὰν ἐκείνην μακαριότητα ἐπανῆλθον, ἐπειδὴ γράμματα μὲν ἥλθεν ἐκ γῆς μακρόθεν ἀνθοῦντα τῷ τῆς ἀγάπης κάλλει, μάρτυς δὲ ἡμῖν ἐπεδήμησεν ἐκ τῶν ἐπέκεινα "Ιστρον βαρβάρων δι' ἑαυτοῦ κηρύσσων τῆς ἐκεῖ πολιτευομένης πίστεως τὴν ἀκρίβειαν. Τίς ἀν τὴν ἐπὶ τούτοις εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν ἡμῶν διηγήσαιτο; Τίς ἀν ἐπινοηθείη δύναμις λόγου ἐναργῶς ἔξαγγεῖλαι τὴν ἐν τῷ κρυπτῷ τῆς καρδίας ἡμῶν διάθεσιν δυναμένη; "Οτε μέντοι εἴδομεν τὸν ἀθλητὴν ἐμακαρίσαμεν αὐτοῦ τὸν ἀλείπτην, δις παρὰ τῷ δικαίῳ Κριτῇ τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον καὶ αὐτὸς ἀπολήψεται πολλοὺς εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐπιφράσας ἄγανα.

2. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ μακαρίου ἀνδρὸς Εὐτυχοῦς εἰς μνήμην ἡμᾶς ἥγαγες καὶ ἐσέμνυνας ἡμῶν τὴν πατρίδα ὡς αὐτὴν παρεχομένην τῆς εὐσεβείας τὰ σπέρματα, ηὔφρανας μὲν ἡμᾶς τῇ ὑπομήσει τῶν παλαιῶν, ἐλύπησας δὲ τῷ ἐλέγχῳ τῶν ὁραμένων. Οὐδεὶς γὰρ ἡμῶν Εὐτυχεῖ τὴν ἀρετὴν παραπλήσιος, οἵ γε τοσοῦτον ἀπέχομεν βαρβάρους ἔξημερῶσαι τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος καὶ τῇ ἐνεργείᾳ τῶν παρ' αὐτοῦ χαρισμάτων, ὥστε καὶ τοὺς ἡμέρως ἔχοντας τῇ ὑπερβολῇ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἔξηγριῶσθαι. Ἔαντοῖς γὰρ λογιζόμεθα καὶ ταῖς ἡμετέραις ἀμαρτίαις τὴν αἰτίαν τοῦ ἐπὶ τοσοῦτον χυθῆναι τῶν αἰρετικῶν τὴν δυναστείαν. Σχεδὸν γὰρ οὐδὲν μέρος ἔτι τῆς οἰκουμένης διαπέφενγε

2. Ἐννοεῖ δτι τοῦ ἔστειλε λείψανα μάρτυρος ἀπὸ τὴν πέραν τοῦ Δουνάβεως περιοχὴν, τὴν δποίαν κατεῖχαν τότε τὰ γερμανικὰ φῦλα τῶν Γότθων. Ὁμάδες Γότθων εἶχαν ἥδη διεσδύσει καὶ ἐντεῦθεν τοῦ Δουνάβεως.

3. Ὄταν λέγῃ «έκεῖ», ἐννοεῖ τὴν Θεσσαλονίκην.

4. Ἐδῶ χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «ἀλείπτης». Ἀλείπται ἡσαν οἱ ἀλείφοντες μὲ θλασίον τοὺς ἀθλητὰς καὶ προγυμνάζοντες αὐτούς, οἱ προπονηταί. Πρόκειται πιθανῶς περὶ τοῦ μάρτυρος Σάββα, μαθητοῦ τοῦ Ἀ-

ἐκείνην μακαριότητα, δταν ἥλθε γράμμα ἀπὸ μακρυὰ ἀνθισμένον μὲ τὸ κάλλος τῆς ἀγάπης, ἔφθασε δὲ εἰς ἡμᾶς μάρτυς ἀπὸ τοὺς πέραν τοῦ Δουνάβεως βαρβάρους², κηρύσσων δὲ ιδιοῖς πόσον ἀκριβής ἦτο ἢ ἐκεῖ τηρουμένη πίστις³. Ποῖος θὰ ἡδύνατο νὰ διηγηθῇ τὴν εὐφροσύνην τῶν ψυχῶν μας δι’ αὐτά; Ποία δύναμις λόγου, ἵκανὴ νὰ ἔξιαγγείλῃ καθαρὰ τὴν διάθεσιν ποὺ εἴναι κρυμμένη εἰς τὴν καρδίαν μας, ἡμπορεῖ νὰ ἐπινοθῇ; "Οταν λοιπὸν εἴδαμεν τὸν ἀθλητήν, ἐμακαρίσαμεν τὸν προπονητήν του⁴, ποὺ θὰ λάβῃ καὶ αὐτὸς τὸν στέφανον τῆς δικαιοσύνης ἀπὸ τὸν δίκαιον Κριτήν, ἐφ' ὃσον ἐνεδυνάμωσε πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας.

2. "Οταν δὲ ἔφερες εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν μακάριον ἄνδρα Εύτυχῆ⁵ καὶ ἐπήνεσες τὴν πατρίδα μας ποὺ τοῦ ἔδωσε τὰ σπέρματα τῆς εὔσεβείας, μᾶς ἔχαροποίησες μὲν μὲ τὴν ὑπόμνησιν τῶν παλαιῶν, μᾶς ἐλύπησες δὲ μὲ τὸν ἔλεγχον τῶν σῆμερα φαινομένων. Διότι κανεὶς ἀπὸ ἡμᾶς δὲν εἴναι παραπλήσιος μὲ τὸν Εύτυχην εἰς τὴν ἀρετήν, ἀπὸ ἡμᾶς οἱ ὅποιοι τόσον ἀπέχομεν ἀπὸ τὸ νὰ ἔξημερώσωμεν βαρβάρους μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἐνέργειαν τῶν χαρισμάτων αὐτοῦ, ὃστε μὲ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀμαρτιῶν μας νὰ ἔχωμεν κάμει ὅγρίους καὶ τοὺς ἡμερωμένους. Διότι τὴν αἵτίαν τοῦ ὅτι τόσον εύρεως ἔχει ἐπεκταθῆ ἡ κυριαρχία τῶν αἱρετικῶν πρέπει νὰ καταλογίσωμεν εἰς τοὺς ἑαυτούς μας καὶ εἰς τὰς ἀμαρτίας μας. Πράγματι δὲ κανένα σχεδὸν μέρος τῆς οἰκουμένης δὲν ἔχει διαφύγει τὸν ἐμπρησμὸν ἀπὸ τὴν αἵρεσιν.

σχολίου, προσφάτως ἀπαχθέντος καὶ θανατωθέντος ὑπὸ τῶν εἰδωλολατρῶν Γότθων. Εἰς αὐτὸν θὰ ᾔηκαν τὰ λείψανα.

5. 'Ο Εύτυχης ἦτο Καππαδόκης. Εἶχεν αἰχμαλωτισθῆ κατὰ μίαν ἐπιδρομὴν τῶν Γότθων εἰς τὴν Καππαδοκίαν ἐκατὸν ἔτη ἐνωρίτερα, τὸ 260 ἐπὶ αὐτοκράτορος Γαλλιηνοῦ, μαζὶ μὲ ἄλλους κατοίκους τῆς ἐπαρχίας, Χριστιανοὺς καὶ μή. Αὐτοὶ οἱ αἰχμάλωτοι διέδωσαν πρῶτοι τὸν Χριστιανισμὸν εἰς τοὺς Γότθους καὶ ἀπὸ τὸ κήρυγμά των προηλθεν ἡ πρώτη γοτθικὴ Ἐκκλησία. 'Ο πρῶτος γότθος ἐπίσκοπος Οὐλφίλας ἦτο ἐκ μητρὸς Καππαδόκης. 'Ο Εύτυχης καὶ μερικοὶ ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐμαρτύρησαν.

τὸν ἐκ τῆς αἰρέσεως ἐμπρησμόν. Τὰ δὲ σὰ διηγήματα, ἔνστασις ἀθλητική, σώματα ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας καταξινόμενα, θυμὸς βαρβαρικὸς ὅπὸ τῶν ἀκαταπλήκτων τὴν καρδίαν καταφρονούμενος, αἱ ποικίλαι βάσανοι τῶν διωκόντων, αἱ διὰ πάντων ἔνστάσιες τῶν ἀγωνιζομένων, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, τὰ τελειωτικὰ τῶν μαρτύρων. Τὰ δὲ ἡμέτερα οἴα; Ἀπέψυκται ἡ ἀγάπη, πορθεῖται ἡ τῶν πατέρων διδασκαλία, νανάγια περὶ τὴν πίστιν πυκνά, σιγῇ τῶν εὐσεβούντων τὰ στόματα, λαοὶ τῶν εὐκτηρίων οἰκων ἐξελαθέντες ἐν τῷ ὑπαίθρῳ πρὸς τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς Δεσπότην τὰς χεῖρας αἴρουσι. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις βαρεῖται, μαρτύριον δὲ οὐδαμοῦ διὰ τὸ τοὺς κακοῦντας ἡμᾶς τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἔχειν προσηγορίαν. Ὅπερ τούτων αὐτός τε δεήθητι τοῦ Κυρίου καὶ πάντας τοὺς γενναίους ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας προσενχήν συμπαράλαβε, ἵνα, εἴπερ ἔτι χρόνοι τινὲς ὑπολείπονται τῇ συστάσει τοῦ κόσμου καὶ μὴ πρὸς τὴν ἐναντίαν φορὰν συνελαύνεται πάντα, διαλλαγεὶς δὲ Θεὸς ταῖς ἑαυτοῦ Ἐκκλησίαις ἐπαναγάγη αὐτὰς πρὸς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

102

135. ΔΙΟΔΩΡΩ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἐνέτυχον τοῖς ἀποσταλεῖσι βιβλίοις παρὰ τῆς τιμιό-

6. Διῶκται ήσαν οἱ Ἀρειανοί, οἱ δποῖοι ὀνομάζοντο ἐπίστης χριστιανοί, δπως καὶ οἱ Ὁρθόδοξοι.

Ἐπιστολὴ 135. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 373, εἰς περίοδον ἀσθενείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ πρεσβύτερος αὐτὸς Διόδωρος εἶναι δὲ διάσημος θεολόγος καὶ ἐρμηνευτὴς τῆς Ἀντιοχείας, δὲ δποῖος μαζὶ μὲ τὸν Καρτέριον ἰδρυσαν εἰς τὰ περίχωρα τῆς πόλεως αὐτῆς θεολογικὴν σχολήν, δπου ἐφοίτησε μεταξὺ πολλῶν ἄλλων καὶ δὲ Ἰωάννης Χρυσόστομος. Ὁ Διόδωρος ἔγινεν

Καὶ αἱ μὲν ἴδικαὶ σου διηγήσεις εἰναι ἀθλητικοὶ ἄγῶνες, σώματα κομματιαζόμενα ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας, θυμὸς βαρβαρικὸς περιφρονούμενος ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἀτρομον καρδίαν, τὰ ποικίλα βασανιστήρια ὑπὸ τῶν διωκτῶν, ἡ παρ’ ὅλα αὐτὰ σταθερότης τῶν ἀγωνιστῶν, τὸ ξύλον, τὸ ὕδωρ, ὅλα αὐτὰ τὰ μέσα διὰ τὴν τελείωσιν τῶν μαρτύρων.

Αἱ δὲ ἴδικαὶ μας ποῖαι εἰναι; "Ἐχει καταψυχθῇ ἡ ἀγάπη, λεηλατεῖται ἡ διδασκαλία τῶν πατέρων, τὰ ναυάγια εἰς τὴν πίστιν εἰναι πυκνά, τὰ στόματα τῶν εὐσεβῶν σιγοῦν, οἱ πιστοὶ ἔξωσθέντες ἀπὸ τοὺς εὔκτηρίους οἴκους ὑψώνουν τὰς χεῖράς των πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Δεσπότην εἰς τὸ ὑπαιθρον. Καὶ αἱ μὲν θλίψεις εἰναι βαρεῖαι, πουθενὰ δὲ δὲν συμβαίνουν μαρτύρια, διότι οἱ κακοποιοῦντες ἡμᾶς ἔχουν τὴν ἴδιαν μὲν ἡμᾶς δόνομασίαν⁶. Ἐπομένως καὶ σὺ νὰ προσεύχεσαι χάριν αὐτῶν εἰς τὸν Κύριον καὶ ὅλους τοὺς ἀθλητὰς τοῦ Χριστοῦ νὰ παραλάβῃς μαζὶ σου εἰς τὴν προσευχὴν ὑπὲρ τῶν Ἑκκλησιῶν, ὥστε ἀν ὑπολείπωνται μερικοὶ χρόνοι διὰ τὴν παραμονὴν τοῦ κόσμου καὶ τὸ σύμπαν δὲν σύρεται εἰς τὴν ἀντίθετον κατεύθυνσιν, νὰ διαλλαγῇ δ Θεὸς μὲ τὰς Ἑκκλησίας του καὶ νὰ τὰς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ἀρχαίαν εἰρήνην.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 135

ΠΡΟΣ ΔΙΟΔΩΡΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ANTIOΧΕΙΑΣ

1. Ἀνέγνωσα τὰ βιβλία ποὺ μοῦ ἐστάλησαν ἀπὸ τὴν τι-

ἐπίσκοπος Ταρσοῦ τὸ 378. Οἱ δύο ἄνδρες, Διόδωρος καὶ Βασίλειος, εἶχαν γνωρισθῇ τὸ 372, δταν δ πρῶτος διωκόμενος ὑπὸ τῶν Ἀρειανῶν κατέφυγεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀρμενίας. Ὁ Βασίλειος γράφει μὲ ἀπόλυτον εἰλικρίνειαν καὶ κατανόησιν τὰς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν δύο βιβλίων ποὺ τοῦ είχε στείλει ἔκεινος.

τητός σου. Καὶ τῷ μὲν δευτέρῳ ὑπερήσθην, οὐδὲ διὰ τὴν βραχύτητα μόνον, ὡς εἰκὸς ἦν τὸν ἀργῶς πρὸς πάντα καὶ ἀσθενῶς λοιπὸν διακείμενον, ἀλλ' ὅτι πυκνόν τε ἄμα ἔστι ταῖς ἐννοίαις καὶ εὐκρινῶς ἐν αὐτῷ ἔχονσιν αἱ τε ἀντιθέσεις τῶν ὑπεναντίων καὶ αἱ πρὸς αὐτὰς ἀπαντήσεις, καὶ τὸ τῆς λέξεως ἀπλοῦν καὶ ἀκατάσκευον πρόπτον ἔδοξέ μοι εἶναι προθέσει Χριστιανοῦ οὐ πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον ἢ κοινὴν ὀφέλειαν γράφοντος. Τὸ δὲ πρότερον τὴν μὲν δύναμιν ἔχον τὴν αὐτὴν ἐν τοῖς πράγμασι, λέξει δὲ πολυτελεστέρᾳ καὶ σχήμασι ποικίλοις καὶ διαλογικαῖς χάρισι κεκομψευμένον, πολλοῦ μοι ἐφάνη καὶ χρόνον πρὸς τὸ ἐπελθεῖν καὶ πόνον διανοίαις πρὸς τὸ καὶ συλλέξαι τὰς ἐννοίας καὶ παρακατασχεῖν αὐτὰς τῇ μνήμῃ δεόμενον. Αἱ γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ παρεμβαλλόμεναι διαβολαὶ τῶν ὑπεναντίων καὶ συστάσεις, εἰ καὶ γλυκύτητάς τινας ἐπεισάγειν δοκοῦσι διαλεκτικὰς τῷ συγγράμματι, ἀλλ' οὖν τῷ σχολὴν καὶ διατριβὴν ἐμποιεῖν διασπῶσι μὲν τὸ συνεχὲς τῆς ἐννοίας καὶ τοῦ ἐναγωνίου λόγου τὸν τόνον ὑποχαννοῦσιν. Ἐκεῖνο γὰρ πάντως συνεῖδέ σου ἡ ἀγχίνοια ὅτι καὶ τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων οἱ τοὺς διαλόγους συγγράψαντες, Ἀριστοτέλης μὲν καὶ Θεόφραστος, εὐθὺς αὐτῶν ἥψαντο τῶν πραγμάτων, διὰ τὸ συνειδέναι ἑαυτοῖς τῶν πλατωνικῶν χαρίτων τὴν ἔνδειαν. Πλάτων δὲ τῇ ἔξουσίᾳ τοῦ λόγου δμοῦ μὲν τοῖς δόγμασι μάχεται, δμοῦ δὲ καὶ παρακαμψεῖ τὰ πρόσωπα, Θρασυμάχον μὲν τὸ θρασὺ καὶ ἵταμὸν διαβάλλων, Ἰππίου δὲ τὸ κοῦφον τῆς διανοίας καὶ χαῦνον, Πρωταγόρου τὸ ἀλαζονικὸν καὶ ὑπέρογκον. Ὅπου δὲ ἀόριστα πρόσωπα ἐπεισάγει τοῖς διαλόγοις, τῆς μὲν

1. Δὲν είναι γνωστὸν ποια είναι τὰ βιβλία αὐτά. Ἀλλωστε, δπως ἐστημειώθη εἰσαγωγικῶς, δλόκληρος ἡ συγγραφικὴ παραγωγὴ του ἔχει χαθῆ. Ο Διόδωρος, ἐνῶ ἣτο δρθόδοξος εἰς τὸ τριαδολογικὸν δόγμα, εἰς τὸ χριστολογικὸν ἣτο πρόδρομος τοῦ Θεοδώρου Μοψουεστίας καὶ τοῦ Νε-

μιότητά σου¹. Καὶ ηὐχαριστήθην ἴδιαιτέρως μὲ τὸ δεύτερον, ὅχι μόνον λόγῳ τῆς βραχύτητός του, ὅπως ἡτο φυσικὸν δι’ ἔνα ἀνθρωπὸν εἰς ὅλα βραδὺν καὶ ἐπὶ πλέον ἔχοντα ἀσθενῆ κρᾶσιν, ἀλλ’ ἐπίστης διότι συγχρόνως εἶναι πυκνὸν εἰς τὰς ἐννοίας καὶ παρουσιάζει σαφῇ ἐκθεσιν καὶ τῶν ἀντιρρήσεων τῶν ἀντιπάλων μας καὶ τῶν πρὸς αὐτοὺς ἀπαντήσεων ἡμῶν. Ἐπίστης δὲ ἡ ἀπλότης καὶ τὸ ἀπερίτεχνον τῆς φραστικῆς μοῦ ἐφάνη ν’ ἀρμόζῃ πολὺ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐνὸς Χριστιανοῦ, δὸποιος γράφει μᾶλλον πρὸς κοινὴν ὡφέλειαν παρὰ πρὸς ἐπίδειξιν. Τὸ πρῶτον δὲ βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἴδιαν δύναμιν ὡς πρὸς τὴν ἔξετασιν τῶν ζητημάτων, ἐνῷ εἶναι στολισμένον μὲ πλουσιωτέραν φραστικὴν καὶ μὲ ποικίλα σχήματα καὶ διαλογικὴν χάριν, μοῦ ἐφάνη δτὶ χρειάζεται πολὺν χρόνον διὰ νὰ τὸ διεξέλθῃ κανεὶς καὶ κοπιαστικὴν σκέψιν διὰ νὰ συλλέξῃ τὰς ἐννοίας καὶ νὰ τὰς συγκρατήσῃ εἰς τὴν μνήμην. Διότι αἱ παρεμβαλλόμεναι εἰς τὴν ἐκθεσιν ἀντιρρήσεις καὶ ἐπιθέσεις τῶν ἀντιπάλων, ἃν καὶ φαίνονται νὰ εἰσάγουν κάποιον διαλεκτικὸν κάλλος εἰς τὸ σύγγραμμα, ἀλλ’ ὅμως μὲ τὴν καθυστέρησιν καὶ ἐπιβράδυνσιν πού προκαλοῦν, διασποῦν τὴν συνέχειαν τῆς σκέψεως καὶ χαλαρώνουν τὸν τόνον τοῦ ἀντιρρητικοῦ λόγου.

Ἄσφαλῶς ἡ ἀγχίνοιά σου γνωρίζει ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ὅτι δηλαδὴ ὅσοι ἀπὸ τοὺς ἔξωθεν φιλοσόφους ἔγραψαν διαλόγους, ὅπως δὲ Ἀριστοτέλης καὶ δὲ Θεόφραστος, ἀμέσως εἰσήρχοντο εἰς τὰ πράγματα, διότι εἶχαν τὴν συναίσθησιν ὅτι τοὺς ἔλειπεν ἡ χάρις τῶν πλατωνικῶν διαλόγων. Ὁ δὲ Πλάτων ἐπιχειρεῖ μὲ τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του καὶ τὰ δύο συγχρόνως πολεμεῖ μὲν τὰς ἀντιθέτους γνώμας, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ γελοιοποιεῖ τὰ πρόσωπα πού ἀντιλέγουν, διαβάλλων παραδείγματος χάριν τὴν θρασύτητα καὶ ἵταμότητα τοῦ Θρασυμάχου, τὴν κουφότητα καὶ χαυνότητα τοῦ Ἰππίου, τὴν ἀλαζονείαν καὶ ὑπεροψίαν τοῦ Πρωταγόρου. "Οπου δὲ εἰς τοὺς διαλόγους εἰσάγει ἀό-

στορίου Κωνσταντινουπόλεως. Ὅταν κατενοήθη τοῦτο, ἡ ἐκτίμησις πρὸς τὰ συγγράμματά του κατέπεσε καὶ ἡ ἀντιγραφή των ἐπαυσεν.

εύκρινείας ἔνεκεν τῶν πραγμάτων κέχρηται τοῖς προσδιαλεγομένοις, οὐδὲν δὲ ἔτερον ἐκ τῶν προσώπων ἐπεισκυλεῖ ταῖς ὑποθέσεσιν· ὅπερ ἐποίησεν ἐν τοῖς Νόμοις.

2. Δεῖ οὖν καὶ ἡμᾶς τοὺς οὐ κατὰ φιλοτιμίαν ἐρχομένους ἐπὶ τὸ γράφειν, ἀλλ᾽ ὑποθήκας καταλιμπάνειν ὀφελίμων λόγων τῇ ἀδελφότητι προελομένους, ἐὰν μέν τι πᾶσι προκεκρυμένον ἐπὶ αὐθαδείᾳ τρόπου πρόσωπον ὑποβαλλώμεθα, χρή τινα καὶ ἀπὸ προσώπου πεποιημένα παραπλέκειν τῷ λόγῳ, εἴπερ δὲν ἐπιβάλλει ἡμῖν διαβάλλειν ἀνθρώπους τῶν πραγμάτων ἀφεμένοις. Ἐὰν δὲ ἀόριστον ἢ τὸ διαλεγόμενον, αἱ πρὸς τὰ πρόσωπα διαστάσεις τὴν μὲν συνάφειαν διακόπτουσι, πρὸς οὐδὲν δὲ πέρας χρήσιμον ἀπαντῶσι. Ταῦτα εἰπον, ἵνα δειχθῇ δτι οὐκ εἰς κόλακος χεῖρας ἀπέστειλάς σου τοὺς πόνους, ἀλλὰ ἀδελφῷ τῷ γνησιωτάτῳ ἐκοινώησας τῶν καμάτων. Εἰπον δὲ οὐ πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν γεγραμμένων, ἀλλὰ πρὸς φυλακὴν τῶν μελλόντων. Πάντως γὰρ ὁ τοσαύτῃ περὶ τὸ γράφειν ἔξει καὶ σπουδῇ κεχρημένος οὐκ ἀποκνήσει γράφων, ἐπειδὴ καὶ οἱ τὰς ὑποθέσεις παρέχοντες οὐκ ἀπολήγουσιν. Ἡμῖν δὲ ἀρκέσει μὲν ἀναγινώσκειν τὰ ὑμέτερα, τοῦ δὲ δύνασθαι γράφειν τι τοσοῦτον ἀποδέομεν δσον, μικροῦ δέω λέγειν, καὶ τοῦ ὑγιαίνειν ἢ τοῦ καὶ μετρίαν σχολὴν

2. Ἀπὸ δὲν τὴν δινωτέρω διαπραγμάτευσιν δεικνύεται δτι τὸ δεύτερον καὶ δγκωδέστερον ἀπὸ τὰ δύο βιβλία ποὺ είχε στείλει δ Διόδωρος πρὸς τὸν Βασίλειον ἥτο γραμμένον εἰς διαλογικὴν μορφὴν καὶ ἥτο διντιρητικοῦ περιεχομένου. Προφανῶς παρουσίαζε πρόσωπα ἐκ τοῦ διντιπάλου στρατοπέδου, εἴτε ἀρειανικοῦ εἴτε ειδωλολατρικοῦ, καὶ ἐνῷ ἐνεφάνιζε ταῦτα δυσμενῶς, συγχρόνως διέτρεπε τὰ ἐπιχειρήματά των δι’ ἄλλων προσώπων ὑπερασπιζόντων τὴν δρθόδοξον χριστιανικὴν ἀποψιν.

3. Ὁ Βασίλειος κατὰ τὸν συνήθη τρόπον του τῆς ὑπερβολικῆς μετριοφροσύνης παρουσίαζε τὴν ἱκανότητά του εἰς τὴν συγγραφὴν ὡς πολὺ χαμηλῆς στάθμης. Φυσικὰ τοῦτο δὲν δινταποκρίνεται εἰς τὰ πράγματα.

ριστα πρόσωπα, χρησιμοποιεῖ τοὺς συνομιλητὰς πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ διευκρινίσῃ τὰ πράγματα καὶ δὲν φέρει τίποτε ἀλλο εἰς τὰ ἐπιχειρήματα παρὰ μόνον τὰ πρόσωπα. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἔπραξεν εἰς τοὺς Νόμους.

2. Καὶ ἡμεῖς λοιπόν, οἱ δποῖοι δὲν ἀναλαμβάνομεν τὴν συγγραφὴν ἀπὸ ματαιοδοξίαν, ἀλλὰ μὲ τὴν πρόθεσιν ν' ἀφῆσωμεν εἰς τὴν ἀδελφότητα παραινέσεις ἐπὶ ὠφελίμων ζητημάτων, ἐὰν χρειάζεται νὰ εἰσαγάγωμεν πρόσωπον πασίγνωστον δι' αὐθάδειαν τρόπου, εἴναι ἀνάγκη νὰ πλέξωμεν εἰς τὴν πραγματείαν καὶ μερικὰ στοιχεῖα εἰλημμένα ἀπὸ τὴν ποιότητα τοῦ προσώπου, ἐὰν κατ' ἀρχὴν ἐπιτρέπεται ν' ἀφῆσωμεν τὰ πράγματα καὶ νὰ ἐπικρίνωμεν τοὺς ἀνθρώπους. Ἐὰν δῆμος τὸ οὔτως εἰσαγόμενον εἰς τὸν διάλογον ὑλικὸν εἴναι ἀριστον, τότε αἱ ἐπιθέσεις ἐναντίον προσώπων τὴν μὲν συνοχὴν διακόπτουν, ἐνῷ δὲν φθάνουν εἰς κανένα χρήσιμον ἀποτέλεσμα.

Εἶπα τὰ ἀνωτέρω, διὰ νὰ δειχθῇ ὅτι τοὺς κόπους σου δὲν ἀπέστειλες εἰς τὰς χεῖρας κόλακος, ἀλλ᾽ ἔκαμες μέτοχον τῶν καμάτων σου ἔνα γνησιώτατον ἀδελφόν. Τὰ εἶπα δὲ ὅχι πρὸς ἐπανόρθωσιν τῶν δσων ἔχουν γραφῆ, ἀλλὰ πρὸς προφύλαξιν εἰς μελλοντικὰ συγγράμματα. Διότι δπωσδήποτε ἀνθρωπος δ ὁδοῖος ἔχει τόσην ἐπίδοσιν καὶ τόσον ζῆλον εἰς τὴν συγγραφὴν δὲν θὰ κουρασθῇ νὰ γράφῃ, ἀφοῦ μάλιστα δὲν ὑπάρχει σπάνις καὶ τῶν προσώπων ποὺ δίδουν θέματα πρὸς διαπραγμάτευσιν.²

‘Ημεῖς φυσικὰ θὰ ἀρκεσθῶμεν ν' ἀναγινώσκωμεν τὰ ἴδια σας, τόσον δὲ ἀπέχομεν ἀπὸ τὴν ἱκανότητα νὰ συγγράφωμεν, δσον, θὰ ἡδυνάμην σχεδὸν νὰ εἴπω, ἀπέχομεν καὶ ἀπὸ τὴν ὑγείαν ἥ καὶ ἀπὸ τὸ νὰ εύρισκωμεν μετρίαν σχόλην ἀπὸ τὰ καθήκοντα³.

Εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι τὰ βαρύτατα καθήκοντά του ὡς ἀρχιεπισκόπου καὶ ἡ ἀσθένειά του τὸν ἡμπόδιζαν τώρα νὰ γράφῃ συστηματικὰ ἔργα καὶ ὅτι τὰ περισσότερα ἔργα του εἶχεν ἡδη γράψει προτοῦ γίνει ἐπίσκοπος, μεταξὺ 360 καὶ 370, ἀλλὰ πάντως τὰ παλαιὰ ἐκείνα συγγράμματά του εἴναι ἔξαιρετα

ἀγειν ἀπὸ τῶν πραγμάτων. Ὁ Απέστειλα δὲ νῦν διὰ τοῦ ἀναγνώστον τὸ μεῖζον καὶ πρότερον ἐπελθὼν αὐτὸς ὡς ἐμοὶ δυνατόν. Τὸ δὲ δεύτερον παρακατέσχον βουλόμενος αὐτὸς μεταχράψαι καὶ μὴ εὑπορῶν τέως τινὸς τῶν εἰς τάχος γραφόντων. Μέχρι γὰρ τοσαύτης ἦλθε πενίας τὰ ἐπίφθονα Καππαδοκῶν.

κείμενα ἀπὸ κάθε πλευράν. Ἐξ ἀλλου ἔνα ἔτος μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης ἐπιστολῆς συνέγραψε ἔνα ἀπὸ τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα του, τὸ δοκίμιον Περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

4. Ἐδῶ πάλιν παρουσιάζεται ὡς στερούμενος, ἐπὶ τοῦ παρόντος,

Σοῦ ἀπέστειλα δὲ τώρα διὰ τοῦ ἀναγνώστου τὸ πρῶτον καὶ ὁγκωδέστερον βιβλίον, ἀφοῦ τὸ ἀνέγνωσα, καθ' ὃν τρόπον ἡδυνάμην. Ἐκράτησα δὲ τὸ δεύτερον, ἐπειδὴ θέλω νὰ τὸ ἀντιγράψω καὶ πρὸς τὸ παρὸν δὲν ἔχω κανένα ταχυγράφου ἔδω. Διότι εἰς τόσην πτωχείαν ἔχει καταντήσει ἡ ἄλλοτε ἐπίφθινος κατάστασις τῶν Καππαδοκῶν⁴.

ταχυγράφων. Ἡ παροῦσα πτωχεία τῶν Καππαδοκῶν ἐννοεῖται ως ἀναφερομένη εἰς τὴν παρακμὴν τῆς καππαδοκικῆς πρωτευούστης μετά τὸν χωρισμὸν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας.

ΙΑ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΜΕ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣ ΤΟΥ

Τὸ μέγα ἐκκλησιαστικὸν καὶ φιλανθρωπικὸν ἔργον τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἐπαρχίαν του, τοῦ ὁποίου τὴν ἐπιτέλεσιν κατὰ τίποτε δὲν ἡμπόδιζεν ἡ ἀγωνιώδης μέριμνά του διὰ τὰ γενικὰ προβλήματα ὀλοκλήρου τῆς Ἐκκλησίας, ἐπροκαλοῦσε, παραλλήλως πρὸς τὸν θαυμασμὸν τῶν εἰλικρινῶν ἀνθρώπων, τὴν ζηλοφθονίαν τῶν μικρῶν καὶ τῶν αἵρετικῶν.

Ἄπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπισκοπικοῦ του σταδίου ἐπεδόθη εἰς αὐτὸν μὲ διδιάπτωτον ζῆλον, ἐντὸς ὀλίγου δὲ ἀνήγειρε καθεδρικὸν ναόν, ἐπισκοπεῖον μὲ κατοικίας δι' ὅλον τὸ προσωπικόν του, ἔθεσε δὲ καὶ τὰ θεμέλια διὰ τὴν ἀνέγερσιν ξενῶνος, πτωχοκομείου, νοσοκομείου. Οἱ φθονεροὶ τὸν κατήγγειλαν εἰς τὸν νέον τότε διοικητὴν Καππαδοκίας Ἡλίαν ὡς ἀνεγέροντα μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομᾶς χωρὶς ἄδειαν καὶ ὡς ἀνταγωνιζόμενον τρόπον τινὰ αὐτὸν εἰς κτιριακὸν προγραμματισμόν.

Μὲ τὴν ἐπιστολὴν 94 ὁ Βασίλειος ἐξῆγε τοὺς λόγους διὰ τοὺς ὁποίους δὲν εἶχεν εἰδοποιήσει σχετικῶς τὸν διοικητὴν καὶ περιγράφει τὸν προορισμὸν τῶν κτιρίων καὶ τῶν ἰδρυμάτων τὰ ὅποια ὠργάνωνεν. Αἱ μετέπειτα ἀγαθαὶ σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἡλίαν δεικνύουν δτὶ ὁ διοικητὴς ἐπείσθη καὶ ὅχι μόνον δὲν προέβη εἰς τὴν λῆψιν μέτρων ἐναντίον του, ἀλλ' ἀντιθέτως τοῦ προσέφερεν ἐνίσχυσιν. Τὸ ἴδιον ἀλλωστε εἶχε πράξει ἐνωρίτερον ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης, ὁ ὁποῖος διῆλθε ἀπὸ τὴν Καισάρειαν ἀποφασισμένος νὰ ὑπογράψῃ διαταγὴν ἔξορίας τοῦ Βασιλείου, ἀλλ' ἐματαίωσε τὴν ἀπόφασίν του. Πράγματι κανεὶς δὲν ἐπεσκέπτετο τὴν Καισάρειαν χωρὶς νὰ ἐντυπωσιασθῇ ἀπὸ τὴν προσωπικότητα καὶ τὴν δραστηριότητα τοῦ ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς.

Αἱ ὑπόλοιποι ἐπιστολαὶ τῆς σειρᾶς αὐτῆς εἰναι ἐπιτιμητικαὶ πρὸς ὑφισταμένους του. 'Ἡ ὑπὸ ἀριθμὸν 54 ἀπευθύνεται γενικῶς πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους του, τοὺς βοηθοὺς ἐπισκόπους ποὺ ὑπηρετοῦσαν τότε εἰς ἀγροτικὰς περιοχὰς μὲ ἔδρας τὰς κωμοπόλεις. Τοὺς ἐπιπλήκτει, διότι ἡνείχοντο νὰ δίδωνται κατώτεροι ιεραπικοὶ βαθμοὶ ἀπὸ πρεσβυτέρους ἢ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἰδίους εἰς ἀνθρώπους ἀναξίους, χωρὶς καν νὰ εἰδοποιῆται αὐτὸς ὡς ἀρχιεπίσκοπος. Ζητεῖ νὰ σταματήσῃ αὐτὴ ἡ ἀκαταστασία καὶ νὰ ἐφαρμοσθῇ ἡ παλαιὰ τακτική, κατὰ τὴν δόποιαν οἱ βαθμοὶ ἐδίδοντο ἀπὸ τοὺς χωρεπισκόπους μετὰ ἔξετασιν τοῦ βίου τῶν ὑποψηφίων, νὰ εἰδοποιῆται σχετικῶς ὁ ἀρχιεπίσκοπος καὶ νὰ τηρῆται φάκελλος ὅλων τῶν ἀξιωματούχων.

Μὲ τὰς ἐπιστολὰς 291 καὶ 170 νουθετοῦνται πρῶτον μὲν ὁ χωρεπίσκοπος Τιμόθεος, ὁ δόποιος ἐγκαταλείψας τὴν παλαιὰν σεμνότητα ἡσχολεῖτο ἐπιδεικτικῶς μὲ κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἔπειτα δὲ ὁ εὐτράπελος διάκονος Γλυκέριος, ὁ δόποιος ἀντὶ νὰ ἐπιδίδεται εἰς ὠφέλιμα ἔργα εἶχε συγκροτήσει δημιουρούς νεανίδων τὰς δόποιας ἔξεπαίδευεν εἰς τὴν μουσικήν, τὸν χορόν, τὰς διασκεδάσεις, καὶ ὠδηγοῦσεν εἰς πολυημέρους ἐκδρομάς. 'Ο Γλυκέριος φαίνεται σὰν νὰ εἶχεν ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τοὺς παραδόξους ἐκείνους Μασσαλιανούς, οἱ δόποιοι ἐταξίδευαν ἀκαταπαύστως ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν κατὰ ὁμάδας ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, ἐνδεδυμένοι δημοιομόρφως, μὴ ἔργαζόμενοι, ἐπαιτοῦντες καὶ ἀσχολούμενοι μὲ τὸν χορὸν καὶ τὴν ἐκστατικήν προσευχήν.

94. ΗΛΙΑ ΑΡΧΟΝΤΙ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

"Ωρμησα μὲν καὶ αὐτὸς καταλαβεῖν σου τὴν τιμιότητα, ὡς ἀν μὴ τῇ ἀπολείψει ἔλαττόν τι ἔχοιμι τῶν διαβαλλόντων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρωστία τοῦ σώματος διεκώλυσε σφοδρότερον πολλῷ τῆς συνηθείας ἐπιθεμένη, ἀναγκαίως ἥλθον ἐπὶ τὸ γράμμα. Ἐγὼ τοίνυν, θαυμάσιε, συντυχὼν πρώην τῇ τιμιότητί σου ὥρμησα μὲν καὶ περὶ πάντων τῶν κατὰ τὸν βίον μου πραγμάτων ἀνακοινώσασθαι σου τῇ φρονήσει, ὥρμησα δὲ καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνεκα ποιήσασθαι τινα λόγον, ὡς ἀν μὴ ταῖς μετὰ ταῦτα διαβολαῖς χώρᾳ τις ὑπολείποιτο. Ἀλλ' ἐπέσχον ἐμαυτὸν λογιζόμενος περίεργον εἰναι παντελῶς καὶ πέρα τοῦ μέτρου φιλότιμον ἀνδρὶ τοσοῦτον πλῆθος πραγμάτων ἐξηρτημένῳ ἔτι καὶ τὰς ἔξω τῶν ἀναγκαίων ἐπιβάλλειν φροντίδας. Ὁμοῦ τε, εἰρήσεται γὰρ τὰληθές, καὶ ἄλλως ὥκνησα μήποτε εἰς ἀνάγκην ἔλθωμεν ταῖς κατ' ἀλλήλων ἀντιλογίαις τρῶσαι τὴν ψυχήν σου δφείλουσαν ἐν τῇ καθαρᾷ περὶ τὸν Θεὸν εὐλαβείᾳ τέλειον τὸν μισθὸν τῆς θεοσεβείας καρποῦσθαι. Τῷ δηντὶ γάρ, ἐάν σε πρὸς ἑαυτοὺς ἐπιστρέψωμεν ἡμεῖς, δὲλίγην

¹Ἐπιστολὴ 94. Ἐγράφη τὸ 372. Πρὶν περάσουν δύο χρόνια ἀπὸ τὴν ἀνοδόν του εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον, διὰ Βασιλείου εἶχεν ἥδη ιδρύσει μεγαλοπρεπῆ καθεδρικὸν ναὸν καὶ παρ' αὐτὸν τὸ ἐπισκοπικὸν μέγαρον καὶ καταλύματα διὰ τοὺς κληρικοὺς τῆς Καισαρείας, εἶχε δὲ ἀρχίσει ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀνέγερσιν ξενῶνος διὰ τοὺς περαστικοὺς καὶ νοσοκομεῖου μὲ δλα τὰ ἀπαιτούμενα ἐργαστήρια. Μερικοὶ ἔχθροι τοῦ Βασιλείου τὸν κατήγγειλαν τώρα εἰς τὸν διοικητὴν Καππαδοκίας Ἡλίαν δτι ἀνεγείρει

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 94

ΠΡΟΣ ΗΛΙΑΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Είχα μὲν καὶ ἔγώ ἐπίστης πόθον νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν τιμιότητά σου, τούλάχιστον διὰ νὰ μὴ εύρισκωμαι εἰς χειροτέραν μοῖραν ἀπὸ τοὺς διαβολεῖς μου λόγῳ τῆς παραλείψεως ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος, ποὺ μὲ προσέβαλε πολὺ σφιδρότερα ἀπὸ τὸ σύνηθες, μὲ ἡμπόδισε, κατ' ἀνάγκην κατέφυγα εἰς τὸ γράμμα.

Ἐγὼ λοιπόν, ὃ θαυμάσιε, ὅταν προσφάτως συνήντησα τὴν τιμιότητά σου, ἐπιθυμοῦσα ν' ἀνακοινώσω εἰς τὴν φρόνησίν σου δλας τὰς βιοτικάς μου ὑποθέσεις, ἀλλ' ίδιως ἐπιθυμοῦσα νὰ σοῦ κάμω λόγον σχετικῶς μὲ τὰς Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ μὴ μείνῃ χῶρος διὰ μεταγενεστέρας διαβολάς. Ἀλλὰ τὸ ἀπέφυγα, διότι ἐσυλλογίσθην ὅτι θὰ ἥτο πολὺ ἐπιπόλαιον καὶ ὑπερμέτρως ἔγωιστικὸν νὰ προσθέσω καὶ τὰς ἔκτὸς τῶν καθηκόντων του φροντίδας εἰς ἔνα ἀνδρα δ ὅποιος ἔχει ἐπιβαρυθῆ μὲ τὴν διαχείρισιν τόσου πλήθους ὑποθέσεων. Συγχρόνως δέ, διότι πρέπει νὰ λεχθῇ ἡ ἀλήθεια, ἐδίστασα καὶ δι' ἀλλον λόγον, μὴ τυχόν μὲ τὰς μεταξύ μας ἀντιλογίας σοῦ πληγώσω τὴν ψυχήν, ἡ ὅποια μὲ τὴν καθαρὰν πρὸς τὸν Θεόν εὐλάβειαν ἀξίζει νὰ θερίσῃ τὸν τέλειον μισθὸν τῆς θεοσεβείας.

Πράγματι δέ, ἐὰν σοῦ κινήσωμεν τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰς ίδικάς μας ὑποθέσεις, ὀλίγην ἀνεσιν διὰ τὴν ἐνασχόλησιν μὲ τὰ δημόσια σοῦ ἀφήνομεν καὶ θὰ κάμωμεν κάπως παραπλη-

οικοδομήματα ἀνευ ἀδείας καὶ κρυφίως καὶ κατὰ κάποιον τρόπον ἀνταγωνιζόμενος τοῦτον. Ἡ ἐπιστολὴ ἀποτελεῖ ἀπάντησιν εἰς τὰς διαβολὰς αὐτάς.

σοι σχολὴν πρὸς τὰ δημόσια καταλείψομεν καὶ παραπλήσιον ποιήσομεν ὥσπερ ἂν εἴ τις κυβερνήτην νεοπαγῆ ναῦν ἐν μεγάλῳ κλύδωνι διευθύνοντα τῇ προσθήκῃ τοῦ φόρτου καταβαφύνοι, δέον ἀφαιρεῖν τι τῶν ἀγωγίμων καὶ συνεπικουφίζειν ὡς δυνατόν.

“Οθεν μοι δοκεῖ καὶ βασιλεὺς ὁ μέγας τὴν πολυπραγμοσύνην ἡμῶν ταύτην καταμαθὼν ἔᾶσαι ἡμᾶς ἐφ’ ἑαυτῶν τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομεῖν. Τοὺς μέντοι ταῖς ἀδόλοις ἀκοαῖς σου παρενοχλοῦντας ἐρωτηθῆναι βούλομαι, τί χεῖρον ἔχει τὰ δημόσια παρ’ ἡμᾶς ἢ τί μικρὸν ἢ μεῖζον τῶν κοινῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας περὶ τὰς Ἐκκλησίας οἰκονομίας ἡλάττωται, πλὴν εἰ μή τις λέγοι βλάβην τοῖς πράγμασι φέρειν οἶκον εὐκτήριον μεγαλοπρεπῶς κατεσκενασμένον ἀναστῆσαι τῷ Θεῷ ἡμῶν καὶ περὶ αὐτὸν οἰκησιν, τὴν μὲν ἐλευθέριον ἐξηρημένην τῷ κορυφαίῳ, τὰς δὲ ὑποβεβηκύας τοῖς θεραπευταῖς τοῦ θείου διανενεμημένας ἐν τάξει, ὡν ἡ χρῆσις κοινὴ πρός τε ὑμᾶς τοὺς ἀρχοντας καὶ τοὺς παρεπομένους ὑμῖν. Τίνα δὲ ἀδικοῦμεν καταγώγια τοῖς ξένοις οἰκοδομοῦντες, οἵς ἂν κατὰ πάροδον ἐπιφοιτῶσι καὶ τοῖς θεραπέας τινὸς διὰ τὴν ἀσθένειαν δεομένοις, καὶ τὴν ἀναγκαίαν τούτοις παραμυθίαν ἐγκαθιστῶντες, τοὺς νοσοκομοῦντας, τοὺς ἱατρεύοντας, τὰ υωτοφόρα, τοὺς παραπέμποντας; Τούτοις ἀνάγκη καὶ τέχνας ἐπεσθαι, τάς τε πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίας καὶ δσαι πρὸς εὐσχήμονα βίου διαγωγὴν ἐφευρέθησαν, οἶκους πάλιν ἐτέρους ταῖς ἐργασίαις ἐπιτηδείους, ἀπερ πάντα τῷ μὲν τόπῳ κόσμος, τῷ δὲ ἀρχοντὶ ἡμῶν σεμνολόγημα, ἐπ’ αὐτὸν τῆς εὐφημίας ἐπανιούσης. “Ος γε οὐδὲ τούτου ἔνεκεν πρὸς τὴν ἐπιστασίαν ἡμῶν ἐξεβιάσθης, ὡς μόνος ἐξαρκῶν τῷ μεγέθει

1. ‘Ο αὐτοκράτωρ Ούδλης, ὁ δόποιος παρέμεινεν ἐπ’ ἀρκετὸν εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐντυπωσιάσθη μεγάλως ἀπὸ τὴν δραστηριότητα αὐτὴν καὶ τὴν ἀφοσίωσιν τοῦ λαοῦ εἰς τὸν ποιμενάρχην του καὶ ὡς ἐκ τούτου ὅχι

σίως μὲ τὸν ἄνθρωπον ὁ δόποῖος ἐπιβαρύνει μὲ πρόσθετον φορτίον κυβερνήτην, ποὺ διευθύνει νεότευκτον πλοῖον εἰς τὸ μέσον μεγάλης τρικυμίας, ἐνῷ ἐπρεπε ν' ἀφαιρέσῃ κάτι ἀπὸ τὰ μεταφερόμενα πράγματα, διὰ νὰ τὸ ἔλαφρώσῃ οὕτω κατὰ τὸ δυνατόν. "Οθεν νομίζω ὅτι καὶ ὁ μέγας αὐτοκράτωρ μαθὼν αὐτὴν τὴν δραστηριότητά μας, μᾶς ἄφησε νὰ διοικῶμεν ἐλεύθεροι τὰς Ἐκκλησίας¹.

Θέλω πάντως νὰ ἔρωτηθοῦν αὐτοὶ ποὺ ἐνοχλοῦν τὴν ἀδηλον ἀκοήν σου κατὰ τί παραβλάπτονται τὰ δημόσια ἀπὸ ἡμᾶς. "Ἡ κατὰ τί μικρὸν ἡ μέγα ζημιώνονται τὰ κοινὰ ἀπὸ τὴν ἴδικήν μας διαχείρισιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑποθέσεων. 'Εκτὸς ἐὰν εἴπῃ κανεὶς ὅτι φέρει βλάβην εἰς τὴν πολιτείαν τὸ νὰ ἔγειρω οἰκον εὔκτήριον εἰς τὸν Θεὸν ἡμῶν, μεγαλοπρεπῶς κατεσκευασμένον, καὶ οἰκήματα γύρω του, τὸ μὲν ὑψηλότερον δι' ἀνετον κατοικίαν τοῦ ἐπισκόπου, τὰ δὲ χαμηλότερα διὰ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ θείου, κατανεμημένα μὲ τάξιν, τῶν δποίων ἡ χρῆσις θὰ εἶναι κοινὴ καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἀρχοντας καὶ εἰς τὴν συνοδείαν σας.

Ποῖον δὲ ἀδικοῦμεν μὲ τὸ νὰ οἰκοδομῶμεν ξενῶνας διὰ τοὺς ξένους καὶ τοὺς περαστικοὺς ἀπὸ τὴν πόλιν, καὶ διὰ τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην θεραπείας λόγῳ ἀσθενείας, καθὼς καὶ μὲ τὸ νὰ ἔγκαθιστῶμεν τὰς ἀπαιτουμένας δι' αὐτοὺς ὑπηρεσίας, δηλαδὴ νοσοκόμους, ιατρούς, μεταφορικὰ ζῶα, ὀδηγούς; Εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ὑπάρχουν δι' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἐπαγγέλματα, καὶ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἔξασφάλισιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν καὶ ὅσα ἐφευρέθησαν δι' ἓνα πολιτισμένον τρόπον βίου ἐπίσης δὲ νὰ ὑπάρχουν ἄλλοι οἰκοι κατάλληλοι διὰ τὰς ἐργασίας των, πράγματα τὰ δποία δλα διὰ μὲν τὸν τόπον ἀποτελοῦν στόλισμα, διὰ δὲ τὸν ἀρχοντα ἡμῶν ἀφορμὴν ὑπερηφανείας, διότι εἰς αὐτὸν μεταβαίνει ἡ εὔφημος δι' αὐτὰ μνεία. Δὲν ἐπισθῆς δὲ ἐσύ ἀπὸ ἡμᾶς ν' ἀναλάβῃς ἀθελα φροντίδα χάριν ἡ-

μόνον παρητήθη τῆς προθέσεώς του νὰ τὸν ἔξορίσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀφησεν ἐλεύθερον εἰς τὸ ἔργον του.

τῆς γνώμης τά τε κατερρυηκότα τῷ χρόνῳ ἀναλαβεῖν καὶ οἰκίσαι τὰς ἀοικήτους καὶ δλως εἰς πόλεις τὰς ἐρημίας μετασκευάσαι. Τὸν οὖν εἰς ταῦτα συνεργοῦντα ἐλαύνειν καὶ ὑβρίζειν, ἢ τιμᾶν καὶ περιέπειν ἀκολουθότερον ἦν; Καὶ μὴ οἰηθῆς, ὃ ἄριστε, λόγον εἶναι μόνον τὰ παρ' ἡμῶν, ἥδη γάρ ἐσμεν ἐν τῷ ἔργῳ τὰς ὕλας τέως συμποριζόμενοι. Τὰ μὲν οὖν πρὸς τὴν τοῦ ἀρχοντος ἀπολογίαν τοιαῦτα. ⁵⁴ Α δὲ δεῖ πρὸς τὰς τῶν φιλαιτίων μέμψεις, ὡς Χριστιανῷ καὶ φίλῳ πεφροντικότι ἡμῶν τῆς ὑπολήψεως, ἀποκρίνασθαι ἀναγκαῖον νῦν ἀποσιωπῆσαι, ὡς καὶ μακρότερα τοῦ μέτρου τῆς ἐπιστολῆς καὶ ἄλλως οὐκ ἀσφαλῆ γράμμασιν ἀψύχοις καταπιστεύεσθαι. ⁵⁵ Ινα δὲ μὴ τὸν πρὸ τῆς συντυχίας χρόνον ταῖς διαβολαῖς τινων ὑπαχθεὶς ὑφεῖναί τι τῆς περὶ ἡμᾶς εὑνοίας ἀναγκασθῆς, τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου ποίησον. Καὶ γὰρ ἐκεῖνόν φασι διαβαλλομένου τινὸς τῶν συνήθων τὴν μὲν ἐτέραν τῶν ἀκοῶν ἀνεῖναι τῷ διαβάλλοντι, τὴν δὲ ἐτέραν ἐπιμελῶς ἐπιφράξασθαι τῇ χειρὶ, ἐνδεικνύμενον δτι δέοι τὸν δρθῶς κρίνειν μέλλοντα μὴ δλον εὐθὺς τοῖς προλαβοῦσιν ἀπάγεσθαι, ἀλλὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἀκροάσεως ἀκέραιον διασώζειν πρὸς ἀπολογίαν τῷ μὴ παρόντι.

104

54. ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΙΣ

Πάνυ με λυπεῖ δτι ἐπιλελοίπασι λοιπὸν οἱ τῶν πατέρων κανόνες καὶ πᾶσα ἀκρίβεια τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπελήλαται, καὶ

⁵⁴ Επιστολὴ 54. Ἐγράφη τὸ 372. Δίδει παραγγελίας περὶ τηρήσεως ὑπὸ τῶν χωρεπισκόπων τῶν κανονισμῶν περὶ ἐκλογῆς τῶν κληρικῶν κατωτέρων βαθμίδων.

μῶν ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, ὅτι λόγῳ τῆς μεγαλοφυίας σου εἶσαι ίκανὸς ν' ἀναλάβῃς μόνος σου τὴν ἀναστήλωσιν τῶν ἔρειπωμένων κατασκευῶν, ν' ἀποικίσῃς ἀκατοικήτους περιοχάς καὶ γενικῶς νὰ μετατρέψῃς τὰς ἐρημίας εἰς πόλεις. Αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἀνθρωπὸν, δὲ ὁποῖος συνεργάζεται μαζί σου εἰς τοιαῦτα ἔργα, εἶναι δικαιότερον νὰ διώκῃ καὶ νὰ ὑβρίζῃ κανεὶς ἢ νὰ τιμῇ καὶ νὰ σέβεται; Καὶ μὴ νομίσῃς, ὃ ἄριστε, ὅτι τὰ σχέδιά μας εἶναι ἀπλᾶ λόγια· διότι ἡδη εύρισκόμεθα εἰς τὴν ἐφαρμογὴν προμηθευόμενοι εἰς τὸ μεταξὺ τὰ ὑλικά.

'Η μὲν ἀπολογία μας λοιπὸν πρὸς σὲ ὡς ἀρχοντα εἶναι αὐτή. Ἐκεῖνα δὲ ποὺ πρέπει ν' ἀποκριθῶμεν πρὸς σὲ ὡς Χριστιανὸν καὶ φίλον φροντίζοντα διὰ τὴν ὑπόληψίν μας ἐν σχέσει μὲ τὰς μέμψεις τῶν φιλοκατηγόρων εἶναι ἀναγκαῖον τώρα ν' ἀποσιωπήσωμεν, διότι καὶ μακρότερα θὰ εἶναι ἀπὸ δὲ τὸ τὸ μέτρον τῆς ἐπιστολῆς ἐπιτρέπει καὶ ἔξ ἄλλου ἀσφαλὲς δὲν εἶναι νὰ τὰ ἐμπιστευόμεθα εἰς ἄψυχα γράμματα.

Διὰ νὰ μὴ ἀναγκασθῆς ὅμως ν' ἀφῆστης μέρος τῆς πρὸς ἡμᾶς εὔνοίας σου, ἐπηρεαζόμενος πρὸ τῆς συναντήσεως ἀπὸ τὰς διαβολὰς διαφόρων, κάμε τὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Διότι λέγουν ὅτι ἐκεῖνος, ὅταν κάποτε διεβάλλετο ἔνας φίλος του, τὸ μὲν ἔνα αὐτὶ του εἶχεν ἀνοικτὸν εἰς τὸν διαβάλλοντα, τὸ δὲ ἄλλο ἐφραξε προσεκτικὰ μὲ τὸ χέρι του, ὑποδεικνύων ὅτι ὅποιος θέλει νὰ κρίνῃ δρθῶς πρέπει νὰ μὴ παραδίδεται ὀλόκληρος εἰς αὐτοὺς ποὺ προλαμβάνουν πρῶτοι, ἀλλὰ νὰ διατηρῇ τὸ ἥμισυ τῆς ἀκροάσεως διὰ τὴν ἀπολογίαν τοῦ ἀπόντος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 54

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Πολὺ μὲ λυπτεῖ ποὺ οἱ κανόνες τῶν πατέρων ἔχουν περιέλθει εἰς περιφρόνησιν τελευταίως καὶ κάθε εύταξία ἔχει ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας, καὶ φοβοῦμαι μήπως, καθὼς

φοβοῦμαι μή, κατὰ μικρὸν τῆς ἀδιαφορίας ταύτης ὅδῷ προῖούσης, εἰς παντελῇ σύγχυσιν ἔλθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. Τοὺς ὑπηρετοῦντας τῇ Ἐκκλησίᾳ ἡ πάλαι ταῖς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαις ἐμπολιτευομένη συνήθεια μετὰ πάσης ἀκριβείας δοκιμάζουσα παρεδέχετο· καὶ ἐπολυπραγμονεῖτο πᾶσα αὐτῶν ἡ ἀναστροφή, εἰ μὴ λοίδοροί εἰσιν, εἰ μὴ μέθυσοι, εἰ μὴ πρόχειροι πρὸς τὰς μάχας, εἰ παιδαγωγοῦσιν ἑαυτῶν τὴν νεότητα, ὥστε κατορθοῦν δύνασθαι «τὸν ἀγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὅψεται τὸν Κύριον». Καὶ τοῦτο ἐξήταξον μὲν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι οἱ συνοικοῦντες αὐτοῖς, ἐπανέφερον δὲ τοῖς χωρεπισκόποις, οἷ, τὰς παρὰ τῶν ἀληθιῶν μαρτυρούντων δεξάμενοι ψήφους καὶ ὑπομνήσαντες τὸν ἐπίσκοπον, οὕτως ἐνηρθίθμονυ τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Νῦν δὲ πρῶτον μὲν ἡμᾶς παρωσάμενοι καὶ μηδὲ ἐπαναφέρειν ἡμῖν καταδεχόμενοι, εἰς ἑαυτοὺς τὴν ὅλην περιεστήσατε αὐθεντίαν. Ἔπειτα καταρράθυμοῦντες τοῦ πράγματος πρεσβύτεροις καὶ διακόνοις ἐπετρέψατε οὓς ἀν ἐθέλωσιν ἀπὸ ἀνεξετάστον βίον, κατὰ προσπάθειαν, ἢ τὴν ἀπὸ συγγενείας, ἢ τὴν ἐξ ἄλλης τινὸς φιλίας, ἐπεισάγειν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοὺς ἀναξίους. Διὸ πολλοὶ μὲν ὑπηρέται ἀριθμοῦνται καθ' ἐκάστην κώμην, ἀξιος δὲ λειτουργίας θυσιαστηρίου οὐδεὶς, ὡς ὑμεῖς αὐτοὶ μαρτυρεῖτε, ἀποροῦντες ἀνδρῶν ἐν ταῖς ψηφοφορίαις. Ἔπει τοῦ δρῶ τὸ πρᾶγμα λοιπὸν εἰς ἀνήκεστον προϊόν, μάλιστα νῦν, τῶν πλείστων φόβῳ τῆς στρατολογίας εἰσποιούντων ἑαυτοὺς τῇ ὑπηρεσίᾳ, ἀναγκαίως ἥλθον εἰς τὸ ἀνανεώσασθαι τοὺς τῶν πατέρων κανόνας, καὶ ἐπιστέλλω ὑμῖν ἀποστεῖλαί μοι τὴν ἀναγραφὴν ἐκάστης κώμης τῶν ὑπηρετούντων καὶ ὑπὸ τίνος εἰσῆκται ἐκαστος καὶ ἐν ποιῷ

1. Ἐβρ. 12,14.

2. Ὁ Βασίλειος ἐννοεῖ ἕδῶ τοὺς κατωτέρους κληρικούς, καὶ ἴδιως τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς ἀναγνώστας καὶ τοὺς ἀκολούθους.

αύτή ἡ ἀδιαφορία αὐξάνεται δλίγον κατ' δλίγον, τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας καταντήσουν εἰς πλήρη σύγχυσιν. Ἡ ἀπὸ πολὺ παλαιὰ ἐπικρατοῦσα συνήθεια εἰς τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἀπαιτοῦσε νὰ γίνωνται δεκτοὶ οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἔπειτα ἀπὸ προσεκτικὴν δοκιμασίαν. Ἡρευνᾶτο ὅλη ἡ διαγωγὴ των ἀπὸ κάθε πλευράν, ὥστε νὰ γνωσθῇ, ἢν δὲν εἴναι λοίδοροι, ἢν δὲν εἴναι μέθυσοι, ἢν δὲν εἴναι φιλέριδες, ἢν συγκρατοῦν τὸ νεανικόν των φρόνημα κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ κατορθώσουν νὰ ἐπιτύχουν «τὸν ἄγιασμόν, χωρὶς τὸν ὅποιον κανεὶς δὲν πρόκειται νὰ ἴδῃ τὸν Κύριον»¹. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα τῆς ἔξετάσεως ταύτης, τὴν ὅποιαν ἐνεργοῦσαν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι κατοικοῦντες πλησίον τῶν ὑποψηφίων, ἀνέφεραν εἰς τοὺς χωρεπισκόπους, οἱ ὅποιοι, ἀφοῦ ἐλάμβαναν τὰς γνώμας ἀξιοπίστων μαρτύρων καὶ ἀνεκοίνων εἰς τὸν ἐπίσκοπον, τέλος ἐνέγραφαν τὸν ὑπηρέτην εἰς τὸ Ἱερατικὸν τάγμα².

Τώρα σεῖς, πρῶτον μὲν παραμερίσαντες ἡμᾶς καὶ μὴ καταδεχόμενοι οὕτε ἐκ τῶν ὑστέρων νὰ μᾶς ἀνακοινώσετε, ἀνεθέσατε ὅλην τὴν αὐθεντίαν εἰς ἔαυτούς. Ἐπειτα ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸ πρᾶγμα αὐτὸν ἐπετρέψατε εἰς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους νὰ εἰσάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους, ἐκλέγοντες ὅποιους θέλουν αὐτοί, χωρὶς ἔξετασιν τῆς διαγωγῆς των, μὲ κριτήρια ὑποκειμενικὰ στηριζόμενα ἢ εἰς συγγένειαν ἢ εἰς φιλίαν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ μὲν είναι οἱ ὑπηρέται ποὺ ἀριθμοῦνται εἰς κάθε κώμην, ἀξιος δὲ νὰ ἀνυψωθῇ μέχρι τῆς λειτουργίας τοῦ θυσιαστηρίου δὲν είναι κανεὶς, ὅπως σεῖς οἱ ἴδιοι μαρτυρεῖτε, ἐφ' ὅσον δυσκολεύεσθε νὰ εὔρετε ὑποψηφίους κατὰ τὰς ἐκλογάς.

Ἐπειδὴ λοιπὸν βλέπω ὅτι τὸ πρᾶγμα ἔχει πλησιάσει εἰς ἀθεράπευτον κατάστασιν, εἰδικῶς τώρα ποὺ πάρα πολλοὶ ἀπὸ φόβον στρατολογίας πιέζουν ἔαυτοὺς νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, ἀπεφάσισα ν' ἀνανεώσω τὸ κῦρος τῶν κανόνων τῶν πατέρων· καὶ παραγγέλλω νὰ μοῦ στείλετε κατάλογον τῶν ὑπηρετούντων εἰς κάθε κώμην μὲ σημείωσιν ἀπὸ ποιὸν ἔγινε δεκτὸς ὁ καθένας καὶ ποιὸν είναι

βίω ἔστιν. Ἐχετε δὲ καὶ αὐτοὶ παρ' ἑαυτοῖς τὴν ἀναγραφήν, ὥστε συγκρίνεσθαι τοῖς παρ' ἡμῖν ἀποκειμένοις γράμμασι τὰ ὑμέτερα καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι ἑαυτὸν ὅτε βούλεται παρεγγράφειν. Οὕτω μέντοι μετὰ τὴν πρώτην ἐπινέμησιν, εἴ τινες ὑπὸ πρεσβυτέρων εἰσῆχθησαν, ἐπὶ τοὺς λαϊκοὺς ἀπορριφῶσιν, ἀνωθεν δὲ γένηται αὐτῶν παρ' ὑμῶν ἐξέτασις, κανὸν μὲν ἄξιοι ὅσι, τῇ ὑμετέρᾳ φήφω παραδεχθήτωσαν. Ἐπικαθαρίσατε τὴν Ἐκκλησίαν τοὺς ἀναξίους αὐτῆς ἀπελαύνοντες, καὶ τοῦ λοιποῦ ἐξετάζετε μὲν τοὺς ἄξιους καὶ παραδέχεσθε, μὴ ἀριθμεῖτε δὲ ποὺν εἰς ἡμᾶς ἐπανενεγκεῖν, ἢ γινώσκετε δτὶ λαϊκὸς ἔσται ὁ ἄνευ ἡμετέρας γνώμης εἰς ὑπηρεσίαν παραδεχθείς.

105

291. ΤΙΜΟΘΕΩΡ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΩ

Καὶ τὸ πάντα γράφειν δσα φρονῶ οὔτε τῷ μέτρῳ τῆς ἐπιστολῆς δρῶ συμβαῖνον οὔτε ἄλλως πρέπον τῷ τῆς προσηγορίας εἴδει, καὶ τὸ σιωπῇ παρελθεῖν μικροῦ καὶ ἀδύνατόν ἔστι μοι, δικαίω θυμῷ τῷ κατὰ σοῦ φλεγμανούσης μοι τῆς καρδίας. Μέσην οὖν βαδιοῦμαι τὰ μὲν γράφων, τὰ δὲ παρείς. Καθάψασθαι γάρ σου βούλομαι, εἰ θέμις ἔστιν, ἐν ἴσηγορίᾳ φιλικῇ. Εἰ Τιμόθεος ἐκεῖνος,

3. Ἡ Ἰνδικτος ἡτο συμβατική περίοδος 15 ἐτῶν, ἡ δποία ἡρχισεν ἐπὶ βασιλείας τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, τὴν 4 Σεπτεμβρίου 312. Ἐπὶ δρχιερατείας δὲ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου πρῶτον ἔτος τῆς Ἰνδίκτου, ποὺ ἐπισημαίνεται ἐδῶ, ἡτο τὸ 372 (1 Σεπτεμβρίου 372 ἔως 31 Αύγουστου 373). Είναι λοιπὸν φανερὸν δτὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐγράφη κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ίσως κατὰ τοὺς πρώτους μῆνας τοῦ ἔτους, μεταξύ Σεπτεμβρίου καὶ Δεκεμβρίου.

Ἐπιστολὴ 291. Ἀποτελεῖ θαυμάσιον δεῖγμα εὐγενοῦς καὶ πλήρους

τὸ ἐπάγγελμά του. Νὰ ἔχετε δὲ καὶ σεῖς εἰς τὸ γραφεῖόν σας ἀντίγραφον τοῦ καταλόγου, ὥστε τὸ ἀρχεῖον σας νὰ ἡμπορῇ νὰ παραβληθῇ μὲ τὸ ἴδιον μας καὶ νὰ μὴ ἡμπορῇ κανεὶς νὰ ἐγγράφῃ τὸ ὄνομά του ἀντικανονικῶς. Οὕτω δέ, μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἵνδικτου³, δσοι εἰσήχθησαν αὐθαιρέτως ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων νὰ ὑποβιβασθοῦν εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν, νὰ ἔξετασθοῦν δὲ ἀπὸ σᾶς ἐξ ἀρχῆς καί, ἀν μὲν εἴναι ἀξιοί, νὰ γίνουν δεκτοί μὲ ἴδικήν σας ἀπόφασιν. Νὰ ἐκκαθαρίσετε τὴν Ἐκκλησίαν ἀπομακρύνοντες ἀπὸ αὐτὴν τοὺς ἀναξίους καὶ εἰς τὸ ἔξης νὰ ἔξετάζετε μὲν καὶ νὰ δέχεσθε τοὺς ἀξίους, νὰ μὴ τοὺς ἐγγράφετε δέ, πρὶν ἀνακοινώσετε σχετικῶς μὲ αὐτοὺς εἰς ἡμᾶς. Ἄλλως νὰ γνωρίζετε ὅτι, ὁποιος γίνεται δεκτὸς εἰς ὑπηρεσίαν χωρὶς τὴν ἴδικήν μας ἔγκρισιν, θὰ θεωρῆται λαϊκός.

105

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 291 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΧΩΡΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΤΙΜΟΘΕΟΝ

Τὸ νὰ γράψω ὅλα ὅσα σκέπτομαι δὲν τὸ βλέπω οὔτε ταιριαστὸν εἰς τὰ μέτρα τῆς ἐπιστολῆς οὔτε γενικῶς πρέπον εἰς τὸ ἐπιστολικὸν εἶδος· ἀλλὰ πάλιν καὶ νὰ τὰ ἀποσιωπήσω τελείως μοῦ εἴναι σχεδὸν ἀδύνατον, διότι ἡ καρδία μου φλέγεται ἀπὸ δίκαιον θυμὸν ἐναντίον σου. Θὰ βαδίσω λοιπὸν τὴν μέσην δδόν, ἀλλα μὲν γράφων, ἀλλα δὲ παραλείπων. Διότι θέλω νὰ σὲ ἐπιπλήξω, ἐάν εἴναι ἐπιτρεπτόν, μὲ φιλικήν καὶ ισότιμον γλῶσσαν.

Ἐάν εἰσαι ἐκεῖνος δ Τιμόθεος, δ ὁποῖος γνωρίζομεν ὅτι

ἀγάπης ἐπιτιμήσεως ἐνὸς χωρεπισκόπου, δ ὁποῖος, ἐνῷ ἀλλοτε ἦτο πολὺ σεμνός, τώρα ἡρχισε ν' ἀσχολῆται πολὺ καὶ μὲ τὴν κοσμικὴν ζωὴν. Ἡ ἐπιστολὴ προέρχεται πιθανῶς ἀπὸ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου.

δν ἐκ παιδὸς οἰδαμεν τοσοῦτον πρὸς τὴν δρθότητα καὶ τὸν κατη-
σκημένον βίον τῷ τόνῳ χρώμενον ὥστε ἐγκαλεῖσθαι τὴν ἐν τού-
τοις ἀμετρίᾳν, ἀποστὰς νῦν τοῦ σκοπεῖν πάντα τρόπον δὲ τι χρὴ
ποιοῦντα τῷ Θεῷ προσοικειοῦσθαι ἀποβλέπεις πρὸς τὰ τῷ δεῖνι
δοκοῦντα περὶ σοῦ καὶ τῆς ἑτέρων γνώμης τὴν ζωὴν ἔχεις ἐξηρ-
τημένην καὶ, ὅπως μὴ φίλους ἄχρηστος μηδὲ ἐχθροῖς καταγέλαστος
ῃς, ἐνθυμῇ καὶ τὴν παρὰ πολλῶν αἰσχύνην ὡς δεινόν τι φοβῇ καὶ
οὐκ ἐννοεῖς δτι, ἐν δσῳ περὶ ταῦτα τρίβῃ, λανθάνεις σεαυτὸν τῆς
προηγουμένης ζωῆς ἀμελῶν; "Οτι γὰρ οὐκ ἐγχωρεῖ ἀμφοτέρων
δμοῦ περιγενέσθαι, τῶν τε κατὰ τὸν κόσμον τοῦτον πραγμάτων
καὶ τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας, πλήρης μὲν ἡ θεία Γραφὴ ὡν ἐδί-
δαξεν ἡμᾶς, πλήρης δὲ καὶ αὐτὴ ἡ φύσις τῶν τοιούτων ὑποδει-
γμάτων ἐστίν. "Ἐν τε γὰρ τῇ κατὰ νοῦν ἐνεργείᾳ δύο νοῆσαι κατὰ
ταῦτὸν νοήματα παντελῶς ἀμήχανον, ἐν τε ταῖς κατὰ τὴν αἴ-
σθησιν ἀντιλήψει δύο φωνὰς δμοῦ προσπιπτούσας ταῖς ἀκοαῖς
δέχεσθαι ἐν ταῦτῷ καὶ διακρίνειν ἀδύνατον, καὶ τοῦτο ἀκονστικῶν
δύο πόρων ἡμῖν ἀνεῳγμένων. Ὁφθαλμοὶ δέ, ἐὰν μὴ πρὸς ἐν τι
τῶν δρατῶν ἀποταθῶσιν ἀμφότεροι, ἐνεργεῖν τὸ ἔαυτῶν ἀκριβῶς
οὐ δύνανται. Καὶ ταῦτα μὲν τὰ παρὰ τῆς φύσεως, τὰ δὲ ἐκ τῶν Γρα-
φῶν σοι διηγεῖσθαι οὐχ ἡττόν ἐστι καταγέλαστον ἡ γλαῦκα, φη-
σίν, Ἀθηναίοις ἄγειν. Τί οὖν τὰ ἀμικτα μήγνυμεν, θορύβους πο-
λιτικοὺς καὶ εὔσεβείας ἀσκησιν, ἀλλ' οὐχὶ ἀποστάντες τῶν θο-
ρύβων καὶ τοῦ πράγματα ἔχειν καὶ παρέχειν ἑτέροις ἡμῶν αὐτῶν
γινόμεθα, καὶ δν πάλαι ὑπεθέμεθα τῆς εὔσεβείας σκοπὸν βεβαιοῦ-
μεν τῷ ἔργῳ καὶ δείκνυμεν τοῖς ἐπηρεάζειν βουλομένοις δτι οὐκ

ἀκολουθεῖ ἀπὸ παιδὶ τόσον αὐστηρὰ τὴν ὁρθοφροσύνην καὶ τὸν ἀσκητικὸν βίον, ὡστε νὰ τὸν κατηγοροῦν δι’ ἄμετρον αὐστηρότητα εἰς αὐτά, πῶς ἔπαυσες τώρα νὰ σκέπτεσαι τί ὀφείλεις νὰ κάμης μὲ κάθε τρόπον διὰ νὰ συνδεθῆς μὲ τὸν Θεόν, ἀντιθέτως δὲ ἀποβλέπεις εἰς τὸ ποίαν γνώμην ἔχει δι’ ἐσὲ δεῖνα καὶ ἔχεις τὴν ζωήν σου ἔξηρτημένην ἀπὸ τὴν γνώμην τῶν ἀλλών καὶ ὑπολογίζεις πῶς νὰ μὴ εἶσαι ἀχρηστος εἰς φίλους οὔτε καταγέλαστος εἰς τοὺς ἔχθρούς καὶ φοβεῖσαι τὴν ἐμπρὸς εἰς τὰ πλήθη ἐντροπὴν ὡς κάτι δεινὸν καὶ δὲν καταλαβαίνεις ὅτι, ἐν ὅσῳ ἀσχολεῖσαι μὲ αὐτὰ τὰ πράγματα, ἀμελεῖς χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃς τὴν ὑψηλοτέραν ζωήν; Διότι αἱ θεῖαι Γραφοὶ εἶναι δι’ ἡμᾶς πλήρεις διδαγμάτων περὶ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ διακρινώμεθα καὶ εἰς τὰ δύο πράγματα συγχρόνως, δηλαδὴ εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις καὶ εἰς τὴν κατὰ Θεὸν ζωήν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια ἡ φύσις εἶναι ἐπίστης γεμάτη ἀπὸ τοιαῦτα παραδείγματα. Διότι καὶ τοῦ νοῦ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἐντελῶς ἀκατόρθωτον νὰ συλλάβῃ ταυτοχρόνως δύο νοήματα καὶ αἱ κατ’ αἰσθησιν ἀντιλήψεις εἶναι ἀδύνατον νὰ δεχθοῦν καὶ νὰ διακρίνουν ταυτοχρόνως δύο φωνὰς προσπιπτούσας μαζὶ εἰς τὴν ἀκοήν, μολονότι ἔχομεν δύο ἀκουστικοὺς πόρους ἀνοικτούς. Οἱ δὲ ὁφθαλμοί, ἐδὲ δὲν προσηλωθοῦν καὶ οἱ δύο πρὸς ἓνα δρατὸν ἀντικείμενον, δὲν δύνανται ν’ ἀσκήσουν μὲ ἀκρίβειαν τὴν λειτουργίαν των. Καὶ αὐτὰ μὲν εἶναι τὰ ἐκ τῆς φύσεως· τὸ νὰ ἐκθέσω δὲ τὰ ἐκ τῶν Γραφῶν δὲν θὰ εἶναι δλιγάτερον καταγέλαστον ἀπὸ τὸ νὰ κομίσω γλαῦκα εἰς Ἀθήνας, κατὰ τὴν παλαιὰν παροιμίαν.

Διατί λοιπὸν ἀναμιγνύομεν τὰ ἄμικτα, τοὺς κοσμικοὺς θορύβους καὶ τὴν ἀσκησιν τῆς εὔσεβείας, καὶ δὲν γινόμεθα κύριοι τοῦ ἔαυτοῦ μας ἀπομακρυνόμενοι τῶν θορύβων καὶ τῆς δημιουργίας στενοχωριῶν εἰς ἔαυτούς καὶ εἰς ἄλλους, καὶ δὲν ἐπιβεβαιώνομεν μὲ ἔργα τὸν σκοπὸν τῆς εὔσεβείας ποὺ ἀπὸ παλαιὰ ἐθέσαμεν ἐνώπιόν μας καὶ δὲν δεικνύομεν εἰς ἔκεινους ποὺ θέλουν νὰ μᾶς πειράξουν ὅτι δὲν εἶναι εἰς τὸ χέρι των

ἔστιν ἐπ' αὐτοῖς τὸ λυπεῖν ἡμᾶς δταν θέλωσι; Τοῦτο δὲ ἔσται ἐπειδὰν πάσης λαβῆς ἐλευθέρους ἑαυτοὺς ἀποδείξωμεν. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Εἴη δὲ ἡμᾶς ποτε καὶ ἐν ταῦτῷ γενέσθαι καὶ ἀκριβέστερον βουλεύσασθαι περὶ τῶν συμφερόντων ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν, ἵνα μὴ ἐν τῇ περὶ τῶν ματαίων φροντίδι καταληφθῶμεν τῆς ἀναγκαίας ἐξόδου ἐπελθούσης ἡμῖν. Τοῖς δὲ ἀποσταλεῖσι παρὰ τῆς ἀγάπης σου ὑπερήσθην, οἵς ὑπῆρχε μὲν ἡδίστοις εἶναι καὶ κατὰ τὴν ἑαυτῶν φύσιν, πολλαπλασίονα δὲ τὴν ἡδονὴν ἐποίει ἡ προσθήκη τοῦ ἀποστείλαντος. Τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ Πόντου, κηρούς καὶ ἄκοπα, ἡδέως δέξαι δταν ἀποστείλωμεν· νῦν γὰρ ἡμῖν οὐ παρῆν.

106

170. ΓΛΥΚΕΡΙΩ

Μέχρι τίνος ἀπονοῆ καὶ κακῶς βουλεύῃ περὶ σεαυτοῦ, κινεῖς μὲν ἡμᾶς, αἰσχύνεις δὲ τὸ κοινὸν τάγμα τῶν μοναστῶν; Ἐπάνελθε οὖν τῷ Θεῷ θαρρῶν καὶ ἡμῖν, οὗ τὴν φιλανθρωπίαν μιμούμεθα. Εἰ γὰρ καὶ πατρικῶς ἐπετιμήσαμεν, ἀλλὰ καὶ συγγνωσόμεθα πατρικῶς. Ταῦτά σοι παρ' ἡμῶν, ἐπειδὴ πολλοί τε ἰκετεύοντιν ἄλλοι καὶ πρὸ τῶν ἄλλων ὁ σὸς πρεσβύτερος, οὗ τὴν πολιὰν αἰδούμεθα καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. Εἰ δὲ μακρύνεις ἀφ' ἡμῶν, τοῦ

*Ἐπιστολὴ 170. Ἐγράφη τὸ 374. Ὁ μοναχὸς Γλυκέριος εἶχε χειροτονηθῆ διάκονος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βηνέστης, ἀλλὰ πρὶν ἀρχίσῃ καλὰ καλὰ τὸ διακονικόν του ἔργον, ἐπεδόθη εἰς ἄλλας δισκολίας, καὶ μάλιστα πολὺ παραδόξους. Συνέστησε μίαν δμάδα νεανίδων, τὰς δποίας ἔξεπαίδευ-

νὰ μᾶς λυποῦν ὅποτε θέλουν; Τοῦτο δὲ θὰ συμβῇ εὐθὺς ὡς ἀποδεῖξωμεν ἔαυτοὺς ἐλευθέρους ἀπὸ κάθε προσβολῆν.

Ἄρκετὰ ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Εἴθε δὲ νὰ συναντηθῶμεν κάποτε, διὰ νὰ συσκεφθῶμεν ἀκριβέστερον περὶ τῶν συμφερόντων εἰς τὰς ψυχὰς ἡμῶν, οὕτως ὥστε νὰ μὴ εύρεθῶμεν ὅτι φροντίζομεν περὶ ματαίων πραγμάτων, ὅταν μᾶς ἔλθῃ ἡ ὥρα τῆς ἀναγκαίας ἔξόδου.

Ηὔχαριστήθην δὲ ἴδιαιτέρως διὰ τὰ ἀποσταλέντα ἀπὸ τὴν ἀγάπην σου, τὰ ὄποια καὶ κατὰ τὴν φύσιν των ἡσαν γλυκύτατα, ἀλλ' ἡ εὐγένεια τοῦ ἀποστολέως τὰ κατέστησε πολλαπλασίως γλυκύτερα. Τὰ δὲ κηρία καὶ τὰ δυναμωτικὰ φάρμακα ἀπὸ τὸν Πόντον νὰ δεχθῆσι μὲν καλωσύνην, ὅταν σοῦ τὰ ἀποστείλωμεν, διότι ἐπὶ τοῦ παρόντος δὲν εἴχαμεν ἀπὸ αὐτά.

106

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 170 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΛΥΚΕΡΙΟΝ

"Εως πότε θὰ συνεχίζεται ἡ παράνοιά σου; "Εως πότε θὰ ἐνεργῇσι ἀφρόνως διὰ τὸν ἔαυτόν σου, θὰ ἐρεθίζῃσι ἡμᾶς καὶ θὰ ἐντροπιάζῃσι ὀλόκληρον τὸ τάγμα τῶν μοναχῶν; 'Ἐπίστρεψε λοιπὸν καὶ στήριξε τὴν πεποίθησίν σου εἰς τὸν Θεόν καὶ εἰς ἡμᾶς οἱ ὄποιοι μιμούμεθα τὴν φιλανθρωπίαν του. Διότι, ἐάν σὲ ἐπετιμήσαμεν πατρικῶς, πάλιν πατρικῶς θὰ σὲ συγχωρήσωμεν. Αὔτῃ θὰ εἶναι ἡ στάσις μας πρὸς σέ, ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ ἄλλοι μᾶς παρακαλοῦν πρὸς χάριν σου καὶ ὑπεράνω ὅλων ὁ πρεσβύτερός σου, τοῦ ὄποιου σεβόμεθα τὰ γηρατειὰ καὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν. 'Αλλ' ἐάν συνεχίζῃσι νὰ εἰσαι εἰς ἀπόστασιν ἀπὸ ἡμᾶς, τότε ὅπωσδήποτε τοῦ μὲν βαθμοῦ ἔχεις ἐκπέσει,

σεν εἰς ψευδοευσέβειαν μὲν μελωδίας, χορούς καὶ πολυημέρους ἐκδρομάς. 'Ο Βασίλειος τὸν ἐπιπλήττει βαρέως.

βαθμοῦ μὲν πάντως ἐκπέπτωκας, ἐκπεσῆ δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν μελῶν σου καὶ τῆς στολῆς, οἵς ἄγεις τὰς νέας οὐ πρὸς Θεὸν ἀλλ' εἰς βάραθρον.

θὰ ἐκπέσης δὲ καὶ τοῦ Θεοῦ, μαζὶ μὲ τὰς μελωδίας σου καὶ τὴν κομψότητά σου, μὲ τὰ ὅποια ὀδηγεῖς τὰς νέας ὅχι εἰς τὸν Θεὸν ἀλλ' εἰς τὸ βάραθρον.

IB'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΡΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥΣ ΑΡΧΟΝΤΑΣ

Αἱ φιλίαι τοῦ Βασιλείου ἔξετείνοντο καὶ εἰς πολιτικοὺς ἀρχοντας, μὲ τοὺς ὄποιους διετηροῦσεν ἐπικοινωνίαν φιλικήν, ἀλλὰ καὶ κάτι περισσότερον, φιλανθρωπικήν. Διέτι τὸ αἰώνιον μέλημα τοῦ Βασιλείου εἶναι νὰ ἔξυπηρετῇ τὴν κοινωνίαν γενικῶς καὶ τὰ μέλη τῆς κοινωνίας ἴδιαιτέρως. Καὶ παρουσιάζεται ὡς ὁ ἀφυπνιστής τῶν ἀρχόντων διὰ τὴν κοινωνικήν μέριμναν. Ἐφοβεῖτο δτι οἱ ἀνώτατοι κρατικοὶ λειτουργοί, πρὸς τοὺς ὄποιους ἀπηυθύνετο, θὰ τὸν ἔθεωροῦσαν φορτικὸν μὲ τὰ ἀτελείωτα αἰτήματά του, διὰ τοῦτο δὲ δικαιολογεῖ τὴν ἐπιμονήν του. Δὲν εἶναι δυνατόν, λέγει, νὰ συζητῶμεν κατὰ τὸν ἕδιον τρόπον μ' ἔνα ἰατρὸν καὶ μ' ἔνα τυχαῖον ἀνθρωπὸν· κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον δὲν εἶναι δυνατόν νὰ συζητῶμεν τὸ ἕδιον μ' ἔνα ἀρχοντα καὶ μ' ἔνα ἴδιωτην. Ἀντιθέτως πρέπει νὰ ἐπιχειρῶμεν νὰ κερδίσωμεν κατὶ διὰ τὸν ἔσωτόν μας — η̄ διὰ τοὺς γύρω μας — ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ πρώτου καὶ τὴν ἔξουσίαν τοῦ δευτέρου. Τὰ αἰτήματα τῶν ἀρχομένων ἀκολουθοῦν τοὺς ἀρχοντας σὰν αἱ σκιαὶ των (ἐπιστολὴ 84).

Δὲν φαίνεται δμως νὰ δυσηρεστοῦντο καθ' οίονδήποτε τρόπον οἱ ἀρχοντες ἀπὸ τὰ αἰτήματα τοῦ Βασιλείου. Τὸν ἐσέβοντο τόσον πολύ, ὥστε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα τοῦ τὰ ἱκανοποιοῦσαν δλα, πρᾶγμα τὸ ὄποιον ἄλλωστε τοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὰ πολλαπλασιάζῃ.

Ἐδῶ τώρα παρουσιάζομεν πρῶτα τὴν ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Μόδεστον. Εἶναι ὁ γνωστὸς ὅπαρχος (*praefectus praetorio*), δηλαδὴ πρωθυπουργὸς τοῦ κράτους, δεύτερος εἰς τὸ προβάδισμα καὶ τὰς εὐθύνας μετὰ τὸν αὐτοκράτορα. Ἡ γνωριμία του μὲ τὸν

Βασίλειον συνδέεται μὲ τὴν γνωστὴν παράδοξον ἱστορίαν. Εἶχε σταλῆ τὸ 370 προπομπὸς ἀπὸ τὸν Οὐάλεντα εἰς τὸν Βασίλειον, διὰ νὰ τοῦ ζητήσῃ νὰ προσχωρήσῃ εἰς τὸν ἀρειανισμόν, δταν δὲ προέβαλε τὰς ἐντολὰς του, ἡκολούθησεν ἔκεινη ἡ περίφημος στιχομυθία, κατὰ τὴν δποίαν ὁ ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ἐδήλωσεν δτι δὲν ὑποχωρεῖ εἰς τὰς ἀπειλὰς. Ἐκεῖνο τὸ δποῖον τὸν ἐνδιαφέρει εἶναι νὰ ὑπηρετῇ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐγκατάλειψις δὲ τῆς ὑπηρεσίας αὐτῆς εἶναι προδοσία. Αἱ ἀπειλαὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν ἐκτρέψουν ἀπὸ αὐτὸν τὸ καθῆκον, διότι ἀλλωστε δὲν ἡμποροῦν νὰ τὸν βλάψουν. Τί θὰ τοῦ κάμουν; Ἐξορίαν; Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. Δήμευσιν περιουσίας; Ἀλλ' αὐτὸς ὁ ἄλλοτε πλουσιώτατος πολίτης δὲν εἶχε παρὰ ἕνα ράσον καὶ μερικὰ βιβλία τώρα. Βασανιστήρια; Ἀλλὰ τὸ ἀσθενικὸν σαρκίον του θὰ κατέρρεεν ἀμέσως καὶ δὲν θὰ προελάμβανε νὰ τὰ αἰσθανθῇ. Θάνατον; Αὐτὸν τὸ σαρκίον θὰ εὔρισκεν ἐπὶ τέλους ἀνάπταυσιν καὶ ὁ Ἰδιος θὰ προσήγγιζε τὸν Θεόν. Ἐτελείωσε τὸν λόγον του μὲ τὴν θαρραλέαν παρατήρησιν «ἀκούέτω ταῦτα καὶ βασιλεύς». Ὁ Μόδεστος ἐντυπωσιάσθη βαθύτατα· «πρώτην φορὰν συναντῶ ἐπίσκοπον μὲ τέτοιαν παρρησίαν», εἶπε. Καὶ ὁ Βασίλειος ἀντεῖπε· «φαίνεται δτι πρώτην φορὰν συναντᾶς ἐπίσκοπον», πραγματικὸν ἐπίσκοπον. Τὸ γεγονὸς δτι δλίγον ἀργότερα ὁ ἐλθὼν αὐτοπροσώπως εἰς Καισάρειαν αὐτοκράτωρ Οὐάλης δὲν ἐτόλμησε νὰ ὑπογράψῃ τὸ διάταγμα ἔξορίας του δφείλεται καὶ εἰς τὸν ἰδικόν του θαυμασμόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν μεσολάβησιν τοῦ Μοδέστου. Διότι ὁ ὑπαρχος ἀπὸ ἔκεινην τὴν στιγμὴν εἶχε γίνει θαυμαστῆς τοῦ Βασιλείου.

Δημοσιεύομεν ἐδῶ τέσσαρας ἐπιστολὰς πρὸς τὸν Μόδεστον (110, 279, 280, 281). Εἰς τὴν πρώτην ζητεῖ μείωσιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως τῶν κατοίκων τοῦ σιδηροπαραγωγοῦ δρους Ταύρου. Ὡς σοφὸς οἰκονομολόγος προσθέτει δτι ὑπὸ τὸ βάρος αὐτῆς ἡ παραγωγὴ θὰ καταστραφῇ καὶ τότε δὲν θὰ ζημιωθοῦν μόνον οἱ κάτοικοι ἔκεινοι, ἀλλὰ καὶ τὸ κράτος, τὸ δποῖον δὲν θὰ ἔχῃ τί νὰ φορολογήσῃ. Αἱ ἀλλαι τρεῖς εἶναι συστατικαὶ καὶ μεσιτευτικαὶ ὑπὲρ ἀτέμων. Ἡ τελευταία μάλιστα ἀναφέρεται εἰς τὸν

εύγενῆ Καισαρέα Ἐλλάδιον, δὲ δόποῖς εἶχεν εὐεργετήσει ποικιλοτρόπως τὴν Ἑκκλησίαν.

‘Ο Βασίλειος εἶχε καὶ ἄλλους φίλους εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἱεραρχίαν, δπως εἶναι παραδείγματος χάριν ὁ Σωφρόνιος. Συμπατριώτης, συμμαθητὴς καὶ φίλος του, κατέλαβε τὸ 365 τὸ ἀξιωμα τοῦ διοικητοῦ ὑπηρεσιῶν (*magister officiorum*), ἵνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὑπουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας. Πολυάριθμοι εἶναι αἱ πρὸς αὐτὸν σωζόμεναι ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου. Μὲ τὴν ὑπὸ ἀριθμὸν 32 παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσῃ, ὥστε ν’ ἀπαλλαγῇ ὁ φίλος Γρηγόριος ἀπὸ τὰς ὀχλήσεις τῶν δῆθεν δανειστῶν τοῦ ἀποθανόντος Καισαρίου, καὶ ὁ τρόπος ἀπαλλαγῆς εἶναι νὰ πάρῃ τὸ κράτος τὴν ἀπομείνασαν περιουσίαν καὶ ν’ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὸν ἀπαιτητάς. ‘Η ἐπομένη (ὑπὸ ἀριθμὸν 76) ἀναφέρεται εἰς τὴν διαίρεσιν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας. ‘Εξ ἄλλου τὸν παρακαλεῖ ν’ ἀναλάβῃ ὑπὸ τὴν προστασίαν του τὸν παυθέντα διοικητὴν Καππαδοκίας Ἡλίαν, τὸν δόποῖον ἄλλοι παράγοντες, φθονοῦντες τὴν θέσιν του, τὸν εἶχαν συκοφαντήσει (ἐπιστολὴ 96). ‘Ο Ἡλίας εἶναι αὐτός, δὲ δόποῖς ἄλλοτε εἶχε ζητήσει λόγον ἀπὸ τὸν Βασίλειον διὰ τὴν ἔξαιρετικὴν ἐπίδειξιν οἰκοδομικῆς δραστηριότητος.

Μία ἐπιστολὴ ἐπιδιώκει τὴν ἔξυπηρέτησιν ἐνὸς ἱερέως (ἐπιστολὴ 177) καὶ ἄλλη μία εἶναι εὐχαριστήριος διὰ σταλὲν δῶρον (ἐπιστολὴ 192). ‘Αλλ’ ἡ τελευταία (ὑπὸ ἀριθμὸν 272) ἔχει γραφῆ μὲ πόνον. ‘Ο Σωφρόνιος εἶχε μάθει καὶ εἶχε διαμηνύσει σχετικῶς, δτι ὁ Βασίλειος ἔξεφράσθη δυσμενῶς εἰς βάρος του. ‘Η πληροφορία αὐτὴ συνετάραξε τὸν ἀρχιεπίσκοπον, διότι ἐσήμανε τὴν κατάρρευσιν μιᾶς ἴσοβίου φιλίας. “Ἐγραψε λοιπὸν ἀμέσως διὰ νὰ ἔξηγήσῃ, δτι πρόκειται περὶ συκοφαντιῶν ποὺ ἐστηρίχθησαν εἰς παρερμηνευθέντας λόγους του.

Κατὰ τὸ ἥμισυ Καππαδόκης ἦτο καὶ ὁ στρατηγὸς Ἀβούργιος, τοῦ δόποίου ὁ πατέρας ἦτο γότθιος καὶ ἡ μητέρα καππαδόκισσα. Γεννημένος καὶ αὐτὸς εἰς τὴν Καππαδοκίαν, ἐδείκνυε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰς ὑποθέσεις τῆς. Πολλαὶ εἶναι αἱ ὑποθέσεις διὰ τὰς δόποίας ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν ἢ μεσολάβησιν τοῦ Ἀβούργιου δὲ Βασίλειος. Ζητεῖ ἐπέμβασιν, ὥστε ν’ ἀπαλλαγῇ ὁ φίλος

Γρηγόριος ἀπὸ τὰς δχλήσεις τῶν ψευδοδανειστῶν τοῦ ἀδελφοῦ του Καισαρίου (ἐπιστολὴ 33), δπως ἐζήτησε τὸ ἔδιον καὶ ἀπὸ τὸν Σωφρόνιον· μεσολάβησιν εἰς τὸν αὐτοκράτορα διὰ νὰ θεραπευθοῦν κάπως τὰ δημιουργηθέντα ἀπὸ τὴν διχοτόμησιν τῆς Καππαδοκίας δεινὰ (ἐπιστολὴ 75), δπως ἐπίσης ἐζήτησε καὶ πάλιν ἀπὸ τὸν Σωφρόνιον· παράκλησιν νὰ ἐνδιαφερθῇ διὰ τὸν ὑπὸ διωγμὸν τελοῦντα πρώην διοικητὴν Καππαδοκίας Μάξιμον ποὺ μαζὶ μὲ τὸ ἀξιωματούχον ἔχασε καὶ τὴν περιουσίαν του (ἐπιστολὴ 147)· παρακλήσεις διὰ προσωπικὸν ζήτημα ἐνδὸς Ἱερέως ὁνδρατὶ Εὔσεβίου (ἐπιστολὴ 178) καὶ κάποιου ἄλλου μὴ κατονομαζομένου προσώπου (ἐπιστολὴ 304). Ἡ ἐπιστολὴ 196 εἶναι καθαρῶς φιλική.

Κοινωνικάς ἔξυπηρετήσεις ζητεῖ καὶ μὲ τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολάς, σταλείσας πρὸς ὀνομαζομένους ἢ μὴ ἀξιωματούχους, ἦτοι ἐνα διοικητὴν (ἐπιστολὴ 84), πιθανῶς τὸν Ἡλίαν διοικητὴν Καππαδοκίας, τὸν Ἐλλάδιον (ἐπιστολὴ 109, σχετικὴ ἡ 107), τὸν μάγιστρον Ἰμέριον (ἐπιστολὴ 274). Ἡ πρὸς τὸν διοικητὴν Νεοκαισαρέας εἶναι ἀπλῶς ἐθιμοτυπικὴ (ἐπιστολὴ 63).

110. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

"Οσης ἡμῖν τιμῆς καὶ παρρησίας μεταδίδως τῇ ἡμερότητι τοῦ τρόπου καταβαίνειν πρὸς ἡμᾶς ἀνεχόμενος, τοσαύτην σοι καὶ ἔτι πλείω ἐν παντὶ τῷ βίῳ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἡμῶν Δεσπότου τὴν αὐξησιν γενέσθαι τῆς περιφανείας εὐχόμεθα. Ἐμὲ δὲ καὶ πάλαι ἐπιθυμοῦντα γράφειν καὶ ἀπολαύειν τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς κατεῖχεν ἡ πρὸς τὸ ὑπερέχον αἰδὼς εὐλαβούμενον μήποτε νομισθῶ ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς παρρησίας. Νῦν δὲ ὁμοῦ μὲν καὶ τὸ λαβεῖν τὴν ἔξουσίαν τοῦ ἐπιστέλλειν παρὰ τῆς ἀπαραβλήτου σου μεγαλοφυΐας, ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ χρεία τῶν καταπονουμένων ἐξεβιάσατό με πρὸς τὸ θαρσεῖν. Εἴ τις οὖν καὶ παρὰ τῶν μικρῶν ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἴκετηρίας ἵσχύς, παρακλήθητι, θαυμασιώτατε, φιλανθρώπῳ νεύματι ἐλεεινῇ ἀγροικίᾳ τὴν σωτηρίαν χαρίσασθαι καὶ τοῖς τὸν Ταῦρον οἰκοῦσι τὸν σιδηροφόρον φορητὴν προστάξαι γενέσθαι

"Ἐπιστολὴ 110. Μὲ τὴν ἐπιστολὴν αὕτην ἀρχίζει ὁ Βασίλειος τὸ 372 τὴν ἀλληλογραφίαν του μὲ τὸν ὑπαρχὸν Μόδεστον, τὸν πρωθυπουργὸν, δόποιος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπισκοπικοῦ σταδίου τούτου εἶχε σταλῆ ἀπὸ τὸν φιλαρειανὸν αὐτοκράτορα Οὐάλεντα νὰ τὸν ἀπειλήσῃ μὲ ἔξορίαν ἢ θάνατον, διὰ νὰ τὸν ἔξαναγκάσῃ νὰ σταματήσῃ τὸν ἀντιαρειανικὸν δγῶνα. 'Αλλ' αὔτὸς ἔμεινεν δινένδοτος. Τόσος δὲ ἦτο δ θαυμασμὸς τοῦ πρωθυπουργοῦ, ὡστε ἡκολούθησεν ἡ στιχομυθία τὴν δποίαν παρεθέσαμεν

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 110
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

"Οσην τιμὴν καὶ παρρησίαν μᾶς μεταδίδεις καταδεχόμενος νὰ συγκαταβαίνῃς πρὸς ἡμᾶς μὲ τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων, τόσην καὶ ἀκόμη μεγαλυτέραν αὔξησιν εὐχόμεθα νὰ λάβῃ ἡ φήμη σου ἀπὸ τὸν ἀγαθόν μας Δεσπότην εἰς ὅλον τὸν βίον σου. Ἐμὲ δέ, ἀν καὶ ἀπὸ καιρὸν ἐπιθυμοῦσα νὰ σοῦ γράφω καὶ ν' ἀπολαύω τῆς ἔκτιμήσεώς σου, μὲ ἐσυγκρατοῦσεν ὁ σεβασμὸς πρὸς τὴν ὑπερέχουσαν θέσιν σου, καθὼς ἐφοβούμην μήπως νομισθῶ ὅτι κάμνω κατάχρησιν τῆς παρρησίας ποὺ μοῦ ἐπέτρεψες.

Τώρα δὲ μὲ ἐπίεσαν δύο πράγματα μαζὶ νὰ λάβω τὸ θάρρος δι' αὐτό· πρῶτον μὲν τὸ ὅτι ἔλαβα τὸ δικαίωμα ἀπὸ τὴν ἀκατάβλητον μεγαλοψυχίαν σου νὰ σοῦ γράφω¹ καὶ δεύτερον ἡ ἀνάγκη ἐκείνων ποὺ εύρισκονται εἰς ἀπελπισίαν. Ἐὰν λοιπὸν ἔχουν κάποιαν ἴσχυν καὶ τῶν μικρῶν αἱ παρακλήσεις πρὸς τοὺς ἔξιχωτάτους, εὐαρεστήσου, θαυμασιώτατε, διὰ τῆς φιλανθρώπου συγκατανεύσεώς σου νὰ χαρίστης τὴν σωτηρίαν εἰς μίαν ἐλεεινὴν ἀγροτικὴν περιφέρειαν καὶ νὰ προστάξῃς νὰ γίνῃ ἀνεκτὴ ἡ φορολογία τοῦ σιδήρου εἰς τοὺς κατοικοῦντας τὸν σιδηροπαραγωγὸν Ταῦρον, διὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν ὁλοσχερῶς οἱ ἀνθρωποι, ἀλλὰ νὰ είναι συνεχῆς ἡ συνεισφορά

εἰς τὰ εἰσαγωγικά. Ἐκτοτε οἱ δύο ἄνδρες ἀνέπτυξαν αἰσθημα θαυμασμοῦ πρὸς ἀλλήλους καὶ θερμὴν φιλίαν.

1. 'Ο Βασίλειος εἶχε ζητήσει ἀπὸ κοινὸν φίλον νὰ μεσολαβήσῃ εἰς τὸν Μόδεστον διὰ κάποιαν ὑπόθεσιν, διότι δπως ἔλεγεν, ἐδίσταζε νὰ τοῦ γράψῃ ὁ Ἰδιος, ἀλλ' ὁ Μόδεστος τοῦ διεμήνυσε νὰ τοῦ γράφῃ ἔλεύθερα.

τὴν τοῦ σιδήρου συντέλειαν, ὡς μὴ εἰς ἄπαξ αὐτοὺς ἐκτριβῆναι, ἀλλὰ διαρκῇ αὐτῶν εἶναι τὴν ὑπηρεσίαν τοῖς δημοσίοις· οὗ μάλιστα πάντων μέλειν τῇ ἀξιαγάστῳ σου φιλανθρωπίᾳ πεπείσμεθα.

108

279. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Kān πολλοὶ ὁσιν οἱ γράμματα παρ' ἡμῶν προσκομίζοντες τῇ τιμιότητί σου, ἀλλὰ διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς σῆς περὶ ἡμᾶς τιμῆς ἡγοῦμαι τὸ πλῆθος τῶν γραμμάτων δχλον μηδένα παρέχειν τῇ μεγαλοφυΐᾳ σου. Διὰ τοῦτο προθύμως καὶ τῷ ἀδελφῷ τούτῳ τὴν ἐπιστολὴν ἔδωκα ταύτην εἰδὼς δτι καὶ αὐτὸς πάντων τεύξεται τῶν σπουδαῖομένων καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς εὐεργέταις λογισθησόμεθα παρὰ σοὶ ἀφορμὰς εὐποιῶν προξενοῦντες τῇ ἀγαθῇ προαιρέσει σου. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα εἰς δ δεῖται τῆς προστασίας σου αὐτὸς ἔρει, ἐὰν αὐτὸν εὑμενεῖ καταξιώσης προσιδεῖν τῷ βλέμματι καὶ δῶς αὐτῷ θάρσος, ὡστε φωνὴν δῆξαι ἐπὶ τῆς μεγάλης σου καὶ ὑπερφυοῦς ἔξουσίας. Ἡμεῖς δὲ τὸ ἡμέτερον διὰ τοῦ γράμματος παριστῶμεν, δτι τὸ εἰς αὐτὸν γινόμενον οἰκεῖον ἡγούμεθα κέρδος διὰ τὸ μάλιστα ἐκ τῆς Τυναέων αὐτὸν ἀναστάντα τούτου ἔνεκεν ἐλθεῖν πρὸς ἡμᾶς ὡς μέγα τι ἔξοντα κέρδος, εἰ τὴν ἡμετέραν ἐπιστολὴν ἀνθ' ἵκετηρίας προβάλοιτο. Ἡνα οὖν μήτε αὐτὸς τῶν ἐλπίδων ἐκπέσῃ καὶ ἡμεῖς τῆς συνήθους τιμῆς ἀπολαύσωμεν καὶ σοὶ ἡ

2. Τὸ κοινωνικὸν αὐτὸν αἴτημα τοῦ Βασιλείου στηρίζεται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ὑγιοῦς οἰκονομολογίας. "Ἄν μειωθῇ ἡ φορολογία, ἡ παραγωγὴ θὰ αὔξηθῇ καὶ τὰ ἐκ φορολογίας ἔσοδα τοῦ κράτους θὰ εἶναι μεγάλα καὶ συνεχῆ, ἐνῷ παραλλήλως θὰ εὐεργετηθοῦν καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ταύρου.

των εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον· αὐτὸ δὲ τὸ πρᾶγμα ἐνδιαφέρει περισσότερον ἀπὸ κάθε ὄλλο τὴν ἀξιοθαύμαστον φιλανθρωπίαν σου, καθὼς πιστεύομεν².

108

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 279 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

"Ἄν καὶ πολλοὶ εἶναι οἱ προσκομίζοντες γράμματα ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὴν ἔξοχότητά σου, ὄλλὰ λόγῳ τῆς ἑκτιμήσεώς σου πρὸς ἡμᾶς νομίζω ὅτι τὸ πλήθος τῶν γραμμάτων δὲν προξενεῖ καμμίαν ἐνόχλησιν εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σου. Διὰ τοῦτο ἔδωσα καὶ εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦτον τὴν ἐπιστολὴν γνωρίζων ὅτι καὶ αὐτὸς θ' ἀποκτήσῃ ὅτι ζητεῖ καὶ ἡμεῖς θὰ ὑπολογισθῶμεν μεταξὺ τῶν εὔεργετῶν σου, ἐφ' ὅσον προκαλοῦμεν ἀφορμὰς ἀγαθοεργιῶν εἰς τὴν ἀγαθήν σου προσάρεσιν.

Τὸ μὲν ἀντικείμενον διὰ τὸ ὅποιον χρειάζεται τὴν προστασίαν σου θὰ τὸ εἴπῃ ὁ ἴδιος, ἐὰν καταξιώσῃς νὰ τὸν προσβλέψῃς μὲ εύμενὲς βλέμμα καὶ τοῦ δώσῃς θάρρος νὰ ὀμιλήσῃ ἐνώπιον τῆς μεγάλης καὶ ὑψηλῆς ἔξουσίας σου. Ἡμεῖς δὲ διὰ τοῦ γράμματος ἐκθέτομεν τὸ ἴδικόν μας ἀντικείμενον, ὅτι δηλαδὴ τὸ κέρδος ποὺ θὰ ἔχῃ αὐτὸς θὰ θεωρήσωμεν ὡς ἴδικόν μας, ἀφοῦ μάλιστα ἔξεστηκώθη ὁ ἄνθρωπος νὰ ἔλθῃ εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τὰ Τύανα ἀκριβῶς δι' αὐτό, ἐλπίζων ὅτι θὰ λάβῃ μέγα κέρδος, ἐὰν παρουσίαζεν ὡς μεσίτευσιν τὴν ἴδικήν μας ἐπιστολήν. Διὰ νὰ μὴ διαψευσθῇ λοιπὸν εἰς τὰς ἐλπίδας του αὐτὸς καὶ διὰ ν' ἀπολαύσωμεν ἡμεῖς τὴν συνηθισμένην τιμήν, ἐπὶ πλέον δὲ διὰ

²"Ἄν ἡ φορολογία παραμείνῃ ἐπαχθής, ἡ παραγωγὴ θὰ μειωθῇ, μαζί της δὲ θὰ μειωθοῦν καὶ τὰ δημόσια ἔσοδα.

Ἐπιστολὴ 279. Εἶναι συστατικὸν γράμμα ὑπὲρ ἐνὸς συγγενοῦς τοῦ Βασιλείου, γραφὲν πρὸς τὸν Μόδεστον εἰς ἀγνωστὸν χρόνον, πιθανῶς μετὰ τὸ 372.

περὶ τὰ ἀγαθὰ σπουδὴ καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ὑποθέσεως πληρωθῆ, ἀξιοῦμεν δεχθῆναι αὐτὸν εὑμενῶς καὶ ἐναρίθμιον γενέσθαι τοῖς οἰκειοτάτοις σου.

109

280. ΜΟΔΕΣΤΩ ΥΠΑΡΧΩ

Εἰ καὶ τολμηρὸν ἀνδρὶ τοσούτῳ διὰ γραμμάτων ἴκεσίας προσάγειν, ἄλλ’ οὖν ἡ προϋπάρχουσα περὶ ἡμᾶς παρὰ σοῦ τιμὴ ἀφαιρεῖται τῆς καρδίας ἡμῶν τὸ δειλὸν καὶ καταθαρσοῦμεν ἐπιστέλλειν ὑπὲρ ἀνθρώπων οἰκείων μὲν ἡμῖν κατὰ γένος, τιμῆς δὲ ἀξίων διὰ τὴν δεξιότητα τῶν ἡθῶν. Ὁ τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἡμῶν ἐπιδιδοὺς ἐν νίοῦ μοι τάξει καθέστηκεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται μόνης τῆς παρὰ σοῦ εὑμενίας εἰς τὸ γενέσθαι αὐτῷ τὰ ἐπιζητούμενα, καταξίωσον δέξασθαι μον τὸ γράμμα δ ἀνθ’ ἴκετηρίας προτείνεται σοι δ προειρημένος καὶ δοῦναι αὐτῷ καιρὸν διηγήσασθαι τὰ καθ’ αὐτὸν καὶ διαλεχθῆναι τοῖς δυναμένοις αὐτῷ συνεργῆσαι, ἵνα τῷ προστάγματί σου ταχέως τύχῃ τῶν σπουδαῖομένων καὶ ἐμοὶ ὑπάρχῃ καλλωπίζεσθαι δτι μοι δέδοται τοιοῦτος παρὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ προστάτης δς τοὺς ἐμοὶ προσήκοντας ἰδίους ἡγεῖται ἴκετας καὶ πρόσφυγας.

*Ἐπιστολὴ 280. Συστατική πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν τοῦ κράτους, ὑπαρχὸν Μόδεστον, ὑπέρ συγγενοῦς του.

νὰ ἔκπληρωθῇ καὶ ἡ ἴδική σου μέριμνα διὰ τὰ ἀγαθὰ καὶ εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν, παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ εύμενῶς δεκτὸς καὶ νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τοὺς οἰκειοτάτους σου.

109

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 280

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

“Ἄν καὶ εἶναι τολμηρὸν νὰ παρουσιάζωμεν μεσολαβητικὰ αἰτήματα μὲ γράμματα πρὸς ἓνα τόσου σπουδαῖον ἄνδρα, πάντως ἡ τιμὴ ποὺ ἐκδηλώνεται ἐκ μέρους σου πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ πιολὺν καιρὸν ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὴν καρδίαν μας τὴν δειλίαν καὶ λαμβάνομεν τὸ θάρρος νὰ γράφωμεν δι’ ἀνθρώπους συγγενεῖς μὲν ἡμῶν ἐκ καταγωγῆς, ἀξίους δὲ τιμῆς καθ’ ἑαυτοὺς διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἥθους.

‘Ο ἐπιδότης μάλιστα αὐτῆς τῆς ἐπιστολῆς μας κατέχει τὴν θέσιν υἱοῦ μου. Ἐπειδὴ λοιπὸν χρειάζεται μόνον τὴν εὔμενείάν σου, διὰ νὰ ἱκανοποιηθοῦν τὰ αἰτήματά του, καταξίωσε νὰ δεχθῆς τὸ γράμμα μου, τὸ ὅποιον σοῦ παρουσιάζει ὁ προειρημένος ἀντὶ μεσολαβητοῦ, καὶ νὰ τοῦ δώσῃς τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἐκθέσῃ τὰ προβλήματά του καὶ νὰ συζητήσῃ μὲ δσους εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν βοηθήσουν, οὕτως ὥστε μὲ διαταγὴν σου νὰ ἐπιτύχῃ γρήγορα ὅσα ζητεῖ. Οὕτω καὶ ἔγὼ θὰ δικαιοῦμαι νὰ ὑπερηφανεύωμαι ὅτι μοῦ ἔδόθη ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ τοιοῦτος προστάτης, ὁ ὅποιος θεωρεῖ ὡς ἱκέτας καὶ πρόσφυγας εἰς αὐτὸν τοὺς συγγενεῖς μου.

110

281. ΜΟΔΕΣΤΩΝ ΥΠΑΡΧΩ

Μέμνημαι τῆς μεγάλης σου τιμῆς, δτι μοι μετὰ τῶν ἄλλων ἔδωκας καὶ τὸ θαρσεῖν ἐπιστέλλειν σου τῇ μεγαλοφυΐᾳ. Κέχοημαι τοίνυν τῇ δωρεῇ καὶ ἀπολαύω τῆς φιλανθρωποτάτης χάριτος ὅμοῦ μὲν ἐμαντὸν εὐφραίνων ἐκ τοῦ διαλέγεσθαι ἀνδρὶ τοσούτῳ, ὅμοῦ δὲ καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ καιρὸν ἐνδιδοὺς σεμνύνειν ἡμᾶς ταῖς ἀποκρίσεσιν. Ἐπεὶ δὲ ἴκετευσα τὴν σὴν ἡμερότητα ὑπὲρ τοῦ ἔταιρον ἡμῶν Ἑλλαδίου τοῦ πρωτεύοντος, ὥστε τῆς ἐπὶ τῇ ἐξισώσει φροντίδος αὐτὸν ἀναθέντα ἐν τοῖς πράγμασι τῆς πατρίδος ἡμῶν συγχωρηθῆναι μοχθεῖν, καὶ τινος εὐμενοῦς νεύματος ἡξιώθην, ἀνανεῦμαι τὴν αὐτὴν πρεσβείαν καὶ σε καθικετεύω καταπεμφθῆναι πρόσταγμα τῷ ἀρχοντὶ τῆς ἐπαρχίας συγχωρῆσαι αὐτῷ τὴν ἐνόχλησιν.

111

32. ΣΩΦΡΟΝΙΩΝ ΜΑΓΙΣΤΡΩΝ

1. Ἀπολαύει τοῦ καιροῦ καὶ ὁ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν

Ἐπιστολὴ 281. Ἐγράφη μετὰ τὸ 372. Ὁ Γρηγόριος Θεολόγος εἶχεν ἔξαρτελφὸν δνομαζόμενον Ἑλλάδιον, ἀλλ’ αὐτός, ὅπως φαίνεται, ἀπέθανε τὸ 371. Ἀλλος εἶναι δὲ εὐγενής πολίτης τῆς Καισαρείας φίλος τοῦ Βασιλείου καὶ ἐκλεκτὸς ἐργάτης τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδιος. Ἡ κυβέρνησις τοῦ εἶχεν δναθέσει καθήκοντα φορολογικοῦ ἐφόρου τῆς Καισαρείας, δὲ Βασιλείος παρακαλεῖ τὸν Μόδεστον νὰ φροντίσῃ περὶ ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ αὐτά, ὥστε νὰ ἐπιδιοθῇ κατ’ ἄλλον τρόπον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν κοινῶν,

110

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 281
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΑΡΧΟΝ ΜΟΔΕΣΤΟΝ

Ἐνθυμοῦμαι τὴν μεγάλην τιμὴν ποὺ μοῦ ἔκαμες μὲ τὸ νὰ μοῦ δώσῃς μεταξὺ ἄλλων τὸ θάρρος νὰ γράφω εἰς τὴν μεγαλοφροσύνην σου. Ἐπωφελοῦμαι λοιπὸν τοῦ προνομίου καὶ ἀπολαμβάνω τὴν ἔξαιρετικῶς φιλάνθρωπον χάριν, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ νὰ ἴκανοποιῶ τὸν ἑαυτόν μου μὲ τὸ νὰ διαλέγωμαι μὲ ἔνα τόσον σπουδαῖον ἄνδρα, ἀφ' ἐτέρου δὲ διὰ νὰ δίδω εὐκαιρίαν εἰς τὴν μεγαλοφύταν σου νὰ μᾶς τιμῇ μὲ τὰς ἀποκρίσεις τῆς.

Ἐπειδὴ δὲ παρεκάλεσα τὴν εὐγένειάν σου ὑπὲρ τοῦ φίλου μας Ἐλλαδίου, τοῦ προκρίτου πολίτου τῆς κοινότητός μας, νὰ ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὰ καθήκοντα τοῦ φορολογικοῦ ἔφόρου, διὰ νὰ εὕρῃ καιρὸν ν' ἀσχοληθῇ μὲ τὰς ὑποθέσεις τῆς πατρίδος μας καὶ συνήντησα εύνοϊκὴν ἀνταπόκρισιν ἐκ μέρους σου, ἀνανεώνω τὴν ἴδιαν μεσίτευσιν καὶ σὲ καθικετεύω νὰ φροντίσῃς νὰ σταλῇ πρόσταγμα εἰς τὸν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὴν ἐπιβάρυνσιν.

111

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 32
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

1. Ἀκόμη καὶ δὲ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Γρηγόριος, δὲ

ἴδιαιτέρως τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται προφανῶς περὶ τοῦ Ἐλλαδίου, δὲ διποῖος διεδέχθη τὸν Βασίλειον εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν τῆς Καισαρείας τὸ 379.

Ἐπιστολὴ 32. Ο Σωφρόνιος, Καππαδόκης καὶ αὐτός, ήτο συμμαθητὴς τοῦ Βασιλείου καὶ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀκολουθήσας τὸ δημοσιοϋπαλληλικὸν στάδιον, κατέλαβε τὴν θέσιν τοῦ διοικητοῦ ὑπηρεσιῶν, ἔνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα ὑπουργεῖα τῆς αὐτοκρατορίας (*magister officiorum*), τὸ 365. Ο Βασίλειος τοῦ ἀπηύθυνεν

Γρηγόριος δ ἐπίσκοπος. Ὁδυνᾶται γὰρ μετὰ πάντων καὶ αὐτὸς ἐπηρείας ἐπαλλήλους, ὥσπερ τισὶ πληγαῖς ἀπροσδοκήτοις τυπτόμενος. Ἀνθρωποι γὰρ μὴ φοβούμενοι τὸν Θεόν, τάχα που καὶ ὑπὸ τοῦ μεγέθους τῶν κακῶν βιαζόμενοι, ἐπηρεάζουσιν αὐτῷ ὡς χοήματα Καισαρίου παρ' αὐτῶν εἰληφότος. Καὶ οὐ τὸ τῆς ζημίας βαρύ, πάλαι γὰρ ἔμαθε χρημάτων ὑπερορῶν, ἀλλ' δτι, μικρὰ παντελῶς δεξάμενοι τῶν ἐκείνουν, διὰ τὸ ἐπὶ οἰκέταις αὐτοῦ γενέσθαι τὸν βίον καὶ ἀνθρώποις οὐδὲν οἰκετῶν αἰρετωτέροις τὸν τρόπον, οἴ, κατὰ πολλὴν ἄδειαν τὰ πλείστουν ἄξια διανειμάμενοι, ἐλάχιστα παντελῶς ἀπέσωσαν τούτοις ἃ νομίζοντες μηδενὶ ὑποκεῖσθαι, εὐθὺς ἀνήλωσαν εἰς τοὺς δεομένους, καὶ διὰ τὴν ἑαυτῶν προαιρεσιν καὶ διὰ τὴν φωνὴν τοῦ κατοιχομένου. Λέγεται γὰρ τοῦτο εἰπεῖν ἀποθνήσκων, δτι τὰ ἔματα πάντα βούλομαι γενέσθαι τῶν πτωχῶν. Ὡς οὖν διάκονοι τῆς ἐντολῆς τοῦ κυρίου εὐθὺς αὐτὰ ὡκονόμησαν συμφερόντως, καὶ νῦν περιέστηκε πενία

ἀρκετὰ γράμματα. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύνταξιν τῆς ἐπιστολῆς ἔδωσεν ἡ σύγχυσις ποὺ ἐπεκράτησε σχετικῶς μὲ τὴν περιουσίαν τοῦ Καισαρίου, ἀδελφοῦ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου, μετὰ τὸν πρόσωρον θάνατον αὐτοῦ (369). Ὁ Καισάριος εἶχεν ἐκφράσει τὴν θέλησιν νὰ μοιρασθῇ ἡ περιουσία του εἰς τοὺς πτωχούς καὶ τοῦτο θὰ ἐπραπτεν ὡς ἐκτελεστής δ Γρηγόριος. Πρὶν δμως θέσῃ αὐτὸς ὑπὸ τὸν ἔλεγχόν του ὅλα τὰ περιουσιακὰ στοιχεῖα του, οἱ ὑπηρέται τοῦ Καισαρίου καὶ ἄλλα πρόσωπα εἶχαν ἀρπάσει τὰ ἀξιολογώτερα πράγματα. Ὁ Γρηγόριος εὔρε πολὺ δλίγα. Ἄλλ' ἐπειτα ἥρχισαν νὰ καταφθάνουν δ ἔνας μετὰ τὸν ἄλλον διάφοροι ἀπαιτηταί, οἱ δποῖοι χωρὶς ἀποδείξεις Ισχυρίζοντο δτι δ Καισάριος εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν δ Γρηγόριος ἔδιδεν δσα τοῦ ἔζητοῦσαν, δταν δμως παρετήρησεν δτι τὸ κακὸν δὲν εἶχε τελειωμόν, ἀπηγθύνθη πρὸς τὸν Σωφρόνιον τοῦτον δ ἴδιος (ἐπιστολὴ Γρηγορίου 29), δλίγον δὲ ἀργότερα ἔγραψε πρὸς αὐτὸν καὶ δ Βασίλειος, δ δποῖος ἔγραψε διὰ τὸ θέμα τοῦτο καὶ πρὸς ἄλλα πρόσωπα.

1. Ὁ Γρηγόριος κατὰ τὸν χρόνον συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς (369) δὲν ἦτο ἀκόμη ἐπίσκοπος. Ἐπομένως δ παρὼν χαρακτηρισμὸς «δ ἐπί-

ἐπίσκοπος¹, ἔχει εὐεργετηθῆ ἀπὸ τὸν αἰῶνα εἰς τὸν δόποιον ζῶμεν². Πράγματι ὑποφέρει καὶ αὐτός, ὅπως καὶ κάθε ἄλλος, κτυπώμενος ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους ἐνοχλήσεις ὡσάν ἀπὸ ἀπροσδοκήτους πληγάς. Διότι ἀνθρωποι ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸν Θεόν καὶ Ᾰσως πιέζονται ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν δυσχερειῶν των προβάλλουν εἰς αὐτὸν ἀπαιτήσεις, ἐπειδὴ τάχα δ Καισάριος εἶχε δανεισθῆ ἀπὸ αὐτοὺς χρήματα.

Καὶ ἡ μὲν ἀπώλεια χρημάτων δὲν εἶναι βαρὺ πρᾶγμα δι’ αὐτόν, διότι ἔχει μάθει ἀπὸ πολὺν καιρὸν νὰ περιφρούῃ τὰ χρήματα· ὅλλα στενοχωρεῖται, διότι ἔλαβαν πολὺ δλίγα ἀπὸ τὰ πράγματα ἔκείνου, διὰ τὸν λόγον δτὶ ἡ περιουσία του περιῆλθεν εἰς χεῖρας δούλων καὶ ἀνθρώπων ποὺ δὲν ἔχουν καλύτερον ἀπὸ τοὺς δούλους χαρακτῆρα, οἱ ὅποιοι χωρὶς νὰ ἔμποδισθοῦν ἀπὸ κανένα ἐμοίρασαν μεταξύ των δσα εἶχαν ἀξίαν καὶ ἐλάχιστα ἀφησαν δι’ αὐτοὺς ὡς ἐκτελεστάς³. Αὐτὰ λοιπὸν τὰ δλίγα, νομίζοντες δτὶ δὲν ὑπόκεινται εἰς ἐπιβάρυνσιν, τὰ ἐδαπάνησαν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην καὶ λόγω τῆς ἰδικῆς των προαιρέσεως καὶ λόγω τῆς θελήσεως τοῦ μακαρίτου. Διότι λέγεται δτὶ τὴν ὥραν ποὺ ἀπέθησκεν εἴπε τοῦτο, δτὶ «θέλω δλα τὰ ἀνήκοντα εἰς ἔμε νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς πτωχούς». Ὡς ἐκτελεσταὶ λοιπὸν τῆς ἐντολῆς τοῦ Καισαρίου ἀμέσως τὰ ἐμοίρασαν καταλλήλως. Καὶ τώρα τὰ πράγματα τὸν ἔχουν ἔμ-

σκοπος» παρεισέφρησε κατὰ τὴν μεταγενεστέραν ἀντιγραφὴν τῶν χειρογράφων.

2. Τοῦτο λέγεται εἰρωνικῶς. Ὁ ἀποστολεὺς θέλει νὰ εἴπῃ δτὶ δ αἰῶν ἔκείνος τῆς καταπτῶσεως προσέφερε τὰ κακά του καὶ εἰς τὸν φίλον του Γρηγόριον. Ἀλλὰ φυσικὰ δ αἰών δὲν ἦτο εἰς δλα χειρότερος ἀπὸ τοὺς ὅλλους.

3. Ὁ ἐνικὸς ἀριθμὸς (δ Γρηγόριος) μεταβάλλεται ἐδῶ εἰς πληθυντικόν, διότι ἐκτελεσταὶ τῆς τελευταίας βουλήσεως καὶ διαχειρισταὶ τῆς περιουσίας τοῦ Καισαρίου τυπικῶς ἡσαν δύο, δ νεώτερος Γρηγόριος, ἀδελφὸς τοῦ Καισαρίου, καὶ δ γέρων Γρηγόριος, πατέρας τῶν δύο τούτων καὶ ἐπίσκοπος Ναζιανζοῦ. Ἀλλὰ λόγω τῆς προχωρημένης ἡλικίας τοῦ δευτέρου δλον τὸ βάρος ἐπιπτεν εἰς τὸν πρῶτον.

μὲν Χριστιανοῦ, πολυπραγμοσύνη δὲ τῶν ἀγοραίων ἐνός. Διὸ ἐπῆλθε πάντα τῇ ἐπαινετῇ σου καλοκάγαθίᾳ δηλῶσαι, ὡντα, καὶ τὸν ἄνδρα τιμῶν δν ἐκ παλαιοῦ γνωρίζεις, καὶ τὸν Κύριον δοξάζων τὸν εἰς ἑαυτὸν ἀναδεχόμενον τὰ τοῖς δούλοις αὐτοῦ γινόμενα, καὶ ἡμᾶς τιμῶν τοὺς ἔξαιρέτους σεαυτοῦ· καὶ διαλεχθῆς τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν περὶ αὐτοῦ τὰ εἰκότα, καὶ τρόπον ἐπινοήσῃς τῇ μεγάλῃ σαυτοῦ συνέσει ἀπαλλαγῆς τῶν ἐφυβρίστων τούτων καὶ ἀφορήτων ὀχλήσεων.

2. Πάντως δὲ οὐδεὶς οὕτως ἀγνοεῖ τὸν ἄνδρα ὥστε περὶ αὐτοῦ τι τῶν ἀπρεπῶν ὑπολαβεῖν, ὡς ἂρα τῶν χρημάτων περιεχόμενος σχηματίζεται τὰ τοιαῦτα. Ἐγγύθειν γὰρ τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ ἡ ἀπόδειξις. Ἡδέως ἔξισταται τῶν λειψάνων τῆς οὐσίας αὐτοῦ τῷ ταμιείῳ, ὥστε ὑποδεχθῆναι μὲν αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, τὸν δὲ συνήγορον τοῦ ταμιείου λέγειν τὰ πρὸς τοὺς ἐπιφυομένους καὶ ἀπαιτεῖν τὰς ἀποδείξεις διὰ τὸ ἡμέτερον πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπιτήδειον. Ἐξεστι γὰρ μαθεῖν τῇ τελειότητὶ σου ὅτι, ἔως ἔξῆν, οὐδεὶς ἀπῆλθεν ἀποτυχῶν ὃν ἐβούλετο, ἀλλὰ τὸ ἐπιζητούμενον ἀπονητὶ ἔκαστος ἐκομίσατο, ὥστε καὶ μεταμέλειν τοῖς πολλοῖς διότι μὴ πλέον ἔτησαν ἀπ' ἀρχῆς· δ καὶ μάλιστα πολλοὺς ἐποίησε τοὺς ἐπηρεαστάς. Πρὸς γὰρ τὸ τῶν προλαβόντων ὑπόδειγμα ἀφορῶντες ἄλλοις ἄλλον διαδέχεται συκοφαντῶν. Πρὸς οὖν πάντα ταῦτα τὴν σὴν σεμνότητα παρακαλοῦμεν στῆναι καὶ ὥσπερ τι δεῦμα ἐπισχεῖν, καὶ διακόψαι τῶν κακῶν τὴν συνέχειαν. Οἴδας δὲ δπως βοηθήσῃς τῷ πράγματι, ὥστε μὴ ἀναμένειν παρ' ἡμῶν διδαχθῆναι τὸν τρόπον, οἵ, δι' ἀπειρίαν τῶν τοῦ βίου πραγμάτων,

4. Δύο διντίθεται ὡς μοναχὸς καὶ Ἱερεὺς δ Γρηγόριος ἀδιαφορεῖ διὰ τὰ χρήματα, ὡς διαχειριστὴς κληρονομίας διαγυκάζεται νὰ ἔρχεται εἰς διαπραγματεύσεις μὲ ἐπιχειρηματίας.

πλέξει εἰς πτωχείαν μὲν Χριστιανοῦ μοναχοῦ, εἰς ἀσχολίας δὲ ἐπιχειρηματίου⁴.

Διὰ τοῦτο ἐσκέφθην ν' ἀναφέρω τὰ πράγματα εἰς τὴν κατὰ πάντα ἐπαινετὴν καλοκαγαθίαν σου, ὡστε, καὶ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον ποὺ γνωρίζεις ἀπὸ παλαιὰ τιμῶν καὶ τὸν Κύριον ὃ ὅποιος δέχεται εἰς τὸν ἔαυτόν του ὅσα γίνονται εἰς τοὺς δούλους του δοξάζων καὶ ἡμᾶς τοὺς ἐκλεκτοὺς φίλους σου εἰσακούων, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ εἴπης ὅσα χρειάζονται εἰς τὸν προϊστάμενον τῶν θησαυρῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἐπινοήσῃς μὲ τὴν μεγάλην σου σύνεσιν τρόπον ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰς ὑβριστικὰς καὶ ἀφορήτους αὐτὰς ἐνοχλήσεις.

2. Ἀσφαλῶς δὲ κανεὶς δὲν ἀγνοεῖ τόσον πολὺ τὸν ἄνθρωπον, ὡστε νὰ τὸν ὑποπτευθῇ δι' ἀπρεπῆ διαγωγήν, δτὶ δηλαδὴ ἐφευρίσκει αὐτὴν τὴν ἴστορίαν ὡς δῆθεν φιλάργυρος. Διότι ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐλευθεριότητος αὐτοῦ εἶναι πολὺ κοντά· εὐχαρίστως δίδει τὰ ὑπολείμματα τῆς περιουσίας τοῦ Καισαρίου εἰς τὸ ταμεῖον, ὑπὸ τὸν ὅρον ὅτι τοῦτο θὰ δεχθῇ μὲν τὴν περιουσίαν αὐτοῦ, ὃ δὲ συνήγορος τοῦ ταμείου θὰ διαπραγματεύεται μὲ τοὺς ἀπαιτητὰς καὶ θὰ ζητῇ τὰς ἀποδείξεις, διότι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἴδικῆς μας τάξεως εἶναι ἀνίκανοι διὰ τοιαῦτα πράγματα. Εἶναι δὲ εὔκολον νὰ μάθῃ ἡ τελειότης σου ὅτι, ἔως ὅτου ἥτο δυνατόν, κανεὶς ἀπαιτητὴς δὲν ἀπῆλθε χωρὶς νὰ λάβῃ ὅσα ἥθελεν, ἀλλὰ καθένας ἔλαβε τὸ ζητούμενον ποσὸν χωρὶς ἀντίρρησιν, μέχρι σημείου μάλιστα πολλοὶ νὰ μετανοήσουν διότι δὲν ἔζήτησαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν περισσότερα. Τοῦτο δὲ ἐπολλαπλασίασε τοὺς ἐνοχλοῦντας· διότι ὁ ἔνας διαδέχεται τὸν ἄλλον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις ἔχοντες ὡς παράδειγμα τοὺς προλαβόντας.

Παρακαλοῦμεν τὴν σεμνότητά σου νὰ σταθῇ ἐναντίον ὅλων αὐτῶν καὶ νὰ τὰ σταματήσῃ, ὅπως θὰ ἔκαμνεν εἰς περίπτωσιν ἐνὸς χειμάρρου, καὶ νὰ διακόψῃ τὴν συνέχειαν τῶν κακῶν. Γνωρίζεις δὲ ὃ ἴδιος μὲ ποῖον τρόπον θὰ βοηθήσῃς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὡστε νὰ μὴ περιμένῃς νὰ διδαχθῆς ἀπὸ ἡμᾶς, οἱ δποῖοι λόγω ἀπειρίας εἰς τὰ βιοτικὰ πράγματα ἀγνοοῦμεν

καὶ αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦμεν, πῶς ἀν γένοιτο ἡμῖν τῆς ἀπαλλαγῆς τυχεῖν. Καὶ σύμβουλος οὖν καὶ προστάτης αὐτὸς γενοῦ, τὸ εἶδος τῆς βοηθείας διὰ τῆς μεγάλης σεαυτοῦ φρονήσεως ἔξενρίσκων.

112

76. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν καταλαβουσῶν συμφορῶν τὴν πατρίδα ἡμῶν αὐτὸν ἐμὲ ἡνάγκαιε καταλαβόντα τὸ στρατόπεδον τῇ τε σῇ μεγαλοφυῖᾳ διηγήσασθαι τὴν κατέχονσαν ἡμῶν τὴν πόλιν κατήφειαν καὶ τοῖς λοιποῖς δσοι ἐπὶ μεγίστης ἐστὲ δυνάμεως τῶν πραγμάτων.¹ Επειδὴ δὲ ἡ τε τοῦ σώματος ἀρρωστία καὶ ἡ τῶν² Εὐκλησιῶν ἐπιμέλεια κατέχει με, τέως διὰ γράμματος ἀποδύρασθαι πρὸς τὴν μεγαλόνοιαν ἡπείχθην, γνωρίζων ὅτι οὕτε σκάφος ἐν πελάγει πνεύμασι βιαίοις καταβαπτισθὲν οὕτως ἀθρόως ἡφανίσθη ποτέ, οὐδὲ σεισμοῖς ἐκτριβεῖσα πόλις, οὐδὲ ὕδασιν ἐπικλυσθεῖσα εἰς ἀπώλειαν ἔχωρησε παντελῆ οὕτως ὡς ἡ ἡμετέρα, τῇ καινῇ ταύτῃ τῶν πραγμάτων οἰκονομίᾳ καταποθεῖσα, εἰς ἀθρόον ἥλθεν ἀφανισμόν. Καὶ μῦθος γέγονε τὰ ἡμέτερα. Οἴχεται μὲν γὰρ τὸ πολίτευμα, πᾶν δὲ τὸ πολιτικὸν σύνταγμα, τῇ περὶ τοὺς κρατοῦντας ἀθυμίᾳ καταλιπὸν τὴν ἐν τῇ πόλει οἰκησιν, διὰ τῆς ἀγροκήλιας πλανᾶται. Επιλέλοιπε δὲ λοιπὸν καὶ ἡ τῶν ἀναγκαίων διάθεσις, καὶ δλῶς ἀωρότατον θέαμα γεγένηται ἡ πρότερον ἀνδράσι τε λογίοις ἐπαγαλλομένη καὶ τοῖς λοιποῖς οἷς εὐθηροῦνται πόλεις

¹ Επιστολὴ 76. ² Εγράφη διὰ τὸ θέμα τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς τὰ τέλη τοῦ 371. Αἱ ἐπιπτώσεις τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας ἡσαν προφανῶς σοβαραὶ διὰ τὴν εύημερίαν τῆς Κατσαρείας, δλλὰ βεβαίως δ Βασίλειος τὰς ὑπερβάλλει ἔδω. Πλὴν τοῦ Σωφρο-

άκομη καὶ τοῦτο, πῶς δηλαδὴ θὰ ἥτο δυνατὸν ν' ἀπαλλαγῶ-
μεν. Καὶ σύμβουλος λοιπὸν καὶ προστάτης γίνε δὲ ἕδιος, εὐ-
ρίσκων μὲ τὴν μεγάλην σου φρόνησιν τὸ εἶδος τῆς βοηθείας.

112

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 76

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Τὸ μὲν μέγεθος τῶν συμφορῶν τὸ δποῖον κατέλαβε τὴν
πατρίδα μας μοῦ ἐπέβαλλε νὰ ἐπισκεφθῶ δὲ ἕδιος τὴν βασιλικὴν
αὐλὴν καὶ νὰ διηγηθῶ καὶ εἰς τὴν μεγαλοφυῖαν σου τὴν κατή-
φειαν ποὺ κατέχει τὴν πόλιν μας, καὶ εἰς τοὺς ἄλλους δοῖοι ἔχε-
τε ἔξαιρετικὴν ἐπιρροὴν εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα. Ἐπειδὴ
δὲ καὶ ἡ ἀρρώστεια τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐπιμέλεια τῶν Ἐκκλη-
σιῶν μὲ κρατεῖ ἐδῶ, ὑπεχρεώθην ἐπὶ τοῦ παρόντος νὰ μεταδώ-
σω μὲ γράμμα τὸν θρῆνον εἰς τὴν μεγαλοψυχίαν σου, γνω-
στοποιῶν δὲι οὔτε σκάφος εἰς τὸ πέλαγος καταβαπτισθὲν
ἀπὸ βιαίους ἀνέμους δὲν ἡφανίσθη ποτὲ τόσον ἀπότομα, οὔ-
τε πόλις καταστραφεῖσα ἀπὸ σεισμούς ἢ πλημμυρισθεῖσα ἀπὸ
ῦδατα δὲν ἔγνώρισε τόσον ἔξαφνικὸν ἀφανισμόν, σὰν τὴν τε-
λείαν ἐρήμωσιν ποὺ ἔγνώρισεν ἡ ἕδική μας πόλις καταβρο-
χθισθεῖσα ἀπὸ αὐτὴν τὴν νέαν διαρρύθμισιν τῶν διοικητικῶν
πραγμάτων. Καὶ μῦθος εἴναι πλέον δλα δσα εἰχαμεν ἔως τώρα.
Διότι αἱ μὲν πολιτικαὶ ἀρχαὶ ἔφυγαν, δλόκληρος δὲ ἡ ἀνωτέρα
κοινωνικὴ τάξις, λόγῳ ἀπογοητεύσεως διὰ τὴν ἀπομάκρυν-
σιν τῶν κρατικῶν λειτουργῶν, ἔγκατέλειψε τὴν διαμονὴν εἰς
τὴν πόλιν καὶ περιπλανᾶται εἰς τὰς ἀγροικίας. Ὅπάρχει δὲ ἔλ-
λειψις καὶ τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων εἰς τὴν ἀγοράν. Καὶ
ἔκείνη ἡ πόλις, ἡ δποία προηγουμένως ἥτο ὑπερήφανος διὰ
τοὺς λογίους ἀνδρας καὶ δι' δσα ἄλλα κάμνουν ν' ἀνθοῦν αἱ

νίου, Καισαρέως ὑπουργοῦ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, οὔτος ἔγραψε
τότε καὶ εἰς ἄλλας προσωπικότητας διὰ τὸ ἕδιον θέμα.

ἀνενδεῶς διάγονσαι. Μίαν δὲ ἐνομίσαμεν, ὡς ἐν δεινοῖς, παραμυθίαν εἶναι τὸ ἐπιστενάξαι τοῖς πάθεσιν ἡμῶν πρὸς τὴν σὴν ἡμερότητα καὶ παρακαλέσαι, εἴ τις δύναμις, χεῖρα δρέξαι τῇ πόλει ἡμῶν εἰς γόννι κλιθείσῃ. Τὸν δὲ τρόπον δι’ οὗ ἀν γένοιο ἐν καιρῷ τοῖς πράγμασιν αὐτὸς μὲν εἰσηγεῖσθαι οὐκ ἔχω, σοὶ δὲ πάντως καὶ εὑρεῖν διὰ τὴν σύνεσιν ὁράδιον καὶ χρήσασθαι τοῖς εὑρεθεῖσι διὰ τὴν παρὰ Θεοῦ δεδομένην σοι δύναμιν οὐ χαλεπόν.

113

96. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Καὶ τίς οὕτω φιλόπολις δε τὴν ἐνεγκοῦσαν καὶ θρεψαμένην πατρίδα ἵσα γονεῦσι τιμῶν, ὡς αὐτὸς σύ, κοινῇ τε πάσῃ τῇ πόλει καὶ ἴδιᾳ ἑκάστῳ τὰ ἀγαθὰ συνευχόμενος, καὶ οὐκ εὐχόμενος μόνον, ἀλλὰ καὶ βεβαιῶν τὰς εὐχὰς διὰ σαντοῦ; Δύνασαι γάρ που, σὺν Θεῷ, τὰ τοιαῦτα καὶ δύναισι γε ἐπὶ μήκιστον, οὕτω χρηστὸς ὅν. Ἀλλ’ δμως ἐπὶ σοῦ ὅναρ ἐπλούτησεν ἡ πατρὶς ἡμῶν, ἀνδρα μὲν ἔχουσα τὸν τὴν ἐπιμέλειαν αὐτῆς ἐπιτραπέντα, οἷον οὐ φασιν ἄλλον οἱ τὰ παλαιότατα τῶν παρ’ ἡμῖν ἐπιστάμενοι ἐπὶ τῶν ἀρχικῶν θρόνων πρότερον ἀναβῆναι, ἐπηρείᾳ δέ τινων ἀφαιρεθεῖσα

*Ἐπιστολὴ 96. Ἡ παροῦσα ἐπιστολὴ ἔγραφη τὸ 372 χάριν τοῦ διοικητοῦ τῆς Καππαδοκίας Ἡλία, δὲ δόποιος λόγῳ διαφόρων συκοφαντιῶν ἐπαύθη δλίγον χρόνον μετὰ τὸν διορισμόν του. Ὁ Βασίλειος εἶχε καὶ δίοις διαβληθῆν ὑπὸ ἔχθρῶν του πρὸς τὸν Ἡλίαν καὶ αὐτὸς, δπως φαίνεται, ἔδειξε κατανόησιν. Τώρα μεσολαβεῖ ὑπὲρ τοῦ διοικητοῦ.

1. Ἐδῶ δὲ Βασίλειος ἔννοει τὴν ἰδιαιτέραν των πατρίδα Καππαδο-

πόλεις αἱ ὅποῖαι ζοῦν ἀπηλλαγμέναι ἀπὸ τὸν φόβον, κατήντησεν ἐλεεινότατον θέαμα.

Μοναδικὴν δὲ παραμυθίαν διὰ τὰ δεινὰ ἔθεωρήσαμεν τὸ νὰ κλαύσωμεν τὰ πάθη μας πρὸς τὴν εὐγένειάν σου καὶ νὰ παρακαλέσωμεν, ἐὰν ἔχῃς τὴν δύναμιν, νὰ δώσῃς χεῖρα βοηθείας εἰς τὴν πόλιν μας ἢ ὅποια ἐγονάτισε. Τὸν δὲ τρόπον μὲ τὸν δποῖον θὰ ἡδύνασσο νὰ ἐπέμβῃς εἰς τὰ πράγματα, ἐγὼ δὲν ἔχω νὰ σου εἰσηγηθῶ, ἀλλ’ εἰς σὲ πάντως είναι καὶ εὔκολωτερον λόγω τῆς συνέσεώς σου νὰ τὸν εὔρῃς καὶ ὅχι δύσκολον λόγω τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δεδομένης εἰς σὲ δυνάμεως νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃς, ἀφοῦ τὸν εὔρῃς.

113

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 96

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Ποῖος είναι τόσον καλὸς πατριώτης, ὁ δποῖος τιμᾶς τὴν πατρίδα ποὺ τὸν ἐγέννησε καὶ τὸν ἀνέθρεψε σὰν τοὺς γονεῖς του, δσον σὺ ὁ ἕδιος, ποὺ εὔχεσαι ἀγαθὰ εἰς ὅλην τὴν πόλιν καὶ ἴδιαιτέρως εἰς τὸν κάθε πολίτην χωριστά, ὅχι δὲ μόνον εὔχεσαι ἀλλὰ καὶ ἐπιβεβαιώνεις τὰς εὔχάς μὲ τὰς προσωπικὰς ἐνεργείας σου; Διότι πράγματι μὲ τὴν βοηθείαν τοῦ Θεοῦ ἔχεις τὴν δύναμιν νὰ κάμης τέτοια πράγματα, καὶ εἴθε νὰ τὴν ἔχῃς ἐπὶ πολὺν χρόνον, ἀφοῦ είσαι τόσον χρηστός.

Ἐξ ἀλλου ἐπὶ τῆς διακυβερνήσεώς σου ἢ πατρὶς¹ ἐπλούτησεν ὡσὰν εἰς ὄνειρον, ἀφοῦ εἶχεν ὡς διοικητὴν τῆς ἀνδρα τόσον ἱκανόν, ποὺ ὅμοιός του δὲν ἀνέβη ἀλλος εἰς τὴν κυβερνητικὴν ἔδραν προηγουμένως, ὅπως λέγουν αὐτοὶ ποὺ γνωρίζουν καλὰ τὴν παλαιὰν Ἰστορίαν. Τώρα ὅμως ἐστερήθη ταχέως τῶν ὑπηρεσιῶν του κατόπιν τῶν ἐνεργειῶν ἀνθρώπων

κίαν, καὶ δὴ προφανῶς τὴν ἀνατολικὴν ἐπαρχίαν, τῆς ὅποιας πρωτεύουσα ἦτο ἢ Καισάρεια.

ταχέως, οἱ τὸ ἐλεύθερον τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀθώπευτον τοῦ πρὸς αὐτὸν πολέμου ἀφορμὴν ἐποιήσαντο καὶ διαβολὰς αὐτῷ κατεσκεύασαν λαθόντες τὰς ἀκοὰς τῆς σῆς τελειότητος. Διὸ πανδημὲ πάντες σκυθρωπάζομεν, ζημιωθέντες ἀρχοντα μόνον δυνάμενον εἰς γόνυ κλιθεῖσαν ἥδη τὴν πόλιν ἡμῶν ἀνορθῶσαι, ἀκριβῇ φύλακα τοῦ δικαίου, εὐπρόσιτον τοῖς ἀδικουμένοις, φοβερὸν τοῖς παρανομοῦσιν, ἵσον καὶ πένησι καὶ πλουσίοις, καί, τὸ μέγιστον, τὰ τῶν Χριστιανῶν πράγματα πρὸς τὴν ἀρχαλαν ἐπανάγοντα τιμήν. Τὸ γὰρ δτι ἀδωρότατος ὅν ἴσμεν ἀνθρώπων καὶ οὐδὲν παρὰ τὸ δίκαιον χαριζόμενος, ὃς μικρότερα τῆς λοιπῆς ἀρετῆς τοῦ ἀνδρός, παρελίπομεν. Ταῦτα ὅψὲ μὲν τοῦ καιροῦ μαρτυροῦμεν, ὡσπερ οἱ μονῳδοῦντες ἑαυτοὺς παραμυθούμενοι, οὐχὶ τοῖς πράγμασί τι ποιοῦντες χρήσιμον. Πλὴν οὐδὲ τοῦτο ἄχρηστον, ἐν τῇ μεγάλῃ σον ψυχῇ τὴν μνήμην τοῦ ἀνδρὸς ἀποκεῖσθαι χάριν τε εἰδέναι ὃς εὐεργέτη τῆς ἐνεγκούσης, καί, εἴ τις ἐπιφύοιτο αὐτῷ τῶν διὰ τὸ μὴ προτιμηθῆναι τοῦ δικαίου χαλεπαινόντων, ὑπερμαχεῖν καὶ προίστασθαι, πᾶσι ποιήσαντα φανερὸν δτι οἰκεῖον σεαυτῷ τὸν ἀνδρα τίθεσαι, ἀρκοῦσαν ἀφορμὴν εἰς οἰκειότητα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν τιθέμενος καὶ τὴν τῶν πραγμάτων πεῖραν οὐ κατὰ τὴν τῶν χρόνων ἀναλογίαν ὑπάρχονταν. ²Α γὰρ οὐδὲ ἄν ἐν πολλοῖς ἔτεσι παρ’ ἄλλον γένοιτο, ταῦτα ἐν ὀλίγῳ παρ’ αὐτοῦ κατώρθωται. ³Αρκοῦσα δὲ ἡμῖν χάρις καὶ τῶν συμβάντων παραμυθία, ἐὰν καὶ βασιλεῖ συστήσῃς αὐτὸν καὶ τὰς ἐπενεχθείσας αὐτῷ διαβολὰς

2. Ἀναφέρεται ἐδῶ πάλιν εἰς τὴν παρακμὴν τῆς Καισαρείας, ἡ ὁποία προεκλήθη ἀπὸ τὸν διαμελισμόν.

οἱ δόποῖοι ἔλαβαν ἀφορμὴν ἀπὸ τὴν γενναιοψυχίαν καὶ τὸ ἀθώπευτον τοῦ ἀνδρός, διὰ νὰ τοῦ κηρύξουν πόλεμον, καὶ ἐπιλασσαν συκοφαντίας εἰς βάρος του, καὶ οὕτως ἔξηπάτησαν τὰ αὐτὶὰ τῆς τελειότητός σου. Διὰ τοῦτο δλος δ δῆμος δμοθύμως κατελήφθημεν ἀπὸ θλῖψιν, διότι ἔχάσαμεν ἐνα ἄρχοντα ποὺ μόνον αὐτὸς ἦδύνατο ν' ἀνορθώσῃ τὴν γονατισμένην ἥδη πόλιν μας², ἀληθινὸν φύλακα τοῦ δικαίου, εὐπρόσιτον εἰς τοὺς ἀδικουμένους, φοβερὸν εἰς τοὺς παρανομοῦντας, οἵσον καὶ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ εἰς τοὺς πλουσίους, καί, τὸ σπουδαιότερον, ἐπαναφέροντα τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς τὴν παλαιὰν τιμήν.

Παρελείψαμεν δὲ τὸ δτι εἴναι δ ἀδωρότατος ἀπὸ δλους τοὺς ἀνθρώπους ποὺ γνωρίζομεν καὶ δτι δὲν χαρίζεται εἰς κανένα, ἀν τοῦτο ἀντιβαίνῃ εἰς τὸ δίκαιον· καὶ αὐτὰ τὰ παρελείψαμεν διότι εἴναι μικρότερα ἀπὸ τὴν ἄλλην ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός.

Μὲ αὐτὰς τὰς πληροφορίας δίδομεν μαρτυρίαν πολὺ καθυστερημένα, σὰν ἔκεινοι ποὺ παρηγοροῦν τοὺς ἑαυτούς των μὲ μονωδίας καὶ δὲν κάμιουν τίποτε χρήσιμον πρὸς βελτίωσιν τῆς καταστάσεώς των. 'Αλλ' ὅμως οὔτε αὐτὸ δὲν εἴναι ἄχρηστον, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀποθέσῃς εἰς τὴν ψυχήν σου τὴν ἀνάμνησιν τοῦ ἀνδρός καὶ νὰ ἀναγνωρίζῃς εἰς αὐτὸν χάριν ὡς εὐεργέτην τῆς πατρίδος σου, ὡστε, ἀν κανεὶς ἀπὸ ἔκεινους ποὺ εἴναι δυστηρεστημένοι, διότι δὲν προετιμήθησαν ἔναντι αὐτοῦ τοῦ δικαίου ἀνθρώπου, τὸν πολεμήση, νὰ τὸν ὑπερασπισθῆς καὶ νὰ τὸν προστατεύσῃς καθιστῶν εἰς δλους φανερὸν δτι θεωρεῖς τὸν ἀνδρα αὐτὸν οἰκεῖόν σου· ἔχεις δὲ ἀρκετὸν διὰ τὴν οἰκειότητα στήριγμα τὴν ἀγαθὴν περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν καὶ τὴν πεῖραν ἀπὸ τὴν δραστηριότητά του, δραστηριότητα ποὺ δὲν εἴναι ἀνάλογος πρὸς τὸν χρόνον ὑπηρεσίας. Διότι ὅσα δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθοῦν ἀπὸ ἄλλον οὔτε κατὰ τὴν διάρκειαν πολλῶν ἐτῶν, αὐτὰ κατωρθώθησαν ἀπὸ αὐτὸν εἰς ὀλίγον χρόνον. 'Ικανοποιητικὴ δὲ χάρις καὶ παρηγορία θὰ εἴναι δι' ἡμᾶς, ἀν τὸν συστήσῃς καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν

ἀποσκευάσῃ. Ταῦτά σοι πᾶσαν οἶον τὴν πατρίδα διὰ μιᾶς τῆς ἡμετέρας φωνῆς διαλέγεσθαι καὶ κοινὴν εἶναι πάντων εὐχὴν γενέσθαι τι τῷ ἀνδρὶ διὰ τῆς σῆς τελειότητος δεξιόν.

114

177. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Καταλέγειν μὲν πάντας τοὺς δι’ ἡμᾶς εὐεργετηθέντας παρὰ τῆς σῆς μεγαλουοίας οὐδὲ δάδιον, οὕτω πολλοὺς σύνισμεν ἑαυτοῖς εὐπεποιηκόσι διὰ τῆς μεγάλης σου χειρός, ἢν δὲ Κύριος ἡμῶν σύμμαχον ἐπὶ τῶν μεγίστων καιρῶν ἔχαρίσατο. Δικαιότατος δὲ πάντων καὶ δὲ νῦν προσαγόμενος διὰ τοῦ γράμματος ἡμῶν τυγχάνει, δὲ αἰδεσιμώτατος ἡμῶν ἀδελφὸς Εὔσεβιος, παραλόγῳ συκοφαντίᾳ περιπεσών, ἢν ἀποσκεδάσαι μόνης ἐστὶ τῆς σῆς δρθότητος. Διὸ παρακαλοῦμεν, καὶ τῷ δικαίῳ χαριζόμενον καὶ πρὸς τὸ ἀνθρώπινον ἀφορῶντα καὶ ἡμῶν τὰς συνήθεις παρεχόμενον χάριτας, ἀντὶ πάντων γενέσθαι τῷ ἀνδρὶ καὶ προστῆναι αὐτῷ μετὰ τῆς ἀληθείας. Ἐχει γάρ οὐ μικρὰν συμμαχίαν τὴν ἀπὸ τοῦ δικαίου· ἦν, εἰ μὴ δὲ παρὸν καιρὸς καταβλάψειε, πάνυ δάδιον σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως ἐπιδειχθήσεται.

¹Ἐπιστολὴ 177. Ἰσως ἐγράφη τὸ 374. Συστατικὴ πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον χάριν τοῦ Ἱερέως Εὔσεβίου, δὲ δποτίος εἶχε πέσει θῦμα συκοφαντίας.

βασιλέα ἀκόμη καὶ ἀνασκευάσης τὰς ἐναντίον του ἐπιρριφθείσας διαβολάς.

Νὰ θεωρήσῃς δὲ ὅτι ταῦτα ἀπευθύνει πρὸς σὲ δλόκληρος ἡ πατρίς σου διὰ μιᾶς μόνον φωνῆς, τῆς ἴδικῆς μας, καὶ ὅτι κοινὴ ὅλων εὐχὴ εἶναι νὰ ληφθῇ διὰ τῆς μεσολαβήσεως τῆς τελειότητός σου κάποιο εύνοϊκὸν μέτρον ὑπὲρ τοῦ ἀνδρός.

114

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 177 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Τὸ ν' ἀπαριθμήσωμεν ὅλους ὅσοι εὐηργετήθησαν ἀπὸ τὴν μεγαλοψυχίαν σου πρὸς χάριν μας δὲν εἶναι εὔκολον· τόσον πολλοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ἀναγνωρίζομεν ὅτι τοὺς ἐκάμαμεν καλωσύνην διὰ τῆς μεγάλης σου χειρός, τὴν δποίαν δ Κύριος ἔχάρισεν εἰς ἡμᾶς σύμμαχον εἰς τὰς κριτιμωτέρας περιστάσεις. Δικαιότατος δὲ μεταξὺ ὅλων εἶναι ὁ συνιστάμενος τώρα μὲ αὐτὸ τὸ γράμμα, ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Εὐσέβιος, ὁ δποῖος ἔγινε θῦμα παραλόγου συκοφαντίας, τὴν δποίαν μόνον ἡ ὄρθιοφροσύνη σου ἡμπορεῖ ν' ἀνασκευάσῃ.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ τὸ πᾶν διὰ τὸν ἀνθρώπον αὐτὸν καὶ νὰ τὸν προστατεύσῃς μαζὶ μὲ τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς τὸ δίκαιον χαριζόμενος καὶ τὴν ἀνθρωπίνην τύχην λαμβάνων ὑπ' ὅψιν καὶ εἰς ἡμᾶς παρέχων τὰς συνήθεις χάριτας. Διότι διαθέτει ἀξιόλογον συμμαχίαν, τὸ ὅτι ἔχει τὸ δίκαιον μὲ τὸ μέρος του, τὸ δποῖον θὰ ἀποδείξῃ σαφῶς καὶ ἀναντιρρήτως μὲ πολλὴν εὔκολίαν, ἀν δὲν τὸ ἀχρηστεύσῃ ἡ κρίσις τῆς παρούσης ἐποχῆς.

115

192. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Εἰ αὐτὸς διπλῆν ἔλαβες χάριν, ὡς αὐτὸς τῇ ἀνυπερβλήτῳ προθυμίᾳ περὶ τὰ ἀγαθὰ ἔργα ἐπέστειλες ἡμῖν, μίαν μὲν τῷ δέξιοθαι γράμματα, δευτέραν δὲ τῷ ὑπουργῆσαι τῇ χρείᾳ ἡμῶν, πόσην τινὰ χρὴ νομίζειν ἡμᾶς ἔχειν τὴν χάριν, γράμμασί τε τῆς ἡδίστης φωνῆς ἐντυχόντας καὶ τὴν ἐπιζητηθεῖσαν χρείαν τοσούτῳ τάχει πληρωθεῖσαν δρῶντας; "Ωστε ἡδέως δεξάμενοι τὸ ἀποσταλὲν διὰ τὴν οἰκείαν αὐτοῦ φύσιν, πολλῷ ἥδιον αὐτὸς προσηκάμεθα τῷ σὲ εἶναι τὸν τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ προεστῶτα. Παράσχοι δὲ ἡμῖν ὁ Κύριος ἵδεῖν σε ἐν τάχει, ὥστε ἀπὸ γλώττης ὅμοιογῆσαι τὴν χάριν καὶ πάντων δμοῦ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαῦσαι.

116

272. ΣΩΦΡΟΝΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

1. Ἀπήγγειλέ μοι Ἀκτίακος ὁ διάκονος ὅτι σέ τινες ἐλύπησαν καθ' ἡμῶν διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς οὖκ εὔνοϊκῶς πρὸς τὴν

'Επιστολὴ 192. 'Εγράφη τὸ 374 πρὸς τὸν φίλον μάγιστρον. 'Ο Σωφρόνιος εἶχεν ἴκανοποιήσει ταχέως αἴτημα τοῦ Βασιλείου. 'Η ἐπιστολὴ διποτελεῖ εὐχαριστήριον διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ αἰτηθέντος δώρου.

'Επιστολὴ 272. 'Εγράφη πιθανῶς τὸ 378 ἢ 379 πρὸς τὸν φίλον μάγιστρον. 'Η ἐπιστολὴ αὐτῇ μαρτυρεῖ πόσην δύναμιν ἔχουν αἱ διαβολαί, ἀφοῦ ἡμπτοροῦν νὰ κλονίσουν καὶ τὰς στερεωτέρας καὶ διαρκεστέρας φιλίας. Συκοφάνται μετέφεραν εἰς τὸν Σωφρόνιον λόγους τοῦ Βασιλείου διαστρεβλωμένους, λεχθέντας εἰς περίστασιν τῆς δόποίας δὲν δυνάμεθα νὰ διευκρινίσωμεν τὸν χαρακτῆρα σαφῶς. 'Ο Σωφρόνιος ἐγνωστοποίησε τὰ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 192

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

Ἐάν ἔστιν ἔλαβες διπλῆν χάριν, ὅπως μᾶς ἔγραφες μὲ τὴν ἀνυπέρβλητον προθυμίαν σου διὰ τὰ ἀγαθὰ ἔργα, μίσιν μὲν διότι ἐδέχθης γράμμα μας, δευτέραν δὲ διότι ἔξυπηρέτησες τὴν ἀνάγκην ἡμῶν, πόσην εὐγνωμοσύνην νομίζεις ὅτι πρέπει νὰ αἰσθανώμεθα ἡμεῖς ποὺ ἀνεγνώσαμεν γράμμα περιέχον εὐγενικώτατα λόγια καὶ βλέπομεν ἵκανοποιηθὲν τὸ αἴτημα ἡμῶν μὲ τόσην ταχύτητα; Ὡστε δεχθέντες τὸ ἀποσταλὲν δῶρον μ' εὔχαριστησιν διὰ τὴν φύσιν του καθ' ἔσυτήν, τὸ ἀπεκτήσαμεν πολὺ περισσότερον εὐχάριστα, διότι ὁ λαβὼν τὴν πρωτοβουλίαν κατασκευῆς του εἶσαι σύ.

Εἴθε νὰ δώσῃ ὁ Κύριος νὰ σὲ ἴδωμεν γρήγορα, ὥστε νὰ ἐκφράσωμεν καὶ προφορικῶς τὴν εὐγνωμοσύνην μας καὶ συχρόνως ν' ἀπολαύσωμεν ὅλα τὰ ἀγαθά σου.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 272

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΣΩΦΡΟΝΙΟΝ

1. Μοῦ ἀνέφερεν ὁ διάκονος Ἀκτίακος, ὅτι κάποιοι ἀνθρώποι σὲ ἔξηρέθισαν ἐναντίον ἡμῶν, διαβάλλοντες ἡμᾶς ὡς μὴ

παράπονά του εἰς τὸν διάκονον Ἀκτίακον καὶ ὁ Βασίλειος πικραμένος γράφει ἀμέσως διὰ νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ περὶ τῆς ἀγάπης του. Ἡ δλληλογραφία μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ἦτο ἔως τώρα πυκνή, ἐστω καὶ ὃν δὲν σώζονται δλα τὰ ἀνταλλαγέντα γράμματα. Ἀπὸ τώρα ὅμως καὶ εἰς τὸ ἔχῆς δὲν ὑπάρχει συνέχειά της, δλλὰ τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι δὲν ὑπῆρξε νέα ἀφορμὴ δλληλογραφίας κατὰ τὸ σύντομον μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου διάστημα καὶ ὃχι εἰς ἐνδεχομένην παράτασιν τῆς κατὰ τὸν ἀνωτέρω τρόπον δημιουργηθείστης ψυχρότητος. Ὁ Βασίλειος δπέθανεν, ὡς γνωστόν, τὸν Δεκέμβριον τοῦ 378.

σὴν διακειμένους σεμνότητα. Ἐγὼ δὲ οὐκ ἔθαύμασα εἴ τινες εἰσιν ἀνδρὶ τοσούτῳ παρεπόμενοι κόλακες. Πεφύκασι γάρ πως ταῖς μεγάλαις δυναστείαις αἱ ἀνελεύθεροι αὗται παραφύεσθαι θεραπεῖ-
αν· οἱ διὰ τὸ ἀπορεῖν οἰκείου ἀγαθοῦ δι’ οὗ γνωρισθῶσιν ἐκ τῶν ἀλ-
λοτρίων κακῶν ἑαντοὺς συνιστῶσι, καὶ σχεδὸν ὥσπερ η ἐρυσίβη
τοῦ σίτου ἔστι φθορὰ ἐν αὐτῷ γινομένη τῷ σίτῳ, οὕτω καὶ η κο-
λακεία τὴν φιλίαν ὑποδυομένη λύμη ἔστι τῆς φιλίας. Οὐ τοίνυν
ἔθαύμασα, ως ἔφην, εἴ τινες, ὥσπερ οἱ κηφῆνες τὰ σμήνη, οὕτως
αὐτοὶ τὴν λαμπράν σον καὶ θαυμαστὴν ἔστιαν περιβομβοῦσιν.
Ἄλλ’ ἐκεῖνό μοι θαυμαστὸν ἔφάνη καὶ παντελῶς παράλογον,
τὸ σέ, ἄνδρα ἐπὶ τῷ βάρει τοῦ ἥθους μάλιστα διαφανῆ, ἀνασχέσθαι
αὐτοῖς ἀμφοτέρας ἀνεῖναι τὰς ἀκοὰς καὶ διαβολὴν κατ’ ἐμοῦ παρα-
δέξασθαι, δς πολλοὺς ἀγαπήσας ἐκ τῆς πρώτης ἥλικίας μέχρι τοῦ
γήρως τούτου οὐδένα οἶδα εἰς φιλίαν τῆς σῆς τελειότητος προτιμή-
σας. Καὶ γὰρ καὶ εἰ μὴ ὁ λόγος ἔπεισέ με ἀγαπᾶν τοιοῦτον ὅντα,
ἐξήρχει η ἐκ παιδὸς συνήθεια προσδῆσαι με τῇ ψυχῇ σου. Οἶδας
δὲ δσον δύναται πρὸς φιλίαν τὸ ἔθος. Εἰ δὲ οὐδὲν δείκνυμι τῆς
προαιρέσεως ταύτης ἄξιον, σύγγνωθί μου τῇ ἀσθενείᾳ. Καὶ γὰρ
οὐδὲ αὐτὸς ἔργον παρ’ ἐμοῦ εἰς ἀπόδειξιν τῆς εὑνοίας ἐπιζητήσεις,
ἄλλὰ προαιρεσιν δηλονότι τὰ βέλτιστά σοι συνενχομένην. Μὴ
γάρ ποτε εἰς τοσοῦτον καταβαίη τὰ σὰ ὥστε τῆς παρὰ τῶν οὕτω
σμικρῶν ὅποιος αὐτός εἰμι εὐεργεσίας προσδεηθῆναι.

2. Πῶς οὖν ἔμελλον ἐγὼ ὑπεναντίον τί σοι λέγειν η πράτ-
τειν ἐν τοῖς κατὰ Μεμνόνιον πράγμασι; ταῦτα γάρ μοι ἀπήγγειλεν
διάκονος. Πῶς δὲ τὴν Ὑμητίον εὐπορίαν προτιμοτέραν ἐτιθέμην

διατεθειμένους εύμενῶς πρὸς τὴν ἔξοχότητά σου. Ἐγὼ δὲ δὲν ἔθαύμασα ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ κόλακες εἰς τὸ περιβάλλον ἐνὸς τόσον διαπρεποῦς ἀνδρός. Διότι αἱ δουλικαὶ αὐταὶ ἔξυπηρετήσεις φυτρώνουν συνήθως ὡς παράσιτα εἰς ἀνθρώπους ποὺ κατέχουν μεγάλα ἀξιώματα, καὶ ἐκεῖνοι οἱ δποῖοι τὰς παρουσιάζουν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ἴδια τῶν προσόντα διὰ νὰ καταστοῦν γνωστοί, συνιστοῦν ἑαυτούς δι’ ἀναφορᾶς εἰς τὰ κακὰ τῶν ἀλλων. Καί, ὅπως ἡ ἐρυσίβη τοῦ σίτου εἶναι φθορὰ τοῦ σίτου ἀπὸ μέσα του, οὕτω σχεδὸν καὶ ἡ κολακεία, ὑποδυομένη τὴν φιλίαν, εἶναι καταστροφὴ τῆς φιλίας. Δὲν ἐκπλήσσομαι λοιπόν, ἃν μερικοὶ κάμουν ὅ,τι οἱ κηφῆνες γύρω ἀπὸ τὴν κυψέλην, βομβίζουν δηλαδὴ καὶ αὐτοὶ γύρω ἀπὸ τὴν λαμπράν καὶ θαυμαστὴν ἔστιαν σου.

Ἐκεῖνο ὅμως μοῦ ἐφάνη ἐκπληκτικὸν καὶ ἐντελῶς παράλογον, τὸ ὅτι σύ, ἀνὴρ ἔξαιρετικῶς διακεκριμένος, διὰ τὴν σοβαρότητα τοῦ ἥθους, ἡνέχθης νὰ προσφέρῃς καὶ τὰ δύο αὐτιά σου καὶ ν’ ἀποδεχθῆς διαβολὰς ἐναντίον ἐμοῦ, ὁ δποῖος, ἐνῷ πιλλοὺς ἡγάπησα ἀπὸ τὴν νεαράν μου ἡλικίαν μέχρις αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ γήρατος, δὲν γνωρίζω νὰ ἔδειξα προτίμησιν εἰς φιλίαν διὰ κανένα ἄλλον ἔναντι τῆς τελειότητός σου. Διότι καὶ ἃν δὲν μὲ ἐπειθεὶς ἡ λογικὴ νὰ σὲ ἀγαπῶ λόγῳ τῆς τοιαύτης ἀξίας σου, θὰ ἀρκοῦσεν δι παιδικός μας σύνδεσμος νὰ μὲ προσδέσῃ εἰς τὴν ψυχήν σου. Γνωρίζεις δὲ πόσην ἵσχυν ἔχει διὰ τὴν φιλίαν ἡ συνήθεια. Ἐάν δὲ ἐγὼ δὲν καταβάλλω καμμίαν προσπάθειαν ποὺ ν’ ἀποδεικνύῃ τὴν ὑπαρξίν τῆς προαιρέσεως ταύτης, νὰ μοῦ συγχωρήσῃς τὴν ἀσθένειαν. Διότι καὶ σὺ δὲν ιδιος δὲν θὰ ζητήσῃς ἀπὸ ἐμὲ συγκεκριμένον ἔργον εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐκτιμήσεώς μου πρὸς σέ, ἀλλ’ ἀσφαλῶς προαιρεσίν, ἡ δποία σοῦ εὔχεται τὰ βέλτιστα. Διότι εὔχομαι ἡ εὔτυχία σου νὰ μὴ πέσῃ ποτὲ τόσον χαμηλά, ὡστε νὰ χρειάζεται εὔεργεσίαν ἀπὸ τόσον μικρούς ἀνθρώπους, ὅπως είμαι ἐγώ.

2. Πῶς λοιπὸν ἐπρόκειτο ἐγὼ νὰ εἴπω ἡ νὰ πράξω κάτι ἔναντίον σου εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Μεμνονίου; Διότι αὐτὰ μοῦ ἀνήγγειλεν διάκονος. Πῶς δὲ ἀντὶ τῆς ἴδικῆς σου φιλί-

τῆς σῆς οἰκειώσεως, ἀνδρὸς οὗτος δαπανῶντος τὴν οὐσίαν; Ἐλλ' οὐκ ἔστι τούτων οὐδὲν ἀληθές· οὕτε τι εἴρηται παρ' ἐμοῦ οὕτε πέπρακται ὑπεναντίον. Ἐκεῖνο δὲ ἵσως ἀφορμὴν ἔδωκε τοῖς τὰ ψευδῆ λέγουσι τὸ παρ' ἐμοῦ πρός τινας τῶν θιρυβούντων λεχθέν, δτι· «Εἰ μὲν προηρηταὶ εἰς ἔργον ἀγαγεῖν τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ὁ ἄνθρωπος, καὶν θιρυβήσητε ὑμεῖς καὶν μή, γενήσεται πάντως καὶ λαλούντων ὑμῶν καὶ σιωπώντων οὐδὲν ἥττον τὰ σπουδαζόμενα. Εἰ δὲ μεταβεθούλευται, μὴ παρασύρητε τὸ σεμνὸν δνομα τοῦ φίλον ἡμῶν μηδὲ ἐν προσχήματι δῆθεν τῆς περὶ τὸν προστάτην ἡμῶν σπουδῆς ἑαυτοῖς τι κέρδος ἐντεῦθεν ἐξ ὧν ἐπανατείνεσθε φόβον καὶ ἀπειλὴν καταπράττεσθε». Πρὸς δὲ αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν τὰς διαθήκας γράφοντα οὕτε δι' ἐμαυτοῦ οὕτε δι' ἐτέρου ἐφθεγξάμην ή μικρὸν ή μεῖζον περὶ τοῦ πράγματος τούτου.

3. Καὶ τούτοις ἀπιστεῖν οὐκ ὀφείλεις, εἰ μὴ παντελῶς με ὡς ἀπεγνωσμένον ἡγῇ, καὶ καταφρονεῖν με τῆς μεγάλης ἀμαρτίας τοῦ ψεύδους. Ἐλλὰ πάνυ ἡμῖν αὐτὸς καὶ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ ὑπόνοιαν ἀφεῖς καὶ τοῦ λοιποῦ πάσης διαβολῆς ὑψηλοτέραν ποιοῦ τὴν ἐμὴν περὶ σὲ διάθεσιν τὸν Ἀλέξανδρον μιμούμενος, δις ἐπιστολὴν κατὰ τοῦ ἰατροῦ δεξάμενος ὡς ἐπιβούλευοντος, ἐπειδὴ ἔτυχεν ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ φάρμακον λαβὼν ὥστε πιεῖν, τοσοῦ-

1. Αὐτὰ τὰ πρόσωπα δὲν εἶναι γνωστὰ ἀπὸ ἄλλην ἀφορμήν. Πιθανῶς δι μὲν Ὅμητος ἡτο πλούσιος Καππαδόκης, δχι τόσον εὔμενῶς διστεθειμένος ἔναντι τοῦ Σωφρονίου, δὲ Μεμόνιος ἡτο κρατικὸς λειτουργός, παραδείγματος χάριν φορολογικὸς ἐπόπτης.

2. Ἡ ὑπόθεσις αὐτὴ μὲ πολλὴν δυσκολίαν δύναται νὰ διευκρινισθῇ κάπως. Κάποιος «ἄνθρωπος» εἰς τὴν Καισάρειαν, κρατικὸς λειτουργὸς πιθανῶς, ἔδωσεν ὡρισμένας ἐντολὰς σχετικῶς μὲ ρύθμισιν θέματος ἀπελευθερώσεως δεσμευμένης περιουσίας, προφανῶς τοῦ Ὅμητου. Φαίνεται ὅμως δτι μὲ τὴν διευθέτησιν αὐτὴν ἔθιγοντο οἰκονομικὰ συμφέροντα ὡρισμένων φίλων καὶ κολάκων τοῦ Σωφρονίου καὶ αὐτοὶ παρενέβησαν διὰ τὴν μα-

ας θὰ ἐπροτιμοῦσα τὴν εὐπορίαν τοῦ ‘Υμητίου¹, ἀνδρὸς δαπανῶντος μὲ τόσην ἀσωτίαν τὴν περιουσίαν του; Ἐλλὰ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἰναι ἀληθές: οὔτε ἐλέχθη οὔτε ἐπράχθη ἀπὸ ἐμὲ τίποτε ἀντίθετον τούτων. Ἐκεῖνο δὲ ἵσως ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς τοὺς ψευδολόγους, τὸ λεχθὲν δηλαδὴ ἀπὸ ἐμὲ εἰς μερικὰ πρόσωπα ποὺ ἐθορυβοῦσαν, ὅτι· «έὰν μὲν δ ἄνθρωπος ἔχει δώσει ἐντολὴν νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ γνώμη του, εἴτε θορυβήσετε σεῖς εἴτε ὅχι, ἐκεῖνο ποὺ ἐπιδιώκει θὰ γίνη ὁπωσδήποτε, καὶ νὰ δミλῆτε σεῖς καὶ νὰ σιωπᾶτε. Ἐὰν δὲ ἔχῃ ἀλλάξει γνώμην, μὴ διασύρετε τὸ ἔξοχον ὄνομα τοῦ φίλου ἡμῶν, καὶ μὴ προσπαθήσετε ν' ἀποκομίσετε κάποιον κέρδος διὰ τοὺς ἔαυτούς σας, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τῆς δῆθεν φροντίδος διὰ τὸν προστάτην σας, μὲ τὸ νὰ προκαλῆτε εἰς τὸν ἄνθρωπον φόβον διὰ τῶν ἀπειλῶν σας»². Πρὸς τὸν ἴδιον δὲ τὸν συντάσσοντα τὰς διαθήκας δὲν εἴπα περὶ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς τίποτε, οὔτε μικρὸν οὔτε μέγα, οὔτε μόνος μου οὔτε δι' ἄλλου³.

3. Καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπιστῆς εἰς αὐτὰς τὰς δηλώσεις μου, ἐκτὸς ἔὰν μὲ θεωρῇς ἐντελῶς παράλογον καὶ ὡς περιφρονοῦντα τὴν μεγάλην ἀμαρτίαν τοῦ ψεύδους. Ἐλλὰ πολὺ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς ἀπαλλάξῃς ἀπὸ τὴν ὑποψίαν εἰς τὸ θέμα τοῦτο καὶ εἰς τὸ ἔξῆς τὴν ἴδικήν μου ἀπέναντί σου διάθεσιν νὰ θεωρῇς ὑψηλοτέραν ἀπὸ κάθε διαβολὴν μιμούμενος τὸν Ἀλέξανδρον, δ ὅποιος, ὅταν ἐδέχθη ἐπιστολὴν καταγγέλλουσαν τὸν ἱατρὸν του ὡς συνωμοτοῦντα, καθὼς ἔτυχεν αὐτὸν τὸ καιρὸν νὰ λάβῃ φάρμακον διὰ νὰ τὸ πίῃ, τόσον ἀπεῖχεν ἀπὸ τὸ νὰ πιστεύσῃ τὸν συκοφάντην, ὥστε ἔπινε τὸ φάρ-

ταιώσουν, ἐπικαλούμενοι τὸ ὄνομα αὐτοῦ καὶ ἀπειλοῦντες τοὺς ὑποστηρικτὰς τῆς ὡς ἀνω διευθετήσεως ἐξ ὀνόματος αὐτοῦ. Ἄλλ' δ Βασίλειος βλέπων νὰ διασύρεται τὸ ὄνομα τοῦ φίλου του μαγίστρου εἰς μίαν ὅχι καὶ τόσον καθαρὰν ὑπόθεσιν καὶ χάριν τῶν συμφερόντων μερικῶν κολάκων τοὺς ἐπετίμησε διὰ τὴν κατάχρησιν ταύτην. Καὶ αὗτοί μετέφεραν εἰς τὸν Σωφρόνιον τοὺς λόγους του διαστρεβλωμένους.

3. Οι συντάσσοντες τὰς διαθήκας ἀποτελοῦσαν ἴδιαιτέραν τάξιν συμβολαιογράφων.

τον ἀπέσχε πιστεῦσαι τῷ διαβάλλοντι, ὥστε δμοῦ τε τὴν ἐπιστολὴν ἀνεγίνωσκε καὶ τὸ φάρμακον ἔπινεν. Οὐδενὸς γὰρ τῶν ἐπὶ φιλίᾳ γνωρίμων ἀτιμότερον ἐμαυτὸν ἀξιῶ τίθεσθαι τῷ μήτε ἀλῶναι ποτε εἰς φιλίαν ἐξαμαρτὼν καὶ ἔτι παρὰ τοῦ Θεοῦ μου λαβὼν τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, ἡς χρεώστης εἴμι οὐ μόνον κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων φύσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἴδιως εὐεργέτην σε γνωρίζω ἐμαυτοῦ τε καὶ τῆς πατρίδος.

117

33. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Καὶ τίς οὕτω παλαιὰν ἔταιρείαν οἶδε τιμᾶν καὶ ἀρετὴν αἰδεῖσθαι καὶ κάμνονσι συναλγεῖν, ὡς αὐτὸς σύ; Ἐπεὶ οὖν τὸν θεοφιλέστατον ἀδελφὸν ἡμῶν Γρηγόριον, τὸν ἐπίσκοπον, κατέλαβε πράγματα, οὕτε ἄλλως φορητὰ καὶ μάλιστα τῷ ἦθει αὐτοῦ ὑπεναντία, ἔδοξεν ἡμῖν κράτιστον εἶναι ἐπὶ τὴν σὴν καταφυγεῖν προστασίαν καὶ παρὰ σοῦ τινα εὑρέσθαι λύσιν τῶν συμφορῶν. Συμφορὰ γάρ ἐστιν ἀφόρητος πράγματα ἀναγκάζεσθαι λέγειν τὸν μὴ πεφυκότα μηδὲ βουλόμενον, καὶ χρήματα ἀπαιτεῖσθαι τὸν πένητα, καὶ ἔλκεσθαι εἰς τὸ μέσον καὶ δημοκοπεῖσθαι τὸν πάλαι δι' ἡσυχίας τὸν βίον παρελθεῖν κρίναντα. Εἴτε οὖν τῷ κόμητι τῶν θησαυρῶν

4. Πλούταρχου, Ἀλέξανδρος 19, 3.

Ἐπιστολὴ 33. Ἔγραφη τὸ 369. Ὁ Ἀβούργιος ἢτο στρατηγὸς τοῦ Βυζαντίου, γερμανὸς ἐκ πατρὸς καὶ Καππαδόκης ἐκ μητρός, μὲν μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Ὁ Βασίλειος, δὲ δόποιος συνεδέετο φιλικῶς μαζὶ του, τοῦ ἔστειλεν ἀρκετὰς ἀπὸ τὰς σωζομένας ἐπιστολὰς του. Θέμα τῆς παρούσης ἐπιστολῆς εἶναι τὸ Ιδιον μὲ τὸ τῆς ὑπ' ἀριθμὸν 32 ἐπιστολῆς ποὺ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἄλλον ἐπίσημον Καππαδόκην καὶ φίλον τοῦ Βασιλείου, τὸν Σωφρόνιον· ἡ ἀπαλλαγὴ τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις

μακον τὴν ἴδιαν ἀκριβῶς ὡραν ποὺ ἀνεγίνωσκε τὴν ἐπιστολήν⁴. Διότι δικαιοῦμαι νὰ μὴ θεωρῶ τὸν ἑαυτόν μου ὀλιγώτερον τίμιον κανενὸς ἀπὸ τοὺς διασῆμους διὰ φιλίαν ἀνδρας, ἀφοῦ ποτὲ δὲν εύρεθην προδότης τῆς φιλίας καὶ ἐπὶ πλέον ἔλαβα ἀπὸ τὸν Θεόν μου τὴν ἐντολὴν τῆς ἀγάπης, εἰς τὴν ὁποίαν σοῦ εἶμαι χρεώστης, ὅχι μόνον κατὰ τὴν κοινὴν φύσιν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ὅτι σὲ ἀναγνωρίζω εὐεργέτην καὶ ἐμοῦ τοῦ ἴδιου καὶ τῆς πατρίδος.

117

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 33 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Ποῖος γνωρίζει νὰ τιμᾶ τὴν παλαιὰν φιλίαν καὶ νὰ σέβεται τὴν ἀρετὴν καὶ νὰ συμπονῇ μαζὶ μὲ τοὺς κοπιάζοντας τόσον πολὺ ὅσον ἔσύ; Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲ θεοφιλέστατος ἀδελφὸς ἡμῶν Γρηγόριος, δὲ ἐπίσκοπος, περιεπλάκη εἰς ἐνοχλήσεις, αἱ ὁποῖαι καὶ γενικῶς εἶναι ἀφόρητοι, μάλιστα δὲ εἰς τὸν ἴδιον του χαρακτῆρα εἶναι ἀνάρμοστοι, ἐκρίναμεν καλὸν νὰ καταφύγωμεν εἰς τὴν ἴδικήν σου προστασίαν καὶ νὰ ἐπιχειρήσωμεν νὰ εῦρωμεν λύσιν τῶν συμφορῶν μὲ τὴν βοήθειάν σου. Διότι εἶναι συμφορὰ ἀνυπόφορος τὸ νὰ ἀναγκάζεται νὰ διαπραγματεύεται ἐμπορικῶς ἀνθρωπος δὲ ὁποῖος ἔκ φύσεως καὶ ἔκ θελήσεως ἀποφεύγει τοῦτο, καὶ τὸ νὰ ζητοῦνται χρήματα ἀπὸ αὐτὸν ποὺ ὑπεσχέθη πτωχείαν καὶ τὸ νὰ σύρεται εἰς τὴν ἀγοράν καὶ νὰ γίνεται ἀντικείμενον δημοκοπίας αὐτὸς ποὺ ἔχει ἀποφασίσει ἀπὸ καιρὸν νὰ περάσῃ ὅλην του τὴν ζωὴν εἰς μοναστικὴν ἡσυχίαν. Ἐπομένως ἔξαρταται ἀπὸ τὴν σύνεσίν σου νὰ συζητήσῃς τὸ θέμα μὲ ὅποιον

τῶν ψευδοδανειστῶν τοῦ Καισαρίου. Καὶ ἐδῶ δὲ χαρακτηρισμὸς τοῦ Γρηγορίου ὡς ἐπισκόπου παρεισέφρησεν ἀργότερα, διότι οὗτος ἔχειροτονήθη ἐπίσκοπος μόλις δύο ἔτη μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἐπιστολῆς.

διαλεχθῆναι χρήσιμον εἶναι κρίνης, εἴτε τισὶν ἑτέροις, τῆς σῆς
ἄν εἴη συνέσεως.

118

75. *ABOYRGIΩ*

Πολλῶν δύντων ἂν τὸ σὸν ἥθος ὑπὲρ τὸν ἄλλους εἶναι πεποίηκεν οὐδὲν οὕτως ἴδιόν ἐστι σὸν ὡς ἡ περὶ τὴν πατρίδα σπουδή, δικαίας αὐτῇ ἀποδιδόντος σου τὰς ἀμοιβάς, ἐξ ἣς δρμηθεὶς τοσοῦτος ἐγένοντος ὥστε διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης γνώριμον εἶναι σου τὴν περιφάνειαν. Αὗτη τοίνυν ἡ πατρίς, ἡ σὲ ἐνεγκοῦσα καὶ θρεψαμένη, εἰς τὴν τῶν παλαιῶν διηγημάτων ἀπιστίαν περιελήλυθεν, καὶ οὐκ ἄν τις ἐπιστὰς ἡμῶν τῇ πόλει, οὐδὲ τῶν πάνυ συνήθων, αὐτὴν γνωρίσειεν. Οὕτως εἰς πᾶσαν ἐρημίαν ἀθρόως μετεσκεύασται, πολλῶν μὲν καὶ πρότερον αὐτῆς ἀφαιρεθέντων τῶν πολιτευομένων, νῦν δὲ σχεδὸν ἀπάντων εἰς τὴν Ποδαρίδον μετοικισθέντων. Ὡν ἀκρωτηριασθέντες οἱ λειπόμενοι καὶ αὐτοὶ εἰς πᾶσαν ἀπόγνωσιν καταπεπτώκασι, καὶ πᾶσι τοσοῦτον ἐνεποίησαν τῆς ἀθυμίας τὸν ὅγκον, ὥστε σπανίζειν λοιπὸν καὶ τῶν οἰκητόρων τὴν πόλιν καὶ γεγενηθεῖ τὰ τῇδε ἐρημίαν δεινήν, ἐλεεινὸν μὲν φίλοις θέαμα, πολλὴν δὲ χαρὰν καὶ εὐθυμίαν φέρον τοῖς πάλαι ἐφεδρεύονσιν ἡμῶν

*Ἐπιστολὴ 75. *Ἐγράφη κατὰ τὰ τέλη τοῦ ἔτους 371 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ διαμελισμοῦ τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο ἐπαρχίας καὶ τὰς ἐπιπτώσεις αὐτοῦ εἰς τὴν ιστορίαν τῆς πόλεως Καισαρείας. Διὰ τὴν ἴδιαν ὑπόθεσιν ὁ Βασίλειος ἔγραψε καὶ εἰς ἄλλους σημαίνοντας Καππαδόκας. Σχετικοὶ εἰναι αἱ ἐπιστολαὶ ὑπ' ἀριθμὸν 74 πρὸς τὸν καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς Μαρτινιανὸν καὶ ὑπ' ἀριθμὸν 76 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.

1. *Ἡ λέξις πατρὶς τίθεται ἔδω μὲ τὴν στενοτέραν ἔννοιαν τῆς γενετείρας. *Ἡ Καισάρεια ἦτο γενέτειρα τοῦ Ἀβουργίου καὶ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν

κρίνης χρήσιμον, είτε μὲ τὸν προϊστάμενον τῶν θησαυρῶν εἴτε μὲ δποιονδήποτε ἄλλον.

118

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 75 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

"Αν καὶ εἶναι πολλὰ τὰ προσόντα ποὺ καθιστοῦν τὸν χαρακτῆρά σου ἀνώτερον τῶν ἄλλων, κανένα ἀπὸ αὐτὰ δὲν σοῦ εἶναι τόσον χαρακτηριστικὸν ὃσον ὁ ζῆλός σου διὰ τὴν πατρίδα¹. Τῆς προσφέρεις δικαίας ἀμοιβᾶς, διότι ἔξεκίνησες ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἔγινες τόσον μέγας, ὥστε ἡ φήμη σου νὰ είναι γνωστὴ εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην². Αὔτῃ λοιπὸν ἡ πατρὶς ποὺ σ' ἐγένυνησε καὶ σὲ ἀνέθρεψε, περιῆλθεν εἰς τὸ ἀπίστευτον κατάντημα τῶν παλαιῶν διηγήσεων. Καί, ἀν ἔλθῃ κανεὶς εἰς τὴν πόλιν μας, ἀκόμη καὶ καλὸς γνώστης αὐτῆς, δὲν θὰ τὴν ἀναγνωρίσῃ· τόσον τελείως ἔχαφνικὰ ἔχει μεταμορφωθῆ ἐις ἔρημίαν, ἀφοῦ ἀπὸ τοὺς πολιτικούς παράγοντας πολλοὶ μὲν εἶχαν ἀποσπασθῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ προηγουμένως, τώρα δὲ σχεδὸν ὅλοι αὐτοὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Ποδανδόν. Οἱ δὲ ὑπόλοιποι παράγοντες ἀποχωρισθέντες αὐτῶν ἔχουν πέσει εἰς τελείαν ἀπόγνωσιν καὶ ἔχουν μεταδώσει εἰς ὅλους τόσον καταθλιπτικὴν ἀθυμίαν, ὥστε ἡ πόλις νὰ ὑποφέρῃ πλέον καὶ ἀπὸ μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων καὶ τὰ ἔδῶν νὰ ἔχουν μεταβληθῆ ἐις θλιβερὰν ἔρημίαν, θέαμα εἰς μὲν τοὺς φίλους ἐλεεινόν, εἰς δὲ τοὺς ἔχθρούς ποὺ ἀνέκαθεν ἐνήδρευαν διὰ τὴν πτῶσιν μας πρόξενον χαρᾶς καὶ εὐθυμίας.

πρὸς τοὺς ὅποιους ἔγραψεν δ Βασίλειος, ἢτο δὲ γενέτειρα καὶ αὐτοῦ τοῦ ίδιου, ἢ τούλαχιστον, σχεδὸν ἦτο.

2. Λέγοντες οἰκουμένην ἔκεινην τὴν ἐποχὴν ἐνοοῦσαν τὴν πολιτισμένην ἀνθρωπότητα, ἡ ὅποια ἐταυτίζετο μὲ τὸν χῶρον ἐπεκτάσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς αὐτοκρατορίας. "Ηδη ἡ αὐτοκρατορία, ρωμαϊκὴ προηγουμένως, ὑπεβάλλετο εἰς ἔντονον διαδικασίαν ἔξελληνισμοῦ.

τῷ πτώματι. Τίνος οὖν ἔστι χεῖρα ἡμῖν ὀρέξαι ἢ τίνος συμπαθὲς ἐφ' ἡμῖν ἀφεῖναι δάκρυον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς σῆς ἡμερότητος, δις καὶ ἀλλοτρίᾳ συμπαθοῖς πόλει τοιαῦτα καμνούσῃ, μὴ διτι τῇ σε παραγαγούσῃ εἰς τὸν βίον; Εἴ τις οὖν δύναμις, ταύτην νῦν ἐπὶ τῆς παρούσης χρείας ἡμῖν ἐπίδειξαι. Πάντως δὲ μεγάλην ἔχεις τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ δοπήν, δις ἐπ' οὐδενὸς καιροῦ καταλέλοιπέ σε καὶ πολλὰς ἔδωκέ σοι τῆς παρὸς ἑαυτοῦ εὑμενείας τὰς ἀποδείξεις· μόνον ἐὰν θελήσῃς δλως διαναστῆναι πρὸς τὴν ἐπιμέλειαν ἡμῶν καὶ τῇ παρούσῃ σοι δυνάμει χρήσασθαι εἰς τὴν ὑπὲρ τῶν πολιτῶν βοήθειαν.

119

147. ΑΒΟΥΡΓΙΩ

Μῦθον ἐνόμιζον τέως τὰ τοῦ Ὁμήρου, διτε ἐπήειν αὐτοῦ τὸ ἔτερον μέρος τῆς ποιήσεως, ἐν ᾧ τὰ Ὀδυσσέως πάθη μεταδιδάσκει. Ἀλλ' ἐκεῖνα τὰ μυθικὰ τέως καὶ ἄπιστα πάνυ ἡμᾶς πιθανὰ νομίζειν ἐδίδαξεν ἡ περὶ τὸν πάντα ἄριστον Μάξιμον περιπέτεια. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος ἀρχων ἐγένετο ἔθνους οὐ φαυλοτάτου, ὥσπερ ἐκεῖνος δι στρατηγὸς τῶν Κεφαλλήνων. Καὶ πολλὰ χρήματα ἄγων ἐκεῖνος γυμνὸς ἐπανῆλθε, καὶ τοῦτον οὕτως ἡ συμφορὰ διέθηκεν ως κινδυνεῦσαι ἐν ἀλλοτρίοις δάκεσιν δοφθῆναι τοῖς οἰκείοις. Καὶ

*Ἐπιστολὴ 147. Ἐγράφη τὸ 373 ὑπὲρ τοῦ πρώην διοικητοῦ Καππαδοκίας Μαξίμου. Ὁ Μάξιμος ἔπειτε θῦμα σκευωρίας καὶ ἔχασεν δχι μόνον τὸ δξιωμά του, ἀλλὰ καὶ τὴν περιουσίαν του. Ὁ Βασίλειος γράφει τώρα πρὸς

Ποίου λοιπὸν ἔργον εἶναι νὰ μᾶς δώσῃ χεῖρα βοηθείας; Εἰς ποῖον ἀρμόζει ν' ἀφήσῃ δάκρυον συμπαθείας δι' ἡμᾶς, ἢν δχι εἰς τὴν ἡμερότητά σου, ἢν δχι εἰς ἐσέ, ὁ δποῖος καὶ μαζὶ μὲ ξένην πόλιν θὰ συνέπασχες, ἢν ὑπέφερε τοιαῦτα, πολὺ δὲ περισσότερον μαζὶ μὲ αὐτὴν ποὺ σ' ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν; Ἐ-ἀν λοιπὸν ἔχης κάποιαν δύναμιν εἰς χεῖράς σου, νὰ τὴν δείξης τώρα εἰς τὴν παροῦσαν κατάστασίν μας. Πάντως δὲ ἔχεις μεγάλην ἐνίσχυσιν ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ δποῖος ποτὲ δὲν σὲ ἐγκατέλειψε καὶ σοῦ προσέφερε πολλὰς ἀποδείξεις τῆς εὔμενίας του. Μόνον εἶναι ἀνάγκην νὰ λάβῃς τὴν ἀπόφασιν νὰ ἐπιδιοθῇς μὲ ὅλην σου τὴν καρδίαν εἰς τὴν φροντίδα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ νὰ χρησιμοποιήσῃς τὴν δύναμιν ποὺ ἔχεις εἰς τὴν βοήθειαν τῶν συμπολιτῶν σου.

119

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 147 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Μῦθον ἔθεωροῦσα ἔως τώρα τὰ ἀναφερόμενα ὑπὸ τοῦ Ὁμήρου, ὅταν ἔδιάβαζα τὸ δεύτερον βιβλίον τῆς ποιήσεώς του, εἰς τὸ δποῖον περιγράφει τὰ παθήματα τοῦ Ὁδυσσέως. Ἀλλ' ἔκεινα ποὺ ἔως τώρα ἐφαίνοντο μυθικὰ καὶ ἀπίστευτα μᾶς ἐδίδαξε νὰ τὰ θεωρῶμεν πολὺ πιθανὰ ἡ περιπέτεια ποὺ εὗρε τὸν εἰς ὅλα ἀξιον Μάξιμον. Διότι καὶ αὐτὸς ὑπῆρξεν ἀρχῶν ἐνὸς λαοῦ δχι ἀσημάντου, ὅπως ὁ Ὁδυσσεὺς ἦτο ἀρχηγὸς τῶν Κεφαλλήνων. Καὶ ἔκεινος ἐπανῆλθεν γυμνός, ἢν καὶ εἶχε πάρει μαζὶ του πολὺν πλοῦτον καὶ τοῦτον δὲ ἡ συμφορὰ ἔφερεν εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε νὰ κινδυνεύῃ νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τοὺς συμπατριώτας του μέ ξένα ράκη. Καὶ ἐπαθεν αὐτὰ τὰ δεινά, ἵσως διότι κάπου παρώργησεν ἐναντίον

τὸν φίλον Ἀβούργιον ζητῶν μεσολάβησίν του, τούλάχιστον δι' ἡθικὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου.

ταῦτα πέπονθε Λαιστρυγόνας τάχα που ἐφ' ἑαυτὸν παροξύνας καὶ Σκύλλη περιπεσὼν ἐν γυναικείᾳ μορφῇ κυνείαν ἔχούσῃ ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα. Ἐπεὶ οὖν μόλις αὐτῷ ὑπῆρξε τὸν ἀφυκτὸν τοῦτον διανήξασθαι κλύδωνα, σὲ δι' ἡμῶν ἵκετεύει ἀξιῶν αἰδεσθῆναι τὴν κοινὴν φύσιν καὶ ἐπὶ ταῖς παρ' ἀξίαιν αὐτοῦ συμφοραῖς ἀλγήσαντα μὴ σιωπῇ κρύψαι τὰ κατ' αὐτόν, ἀλλὰ διαγγεῖλαι τοῖς ἐν δυνάμει, ὥστε μάλιστα μὲν καὶ γενέσθαι τινὰ αὐτῷ βοήθειαν πρὸς τὴν σκευωρηθεῖσαν ἐπήρειαν, εἰ δὲ μή, δημοσιευθῆναι γοῦν τὴν προαίρεσιν τοῦ εἰς αὐτὸν ἐμπαρουησαντος. Ἀρκοῦσα γὰρ τῷ ἡδικημένῳ παραμυθίᾳ ἡ τῶν ἐπιβουλευσάντων αὐτῷ τῆς πονηρίας φανέρωσις.

120

178. *ABOYRGIΩ*

Πολλοὺς οἶδα πολλάκις συστήσας τῇ τιμιότητί σου καὶ γενόμενος ἐπὶ μεγίστων καιρῶν χρήσιμος ἴκανῶς τοῖς καταπονουμένοις. Οὐ μὴν τιμιώτερόν γε ἐμοὶ οὐδὲ ὑπὲρ μειζόνων ἀγωνιζόμενον οἶδα πρότερον παραπέμψας τῇ κοσμιότητί σου τοῦ ποθεινοτάτου νίοῦ Εὐσεβίου, τοῦ νῦν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐγχειρίζοντός σοι παρ' ἡμῶν. Ὅς ποταπῷ μὲν συμπέπλεκται πράγματι αὐτός, ἀν τύχῃ τινὸς καιροῦ, διηγήσεται σου τῇ σεμνότητι. Ἄ-

1. Προφανῶς εἰς τὴν σκευωρίαν κατὰ τοῦ Μαξίμου ἢτο ἀναμιγμένη καὶ κάποια γυναικά, ἡ ὅποια παρομοιάζεται ἐδῶ μὲ τὴν Σκύλλαν.

*Ἐπιστολὴ 178. Ἐγράφη τὸ 374, τὴν ίδιαν ἐποχὴν μὲ τὴν ἐπιστολὴν

του τοὺς Λαιστρυγόνας καὶ ἐνέπεσεν εἰς Σκύλλαν, ἡ δποία εἰς γυναικείαν μορφὴν ἔκρυψε σκυλίσιαν ἀπανθρωπίαν καὶ ἀγριότητα¹.

Ἄφοῦ λοιπὸν μόλις κατώρθωσε νὰ διαπλεύσῃ αὐτὸν τὸν ἐπικίνδυνον κλύδωνα, σὲ ἵκετεύει διὰ μέσου ἡμῶν, παρακαλῶν νὰ λάβῃς ὑπ’ ὅψιν τὴν κοινότητα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, καὶ ἀπὸ πόνον διὰ τὰς συμφορὰς ποὺ ὑπέφερε χωρὶς νὰ τὸ ἀξίζῃ, νὰ μὴ τηρήσῃς σιωπὴν διὰ τὸ ζήτημά του, ἀλλὰ νὰ τὸ ἀνακοινώσῃς εἰς τοὺς ἐν ἔξουσίᾳ. Οὕτω θὰ είναι δυνατὸν νὰ εὔρεθῇ κάποια βοήθεια ἔναντι τῆς εἰς βάρος του συρραφείσης σκευωρίας. Ἐάν δὲ αὐτὸ δὲν είναι δυνατόν, ζητεῖ τουλάχιστον νὰ γίνῃ δημοσίᾳ γνωστὴ ἡ πρόθεσις τοῦ ἀνθρώπου δ ὁποῖος τοῦ ἐφέρθη μὲν μανιακὴν ἔχθρότητα. Διότι εἰς τὸν ἀδικημένον είναι ἀρκετὴ παραμυθία ἡ φανέρωσις τῆς πονηρίας τῶν ἔχθρῶν του.

120

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 178 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Γνωρίζω ὅτι πολλοὺς συνέστησα εἰς τὴν τιμιότητά σου καὶ ὅτι εἰς κρισιμωτάτας περιστάσεις ὑπῆρξα ἀρκετὰ χρήσιμος εἰς τοὺς καταπονουμένους. Ἄλλὰ δὲν γνωρίζω νὰ συνέστησα εἰς τὴν κοσμιότητά σου προηγουμένως κανένα ἀνθρώπον ποὺ είναι τιμώτερος δι’ ἐμὲ ἡ ποὺ ὀγωνίζεται διὰ σπουδαιότερα πράγματα ἀπὸ τὸν ὀγαπητότατον υἱὸν Εὐσέβιον, δ ὁποῖος ἔγχειρίζει τώρα εἰς σὲ αὐτὴν τὴν ἐπιστολήν μου.

Εἰς ποίαν μὲν δυσκολίαν ἔχει ἐμπλακῆ, θὰ διηγηθῇ εἰς τὴν σεμνότητά σου αὐτὸς δ ἴδιος, ἔάν εὔρῃ τὴν εύκαιρίαν. "Οσα δὲ ταιριάζει νὰ λεχθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς είναι τὰ ἔνης· δὲν εί-

177, ἀπευθυνομένην πρὸς τὸν Σωφρόνιον, καὶ διὰ τὸ ἴδιον θέμα. Συνιστᾶ τὸν Ἱερέα Εὐσέβιον τὸν ὁποῖον ἐκεῖ μὲν ἀποκαλεῖ ἀδελφόν, ἐδῶ δὲ σιόν.

δὲ παρ' ἡμῶν λεχθῆναι προσῆκε ταῦτά ἔστι· μὴ παρασυρῆναι τὸν ἄνδρα μηδέ, τῷ πολλοὺς πεφηνέναι τοὺς ἐπὶ ταῖς χαλεπωτάταις πράξεσιν ἑαλωκότας, καὶ αὐτὸν τι τῆς τῶν πολλῶν ὑπονοίας παραπολαῦσαι, ἀλλὰ τυχεῖν δικαστηρίου καὶ εἰς ἐξέτασιν αὐτοῦ τὸν βίον ἀχθῆναι. Ῥᾳστα γὰρ οὕτω καὶ ἡ συκοφαντία φανερὰ γενήσεται καὶ ὁ ἀνὴρ τυχὼν τῆς δικαιοτάτης προστασίας κῆρυξ ἔσται διηγεκῆς τῶν ὑπηργμένων αὐτῷ παρὰ τῆς σῆς ἡμερότητος.

121

196. *ABOYRGIΩ*

Διάττειν σε ὡς τοὺς ἀστέρας, ἄλλοτε κατ' ἄλλο μέρος τῆς βαρβαρικῆς ἀνίσχοντα, τὸν μὲν σιτηρέσια τῷ στρατιωτικῷ παρέχοντα, τὸν δὲ βασιλεῖ φαινόμενον μετὰ λαμπροῦ τοῦ σχήματος, ἡ τῶν ἀγαθῶν ἄγγελος φήμη ἀγγέλλονσα ἡμῖν οὖ διαλείπει. Εὐχόμεθα δὲ τῷ Θεῷ, κατὰ λόγον μέν σοι προῖονσαν τὴν ἐπιχείρησιν, ἐπὶ μέγα σε προσελθεῖν, καὶ φανῆναι ποτε τῇ πατρίδι, ἐως ἐσμὲν ὑπὲρ γῆς καὶ τὸν ἀέρα τοῦτον ἀνέλκομεν. Τοσοῦτον γὰρ μέτεστιν ἡμῖν τοῦ βίου δσον ἀναπνεῖν μόνον.

*Ἐπιστολὴ 196. Ἐγράφη εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 375. Ὁ στρατηγὸς Ἀβούργιος αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ἡσχολεῖτο κυρίως μὲ τὰς προμηθείας καὶ τὸν ἐφο-

ναι δρθόν νὰ ἀδικηθῇ δ ἀνθρωπος οὕτε, ἐπειδὴ συνελήφθησαν πολλοὶ διὰ φανερὰν ἀνάμιξιν εἰς παρανόμους πράξεις, νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς αὐτὸν ἡ ὑποψία διὰ τοὺς πολλούς· ἀλλὰ νὰ τοῦ δοθῇ εὔκαιρία νὰ κριθῇ καὶ νὰ ἔξετασθῇ δ βίος του. Διότι οὕτω καὶ ἡ συκοφαντία θὰ φανερωθῇ εὔκολώτατα καὶ δ ἀνθρωπος, ἀφοῦ τύχῃ τῆς δικαιοτάτης προστασίας, θὰ γίνη παντοτινὸς κῆρυξ τῶν ἐκ μέρους τῆς ἡμερότητός σου εὔεργεσιῶν του πρὸς αὐτόν.

121

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 196 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

"Οτι εἶσαι σὰν διάττων ἀστήρ ἀνατέλλων ἄλλοτε εἰς τοῦτο καὶ ἄλλοτε εἰς ἑκεῖνο τὸ σημεῖον τῆς βαρβαρικῆς γῆς αὐτὴν μὲν τὴν στιγμὴν προμηθεύων στρατιωτικὰ ἔφόδια, τὴν ἀλλην δὲ ἐμφανιζόμενος εἰς τὸν βασιλέα μὲ λαμπρὰν περιβολήν, αὐτὸ δὲν παύει νὰ μᾶς τὸ ἀναγγέλλῃ ἡ ἀγγελιαφόρος τῶν καλῶν εἰδήσεων φήμη. Εύχόμεθα δὲ εἰς τὸν Θεόν, καθὼς τὸ ἔργον σου θὰ προωθῆται συμφώνως πρὸς τοὺς ὑπολογισμούς σου, νὰ φθάσῃς πολὺ πλησίον καὶ νὰ φανῇς κάποτε εἰς τὴν πατρίδα μας, ἔως ὅτου εἴμεθα ἐπάνω εἰς τὴν γῆν καὶ εἰσπινέομεν τὸν ἀέρα τοῦτον. Διότι μετέχομεν τοῦ βίου τόσον δλίγον, ώστε ἀπλῶς ν' ἀναπνέωμεν.

122

304. *ABOYRGIΩ*

Οὗτός ἐστιν ὑπὲρ οὗ καὶ πρότερον διελέχθην σοι διὰ τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ οὖν ἔχων ἥκει τὴν ἐπιστολὴν παρ' ἡμῶν, ἀπέλθοι ἔχων ἀ βούλεται παρὰ σοῦ.

123

84. *HΓEMONI*

1. Σχεδὸν μὲν ἀπιστόν ἐστιν δι μέλλω γράφειν, γεγράψεται δὲ τῆς ἀληθείας ἔνεκεν, δτι, πᾶσαν ἔχων ἐπιθυμίαν, ὡς οἶόν τε ἦν, πυκνότατα διαλέγεσθαι σον τῇ καλοκάγαθίᾳ, ἐπειδὴ ενδρον ταῦτην τῶν γραμμάτων τὴν ἀφορμήν, οὐκ ἐπέδραμον τῷ ἐρμαίῳ, ἀλλ' ἀπώκνησα καὶ ἀνεδύην. Τὸ οὖν παράδοξον ἐν τούτῳ, δτι, ἀπεργήνομην ὑπάρξαι, ταῦτα γενόμενα οὐκ ἐδεχόμην. Αἴτιον δὲ δτι αἰσχύνομαι δοκεῖν μὴ φιλίας ἔνεκεν καθαρῶς, ἀλλὰ χρείαν τινὰ θεραπεύων ἔκαστοτε γράφειν. Ἀλλά με εἰσῆλθεν ἐκεῖνο (δ καὶ σὲ βούλομαι διανοηθέντα μή τοι νομίζειν ἡμᾶς ἐμπορικῶς μᾶλλον

'Ἐπιστολὴ 304. Εἰναι ὑπόδειγμα συντόμου συστατικοῦ σημειώματος, γραφέντος εἰς δγνωστον χρόνον καὶ δναφερομένου εἰς δγνωστον πρόσωπον, διὰ τὸ δποίον ζητεῖται ἔχυπηρέτησις παρὰ τοῦ Ἀβουργίου.

'Ἐπιστολὴ 84. 'Ἐγράφη τὸ 372 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς «ἄρχοντα», πιθανῶς πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Καππαδοκίας Ἡλίαν. Τὸ θέμα τῆς φαίνεται παράξενον εἰς τὸν σημειρινὸν ἀναγνώστην. Εἰς κάθε ἐπαρχιακὴν πρωτεύουσαν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἑκείνην «βουλή», ἐνα εἶδος ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου πολυμελοῦς. Τὰ μέλη τῆς διωρίζοντο ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα ἢ ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους του εἰς τὰς ἐπαρχίας κατόπιν εἰσηγήσεως τοῦ οίκειου διοικητοῦ, ἐπιλεγόμενα, δπως εἴναι εύλογον, μεταξὺ τῶν ἐγκρίτων πολιτῶν.

122

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 304
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΒΟΥΡΓΙΟΝ

Αύτὸς εἶναι ἔκεινος περὶ τοῦ δποίου σοῦ ὡμίλησα διὰ μέσου τοῦ διακόνου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔρχεται ἔχων ἐπιστολὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ἃς ἀπέλθη ἔχων ὅσα θέλει ἀπὸ σέ.

123

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 84
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ

1. Αύτὸς ποὺ πρόκειται νὰ γράψω εἶναι σχεδὸν ἀπίστευτον, ἀλλὰ χάριν τῆς ἀληθείας θὰ γραφῇ. Εἶναι δὲ τοῦτο· ὅτι, ἐνῷ ἔχω ὄλην τὴν ἐπιθυμίαν νὰ συνομιλῶ μὲ τὴν καλοκαγαθίαν σου ὅσον τὸ δυνατὸν πυκνότερα, τώρα ποὺ ηὔρα αὔτὴν τὴν ἀφορμὴν νὰ σοῦ γράψω, δὲν ἔβιάσθην ν' ἀρπάσω τὸ τυχερόν, ἀλλ' ἐδίστασα καὶ ὡπισθοχώρησα. Τὸ παράδοξον λοιπὸν ἔγκειται εἰς τοῦτο, ὅτι ἔκεινο ποὺ ηύχόμην νὰ μοῦ παρασχεθῇ, μόλις μοῦ ἔδόθη, δὲν τὸ ἔδέχθην. Τὸ δὲ αἴτιον εἶναι ὅτι ἐντρέπομαι νὰ φαίνωμαι ὅτι γράφω ὅχι ἀπὸ καθαρὰν φιλίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἔξυπηρετήσω κάθε φορὰν κάποιαν ἀνάγκην.

'Αλλ' εἰς τὴν σκέψιν μου ἐπεκράτησεν ἡ ἀποψις (πρᾶγμα

Τὰ δὲ ἔργα των ἡσαν μᾶλλον ταπεινά· μεταξὺ ἀλλων συλλογὴ τῶν φόρων, ἔξεύρεσις τῶν χρημάτων διὰ τὸ σιτηρέσιον τῶν στρατιωτῶν καὶ τὰ παρόμοια. Δὲν ἦτο λοιπὸν τὸ ἀξίωμα αὐτὸν τόσον περιζήτητον.

'Η παροῦσα ἐπιστολὴ ἀναφέρεται εἰς τὴν περίπτωσιν ἐνὸς γέροντος, διὸποιος λόγῳ ἡλικίας ἀπηλλάγη τοῦ βουλευτικοῦ ἀξιώματος δι' αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος. 'Ο διοικητὴς δμως φαίνεται ὅτι εἶχε διάφορον γνώμην καὶ ἐφρόντισε νὰ διορισθῇ βουλευτής δι τετραετής σχεδὸν ἔγγονός του, ούτως ὥστε πάλιν δι γέρων νὰ ὑπηρετῇ. 'Ο Βασιλειος φυσικὰ ζητεῖ μὲ τὴν ἐπιστολὴν τὴν δριστικὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ γέροντος ἀπὸ τὸ βουλευτικὸν ἀξίωμα.

ἢ φιλικῶς ποιεῖσθαι τὰς διαλέξεις), δτι χρή τι διάφορον ἔχειν τὰς τῶν ἀρχόντων προσρήσεις παρὰ τοὺς ἴδιώτας. Οὐ γὰρ ὁμοίως ἐντευκτέον ἡμῖν ἵατρῷ τε ἀνδρὶ καὶ τῷ τυχόντι, οὕτε ἀρχοντι δηλονότι καὶ ἴδιώτῃ, ἀλλὰ πειρατέον τοῦ μὲν ἐκ τῆς τέχνης, τοῦ δὲ ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἀπολαύειν εἰς τὰ ἡμέτερα. "Ωσπερ οὖν τοῖς ἐν ἡλιῷ βαδίζουσιν ἐπεται πάντως ἡ σκιά, καν αὐτοὶ μὴ προέλωνται, οὕτω καὶ ταῖς πρὸς τοὺς ἀρχοντας ὅμιλίαις ἀκολουθεῖ τι καὶ παρεμπόρευμα, ἡ τῶν καμνόντων βοήθεια. Τὴν μὲν οὖν πρώτην αἵτιαν τῆς ἐπιστολῆς πληρούτω αὐτὸ τὸ προσειπεῖν σου τὴν μεγαλόνοιαν· δ, καν μηδεμίᾳ πρόφασις τῷ γράφειν προσῆ, ἀγαθὸν κεφάλαιον αὐτὸ χρὴ νομίζεσθαι. Προσείρησο τοίνυν ἡμῖν, ὃ ἀριστε, καὶ φυλάττοι τῷ βίῳ πατέ, ἀρχὰς ἐξ ἀρχῶν ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλους ταῖς ἐπιστασίαις εὐεργετῶν. Τοῦτο γὰρ ἐμοὶ τε ποιεῖν σύνηθες καὶ σοι διφειλόμενον παρὰ τῶν καὶ κατὰ μικρὸν πεπειραμένων τῆς περὶ τὸ ἀρχεῖν σου ἀρετῆς.

2. Μετὰ δὲ τὴν εὐχὴν δέξαι καὶ τὴν ὑπὲρ τοῦ ἀθλίου γέροντος ἰκεσίαν, δν ἀφῆμε μὲν τῶν δημοσίων γράμμα βασιλικόν, μᾶλλον δὲ καὶ πρὸ τοῦ βασιλέως αὐτὸ τὸ γῆρας ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἀναγκαίαν ἀτέλειαν, ἐβεβαίωσας δὲ καὶ αὐτὸς τὴν ἄνωθεν χάριν αἰδοῖ τῆς φύσεως καὶ προμηθείᾳ τῶν δημοσίων, ἐμοὶ δοκεῖν, ὡς ἂν μὴ ἀνθρώπῳ παρανοοῦντι διὰ τὸν χρόνον κινδυνεύοι τι τῶν κοινῶν. Δι' ἐτέρας δὲ ὅδοῦ πάλιν πᾶς αὐτὸν ἔλαθες, ὃ θαυμάσιε, παραγαγῶν εἰς τὸ μέσον; Τὸν γὰρ ὑιδοῦν αὐτοῦ, οὕπω τέταρτον ἔτος ἀπὸ γενέσεως ἀγοντα, κελεύσας τοῦ βουλευτηρίου μετέχειν,

τὸ δποῖον θέλω νὰ λάβης καὶ σὺ ὑπ' ὅψιν, ὥστε νὰ μὴ νομίζῃς
ὅτι τὰς συνεντεύξεις μας κάμνομεν δι' ἐμπορικοὺς καὶ ὅχι διὰ
φιλικοὺς λόγους), ὅτι πρέπει κάπτως διαφορετικὰ ν' ἀπευθύ-
νεται κανεὶς πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἀπὸ τοὺς ἴδιωτας. Διότι βέ-
βαια δὲν εἶναι ὁρθὸν νὰ συζητῶμεν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον
μ' ἔνα ιατρὸν καὶ μ' ἔνα τυχαῖον ἀνθρωπὸν, οὔτε προφανῶς
κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον μ' ἔνα ἄρχοντα καὶ μ' ἔνα ἴδιώτην·
ἀντιθέτως μάλιστα πρέπει νὰ ἐπιχειρῶμεν νὰ κερδίσωμεν καὶ
διὰ τὸν ἑαυτόν μας κάτι ἀπὸ τὴν τέχνην τοῦ ἐνὸς καὶ ἀπὸ τὴν
ἔξουσίαν τοῦ ἄλλου. "Οπως λοιπὸν ἔκεινους, οἱ δποῖοι βαδί-
ζουν κάπω ἀπὸ τὸν ἥλιον, τοὺς ἀκολουθεῖ δπωσδήποτε ἡ σκιά
των, ἔστω καὶ ἀν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι δὲν τὸ ἐπιθυμοῦν, οὔτως ἐπί-
σης τὰς συναναστροφὰς μὲ τοὺς ἄρχοντας ἀκολουθεῖ καὶ κά-
ποια συναλλαγή, ἡ βιοήθεια πρὸς τοὺς δυστυχεῖς.

'Ο πρῶτος λοιπὸν σκοπὸς τῆς συντάξεως αὐτῆς τῆς ἐπι-
στολῆς ἀς καλυφθῆ ἀκριβῶς ἀπὸ τὸν χαιρετισμόν μου πρὸς τὴν
μεγαλοφροσύνην σου. Καὶ καμμία ἄλλη ἀφορμὴ νὰ μὴ ὑπάρ-
χῃ διὰ γράψιμον, αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρέπει καὶ μόνον του νὰ
θεωρῇ ται σπουδαῖος λόγος. Δέξου λοιπὸν τοὺς χαιρετισμούς μας,
ὅς ἀριστεῖ, καὶ εἴθε εἰς ὅλον σου τὸν βίον νὰ διατηρῆσαι σῶος,
μετατιθέμενος ἀπὸ ἀξίωμα εἰς ἀξίωμα καὶ εὐεργετῶν μὲ τὴν ἔξ-
ουσίαν σου κάθε φορὰν ἄλλους. Τοῦτο ἀφ' ἐνὸς μὲν συνηθίζω
νὰ πράττω ἔγω, ἀφ' ἐτέρου δὲ χρεωστεῖται εἰς ἔσε ἀπὸ ἔκει-
νους ποὺ ἔχουν ἔστω καὶ μικρὰν πεῖραν τῆς ἰκανότητός σου
εἰς τὴν διακυβέρνησιν.

2. Μετὰ δὲ τὴν εύχὴν δέξου καὶ τὴν ἱκεσίαν ὑπὲρ τοῦ
ἀθλίου τούτου γέροντος, τὸν δποῖον ἀφ' ἐνὸς μὲν βασιλικὸν
διάταγμα ἀπήλλαξε τῆς δημοσίας ὑπηρεσίας — μᾶλλον δὲ καὶ
πρὶν ἀπὸ τὸν βασιλέα τοῦ ἔδωσαν ἀναγκαστικὴν ἀπαλλαγὴν
αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ γεράματά του —, ἀφ' ἐτέρου δὲ σὺ δ ἴδιος ἐπε-
βεβαίωσες τὴν ὑψηλὴν χάριν ἀπὸ σέβας πρὸς τὴν φύσιν
καὶ ἀπὸ φροντίδα διὰ τὰ δημόσια, ὅπως μοῦ φαίνεται, διὰ
νὰ μὴ κινδυνεύσουν τὰ κοινὰ κατὰ τίποτε ἀπὸ ἔνα ἀνθρωπὸν
τοῦ δποίου δ νοῦς λόγῳ τῆς ἡλικίας ἔχει ἔξασθενήσει.

τι ἄλλο καὶ οὐχὶ τὸν πρεσβύτην διὰ τοῦ ἐκγόνου πάλιν ἐξ ἀρχῆς παράγεις εἰς τὰ δημόσια; Ἐλλὰ νῦν ἴκετεύομεν ἀμφοτέρων σε λαβεῖν τῶν ἡλικιῶν οἰκτον καὶ ἀμφοτέρους ἀνεῖναι διὰ τὰ προσόντα ἑκατέρῳ ἐλεεινά. Ὁ μὲν γὰρ οὐκ εἶδε γονέας οὐδὲ ἐγνώρισεν, ἀλλὰ δι’ ἄλλοτρίων χειρῶν εἰς τὸν βίον τοῦτον εἰσῆλθεν, εὐθὺς ἐκ σπαργάνων ἀμφοτέρων δρφανισθείς, δὲ τοσοῦτον ἐταμιεύθη τῷ βίῳ ὡς μηδὲν αὐτὸν εἶδος συμφορᾶς παρελθεῖν. Ἐπεῖδε μὲν γὰρ οὐδὲν τελευτὴν ἀωρον, εἶδε δὲ οἶκον ἔρημον διαδόχων, δψεται δὲ νῦν, ἐὰν μή τι αὐτὸς ἀξιον τῆς σεαυτοῦ φιλανθρωπίας διανοηθῆς, τὴν παραμυθίαν τῆς ἀπαιδίας ταύτην ἀφορμὴν αὐτῷ μυρίων γενησομένην κακῶν. Οὐ γὰρ δή πον τὸ παιδίον εἰς βουλευτὰς συντελέσει ἢ ἐκλέξει τὰς εἰσφορὰς ἢ στρατιώτας χορηγήσει τὸ σιτηρέσιον, ἀλλ’ ἀνάγκη πάλιν τοῦ ἀθλίου γέροντος τὴν πολιὰν καταισχύνεσθαι. Λός οὖν χάριν καὶ τοῖς νόμοις ἀκόλουθον καὶ τῇ φύσει συμβαίνουσαν, τῷ μὲν προστάξας μέχρι τῆς τῶν ἀνδρῶν ἡλικίας συγχωρηθῆναι, τὸν δὲ ἐπὶ τῆς κλίνης ἀναμένειν τὸν θάνατον πραγμάτων δὲ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς ἀνάγκης ἀπαραίτητον ἄλλοι προβαλλέσθωσαν. Οὐ γὰρ δὴ τοῦ σοῦ τρόπου ἢ κακῶς πράττοντας περιιδεῖν ἢ νόμων δλιγωρῆσαι ἢ φίλοις μὴ εἰξαι καθικετεύοντας, καν τὰ ἐξ ἀνθρώπων σε περιεστήκει πράγματα.

1. Παρηγορία διὰ τὴν ἀπαιδίαν τοῦ γέροντος αύτοῦ είναι ἡ παρουσία τοῦ ἐγγονοῦ.

Πᾶς ὅμως σοῦ ἔξεφυγεν, ὃ θαυμάσιε, καὶ τὸν ἔφερες πάλιν εἰς τὴν μέσην ἀπὸ ἄλλον δρόμον; Διότι, ἀφοῦ διέταξες τὸν ἔγγονόν του, ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμη οὔτε τεσσάρων ἐτῶν, νὰ μετέχῃ τοῦ βουλευτηρίου, τί ἄλλο κάμεις παρὰ νὰ φέρῃς πάλιν ἔξ ἀρχῆς εἰς τὰ δημόσια πράγματα τὸν γέροντα διὰ μέσου τοῦ ἔγγονοῦ;

Ἄλλὰ τώρα σὲ ἵκετεύομεν νὰ εὐσπλαγχνισθῆς τὴν ἡλικίαν καὶ τῶν δύο καὶ ν' ἀπαλλάξῃς καὶ τοὺς δύο δι' ὅ, τι ἀξιολύπητον ἔχει δικαῖον. Διότι ὁ μὲν ἔνας δὲν γνωρίζει γονεῖς οὔτε ἔγνώρισεν, ἀλλὰ εἰσῆλθεν εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν μὲ βοήθειαν ἀπὸ ξένα χέρια δρφανεύσας καὶ ἐκ τῶν δύο ἀπὸ τὰ σπάργανα. Ο δὲ ἄλλος ἔχει ζήσει τόσον πολλὰ χρόνια, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ διαφύγει κανένα εἰδος συμφορᾶς· διότι εἶδε τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ υἱοῦ, εἶδε δὲ καὶ τὸ σπίτι του ἔρημον ἀπὸ διαδόχους, θὰ ἴδῃ δὲ τώρα, ἂν ἐσύ δὲν ἔπινοήσῃς κάποιαν διευθέτησιν ἀξίαν τῆς φιλανθρωπίας σου, διὰ τοῦτο ἡ παρηγορία διὰ τὴν ἀπαιδίαν του¹, θὰ τοῦ γίνη ἀφορμὴ μυρίων κακῶν. Διότι φυσικὰ δὲν θὰ ὑπολογισθῇ τὸ παιδί μεταξὺ τῶν βουλευτῶν οὔτε θὰ συλλέξῃ φόρους οὔτε θὰ χορηγήσῃ τὸ σιτηρέσιον εἰς στρατιώτας, ἀλλὰ θὰ χρειασθῇ νὰ ἐντροπιασθοῦν τ' ἀσπρά μαλλιά τοῦ ἀθλίου γέροντος.

Δῶσε λοιπὸν χάριν σύμφωνον καὶ μὲ τοὺς νόμους καὶ μὲ τὴν φύσιν, διατάσσων ὥστε τὸ μὲν παιδί ν' ἀπαλλαγῇ τῆς βουλευτικῆς ὑπηρεσίας, μέχρις δτου φθάσῃ εἰς τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν, δὲ γέρων νὰ περιμένῃ τὸν θάνατον εἰς τὴν κλίνην. Τὴν δὲ πίεσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὸ ἀναπόφευκτον τῆς ἀνάγκης, διὰ τὰ προβάλλουν ἄλλοι. Διότι δὲν εἶναι τοῦ ἴδικοῦ σου χαρακτῆρος ἡ νὰ παρίδῃς τοὺς κακοπαθοῦντας ἢ νὰ περιφρονήσῃς τοὺς νόμους ἢ νὰ μὴ καμφθῆς ἀπὸ φίλους ποὺ σὲ καθικετεύουν, ἔστω καὶ διὰ αἵ σχετικαὶ μὲ τὴν ἔξεύρεσιν συνεργαστῶν ὑποθέσεις εἶναι ἐπισωρευμέναι εἰς τὴν σκέψιν σου.

109. ΕΛΛΑΔΙΩ ΚΟΜΗΤΙ

Πάνυ παραιτούμενος δι' ὅχλου εἶναι τῇ χρηστότητί σου διὰ τὸ μέγεθος τῆς περὶ ὑμᾶς ἀρχῆς, ἵνα μὴ δᾶξω ἀμέτρως ἐμφορεῖσθαι τῆς φιλίας ὑμῶν, ὅμως ὑπὸ τῶν ἀναγκῶν ἡσυχάζειν οὐκ ἐπιτρέπομαι. Τὴν γοῦν ἀδελφὴν τήνδε, καὶ πρὸς γένος ἡμῖν οὖσαν καὶ διὰ χηρείαν καταπονούμενην καὶ παιδὸς ὁρφανοῦ πραγμάτων φροντίζουσαν, ἐπεὶ εἰδον λοιπὸν ὑπὲρ δύναμιν ἀφορήτοις ἀνάγκαις συνεχομένην, κατελεήσας καὶ παθὼν τὴν ψυχὴν ἔσπενσα παρακαλέσαι σε, ἵνα, εἴ τις δύναμις, τῷ ἀποσταλέντι παρ' αὐτῆς ἀνθρώπῳ καταξιώσης συμπρᾶξαι, πρὸς τὸ ὅπερ αὐτὴν παριοῦσα ὑπέσχετο ὑφ' ἡμῶν ἥδη τοῦτο αὐτὴν ἀποδοῦσαν τῆς εἰς τὸ πλέον ἐπηρείας ἀπαλλαγῆναι. Ὅπερ σχετοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον δοῦσα συγχωρεῖσθαι τοὺς τόκους. Νῦν τοίνυν οἱ φροντίζοντες αὐτῆς τῶν κληρονόμων μετὰ τὸ κεφάλαιον καὶ τὴν τῶν τόκων εἰσπραξιν ἐπιχειροῦσι ποιήσασθαι. Ὡς οὖν εἰδὼς ὅτι Κύριος ἐστιν δ τὰ τῶν χηρῶν καὶ ὁρφανῶν ἴδιοποιούμενος, οὕτω σπουδασον χρήσασθαι ἔαντὸν τῇ σπουδῇ τῇ ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἐπ' ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μισθαποδοσίας. Οἷμαι γὰρ καὶ τὴν ἡμερότητα τοῦ θαυμασιωτάτου ἐπάρχουν μαθοῦσαν ὅτι τὸ κεφάλαιον

*Ἐπιστολὴ 109. Ἐγράφη ἵσως τὸ ἔτος 372 καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τοῦ χρέους τῆς Ἰουλίττης. Οἱ Ἑλλάδιοι ἦτο κόμης. Τὸν τίτλον αὐτὸν ἔφεραν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου οἱ ἀνώτατοι «συνοδοί» (comites) τοῦ αὐτοκράτορος, ἢτοι οἱ συγκλητικοί, οἱ στρατηγοὶ τοῦ ἐπιτελείου καὶ οἱ ἐπόπται διοικήσεως (βικάριοι). Οἱ Ἑλλάδιοι, σπουδαίᾳ προσωπικότης τῆς Καππαδοκίας, ἦτο ἀκριβῶς ἐπόπτης διοικήσεως. Οἱ Ἑλλάδιοι αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ συγχέεται οὔτε μὲ τὸν ἀνεψιόν τοῦ Γρηγορίου Θεολόγου Ἑλλάδιον οὔτε μὲ τὸν διάδοχον τοῦ Βασιλείου εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπικὴν ἔδραν Ἑλλάδιον. Σχετικὴ μὲ τὴν ἐπιστολὴν ταύτην

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 109
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΟΜΗΤΑ ΕΛΛΑΔΙΟΝ

Πολὺ ἀποφεύγω νὰ ἐνοχλήσω τὴν χρηστότητά σου λόγῳ τοῦ ὑψους τοῦ ἀξιώματός σου, διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι χρησιμοποιῶ χωρὶς μέτρον τὴν φιλίαν σου, ἀλλ' αἱ ἀνάγκαι δὲν μὲ ἀφήνουν νὰ ἡσυχάσω. Τὴν ἐπιφέρουσαν λοιπὸν ἀδελφήν, ἥ ὅποια καὶ συγγενής μας εἶναι καὶ ἀπὸ χηρείαν ὑποφέρει καὶ φροντίζει διὰ τὴν περιουσίαν τοῦ ὀρφανοῦ υἱοῦ της, δταν τὴν εἰδα νὰ κατέχεται ἀπὸ δυσκολίας ἀφορήτους καὶ ὑπερβαίνοσας τὴν δύναμίν της, τὴν ἐλυπήθην καὶ τὴν ἐπόνεσεν ἥ ψυχή μου· διὰ τοῦτο ἔσπευσα νὰ σὲ παρακαλέσω νὰ συνεργασθῆς, ἐὰν τοῦτο εἶναι δυνατόν, μὲ τὸν ἀνθρωπὸν ποὺ ἀπεστάλη ἀπὸ αὐτήν, πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀπαλλαγῇ ἥ γυναῖκα αὐτὴ τῆς περαιτέρω ἐνοχλήσεως, ἀφοῦ ἔχει ἥδη πληρώσει ὅλα ὅσα συνεφώνησε προσωπικῶς ἐνώπιόν μας. Διότι πράγματι ἔλαβε τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι, ἐὰν καταβάλῃ τὸ κεφάλαιον, θὰ τῆς χαρισθοῦν οἱ τόκοι.

Τώρα λοιπὸν οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιμέλειαν τῶν κληρονόμων αὐτῆς μετὰ τὸ κεφάλαιον ἐπιχειροῦν νὰ εἰσπράξουν καὶ τοὺς τόκους. Ἐπομένως, ἀφοῦ γυνωρίζεις ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀναλαμβάνει ὡς ἴδικάς του τὰς ὑποθέσεις τῶν χηρῶν καὶ τῶν ὀρφανῶν εἶναι ὁ Κύριος, φρόντισε νὰ χρησιμοποιήσῃς ὅλον σου τὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως αὐτῆς μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταποδόσεως ὑπὸ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Διότι νομίζω ὅτι καὶ ὁ εὐγενῆς καὶ θαυμασιώτατος ἐπαρχος¹, δταν μάθῃ ὅτι τὸ κεφάλαιον ἔχει πληρωθῆ, θὰ αἰσθανθῆ συμπάθειαν διὰ τὸν ἐλεεινὸν καὶ ἀθλιον αὐτὸν οἴκον ποὺ ἔχει γονατίσει καὶ δὲν ἐπαρκεῖ ν' ἀν-

εἶναι ἥ ὑπ' ἀριθμὸν 107, ἀπευθυνομένη πρὸς τὴν ἴδιαν τὴν Ἰουλίτταν.

1. Πρόκειται περὶ ἀγνώστου ἐπάρχου, περὶ τοῦ ὅποιου γίνεται λόγος εἰς τὴν ἀμέσως ἀκολουθοῦσαν ἐπιστολὴν ὑπ' ἀριθμὸν 107.

ἐκτέτισται συμπαθήσειν τῷ ἐλεεινῷ λοιπὸν καὶ ἀθλίῳ οἶκῳ εἰς γόνιν κλιθέντι καὶ οὐκέτι ἀρκοῦντι ταῖς ἔξωθεν αὐτῷ ἐπαγομέναις ἐπηρείαις. Παρακαλῶ οὖν, καὶ τῇ ἀνάγκῃ σύγγνωθι δι' ἣν ὁ χλησά σου καὶ τῷ πράγματι σύμπραξον κατὰ τὴν δύναμιν, ἣν ἔδωκέ σου δ Ἡριστὸς χρηστῷ καὶ ἀγαθῷ τὸν τρόπον ὅντι καὶ εἰς ἀγαθὸν οἷς ἔλαβες κεχρημένῳ.

125

107. ΙΟΥΛΙΤΤΗ ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Πάνν ήθύμησα τοῖς γράμμασιν ἐντυχών τῆς εὐγενείας σου, δτι σε πάλιν αἱ αὐταὶ περιέχουσιν ἀνάγκαι. Καὶ τί δεῖ ποιεῖν πρὸς ἀνθρώπους οὕτω παλίμβονλον ἐπιδεικνυμένους τὸ ήθος καὶ ἄλλοτε ἄλλα λέγοντας καὶ ταῖς ἴδιαις δμολογίαις μὴ ἐμμέροντας; Εἴ γὰρ μετὰ τὰς ἐπ’ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἀπὸ ὑπάρχων ὑποσχέσεις, νῦν, ὡς μηδενὸς εἰρημένου, οὕτω στενοχωρεῖ τὴν προθεσμίαν, ἔουκε παντελῶς ἀπηρυθμιακέναι πρὸς ήμᾶς δ ἀνήρ. Πλὴν ἀλλ’ ἐπέστειλα αὐτῷ ἐντρέπων αὐτὸν καὶ ὑπομιμήσκων τῶν αὐτοῦ ὑποσχέσεων. Ἐπέστειλα δὲ καὶ Ἑλλαδίῳ, τῷ οἰκείῳ τοῦ ἐπάρχου, ἵνα δι’ αὐτοῦ διδαχθῇ τὰ κατὰ σὲ δ ἐπαρχος. Αὐτὸς γὰρ μέχρι τοσούτου θαρρησαι δικαστῇ τοσούτῳ οὐκ ἐνόμισα ἐπιβάλλον εἶναι μοι, διὰ τὸ μηδέ πω περὶ ἴδιωτικοῦ πράγματος αὐτῷ ἐπεσταλκέναι καὶ ὑφορᾶσθαι κατάγνωσίν τινα, ὡς οίδας, εὐκόλως τῶν μεγάλων ἀνδρῶν

*Ἐπιστολὴ 107. Ἔγραφη Ἰσως τὸ 372 χάριν τῆς Ἰουλίττης αὐτῆς, τὴν δποίαν δ δρισθεὶς ὡς ἐπιμελητὴς τοῦ τέκνου της ἔξεβίαζεν. Ἀφοῦ τῆς ἐδάνεισε χρήματα, ἐζητοῦσε τὴν καταβολὴν τοῦ κεφαλαίου μαζὶ μὲ ὑπερόγκους τόκους. Κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ Βασιλέου δ δανειστής ὑπεσχέθη ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ ἐνδεικνύεται πρώην ὑπάρχου, πρώην πρωθυπουργοῦ (praefectus praetorio), δτι θὰ παραχωρήσῃ μεγαλυτέραν προθεσμίαν καταβολῆς

τεπεξέλθη εἰς τὰς κακοτυχίας, αἱ δποῖαι ἔρχονται ἀπ' ἔξω. Παρακαλῶ λοιπόν, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ μὲ συγχωρήσῃς ποὺ εὔρεθην εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ σὲ ἐνοχλήσω, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ βοηθήσῃς εἰς τὴν ὑπόθεσιν κατὰ τὴν δύναμιν ποὺ σοῦ ἔδωσεν ὁ Χριστός, διὰ τὸ ὅτι εἶσαι χρηστὸς καὶ ἀγαθὸς εἰς τοὺς τρόπους καὶ χρησιμοποιεῖς εἰς ἀγαθὸν δσα ἔλαβες.

125

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 107 ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΧΗΡΑΝ ΙΟΥΛΙΤΤΑΝ

Πολὺ ἐστενοχωρήθην πού, καθὼς εἶδα εἰς τὸ γράμμα τῆς εὐγενείας σου, σὲ βασανίζουν πάλιν αἱ ἴδιαι δυσκολίαι. Πᾶς νὰ φερθῇ κανεὶς εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ δποῖοι ἔχουν τόσον ἀσταθῆ χαρακτῆρα, ὥστε κάθε φορὰν νὰ λέγουν ἄλλα καὶ νὰ μὴ μένουν πιστοὶ εἰς τὸν λόγον των; Διότι, ἔὰν μετὰ τὰς ὑποσχέσεις ἐνώπιον ἔμοῦ καὶ τοῦ πρώην ὑπάρχου πιέζῃ τώρα τόσον πολὺ τὴν προθεσμίαν, σὰν νὰ μὴ ἔχῃ λεχθῆ τίποτε, ὁ ἀνθρωπός φαίνεται νὰ ἔχασεν ἀπέναντί μας κάθε ἵχνος ἐντροπῆς.

Πάντως τοῦ ἔγραψα ἐπιτιμητικῶς καὶ τοῦ ὑπενθύμισα τὰς ὑποσχέσεις του. Ἔγραψα δὲ καὶ εἰς τὸν Ἐλλάδιον, δ ὁδποῖος εἴναι οἰκεῖος εἰς τὸν ἔπαρχον, διὰ νὰ μάθῃ ἀπὸ αὐτὸν δ ἔπαρχος περὶ τῆς ὑποθέσεώς σου. Δὲν ἐνόμισα δὲ σκόπιμον νὰ τολμήσω νὰ φθάσω ἔγώ ὁ ἴδιος εἰς ἔνα τόσον ὑψηλά ἰστάμενον κριτήν, διότι δὲν τοῦ ἔγραψα ποτὲ δι' ἴδιωτικὸν ζήτημα καὶ διότι ἔφοβήθην ἀπόρριψιν τοῦ αἰτήματος, καθ' ὅσον, δπως γνωρίζεις, οἱ μεγάλοι ἀνδρες δυσαρεστοῦνται εὔκολα

τοῦ χρέους καὶ δτι, δν λάβῃ τὸ κεφάλαιον, θὰ παραιτηθῇ τῶν τόκων. Ἀλλὰ δὲν ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τώρα ἀπαιτεῖ καὶ αὐτούς. Σχετικὴ είναι καὶ ἡ ἀνωτέρω δημοσιευθεῖσα ὑπ' ἀριθμὸν 109 ἐπιστολὴ πρὸς Ἐλλάδιον.

ἀγριαινόντων πρὸς τὰ τοιαῦτα. Εἰ μέντοι τι ἔσται ὅφελος, ἔσται τοῦτο διὰ Ἑλλαδίου ἀνθρώπου καὶ χρηστοῦ καὶ περὶ ἡμᾶς διακειμένου καὶ Θεὸν φοβουμένου καὶ παρρησίαν ἀμύθητον ἔχοντος πρὸς τὸν ἄρχοντα. Δυνατὸς δὲ ὁ Ἀγιος διαγαγεῖν σε πάσης θλίψεως, μόνον ἐὰν ἀληθινῇ καὶ γνησίᾳ καρδίᾳ ἐπελπίσωμεν ἐπ' αὐτὸν.

126

274. ΙΜΕΡΙΩ ΜΑΓΙΣΤΡΩ

Ἡ πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἡραν φιλία μου καὶ συνήθεια δτὶ ἐκ πάνυ παιδὸς τὴν ἀρχὴν ἔλαβε καὶ μέχρι γήρως παρέμεινε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι παντὸς ἀμεινον καὶ αὐτὸς ἐπίστασαι. Σχεδὸν γὰρ καὶ τὴν τῆς σῆς μεγαλοφυῖας ἀγάπην ἐξ ἑκείνου ἡμῖν δ Κύριος ἔχαριστο ἐξ δτον καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἡμῖν γνῶσιν προεξένησεν. Ἐπεὶ οὖν δεῖται τῆς παρὰ σοῦ προστασίας, παρακαλῶ σε καὶ καθικετεύω τῇ τε ἀρχαίᾳ περὶ ἡμᾶς διαθέσει χαριζόμενον καὶ τῇ νῦν κατασχούσῃ ἀνάγκη προσχόντα οὕτως οἰκειώσασθαι τὰ κατ' αὐτὸν πράγματα, ὥστε μηδεμιᾶς αὐτὸν ἐτέρας προστασίας δεηθῆναι, ἀλλ' ἐπανελθεῖν πρὸς ἡμᾶς πάντα καταπραξάμενον τὰ κατ' εὐχάς· ὥστε ταῖς πολλαῖς αἷς πεπόνθαμεν παρὰ σοῦ εὐεργεσίαις καὶ ταύτην ἡμᾶς ἔχειν συναριθμεῖν, ἵς οὐκ ἀν μείζονα ἔαυτοῖς οὐδὲ μᾶλλον ἡμῖν διαφέρονσαν εὑρίσκοντες οἰκειούμεθα.

¹ Επιστολὴ 274. Εγράφη πρὸς τὸ τέλος τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου. Συστατικὴ ὑπὲρ τοῦ Ἡρα.

διά παρομοίας ἐπεμβάσεις. Ἐάν πάντως πρόκηται νὰ προέλθῃ κάποια ὡφέλεια, αύτὴ θὰ προέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἑλλάδιον, ἀνθρωπὸν χρηστὸν καὶ φιλικῶν διατεθειμένον ἀπέναντί μας, φοβούμενον τὸν Θεὸν καὶ ἔχοντα πολὺ θάρρος ἀπέναντι τοῦ ἀρχοτος. Ὁ δὲ ἄγιος Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ σὲ ἔξαγάγῃ ἀπὸ κάθε θλῖψιν, μόνον ἂν στηρίξωμεν εἰς αὐτὸν τὰς ἐλπίδας μας μὲ ἀληθινὴν καὶ γνησίαν καρδίαν.

126

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 274 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΓΙΣΤΡΟΝ ΙΜΕΡΙΟΝ

Γνωρίζεις καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον, ὅτι ἡ φιλία καὶ οἰκειότης μου πρὸς τὸν αἰδεσιμώτατον ἀδελφὸν Ἡραν ἥρχισεν ἀπὸ τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ διετηρήθη μέχρι γήρατος. Διότι καὶ τῆς μεγαλοφροσύνης σου τὴν ἀγάπην μᾶς ἔχάρισεν δὲ Κύριος τὴν ἴδιαν σχεδὸν ἐποχήν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπροξένησε καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ γνωριμίαν μας. Ἐπειδὴ λοιπὸν αὐτὸς ἔχει ἀνάγκην τῆς προστασίας σου, σὲ παρακαλῶ καὶ σὲ ἰκετεύω νὰ θεωρήσῃς σὰν ἴδικά σου τὰ ζητήματα ποὺ τὸν ἀπασχολοῦν χαριζόμενος εἰς τὴν παλαιάν σου συμπάθειαν πρὸς ἡμᾶς καὶ λαμβάνων ὑπὸ ὅψιν τὴν ἀνάγκην ποὺ μᾶς κατέχει τώρα, ὥστε νὰ μὴ χρειασθῇ βοήθειαν ἀπὸ κανένα ὄλλον, ἀλλὰ νὰ ἐπανέλθῃ πρὸς ἡμᾶς, ἀφοῦ τελειώσῃ κατ' εύχὴν τὰς ὑποθέσεις του.

Οὕτω μαζὶ μὲ τὰς πολλὰς εὔεργεσίας ποὺ ἔδέχθημεν ἀπὸ σὲ θὰ ἔχωμεν νὰ συναριθμῶμεν καὶ αὐτὴν τὴν ὁποίαν ἐκλαμβάνομεν ὡς τὴν μεγαλυτέραν δι' ἡμᾶς καὶ ὡς τὴν περισσότερον ἐνδιαφέρουσαν ἡμᾶς.

63. ΗΓΕΜΟΝΙ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

«Τὸν σοφὸν ἀνδρα, καὶ ἐκὰς ναίη χθονός, καὶ μήποτ' αὐτὸν δσσοις προσίδω, κρίνω φίλον», Εὐριπίδου ἐστὶ τοῦ τραγικοῦ λόγος. «Ωστε, εἰ, μήπω τῆς κατ' ὀφθαλμοὺς ἡμῖν συντυχίας τὴν γνῶσιν σου τῆς μεγαλοφυῖας χαρισαμένης, φαμὲν εἶναι φίλοι σου καὶ συνήθεις, μὴ κολακείαν εἶναι τὸν λόγον κρίνης. Εἴχομεν γὰρ φήμην πρόξενον τῆς φιλίας μεγαλοφώνως τὰ σὰ πᾶσιν ἀνθρώποις συμβοῶσαν ἀφ' οὗ μέντοι καὶ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ Ἐλπιδίῳ συνετύχομεν, τοσοῦτόν σε ἐγνωρίσαμεν καὶ οὕτω κατ' ἄκρας ἑαλώκαμέν σου, ὥσανεὶ πολὺν χρόνον συγγεγονότες καὶ διὰ μακρᾶς τῆς πείρας τῶν ἐν σοὶ καλῶν τὴν γνῶσιν ἔχοντες. Οὐ γὰρ ἐπάνσατο δ ἀνὴρ ἔκαστα ἡμῖν τῶν περὶ σὲ διηγούμενος· τὸ μεγαλοπρεπὲς τῆς ψυχῆς, τοῦ φρονήματος τὸ ἀνάστημα, τῶν τρόπων τὴν ἡμερότητα, ἐμπειρίαν πραγμάτων, σύνεσιν γνώμης, σεμνότητα βίου, φαιδρότητα κενραμένην, λόγου δύναμιν, τὰ δὲ δια τὰς μὲν διὰ πολλῆς τῆς πρὸς ἡμᾶς ὅμιλας ἀπηριθμήσατο, ἡμῖν δὲ γράφειν οὐκ ἦν δυνατόν, ἵνα μὴ ἔξω τοῦ μέτρου τὴν ἐπιστολὴν προαγάγωμεν. Πῶς οὖν οὐκ ἔμελλον ἀγαπᾶν τὸν τοιοῦτον; Πῶς γοῦν ἡδυνάμην ἐμαυτοῦ κρατῆσαι πρὸς τὸ μὴ οὐχὶ καὶ ἐκβοῶν τὸ τῆς ψυχῆς ἐμαυτοῦ πάθος διασημαλνειν; Δέχου τοίνυν τὴν προσ-

¹Ἐπιστολὴ 63. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 370 ή 371.

²Ἀπόσπασμα δπὸ ἀγνωστον δρᾶμα τοῦ Εὔριπίδου. Βλ. Nauck,

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 63

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΤΗΣ ΝΕΟΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

«Τὸν ἄνδρα τὸν σοφόν,
ὅσον μακρυὰ κι' ἀν μένη,
ὅσον κι' ἀν ποτὲ
μὲ τὰ μάτια μου δὲν βλέπω,
φίλον τὸν κρίνω».

Είναι λόγια τοῦ Εύριπίδου τοῦ τραγικοῦ¹. "Ωστε, ἀν ἴσχυριζώμεθα ὅτι εἰμεθα φίλοι σου καὶ σύντροφοι, χωρὶς ἀκόμη μία προσωπικὴ συνάντησις νὰ μᾶς χαρίσῃ τὴν γνωριμίαν τῆς μεγαλοφροσύνης σου, μὴ θεωρήσῃς τὸν λόγον ὡς κολακεῖον. Διότι εἴχαμεν πρόξενον τῆς φιλίας τὴν φήμην, ἡ ὅποια διακηρύσσει μεγαλοφώνως τὰς πράξεις σου εἰς δλους τοὺς ἀνθρώπους. 'Αφ' ὅτου δὲ συνηντήσαμεν καὶ τὸν αἰδεσιμώτατον Ἐλπίδιον, τόσον καλὰ σ' ἐγνωρίσαμεν καὶ τόσον πολὺ ἡχμαλωτίσθημεν ἀπὸ σὲ, ώσάν νὰ σὲ εἴχαμεν συναναστραφῆ πολὺν χρόνον καὶ νὰ εἴχαμεν μακρὰν πεῖραν τῶν ἀγαθῶν σου προσόντων.

Διότι δὲ ἀνθρωπος δὲν ἔπαυσε νὰ μᾶς διηγῆται ἔνα πρὸς ἔνα τὰ προσόντα σου, τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς ψυχῆς, τὸ ὑψος τοῦ φρονήματος, τὴν ἡμερότητα τῶν τρόπων, τὴν σεμνότητα τοῦ βίου ποὺ είναι ποτισμένη μὲ φαιδρότητα, τὴν δύναμιν τοῦ λόγου, καὶ ὅλα τ' ἄλλα, τὰ ὅποια αὐτὸς μὲν ἀπηρίθμησεν εἰς ἡμᾶς κατὰ τὴν διάρκειαν μακρᾶς συνομιλίας μας, ἡμεῖς δὲ δὲν είναι δυνατὸν νὰ γράψωμεν, διὰ νὰ μὴ φέρωμεν τὴν ἐπιστολὴν ἔξω ἀπὸ τὰ ἐπιστολικὰ μέτρα. Πῶς λοιπὸν θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ μὴ ἀγαπῶ τοιοῦτον ἄνδρα; Πῶς τάχα θὰ ἥδυνάμην νὰ συγκρατήσω τὸν ἔαυτόν μου καὶ νὰ μὴ φανερώσω δυνατὰ τὴν ψυχικήν μου συγκίνησιν;

Trag. Graecorum Fragmenta, ἀρ. 902. 'Αντὶ «σοφὸν» πάντως τὸ ἀπόσπασμα ἔχει «ἔσθλόν», δηλαδὴ ἀγαθόν.

ηγορίαν, ὡς θαυμάσιε, ἐκ φιλίας ἀληθινῆς καὶ ἀδόλου σοι προσαγομένην πόρρω γὰρ θωπείας δουλοπρεποῦς τὰ ἡμέτερα· καὶ ἔχει ἡμᾶς τῷ καταλόγῳ τῶν σεαυτοῦ φίλων ἐναριθμίους γράμμασι συνεχέσι σαντόν τε δεικνύεις καὶ παραμυθούμενος τὴν ἀπόλειψιν.

Δέχου λοιπὸν τὸν χαιρετισμόν, ὃ θαυμάσιε, προσφερόμενον ἀπὸ φιλίαν ἀληθινὴν καὶ ἀδολον — διότι ἡ Ἱδική μας συμπεριφορὰ πολὺ ἀπέχει ἀπὸ τὴν δουλοπρεπῆ κολακεῖαν—καὶ ἔχε μας ἐγγεγραμμένους εἰς τὸν κατάλογον τῶν φίλων σου καὶ γράφε συχνὰ διὰ νὰ δεικνύῃς εἰς ἡμᾶς τὸν ἑαυτόν σου καὶ νὰ μᾶς παρηγορῇς διὰ τὴν στέρησιν.

ΙΓ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΥΣ ΚΑΘΗΓΗΤΑΣ ΤΗΣ ΡΗΤΟΡΙΚΗΣ

Καθηγητής τῆς ρητορικῆς καὶ ὁ Ἰδιος ὁ Βασίλειος δι' ἓν ἦ δύο ἔτη (356 — 358), ἥσθιαντο ἐξαιρετικὴν χαρὰν εἰς κάθε εὐ- καιρίαν ἐπικοινωνίας μὲ παλαιοὺς διδάσκαλους καὶ συναδέλφους, μὲ «σοφιστάς», δπως ἐλέγοντο τότε οἱ διδάσκοντες ρητορικὴν καὶ δίκαιον, ἦ καὶ μὲ ἀπλοῦς «ρήτορας», δπως ἐλέγοντο οἱ δι- κηγόροι. Καὶ ἡ χαρὰ ἣτο ἵση εἴτε περὶ Χριστιανῶν εἴτε περὶ Ἑ- θνικῶν ἐπρόκειτο.

Ἐδῶ παρουσιάζομεν πρώτην μίαν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν ἀγνω- στὸν ρήτορα Ὁμηρένην (ὑπ' ἀριθμὸν 17), δ ὅποῖος ἐτόλμησε ν' ἀ- νορθώσῃ τὸ ἀνάστημά του ἐναντίον τοῦ Ἰουλιανοῦ, δταν αὐτὸς ἤρχισε διωγμὸν κατὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Εἶναι φιλικὴ καὶ συ- χαρητήριος διὰ τὸ θάρρος καὶ τὴν προσφοράν του.

Ἐρχονται ἔπειτα δύο ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν καθηγητὴν Λεόν- τιον (ὑπ' ἀριθμὸν 20 καὶ 21). Παραπονεῖται, δπως πάντοτε σχε- δὸν εἰς παρομοίας περιστάσεις, δτι δὲν τοῦ γράφει συχνὰ καὶ τοῦ στέλλει τὸ περίφημον σύγγραμμά του Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολο- γητικοῦ τοῦ Εὔνομου. Τὸ βιβλίον τοῦτο, γραφὲν κατὰ τοῦ αἰ- ρετικοῦ Εὔνομου, δ ὅποῖος ἐδίδασκεν δτι ὁ Χριστὸς ὡς κτίσμα εἶναι ἀνόμοιος ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἐγράφη τὸ 364 καὶ θὰ ἔχρησί- μενει εἰς τὸν Λεόντιον διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ ἄλλη ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λεόντιον εἶναι δλίγον παράδοξος, διότι παρουσιάζει κάποιον Ἰουλιανὸν παραπονούμενον δτι, ἐνῷ γρά- φει πρὸς τὸν Βασίλειον, δὲν λαμβάνει ἀπαντήσεις, καὶ ἔπειτα στρέ- φει πάλιν τὸν λόγον εἰς δεύτερον πρόσωπον, εἰς τὸ «σύ». Φαίνεται λοιπὸν πιθανὸν δτι ὁ Λεόντιος, πρὶν βαπτισθῆ, ἐλέγετο Ἰουλιανὸς

καὶ μὲ αὐτὸ τὸ δνομα τὸν εἶχε συνηθίσει ὁ Βασίλειος. Μία ἀλλη δὲ ἐπιστολὴ (ύπ' ἀριθμὸν 35) ἀπευθύνεται πρὸς ἄγνωστον ἀξιωματοῦχον, μᾶλλον φορολογικὸν ὑπάλληλον, μὲ παράκλησιν νὰ μὴ αὐξηθῇ ὁ ἐπὶ τῆς περιουσίας ἐνὸς Λεοντίου φόρος. Αὐτὸς ὁ Λεόντιος παρουσιάζεται ὡς Ἰδιοκτήτης ἀγρῶν, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποκλείει νὰ πρόκηται περὶ τοῦ σοφιστοῦ, ἀν καὶ δὲν εἶναι βέβαιον.

‘Η ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μαρτινιανὸν (ύπ' ἀριθμὸν 74) ἔχει ὡς ἀντικείμενον μίαν σοβαρωτάτην ὑπόθεσιν. ‘Ο αὐτοκράτωρ Οὐάλης τὸ 371 ἐχώρισε τὴν ἐπαρχίαν τῆς Καππαδοκίας εἰς δύο διὰ πολλοὺς λόγους, ἐκ τῶν ὅποιων οἱ κυριώτεροι εἶναι δύο. Πρῶτον διτὶ ἡ Καππαδοκία ἦτο ἐκτεταμένη, ἵση περίπου μὲ τὴν σημερινὴν χερσαίαν Ελλάδα. ‘Ο Οὐάλης ἤθελε μικροτέρας ἐπαρχίας, ὥστε οἱ τοπικοὶ διοικηταὶ νὰ μὴ ἀποκτοῦν πολλὴν δύναμιν, οἱ φόροι νὰ συλλέγωνται εὐκολώτερα καὶ ἡ διοικησις νὰ εἶναι περισσότερον ἀποτελεσματική. ’Ἐπὶ πλέον ἐδῶ ἐξηγοῦσε νὰ μειώσῃ τὴν δύναμιν τοῦ Βασιλείου μὲ τὸ νὰ ἀφαιρέσῃ τὸ ἥμισυ τῆς ἐπαρχίας του. ’Αλλ’ ἡ ἐνέργεια προεκάλεσε σάλον, διότι τὸ ὑπαλληλικὸν προσωπικὸν τῆς ἐπαρχίας ἔπρεπε νὰ χωρισθῇ εἰς δύο μέρη καὶ τὸ ἔνα νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νέαν πρωτεύουσαν, τὸ ἀσημον χωρίον Ποδανδός, ὅπως ἐπίσης καὶ τὰ μέλη τῆς βουλῆς ποὺ ἦσαν ἐντόπιοι. Διέτι τὸ Ποδανδὸς δὲν εἶχεν ἀρκετοὺς κατοίκους, ὥστε νὰ σχηματίσῃ «πόλιν», μὲ δλα τὰ τότε παρεπόμενά της, ἐκλογικὸν σῶμα, βουλὴν καὶ τὰ παρόμοια. ‘Η μετακίνησις προεκάλεσε οἰκονομικὴν καθίζησιν τῆς Καισαρείας, χωρὶς νὰ ὀδηγήσῃ τόσον γρήγορα εἰς ἀνθησιν τὴν Ποδανδόν, πρᾶγμα τὸ ὅποῖον ἀλλωστε συνετέλεσεν ὥστε μετ' ὀλίγον ἡ πρωτεύουσα τῆς δευτέρας ἐπαρχίας νὰ μεταφερθῇ εἰς τὴν πόλιν τῶν Τυάνων ποὺ ἦτο καὶ ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν διεκτραγῳδεῖ μὲ κάποιαν ὑπερβολὴν θρήνου ὁ Βασίλειος πρὸς τὸν Μαρτινιανόν, καθηγητὴν τῆς ρητορικῆς ἡ φιλολογίας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἔχοντα ἐπαφὴν μὲ τὰ ἀνάκτορα.

‘Ακολουθοῦν τέλος μερικὰ δείγματα ἀπὸ τὴν περίφημον ἀλληλογραφίαν μὲ τὸν Λιβάνιον, τὸν μεγαλύτερον ρητοροδιδάσκαλον κατὰ τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα, ὁ ὅποῖος ἐδίδαξεν εἰς τὴν Νικομήδειαν,

τὴν Κωνσταντινούπολιν, τὰς Ἀθήνας καὶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον εἰς τὴν πατρίδα του Ἀντιόχειαν. Εἰς τὴν τελευταίαν αὐτὴν πόλιν εἶχε μαθητὴν τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον, ἐνῷ ἐπίσης καὶ ὁ Βασίλειος εἶχε μαθητεύσει πλησίον του, ἵσως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Λιβάνιος παρ’ ὅλον δτι εἶχε μαθητὰς τόσον διασήμους Χριστιανούς καὶ παρ’ ὅλον δτι ὁ Χριστιανισμὸς ἐπικρατοῦσε πλέον παντοῦ, ἔμεινε προσηλωμένος εἰς τὴν παλαιὰν θρησκείαν μέχρι τέλους. Ἡτο νεοπλατωνιστής, ἀν καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐμβαθύνῃ πολὺ εἰς τὰ φιλοσοφικὰ προβλήματα, καὶ εἶχεν ἐπηρεάσει σοβαρὰ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουλιανόν. Ἡ γνησιότης τῆς ἀλληλογραφίας τοῦ Βασιλείου μὲ τὸν Λιβάνιον (ἐπιστολαὶ 335 ἔως 359) ἀμφισβητεῖται ἀπὸ πολλούς. Βέβαια θὰ ἦτο δυνατὸν μερικοὶ μεταγενέστεροι Χριστιανοὶ μαθηταὶ νὰ κατασκευάσουν ἐπιστολὰς χάριν ἀσκήσεως, ἀλλ’ εἶναι ἀπίθανον νὰ ἐπλασαν τόσας πολλάς. Μερικαὶ εἶναι μᾶλλον γνήσιαι καὶ ἀπὸ αὐτὰς δημοσιεύομεν ἐδῶ τέσσαρας, δύο ἀπὸ κάθε πλευράν (ὑπ’ ἀριθμὸν 337, 338, 339, 340). Εἶναι διηγηθισμέναι μὲ δλα τὰ εὑρήματα τῆς σοφιστικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τόσον αὐταὶ δσον καὶ αἱ ὑπόλοιποι.

17. ΩΡΙΓΕΝΕΙ

Καὶ ἀκούσμενος εὐφραίνεις καὶ ἀναγινωσκόμενος δι' ὧν γράφεις ἐνεργεστέρας ἡμῖν παρέχεις εὐφροσύνας. Καὶ χάρις πολλὴ τῷ ἀγαθῷ Θεῷ τῷ μηδὲν ἔλαττωθῆναι ποιήσαντι τὴν ἀλήθειαν ἐν τῇ προδοσίᾳ τῶν δῆθεν ὑπεροχατούντων, ἀλλὰ δι' ὑμῶν τὴν συνηγορίαν τοῦ λόγου τῆς εὐσεβείας ἀναπληρώσαντι. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς τὸ κάνειον ἢ τὸ ἀκόνιτον καὶ εἴ τις ἄλλῃ ἀνδροφόνος βοτάνη, πρὸς ὀλίγον ἀνθήσαντες ταχὺ ἀποξηραθήσονται. Ὅμηρος δὲ ἀνθηρὸν καὶ ἀεὶ νέον δὲ Κύριος τὸν μισθὸν τὸν ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ λαληθέντων παρέξει. Ἀνθ' ὧν καὶ παράσχοι ὑμῖν δὲ Κύριος πᾶσαν εὐθηνίαν οἴκουν καὶ εἰς παιδας παιδῶν τὴν εὐλογίαν διαβιβάσαι. Τὰ δὲ εὐγενέστατα παιδία, τοὺς ἐναργεῖς τῆς σῆς χρηστότητος χαρακτῆρας, εἰδον ἡδέως καὶ περιεπτυξάμην καὶ εὑχομαι αὐτοῖς δσα ἀν αὐτὸς δὲ πατήρ εὔξη.

¹Ἐπιστολὴ 17. Ἐγράφη κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 – 363). Εἰς τὴν Καππαδοκίαν δινεδείχθη τότε δὲ Ὁριγένης αὐτός, δὲ δποῖος

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 17
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΩΡΙΓΕΝΗΝ

Καὶ ἀκουόμενος μᾶς εὐφραίνεις καὶ ἀναγινωσκόμενος μᾶς προσφέρεις ἐντονωτέραν εὐφροσύνην. Ὁφελεται δὲ μεγάλη χάρις εἰς τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ὁ ὅποιος ἔκαμεν ὥστε νὰ μὴ ἐλαττωθῇ ἡ ἀλήθεια λόγῳ τῆς προδοσίας τῶν δῆθεν ἀνωτάτων ἀρχόντων, ἀλλ’ ἀνεπλήρωσε μὲ σᾶς τὴν συνηγορίαν ὑπέρ τοῦ λόγου τῆς εὔσεβείας. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἀνθίσαντες ἐπ’ ὀλίγον ὥσταν τὸ κώνειον καὶ τὸ ἀκόνιτον καὶ κάθε ἄλλο παρόμοιον δηλητηριῶδες βότανον, γρήγορα θὰ μαραθοῦν· εἰς σᾶς δὲ θὰ παράσχῃ δὲ Κύριος ἀνθηρὸν καὶ πάντοτε νέον μισθὸν δι’ ὃσα ἐκηρύξατε ὑπέρ αὐτοῦ.

Χάριν αὐτῶν λοιπὸν εἴθε νὰ παράσχῃ δὲ Κύριος κάθε εὐημερίαν εἰς τὸν οἰκόν σας καὶ νὰ διαβιβάσῃ τὴν εὐλογίαν εἰς τὰ παιδιά τῶν παιδιῶν σας. Μ’ εὐχαρίστησιν εἶδα τὰ εὐγενέστατα τέκνα, τὰς ζωντανὰς εἰκόνας τῆς ἀγαθότητός σου, καὶ τὰ ἐνηγκαλίσθην. Τοὺς εὕχομαι ὃσα θὰ ηὔχετο δὲ ἕδιος δὲ πατέρας των.

Ἐτόλμησε νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν μὲ διμιλίας καὶ συγγράμματα. Ὁ Βασίλειος τὸν συγχαίρει διὰ τοῦτο.

20. ΛΕΟΝΤΙΩ ΣΟΦΙΣΤΗ

Χρόνια μέν σοι καὶ τὰ παρ' ἡμῶν γράμματα· οὐ μὴν χρονιώτερα τῶν αὐτόθεν, καὶ ταῦτα πολλῶν καὶ συνεχῶν ἐπιδημησάντων ἡμῖν ἀπὸ τῆς ὑμετέρας· οἰς εἰ πᾶσιν ἐφεξῆς γράμματα ἐπετίθεις, οὐδὲν ἦν τὸ κωλῦον αὐτῷ σοι δοκεῖν συνεῖναι ἡμᾶς καὶ οἰονεὶ παρόντας καὶ συνόντας ἀπολαύειν, οὕτω συνεχὲς ἦν τὸ πλήθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀφικνουμένων. Ἀλλὰ τί οὐκ ἐπιστέλλεις; Καίτοιγε οὐδὲν ἔργον σοφιστῆς ἢ τὸ γράφειν· μᾶλλον δέ, εἰ καὶ τῆς χειρὸς ἔχεις ἀργᾶς, οὐδὲ γράφειν δεήσει· ἄλλος γάρ σοι διακονήσει. Γλώττης δὲ χρεία μόνης, ἥ, κἄν ἡμῖν μὴ διαλέγηται, ἀλλ᾽ ἐνὶ γε πάντως τῶν συνόντων λαλήσει· κἄν μηδεὶς παρῇ, ἐφ' ἕαντῆς διαλέξεται· σιωπήσει δὲ οὐδαμῶς, σοφιστική τε οὖσα καὶ ἀττική, οὐ μᾶλλόν γε ἥ αἱ ἀηδόνες, δταν τὸ ἔαρ αὐτὰς πρὸς ὠδὴν ἀναστήσῃ. Ἡμῖν μὲν γὰρ τὸ πυκνὸν τῆς ἀσχολίας τοῦτο ἐν φυῖν ἐσμεν, κἄν παραίτησιν ἐνέγκοι τυχὸν πρὸς τὴν ἔνδειαν τῶν γραμμάτων, καὶ τὸ οἰονεὶ ἔρρυπτωσθαι λοιπὸν τῇ κατακορίᾳ πρὸς ἴδιωτισμὸν ὅκνον εἰκότως ἐμποιεῖ προσφθέγγεσθαι ὑμᾶς τοὺς σοφιστάς, οἵ, εἰ μή τι ἀξιον τῆς ὑμετέρας αὐτῶν σοφίας ἀκούσεσθε, δυσχερανεῖτε καὶ οὐκ ἀνέξεσθε. Σὲ δέ που τὸ ἐναντίον εἰκός ἐπὶ πάσης προφάσεως δημοσιεύειν σαυτοῦ τὴν φωνήν, ἐπιτήδειον

*Ἐπιστολὴ 20. Ἐγράφη τὸ 364 δλίγον μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου Ἀνατρεπτικὸς τοῦ Ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὔνομίου. Ὁ Λεόντιος εἶναι χριστιανὸς σοφιστής, δηλαδὴ καθηγητής τῆς ρητορικῆς, καὶ φίλος τοῦ Βασιλείου, Ισως ἀπὸ τὰ φοιτητικά των χρόνια. Ὁ ἀποστολεὺς τὸν παρακινεῖ νὰ τοῦ γράφῃ τακτικώτερα. Φαίνεται δτι κύριος σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς εἶναι νὰ συνοδεύσῃ καταλλήλως τὸ ἀποστελλόμενον εἰς τὸν Λεόντιον ἀνωτέρω σύγγραμμα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 20
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΛΕΟΝΤΙΟΝ

Είναι βέβαια καὶ τὰ ἀπὸ ἡμᾶς στελλόμενα γράμματα ἀραιά, ἀλλ' ὅχι ἀραιότερα ἀπὸ ἑκεῖνα ποὺ ἔρχονται ἀπὸ αὐτοῦ· καὶ τοῦτο μάλιστα συμβαίνει παρ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ταξιδιῶται ἔρχονται συνεχῶς ἀπὸ τὸν τόπον σας πρὸς ἐδῶ. Ἐρχονται τόσοι πολλοί, ὥστε, ἐὰν ἐνεπιστεύεσο εἰς ὅλους κατὰ σειρὰν ἀπὸ ἓνα γράμμα, τίποτε δὲν θὰ μᾶς ἡμπόδιζε νὰ ἔχωμεν τὴν ψευδαίσθησιν ὅτι εὐρύσκομεθα μαζὶ μ' ἐσὲ καὶ ὅτι σὲ ἀπολαμβάνομεν σὰν νὰ εἴμεθα παρόντες καὶ συνόντες· τόσον συνεχὲς είναι τὸ πλῆθος τῶν πρὸς ἡμᾶς ἔρχομένων.

Διατί λοιπὸν δὲν στέλλεις; Παρ' ὅλον ὅτι ἔνας σοφιστής δὲν ἔχει νὰ κάμη τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ γράφῃ. Μᾶλλον δέ, ἐὰν τὸ χέρι σου είναι ἀργόν, δὲν είναι ἀναγκαῖον οὕτε νὰ γράφῃς, διότι θὰ σὲ ἔχυπηρετήσῃ ἄλλος. Γλῶσσα δὲ μόνον χρειάζεται, ἡ ὁποία, καὶ ὃν δὲν συνομιλῇ μὲν ἡμᾶς, ἀσφαλῶς θὰ διμιλῇ μὲ κάποιον ἀπὸ τοὺς παρόντας, καὶ ὃν δὲν είναι κανεὶς παρών, θὰ συνομιλῇ μὲν ἔαυτήν. Ἄλλα πάντως δὲν θὰ τηρήσῃ σιωπήν, ἀφοῦ καὶ σοφιστικὴ καὶ ἀττικὴ είναι· δὲν θὰ σιωπήσῃ βέβαια περισσότερον ἀπὸ τὰ ἀηδόνια, ὅταν τὰ παρακινῇ εἰς μελῳδίαν ἢ ἀνοιξις.

Εἰς ἡμᾶς φυσικά, τοῦτο τὸ πλῆθος ἀσχολιῶν, εἰς τὰς ὅποις εἴμεθα τώρα ἐμπεπλεγμένοι, θὰ ἡδύνατο ἴσως νὰ φέρῃ καὶ κάποιαν δικαιολογίαν διὰ τὴν βραδυκινήσιαν εἰς τὸ γράψιμον ἐπιστολῶν. Ἐξ ἄλλου τὸ γεγονός ὅτι τὸ ὑφος μας ἔχει χάσει τὴν λαμπρότητά του, λόγω τῆς συνεχοῦς ἔξοικειώσεως μὲ τὴν καθομιλουμένην, είναι φυσικὸν νὰ μᾶς καθιστῷ διστακτικοὺς εἰς τὸ ν' ἀπευθυνώμεθα πρὸς σᾶς τοὺς σοφιστὰς οἱ ὁποῖοι, ὃν ἀκούσετε κάτι ἀνάξιον τῆς σοφίας σας, θὰ στενοχωρηθῆτε καὶ δὲν θὰ τὸ ἀνεχθῆτε. Ἀντιθέτως δὲ σὺ είναι φυσικὸν νὰ ἐπωφελήσαι κάθε εὐκαιρίας διὰ νὰ δημοσιεύῃς τοὺς λόγους σου, ἐφ' δσον εἰς τὸν λόγον είσαι δ δοκιμώτερος ἀπὸ δλους τοὺς "Ἐλλη-

δντα είπεν ὡν αὐτὸς οἴδα Ἐλλήνων. Οἴδα γάρ, ὃς οἶμαι, τοὺς
ὄνομαστοτάτους τῶν ἐν ὑμῖν. Ὡστε οὐδεμία παραίτησις σιω-
πῶντι. Καὶ ταῦτα μὲν εἰς τοσοῦτον. Ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ πρὸς
Ἐνγόριον· ἀ εἴτε παιδιὰν χρὴ καλεῖν, εἴτε μικρῷ παιδιᾶς σπου-
δαιότερα, αὐτῷ σοι κρίνειν παρίημι, δις πρὸς μὲν τὰ οἰκεῖα σαυ-
τοῦ οὐκέτι, οἶμαι, χρῆζεις, πρὸς δὲ τῶν ἐνδιαστρόφων τοὺς ἐν-
τυγχάνοντας οὐκ ἀγενές σοι δπλον ἔσεσθαι προσδοκῶ, οὐ τῇ δυ-
νάμει τοῦ συντάγματος καταπιστεύοντες τοσοῦτον, ἀλλ’ ἀκρι-
βῶς γνωρίζοντες ἀπὸ ὀλίγων ἀφορμῶν ἐπὶ πολλά σε δντα εὑρε-
τικόν. Ἔὰν δέ τι σοι καὶ ἀσθενέστερον ἔχειν τῆς χρείας κατα-
φαγῇ, μὴ κατοκνήσῃς ἐλέγξαι. Τούτῳ γὰρ μάλιστα φίλος κό-
λακος διενήνοχε, τῷ τὸν μὲν πρὸς ἥδονὴν διμιλεῖν, τὸν δὲ μηδὲ
τῶν λυπούντων ἀπέχεσθαι.

130

21. ΛΕΟΝΤΙΩ ΣΟΦΙΣΤΗ

Ἐοικέ τι τῆς κοινῆς καταστάσεως καὶ εἰς τὰ ἑαυτοῦ πρά-
γματα ὁ χρηστὸς Ἰουλιανὸς ἀπολαύειν. Ἀπαιτεῖται γὰρ καὶ αὐ-
τὸς καὶ ἐγκαλεῖται σφοδρῶς, ἐπειδὴ πάντα νῦν ἀπαιτουμένων
καὶ ἐγκαλουμένων γέμει. Πλὴν δσον οὐκ εἰσφορῶν ἐλλείμματα,

*Ἐπιστολὴ 21. Ἐγράφη πιθανῶς γύρω εἰς τὰ 365. Φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «Λεοντίω σοφιστῇ», ἐνῷ εἰς τὸ κείμενον φαίνεται οὐαὶ ἀπευθύνεται πρὸς κά-
πιον Ἰουλιανὸν σοφιστήν. Ἡ διαφορὰ ἡμπτορεῖ οὐαὶ ἐρμηνευθῆ κατὰ δύο
τρόπους. Οἱ ἀποδέκτης ή εἶχε τὸ δνομα Ἰουλιανὸς πρὸ τῆς βαπτίσεως καὶ

νας, ποὺ ἔγὼ γνωρίζω. Γνωρίζω δέ, ὅπως πιστεύω, τοὺς δόνομαστοτάτους μεταξύ σας. "Ωστε, ἀν σιωπῆς, δὲν ὑπάρχει καμμία δικαιολογία.

'Αρκετὰ εἶναι τὰ λεχθέντα ώς πρὸς τὸ θέμα τοῦτο.

Σοῦ ἀπέστειλα δὲ καὶ τὰ βιβλία ποὺ συνέταξα Πρὸς Εὐνόμιον. "Αν αὐτὰ πρέπει νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ώς παίγνιον ἢ ώς κάπως σπουδαιότερα ἀπὸ παίγνιον, τὸ ἀφήνω νὰ τὸ κρίνης ἐσύ. Φυσικὰ διὰ μὲν τὸν ἔαυτόν σου δὲν τὰ χρειάζεσαι πλέον, νομίζω, ἀλλ' ἐλπίζω ὅτι θὰ σοῦ χρησιμεύσουν ώς κατάλληλον ὅπλον διὰ τοὺς διεστραμμένους ποὺ τυχὸν θὰ συναντᾶς· καὶ τὸ λέγομεν αὐτό, ὅχι τόσον διότι πιστεύομεν εἰς τὴν δύναμιν τοῦ συγγράμματος, ἀλλὰ διότι γνωρίζομεν καλά ὅτι εἰσαι εὐρετικὸς καὶ ίκανὸς νὰ προχωρήσῃς εἰς πολλά, ὅταν ἐκκινῆς ἀπὸ μικρὰς ἀφορμάς. 'Εὰν δὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἐπιχειρήματα σοῦ φανῇ ἀσθενέστερον ἀπὸ ὅσον ἀπαιτεῖται, μὴ διστάσῃς νὰ τὸ ἐλέγξῃς. Διότι κατὰ τοῦτο διαφέρει κυρίως ὁ φίλος ἀπὸ τὸν κόλακα, κατὰ τὸ ὅτι ὁ μὲν ἔνας δύμιλεῖ διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ, ὁ δὲ ἄλλος δὲν παραλείπει οὔτε ἐκεῖνα ποὺ προκαλοῦν λύπην.

130

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 21 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΛΕΟΝΤΙΟΝ

Φαίνεται ὅτι ὁ ἀγαθὸς Ἰουλιανὸς ἐπωφελεῖται ἐκ τῆς γενικῆς καταστάσεως χάριν τῶν προσωπικῶν του θεμάτων. Διότι ζητεῖ καὶ αὐτὸς πληρωμὰς καὶ ἀπευθύνει σφοδρὰς κατηγορίας, ἐπειδὴ εἰς τὰ χρόνια μας ὅλος ὁ κόσμος εἶναι γεμάτος ἀν-

Λεόντιος μετ' αὐτήν, διὸ δὲ Βασίλειος εἰς τὸ κείμενον δναφέρει τὸ δνομα μὲ τὸ δποῖον τὸν ἔγνωριζεν ἀπὸ παιδί· ἢ ἐλέγετο Ἰουλιανὸς καὶ τὸ δνομά του μετεβλήθη εἰς Λεόντιος, ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς κατ' ἐπίδρασιν τῆς προηγουμένης ἐπιστολῆς ὑπ' ἀριθμὸν 20.

ἀλλ' ἐπιστολῶν. Καίτοι πόθεν αὐτῷ ἐλλέλειπται ἀγνοῶ. "Ἐδωκε γὰρ ἀεὶ ἐπιστολὴν, τὴν δὲ ἔκομισατο. Εἰ μή τί που καὶ παρὰ σοὶ ἡ πολυνθρόνητος αὕτη τετραπλῆ προτετίμηται. Οὐδὲ γὰρ οἱ Πονθαγόρειοι τοσοῦτον προετίμησαν τὴν τετρακτύν ὅσον οἱ νῦν ἐκλέγοντες τὰ δημόσια τὴν τετραπλῆν. Καίτοι γε ἵσως τὸ ἐναντίον εἰκὸς ἦν, σοφιστὴν δύντα καὶ εὐποροῦντα λόγων τοσούτων, αὐτὸν ἥμιν εἰς τὴν τῶν τετραπλασίων ἔκτισιν ὑποκεῖσθαι. Καὶ μὴ οὖν ταῦτα δυσχεραίνοντας ἡμᾶς γράφειν. Χαίρω γάρ σου καὶ ταῖς μέμψεσιν, ἐπειδὴ τοῖς καλοῖς φασὶ πάντα μετὰ τῆς τοῦ καλοῦ προσθήκης γίνεσθαι, ὥστε καὶ λύπας αὐτοῖς καὶ δργὰς ἐπιπρέπειν. "Ηδιον γοῦν ἀν τις ἴδοι δργιζόμενον τὸν ἀγαπώμενον ἢ θεραπεύοντα ἔτερον. Μήποτε οὖν ἀνῆς ἐγκαλῶν τὰ τοιαῦτα. Γράμματα γάρ που ἔσται αὐτὰ τὰ ἐγκλήματα, ὃν ἐμοὶ οὐδὲν ἄκονσμα τιμιώτερον οὐδὲ πλείονα φέρον τὴν ἡδονήν.

131

35. ANEPIGRAFOΣ ΥΠΕΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Περὶ πολλῶν μὲν ὡς διαφερόντων μοι ἐπέστειλά σοι, περὶ πλειόνων δὲ καὶ ἐπιστελῶ. Οὕτε γὰρ τοὺς δεομένους ἐπιλιπεῖν δυνατόν, οὕτε ἡμᾶς ἀρνεῖσθαι τὴν χάριν οἴον τε. Οὐ μήν ἔστι τις

1. 'Ολόκληρον τὸ ἀρχικὸν τμῆμα τῆς ἐπιστολῆς στρέφεται γύρω ἀπὸ τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν τῆς ἐποχῆς καὶ πρῶτον εἰς τὴν «ἀπαίτησιν» τῶν καθυστερούμενων φόρων. 'Ο Βασίλειος λέγει δτὶ ὁ Ἰουλιανὸς (Λεόντιος) ἀπαίτει, κατ' ἐπιδρασιν τῶν φορολόγων, καθυστερημένας ἐπιστολάς.

2. Τὸ δεύτερον σημεῖον ἀπὸ τὴν φορολογικὴν νομοθεσίαν εἰς τὸ δποῖον ἀναφέρεται εἰναι ἡ ὑπὸ τοῦ Οὐάλεντος ἐπιβληθεῖσα ὑποχρέωσις καταβολῆς τοῦ τετραπλασίου ποσοῦ δι' ἀπόκρυψιν φορολογητέων εἰσοδημάτων. Παίζων δὲ Βασίλειος παραβάλλει ταύτην μὲ τὴν φιλοσοφικὴν τετρακτύν τῶν Πυθαγορείων ($1+2+3+4=10$), ἡ δποία ἐσήμαινε τὸν τέλειον ἀριθμόν.

θρώπους ποὺ ἀπαιτοῦν καὶ κατηγοροῦν. Αὔτὸς ὅμως ἀπαιτεῖ
ὅχι καθυστερημένας εἰσφοράς, ἀλλὰ καθυστερημένας ἐπιστο-
λάς¹. Καὶ ὅμως ἔγὼ ἀγνοῶ πῶς συμβαίνει νὰ ἔχῃ λάβει ἐλλι-
πεῖς· διότι κάθε φορὰν ποὺ ἔδωσεν ἐπιστολήν, ἔλαβεν ἐπι-
στολήν. Ἐκτὸς ἔὰν καὶ σὺ προτιμᾶς τὴν πολυθρύλητον τε-
τραπλῆν. Διότι οὕτε οἱ Πυθαγόρειοι προετίμησαν τόσον πολὺ²
τὴν τετρακτύν ὃσον οἱ σημερινοὶ δημόσιοι λειτουργοὶ τὴν τε-
τραπλῆν. "Αν καὶ τὸ ἀντίθετον θὰ ᾖ τοῦ φυσικού, δηλαδή,
ἐφ' ὃσον εἶσαι σοφιστής καὶ τόσον πλούσιος εἰς λόγους, σὺ
δὲ ᾖ ίδιος νὰ ὑπόκησαι εἰς πληρωμὴν τῶν τετραπλασίων².

Μὴ νομίσῃς ὅμως ὅτι γράφομεν ταῦτα ἀπὸ στενοχωρίαν.
Χαίρω μάλιστα ἀκόμη καὶ διὰ τὰς μοιφάς σου, διότι, καθὼς
λέγουν, «τῶν καλῶν ἀνθρώπων ὄλαι αἱ πράξεις ἐκτελοῦνται
μὲ προσθήκην τοῦ καλοῦ», ὡστε ἐπιτρέπονται εἰς αὐτοὺς
κανεὶς τὸν ἀγαπώμενον νὰ ὀργίζεται παρὰ νὰ δίδῃ τὴν ἀγά-
πην του εἰς ἄλλον. Μὴ παύσῃς λοιπὸν ποτὲ ν' ἀπευθύνῃς τοι-
αύτας κατηγορίας. Διότι εἰς τὸ κάτω κάτω αἱ κατηγορίαι αύ-
ται θὰ ἔχουν τὴν μορφὴν γραμμάτων· καὶ ἀπὸ αὐτὰ δὲν ὑπάρ-
χει δι' ἐμὲ τίποτε πολυτιμότερον καὶ εὐχαριστότερον.

131

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 35

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΛΕΟΝΤΙΟΥ

Σοῦ ἔχω γράψει ἔως τώρα διὰ πολλοὺς ἀνθρώπους, περὶ³
τῶν ὅποίων ἐνδιαφέρομαι, θὰ σοῦ γράψω δὲ εἰς τὸ μέλλον
δι' ἀκόμη περισσοτέρους. Διότι οὕτε οἱ ἔχοντες ἀνάγκην είναι

¹Ἐπιστολὴ 35. Ἐγράφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιεραστείας τοῦ Βασι-
λείου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς ἀγνωστὸν ἔφορον μὲ παράκλησιν νὰ μὴ αύ-
ξηθῇ δὲπὶ τῆς περιουσίας τοῦ Λεοντίου φόρος. "Αν δὲ Λεόντιος εἴναι δὲ ᾖ ιδιος
μὲ τὸν φίλον τοῦ Βασιλείου σοφιστὴν Λεόντιον δὲν εἴναι βέβαιον, οὕτε ἀπο-
κλείεται.

οίκειότερός μοι, οὕτε μᾶλλον ἀναπαῦσαι με ἐφ' οἷς ἀν εὐ τι πάθοι δινάμενος, τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἀδελφοῦ Λεοντίου· οὗ τὴν οἰκίαν οὕτω διάθεις ὡς ἀν εὶς αὐτὸν ἐμὲ καταλάβοις, μὴ ἐν τῇ πενίᾳ ταύτη ἐν ἦν νῦν εἴμι σὺν Θεῷ, ἀλλ' εὐπορίας τινὸς ἐπειλημμένον καὶ ἀγροὺς κεκτημένον. Δῆλον γάρ δτι οὐκ ἀν ἐποίησάς με πένητα, ἀλλ' ἐφύλαξας ἀν τὰ παρόντα ἢ ἐπέτεινας τὴν εὐπορίαν. Τοῦτο οὖν ποιῆσαι σε καὶ ἐν τῇ προειρημένῃ μοι οἰκίᾳ τοῦ ἀνδρὸς παρακαλοῦμεν. Μισθὸς δέ σοι ύπερ πάντων δ συνήθης παρ' ἐμοῦ, εὐχὴ πρὸς τὸν ἄγιον Θεὸν ύπερ ὧν κάμνεις, καλός τε καὶ ἀγαθός ὁν καὶ προλαμβάνων τὰς αἰτήσεις τῶν δεομένων.

132

74. MAPTINIANΩ

1. Ἐμὲ τί οἰει, πόσου ποτ' ἀν τιμήσασθαι τὸ εἰς ταύτον ποθ' ἡμᾶς ἀλλήλοις ἐλθεῖν καὶ ἐπὶ πλεῖόν σοι συγγενέσθαι ὥστε πάντων ἀπολαῦσαι τῶν ἐν σοὶ καλῶν; Καὶ γάρ, εὶς μέγα πρὸς μαρτυρίαν παιδεύσεως τὸ πολλῶν ἀνθρώπων ἴδεῖν ἀστεα καὶ νόον

1. Ὡς οἶκος ἔδω, καθὼς καὶ εἰς ἄλλας ἐπιστολάς, θεωρεῖται δλόκληρος ἡ περιουσιακή κατάστασις μᾶς οἰκογενείας, ἐν προκειμένῳ δὲ τοῦ Λεοντίου.

Ἐπιστολὴ 74. Ἐγράφη τὸν Δεκέμβριον τοῦ 371. Ὁ αὐτοκράτωρ Οὐάλης πρὸ δλίγου εἶχε διαχωρίσει τὴν Καππαδοκίαν εἰς δύο ἐπαρχίας. Ἡτο βεβαίως πολὺ ἐκτεταμένη ἡ περιοχὴ αὐτή, ἀλλ' δ Οὐάλης προφανῶς ἠθελε μὲ τὸ μέτρον αὐτὸν νὰ μειώσῃ τὴν Ισχὺν τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀρχόντων αὐτῆς. Ὡς φιλαρειανὸς δέ, τὸ μεγαλύτερον μέρος της ύπηγαγεν εἰς τὴν Δευτέραν Καππαδοκίαν, οὔτως ὥστε καὶ ἐκκλησιαστικῶς τοῦ-

δυνατὸν νὰ τελειώσουν οὕτε ἡμεῖς ἐπιτρέπεται ν' ἀρνηθῶμεν τὴν χάριν.

Πάντως δὲν ὑπάρχει κανεὶς ἄλλος οἰκειότερος εἰς ἔμε, κανεὶς ἄλλος ποὺ θὰ ἥδυνατο νὰ μὲ ἀναπαύσῃ περισσότερον, ἐὰν εὐεργετηθῇ κατὰ κάποιον τρόπον, ὅπὸ τὸν αἰδεσιμώτατον ἀνελφὸν Λεόντιον. Τακτοποίησε τὸν οἰκόν του¹ σὰν νὰ συναντοῦσες ἔμε τὸν ἴδιον, ὅχι βέβαια εἰς αὐτὴν τὴν πτώχειαν ποὺ σὺν Θεῷ εἴμαι τώρα, ἀλλὰ κάπως εὔπορον καὶ ἰδιοκτήτην ἀγρῶν. Εἶναι δηλαδὴ φανερὸν ὅτι δὲν θὰ μ' ἔκαμες πτωχόν, ἀλλ' ἡ θὰ μοῦ διεφύλασσες τὴν ὑπάρχουσαν περιουσίαν ἡ θὰ μοῦ ηὔξανες τὴν εύπορίαν. Τοῦτο λοιπὸν παρακαλοῦμεν νὰ κάμης καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ προαναφερθέντος οἴκου. Ἀμοιβὴ δὲ δι' ὅλα αὐτὰ θὰ σοῦ δοθῇ ὅπὸ ἔμε ἡ συνηθισμένη, ἡ προσευχὴ πρὸς τὸν ἄγιον Θεὸν δι' ὅσα κοπιάζεις, διότι είσαι καλὸς καὶ ἀγαθός, καὶ προλαμβάνεις τὰς αἰτήσεις τῶν ἔχόντων ἀνάγκην.

132

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 74 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΤΙΝΙΑΝΟΝ

1. Πόσον νομίζεις ὅτι θὰ ἔκτιμοῦσα ἐγὼ τὸ νὰ συναντηθῶμεν κάποτε καὶ νὰ σὲ συναναστραφῶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον, ὡστε ν' ἀπολαύσω ὅλα τὰ ἀγαθά σου προσόντα; Διότι, ἐὰν εἶναι σπουδαῖον δεῖγμα μορφώσεως τὸ νὰ ἔχῃ ἵδει κανεὶς

το ν' ἀφαιρεθῇ διπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ δρθιδόξου μητροπολίτου Καππαδοκίας Βασιλείου. Ο Βασιλειος γράφει ἀμέσως εἰς τὸν Μαρτινιανόν, διπως καὶ εἰς δῆλας προσωπικότητας, νὰ ἐπέμβῃ εἰς τὸν αὐτοκράτορα, διὰ ν' ἀνακληθῇ ἡ ἀπόφασις. Ο Μαρτινιανός, δὲν κρίνωμεν διπὸ τοὺς ἐπαίνους τοῦ Βασιλείου διὰ τὴν μόρφωσίν του καὶ τὰς ἀναφορὰς τῆς ἐπιστολῆς εἰς κλασικοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς, ἢτο καθηγητής τῆς φιλολογίας ἢ τῆς ρητορικῆς. Εξοῦσε προφανῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

γνῶναι, τοῦτο οἶμαι δι' ὀλίγου χαρίζεσθαι τὴν σὴν δμιλίαν. Τί γὰρ διαφέρει πολλοὺς ἵδεῖν κατὰ μέρος ἢ ἔνα τὸν πάντων δμοῦ τὴν πεῖραν ἀναδεξάμενον; Μᾶλλον δὲ ἐγὼ καὶ πλεῖστον ἀν ἔχειν εἴποιμι τὸ διάφορον δσα ἀταλαίπωρον τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν προξενεῖ καὶ καθαρὰν τῆς πρὸς τὸ χεῖρον ἐπιμιξίας συνάγει τὴν ἴστορίαν τῆς ἀρετῆς. Εἴτε γὰρ πρᾶξις ἀρίστη, εἴτε λόγος μηγμῆς ἄξιος, εἴτε πολιτεῖαι ἀνδρῶν ὑπερπεφυκότων τοὺς ἄλλους, πάντα σου τῷ ταμιεύῳ τῆς ψυχῆς ἐναπόκειται. "Ωστε οὐκ εἰς ἐνιαυτὸν μόνον, ὡς δ 'Αλκίνοος τοῦ Ὁδυσσέως, ἀλλ' εἰς πάντα μου τὸν βίον εὐξαίμην ἃν σου ἀκούειν, καὶ μακρὸν ἃν μοι γενέσθαι τούτου γε ἔνεκα τοῦτον, καὶ ταῦτα δυσχερῶς πρὸς αὐτὸν διακείμενος. Τί δήποτ' οὖν ἐπιστέλλω νῦν, παρεῖναι δέον; "Οτι με κάμνουνσα ἡ πατρὸς ἐπείγει πρὸς ἔαντήν. Οἷα γὰρ πέπονθεν οὐκ ἀγνοεῖς, ὃ ἀριστεῖ δτι Πενθέως τρόπον Μαιάδες ὅντως τινές, δαίμονες, αὐτὴν διεσπάσαντο. Διαιροῦσι γὰρ αὐτὴν καὶ ἐπιδιαιροῦσιν, ὥσπερ οἱ κακοὶ τῶν ἰατρῶν χαλεπώτερα τὰ ἔλκη ποιοῦντες τῇ παρ' ἔαντῶν ἀπειρίᾳ. Ἐπεὶ οὖν κέκμηκε κατατεμούμενη, λείπεται αὐτὴν θεραπεύειν ὡς ἀρρωστοῦσαν. Ἐπέστειλαν οὖν ἐπείγοντες ἡμᾶς οἱ πολῖται, καὶ ἀνάγκη ἀπαντᾶν, οὐχ ὡς τι ὅφελος ἐσομένους τοῖς πράγμασιν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τῆς ἀπολείφεως μέμψιν ἐκκλίνοντας. Οἰσθα γὰρ ὡς εὔκολοι μὲν ἐλπίσαι οἱ ἀμηχανοῦντες, εὔκολοι δέ που καὶ καταμέμψασθαι, ἐπὶ τὸ παρεθὲν ἀεὶ τρέποντες τὰς αὐτίας.

2. Καίτοι ἔγωγε καὶ αὐτοῦ τούτου ἔνεκεν ἐδεόμην σοι συνελθεῖν καὶ δοῦναι γνώμην, μᾶλλον δὲ παρακαλέσαι, ἐνθυμηθῆναι τι νεανικὸν καὶ πρέπον τῷ σεαυτοῦ φρονήματι καὶ εἰς γόνυ κλιθεῖσαν τὴν πατρίδα ἡμῶν μὴ περιιδεῖν, ἀλλὰ καταλαβόντα

«πολλῶν ἀνθρώπων ἄστεα» καὶ νὰ γνωρίσῃ τὸν «νόον»¹, νομίζω ὅτι τοῦτο ἡμπορεῖ νὰ τὸ χαρίσῃ καὶ μόνη ἡ δι᾽ ὀλίγον χρόνον συνομιλία μὲ ἐσέ. Πράγματι, τί διαφέρει τὸ νὰ ἴδῃ κανεὶς πολλοὺς χωριστὰ ἡ ἔνα ὁ ὅποιος ἔχει συγκεντρώσει εἰς ἑαυτὸν τὴν πεῖραν ὅλων μαζί; Θὰ ἔλεγα δὲ μᾶλλον ὅτι πολὺ κέρδος θὰ ἔφεραν ὅσα καθιστοῦν τὴν γνῶσιν τῶν καλῶν ἄκοπον καὶ διαλέγουν τὰ παραδείγματα τῆς ἀρετῆς καθαρὰ χωρὶς ἀνάμιξιν μὲ τὴν κακίαν. Διότι ὅλα εἰναι ἀποθηκευμένα εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ψυχῆς σου, εἴτε περὶ ἀρίστης πράξεως πρόκειται εἴτε περὶ ἀξιομνημονεύτου λόγου εἴτε περὶ βίου ἀνδρῶν ποὺ ἔχουν ξεπεράσει ὅλους τοὺς ἄλλους εἰς φυσικὰ προσόντα. “Ωστε θὰ ηὔχόμην νὰ σὲ ἀκούω ὅχι μόνον δι᾽ ἐν ἔτος, ὅπως ὁ Ἄλκινος προκειμένου περὶ τοῦ Ὁδυσσέως, ἀλλὰ δι᾽ ὅλον μου τὸν βίον, καὶ μάλιστα οὕτος νὰ γίνη μακρὸς ἀκριβῶς δι᾽ αὐτὸν τὸν λόγον, μολονότι εἶμαι ἀπογοητευμένος ἀπὸ αὐτόν.

Διατί λοιπὸν σοῦ γράφω τώρα, ἐνῷ ἔπρεπε νὰ σ’ ἐπισκεφθῶ; Διότι ἡ πατρὶς ὑποφέρουσα μὲ κρατεῖ ἐπειγόντως κοντά της. Ἀσφαλῶς δὲν ἀγνοεῖς τί ἔπαθεν, ώ ἄριστε· ὅτι πραγματικαὶ Μαινάδες, δαίμονες, τὴν διέσπασαν σὰν τὸν Πενθέα. Διότι τὴν διαιροῦν καὶ τὴν ξαναδιαιροῦν, σὰν ἀδόκιμοι ιατροί, οἱ ὅποιοι μὲ τὴν ἀπειρίαν των καθιστοῦν χειροτέρας τὰς πληγάς. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὸν διαμελισμὸν ἥσθένησε, χρειάζεται νὰ τὴν θεραπεύσωμεν ὡς ἄρρωστον. Μᾶς ἔγραψαν λοιπὸν οἱ πολῖται ζητοῦντες ἐπειγόντως τὴν βοήθειάν μας· καὶ εἰναι ἀνάγκη ν’ ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν, ὅχι διότι ἐλπίζομεν ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ βοηθήσωμεν εἰς μεταβολὴν τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ διὰ ν’ ἀποφύγωμεν τὴν μοιφὴν τῆς παραλείψεως βοηθείας. Γνωρίζεις δὲ πόσον εὔκολα ἐλπίζουν οἱ εύρισκομενοι εἰς στενοχωρίαν, ἐπίσης δὲ πόσον εὔκολα κατηγοροῦν κατευθύνοντες τὴν κατηγορίαν πρὸς ὅ,τι παρελείφθη.

2. Αὔτὸς δὲ ἀκριβῶς εἰναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ἥθελα νὰ σὲ συναντήσω καὶ νὰ σοῦ ἀνακοινώσω τὰς σκέψεις μου, μᾶλλον δὲ νὰ σὲ παρακαλέσω, νὰ ἐπινοήσῃς κάτι ἐντυπωσιακὸν καὶ ἀρμόζον εἰς τὸ φρόνημά σου, καὶ νὰ μὴ παραβλέψῃς τὴν

τὸ στρατόπεδον εἰπεῖν μετὰ παρρησίας τῆς σῆς, μήτοι νομίζειν αὐτοὺς δύο κεκτῆσθαι ἀντὶ μιᾶς ἐπαρχίας· οὐ γὰρ ἐξ ἄλλης τινὸς οἰκουμένης ἐπεισήγαγον τὴν ἑτέραν, ἀλλὰ παραπλήσιόν τι πεποιήκασιν ὥσπερ ἂν εἴ τις ἵππον ἢ βοῦν κεκτημένος, εἴτα διχῇ διελών, δύο νομίζοι ἔχειν ἀνθ' ἐνός· οὕτε γὰρ δύο ἐποίησε καὶ τὸν ἔνα διέφθειρεν εἰπεῖν δὲ καὶ τοῖς παραδυναστεύοντι μὴ τοῦτον αὐξεῖν τὸν τρόπον τὴν βασιλείαν, οὐ γὰρ ἐν ἀριθμῷ εἶναι τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἐν τοῖς πράγμασιν, ἐπεὶ νῦν γε ἡγούμεθα τοὺς μὲν ἀγνοίᾳ τῆς ἀληθείας ἵσως, τοὺς δὲ τῷ μὴ βούλεσθαι λυπεῖν τοῖς ὁρήμασι, τοὺς δὲ καὶ οὐ μέλον αὐτοῖς, περιορᾶν τὰ γινόμενα. Εἰ μὲν οὖν ἦν δυνατὸν αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς βασιλέα, τοῦτο κράτιστον μὲν τοῖς πράγμασι, πρέπον δέ σου τῇ καλῇ τοῦ βίου προαιρέσει. Εἰ δὲ βαρὺν ἄλλως καὶ διὰ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους καὶ διὰ τὴν ἥλικιαν, ὡς αὐτὸς ἔφης, σύντροφον ἔχουσαν ἐν ἑαυτῇ τὸν ὅκνον, ἀλλὰ τό γε ἐπιστεῖλαι πόνος οὐδείς. "Ωστε τὴν ἀπὸ τῶν γραμμάτων βοήθειαν χαρισάμενος τῇ πατρίδι πρῶτον μὲν σαυτῷ συνειδήσεις μηδὲν τῶν εἰς δύναμιν ἡκόντων ἐλλελοιπότι, ἐπειτα μέντοι καὶ τοῖς κάμνοντιν, αὐτῷ τῷ φαίνεσθαι συναλγῶν, ἀρκοῦσαν δώσεις παραμυθίαν. 'Αλλ' εἴθε γὰρ ἦν οἰόν τε αὐτὸν ἐπιστάντα τοῖς πράγμασιν δψει λαβεῖν τὰ σκυθρωπά. Οὕτω γὰρ ἂν ἵσως ἀπ' αὐτῆς τῆς ἐναργείας τῶν δρωμένων συγκινθεὶς ἀφῆκάς τινα φωνὴν πρέπουσαν καὶ τῇ σῇ μεγαλονοίᾳ καὶ τῇ κατηφείᾳ τῆς πόλεως. Σὺ δὲ ἀλλ' ἡμῖν διηγουμένοις μὴ ἀπιστήσῃς. "Η δτι Σιμωνίδον δητως ἢ τινος τοιούτον μελοποιοῦ ἐδεόμεθα, ἐναργῶς εἰδότος ἐπιστενάζειν τοῖς πάθεσι; Καίτοι τί λέγω Σιμωνίδην, δέον

2. Τὴν βασιλικὴν αὐλὴν δὲ Βασίλειος δινομάζει συνήθως στρατόπεδον εἰς τὰς ἐπιστολάς του, δεδομένου δτι οἱ αὐτοκράτορες εἰς τὸν στρατὸν ἀνεκτηρύσσοντο τότε καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνάμεσα εἰς τὸν στρατὸν ἔζουσαν. Ειδικῶς δὲ οὐδὲν ἐλάχιστον χρόνον διέμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

πατρίδα μας πού ἔχει γονατίσει, ἀλλὰ μεταβαίνων εἰς τὴν αὐλὴν² νὰ εἴπης εἰς αὐτοὺς μὲ παρρησίαν νὰ μὴ νομίζουν ὅτι μὲ τὴν διαίρεσιν θ' ἀποκτήσουν δύο ἐπαρχίας ἀντὶ μιᾶς. Διότι δὲν εἰσήγαγον ἔδῶ τὴν ἀλλην ἐπαρχίαν ἀπὸ κάποιαν ξένην περιοχὴν, ἀλλ' ἔκαμαν κάτι παραπλήσιον μ' ἔκεινον ποὺ ἔχει ἔνα ἵππον ἢ βοῦν καί, ἀφοῦ τὸν διασπάσῃ, νομίζει ἐπειτα ὅτι ἔχει δύο ἀντὶ ἔνος· ἐνῷ οὔτε δύο κατεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔνα κατέστρεψε. Νὰ εἴπης δὲ εἰς τοὺς συμβούλους τοῦ βασιλέως νὰ μὴ προσπαθοῦν ν' αὐξήσουν τὸ βασίλειον μ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι ἡ δύναμις δὲν ἔγκειται εἰς τὸν ἀριθμὸν ἀλλ' εἰς τὰ πράγματα. Τοῦτο δὲ ἔχει πολλὴν σημασίαν, ἐπειδὴ ἔχομεν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι τώρα παραβλέπουν τὰ γινόμενα, ἄλλοι διότι ἵσως ἀγνοοῦν τὴν ἀλήθειαν, ἄλλοι διότι δὲν θέλουν νὰ λυποῦν μὲ τὰ λόγια καὶ ἄλλοι διότι δὲν ἔνδιαφέρονται δι' αὐτά.

Λοιπόν, ἐὰν μὲν ἡμπορῆς νὰ ἐπισκεφθῆς ὁ ἴδιος τὸν βασιλέα, τοῦτο θὰ ἥτο τὸ καλύτερον διὰ τὴν ὑπόθεσιν καὶ τὸ πρέπον διὰ τὸν εὔγενη χαρακτῆρά σου. Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι βαρύ, καὶ δι' ἄλλους λόγους καὶ διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἔτους καὶ διὰ τὴν ἡλικίαν σου, ἡ δποία, ὅπως εἶπες ὁ ἴδιος ἔχει σύντροφον τὴν δκνηρίαν, πάντως τὸ νὰ γράψῃς δὲν φέρει κανένα κόπον. "Ωστε, χαρίζων εἰς τὴν πατρίδα τὴν βοήθειάν σου μὲ τὰ γράμματα, πρῶτον μὲν θὰ ἔχῃς ἥσυχον τὴν συνείδησίν σου ὅτι δὲν παρέλειψες τίποτε ἀπὸ ὅσα ἥσαν εἰς τὸ χέρι σου, ἐπειτα δὲ καὶ εἰς τοὺς ὑποφέροντας θὰ δώσῃς ἀρκετὴν παρηγορίαν μὲ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν ἐπίδειξιν συμπαθείας.

"Ἀλλ' εἴθε νὰ ἡμποροῦσες νὰ παρουσιασθῆς ὁ ἴδιος ἐπὶ τόπου, διὰ νὰ ἰδῃς μὲ τὰ μάτια σου αὐτὴν τὴν μελαγχολικὴν κατάστασιν. Διότι ἵσως, συγκινημένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν ζωηρότητα τῶν βλεπομένων, θ' ἀφηνες κάποιαν φωνὴν ἀρμόζουσαν καὶ εἰς τὴν ἴδικήν σου μεγαλοφυῖαν καὶ εἰς τὴν κατήφειαν τῆς πόλεως. Ἀλλὰ πάντως νὰ μὴ δυσπιστήσῃς εἰς ὅσα διηγούμεθα ἔδῶ. "Ἡ μήπως πραγματικὰ χρειαζόμεθα κάποιον Σιμωνίδην ἢ ἄλλον ἵσαξιον μελοποιὸν ποὺ γνωρίζει νὰ στενάζῃ ἐντόνως

Αἰσχύλον εἰπεῖν ἢ εἰ δή τις ἔτερος παραπλησίως ἐκείνῳ συμφορᾶς μέγεθος ἐναργῶς διαθέμενος μεγαλοφώνως ὠδύρατο;

3. Σύλλογοι μὲν γὰρ ἐκεῖνοι καὶ λόγοι, αἱ κατ' ἀγορὰν συντυχίαι τῶν ἐλλογίμων ἀνδρῶν καὶ δσα πρότερον ἐποίει τὴν ἡμετέραν ὁνομαστὴν πόλιν ἡμᾶς ἐπιλελοίπασιν. "Ωστε τῶν περὶ παιδείαν καὶ λόγους ἥττον ἀν φανεῖη νῦν τις ἐμβαλὼν τῇ ἀγορᾷ ἢ 'Αθήνησι πρότερον οἱ ἀτιμίαν κατεγγωσμένοι ἢ τὰς χεῖρας δύντες μὴ καθαροί. Ἀντεισῆκται δὲ τούτοις Σκυθῶν τινων ἢ Μασσαγετῶν ἀμουσία. Μία δὲ φωνὴ ἀπαιτούντων καὶ ἀπαιτουμένων καὶ ξαινομένων ταῖς μάστιξι. Στοὰ δ' ἐκατέρωθεν σκυθρωπὸν ἐπηχοῦσαι οἷον οἰκείαν δοκοῦσιν ἀφιέναι φωνὴν τοῖς γενομένοις ἐπιστενάζουσαι. Γυμνάσια δὲ κεκλεισμένα καὶ νύκτας ἀλαμπεῖς οὐκ ἐᾶ ἡμᾶς λογίζεσθαι ἢ περὶ τοῦ ζῆν ἀγωνία. Κίνδυνος γὰρ οὐχ ὁ τυχών, τῶν κρατούντων ὑφαιρεθέντων, ὡσπερ ἐρείσμασι πεσοῦσι συγκατενεχθῆναι τὰ πάντα. Καὶ τίς ἀν λόγος τῶν κακῶν τῶν ἡμετέρων ἐφίκοιτο; Οἱ μὲν οἴχονται φεύγοντες, μέρος τῆς βουλῆς ἡμῶν, οὐ τὸ φαυλότατον, τὴν ἀειφυγίαν Ποδανδοῦ προτιμήσαντες. "Οταν δὲ Ποδανδὸν εἴπω, τὸν Καιάδαν με οἷον λέγειν τὸν Λακωνικὸν ἢ εἴ που τῆς οἰκουμένης εἰδες βάραθρον αὐτοφυές, ἢ δὴ καὶ Χαρώνειά τισι προσαγορεύειν αὐτομά-

3. 'Η ἀκολουθοῦσα τραγικὴ περιγραφὴ τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Καισάρειαν, μετὰ τὸν διαμελισμὸν τῆς ἐπαρχίας, πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀναφερομένη περισσότερον εἰς τὸ μέλλον παρὰ εἰς τὸ παρόν. Χρόνος δλίγων ἐβδομάδων δὲν είναι ἀρκετός, διὰ νὰ μεταβάλῃ μίαν ἀκμαίαν πόλιν εἰς θλιβερὸν συνοικισμόν. 'Ο φόβος τοῦ Βασιλείου διὰ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἐπιπτώσεις τοῦ διαμελισμοῦ προεκάλεσε τὴν ἀνησυχίαν του καὶ διὰ τὰς κοινωνικὰς ἐπιπτώσεις. 'Η νέα ἐπαρχία ἐκκλησιαστικῶς ὑπήκθη ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον Τυάνων, ἀναβιβασθέντα εἰς μητροπολίτην, τοῦτο δὲ προεκάλεσε ζητήματα μεταξὺ Καισαρείας καὶ Τυάνων, μεταξὺ Βασιλείου καὶ 'Ανθίμου. Φυσικὰ εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς διηγήσεως συνετέλεσαν καὶ λόγοι συναισθηματικοί.

4. Πρωτεύουσα τῆς Δευτέρας Καππαδοκίας ὡρίσθη ἢ Ποδανδός, πο-

διὰ τὰ παθήματα; Μᾶλλον δὲ διστί λέγω τὸν Σιμωνίδην, ἐνῷ πρέπει ν' ἀναφέρω τὸν Αἰσχύλον ἢ ὁποιονδήποτε ἄλλον συνθέσαντα εἰς λόγον παρόμοιον μὲν ἐκείνου εἰς δύναμιν κάποιαν τρομεράν συμφοράν καὶ θρηνήσαντα μεγαλοφώνως³;

3. Διότι ἐκεῖναι αἱ συναθροίσεις καὶ οἱ λόγοι, αἱ συναντήσεις τῶν διανοούμενῶν εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ὅσα ἄλλα καθιστοῦσαν ὀνομαστὴν τὴν πόλιν μας ἄλλοτε, ὅλα αὐτὰ ἔχουν σταματήσει. "Ωστε σπανιώτερα ἔμφανίζεται σήμερα εἰς τὴν ἀγοράν μας κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν παιδείαν καὶ τὸν λόγον, παρ' ὅσον ἐνεφανίζοντο ἄλλοτε εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ καταδικασμένοι εἰς ἀτίμωσιν ἢ οἱ ἔχοντες ἀκάθαρτα χέρια. Καὶ ἀντ' αὐτῶν ἔχει εἰσαχθῆ ἢ ἀπαιδευσία τῶν Σκυθῶν καὶ τῶν Μασσαγετῶν. "Ἐνας δὲ μόνον θόρυβος ἀκούεται, ἢ φωνὴ ἀνθρώπων ποὺ παζαρεύουν ἐμπορεύματα καὶ ἀνθρώπων ποὺ κτυποῦνται μὲ μαστίγια. Αἱ δὲ στοαὶ καὶ ἀπὸ τὰς δύο πλευρὰς ἀντηχοῦσαι θλιβερῶς φαίνονται σὰν νὰ ἐκβάλλουν ἰδικήν των φωνὴν, ἀναστενάζουσαι διὰ τὰ γινόμενα. Τὰ δὲ κλεισμένα γυμνάσια καὶ τὰς ἀφωτίστους νύκτας δὲν μᾶς ἀφήνει ἢ ἀγωνία διὰ τὴν ζωὴν οὕτε νὰ τὰ σκεφθῶμεν. Διότι δὲν εἶναι μικρὸς ὁ κίνδυνος, ἀφοῦ οἱ κρατικοὶ λειτουργοὶ μετεκινήθησαν, νὰ κρημνισθοῦν τὰ πάντα σὰν νὰ ἔπεσαν τὰ θεμέλιά των.

Ποῖος λόγος ἡμπορεῖ πράγματι νὰ περιγράψῃ τὴν δυστυχίαν μας; Μερικοὶ ἔχουν ἔξορισθῆ, μέρος τῆς τοπικῆς βουλῆς, ὅχι τὸ χειρότερον, προτιμήσαντες τὴν ἴσοβιον ἔξορίαν εἰς τὴν Ποδανδόν⁴. "Οταν δὲ λέγω Ποδανδόν, νὰ φαντασθῆς ὅτι ἐννοῶ ἓνα εἶδος λακωνικοῦ Καιάδα⁵ ἢ ἄλλο φυσικὸν βάραθρον τὸ ὄποιον ἔτυχε νὰ ἴδης εἰς ἄλλο σημεῖον τῆς οἰκουμένης, σὰν αὐτὰ ποὺ μερικοὶ χαρακτηρίζουν ἐνστικτωδῶς ὡς Χαρώνεια⁶,

λίχνη εἰς τὰ σύνορα πρὸς τὴν Κιλικίαν ἢ ὅποια περιγράφεται ὡς ἐλεεινὸν χωρίον εἰς τὴν ἐπιστολήν. Βραδύτερον ὡς πρωτεύουσά της ὥρισθησαν τὰ Τύανα.

5. Εἶναι τὸ γνωστὸν βάραθρον εἰς τὸν Ταύγετον.

6. Βάραθρον τοῦ Χάροντος ἢ Χάρωνος, ὑπηρέτου τοῦ θανάτου.

τως ἐπῆλθεν, ἀέρα νοσοποιὸν ἀναπνέοντα. Τοιούτῳ τινὶ ἔοικός νόμισον καὶ τὸ Ποδαρδοῦ κακόν. Τριῶν τοίνυν μοιρῶν, οἱ μὲν φεύγοντιν αὐταῖς γνναιξὶ καὶ ἑστίαις ἀπαναστάντες· οἱ δὲ ἀπάγονται ὥσπερ αἰχμάλωτοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ πόλει ἄριστοι, ἐλεεινὸν φίλοις θέαμα, ἔχθροις δὲ εὐχὴν ἐκπληροῦντες, εἰ δή τις γέγονεν δλως τοσοῦτον ἡμῖν ἐπαρασάμενος. Τοιτάτη δέ που μοῖρα λέλειπται. Οὗτοι δὲ τήν τε ἀπόλειψιν τῶν συνήθων οὐ φέροντες καὶ ἅμα τῆς χρείας ἀτονώτεροι ἀπελεγχόμενοι πρὸς αὐτὸν τὸ ζῆν ἀπειρήκασι. Ταῦτά σε φανερὰ ποιῆσαι πᾶσι παρακαλοῦμεν τῇ σεαυτοῦ φωνῇ καὶ τῇ σεαυτοῦ παρρησίᾳ τῇ δικαίᾳ, ἣν ἔχεις ἀπὸ τοῦ βίου, ἐκεῖνο σαφῶς προειπόντα δτι, ἐὰν μὴ ταχὺ μεταβουλεύσωνται, οὐδ’ ἔξουσιν, εἰς οὓς τήν φιλανθρωπίαν ἐνδείξονται. "Η γὰρ ἐγένουν τι δφελος τοῖς κοινοῖς ἢ τό γε τοῦ Σόλωνος πεποιηκὼς ἔσει, δς τοῖς ἀπολειφθεῖσι τῶν πολιτῶν ἀμύνειν οὐκ ἔχων, τῆς ἀκροπόλεως ἦδη κατεχομένης, τὰ δπλα ἐνδὺς πρὸ τῶν θυρῶν ἐκαθέζετο, εῦδηλος ὥν τῷ σχήματι τοῖς γιωμένοις μὴ συντιθέμενος. Ἐκεῖνο δ’ ἀκριβῶς οἶδα, δτι, καὶ εἴ τις σου νῦν τήν γνώμην μὴ ἀποδέχοιτο, μικρὸν ὕστερον εὖνοίας τε δμοῦ καὶ συνέσεως τήν μεγίστην δόξαν προσθήσει, δταν ἵδη τὰ πράγματα κατὰ τήν πρόρρησιν ἀπαντήσαντα.

7. Η πολιτικὴ τάξις κάθε ἐπαρχιακῆς πρωτευούστης εἰς τήν βυζαντινὴν αὐτοκρατορίαν κατὰ τήν ἐποχὴν ἑκείνην, δπότε αἱ ἐπαρχίαι είχαν τεραστίαν ἔκτασιν, ἀπετελεῖτο δπὸ τοὺς κυβερνήτας, τοὺς ὀνωτέρους κρατικοὺς λειτουργούς, τὰ μέλη τῆς πολυαριθμού βουλῆς κ.λ.π. Τὸ μεγαλύτερον μέρος

διότι ἀποπνέουν νοσογόνον ἀέρα. Κάτι τέτοιο νὰ σκεφθῆς ὅτι εἶναι καὶ τὸ κακὸν τῆς Ποδανδοῦ⁷. Λοιπόν, ἂν διακρίνωμεν τοὺς πολιτικοὺς παράγοντας εἰς τρεῖς μοίρας, ἄλλοι μὲν φεύγουν μόνοι των εἰς ἔξορίαν, ἀπομακρυνόμενοι μὲ τὰς γυναικας καὶ τὰς ἐστίας των, ἄλλοι δὲ ἀπάγονται σὸν αἰχμάλωτοι, οἱ πλεῖστοι τῶν ἀρίστων κατοίκων τῆς πόλεως, ἐλεεινὸν εἰς τοὺς φίλους θέαμα, ίκανοποίησις δὲ τῆς εὐχῆς τῶν ἔχθρῶν, ἐὰν συνέβῃ ποτὲ νὰ μᾶς ἔχουν δώσει τόσον τρομεράν κατάραν· ἡ δὲ τρίτη μοίρα μένει ἐδῶ. Αὔτοὶ δὲ οἱ τελευταῖοι, ἀνίκανοι νὰ ὑπομείνουν τὴν ἐγκατάλειψιν ἀπὸ τοὺς γνωρίμους καὶ συχρόνως ἀνίσχυροι νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς καταστάσεως, ἔχουν ἀπελπισθῆ διὰ τὴν ζωήν των.

Αὐτὰ σὲ παρακαλοῦμεν νὰ καταστήσῃς εἰς ὅλους γνωστὰ μὲ τὴν φωνήν σου καὶ μὲ τὴν δικαίαν παρρησίαν σου, τὴν δποίαν ἔχεις λόγῳ τῆς πολιτείας σου, διακηρύσσων σαφῶς τοῦτο, ὅτι, ἐὰν δὲν ἀλλάξουν τυχόν ἀπόφασιν, δὲν θὰ ἔχουν εἰς ποῖον νὰ δείξουν τὴν φιλανθρωπίαν. Ούτω δέ, ἢ θὰ φέρῃς κάποιον ὅφελος εἰς τὰ κοινὰ ἢ θὰ κάμης ὅ, τι δ Σόλων, ὁ δποῖος, ὅταν κατελήφθη ἢ ἀκρόπολις⁸, μὴ δυνάμενος νὰ ὑπερασπισθῇ τοὺς ἐγκαταλειμένους συμπολίτας, ἐφόρεσε τὴν πανοπλίαν του καὶ ἐκάθισε πρὸ τῆς πύλης, δηλώνων μὲ τὴν συμβολικὴν αὐτὴν ἔμφανσιν ὅτι δὲν ἦτο σύμφωνος μὲ τὰ γινόμενα. Γνωρίζω δὲ μὲ βεβαιότητα ἐκεῖνο, ὅτι καὶ δν κανεὶς δὲν δεχθῆ τὴν γνώμην σου τώρα, ὀλίγον ἀργότερα, ὅταν ἴδῃ τὰ γεγονότα νὰ βαδίζουν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ποὺ θὰ προείπῃς, θὰ σοῦ ἀναγνωρίσῃ τὴν μεγίστην δόξαν δι' ἀγαθοεργίαν καὶ σύνεσιν.

τῆς τάξεως αὐτῆς μετεφέρθη οἰκειοθελῶς ἢ ὑποχρεωτικῶς ἀπὸ τὴν Καισάρειαν εἰς τὴν Ποδανδόν, τὴν πρωτεύουσαν τῆς νέας ἐπαρχίας.

8. Ἀναφορὰ εἰς τὴν κατάληψιν τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου, συγγενοῦς τοῦ Σόλωνος, τὸ 561 π.Χ.

133

337. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΒΑΝΙΩ

Ίδού σοι καὶ ἔτερος ἥκει Καππαδόκης υἱὸς ἐμός καὶ αὐτός πάντας γὰρ ἡμῖν εἰσποιεῖ τὸ σχῆμα τοῦτο ἐνῷ νῦν ἐσμεν. "Ωστε κατά γε τοῦτο ἀδελφὸς ἀν εἴη τοῦ προλαβόντος καὶ τῆς αὐτῆς σπουδῆς ἄξιος ἐμοί τε τῷ πατρὶ καὶ σοὶ τῷ διδασκάλῳ, εἴπερ τι πλέον δλως δυνατὸν ἔχειν τοὺς παρ' ἡμῶν ἐρχομένους. Τοῦτο δὲ λέγω οὐχ ὡς οὐκ ἀν τῆς σῆς λογιότητος πλέον τι τοῖς παλαιοῖς τῶν ἑταίρων χαριζομένης, ἀλλ' ὡς ἀφθόνου πᾶσι τῆς ὠφελείας σου προκειμένης. Ἀρκοῦν δ' ἀν εἴη τῷ νεανίσκῳ πρὸ τῆς ἐκ τοῦ χρόνου πείρας ἐν τοῖς οἰκείοις τετάχθαι· δν ἀποπέμψαιο ἡμῖν ἄξιον τῶν τε ἡμετέρων εὐχῶν καὶ τῆς σαντοῦ δόξης ἥν ἔχεις ἐν τοῖς λόγοις. Ἐπάγεται δὲ καὶ ἡλικιώτην τὴν ἵσην ἔχοντα περὶ τοὺς λόγους σπουδήν, εὐπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ ἡμῖν οἰκεῖον, δν μηδὲν ἔλαττον ἔξειν πιστεύομεν, καὶ πλεῖστον τῶν ἄλλων τοῖς χρήμασιν ἀπολείποιτο.

134

338. ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

Οίδα ὅτι πολλάκις τοῦτο γράψεις, τὸ πίδον σοι καὶ ἔτερος

Ἐπιστολὴ 337. Ἐγράφη καθ' δν χρόνον δ Βασίλειος ἥτο πρεσβύτερος. Συνιστᾷ δύο νεαροὺς Καππαδόκας, ὀποστελλομένους διὰ νὰ φοιτήσουν πλησίον τοῦ Λιβανίου εἰς τὴν Ἀντιόχειαν.

1. «Καὶ ἔτερος ἥκει Καππαδόκης» κατήντησε παροιμιώδης ἔκφρασις ἀπὸ τὴν ἔδω ὑπὸ τοῦ Βασιλείου χρῆσιν.
2. Τοῦτον συνιστοῦσε μὲ δλλην προηγουμένην ἐπιστολήν.
3. 'Ο Βασίλειος θέλει νὰ ὑποδείξῃ μὲ αὐτὰ εἰς τὸν Λιβανίου νὰ μὴ καθορίσῃ ὑψηλὰ δίδακτρα διὰ τὸν δεύτερον αὐτὸν φοιτητήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν

133

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 337
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΙΟΝ

Ίδού καὶ ἔτερος Καππαδόκης¹ σοῦ ἔρχεται, υἱὸς ἴδικός μου καὶ αὐτός διότι τὸ σχῆμα ποὺ φέρομεν τώρα καθιστᾶ παιδιά μας ἔξι υἱοθεσίας ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. "Ωστε κατὰ τοῦτο μὲν θὰ ἥτο ἀδελφὸς τοῦ προηγηθέντος², καὶ ἄξιος τῆς ἴδιας φροντίδος καὶ εἰς ἐμὲ τὸν πατέρα καὶ εἰς σὲ τὸν διδάσκαλον, ἐάν βεβαίως εἴναι δυνατὸν νὰ ἔχουν καθόλου δποιονδήποτε προνόμιον οἱ ἀπὸ ἡμᾶς ἔρχόμενοι αὐτοῦ. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅχι διότι ἔχω τὴν ἴδεαν ὅτι ἡ λογιότης σου δὲν δεικνύει περισσότεραν εὔνοιαν πρὸς τοὺς παλαιούς σου ἑταίρους, ἀλλὰ διότι γνωρίζω ὅτι ἡ βοήθειά σου προσφέρεται ἀφθόνως εἰς ὅλους.

Θὰ ἥτο δὲ ἀρκετὸν διὰ τὸν νεαρόν, πρὶν δοκιμασθῆ διὰ τοῦ χρόνου, νὰ ταχθῇ μεταξὺ τῶν οἰκείων μαθητῶν σου. Ἀσφαλῶς δὲ θὰ τὸν ἀποστείλῃς εἰς ἡμᾶς ἄξιον καὶ τῶν ἴδικῶν μας εὐχῶν καὶ τῆς ἴδικῆς σου φήμης εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ λόγου.

Φέρει δὲ μαζί του καὶ ἔνα συνηλικιώτην, δόποιος ἔχει τὸν ἴδιον ζῆλον διὰ τὴν ρητορείαν, εὔπατρίδην καὶ αὐτὸν καὶ συγγενῆ ἡμῶν. Πιστεύομεν ὅτι θὰ τὸν δεχθῆς μὲ ὅχι ὀλιγωτέραν καλωσύνην, ἔστω καὶ ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς ὑπολείπεται πολὺ τῶν ἀλλων μαθητῶν σου³.

134

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 338
ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Γνωρίζω ὅτι θὰ γράψῃς πολλὰς φορὰς τὴν πρότασιν,

ἐκείνην τὰ διδακτρά εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς ἡσαν ὑπέρογκα, διότι αὗται ἡσαν ἴδιωτικαί.

¹Ἐπιστολὴ 338. Είναι ἀπάντησις τοῦ Λιβανίου πρὸς τὴν προηγουμένην ὑπ' ἀριθμὸν 337 ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου.

ῆκει Καππαδόκης». Πολλοὺς γάρ, οἶμαι, πέμψεις ἀεὶ μὲν καὶ πανταχοῦ τοῖς κατ' ἐμοῦ χρώμενος ἐγκωμίοις, τούτῳ τε αὐτῷ καὶ πατέρας κινῶν καὶ παῖδας. Ἀλλ' ὃ γε ἐγένετο περὶ τὴν ἐπιστολήν σου τὴν καλὴν οὐ καλὸν σιωπῆσαι. Παρεκάθηντό μοι τῶν ἐν ἀρχῇ γεγενημένων ἄλλοι τε οὐκ ὀλίγοι καὶ ὁ πάντα ἀριστος Ἀλύπιος, Ἰεροκλέους ἀνεψιὸς ἐκείνου. Ὡς οὖν ἔδοσαν οἱ φέροντες τὴν ἐπιστολήν, σιγῇ διὰ πάσης ἐλθών, «νενικήμεθα», ἔφην μειδιῶν ἄμα καὶ χαίρων. «Καὶ τίνα σὺ νενίκησαι νίκην», ἤροντο, «καὶ πῶς οὐκ ἀλγεῖς νενικημένος»; «Ἐν κάλλει μέν», ἔφη, «ἐπιστολῶν νενίκημαι, Βασίλειος δὲ κεκράτηκε. Φίλος δὲ ὁ ἀνὴρ καὶ διὰ τοῦτο εὑφραίνομαι». Ταῦτα εἰπόντος ἐμοῦ παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἡβουλήθησαν τῶν γραμμάτων τὴν νίκην. Καὶ ἀνεγίνωσκε μὲν ὁ Ἀλύπιος, ἥκουνον δὲ οἱ παρόντες, ψῆφος δὲ ἡνέχθην μηδέν με ἐψεῦσθαι. Καὶ τὰ γράμματα ἔχων δὲ ἀναγνοὺς ἐξῆγει δείξων, οἶμαι, καὶ ἄλλοις καὶ μόλις ἀπέδωκε. Γράφε τοίνυν παραπλήσια καὶ νίκα· τουτὶ γάρ ἐστιν ἐμὲ νικᾶν. Καλῶς δὲ κάκεῖνο εἰκάζεις ὡς οὐ χρήμασι μετρεῖται τὰ παρ' ἡμῶν, ἀλλ' ἀρκεῖ τῷ μὴ δυναμένῳ δοῦναι τὸ βουληθῆναι λαβεῖν. Κἀν γὰρ αἴσθωματι τινὰ ἐν πενίᾳ λόγων ἐρῶντα, πρὸ τῶν πλούτοντων οὗτος. Καίτοι οὐ τοιούτων πεπειράμεθα διδασκάλων, ἀλλ' οὐδὲν κωλύει ταύτῃ γε εἶναι βελτίονας. Μηδεὶς οὖν πένης δικνείτω δεῦρο βαδίζειν, εἰ δὲ ἐκεῖνο κέκτηται μόνον, τὸ ἐπίστασθαι πονεῖν.

«ίδού σοι καὶ ἔτερος ἥκει Καππαδόκης». Διότι, νομίζω, θὰ στείλης πολλούς, ἀφοῦ πλέκεις διαρκῶς ἐγκώμια ἐναντίον μου, μὲ τὰ δποῖα ξεσηκώνεις πατέρας καὶ παιδιά.

Πάντως δὲν είναι σωστὸν ν' ἀποσιωπήσω τί συνέβη μὲ τὴν καλὴν ἐπιστολὴν σου. Ἐκάθηντο πλησίον ἀρκετοὶ ἀπὸ τοὺς λαβόντας πολιτικὰ ἀξιώματα, μαζὶ δὲ μὲ αὐτοὺς ὁ καθ' ὅλα ἄριστος Ἀλύπιος, ἀνεψιὸς ἐκείνου τοῦ περιφήμου Ἱεροκλέους. Μόλις λοιπὸν μοῦ ἔδωσαν τὴν ἐπιστολὴν οἱ κομισταί, ἀφοῦ τὴν ἀνέγνωσα δλόκληρον σιωπηλῶς, εἶπα, «ἐνικήθημεν», χαμογελῶν καὶ χαίρων συγχρόνως. Ἡρώτησαν, «τί εἴδους ἤτταν ὑπέστης; καὶ πῶς δὲν στενοχωρεῖσαι, ἀφοῦ είσαι νικημένος;». Ἀπήντησα· «εἰς κάλλος ἐπιστολῶν ἔχω νικηθῆ, ἔχει δὲ νικήσει ὁ Βασίλειος. Είναι δὲ φίλος ὁ ἀνθρωπός καὶ διὰ τοῦτο εὐφραίνομαι». Ἀφοῦ δὲ εἶπα ταῦτα, ἤθέλησαν νὰ διαπιστώσουν τὴν νίκην ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ γράμμα. Καὶ τὸ ἀνέγνωσε μὲν ὁ Ἀλύπιος, τὸ ἥκουαν δὲ οἱ παρόντες, ἡ δὲ ψῆφος ποὺ ἐδόθη ἥτο δτὶ δὲν εἶχα καθόλου ψευσθῆ. Καὶ δ ἀναγνώσας ἔξηλθε κρατῶν τὸ γράμμα διὰ νὰ τὸ δείξῃ, νομίζω, καὶ εἰς ἄλλους, καὶ μοῦ τὸ ἐπέστρεψε μὲ δυσκολίαν. Γράφε λοιπὸν παρόμοια, καὶ νίκα· διότι τοῦτο σημαίνει δτὶ νικῶ ἔγώ.

Καλῶς δὲ εἰκάζεις καὶ ἔκεινο, δτὶ αἱ διδασκαλικαὶ ὑπηρεσίαι μου δὲν μετροῦνται μὲ χρήματα, ἀλλ' ἔκεινος ποὺ δὲν ἥμπορεῖ νὰ δώσῃ ἀρκεῖ νὰ θέλῃ νὰ λάβῃ. Διότι δσάκις ἀντιλαμβάνομαι κάποιον πτωχὸν νὰ ἔχῃ τὸν ἔρωτα τῆς μαθήσεως, αὐτὸν τὸν τοποθετῶ πρὶν ἀπὸ τοὺς πλουσίους. "Αν καὶ ἥμεῖς δὲν ἐπετύχαμεν τοιούτους διδασκάλους, τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ εἰμεθα καλύτερα ἀπὸ ἔκεινους, τούλάχιστον ὡς πρὸς τὸ σημεῖον τοῦτο. Κανεὶς πτωχὸς λοιπὸν δς μὴ διστάσῃ νὰ βαδίσῃ πρὸς τὰ ἔδῶ, ἐὰν ἔχῃ ἔκεινο τὸ μοναδικὸν προσόν, τὸ νὰ γνωρίζῃ νὰ κοπιάζῃ.

339. ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΛΙΒΑΝΙΩΝ

Τί οὐκ ἀν εἴποι σοφιστής ἀνήρ, καὶ σοφιστής τοιοῦτος, ὃς γε ἴδιον εἶναι τῆς τέχνης δμολογεῖται καὶ τὰ μεγάλα μικρὰ ποιεῖν, ὅπότε βούλεται, καὶ τοῖς μικροῖς περιτιθέναι μέγεθος; Ὁποῖον δή τι καὶ περὶ ἡμᾶς ἐπεδείξω. Τὴν γὰρ ἐπιστολὴν ἐκείνην τὴν δυπῶσαν, ὡς ἀν ὑμεῖς οἱ περὶ τοὺς λόγους τρυφῶντες εἴποιτε, οὐδὲν οὖσαν τῆς ἐν ταῖς χερσὶ σου ταύτης ἀνεκτοτέραν, τοσοῦτον ἥρας τῷ λόγῳ ὡς ἡττηθῆναι δῆθεν αὐτῆς καὶ ἡμῖν τῶν πρωτείων τοῦ γράφειν παραχωρεῖν, δμοιον ποιῶν ταῖς τῶν πατέρων παιδιαῖς, δταν ταῖς παρ' ἑαυτῶν νίκαις παρέχωσι τοῖς παισὶν ἐναβρύνεσθαι, οὕτε ἑαυτούς τι ζημιοῦντες καὶ τῶν παίδων τρέφοντες τὸ φιλότιμον. Τῷ δόντι δὲ καὶ ἀμύθητον δσην ἥδονὴν εἰχεν δ λόγος ἐν τῇ πρὸς ἡμᾶς παιδιᾳ, οἷον Πολυδάμαντός τιος ἦ Μίλωνος παγκρατίου ἦ πάλης ἀγωνίαν παραιτουμένου τὴν πρὸς ἐμὲ αὐτόν πολλὰ γὰρ περισκεψάμενος οὐδὲν εὔσθενείας ὑπόδειγμα, ὡστε τοὺς τὰς ὑπερβολὰς τῶν λόγων ἐπιζητοῦντας ἐνταῦθα σε μᾶλλον ἄγασθαι τῆς δυνάμεως, οὕτω δυνηθέντα ταῖς παιδιαῖς πρὸς ἡμᾶς καταβῆναι, ἦ εἰ τὸν βάρβαρον ἥγεις ὑπὲρ τὸν "Αθω πλέοντα. Ἀλλ' ὑμεῖς μέν, ὡς θαυμάσιε, Μω-

*Ἐπιστολὴ 339. Νέα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Λιβανίον, ἀνταπαντητικὴ εἰς τὴν ἐπιστολὴν 338 (τοῦ Λιβανίου) καὶ συστατική.

1. Ὁ Βασίλειος ὑπαινίσσεται τὴν ἀσθενικήν του κρᾶσιν, ἢ δποία θὰ καθιστοῦντε γελοίαν τὴν ἐνδεχομένην ἀποχώρησιν τῶν διασήμων δλυμπιονικῶν καὶ πυθιονικῶν Πολυδάμαντος καὶ Μίλωνος ἐνώπιόν του.

2. Ὁ Βασίλειος θέλει νὰ εἴπῃ δτι περισσότερον θαυμάζεται δ Λιβανίος ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὑπερβολικὸν του ίσχυρισμόν, δτι αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου εἶναι ἀνώτεραι τῶν ἴδικῶν του, παρ' δσον ἔὰν ξφερε τὸν Ξέρξην νὰ πλέῃ μὲ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 339
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΙΒΑΝΙΟΝ

Τί δὲν θὰ ἔλεγεν ἔνας σοφιστής, καὶ μάλιστα σοφιστής τοιαύτης ἀξίας, που ἡ τέχνη του κατὰ κοινὴν δύμολογίαν ἔχει τὴν ἴδιότητα καὶ τὰ μεγάλα νὰ τὰ κάμη μικρά, ὅταν θέλῃ, καὶ τὰ μικρά νὰ τὰ μεγαλοποιῇ; Αὐτὸς ἀκριβῶς ἔδειξες καὶ εἰς τὴν περίπτωσίν μου. Διότι ἔκείνην τὴν ρυπαράν ἐπιστολήν μου, δῆπος θὰ ἔλεγατε σεῖς οἱ διατρίβοντες εἰς τὸν πλοῦτον τῆς ρητορείας, ἡ δόποια δὲν ἦτο κατὰ τίποτε περισσότερον ὑποφερτὴ ἀπὸ τὴν παροῦσαν που κρατεῖς εἰς χεῖράς σου, τόσον ἔξυψωσες μὲ τὸν λόγον, ὥστε νὰ ἔχῃς δῆθεν νικηθῆ ἀπὸ αὐτὴν καὶ νὰ παραχωρῇς εἰς ἡμᾶς τὰ πρωτεῖα τῆς συγγραφῆς. Κάμεις κάτι παρόμοιον μὲ τὰ παιγνίδια τῶν πατέρων, ὅταν ἀφήνουν τὰ παιδιά των νὰ ὑπερηφανεύωνται διὰ τὰς νίκας που τοὺς διευκολύνουν νὰ κερδίσουν εἰς βάρος των κολλιεργοῦντες τὴν φιλοτιμίαν τῶν παιδιῶν, χωρὶς αὐτοὶ νὰ ζημιώνωνται εἰς τίποτε.

Πράγματι δὲ ὁ λόγος που ἔχρησιμοποιήσατε εἰς τὸ παιγνίδι μὲ ἡμᾶς εἶχε μίαν ἀπερίγραπτον ἥδονήν. Ἡτο σὰν νὰ ἔγκατέλειπεν ἄγωνα πάλης ἢ παγκρατίου μὲ ἔμε ἔνας Πολυδάμας ἢ ἔνας Μίλων¹. Διότι, ἀφοῦ ἔξήτασα μὲ πολλὴν προσοχὴν τὰς ἐπιστολάς σου, δὲν ηὔρα κανένα δεῖγμα ἀσθενείας εἰς αὐτάς. Ὡστε ἔκεινοι ποὺ ζητοῦν ὑπερβολὰς τῶν λόγων σὲ θαυμάζουν δι’ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν δύναμιν, ὅτι δηλαδὴ μὲ τὰ παιγνίδια ἥδυνθης νὰ κατεβῆς εἰς τὸ ἴδικόν μας ἐπίπεδον περισσότερον ἀπὸ δύον ἀνεβίβαζες τὸν βάρβαρον νὰ πλέῃ ἐπάνω εἰς τὸν "Αθωνα"².

'Αλλ' ἡμεῖς μέν, δὲ θαυμάσιε, συναναστρεφόμεθα μὲ τὸν Μω-

τὸν στόλον τὴν κορυφὴν τοῦ "Αθωνος" (ἐνῷ αὐτὸς ἐπλευσε διὰ τῆς διανοιγείσης διώρυγος).

σεῖ καὶ Ἡλίᾳ καὶ τοῖς οὖτω μακαρίοις ἀνδράσι σύνεσμεν ἐκ τῆς βαρβάρου φωνῆς διαλεγομένοις ἡμῖν τὰ ἑαυτῶν, καὶ τὰ παρ' ἐκείνων φθεγγόμεθα, νοῦν μὲν ἀληθῆ, λέξιν δὲ ἀμαθῆ, ὡς αὐτὰ ταῦτα δηλοῖ. Εἰ γάρ τι καὶ ἡμεν παρ' ὑμῶν διδαχθέντες, ύπο τοῦ χρόνου ἐπελαθόμεθα. Αὐτὸς δὲ ἐπίστελλε ἡμῖν ἄλλας ύποθέσεις ἐπιστολῶν ποιούμενος, αἱ καὶ σὲ δείξουσι καὶ ἡμᾶς οὐκ ἐλέγξουσι. Τὸν υἱὸν Ἀννσίου ἥδη σοι προσήγαγον ὡς ἐμαυτοῦ υἱόν. Εἰ δὲ ἐμός ἐστι παῖς, τοῦ πατρός ἐστι τὸ παιδίον, πένης ἐκ πένητος. Γνώριμον δὲ τὸ λεγόμενον ἀνδρὶ σοφῷ καὶ σοφιστῇ.

136

340. ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ

Εἰ πάνυ πολὺν χρόνον ἐσκόπεις πῶς ἀν ἀριστα συνείποις τοῖς περὶ τῶν σῶν γραμμάτων ἡμετέροις γράμμασιν, οὐκ ἀμεινον τοῦτό μοι ποιῆσαι ἐδόκεις ἢ τοιαῦτα γράφων δποῖα νῦν ἔγραψας. Καλεῖς γάρ με σοφιστήν, τοῦ τοιούτου δὲ εἶναι φῆσ τὸ δύνασθαι τὰ μικρὰ μεγάλα ποιεῖν, τὰ δ' αὐτοὶ μεγάλα μικρά. Καὶ δὴ τὴν ἐμὴν ἐπιστολὴν βεβουλῆσθαι φῆσ δεῖξαι τὴν σὴν καλὴν οὐκ οὖσαν καλήν, εἶναι τε οὐδὲν ἡς νῦν ἔπεμψας βελτίω, δλως τε οὐδεμίαν εἶναι παρὰ σοὶ λόγων δύναμιν, τῶν μὲν νῦν δητῶν ἐν

3. Ἐννοεῖ δτι ὁ «σοφὸς καὶ σοφιστὴς» Λιβανίος θὰ δρίσῃ ἐλάχιστα διδακτρα διὰ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀννσίου, τὸν πένητα, ἢ θὰ τὸν δεχθῇ ἐντελῶς δωρεάν. Ο Ἀνύσιος ἵσως εἶναι δ πατήρ τοῦ μαθητοῦ, δ δποῖος ἀναφέρεται

υσῆν καὶ τὸν Ἡλίαν καὶ ἄλλους παρομοίους μακαρίους ἀνδρας, οἱ δόποιοι ἀνακοινώνουν εἰς ἡμᾶς τὰς σκέψεις των μὲ τὴν βάρβαρον φωνὴν καὶ ἐκφέρομεν ἐκεῖνα τὰ δόποια λαμβάνομεν ἀπὸ αὐτούς, κατὰ μὲν τὴν ἔννοιαν ἀληθινά, κατὰ δὲ τὴν λογοτεχνικὴν μορφὴν ἀμαθῆ, ὅπως ἀποδεικνύει καὶ τὸ παρόν γράμμα. Διότι, καὶ διν εἴχαμεν μάθει κάτι ἀπὸ σᾶς, τὸ ἔξεχάσαμεν μὲ τὴν παρέλευσιν τοῦ χρόνου.

Σὺ δὲ γράφε εἰς ἡμᾶς λαμβάνων ἄλλα θέματα διὰ τὰς ἐπιστολάς σου, τὰ δόποια καὶ σὲ θὰ ἐπιδείξουν καὶ ἡμᾶς δὲν θὰ ἐκθέσουν.

Τὸν υἱὸν τοῦ Ἀγνούσίου σοῦ συνέστησα ἥδη ὡς ἴδικόν μου υἱόν. Ἐὰν δὲ εἴναι ἴδικόν μου παιδί, εἴναι παιδί τοῦ πατρός, πένης ἐκ πένητος. Καὶ ὅτι λέγω εἴναι ἀντιληπτὸν ἀπὸ ἀνδρα σοφὸν καὶ σοφιστήν³.

136

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 340 ΛΙΒΑΝΙΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

Ἐὰν ἐσκέπτεσο πάρα πολὺν χρόνον πῶς ν' ἀπαντήσῃς εἰς τὸ περὶ τοῦ γράμματός σου γράμμα μου, δὲν νομίζω ὅτι θὰ ἡδύνασθο νὰ τὸ κάμης καλύτερα ἀπὸ ὅσον τὸ ἔκαμες τώρα, γράφων τοιαῦτα πράγματα, ὅσα ἔγραψες τώρα. Διότι μὲ δύνομάζεις σοφιστήν, λέγεις δὲ ὅτι προσδόν τοῦ τοιούτου ἀνθρώπου εἴναι νὰ δύναται νὰ μεγαλοποιῇ τὰ μικρὰ καὶ νὰ μικροποιῇ τὰ μεγάλα. Λέγεις δὲ χαρακτηριστικῶς ὅτι ἡ ἐπιστολή μου ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ δείξῃ τὴν ἴδικήν σου ὡς καλήν, ἐνῷ δὲν ἦτο καλή, ὅτι δὲν εἴναι κατὰ τίποτε καλυτέρα αὐτῆς τὴν

εἰς τὸ τέλος τῆς ἐπιστολῆς 337. Ὅπαινίσσεται δὲ Βασίλειος καὶ τὴν ἴδικήν του πτωχείαν.

³Ἐπιστολὴ 340. Συνέχισις τῆς ἴδιας ἀλληλογραφίας, ἀπάντησις τοῦ Λιβανίου εἰς τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 339 ἐπιστολὴν τοῦ Βασιλείου.

χερσὶ βιβλίων τοῦτο οὐ ποιούντων, ὡν δὲ εἶχες πρότερον λόγων ἔξεργονηκότων. Καὶ ταῦτα πείθειν ἐπιχειρῶν οὕτω καλὴν καὶ ταύτην ἦν λέγεις κακῶς εἰργάσω τὴν ἐπιστολήν, ὥσθ' οἱ παρόντες ἡμῖν οὐκ εἰχον μὴ πηδᾶν ἀναγινωσκομένης. Ἐθαύμασα οὖν ὅτι ταύτη τὴν προτέραν καθελεῖν ἐπιχειρήσας τῷ φάναι ταύτη τὴν προτέραν ἐοικέναι ταύτη τὴν προτέραν ἐκδσμησας. Ἐχρῆν δὲ ἄρα τὸν τοῦτο βουλόμενον χείρονα ποιῆσαι ταύτην ἐπὶ διαβολῆς τῆς πρόσθεν. Ἀλλ' οὐκ ἦν, οἶμαι, σὸν ἀδικῆσαι τὴν ἀλήθειαν. Ἡδίκητο δ' ἀν γράφοντος ἔξεπίτηδες φαυλότερα καὶ οὐ χρωμένον τοῖς οὖσι. Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν ἀν εἴη τὸ μήτε ψέγειν ἀ δίκαιον ἐπαινεῖν, ἵνα μή σε τὸ πρᾶγμα φέρον εἰς σοφιστὰς ἐμβάλῃ πειρώμενον ταπεινὰ τὰ μεγάλα ποιεῖν. Βιβλίων μὲν οὖν ὡν φῆς εἶναι χείρω μὲν τὴν λέξιν, ἀ μείνω δὲ τὴν διάνοιαν, ἔχον καὶ οὐδεὶς κωλύει. Τῶν δὲ ἡμετέρων μὲν ἀεί, σῶν δὲ πρότερον, αἱ δίζαι μένονσί τε καὶ μενοῦσιν ἕως ἀν ἦς, καὶ οὐδεὶς μήποτε αὐτὰς ἐκτέμοι χρόνος, οὐδὲ ἀν ἥκιστα ἄρδης.

ὅποίαν ἔστειλες τώρα καὶ δτὶ δὲν ὑπάρχει εἰς σὲ καμμία δύναμις λόγων, διότι τὰ μὲν βιβλία ποὺ ἔχεις τώρα εἰς χεῖράς σου δὲν προσφέρουν τοιαύτην ἱκανότητα, δσῃ δὲ εἶχες προηγουμένως ἔξηφανίσθη. Καὶ μάλιστα, ἐπιχειρῶν νὰ πείσῃς ἡμᾶς δτὶ καὶ τὴν παροῦσαν ἐπιστολήν σου, περὶ τῆς ὅποιας δμιλεῖς ὑποτιμητικῶς, τὴν συνέταξες τόσον ὥραίαν, ὥστε οἱ παρόντες μαζί μας δὲν ἡδύναντο νὰ μὴ ἀναπτηδοῦν δταν ἀνεγινώσκετο. Ἐθαύμασα λοιπὸν δτὶ, ἐνῷ ἐπεχείρησες μὲ αὐτὴν νὰ καθαιρέσῃς τὴν προηγουμένην, λέγων δτὶ ἔκείνη δμοιάζει μὲ αὐτὴν, ἔστηριξες μὲ αὐτὴν τὴν προηγουμένην.

Ἐπομένως ἔκείνος ποὺ ἤθελε κάτι τέτοιον ἔπρεπε νὰ συνθέσῃ αὐτὴν χειροτέραν, διὰ νὰ ὑποβιβάσῃ τὴν ἀξίαν τῆς προηγουμένης. Ἀλλὰ νομίζω δτὶ δὲν είναι ταιριαστὸν εἰς τὸν χαρακτῆρά σου ν' ἀδικήσῃς τὴν ἀλήθειαν. Θὰ εἴχε δὲ ἀδικηθῆ, ἀν ἔγραφες ἐξ ἐπίτηδες χειρότερα καὶ δὲν ἔχρησιμοποιοῦσες τὰς πραγματικὰς δυνάμεις σου. Εἰς τὸν τοιοῦτον λοιπὸν ἄνδρα θὰ ἔταιριαζεν ἐπίσης τὸ νὰ μὴ ψέγη ὅσα είναι δίκαιον νὰ ἔπαινῃ, διὰ νὰ μὴ σὲ μεταφέρῃ εἰς τὰς τάξεις τῶν σοφιστῶν αὐτὴν ἔνέργεια προσπαθοῦντα νὰ παραστήσῃς ταπεινὰ τὰ μεγάλα.

Λοιπὸν βιβλία, τὰ ὅποια ὅπως λέγεις ἔχουν χειρότερον μὲν τὸ ὕφος καλύτερον δὲ τὸ νόημα, ἔχε, καὶ κανεὶς δὲν σὲ ἐμπιοδίζει. Ἀλλὰ τῆς παιδείας ἡ ὅποια ἦτο ἀνέκαθεν ἴδική μου, καὶ ἴδική σου κάποτε, αἱ ρίζαι μένουν καὶ θὰ μένουν ἔως δτου ὑπάρχεις καὶ κανεὶς χρόνος δὲν θὰ ἡδύνατο νὰ τὰς ἀποσπάσῃ, ἀκόμη καὶ ἀν ἐλάχιστα τὰς ποτίζῃς.

ΙΔ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΠΡΟΣ ΔΙΑΦΟΡΟΥΣ ΦΙΛΟΥΣ

Πρέπει νὰ ἥσαν πολυάριθμοι αἱ πρὸς φίλους ἐπιστολαὶ τοῦ Βασιλείου, δεδομένου δτὶ οὗτος ἐτιμοῦσε τὴν φιλίαν ὡς ἔνα ἀπὸ τὰ ἀποτελεσματικώτερα μέσα ψυχικῆς καὶ κοινωνικῆς καλλιεργείας. "Οσαι σώζονται ἔως σήμερα εἰναι γεμᾶται τρυφερότητα, ἀγάπην, εὐφυολογίαν, καὶ ἀποτελοῦν θαυμάσια προϊόντα τοῦ χριστιανικοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

Ἐλναι περιττὸν ἵσως νὰ σημειωθῇ δτὶ πρὸς φίλους ἀπευθύνονται καὶ πάρα πολλαὶ ἀπὸ τὰς δημοσιευθείσας εἰς προηγουμένας σελίδας ἐπιστολὰς τοῦ Βασιλείου, καὶ μάλιστα πρὸς τοὺς στενοτάτους τῶν φίλων. Ἐδῶ περιλαμβάνονται δσαι δὲν εὔρισκαν χῶρον ἔκει.

Μερικαὶ ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ὁλύμπιον, πλούσιον εὐσεβῆ καὶ φιλάνθρωπον Νεοκαισαρέα, δ ὅποῖος ἐπανειλημμένως εἶχε συμπαρασταθῆ εἰς τὸν Βασίλειον καὶ τοῦ ἐπεδείκνυε τὴν ἀγάπην του μ' εὐγενεῖς χειρονομίας. Κάποτε τοῦ ἕστειλεν, εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου, ὡρισμένα δῶρα, γλυκίσματα ἵσως καὶ ἄλλα τρόφιμα. Καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπαντᾷ παίζων μὲν ἔξαιρετικὴν τέχνην· «τί κάνεις, θαυμάσιε φίλε, ποὺ μοῦ διώχνεις τὴν συγκάτοικόν μου πτωχείαν;» (ἐπιστολὴ 4).

Φαίνεται δμως δτὶ δ Ὁλύμπιος, ἀπησχολημένος μὲ τὰς ἐργασίας εἰς τὸ ἀγρόκτημά του, ἵσως δὲ καὶ διστάζων νὰ γράφῃ πρὸς ἔνα λόγιον, δπως δ Βασίλειος, δὲν ἥτο τακτικὸς εἰς τὴν ἀλληλογραφίαν του. Εἰς μίαν περίστασιν, ἐποχὴν χειμῶνος, δ Βασίλειος τοῦ ὑπενθυμίζει δτὶ τοῦ χειμῶνος, κατὰ τὸν ὅποιον αἱ ἄλλαι ἀσχολίαι εἰναι πολὺ περιωρισμέναι, καρπὸι εἰναι οἱ λόγοι· ἐπομένως ἔχει καὶ αὐτὸς καιρὸν καὶ χρέος νὰ τοῦ γράφῃ (ἐπιστολὴ 13).

’Αλλὰ τὰ γράμματα τοῦ ’Ολυμπίου ἦσαν πάλιν πολὺ σύντομα καὶ δύσον ἐπροχωροῦσεν ὁ καιρὸς ἐγίνοντο συντομώτερα, ἵνας δτού διεκόπησαν. Τότε ὁ Βασίλειος τοῦ ἔγραψεν δτι φυσικὰ προτιμᾶτὰ λακωνικά του γράμματα, ἀπὸ τὴν σιωπήν του (ἐπιστολὴ 12). Πολὺ μεταγενεστέρα εἶναι ἡ ὑπὸ ἀριθμὸν 211 ἐπιστολή.

Μὲ τὸν Ἀντίπατρον, διοικητὴν τῆς Καππαδοκίας, ὁ Βασίλειος εἶχε στενὸν δεσμόν, ὅπως φανερώνει ἡ παρατιθεμένη ἀλληλογραφία των. “Οταν κάποτε ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἐπληροφορήθη δτι ὁ διοικητής, ποὺ ὅπως φαίνεται ἥτο ἐπίσης ἀδυνάτου κράσεως, δπως καὶ ὁ Ἰδιος, ἐθεράπευσε τὴν ἀνορεξίαν του τρώγων κράμβην, δηλαδὴ λάχανο τουρσί, τοῦ ἔγραψεν δτι, παρὰ τὸν ἴσχυρισμὸν τῆς παροιμίας δτι «δύο φορὲς κραμβολάχανο σημαίνει θάνατον», θ’ ἀρχίσῃ νὰ τρώγῃ καὶ αὐτὸς τὸ Ἰδιον, ἀφοῦ αὐτὸ δθεράπευσε τὸν ἀρχοντα. Καὶ ὁ Ἀντίπατρος τοῦ ἀπήντησε νὰ μὴ διστάζῃ νὰ τρώγῃ τὸ ἀδίκως λοιδορούμενον λαχανικὸν (ἐπιστολαὶ 186, 187). Εἰς τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν (137) παρακαλεῖ τὸν Ἀντίπατρον νὰ ἔξυπηρετήσῃ τὴν προστατευομένην του Παλλαδίαν.

Μὲ τὸν ἀρχίατρον Εὔσταθιον πρέπει νὰ εἶχε συχνὴν ἀλληλογραφίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς στενοχωρίας τοῦ Βασιλείου ἀπὸ τὰς ἐναντίον του ἐνεργείας τοῦ Εὔσταθίου Σεβαστείας ὁ ἀρχίατρος τοῦ συνέστησε νὰ ἐφαρμόσῃ ἰατρικὴν μέθοδον· ν’ ἀποκόψῃ τὸ σάπιον μέλος μὲ ἐγχειρίδιον. Καὶ ὁ Βασίλειος τοῦ ἀπήντησεν εἰς αὐτὸ δτι ἡ ἰατρικὴ συμβουλὴ ἐπῆγε χαμένη, ἀφοῦ ὁ Σεβαστείας ἀπέκοψε μόνος του ἑαυτόν, ἀπεκόπη δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας (ἐπιστολὴ 151).

Εἰς τὸν ἄλλον ἀρχίατρον, τὸν Μελέτιον, περιγράφει μὲ μελανὰ χρώματα τὴν βαρυτάτην ἀσθένειάν του κατὰ τὸν Ἰανουάριον τοῦ 375 (ἐπιστολὴ 193). Καὶ τοῦ ὑπόσχεται δτι, ἀν ἐπιζήσῃ, θὰ τὸν ἐπισκεφθῇ εἰς τὴν ἀπομακρυσμένην διαμονήν του, διὰ ν’ ἀγκαλιάσῃ τὸ ἀγαπημένον του πρόσωπον. Εἰς τὴν ἰδίαν ἀσθένειαν ἀναφέρεται καὶ ἡ ἐπιστολὴ πρὸς Ζωίλον (ἐπιστολὴ 194).

Γεμᾶται χάριν εἶναι μία σειρὰ ἀπὸ συντόμους ἐπιστολάς ποὺ ἔχουν μορφὴν μικρῶν σημειωμάτων. ‘Ο Φαλέριος τοῦ εἶχε στείλει ψάρια ἀπὸ τὸν ποταμόν, καὶ αὐτὸς τὰ ἀπήλαυσε μὲ εὔχα-

ρίστησιν· ἀλλὰ τοῦ παρατηρεῖ δτι προτιμᾶς τὰ γράμματά του ἀπὸ τὰ δῶρά του· λοιπόν, λέγει, «ἐπίστελλε μᾶλλον ἢ ἀπόστελλε» (ἐπιστολὴ 329).

‘Η πρὸς τὸν πρώην ὅπατον Βίκτωρα ἐπιστολὴ εἶναι εὐχαριστήριος διὰ τὸ δτι τὸν ἐνθυμεῖται ἀκόμη καὶ τοῦ γράφει (ἐπιστολὴ 153), αἱ δὲ δύο προτελευταῖαι δεικνύουν τὸν διακαῆ πόθον τοῦ Βασιλείου νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ φίλους καὶ γνωρίμους ἀδιακόπως, καὶ τὴν στενοχωρίαν του, δταν αὐτοὶ σιωποῦν (ἐπιστολαὶ 330, 332).

‘Ο Ἰουλιανός, πρὸς τὸν ὁποῖον ἀπευθύνεται ἡ ἐπιστολὴ 293, εἶναι ὅλως ἄγνωστος.

4. ΟΛΥΜΠΙΩ

Oīa ποιεῖς, ὡς θαυμάσιε, τὴν φίλην ἡμῖν πενίαν καὶ φιλοσοφίας τροφὸν τῆς ἐσχατιᾶς ἀπελαύνων; Oīmai γὰρ ἄν σε καὶ ἐξούλης γραφὴν ὑπ' αὐτῆς φεύγειν, εἴ τις αὐτῇ προσγένετο λόγος, δτι τούτῳ μὲν συνοικεῖν εἰλόμην ἐγώ, νῦν μὲν τὸν Ζήνωνα ἐπαινοῦντι, δς ναναγίω πάντα ἀποβαλὼν οὐδὲν ἀγενὲς ἐφθέγξατο, ἀλλ ἈΕῦγε, εἶπεν, ὡς Τύχη, συνελαύνεις ἡμᾶς εἰς τὸ τριβώνιον· νῦν δὲ τὸν Κλεάνθη, μισθῷ ὕδωρ τοῦ φρέατος ἀπαντλοῦντα, δθεν αὐτός τε διέξη καὶ τοῖς διδασκάλοις μισθοὺς ὑπετέλει. Τὸν δὲ Διογένη οὐδὲ ἐπαύσατο ποτε θαυμάζων, τοῖς παρὰ τῆς φύσεως μόνοις ἀρκεῖσθαι φιλοτιμούμενον, ὃς καὶ τὸ κισσούβιον ἀπορρῖψαι, ἐπειδήπερ παρὰ παιδὸς ἐδιδάχθη κοίλαις ταῖς χερσὶν ἐγκύπτων πίνειν. Ταῦτα ἄν σοι καὶ τὰ τοιαῦτα ἡ σύνοικος ἡμῖν πενία μέμφαιτο, ταῖς μεγαλοδωρεαῖς ἐξοικισθεῖσα νῦν, προσθείη

'Επιστολὴ 4. 'Απὸ τὴν ἐποχὴν τῆς μονάσεως εἰς τὸν Πόντον. 'Ο Ολύμπιος ἦτο ἔνας δπὸ τοὺς πλουσίους κατοίκους τῆς Καισαρείας, εὔσεβὴς καὶ φιλάνθρωπος, δπως ἐλέχθη εἰς τὰ εἰσαγωγικά. "Ὑπεστήριξε τὸν Βασίλειον ἐπανειλημμένως εἰς τὰς δυσκόλους στιγμὰς τῆς σταδιοδρομίας του. Τώρα δ Βασίλειος, τὸ 360 ἢ 361, μονάζει εἰς τὸν Πόντον καὶ φυσικὰ ζῆι πτωχικά, ἀφοῦ ἔχει διαθέσει τὴν πατρικὴν περιουσίαν, εἰς φιλανθρωπικὸν σκοπούς. 'Ο φίλος του τοῦ στέλλει δπὸ τὴν πόλιν τρόφιμα, ίσως καὶ ὅλα πράγματα, αὐτὸς δὲ τοῦ ἀπαντᾷ δτι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν κάμνει ἔξωσιν τῆς συγκατοίκου του πτωχείας.

1. Τρίβων ἢ τριβώνιον ἦτο τὸ εἰδικὸν ἔνδυμα τῶν φιλοσόφων καὶ διδασκάλων.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 4
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

Τί σκοπὸν ἔχεις, θαυμάσιε κύριε, ποὺ ἀπομακρύνεις ἀπὸ τὸ καταφύγιόν μου τὴν φίλην μου πτωχείαν, τὴν τροφὸν τῆς φιλοσοφίας; Νομίζω δtti, ὃν αὐτὴ εἶχε τὸ χάρισμα τοῦ λόγου, θὰ σὲ ἐμήνυε διὰ βιαίαν ἔξωσιν, λέγουσα δtti «ἔγὼ ἐδιάλεξα νὰ συγκατοικήσω μὲ τὸν Βασίλειον, διότι αὐτὸς ἐπαινεῖ ἄλλοτε μὲν τὸν Ζήνωνα, ὃ δποῖος ἐνῷ ἔχασε τὰ πάντα εἰς ναυάγιον, δὲν ἔξεφερε κανένα λόγον ἀγενῆ, ἀλλ’ εἶπεν· “εὔγε, ὡς τύχη, ποὺ μᾶς ὀδηγεῖς εἰς τὸ φιλοσοφικὸν τριβώνιον”¹, ἄλλοτε δὲ τὸν Κλεάνθην, ὃ δποῖος ἀντλοῦσε μὲν ἡμερομίσθιον νερὸ δπὸ τὸ πηγάδι, διὰ νὰ ζῆ δ ἴδιος καὶ διὰ νὰ δίδῃ εἰς τοὺς διδασκάλους τὰ δίδακτρα². Τὸν δὲ Διογένην ποτὲ δὲν ἔπαυσε νὰ τὸν θαυμάζῃ, ποὺ ἡρκεῖτο νὰ ἰκανοποιῆται μόνον εἰς τὰ δῶρα τῆς φύσεως, μέχρι σημείου ὥστε νὰ ρίψῃ τὸ κύπελλόν του, διότι ἐδιδάχθη ἀπὸ ἔνα παῖδι νὰ πίνη σκυμμένος μὲ τὰ ἀπλόχερά του».

Αὐτὰ καὶ ἄλλα παρόμοια θὰ σὲ κατηγοροῦσεν ἡ συγκάτοικός μας πενία, ποὺ μὲ τὰς μεγαλοδωρίας σου τῆς ἔκαμες ἔξωσιν. Θὰ ἡδύνατο δὲ νὰ προσθέσῃ ἔναντίον μου καὶ μίαν ἀπειλήν, περίπου σὰν αὐτὴν· «ἄν σὲ ξαναπιάσω ἐδῶ, θ’ ἀποδείξω

2. ‘Ο Ζήνων, καταγόμενος ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, ἐγκατεστάθη εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅταν τὸ ἐμπορικὸν του πλοῖον ἐναυάγησε καὶ κατεστράφη μαζὶ μὲ τὸ φορτίον, καὶ ἤρχισε νὰ φιλοσοφῇ. Είναι εἰσηγητής τοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τῶν Στωικῶν. ‘Ο μαθητής του Κλεάνθης είργαζετο τὴν νύκτα εἰς τὰ φρέστα καὶ ἔξ αιτίας τούτου ἐπωνομάζετο Φρεάντλης. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι κατὰ κανόνα ἀπεστρέφοντο τὸν πλοῦτον, ίδιως οἱ Στωικοὶ καὶ πολὺ περισσότερον οἱ Κυνικοί, δπως δ Διογένης.

δὲ καὶ ἀπειλήν τινα, δτι· «Ἐῖ σε ἐνταῦθα πάλιν λάβοιμι, σικελικὴν ἡ Ἰταλιῶτιν τρυφῆν ἀποδείξω τὰ πρότερα· οὗτῳ σε ἀκριβῶς τοῖς παρ' ἔμαυτῆς ἀμυνοῦμαι». Καὶ ταύτη μὲν δὴ ταῦτα, ἥσθην δὲ ἀκούσας ἥρχθαι σε τῆς θεραπείας ἥδη, καὶ εὔχομαι σε δνασθαι αὐτῆς. Πρέποι δ' ἀν τῇ ιερῷ σου ψυχῇ ἀλυπος ὑπηρεσία σώματος.

138

13. ΟΛΥΜΠΙΩ

“Ωσπερ τῶν ἄλλων ὠρίμων ἔκαστον ἐν τῇ οἰκείᾳ ὥρᾳ ἀπαντᾷ, ἐν ἥρι μὲν τὰ ἀνθη, ἐν θέρει δὲ οἱ ἀστάχνες, τῷ δὲ μετωπῷ τὸ μῆλον, οὗτῳ χειμῶνος καρπός είσιν οἱ λόγοι.

139

12. ΟΛΥΜΠΙΩ

“Ἐγραφες ἡμῖν πρότερον μὲν δλίγα, νῦν δὲ οὐδὲ δλίγα, καὶ ξοικεν ἡ βραχυλογία προτοῦσα τῷ χρόνῳ παντελὴς γίνεσθαι ἀφωνία. Ἐπάνελθε τοίνυν ἐπὶ τὸ ἔθος, ὃς οὐκ ἔτι σοι μεμψόμεθα λακωνίζοντι πρὸς ἡμᾶς διὰ γραμμάτων, ἀλλὰ καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, σύμβολα δύτα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, πολλοῦ ἀξια ποιησόμεθα. Μόνον ἐπίστελλε ἡμῖν.

3. Οι Ἑλληνες τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας ἔζοῦσαν μὲν μεγαλυτέραν πολυτέλειαν δπὸ τοὺς τῆς κυρίως Ἑλλάδος. Παροιμιώδης δὲ ἦτο ἡ πολυτέλεια τῆς Συβάρεως.

Ἐπιστολὴ 13. Ἐγράφη Ἰσως δπὸ τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου τὸ 361.

δτι ἡ προηγουμένη σου διαβίωσις ἥτο τικελιωτική ἡ Ἰταλιωτική πολυτέλεια³. Τέτοιαν ἐκδίκησιν θὰ σοῦ προσφέρω μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἔγὼ ξεύρω».

Ἄρκετά εἶναι ὅσα ἔγραψα δι' αὐτά. Ηὔχαριστήθην δὲ ποὺ ἥκουσα δτι ἔχεις ἥδη ἀρχίσει τὴν θεραπείαν καὶ εὔχομαι νὰ σὲ ὀφελήσῃ. Πράγματι δὲ εἰς τὴν ιεράν σου ψυχὴν ἀρμόζει ἀλυπος ὑπηρεσία σώματος.

138

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 13 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

“Οπως τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἐποχιακὰ προϊόντα ἔρχεται τὴν ἐποχήν του, τὰ μὲν ἀνθη τὴν ἀνοιξιν, τὸ θέρος τὰ στάχυα, τὸ δὲ φθινόπωρον τὰ μῆλα, ἔτσι καὶ τοῦ χειμῶνος καρπὸς είναι οἱ λόγοι.

139

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 12 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

“Αλλοτε μᾶς ἔγραφες δλίγα, τώρα δὲ οὔτε δλίγα. Φαίνεται λοιπὸν δτι ἡ βραχυλογία σου, σὺν τῷ χρόνῳ προοδεύουσα, θὰ καταντήσῃ εἰς τελείαν ἀφωνίαν. Γύρισε λοιπὸν πάλιν εἰς τὴν συνήθειάν σου, διότι εἰς τὸ ἔξης δὲν πρόκειται νὰ σὲ μεμφθῶμεν ποὺ λακωνίζεις μὲ τὰ πρὸς ἡμᾶς γράμματά σου· ἀντιθέτως καὶ τὰ μικρὰ γράμματα, ποὺ εἶναι σύμβολα τῆς μεγάλης σου διαθέσεως, θὰ τὰ ἐκτιμῶμεν πάρα πολύ. Μόνον νὰ μᾶς γράφης.

³ Ο Βασίλειος θέλει νὰ εἴπῃ πρὸς τὸν Ὀλύμπιον δτι τώρα τὸν χειμῶνα μὲ τὰς δλιγωτέρας ἀσχολίας, ἀς γράφη κάπως περισσότερα.

Ἐπιστολὴ 12. Ἐγράφη ἵσως ἐπίστης ἀπὸ τὸ ἑρημητήριον τοῦ Πόντου τὸ 361, δλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἐπιστολὴν 13.

140

211. ΟΛΥΜΠΙΩ

Καὶ τοῖς γράμμασιν ἐντυχῶν τῆς τιμιότητός σου ἡδίων ἐμαυτοῦ καὶ εὐθυμότερος ἐγενόμην, καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις νίεσιν εἰς δμιλίαν ἐλθὼν αὐτόν σε ἔδοξα καθορᾶν. Οἱ πάνυ μου τὴν φυχὴν κεκακωμένην παραλαβόντες οὕτω διέθηκαν ὥστε ἐπιλαθέσθαι με τοῦ παρὸν ὑμῖν κωνείου, δοὶ δὲ ὀνειροπόλαι καὶ ὀνειροκάπηλοι εἰς τὴν τῶν ἐκμισθωσαμένων αὐτοὺς χάριν καθ' ἡμῶν περιφέρονται. Ἐπιστολὰς δὲ τὰς μὲν ἔπειμψα, τὰς δὲ καὶ εἰς ὕστερον δώσομεν, ἐὰν ἔθέλῃς. Μόνον εἴη τι δφελος παρὸν αὐτῶν τοῖς λαμβάνονται.

141

186. ANTIPATRΩ ΗΓΕΜΟΝΙ

‘Ως καλὴ ἡ φιλοσοφία τά τε ἄλλα καὶ δτι οὐδὲ _ἰατρεύεσθαι πολυτελῶς τοῖς τροφίμοις αὐτῆς ἐπιτρέπει, ἄλλὰ τὸ αὐτὸν καὶ δψον ἐστὶ παρὸν αὐτῇ καὶ πρὸς ὑγιείαν ἀρκεῖ! Τὰς γάρ τοι δρέξεις ἀποκαμούσας, ὡς ἐπυθόμην, κράμβαις ἐν δξει ταριχευθείσαις

Ἐπιστολὴ 211. Ἐγράφη τὸ 375. Εἰς τὴν Νεοκαισάρειαν εἶχαν ἔξυφανθῇ δηλητηριώδεις συκοφαντίαι ἐναντίον τῆς ἀκεραιότητος τῆς πίστεως τοῦ Βασιλείου ἐκ μέρους τοῦ ἐπισκόπου Ἀταρβίου καὶ ἄλλων καὶ περιεφέροντο εἰς τοὺς ἀπλοίκους ὡς κώνειον. Αἱ ἐπιστολαί, περὶ τῶν δποίων δμιλεῖ δ Βασίλειος, εἶχαν ζητηθῆ ἀπὸ τὸν Ὁλύμπιον, διὰ νὰ διασκεδασθῇ ἢ δημιουργηθεῖσα δυσμενῆς ἐντύπωσις.

Ἐπιστολὴ 186. Ἐγράφη τὸ 374 καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν διοικητὴν

140

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 211
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΟΝ

“Οταν ἐδιάβασα τὸ γράμμα τῆς τιμιότητός σου, ἔγινα περισσότερον χαρούμενος καὶ εὐθυμος ἀπὸ ὅσον συνήθως ἐπιτρέπει ἡ διάθεσίς μου, καὶ ὅταν συνήντησα τοὺς πολὺ ἀγαπητοὺς υἱούς σου, ἐνόμισα ὅτι ἔβλεπα σὲ τὸν ἴδιον. Μάλιστα παραλαβόντες τὴν ψυχήν μου πολὺ ταλαιπωρημένην τῆς ἔδωσαν τοιαύτην διάθεσιν, ὥστε νὰ λησμονήσω τὸ κώνειον, τὸ ὄποιον οἱ ὀνειροπόλοι καὶ οἱ ὀνειροκάπηλοι τοῦ τόπου σας περιφέρουν ἐναντίον ἡμῶν χάριν τῶν ἀνθρώπων οἱ ὄποιοι τοὺς ἔχουν ἐκμισθώσει. Ὡς πρὸς δὲ τὰς ἐπιστολάς, μερικὰς ἔστειλα ἡδη καὶ μερικὰς θὰ δώσω ἀργότερα, ἐὰν θέλησ. Μόνον εὔχομαι νὰ προέλθῃ ἀπὸ αὐτὰς κάποιον ὄφελος εἰς τοὺς λαμβάνοντας.

141

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 186
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΝ

Πόσον καλὴ είναι ἡ φιλοσοφία¹, καὶ δι’ ἄλλα προσόντα της, ἀλλὰ καὶ διότι δὲν ἐπιτρέπει εἰς τοὺς τροφίμους της οὔτε νὰ ιατρεύωνται πολυτελῶς, ἀντιθέτως μάλιστα εἰς αὐτὴν τὸ ἴδιον πρᾶγμα είναι φαγητὸν καὶ συγχρόνως συντελεῖ καὶ εἰς τὴν ἀνάκτησιν τῆς ὑγείας! Διότι ὅπως ἐπληροφορήθην ἀπέκτησες πάλιν τὴν χαμένην ὅρεξίν σου μὲ κραμβολάχανα ταριχευμένα², τὰ ὄποια ἔγὼ ἀλλοτε δὲν ἀνειχόμην καὶ λόγω τῆς

Καππαδοκίας Ἀιτίπατρον μετὰ τὴν πληροφορίαν δτι οὗτος ἐθεράπευσε τὴν ἀνορεξίαν του μὲ κραμβολάχανα.

1. Ὁ δρος φιλοσοφία ἐδῶ ἐκλαμβάνεται ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς πρακτικῆς σοφίας.

2. Λάχανο τουρσί.

ἀνεκαλέσω, ἃς ἐγὼ πρότερον μὲν ἐδυσχέραινον καὶ διὰ τὴν παροιμίαν καὶ δτι ὑπόμνημα ἥσαν τῆς συντρόφου πενίας. Νῦν δέ μοι δοκῶ καὶ ἔμαυτὸν μεταπείσειν καὶ τῆς παροιμίας καταγελάσεσθαι ὁρῶν αὐτὴν οὕτως ἀγαθὴν κονδοτρόφον, ἢ τὸν ἄρχοντα ἡμῶν εἰς ἀκμὴν ἐπανήγαγε. Καὶ οὐδὲν εἰναι τοῦ λοιποῦ κατ’ αὐτὴν ἥγησομαι, οὐχ ὅπως τὸν ὁμηρικὸν λωτόν, ἀλλ’ οὐδὲ τὴν ἀμβροσίαν ἐκείνην, ἥτις ποτ’ ἄρα ἦν, ἢ τοὺς Ὀλυμπίους χορτάζουσα.

142

187. *ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΩ*

«Δις κράμβη θάνατος», ἢ βάσκανός φησι παροιμία. Ἐγὼ δὲ πολλάκις αἰτήσας ἀπαξ ἀποθανοῦμαι, πάντως δὲ καὶ μὴ αἰτήσας. Εἴ δὲ πάντως, μὴ κατόκνει ἐσθίειν ὅψον ἥδυ, μάτην ὑπὸ τῆς παροιμίας λοιδορηθέν.

143

137. *ΑΝΤΙΠΑΤΡΩ ΗΓΕΜΟΝΙ*

Νῦν μοι δοκῶ μάλιστα ἐπαισθάνεσθαι τῆς ζημίας ἥν ὑπομένω διὰ τὸ ἀρρωστεῖν, δπότε ἀνδρὸς τοιούτου τὴν πατρίδα ἥ-

3. Ἡ παροιμία ἔλεγεν δτι, ὃν φάγη κανεὶς κραμβολάχανον δύο φοράς, θάξ ἀποθάνη· «δις κράμβη, θάνατος».

Ἐπιστολὴ 187. Είναι ἐπιστολὴ τοῦ Ἀντιπάτρου, ἀπάντησις πρὸς τὴν δινωτέρω τοῦ Βασίλειον, στηριζομένη εἰς τὴν μνημονεύσεῖσαν παροιμίαν. Συνιστᾶ εἰς τὸν Βασίλειον νὰ τρώγῃ καὶ αὐτὸς κραμβολάχανα.

γνωστῆς παροιμίας³ καὶ λόγῳ τοῦ ὅτι ὑπενθυμίζουν τὴν σύντροφον πτωχείαν.

Τώρα ὅμως ἔχω τὴν γνώμην ὅτι καὶ τὸν ἐαυτόν μου θὰ μεταπείσω καὶ τὴν παροιμίαν θὰ διαψεύσω, διότι βλέπω ὅτι τὸ κραμβολάχανον εἶναι τόσον ἀγαθὴ παιδιοτρόφος, ἀφοῦ καὶ τὸν ἄρχοντά μας ἐπανέφερεν εἰς ἀκμήν. Καὶ εἰς τὸ ἔξῆς τίποτε δὲν θὰ ὑπολογίσω ἐμπρὸς εἰς αὐτό, ὅχι ἀπλῶς τὸν ὁμηρικὸν λωτόν, ἀλλ’ οὕτε ἐκείνην τὴν ἀμβροσίαν ποὺ ἔτρεφε τοὺς θεοὺς τοῦ Ὀλύμπου.

142

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 187
ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΣ ΠΡΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

«Δύο φορᾶς κράμβη, θάνατος», λέγει ἡ φθονερὰ παροιμία. Ἐγὼ δέ, ἀν καὶ ἐζήτησα τὸν θάνατον πολλάκις, μίαν φορὰν θ’ ἀποθάνω. Ἀσφαλῶς δέ, ἐπίσης καὶ ἀν δὲν τὸν ζητήσω. Ἀφοῦ δὲ οὔτως ἢ ἄλλως θὰ συμβῇ, μὴ διστάζης νὰ τρώγης νόστιμον δρεκτικόν, ἀδίκως λοιδορούμενον ἀπὸ τὴν παροιμίαν.

143

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 137
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΙΟΙΚΗΤΗΝ ΑΝΤΙΠΑΤΡΟΝ

Μοῦ φαίνεται ὅτι τώρα περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην φορὰν αἰσθάνομαι τὴν ζημίαν ποὺ ὑφίσταμαι ἀπὸ τὴν ἀρρώστειαν μου, τώρα ὅπότε, ἐνῷ κυβερνᾷ τόσον ἄξιος ἀνήρ τὴν

³ Επιστολὴ 137. Ἐγράφη τὸ 373 ἀπὸ ἑρημικὴν τοποθεσίαν, δπου δ Βασίλειος, βαρύτατα ἀσθενής, ὑπεβάλλετο εἰς θερμόλουτρα. Είναι μεσολαβητική ὑπέρ τῆς συγγενοῦς του Παλλαδίας.

μῶν ἐφέποντος αὐτὸς ἀπεῖναι διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματος ἀναγκάζομαι. Μῆνα γάρ δλον ἥδη προσκαθέζομαι τῇ ἐκ τῶν αὐτοφυῶν θερμῶν ὑδάτων θεραπείᾳ, ώς δή τι ὅφελος ἔντεῦθεν ἔξιν. ¹ Εοικα δὲ διακενῆς πονεῖν ἐπὶ τῆς ἐρημίας ἦ καὶ γέλωτος τοῖς πολλοῖς ἄξιος εἶναι φαίνεσθαι, μηδὲ τῆς παροιμίας ἀκούων τῆς οὐδὲν ἀπὸ θερμῶν ὅφελος εἶναι τοῖς τεθνηκόσι λεγούσης. Διόπερ καὶ οὕτως ἔχων βούλομαι πάντα παρεὶς καταλαβεῖν σου τὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύειν καὶ τὰ κατὰ τὸν οἶκον τὸν ἐμαντοῦ πράγματα διὰ τῆς σῆς δρθότητος εὐπρεπῶς διαθέσθαι. ² Εμὸς γάρ ἔστιν ἵδιος δ τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας οἶκος, ἣν οὐ μόνον ἡ τοῦ γένους οἰκειότης ἡμῖν συνάπτει, ἀλλὰ καὶ τὸ τοῦ τρόπου δεξιὸν ἀντὶ μητρὸς ἡμῖν εἶναι πεποίηκεν. ³ Επεὶ οὖν κεκίνηται τις ταραχὴ περὶ τὸν οἶκον αὐτῆς, ἄξιοῦμέν σου τὴν μεγαλόνοιαν μικρὸν ὑπερθέσθαι τὴν ἐξέτασιν καὶ ἀναμεῖναι ἡμῶν τὴν παρουσίαν, οὐχ ὥστε διαφθαρῆναι τὸ δίκαιον (μυριάκις γάρ ἀν ἀποθανεῖν ἐλοίμην ἢ τοιαύτην αἰτήσαι χάριν παρὰ δικαστοῦ φίλον τοῖς νόμοις καὶ τῷ δικαίῳ), ἀλλ' ὥστε ἀ οὐκ εὐπρεπὲς ἐμοὶ γράφειν, ταῦτα ἀπὸ στόματος ἀπαγγέλλοντός μου μαθεῖν. Οὗτω γάρ οὕτε αὐτὸς τῆς ἀληθείας διαμαρτήσει οὕτε ἡμεῖς πεισόμεθά τι τῶν ἀβουλήτων. Δέομαι οὖν, τοῦ προσώπου ἐν ἀσφαλείᾳ δυντος καὶ κατεχομένου παρὰ τῆς τάξεως, ἀνεπαχθῆ ταύτην χάριν καὶ ἀνεπίφθονον ἡμῖν καταθέσθαι.

1. Δὲν φαίνεται ποῖος ἦτο δικριθῶς δ θόρυβος ποὺ εἶχεν ἐγερθῆ σχετικῶς μὲ τὴν οἰκίαν τῆς Παλλαδίας.

πατρίδα μας, ἐγὼ ἀναγκάζομαι ν' ἀπουσιάζω διὰ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ σώματός μου. Διότι ἐπὶ δλόκληρον ἥδη μῆνα ὑποβάλλομαι εἰς θεραπείαν μὲ φυσικῶς θερμὰ λουτρά, ἐλπίζων νὰ εὗρω μὲ αὐτὰ κάποιαν ἀνακούφισιν. Φαίνεται ὅμως ὅτι ματαίως κοπιάζω εἰς τὴν ἔρημίαν ἦ, ἀκόμη χειρότερα, ὅτι εἰς τοὺς πολλοὺς ἐμφανίζομαι καὶ γελοῖος, ἀφοῦ δὲν θέλω ν' ἀκούσω οὕτε τὴν παροιμίαν πού λέγει ὅτι «τὰ θερμὰ λουτρὰ εἰναι ἀχρηστα διὰ τοὺς νεκρούς».

Διὰ τοῦτο, παρ' ὅλην αὐτὴν τὴν κατάντιαν μου, ἐπιθυμῶ νὰ τ' ἀφήσω ὅλα καὶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν ἔξοχότητά σου, ώστε ν' ἀπολαύσω τὰ ἀγαθά σου καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς δρθιοφροσύνης σου νὰ δυνηθῶ νὰ ρυθμίσω εὔπρεπῶς τὰς ὑποθέσεις τοῦ οἴκου μου. Διότι ίδικός μου εἰναι δ οἴκος τῆς σεμνοτάτης μητρὸς ἡμῶν Παλλαδίας, τὴν ὅποιαν ὅχι μόνον σχέσις συγγενείας συνδέει μὲ ἡμᾶς, ἀλλὰ καὶ ἡ εὐγένεια τοῦ χαρακτῆρος ἔχει τοποθετήσει εἰς τὴν θέσιν μητρὸς ἡμῶν.

'Επειδὴ λοιπὸν ἔχει κινηθῆ κάποιος θόρυβος σχετικῶς μὲ τὴν οἰκίαν της¹, παρακαλοῦμεν τὴν μεγαλοφροσύνην σας ν' ἀναβάλῃ δι' δλίγον τὴν κρίσιν καὶ νὰ περιμένῃ τὴν παρουσίαν ἡμῶν, ὅχι διὰ νὰ παραβιασθῇ τὸ δίκαιον (διότι θὰ ἐπροτιμοῦσα μυρίας φορὰς ν' ἀποθάνω παρὰ νὰ ζητήσω τοιαύτην χάριν ἀπὸ δικαστὴν δ ὅποιος εἰναι πιστὸς εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ δίκαιον), ἀλλὰ διὰ νὰ μάθης προφορικῶς ἀπὸ τὸ στόμα μου δσα δὲν εἰναι εὐπρεπές νὰ γράψω. Οὕτω δὲ οὕτε σὺ θὰ ἀστοχήσῃς ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν οὕτε ἡμεῖς θὰ πάθωμεν τίποτε ἀπευκταῖον.

Παρακαλῶ λοιπόν, ἀφοῦ τὸ περὶ οὗ πρόκειται πρόσωπον εἰναι ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ κρατεῖται ἀπὸ τὴν ἀστυνομίαν², νὰ μᾶς παραχωρήσετε αὐτὸ τὸ εὔεργέτημα, τὸ ὅποιον οὕτε βάρος οὕτε φθόνον προκαλεῖ.

2. Προφανῶς πρόκειται διὰ τὸ πρόσωπον τὸ ὅποιον προεκάλεσε τὴν ἐν λόγῳ ταραχήν.

151. ΕΥΣΤΑΘΙΩ ΑΡΧΙΑΤΡΩ

Εἴ τι δφελος ἡμετέρων γραμμάτων, μηδένα χρόνον διαλίπης ἐπιστέλλων ἡμῖν καὶ διεγείρων ἡμᾶς πρὸς τὸ γράφειν. Αὐτοὶ μὲν γὰρ προδήλως ἡδίους γινόμεθα ἐντυγχάνοντες ἐπιστολαῖς συνετῶν ἀνδρῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον. Εἴ δὲ καὶ αὐτοὶ τι ἄξιον σπουδῆς ενδίσκετε παρ' ἡμῖν, ὑμέτερον εἰδέναι τῶν ἐντυγχανόντων. Εἴ μὲν οὖν μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀσχολιῶν ἀπηγόμεθα, οὐκ ἀν τῆς ἐκ τοῦ γράφειν συνεχῶς εὐφροσύνης ἀπειχόμεθα. ‘Υμεῖς δέ, οἵ τινες αἱ φροντίδες, δσάκις ἀν οἶόν τε ἦ, κινεῖτε ἡμᾶς τοῖς γράμμασι. Καὶ γὰρ τὰ φρέατά φασιν ἀντλούμενα βελτίω γίνεσθαι. ’Εοίκασι δέ σου αἱ ἔξ ιατρικῆς παρανέσεις εἰς πάρεργον χωρεῖν, οὐχ ἡμῶν ἐπαγόντων τὸν σίδηρον, ἀλλ’ ἔαντοῖς ἐκπιπτόντων τῶν ἀπαχρειούμενων. ‘Ο μὲν οὖν τοῦ Στωικοῦ λόγος· ‘Ἐπειδή, φησί, μὴ γίνεται τὰ πράγματα ὡς βουλόμεθα, ὡς ἀν γίνηται βουλόμεθα). ’Εγὼ δὲ τοῖς μὲν πράγμασι τὴν γνώμην συγκατατίθεσθαι οὐ καταδέχομαι, τὸ δὲ ἀβουλήτως τινὰ ποιεῖν τι τῶν ἀναγκαίων οὐκ ἀποδοκιμάζω. Οὔτε γὰρ ὑμῖν τοῖς ιατροῖς τὸ καίειν τὸν ἀρρωστον ἢ ἄλλως ποιεῖν ἀλγεῖν βουλητόν, ἀλλ’ οὖν καταδέχεσθε πολλάκις τῇ δυσχερείᾳ τοῦ πάθους ἐπόμενοι· οὔτε οἱ πλέοντες ἔκουσίως ἐκβάλλοντι τὰ ἀγώγιμα, ἀλλ’, ὥστε διαφυγεῖν τὰ νανάγια, ὑφίστανται τὴν ἐκβο-

*Ἐπιστολὴ 151. Ἐγράφη τὸ θέρος τοῦ 373 μετὰ τὴν πλήρη διακοπὴν σχέσεων τοῦ ἐπισκόπου Σεβαστείας Εύσταθίου μὲ τὸν Βασίλειον καὶ μὲ τοὺς Ὀρθοδόξους γενικῶς.

1. Ὁ Βασίλειος ἔννοεῖ δτι δὲν ἔχρειάσθη νὰ ἔφαρμόσῃ τὰς συμβουλὰς τοῦ ιατροῦ Εύσταθίου περὶ ἀποκοπῆς τοῦ σάπιου μέλους τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μὲ χειρουργικὴν μάχαιραν, περὶ ἀφορισμοῦ δηλαδὴ τοῦ

144

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 151
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΑΤΡΟΝ ΕΥΣΤΑΘΙΟΝ

Ἐὰν ὑπάρχῃ καμμία ὡφέλεια ἀπὸ τὰ γράμματά μας, νὰ μὴ παύσης ποτὲ νὰ μᾶς στέλλῃς καὶ οὕτω νὰ μᾶς παρακινῆς εἰς τὸ γράψιμον. Διότι ἡμεῖς μὲν ἀσφαλῶς γινόμεθα εὔτυχεστεροι, ὅταν διαβάζωμεν ἐπιστολὰς ἀνδρῶν συνετῶν οἱ δποῖοι ἀγαποῦν τὸν Κύριον· ἐὰν δὲ καὶ σεῖς ἐπίσης εὐρίσκετε εἰς τὰς ἴδιας μας κάτι τὸ ἄξιον ἐνδιαφέροντος, αὐτὸ δημπορεῖ νὰ τὸ εἰπῆτε σεῖς ποὺ τὰς διαβάζετε. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐὰν δὲν μᾶς ἀπεμάκρυνε τὸ πλῆθος τῶν ἀσχολιῶν, δὲν θὰ ἐστερούμεθα τῆς χαρᾶς ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ νὰ γράφωμεν συνεχῶς. Σεῖς δέ, ποὺ ἔχετε δλιγωτέρας φροντίδας, νὰ μᾶς παρακινῆτε μὲ τὰ γράμματα ὅσον δημπορεῖτε συχνότερα. Διότι, καθὼς λέγουν, καὶ τὰ πηγάδια γίνονται καλύτερα ἀντλούμενα.

Φαίνεται πάντως ὅτι αἱ ἰατρικαὶ σου συμβουλαὶ ἐπῆγαν χαμέναι, διότι δὲν χρησιμοποιοῦμεν ἡμεῖς τὸ μαχαίρι, ἀλλ’ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι, ποὺ εἴναι ἄρρωστοι, ἐπιπίπτουν ἐναντίον ἔστων¹.

Λοιπὸν ὑπάρχει μὲν ἔνα στωικὸν ρητὸν ποὺ λέγει· «ἐπειδὴ τὰ πράγματα δὲν γίνονται ὅπως τὰ θέλομεν, διὰ τοῦτο τὰ θέλομεν ὅπως γίνονται». Ἐγὼ ὅμως ὡς πρὸς τὰ πράγματα δὲν δέχομαι νὰ συμφωνήσω, διὸ καὶ δὲν ἀποδοκιμάζω τὸ νὰ κάμουν μερικοὶ ἀνθρωποι ἀθελήτως κάτι ἀναγκαῖον. Διότι οὕτε εἰς σᾶς τοὺς ἰατροὺς εἴναι βουλητὸν τὸ νὰ καυτηριάζετε τὸν ἄρρωστον ἢ νὰ τὸν ὑποβάλλετε εἰς ἄλλου εῖδους πόνον, ἀλλὰ πολλάκις τὸ ἐπιτρέπετε προσαρμοζόμενοι εἰς τὴν δυσχέρειαν τοῦ πάθους· οὕτε ὅσοι ταξιδεύουν μὲ πλοϊον πετοῦν ἔκουσίως τὰ φορτία, ἀλλ’ ὑποβάλλονται εἰς τὴν ἀπόρριψιν, διὰ ν’ ἀπο-

Εὐσταθίου Σεβαστείας καὶ τῶν δπαδῶν του. Καὶ δὲν ἔχρειάσθη, διότι αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἀπέκοψαν ἔστων τῆς Ἔκκλησίας.

λὴν τὸν ἐν πενίᾳ βίον τοῦ ἀποθανεῖν προτιμῶντες. Ὡστε καὶ ἡ-
μᾶς οἴον ἀλγεινῶς μὲν καὶ μετὰ μυρίων δδυρμῶν φέρειν τὸν χω-
ρισμὸν τῶν ἀφισταμένων, φέρειν δ' οὖν δμως, ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ
καὶ τῆς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίδος οὐδὲν τοῖς τῆς ἀληθείας ἐρασταῖς
προτιμότερον.

145

193. ΜΕΛΕΤΙΩΝ ΑΡΧΙΑΤΡΩΝ

‘*Ημῖν οὐδ’* ὅσον ταῖς γεράνοις ὑπάρχει τὰ δυσχερῆ τοῦ χει-
μῶνος διαφεύγειν, ἀλλ’ ἔνεκεν μὲν τοῦ προϊδέσθαι τὸ μέλλον οὐ-
δὲν ἵσως χείρους τῶν γεράνων ἐσμέν, τῷ δὲ κατὰ τὸν βίον αὐτε-
ξονσίῳ τοσοῦτον τῶν δρνίθων ἀπολιμπανόμεθα ὅσον καὶ τοῦ πέ-
τεσθαι δύνασθαι μικροῦ δεῖν. Πρῶτον μὲν γὰρ ἀσχολίαι μέ τινες
τῶν κατὰ τὸν βίον πραγμάτων κατέσχον, ἐπειτα δὲ πνοετοὶ συν-
εχεῖς καὶ λάβροι οὗτω μον τὸ σῶμα κατεδαπάνησαν, ὥστε
ἐφάνη τι καὶ ἐμοῦ λεπτότερον, αὐτὸς ἐγὼ ἐμαντοῦ. Εἶτα τεταρ-
ταίων προσβολαὶ πρὸς πλεῖον ἢ εἴκοσι διαρκέσασαι κύκλους. Νυ-
νὶ δέ, δτε δοκῶ τῶν πνοετῶν ἀπηλλάχθαι, οὗτως ὑπὸ τῆς ἀδυ-
ναμίας διάκειμαι ὥστε μηδὲν ἐν τούτῳ ἀποδεῖν ἀραχνίον. ‘Ο-
θεν μοι πᾶσα μὲν ὁδὸς ἄβατος, πᾶσα δὲ πνεύματος προσβολὴ
πλείονα φέρει τὸν κίνδυνον ἢ αἱ τρικυμίαι τοῖς πλέονσιν. ’Ανάγ-
κη τοίνυν ὑπὸ δωματίῳ κεκρύφθαι καὶ ἀναμένειν τὸ ἕαρ, ἐάνπερ

2. ‘Η ἀπομάκρυνσις τοῦ αἰρετικοῦ Εὔσταθίου ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν είναι
σὰν ἐλάφρυνσις τοῦ φορτίου ἐνὸς πλοίου κατὰ τὴν διάρκειαν τρικυμίας·
μολονότι μειώνει τὸν πλοῦτον, δηλαδὴ τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλη-
σίας, ἀποτρέπει τὸ ναυάγιον.

Ἐπιστολὴ 193. Ἐγράφη τὸν χειμῶνα τοῦ 374 – 375, περισσότερον

φύγουν τὰ ναυάγια προτιμῶντες νὰ ζήσουν πτωχικὰ παρὰ ν' ἀποθάνουν². Νὰ εἰσαι λοιπὸν βέβαιος ὅτι καὶ ἡμεῖς μὲν πόνον καὶ ἄφθονον θρῆνον ὑποφέρομεν τὸν χωρισμὸν ἀπὸ τοὺς παρεκκλίνοντας τῆς δρθῆς πίστεως, ἀλλὰ τὸν ὑποφέρομεν. Διότι, διὰ τοὺς ἐραστὰς τῆς ἀληθείας δὲν εἴναι τίποτε προτιμότερον ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὴν εἰς αὐτὸν ἔλπίδα.

145

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 193

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΡΧΙΑΤΡΟΝ ΜΕΛΕΤΙΟΝ

Δὲν εἴμεθα τόσον ἱκανοὶ νὰ διαφύγωμεν τὰς ταλαιπωρίας τοῦ χειμῶνος, ὃσον εἴναι οἱ γερανοί, ἢν καὶ δὲν ὑστεροῦμεν καθόλου ἔναντι τῶν γερανῶν εἰς τὸ νὰ προΐδωμεν τὸ μέλλον. Ἀλλ' ὅμως ὡς πρὸς τὴν ἔλευθερίαν τοῦ βίου ἀπέχομεν τόσον πιολύ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πτηνά, ὃσον σχεδὸν ἀπέχομεν καὶ εἰς τὴν ἱκανότητα νὰ πετῶμεν.

Πράγματι κατὰ πρῶτον μὲν μὲν συνεκράτησαν μερικαὶ ἀσχολίαι εἰς βιοτικὰς ὑποθέσεις· ἐπειτα δὲ συνεχῶς καὶ βίαιοι πυρετοὶ μοῦ κατέφαγαν τὸ σῶμα τόσον πιολύ, ὥστε παρουσιάσθη καὶ κάτι λεπτότερον ἀπὸ ἐμέ, ἐγὼ δὲ τίδιος λεπτότερος ἐμαυτοῦ. Ἐπειτα ἥλθαν προσβολαὶ τεταρταίων πυρετῶν ποὺ διήρκεσαν περισσότερον ἀπὸ εἴκοσι κύκλους. Τώρα δὲ ποὺ φαίνεται ὅτι ἀπηλλάγην ἀπὸ τοὺς πυρετοὺς ἐίμαι εἰς τοιοῦτον κατάντημα ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν, ὥστε νὰ μὴ διαφέρω οὔτε ἀπὸ ἕνα ιστὸν ἀράχνης. Διὰ τοῦτο κάθε δρόμος εἴναι δι' ἐμὲ ἀδιάβατος καὶ κάθε φύσημα ἀνέμου φέρει μεγαλύτερον κίνδυνον παρ' ὃσον αἱ τρικυμίαι εἰς τοὺς πλέοντας.

Εἴναι λοιπὸν ἀνάγκη νὰ μένωμεν κρυμμένοι μέσα εἰς τὸ

συγκεκριμένως ἵσως τὸν Φεβρουάριον τοῦ 375. Ὁ Βασίλειος κατατρύχεται ἀπὸ πλέγμα ἀσθενειῶν, τῶν δποίων τὰ συμπτώματα περιγράφει λεπτομερῶς εἰς τὸν φίλον του ἰατρόν.

διαρκέσαι πρὸς αὐτὸν δινηθῶμεν, ἀλλὰ μὴ προδιαμάρτωμεν ὅπο τοῦ κακοῦ τοῦ τοῖς σπλάγχνοις ἐνιδρυμένουν. Ἐὰν δὲ διασώσῃ ἡμᾶς δὲ Κύριος τῇ μεγάλῃ αὐτοῦ χειρὶ, ἀσμενέστατα μὲν τὴν ἐσχατιὰν ὑμῶν καταληψόμεθα, ἀσμενέστατα δὲ σὲ τὴν φίλην ἡμῖν κεφαλὴν περιπτυξόμεθα. Μόνον εὔχον πρὸς τὸ συμφέρον τῇ ψυχῇ τὴν ζωὴν ἡμῶν οἰκονομεῖσθαι.

146

194. ΖΩΙΑΩ

Oīa ποιεῖς, ὃ θαυμάσιε, προλαμβάνων ἡμᾶς εἰς τὸ τῆς ταπεινώσεως μέτρον; Ὁς γε τοιοῦτος ὁν τὴν παίδευσιν καὶ οὕτως εἰδὼς ἐπιστέλλειν, ὡς δηλοῖ τὰ γράμματα, ὅμως ἀξιοῖς, ὡς ἐπὶ τολμηροτέρᾳ τινὶ ἐγχειρήσει καὶ ὑπερβαινούσῃ σου τὴν ἀξίαν συγγνώμης παρ’ ἡμῶν τυγχάνειν. Ἀλλὰ τῆς εἰρωνείας ταύτης ἀφέμενος ἐπίστελλε ἡμῖν διὰ πάσης προφάσεως. Εἴτε γὰρ ἡμῖν λόγων μέτεστιν, ἥδιστα λογίου ἀνδρὸς γράμμασιν ἐντευξόμεθα εἴτε καὶ τὸ τῆς ἀγάπης καλὸν ὅσον ἔστι παρὰ τῆς Γραφῆς πεπαιδεύμεθα, τοῦ παντὸς ἀξίαν τιθέμεθα ἀνδρὸς ἀγαπῶντος ἡμᾶς ὄμιλίαν. Εἴη δέ σε γράφειν ἢ εὐχόμεθά σοι ἀγαθά, ὑγιείαν σώματος καὶ εὐθηγίαν οἴκου παντός. Τὰ δὲ ἡμέτερα μηδὲν ἀνεκτότερα γίνωσκε τῆς συνηθείας εἶναι. Ἄρκει δὲ τοσοῦτον εἰπεῖν καὶ ἐνδείξασθαι σοι τοῦ σώματος ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν.

¹Ἐπιστολὴ 194. Φιλικὴ ἐπιστολή, γραφεῖσα εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 375. Ο Βασίλειος ὑποφέρει τρομερὰ ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ποὺ περιγράφει εἰς τὴν ἐπιστολὴν 193 πρὸς τὸν ἀρχιατρὸν Μελέτιον.

δωμάτιον καὶ νὰ περιμένωμεν τὴν ἄνοιξιν, ἃν δυνηθῶμεν νὰ ἐπιζήσωμεν ἔως τότε καὶ δὲν ὑποκύψωμεν ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ποὺ φωλιάζει εἰς τὰ σπλάγχνα μας. Ἐὰν δὲ δὲ Κύριος μᾶς διασώσῃ μὲ τὸ δυνατὸν χέρι του, θὰ δοκιμάσωμεν ἔξαιρετικὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἀπομακρυσμένην περιοχὴν σας καὶ ἔξισου μεγάλην εὐχαρίστησιν νὰ ἀγκαλιάσωμεν σέ, τὸ ἀγαπημένον μας πρόσωπον. Μόνον νὰ εὕχεσαι νὰ τακτοποιηθοῦν τὰ τῆς ζωῆς μας πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς μας.

146

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 194
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΖΩΙΛΟΝ

Τί κάμεις, ὡς θαυμάσιε φίλε, ποὺ προσπαθεῖς νὰ μᾶς ξεπεράσῃς εἰς τὸν βαθμὸν ταπεινώσεως; Ἐνῷ κατέχεις τόσον δαψιλῆ παίδευσιν καὶ ἔχεις τὴν ἱκανότητα νὰ συντάσσῃς τόσον ἐκλεκτὰς ἐπιστολάς, ὅπως δεικνύει τὸ γράμμα σου, δύμως ζητεῖς νὰ σὲ συγχωρήσωμεν, σὰν νὰ ἐπεχείρησες κάτι ποὺ ὑπερβαίνει τὴν ἀξίαν σου. Ἄλλ’ ἄφησε αὔτὰς τὰς εἰρωνικὰς δικαιολογίας καὶ γράφε μας μὲ κάθε εὐκαιρίαν. Διότι, ἐὰν μετέχωμεν ρητορείας, τότε μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν θὰ διαβάσωμεν γράμματα ἐνὸς εὐφραδοῦς ἀνδρός· ἐὰν δὲ ἔχωμεν διδαχθῆ ἀπὸ τὴν Γραφὴν πόσον σπουδαῖον εἴναι τὸ καλὸν τῆς ἀγάπης, τότε θεωροῦμεν καθ’ ὅλα ἀξιόλογον τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ ἄνδρα ποὺ μᾶς ἀγαπᾷ. Καὶ εἴθε νὰ μᾶς γράφης διὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ σοῦ εὐχόμεθα, ὑγείαν σώματος καὶ εύτυχίαν ὀλοκλήρου τοῦ οἰκου.

‘Ως πρὸς δὲ τὴν ἴδικήν μας κατάστασιν, μάθε ὅτι δὲν εἴναι καθόλου περισσότερον ἀνεκτὴ ἀπὸ ὅσον συνήθως εἴναι. Ἀρκεῖ νὰ εἴπωμεν μόνον αὐτό, διὰ νὰ σοῦ ἐνδείξωμεν τὴν ἀσθένειαν τοῦ σώματος. Διότι ὡς πρὸς τὴν βαρείαν ἀσθένειαν ποὺ μᾶς συνέχει τώρα, δὲν εἴναι εὔκολον οὕτε ἡμεῖς νὰ τὴν περιγράψωμεν μὲ λόγους οὕτε σὺ νὰ πεισθῆς ἐμπειρικῶς, ἐὰν εἰς τὴν ἴδικήν μας

Τὴν γὰρ νῦν κατέχονσαν ἡμᾶς εἰς τὸ ἀρρωστεῖν ὑπερβολὴν οὕτε λόγω ἐνδείξασθαι ὁρῶν οὔτε ἔργω πεισθῆναι, εἴπερ ἔκείνων ὅν αὐτὸς ἥδεις εὑρέθη τι πλεῖον παρ' ἡμῖν εἰς ἀρρωστίαν. Θεοῦ δὲ τοῦ ἀγαθοῦ ἔργον δοῦναι ἡμῖν δύναμιν πρὸς τὸ ἐν ὑπομονῇ φέρειν τὰς ἐπὶ συμφέροντι ἡμῖν ἐπαγομένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς παρὰ τοῦ εὐεργετοῦντος ἡμᾶς Κυρίου.

147

329. ΦΑΛΕΡΙΩ

Πάντας ἡδέως ἐτέροφθην τοῖς ποταμίοις ἰχθύσι, μνησικακήσας αὐτῶν τὴν φυγὴν ἢν ἔφυγον ὑποδραμόντες τὴν σκέπην τὴν ἐκ τοῦ κρύουν. Ἰχθύων δὲ ἡμῖν τιμιώτερά σου τὰ γράμματα. Ὁστε ἐπίστελλε μᾶλλον ἢ ἀπόστελλε. Εἰ δὲ ἥδιόν σοι σιωπᾶν, σὺ δὲ ἀλλ' εὐχόμενος ὑπὲρ ἡμῶν μὴ διαλείπης.

148

153. ΒΙΚΤΩΡΙ ΑΠΟ ΥΠΑΤΩΝ

Οσάκις δὲ ἡμῖν ὑπάρξῃ γράμμασιν ἐντυχεῖν τῆς κοσμιότητός σου, τοσαντάκις χάριν διολογοῦμεν τῷ Θεῷ, διτι διαμένεις καὶ μεμνημένος ἡμῶν καὶ ὑπὸ οὐδεμιᾶς διαβολῆς τὴν ἀγά-

Ἐπιστολὴ 329. Ἔγραφη πιθανῶς πρὸ τῆς ἀρχιερατείας. Οἱ φίλοι Φαλέριος ἔστειλεν εἰς τὸν Βασίλειον ποταμίσια ψάρια. Αὐτὸς δὲ εὐχαριστῶν διαφέρεται εἰς περίπτωσιν κατὰ τὴν δποίαν, ἐνῷ ἐψάρευαν μαζὶ οἱ δύο, τὰ ψάρια τούς ἔξεφυγαν κάτω ἀπὸ τὸν πάγον τοῦ ποταμοῦ, ἀσφαλῶς τοῦ Ἱριδοῦ εἰς τὸν Πόντον. Ἀλλὰ πάντως διντὶ ἀποστολῶν ζητεῖ ἀπὸ τὸν φίλον ἐπιστολάς.

ἀρρώστειαν ὑπάρχη κάτι ποὺ ὑπερβαίνει δσα ἔχεις γνωρίσει σχετικῶς σὺ δ ἴδιος.

Εἰναι δὲ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ ἔργον νὰ μᾶς δώσῃ δύναμιν, διὰ νὰ βαστάζωμεν μὲ ὑπομονὴν τὰς πρὸς τὸ συμφέρον μας ἐπιφερομένας εἰς τὸ σῶμα πληγὰς ἀπὸ τὸν εὔεργετοῦντα ἡμᾶς Κύριον.

147

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 329 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΑΛΕΡΙΟΝ

Μὲ ἴδιαιτέραν εὐχαρίστησιν ἀπήλαυσα τὰ ποταμίσια ψάρια, ἐνθυμούμενος μὲ μνησικακίαν τὸν τρόπον μὲ τὸν δποῖον μᾶς εἶχαν διαφύγει κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τοῦ πάγου.

’Αλλὰ δι’ ἡμᾶς πολυτιμότερα είναι τὰ γράμματά σου ἀπὸ τὰ ψάρια. ’Ωστε ἐπίστελλε μᾶλλον παρὰ ἀπόστελλε. ’Εὰν δὲ σοῦ είναι περισσότερον εὐχάριστον νὰ σιωπᾶς, πάντως μὴ παραλείπῃς νὰ προσεύχεσαι δι’ ἡμᾶς.

148

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 153 ΠΡΟΣ ΒΙΚΤΩΡΑ ΠΡΩΗΝ ΥΠΑΤΟΝ

”Οσας φορὰς συμβαίνει νὰ λάβωμεν γράμμα απὸ τὴν κοσμιότητά σου, ἄλλας τόσας φορὰς δμολογοῦμεν χάριν εἰς τὸν Θεόν, δτι συνεχίζεις νὰ μᾶς ἐνθυμῆσαι καὶ δὲν ἔλαττώνεις τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἡμᾶς ἐξ αἰτίας δποιασδήποτε διαβολῆς.”

¹Ἐπιστολὴ 153. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 373 πρὸς τὸν γνωστὸν στρατηγὸν καὶ πρώην ὑπατὸν Βίκτωρα. Ἡ ἀγάπη καὶ ἐκτίμησις τοῦ Βασιλείου πρὸς τοὺς φίλους καὶ γνωστοὺς δὲν αύξομειώνεται κατὰ τὴν ἀνοδὸν αὐτῶν εἰς ὑψηλὰ ἀξιώματα ἢ κάθισδόν των ἀπὸ αὐτά.

πην ἐλαττῶν ἦν ἀπαξ κρίσει τῇ ὁρθοτάτῃ ἢ συνηθείᾳ χρηστῇ ἀναλαβεῖν κατεδέξω. Εὐχόμεθα οὖν τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ σὲ διαμεῖναι ἐν τῇ ὁμοίᾳ πρὸς ἡμᾶς διαθέσει καὶ ἡμᾶς ἀξίους εἶναι τῆς παρὰ σοῦ τιμῆς ἢν τιμᾶς ἡμᾶς διὰ τοῦ γράμματος.

149

330. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

"Οτι σε φιλῶ, οἵς ἐπιστέλλω μάθε. "Οτι με μισεῖς, οἵς σιωπᾶς ἔγνων. Γράφε δὲ κἄν τοῦ λοιποῦ, καλάμῳ καὶ μέλανι καὶ βραχεῖ χάρτῃ φιλοῦντας φιλῶν.

150

332. ΑΛΛΗ ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

"Ἐν γνώρισμα τοῦ ζῆν δὲ λόγος. Πῶς δὲ σὺ ὑπὲρ γῆς εἰναι νομισθείης μηδέποτε φθεγξάμενος; Ἀλλ' ἀπωσαι τὴν σιωπήν σου γράφας ἡμῖν καὶ ἐμφανίσας σεαυτὸν δτιπερ ζῆς.

¹ Επιστολὴ 330. Εγράφη πρὸς ἄγνωστον πρόσωπον καὶ εἰς ἄγνωστον ἐποχήν. Υπόδειγμα συντομίας καὶ λογοπαιδιᾶς.

² Επιστολὴ 332. Εγράφη πρὸς ἄγνωστον πρόσωπον καὶ εἰς ἄγνωστον

δὲν ἐλαττώνεις τὴν ἀγάπην ποὺ κατεδέχθης ἅπαξ διαπαντὸς νὰ ἀναπτύξῃς δι' ἡμᾶς, εἴτε ἀπὸ ὁρθὴν κρίσιν εἴτε ἀπὸ ἀγαθὴν συνήθειαν.

Εὔχόμεθα λοιπὸν εἰς τὸν ἄγιον Θεὸν καὶ σὺ νὰ μείνῃς μὲ τὴν ἴδιαν διάθεσιν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἡμεῖς νὰ διατηρούμεθα ἄξιοι τῆς ἐκ μέρους σου τιμῆς, τὴν δποίαν δεικνύεις πρὸς ἡμᾶς μὲ τὸ γράμμα σου.

149

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 330
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

“Οτι σὲ ἀγαπῶ, μάθε το ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς ποὺ σοῦ γράφω. “Οτι μὲ μισεῖς, τὸ γνωρίζω ἀπὸ τὴν σιωπὴν ποὺ τηρεῖς. ’Αλλὰ τούλάχιστον γράφε εἰς τὸ μέλλον μὲ πέναν καὶ μελάνην εἰς ἕνα κομμάτι χαρτί, ἀγαπῶν τοὺς ἀγαπῶντας.

150

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 332
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

“Ἐνα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς ζωῆς εἶναι ὁ λόγος. Πῶς λοιπὸν ἔσύ θὰ ἡμποροῦσες νὰ νομισθῆς ὅτι εὐρίσκεσαι ἐπάνω ἀπὸ τὴν γῆν, ἀφοῦ δὲν προφέρεις ποτὲ λόγους; ‘Ἐπομένως παραμέρισε τὴν σιωπὴν γράφων εἰς ἡμᾶς καὶ παρουσιάζων τὸν ἔαυτόν σου, διὰ νὰ δείξῃς ὅτι τούλάχιστον ζῆς.

χρόνον. ’Εξεικονίζει καὶ αὐτὴ δλον τὸν πόθον τοῦ Βασιλείου νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τοὺς φίλους.

293. ΙΟΥΛΙΑΝΩ

Πῶς σοι τὸν ἐν τῷ μέσῳ τοῦτον χρόνον τὸ σῶμα ἔσχεν, εἰ καθαρῶς ἀπέλαβες τῆς χειρὸς τὴν ἐνέργειαν; Πῶς δὲ τὰ λοιπὰ τοῦ βίου πράγματα, εἰ κατὰ γνώμην χωρεῖ σοι, ὥσπερ εὐχόμεθα καὶ ὡς ἔστιν ὀφειλόμενον τῇ σῇ προαιρέσει; Καὶ γὰρ οἶς μὲν εὔκολος πρὸς μεταβολὴν ἡ διάνοια τούτοις οὐδὲν ἀπεικός καὶ τὸν βίον εἶναι μὴ τεταγμένον· οἶς δὲ πεπηγυῖα ἡ γνώμη καὶ ἀεὶ ἔστωσα καὶ ἡ αὐτή, τούτοις ἀκόλουθον συμφώνως τῇ προαιρέσει τὴν ζωὴν διεξάγειν. Τῷ δοντὶ γὰρ κυβερνήτῃ μὲν οὐκ ἐφίεται γαλήνην ποιεῖν ὅτε βούλεται· ήμīν δὲ ἀκύμονα ἑαυτοῖς καθιστᾶν τὸν βίον καὶ πάνυ ὁρίον, ἐὰν τοὺς ἔνδοθεν ἐκ τῶν παθῶν ἐπανισταμένους ήμīν θορύβους κατασιγάσωμεν καὶ τῶν ἔξωθεν προσπιπτόντων ὑψηλοτέρον τὴν γνώμην καταστησώμεθα. Καὶ γὰρ οὕτε ζημίαι οὕτε ἀρρωστίαι οὕτε αἱ λοιπαὶ δυσχέρειαι τοῦ βίου ἄφονται τοῦ σπουδαίου, ἔως ἂν ἔχῃ τὴν διάνοιαν Θεῷ συμπορευομένην καὶ τὸ μέλλον ἀποσκοποῦσαν καὶ τῆς χαμόθεν ἐγειρομένης ζάλης κούφως καὶ εὐσταλῶς ὑπεράρρουσαν. Ἐπεὶ οὖς γε σφοδρῶς ταῖς τοῦ βίου μερίμναις κατειλημμένοι, οἷον ὅρνιθες πολύσιφοι εἰκῇ τὸ πτερὸν ἔχοντες, κάτω που σύρονται μετὰ τῶν βιοσκημάτων. Σὲ δὲ τοσοῦτον μὲν ὑπὸ τῶν πραγμάτων ἰδεῖν ἐπειράτημεν δσον οἱ ἐν πελάγει ἀλλήλους παραμειβόμενοι. Πλὴν ἀλλ', ἐπειδὴ καὶ ἐξ ὄνυχος ἔστιν ὅλον γνωρίσαι τὸν λέοντα, ἐκ βραχείας τῆς πείρας ἡγούμεθά σε ἴκανῶς ἐγνωκέναι. "Οθεν καὶ

*Ἐπιστολὴ 293. Καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουλιανοῦ τούτου εἶναι δγνωστὸν καὶ ὁ χρόνος τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς δὲν δύναται νὰ καθορισθῇ,

151

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 293
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΟΥΛΙΑΝΟΝ

Πῶς ἐπῆγεν ἡ σωματική σου κατάστασις κατὰ τὸ διάστημα ποὺ ἔμεσολάβησεν; Ἀνέκτησες τελείως τὴν κίνησιν τῆς χειρός; Πῶς πηγαίνουν αἱ ἄλλαι βιοτικαὶ ὑποθέσεις σου; Προχωροῦν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν σου, ὅπως εὐχόμεθα καὶ ὅπως ἀρμόζει εἰς τὴν προαίρεσίν σου; Διότι εἰς ἑκείνους τῶν ὅποιων ἡ διάνοια εἶναι εὔκολος εἰς τὰς μεταβολὰς δὲν εἶναι καθόλου ἀφύσικον καὶ δι βίος νὰ εἶναι ἀτακτος· εἰς ἑκείνους δὲ τῶν ὅποιων ἡ γνώμη εἶναι σταθερὰ καὶ διαπαντὸς ἡ ἴδια εἶναι ἐπόμενον ἡ ζωὴ νὰ διεξάγεται συμφώνως πρὸς τὴν προαίρεσιν. Πράγματι δὲ ἐνῷ δι πλοϊαρχος δὲν ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν του τὸ νὰ προκαλῇ ὅποτε θέλει γαλήνην, εἰς ἥμᾶς εἶναι πολὺ εὔκολον νὰ καταστήσωμεν τὸν βίον ἀκύμαντον, ἐὰν κατασιγάσωμεν τοὺς θορύβους ποὺ ἔγείρονται ἐσωτερικῶς ἀπὸ τὰ πάθη καὶ καταστήσωμεν τὴν βούλησίν μας ἰσχυροτέραν ἀπὸ ἑκείνους ποὺ εἰσέρχονται ἔξωθεν. Διότι οὕτε ἀπώλειαι οὕτε ἀρρώστειαι οὕτε αἱ ἄλλαι δυσχέρειαι τοῦ βίου πρόκειται νὰ θίξουν τὸν ἐνάρετον, ἐφ' ὃσον χρόνον ἡ διάνοιά του συμπορεύεται μὲ τὸν Θεόν, προσβλέπει εἰς τὸ μέλλον καὶ ὑπερπηδᾷ ἐλαφρὰ καὶ σταθερὰ τὴν τρικυμίαν ποὺ ἔκκινεῖ ἀπὸ χάμω. Διότι οἱ προσδεδεμένοι σφιγκτὰ εἰς τὰς μερίμνας τοῦ βίου, σὰν πολύσαρκα πτηνὰ ποὺ εἰς μάτην φέρουν πτέρυγας, σύρονται κάπου πρὸς τὰ κάτω μαζὶ μὲ τὰ βοσκήματα.

Σὲ δὲ τόσον δλίγον μᾶς ἐπέτρεψαν αἱ ἐνοχλήσεις νὰ σὲ ἵδωμεν, ὃσον δύνανται νὰ ἴδουν ἀλλήλους οἱ ἀνταγωνιζόμενοι εἰς τὸ πέλαγος κολυμβηταί. Ἀλλὰ πάντως, ἐπειδὴ εἶναι δυνατὸν ν' ἀναγνωρίσῃ κανεὶς δλόκληρον τὸν λέοντα καὶ μόνον ἀπὸ τὸν δνυχα, καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν μικρὰν γνωριμίαν νομίζομεν

διν καὶ δύναται νὰ τοποθετηθῇ εἰς τὸ στάδιον τῆς δρχιερατείας. Ἡ γνωριμία τῶν δύο δινδρῶν δὲν ήτο πολὺ στενή.

μέγα ποιούμεθα τὸ ἐν λόγῳ σε τὸ καθ' ἡμᾶς τίθεσθαι καὶ μὴ ἀπεῖναι σου τῆς διανοίας, ἀλλὰ διηγεκῶς σοι συνεῖναι διὰ τῆς μνήμης. Δεῖγμα δὲ μνήμης τὸ γράφειν· δπερ δσω δν συνεχέστερον ποιῆς, τοσούτῳ πλέον ἡμῖν χαριεῖ.

ὅτι σὲ ἔχομεν γνωρίσει ἀρκετά. Διὰ τοῦτο θεωροῦμεν σπουδαῖον πρᾶγμα τὸ ὅτι δίδεις προσοχὴν εἰς τὰς ὑποθέσεις μας καὶ ὅτι δὲν εἴμεθα ἀπόντες ἀπὸ τὴν σκέψιν σου, ἀλλὰ διαρκῶς εἰς τὴν μνήμην σου. Δεῖγμα δὲ τῆς ἐνθυμήσεως είναι τὰ γράμματα. "Οσον δὲ συχνότερα γράφεις, τόσον περισσότερον μᾶς χαροποιεῖς.

ΙΕ'

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΜΕΣΙΤΕΥΤΙΚΑΙ ΚΑΙ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑΙ

Εἰς τὴν ὁμάδα αὐτὴν τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου κατὰ πρῶτον μὲν περιλαμβάνομεν πέντε ἐπωνύμους ἐπιστολάς.

Αἱ δύο ἀπὸ αὐτὰς ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Ἡσύχιον. Μὲ τὴν πρώτην μάλιστα ὁ Βασίλειος, ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας ἥδη, συνάπτει φιλίαν πρὸς τὸν Ἡσύχιον (ἐπιστολὴ 64). ‘Ἡ δευτέρα (ἐπιστολὴ 72) εἶναι μεσολαβητικὴ καὶ ἀναφέρεται εἰς τὸ ἵδιον θέμα μὲ τὴν ἐπιστολὴν 73 πρὸς τὸν Καλλισθένην. Εἶναι δὲ αἱ τελευταῖαι καλὸν δεῖγμα τοῦ ἀποτελεσματικοῦ τρόπου κατὰ τὸν διποῖον ὁ Βασίλειος ἀντεμετώπιζε καὶ τὰς ἴδιωτικὰς ὑποθέσεις τῶν μελῶν τοῦ ποιμνίου του, μὴ ἀρκούμενος νὰ γράψῃ μίαν ἀπλῆν κατὰ παράκλησιν ἐπιστολήν, ἀλλὰ κινῶν καὶ ἄλλα πρόσωπα πρὸς μεσολαβησιν ὑπὲρ ἐπιλύσεως αὐτῶν καὶ ἀφιερώνων ὁ ἵδιος πολὺν χρόνον εἰς διαπραγματεύσεις καὶ παραινέσεις. ‘Ο Καλλισθένης εἶχεν ἔξυβρισθῆ ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Εὔστοχίου εἰς μίαν περιοχὴν ἀπέχουσαν πολὺ τῆς Καισαρείας, δπου πιθανῶς ὁ πρῶτος εἰργάζετο ὡς ἔργολάβος δημοσίων ἔργων καὶ δπου ἐπίσης πιθανῶς ἥτο τὸ κτῆμα τοῦ δευτέρου. ‘Ο Καλλισθένης ἔξεδήλωσε τὴν πρόθεσιν νὰ ἐφαρμόσῃ σκληρὰ μέτρα κατὰ τῶν ὑπηρετῶν συμφώνως πρὸς τὸ τότε ἰσχὺον ἀκόμη αὐστηρὸν περὶ δούλων ἐθιμικὸν δίκαιον. ‘Ο Βασίλειος ἐπεμβαίνει, γράφων ἀφ’ ἐνδος μὲν εἰς τὸν φίλον του Ἡσύχιον, ὁ διποῖος ἥτο καὶ τοῦ προσβληθέντος φίλος, ἀφ’ ἐτέρου δὲ εἰς τὸν ἵδιον τὸν Καλλισθένην, εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς ποὺ τοῦ ἔστειλεν αὐτὸς κατόπιν προφανῶς μεσολαβήσεως καὶ τοῦ Ἡσυχίου. Καὶ ἀφοῦ ἀναγνωρίζει τὸ δίκαιον τῆς ἀγανακτήσεως τοῦ ἀνδρός, ζητεῖ μὲ τρόπον ἴδιαιτέρως λεπτόν, ἀλλὰ συγχρόνως

καὶ σταθερόν, νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς αὐτὸν τὸν Ἰδιον, ὡς πνευματικὸν ποιμένα, νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀρμόζουσαν τιμωρίαν εἰς τοὺς ὑπηρέτας, ἢ δοπία φυσικὰ θὰ εἶναι ἐκκλησιαστικὴ σωφρονιστική.

‘Η πρὸς τὸν Οὐαλεριανὸν ἐπιστολὴ (278) εἶναι δεῖγμα τοῦ ἀπαραμίλλου τρόπου διαποιμάνσεως τὸν ὅποιον ἀκολουθοῦσεν ὁ Βασίλειος, ὃ ὅποιος δὲν ἀφῆνε τίποτε νὰ μείνῃ ἔξω τοῦ ἐνδιαφέροντός του, ἀκόμη καὶ ἀν ἐπρόκειτο περὶ λεπτομερειακοῦ ζητήματος. Πνιγμένος εἰς τὰς ἀσχολίας του μὲ τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Ἐκκλησίας, προσφέρεται, χωρὶς νὰ δχληθῇ μάλιστα, νὰ ἐνεργήσῃ ὡς μεσολαβητὴς εἰς μίαν διαφορὰν ποὺ εἶχεν ὁ Οὐαλεριανὸς μὲ ἀνθρώπους τῆς Καισαρείας.

‘Η τελευταία ἐπιστολὴ αὐτῆς τῆς σειρᾶς (ἐπιστολὴ 116) ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Φιρμῖνον, προφανῶς κατὰ παράκλησιν τῶν γονέων του. Οὗτος εἶχεν ἐγκαταλείψει παλαιότερα σχέδιά του νὰ μονάσῃ, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ στρατιωτικὸν στάδιον, πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἐστενοχώρησε πολὺ τοὺς γονεῖς του. Τὸν προτρέπει λοιπὸν ὁ Βασίλειος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα, διὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὰ κοινὰ τῆς πόλεως, δπως πολλοὶ ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς οἰκογενείας του.

‘Ἄτελείωτοι εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι τῶν ἀνθρώπων, καὶ μάλιστα εἰς παλαιοτέρας ἐποχάς, κατὰ τὰς ὅποιας ἡ κρατικὴ κοινωνικὴ πρόνοια ἦτο σχεδὸν ἀνύπαρκτος καὶ ἡ ἐν γένει κρατικὴ δργάνωσις ἐνεφάνιζε σοβαράς ἐλλείψεις.

Παρουσιάζομεν ἐπίσης εἰς τὴν διμάδα αὐτὴν μίαν σειρὰν ἐπιστολῶν τοῦ Βασιλείου πρὸς κρατικοὺς λειτουργούς, τῶν ὅποιων τὰ δνοματα δὲν διετηρήθησαν εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν, προφανῶς διότι εἶχαν προσκομισθῆ ἐις τοὺς παραλήπτας ἀπὸ τοὺς ἐνδιαφερομένους. ‘Ἀναφέρονται εἰς οἰκονομικὰς διευκολύνσεις εἴτε ὑπὲρ κοινωφελῶν ἰδρυμάτων εἴτε ὑπὲρ ἀτόμων, συγγενῶν, φίλων, γνωρίμων. Διακρίνει κανεὶς καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ἀλληλογραφίαν τὰ χαρακτηριστικὰ ἐκεῖνα τοῦ ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας, διὰ τὰ ὅποια ἡ δρθόδοξος συνείδησις διετήρησεν ἔως σήμερα εἰς τὴν μνήμην της τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ὡς τοῦ φιλανθρώπου προστάτου τῶν πτωχῶν.

‘Η πρώτη (ἐπιστολὴ 88) εἶναι ἔξχως ἐνδιαφέρουσα, διό-

τι παριστάνει τὸν Βασίλειον εἰς ἔνα σπάνιον ρόλον. Οἱ κάτοικοι τῆς βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς ἐκεῖνα τὰ πρῶτα βήματά της κατέβαλλαν τοὺς δριζομένους φόρους εἰσοδήματος ἀναλόγως πρὸς τὰ περιουσιακά των στοιχεῖα. Πέραν αὐτῶν αἱ πόλεις ήσαν ὑποχρεωμέναι νὰ διαθέτουν κατ' ἕτος τὰ ἀπαραίτητα χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ τῆς περιοχῆς των, καθὼς καὶ δι' ἄλλα τοπικὰ ἔξοδα τοῦ κράτους. Τὴν φροντίδα αὐτὴν ἀνελάμβανε συνήθως ἡ τοπικὴ βουλὴ μαζὶ μὲ τοὺς κρατικοὺς ἀξιωματούχους, ἀλλ' ἐδῶ ἔχει ἀνατεθῆ εἰς τὸν Βασίλειον, ὁ δποῖος συνεκέντρωσε τὸ σχετικὸν χρηματικὸν ποσόν, ἀλλὰ μὲ μικρὸν ἔλλειψιμα. Διὰ τοῦτο ζητεῖ τώρα παράτασιν τῆς προθεσμίας καταθέσεως τοῦ ποσοῦ, οὕτως ὥστε νὰ κατορθώσῃ νὰ συγκεντρώσῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Αἱ δύο ἐπόμεναι ἐπιστολαὶ (ὑπ' ἀριθμὸν 142 καὶ 143) ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς δύο νουμεραρίους τῆς ἐπαρχίας, δηλαδὴ πρὸς τοὺς δύο ὑπολογιστὰς τοῦ φόρου, καὶ ζητεῖ ἀπαλλαγὴν ἐκ τῆς φορολογίας τῶν πτωχοτροφείων, τὰ δποῖα ἐσυντηροῦσαν οἱ χωρεπίσκοποι τῆς περιοχῆς.

Δύο ἐπιστολὰς (ὑπ' ἀριθμὸν 36 καὶ 313) ἀπευθύνει πρὸς φορολογικοὺς ὑπαλλήλους μὲ τὴν παράκλησιν νὰ μὴ αὐξῆθῃ ἢ νὰ μειωθῇ ὁ φόρος ὧρισμένων προσώπων. Μὴ καθοριζομένην ἐνίσχυσιν ζητεῖ οὗτος δι' ἄλλα πρόσωπα μὲ τὰς ἐπιστολὰς ὑπ' ἀριθμὸν 314, 315, 317, 318 καὶ 319.

Τὴν ἐπιστολὴν 286 ἀπευθύνει πρὸς ἀρχιφύλακα, δηλαδὴ πρὸς ὑπάλληλον ὁ δποῖος ἔργον εἶχε τὴν κράτησιν τῶν συλλαμβανομένων δι' ἀδίκημα πολιτῶν, τὴν ἀνάκρισιν αὐτῶν, τὴν παραπομπὴν εἰς δίκην καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως. Τὰ ὄργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως εἶχαν συλλάβει μερικοὺς ἀπατεῶντας, οἱ δποῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν πανηγύρεως εἶχαν κλέψει ἐνδύματα πτωχῶν ἑορταστῶν. 'Ο Βασίλειος ἀνέφερε κατὰ καθῆκον εἰς τὸν ἀρχιφύλακα τὰ τῆς συλλήψεως καὶ ἀπέστειλεν εἰς αὐτὸν τὰ κλοπιμαῖα, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐπιστολῆς του αὐτῆς παρακαλεῖ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ σωφρονίσῃ τοὺς κλέπτας κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανονισμούς.

‘Η τελευταία ἀπό αὐτὰς τὰς ἐπιστολὰς (ὑπ’ ἀριθμὸν 331) εἶναι διαφορετικὴ εἰς τὸν τόνον· διότι δὲν ζητεῖ βοήθειαν, ἀλλ’ ἐπιτιμᾷ κάποιον ὑφιστάμενον ἢ κατώτερον δημόσιον λειτουργὸν διὰ τὴν σιωπὴν του ἔναντι αἰτήματος, τὸ δποῖον εἶχε προβάλει ἐνωρίτερον ὁ Βασίλειος.

64. ΗΣΥΧΙΩ

Ἐμὲ πολλὰ μὲν ἦν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὰ συνάπτοντά σου τῇ τιμίστητι· ὃ τε περὶ λόγους κοινὸς ἔρως, πολλαχοῦ παρὰ τῶν πεπειραμένων περιφερόμενος, ἢ τε πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ φιλίᾳ. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ πάντα ἀριστος καὶ πάσης ἡμῖν οἰκειότητος ὅνομα ἐκπληρῶν, ὁ αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Ἐλπίδιος, εἰς λόγους ἀφίκετο καὶ ἐκαστα τῶν ἐν σοὶ καλῶν διηγήσατο, δυνατώτατος δέ, εἴπερ τις ἄλλος, καὶ ἀρετὴν ἀνθρώπου καταμαθεῖν καὶ παραστῆσαι ταύτην τῷ λόγῳ, τοσοῦτον ἡμῖν τὸν ἐπὶ σοὶ πόθον ἐξέκανσεν ὥστε εὐχεσθαι ἡμᾶς ἐπιστῆναι σέ ποτε τῇ παλαιᾷ ἑστίᾳ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀκοῆ μόνον, ἀλλὰ καὶ πείρᾳ τῶν ἐν σοὶ καλῶν ἀπολαύσωμεν.

72. ΗΣΥΧΙΩ

Οιδά σου καὶ τὴν περὶ ἡμᾶς ἀγάπην καὶ τὴν περὶ τὰ καλὰ σπουδήν· διόπερ χρῆζων δυσωπῆσαι τὸν ποθεινότατον υἱὸν Καλ-

Ἐπιστολὴ 64. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 371, δεύτερον ἔτος τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Ὁ Βασίλειος ἐκφράζει τὴν ἐπιθυμίαν καὶ προσωπικῆς γνωριμίας μὲ τὸν Ἡσύχιον, δόποιος ἦτο σημαίνουσα προσωπικότης τῆς Καισαρείας. Ὁ μνημονεύμενος Τερέντιος εἶναι δὲ γνωστὸς στρατηγὸς καὶ κόμης τοῦ Βυζαντίου, πρὸς τὸν δόποιον ἐστάλησαν ἀρκεταὶ ἐπιστολαί.

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ 64
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ**

Πολλὰ ἡσαν ἔκεινα ποὺ μὲ συνέδεαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μὲ τὴν τιμιότητά σου, ὅπως εἰναι ὁ κοινὸς ἔρως πρὸς τὰ γράμματα, τὸν δόποιον διακηρύσσουν παντοῦ δσοι σὲ γνωρίζουν προσωπικῶς, καὶ ἡ παλαιά μας φιλία πρὸς τὸν θαυμάσιον ἄνδρα Τερέντιον. "Οταν δὲ καὶ ὁ κατὰ πάντα ἀριστος καὶ ἀξιος τοῦ τίτλου τοῦ φίλου ἡμῶν αἰδεσιμώτατος ἀδελφὸς Ἐλπίδιος συνεζήτησε μὲ ἡμᾶς καὶ περιέγραψε λεπτομερῶς τὰ εὐγενῆ προσόντα σου (εἰναι δὲ ἱκανώτερος ἀπὸ κάθε ἀλλον εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀρετὴν ἀνθρώπου καὶ νὰ τὴν χαρακτηρίζῃ διὰ τοῦ λόγου), ἥναψε μέσα μας τόσον ζωηρὸν πόθον διὰ σέ, ὥστε νὰ εὐχώμεθα νὰ ἔλθῃς κάποτε εἰς αὐτὴν τὴν παλαιὰν ἐστίαν μας, διὰ νὰ μὴ σὲ ἀκούωμεν μόνον, ἀλλὰ ν' ἀπολαύσωμεν τὰ εὐγενικά σου προσόντα καὶ μὲ προσωπικὴν γνωριμίαν.

**ΕΠΙΣΤΟΛΗ 72
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΗΣΥΧΙΟΝ**

Γνωρίζω τὴν ἀγάπην σου πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν ζῆλον διὰ τὰ καλὰ ἔργα. Διὰ τοῦτο, ἐπιθυμῶν νὰ δώσω ἱκανοποίησιν

*Ἐπιστολὴ 72. Ἐγράφη πιθανῶς τὴν ἴδιαν περίπου ἑποχὴν, τὸ 371. Εἶναι ἐπιστολὴ μεσολαβητική, δείγμα τοῦ τρόπου μὲ τὸν δόποιον ὁ πολυάσχολος ἀρχιεπίσκοπος ἔφρόντιζε καὶ διὰ τὰ ἀτομικὰ θέματα τῶν μελῶν τοῦ ποιμνίου του. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ἑπομένη ἐπιστολὴ 73.

λισθένην ἡγησάμην, εἰ κοινωνόν σε λάβοιμι τῆς φροντίδος, ὃῶν κατορθώσειν τὸ σπουδαῖόμενον. Λελύπηται δὲ ἀνὴρ κατὰ τοῦ λογιωτάτου Εὔστοχίου, καὶ λελύπηται δικαίαν λύπην. Ἐγκαλεῖται δὲ τοῖς οἰκέταις θράσος κατ’ αὐτοῦ καὶ ἀπόνοιαν. Τοῦτον ἀξιοῦμεν παρακληθῆναι, ἀρκεσθέντα τῷ φόβῳ δὲ ἐφόβησεν αὐτούς τε τοὺς θρασυνομένους καὶ τοὺς τούτων δεσπότας, καταλῦσαι τὴν φιλονικίαν δόντα τὴν χάριν. Οὕτω γὰρ ἀμφότερα ὑπάρχειν καὶ τὸ παρὰ ἀνθρώπους σεμνὸν καὶ τὸ παρὰ Θεῷ εὐδόκιμον, ἐὰν τῷ φόβῳ θελήσῃ τὸ μακρόθυμον ἀναμεῖξαι. Αὐτός τε οὖν, εἴ τις σοι προϋπάρχει φιλία πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ συνήθεια, αἰτησον παρ’ αὐτοῦ τὴν χάριν ταύτην, καί, οὖς ἐὰν γνῶς ἐν τῇ πόλει δυναμένους αὐτὸν δυσωπῆσαι, κοινωνοὺς λάβε τῆς φροντίδος εἰπὼν αὐτοῖς, δτὶ τὸ γινόμενον ἐμοὶ μάλιστα κεχαρισμένον ἔσται. Καὶ ἀπόπεμψαι τὸν συνδιάκονον πράξαντα ὃν ἔνεκεν ἀπεστάλη. Αἰσχύνομαι γάρ, καταφυγόντων πρός με τῶν ἀνθρώπων, μὴ δυνηθῆναι αὐτοῖς γενέσθαι τι χρήσιμον.

154

73. ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΕΙ

1. *Hέχαριστησα τῷ Θεῷ τοῖς γράμμασιν ἐντυχὼν τῆς εὐ-*

¹Ἐπιστολὴ 73. Ἐγράφη τὸ 371 δὲλιγον μετὰ τὴν προηγουμένην ἐπιστολὴν 72. Οἱ Βασίλειοι εἶχε γράψει ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προσβολῆς ἐκ μέρους τῶν ὑπηρετῶν (δούλων) τοῦ Εὔστοχίου εἰς βάρος τοῦ Καλλισθένους τόσον πρὸς τὸν Ἡσύχιον, κοινὸν φίλον αὐτοῦ καὶ τοῦ τελευταίου, δσον καὶ πρὸς τὸν ἴδιον τὸν Καλλισθένην. Οἱ τελευταῖοι ἀπήντησεν εἰς τὸν Βασίλειον κάπτως μετριοπαθῶς, ἀλλὰ πάντως ἐπέμεινε νὰ τιμωρήσῃ ὁ ἴδιος τοὺς

εἰς τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν Καλλισθένην, ἐνόμισα ὅτι θὰ ἐπιτύχω εὔκολώτερα τὸ ἐπιδιωκόμενον, ἐὰν προσλάβω καὶ σὲ ὡς μέτοχον τῆς φροντίδος. 'Ο ἀνθρωπος ἔχει θυμόσει ἐναντίον τοῦ λογιωτάτου Εὔστοχίου καὶ διθυμός του εἶναι δικαιολογημένος. Κατηγορεῖ τοὺς ὑπηρέτας τοῦ Εὔστοχίου ὅτι τοῦ συμπεριεφέρθησαν μὲ θράσος καὶ μανίαν. Τὸν παρακαλοῦμεν λοιπὸν νὰ σταματήσῃ τὴν φιλονικίαν καὶ νὰ δώσῃ συγγνώμην, ἀρκούμενος εἰς τὸν φόβον ποὺ ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς ίδίους τοὺς ἀποθραυσθέντας, καθὼς καὶ εἰς τοὺς κυρίους των. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ κερδίσῃ δύο πράγματα, ἥτοι μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων σεβασμὸν καὶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ εὐδοκίμησιν, ἐὰν θελήσῃ ν' ἀναμίξῃ εἰς τὸν ἐκφοβισμὸν τὴν μακροθυμίαν.

'Εσύ λοιπόν, ἐὰν ἔχης σταθερὰν φιλίαν καὶ οἰκειότητα μὲ τὸν ἄνδρα, ζήτησέ του αὐτὴν τὴν χάριν, καὶ ἂν γνωρίζῃς εἰς τὴν πόλιν ἄλλους ἀνθρώπους ποὺ εἶναι εἰς θέσιν νὰ κατασιγάσουν τὸν θυμόν του, πάρε τους κοινωνοὺς τῆς φροντίδος, λέγων εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἐνέργειά των αὐτὴ θὰ εἶναι πρὸς χάριν μου.

Καὶ στεῖλε πάλιν ὁπίσω τὸν συνδιάκονον, ἀφοῦ τελειώσῃ τὸ ἔργον διὰ τὸ ὁποῖον ἐστάλη. Διότι ἐντρέπομαι, ἐφ' ὅσον οἱ ἀνθρωποι κατέφυγαν εἰς ἐμέ, νὰ μὴ ἡμπτορέσω νὰ τοὺς φανῶ χρήσιμος.

154

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 73 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΑΛΛΙΣΘΕΝΗΝ

1. Ηὔχαριστησα τὸν Θεὸν ποὺ ἔλαβα γράμμα τῆς εὐγε-

δούλους κατὰ τὰ νόμιμα, διότι εἶχεν δρκισθῆ περὶ τούτου. 'Ο Βασίλειος προσπαθεῖ μὲ θαυμάσιον τρόπον, ἀλλοτε ἐπαινῶν καὶ ἀλλοτε ὑποδεικνύων, ν' ἀπαλύνῃ περισσότερον τὴν δργήν του. Ζητεῖ δὲ ν' ἀνατεθῇ εἰς αὐτὸν ὡς ἐπίσκοπον ἡ ἐπιβολὴ ἐκκλησιαστικοῦ ἐπιτιμίου εἰς τοὺς ὑπηρέτας ἀντὶ δποιασδήποτε ἀλλης ἐκδικήσεως. Θὰ ἥτο παράδοξον, δν ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν ἐπετύγχανε τοῦ σκοποῦ της.

γενείας σου, πρῶτον μὲν ὅτι ἀνδρὸς τιμᾶν ἡμᾶς προαιρουμένου ἀφίκετό μοι προσηγορία (καὶ γὰρ πολλοῦ μὲν ἀξίαν τιθέμεθα τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν τὴν συντυχίαν), δεύτερον δὲ εἰς εὐφροσύνην, τὸ μνήμης ἀγαθῆς τυγχάνειν. Σύμβολον δὲ μνήμης γράμματα, ἀπερ ἐπειδὴ ἐδεξάμην καὶ κατέμαθον τὸν ἐν αὐτοῖς νοῦν, ἐθαύμασα δπως τῷ δντι κατὰ τὴν πάντων ὑπόληψιν πατρικὴν ἡμῖν ἀπένειμας τὴν αἰδῶ. Τὸ γὰρ φλεγμαίνοντα καὶ ὠργισμένον καὶ δρμῆσαντα πρὸς τὴν τῶν λελυπηκότων ἄμυναν παραλῦσαι μὲν τὸ πολὺ τῆς σφοδρότητος, ἡμᾶς δὲ τοῦ πράγματος κυρίους ποιήσασθαι, ἔδωκεν ἡμῖν εὐφρανθῆναι ὡς ἐπὶ τέκνῳ πνευματικῷ. Ἀντὶ οὖν τούτων τί ἀλλο λειπόμενόν ἐστιν ἢ εὔχεσθαι σοι τὰ ἀγαθά; Φίλοις μέν σε ἥδιστον εἶναι, ἔχθροῖς δὲ φοβερόν, πᾶσι δὲ δμοίως αἰδέσιμον, ἵνα καὶ οἱ τῶν προσηκόντων τι ἐλλελοιπότες, αἰσθησιν λαβόντες τῆς ἐν σοὶ πραότητος, ἐαυτῶν καθάψωνται δτι εἰς τοιοῦτόν σε δντα ἐξήμαρτον.

2. Ἐπειδὴ δὲ προσέταξας τοὺς οἰκέτας ἐπὶ τὸν τόπον ἐν φ τὴν ἀταξίαν ἐπεδειξαντο διαχθῆναι, ἀξιῶ τὸν σκοπὸν μαθεῖν καθ' δν ἐπιζητεῖ τοῦτο ἢ χρηστότης σου. Εἰ μὲν γὰρ αὐτὸς παρέσει, καὶ αὐτὸς εἰσπράξει τῶν τετολμημένων τὴν δίκην, παρέσονται μὲν οἱ παῖδες. Τί γὰρ ἀλλο δεῖ γενέσθαι, εὶ τοῦτο σοι κέκριται; Πλὴν ἀλλ' ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν ποίαν ἔτι χάριν εἰληφότες ἐσόμεθα, ἐάνπερ μὴ ἐξαρκέσωμεν ἐξελέσθαι τοὺς παῖδας τῆς τιμωρίας. Εἰ δὲ αὐτόν σε ἢ ἐπὶ τῆς λεωφόρου ἀσχολία καθέξει, τίς δ ὑποδεχόμενος ἐκεῖ τοὺς ἀνθρώπους; Τίς δὲ ὁ μέλλων αὐτοὺς

1. Ἡ φράσις «ἀσχολίαι εἰς τὴν λεωφόρον» σημαίνει Ἰσως δτι δ Καλλισθένης ἦτο ἐργολάβος δημοσίων ἔργων καὶ εἰδικώτερα κατασκευαστής τῆς κεντρικῆς λεωφόρου τῆς Καππαδοκίας. Οὕτως ἐξηγεῖται καὶ τὸ γεγονός δτι ἡ εἰς βάρος του προσβολὴ συνέβη μακράν τῆς Καισαρείας. Ἐκτὸς ἐδν ἦτο ἐπιθεωρητής δημοσίων ἔργων.

νείας σου· πρῶτον μὲν διότι μοῦ ἥλθε χαιρετισμὸς ἀπὸ ἄνδρα ποὺ ἔχει τὴν διάθεσιν νὰ μὲ τιμήσῃ — δίδομεν δὲ πολλὴν σημασίαν εἰς τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας — καὶ δεύτερον διότι μοῦ προκαλεῖ εὔχαριστησιν τὸ νὰ μ' ἔνθυμοῦνται ἐπ' ἀγαθῷ. Σύμβολον δὲ τῆς μνήμης εἶναι τὸ γράμμα. Μόλις δὲ ἔλαβα τὸ γράμμα καὶ ἀντελήφθη τὸν σκοπόν του, ἐθαύμασα τὸν τρόπον μὲ τὸν ὅποιον ἀπένειμες τὸν κατὰ γενικὴν ἐκτίμησιν ὁφειλόμενον πρὸς τοὺς πατέρας σεβασμόν. Τὸ δτὶ ἔνας ἄνθρωπος, φλογισμένος ἀπὸ τὴν ὄργὴν καὶ ἔτοιμος νὰ ὅρμήσῃ πρὸς ἐκδίκησιν ἐναντίον ἑκείνων ποὺ τὸν προσέβαλαν, ἔγκατέλειψε τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ἐπιθετικότητός του καὶ κατέστησεν ἡμᾶς διαιτητὰς τῆς διαφορᾶς, μᾶς ἔδωσε τὴν εὐκαιρίαν νὰ εὐφρανθῶμεν διὰ τὴν συμπεριφοράν του ὡς πνευματικοῦ τέκνου. Ἐναντὶ τούτων λοιπόν, τί ἀλλο ὑπολείπεται ἀπὸ τὸ νὰ σοῦ εὐχηθῶ τὰ ἀγαθά; Εἴθε νὰ εἶσαι γλυκύτατος εἰς τοὺς φίλους, φοβερώτατος δὲ εἰς τοὺς ἔχθρούς, εἰς ὅλους δὲ ἐξ Ἰου σεβαστός, οὕτως ὥστε καὶ ἑκεῖνοι οἱ ὅποιοι παρέλειψαν τὸ ἀπέναντί σου καθῆκόν των, ἀντιλαμβανόμενοι τὴν πραότητα τοῦ χαρακτῆρός σου, νὰ ψέξουν τοὺς ἔσωτούς των διὰ τὸ δτὶ προσέβαλαν ἄνδρα τοιαύτης ἀξίας.

2. Ἐπειδὴ ὅμως παρήγγειλες νὰ ὅδηγηθοῦν οἱ ὑπηρέται εἰς τὸν τόπον ὃπου ἐπέδειξαν ἀπέναντί σου τὴν ἀταξίαν, ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ μάθω, διὰ ποῖον σκοπὸν ζητεῖ τοῦτο ἢ χρηστότης σου. Ἐὰν μὲν παραστῆς ἑκεῖ σὺ δὲ ἴδιος καὶ ἐπιβάλῃς σὺ δὲ ἴδιος τὴν τιμωρίαν διὰ τὴν αὐθάδειάν των, βεβαίως θὰ ἔλθουν οἱ ὑπηρέται. Διότι, τί ἀλλο ἡμπορεῖ νὰ γίνη, ἐὰν οὕτως ἔχῃς ἀποφασίσει; Ἄλλ' εἰς αὐτὴν τὴν περίπτωσιν ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν, ποίαν χάριν θὰ ἔχωμεν δεχθῆ ἐκ μέρους σου, ἐὰν τὸ κύρος μας δὲν εἶναι ἀρκετὸν διὰ ν' ἀπαλλάξῃ τοὺς ὑπηρέτας ἀπὸ τὴν τιμωρίαν. Ἐὰν δὲ αἱ ἀσχολίαι σου εἰς τὴν λεωφόρον¹ ἐμποδίσουν σὲ τὸν ἴδιον, ποῖος θὰ ὑποδεχθῇ ἑκεῖ τοὺς ἄνθρωπους; Ποῖος δὲ πρόκειται νὰ τοὺς τιμωρήσῃ ἀντὶ σοῦ; Ἐὰν πάντως εἶναι ἀπόφασίς σου νὰ ἔμφανισθοῦν ἐνώπιόν σου, καὶ εἶσαι ἀμετακίνητος ἀπὸ αὐτήν, δῶσε τούλαχιστον ἐντολὴν ἢ παρου-

ἀντὶ σοῦ ἀμύνεσθαι; Ἐλλ' εἰ δοκεῖ σοι ἐλθεῖν αὐτοὺς εἰς ὅψιν καὶ τοῦτο πάντως κέκριται, μέχρι Σασίμων κέλευσον γενέσθαι αὐτῶν τὴν παράστασιν καὶ αὐτοῦ δεῖξον σεαυτοῦ τὸ πρᾶον τοῦ ἥθους καὶ μεγαλόθυμον. Λαβὼν γὰρ ὑποχειρίους τοὺς παροξύνατας, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἀκαταφρόνητον τῆς σεαυτοῦ ἀξίας ἐπιδειξάμενος, ἄφες αὐτοὺς ἀβλαβεῖς, ὡς ἐν τοῖς προτέροις γράμμασι παρεκαλέσαμεν, ἡμῖν μὲν διδοὺς τὴν χάριν, παρὰ δὲ Θεοῦ τὴν ἐφ' οἷς ποιεῖς ἀντίδοσιν ἐκδεχόμενος.

3. Καὶ ταῦτα λέγω οὐχ ὡς οὕτως ὁφείλοντος τελεσθῆναι τοῦ πράγματος, ἀλλὰ συνενδιδοὺς τῇ ὁρμῇ σου, καὶ φοβούμενος μή τι ὑπολείπηται ἀπεπτον τοῦ θυμοῦ, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν φλεγμανόντων ὀφθαλμῶν καὶ τὰ ἀπαλώτατα τῶν βοηθημάτων ὁδυνηρὰ φαίνεται, οὕτω καὶ νῦν ὁ ἡμέτερος λόγος ἐξαγριάνη σε μᾶλλον ἢ καταστείῃ. Ἐπεὶ τὸ εὐπρεπέστατον ἦν καὶ σοὶ μέγιστον κόσμον ἐνεγκεῖν δυνάμενον καὶ ἐμοὶ ἀρκοῦν πρὸς τοὺς ἐμαντοῦ φίλους καὶ ἡλικιώτας εἰς σεμνολόγημα, τὸ ἡμῖν ἐπιτραπῆναι τὴν ἐκδίκησιν. Πάντως δὲ εὶς καὶ διμόσται σοι δοῦναι αὐτοὺς εἰς τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὕτε ἡ παρὸς ἡμῶν ἐπιτίμησις ἐλάττων ἐστὶν εἰς ἐκδίκησιν, οὕτε δὲ θεῖος νόμος ἀτιμότερος τῶν ἐμπολιτευομένων τῷ βίῳ νομίμων. Ἐλλ' ἦν δυνατὸν αὐτοὺς ἐνταῦθα ἐπιστραφέντας τοῖς ἡμετέροις νομίμοις, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς τὴν ἐλπίδα ἔχεις τῆς σωτηρίας, καὶ σὲ τῆς ἐπὶ τῷ δρκῷ ἀνάγκης ἐλευθερῶσαι, καὶ αὐτοὺς σύμμετρον τοῖς ἡμαρτημένοις ἐκπληρῶσαι τὴν δίκην. Ἐλλὰ πάλιν μακρὰν ποιῶ τὴν ἐπιστολήν. Ὅ-

2. Ἡ κεντρικὴ λεωφόρος τῆς Καππαδοκίας διήρχετο διὰ τῶν Σασίμων. Τὸ ἐπεισόδιον εἶχε συμβῆ προφανῶς πέραν τῶν Σασίμων. Ο Βασίλειος παρακαλεῖ νὰ μὴ δδηγηθοῦν δάκριβῶς εἰς τὸν τόπον οἱ ὑπηρέται, ἀλλὰ ν' ἀπολυθοῦν σῶοι εἰς τὰ Σάσιμα.

3. Ο Εὔστόχιος, εἰς τὸν δόποιον ἀνῆκαν οἱ ὑπηρέται, ἵτο προφανῶς

σία των νὰ πραγματοποιηθῇ μέχρι τῶν Σασίμων² καὶ ἐκεῖ δεῖξε τὴν πραότητα τοῦ ἥθους καὶ τὴν μεγαλοψυχίαν σου. Ἐφοῦ δηλαδὴ λάβης εἰς τὴν ἔξουσίαν σου τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σὲ ἔξωργισαν καὶ δεῖξῃς κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὅτι ἡ ἀξιοπρέπειά σου δὲν εἶναι εὐκαταφρόνητος, ἀφησέ τους ἀβλαβεῖς, ὅπως σὲ παρεκαλέσαμεν μὲ τὸ προηγούμενον γράμμα, εἰς ἐμὲ μὲν δίδων τὴν χάριν αὐτήν, ἀπὸ τὸν Θεὸν δὲ λαμβάνων τὴν ἀμοιβὴν δι’ ὅσα πράττεις.

3. Λέγω δὲ αὐτά, ὅχι διότι οὕτω πρέπει νὰ ρυθμισθῇ τὸ πρᾶγμα, ἀλλὰ διότι εἴμαι ὑποχρεωμένος νὰ φανῶ ὑποχωρητικὸς ἐμπρὸς εἰς τὴν δρμήν σου, ἀπὸ φόβου μήπως μέρος τοῦ θυμοῦ σου μείνῃ ἀχώνευτον καὶ μήπως, καθὼς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς οἱ ὅποιοι πάσχουν ἀπὸ φλεγμονὴν καὶ τὰ ἀπαλώτατα ἐπιθέματα φαίνονται ὀδυνηρά, οὕτω καὶ ἐδῶ ὁ λόγος μας σὲ ἀγριεύσῃ περισσότερον ἀντὶ νὰ σὲ ἡρεμήσῃ. Διότι ἡ εὐπρεπεστάτη λύσις, αὐτὴ ποὺ θὰ ἥδυνατο νὰ φέρῃ καὶ εἰς σὲ τὸ πολυτιμότατον κόσμημα καὶ εἰς ἐμὲ ἐπαρκῆ τιμὴν ἐμπρὸς εἰς τοὺς φίλους καὶ συνηλικιώτας μου³, θὰ ἥτο τὸ νὰ ἀναθέστη τὴν ἐκδίκησιν εἰς ἡμᾶς. Πάντως δέ, μολονότι ἔχεις δρκισθῇ νὰ ἐπιβάλῃς ὁ ἕδιος τὴν τιμωρίαν κατὰ τοὺς νόμους, οὔτε ἡ ἀπὸ ἡμᾶς ἐπιτίμησις εἴναι μικροτέρας ἀποτελεσματικότητος πρὸς ἐπιβολὴν τῆς δικαιοσύνης οὔτε ὁ θεῖος νόμος εἴναι μικροτέρας τιμῆς ἀπὸ τὰ ἔθιμα ποὺ ἐφαρμόζονται εἰς τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων.

Θὰ ἥτο λοιπὸν δυνατόν, ἀφοῦ τιμωρηθοῦν ἐδῶ σύμφωνα μὲ τοὺς ἴδικούς μας κανόνας, εἰς τοὺς ὅποιους καὶ σὺ στηρίζεις τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας, καὶ σὲ νὰ ἀπαλλάξουν τῆς ὑποχρεώσεως τοῦ ὄρκου καὶ αὐτοὶ οἱ ἕδιοι νὰ λάβουν τιμωρίαν σύμμετρον μὲ τὰ κρίματά των.

’Αλλὰ πάλιν καθιστῶ ἔκτενῇ τὴν ἐπιστολήν. Τὸ πράττω

συνηλικιώτης τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, πιθανῶς δὲ καὶ φίλος αὐτοῦ, ἃν κρίνωμεν ἀπὸ τὸ παρὸν χωρίον.

πὸ γὰρ τοῦ σφόδρα σπουδάζειν πιθανός σοι γενέσθαι οὐδὲν τῶν εἰς διάνοιαν ἐρχομένων ἀποσιωπῆσαι ἀνέχομαι φοβούμενος μὴ παρὰ τοῦτο ἄπρακτός μοι ἡ αἴτησις γένηται, ἐλλιπῶς μον τὴν διδασκαλίαν ποιησαμένου. Ἀλλ', ὡς τιμιώτατον καὶ γνήσιον θρέμμα τῆς Ἐκκλησίας, βεβαίωσον καὶ ἐμοὶ τὰς ἐλπίδας, ἃς ἔχω νῦν ἐπὶ σοί, καὶ τὰς πάντων συμφώνως περὶ τῆς σῆς ἐμμελείας καὶ πραότητος μαρτυρίας, καὶ ἐπίστειλον τῷ στρατιώτῃ ἀπαλλαγῆναι ημᾶν ἐν τάχει, δις νῦν γε οὐδὲν ἐπαχθείας οὐδὲν ὑβρεως ἐλλέλοιπε, μᾶλλον αἰρούμενός σε μὴ λυπῆσαι ἡ πάντας ημᾶς οἰκείους ἔχειν καὶ φίλους.

155

278. ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΩ

Ἐγὼ τὴν εὐγένειάν σου καὶ κατὰ τὴν Ὁρφανήνην γενόμενος ἐπεθύμουν ἰδεῖν. Προσεδόκων γάρ σε ἐν Κορσαγαίνοις διάγοντα μὴ ὀκνῆσαι πρὸς ημᾶς διαβῆναι ἐν Ἀτταγαίνοις τελοῦντας σύνοδον. Ἐπεὶ δὲ ἐκείνης διήμαρτον τῆς συνόδου, ἐπεθύμουν ἵ-

4. Ἡ τελευταία αὐτὴ περίοδος είναι ἀκατανόητος. Τί ζητεῖ δι στρατιώτης ἐδῶ; Δύο ἔξηγήσεις ὑπάρχουν. Ἡ τὸ τμῆμα αὐτὸν παρεισέφρησεν ἀπὸ δῆλως ἐπιστολὰς λόγω συγχύσεως τῶν διντυγραφέων, ἢ δι Καλλισθένης, ὡς ἐπιθεωρητῆς δημοσίων ἔργων, διέθετε δι' ἀσφάλειάν του μερικούς στρατιώτας — διν καὶ αὐτοὶ δὲν ἐπρόλαβαν τὴν προσβολὴν περὶ τῆς διοίας δι λόγος — ἔστειλε δὲ ἔνα ἀπὸ αὐτοὺς εἰς τὸν Βασιλείον εἰς ἔχυτηρέτησίν του καὶ εἰς ἔνδειξιν ἀφοσιώσεως.

Ἐπιστολὴ 278. Γραμμένη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου τοῦ Βασιλείου μαρτυρεῖ ίδιαιτέρων λεπτότητα καὶ εὐγένειαν. Ὁ Οὐαλεριανὸς ζῆ εἰς τὰ Κορσάγαινα τοῦ Πόντου, δὲ Βασίλειος ἔχει ἐπισκεφθῆ τὴν περιοχὴν Ὁρφανήνης τῆς Μικρᾶς Αρμενίας, ἐλπίζων νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον εἰς τὴν πο-

δὲ διότι μὲ τὴν σφοδράν ἐπιθυμίαν ποὺ ἔχω νὰ σὲ πείσω δὲν ἡμπορῶ ν' ἀποσιωτήσω τίποτε ἀπὸ ὅσα ἔρχονται εἰς τὴν διάνοιαν μου, φοβούμενος μήπως ἀλλοιῶς μείνη ἄκαρπος ἢ αἴτησίς μου, ὃν δηλαδὴ παρουσιάσω ἐλλιπῶς τὰ ἐπιχειρήματά μου.

Ἄλλα, ὃ τιμιώτατον καὶ γνήσιον θρέμμα τῆς Ἑκκλησίας, ἐπιβεβαίωσε καὶ σὺ τὰς ἐλπίδας ποὺ ἔχω τώρα εἰς σὲ καὶ τὰς δύμοφώνους μαρτυρίας ὅλων περὶ τῆς εὐγενείας καὶ πραότητός σου. Ἐπὶ πλέον δῶσε ἐντολὴν εἰς τὸν στρατιώτην ν' ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ ἡμᾶς γρήγορα, διότι ἔως τώρα ἀπεδείχθη ἑνοχλητικὸς καὶ ἀγενής, προτιμῶν μᾶλλον νὰ μὴ λυπήσῃ ἐσὲ παρὰ νὰ ἔχῃ δλους ἡμᾶς ἀφωσιωμένους φίλους⁴.

155

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 278 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΟΥΑΛΕΡΙΑΝΟΝ

Ἐπιθυμοῦσα νὰ ᾔδω τὴν εὐγένειάν σου, ὃταν εύρισκόμην εἰς τὴν Ὁρφανήνην. Διότι ἡλπιζα ὅτι, ἀφοῦ ζῆς εἰς τὰ Κορσάγαια, δὲν θὰ ἐδίσταζες νὰ περάσῃς πρὸς ἡμᾶς εἰς τὰ Ἀττάγαια, ὅπου εἶχαμεν προγραμματίσει τὴν συγκρότησιν συνόδου. Ἐπειδὴ δύως δὲν ἐπέτυχα τὴν σύγκλησιν τῆς συνόδου αὐτῆς, εἶχα τὴν ἐπιθυμίαν νὰ σᾶς ᾔδω εἰς τὸ ὅρος· διότι τὸ γε-

λίχνην Ἀττάγαιαν. Ὄταν ἀποτυγχάνῃ, μεταβαίνει εἰς κώμην καλουμένην Εὔησος καὶ εύρισκομένην εἰς δρεινήν περιοχήν. Τὸ χωρίον τοῦ Ούαλεριανοῦ δὲν είναι πολὺ μακρύ. Βλέπομεν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Καισαρέας νὰ διασχίζῃ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Πόντον, ὑπὸ συνθήκας πολιτικῆς δυσμενείας, μὲ τὴν ἐπιδίωξιν νὰ συγκροτήσῃ σύνοδον διὰ τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς Ἑκκλησίας· καί, δρρωστος καθὼς είναι πάντοτε καὶ πνιγμένος εἰς τὰς ὑποθέσεις τῆς ἔδρας του καὶ τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐνθυμεῖται ὅτι κάπου ἐκεῖ εύρισκεται ὁ Ούαλεριανὸς καὶ ὅτι αὐτὸς ἔχει κάποιαν ἐκκρεμῆ ὑπόθεσιν εἰς τὴν Καισάρειαν ποὺ χρειάζεται ρύθμισιν, ἵσως κάποιον χρέος ἢ κάτι παρόμοιον. Ὁ Βασίλειος ἡτο μέγας καὶ εἰς τὰ μικρὰ ἀκόμη.

δεῖν ἐν τῷ δρει. Πάλιν γὰρ ἐκεῖ η Εὐησος, πλησίον οὖσα, τὴν ἐλπίδα τῆς συντυχίας ἐπέτεινεν. Ὡς δὲ ἀμφοτέρων διήμαρτον, ἥλθον ἐπὶ τὸ γράφειν, ἵνα καταξιώσῃς με καταλαβεῖν, διοῦ μὲν τὸ εἰκός ποιῶν νέος φοιτῶν παρὰ γέροντι, διοῦ δὲ καὶ διὰ τῆς συντυχίας δεχόμενός τινα παρ' ἡμῶν συμβούλην διὰ τὸ εἰναι σοι πράγματα πρὸς τινας τῶν ἐν Καισαρείᾳ τὰ δεόμενα τῆς ἡμετέρας μεσιτείας πρὸς τὴν διόρθωσιν. Ἐὰν οὖν ἀνεπαχθὲς ἦ, μὴ κατοκήσῃς ἡμᾶς καταλαβεῖν.

156

116. ΦΙΡΜΙΝΩ

Καὶ σπάνιά σου τὰ γράμματα καὶ μικρὰ ταῦτα, ἢ ὅκνω τοῦ γράφειν ἢ ἄλλως τὸν ἐκ τοῦ πλήθους κόρον διαφεύγειν οἰκονομοῦντος ἢ που καὶ πρὸς βραχυλογίαν ἔαντὸν συνεθίζοντος. Ἡμῖν μέντοι οὐδὲν ἔξαρκεῖ, ἀλλὰ κανὸν ὑπερβάλλῃ τῷ πλήθει, τῆς ἐπιθυμίας ἔστιν ἐλάττω, διὰ τὸ βούλεσθαι πάνθ' ἔκαστα μανθάνειν περὶ σοῦ πῶς μέν σοι τὸ σῶμα ἔχει, δπως δέ σοι τὰ τῆς ἀσκήσεως, καὶ πότερον ἐπιμένεις τοῖς ἐξ ἀρχῆς ἐγνωσμένοις ἢ τί καὶ μετεβούλεύσω

1. "Υπονοεῖ τὸν ἑαυτόν του, δ ὅποιος ἂν καὶ ἥτο νέος κατὰ τὴν ἡλικίαν, δμως ἥσθάνετο γέρων λόγῳ τῶν ἀσθενειῶν καὶ κακουχιῶν τοῦ σώματός του.

"Ἐπιστολὴ 116. "Ισως ἐγράφη τὸ 372. "Ο Φιρμίνος εἶχεν ἐπιδοθῆ εἰς ἀσκητικὸν βίον, τὸν ὅποιον δμως ἐγκατέλειψεν ἔπειτα, διὰ ν' ἀκολουθήσῃ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον, δπως δ ἐκ πατρὸς πάππος του Βρεττάνιος. "Ο Βασίλειος τοῦ γράφει διὰ νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν καὶ ἐκφράζει τὴν γνώμην δτι τὸ νὰ καταλάβῃ δ νέος αὐτὸς ἡγετικὴν θέσιν εἰς τὴν πατρίδα του, τὴν Καισάρειαν, δπως δ πατήρ του καὶ σειρὰ ἀλλη προγόνων

γονὸς ὅτι ἡ Εὔησος εἶναι ἔκει πλησίον ἐπέτεινε πάλιν τὴν ἐλπίδα τῆς συναντήσεως. "Οταν δὲ ἀπέτυχα καὶ εἰς τὰ δύο, κατέληξα εἰς τὴν ἐπιστολήν, διὰ νὰ σου ζητήσω νὰ καταξιώσῃς νὰ μὲ ἐπισκεφθῆς, ὥστε ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ πράξῃς τὸ πρέπον ὡς νέος ποὺ ἐπισκέπτεται ἔνα γέροντα¹, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ δεχθῆς κατὰ τὴν συνάντησιν κάποιαν συμβουλὴν ἀπὸ ἡμᾶς, ἐφ' ὅσον ἔχεις ἐκκρεμότητας μὲ μερικοὺς ἀνθρώπους τῆς Καισαρείας, αἱ δποῖαι χρειάζονται τὴν μεσολάβησίν μας διὰ νὰ διορθωθοῦν. 'Εὰν λοιπὸν δὲν σου κάμη κόπον, μὴ διστάσῃς νὰ μᾶς ἐπισκεφθῆς.

156

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 116 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΦΙΡΜΙΝΟΝ

Τὰ γράμματά σου εἶναι ὅχι μόνον σπάνια, ἀλλὰ καὶ σύντομα, εἴτε διότι είσαι ὀκνηρὸς εἰς τὸ γράψιμον εἴτε δι' ἀλλον λόγον, ὅπως θὰ ἡμποροῦσε νὰ εἶναι ἐνδεχομένη ἐπιθυμία σου ν' ἀποφεύγῃς τὸν κόρον ἀπὸ τὸ πλῆθος ἢ πιθανὴ συνήθειά σου εἰς τὴν βραχυλογίαν. Πάντως δι' ἡμᾶς δὲν εἶναι ἀρκετά, ἀντιθέτως μάλιστα, καὶ εἰς ὑπερβολικὸν ἀκόμη πλῆθος ἀν φθάσουν, θὰ εἶναι δλιγώτερα τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν, διότι θέλομεν νὰ μανθάνωμεν τὸ καθετὶ διὰ σέ, πῶς εἶναι ἡ πνευματική σου ὑγεία, πῶς πηγαίνει ὁ ἀσκητισμός σου καὶ κατὰ πόσον ἐπι-

του, εἶναι εἰς τὴν γραμμὴν τῆς οἰκογενειακῆς παραδόσεως καὶ πολὺ τιμητικώτερον. 'Η ἐπιστολὴ αὐτὴ ἀσφαλῶς δὲν ἐκφράζει τὰς προσωπικὰς ἀπόψεις τοῦ Βασιλείου, δ ὅποιος δὲν θεωρεῖ ὑποτιμητικὸν τὸ στρατιωτικὸν στάδιον γενικῶς καὶ δ ὅποιος ὑπερηφανεύεται διὰ τοὺς στρατιωτικοὺς φίλους του ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ μέχρι τοῦ ἀπλοῦ στρατιώτου. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς σωζομένας ἐπιστολὰς του ἀπευθύνονται πρὸς στρατιωτικούς. Προφανῶς οἱ γονεῖς τοῦ νέου τὸν παρεκάλεσαν νὰ ἐπέμβῃ διὰ νὰ ἔλθῃ διάσημος τῶν πλησίον των, καὶ αὐτῶν αἱ γνῶμαι ἐκφράζονται ἐνταῦθα.

πρὸς τὰ συμπίπτοντα τὴν γνώμην μεταθέμενος. Εἰ μὲν οὖν διάτος διέμεινας σεαντῷ, οὐκ ἀν πλῆθος γραμμάτων ἐπεξητοῦμεν, ἀλλ’ ἥρκει ἡμῖν τοσοῦτον· «Ο δεῖνα τῷ δεῖνι· ὑγιαίνειν ἡμᾶς ἔσθι καὶ ἔρρωσον». Ἐπεὶ δὲ ἀκούομεν ἀ καὶ λέγειν αἰσχυνόμεθα, καταλιπόντα σε τὴν τῶν μακαρίων προγόνων τάξιν ἐπὶ τὸν πρὸς πατρὸς πάππον αὐτομολεῖν καὶ Βρεττάνιον σπουδάζειν γενέσθαι ἀντὶ Φιρμίνου, ἐπιζητοῦμεν αὐτὰ ταῦτα ἀκοῦσαι καὶ τοὺς λογισμοὺς μαθεῖν καθ’ οὓς ἐπὶ ταύτην ἐλθεῖν τοῦ βίου τὴν δδὸν ὑπήχθης. Ἀλλ’ ἐπειδὴ αὐτὸς ἀπεσιώπησας αἰδοῖ τοῦ βουλεύματος, ἡμεῖς σε παρακαλοῦμεν μήτε βουλεύεσθαι αἰσχύνης ἄξια καί, εἴ τι ὑπέδραμέ σου τὸν νοῦν, ἀπελάσαντα τοῦτο τῆς διανοίας σεαντοῦ γενέσθαι πάλιν καὶ μακρὰ χαίρειν εἰπόντα στρατείᾳ καὶ δπλοις καὶ ταῖς ἐπὶ στρατοπέδου ταλαιπωρίαις καταλαβεῖν τὴν πατρίδα, ἀρκοῦν πρὸς ἀσφάλειαν βίου καὶ πρὸς πᾶσαν περιφάνειαν τὸ ἐξ ἵσου τοῖς προγόνοις κρατῆσαι τῆς πόλεως ἡγησάμενον· ὅπερ ἀπόνως σοι παραγενήσεσθαι πεπιστεύκαμεν πρὸς τε τὴν ἐκ φύσεως ἐπιτηδειότητα ἀφορῶντες καὶ πρὸς τὴν ἐρημίαν τῶν ἐνισταμένων. Εἴτε οὖν μὴ γέγονεν ἐξ ἀρχῆς ἡ γνώμη εἴτε γενομένη πάλιν ἐκβέβληται, γνώρισον ἡμῖν ἐν τάχει· εἰ δέ, δ μὴ γένοιτο, τὰ αὐτὰ μένει βουλεύματα, αὐτάγγελτος ἡμῖν ἡκέτω ἡ συμφορά, γραμμάτων δὲ οὐ δεόμεθα.

1. Δὲν εἶναι σαφὲς ἀν Φιρμίνος ἐλέγετο ἐπίσης δ πατήρ ἢ δ ἐκ μητρὸς πάπποπος τοῦ Φιρμίνου. Τὸ δεύτερον εἶναι πιθανότερον.

2. Ἀπὸ τὰ ἔδω λεγόμενα συνάγεται δτι δ μὲν Βρεττάνιος ἦτο ἐπηλυς εἰς τὴν Καισάρειαν, ἐνῷ ἡ σύζυγος αὐτοῦ ἦτο ἐντοπία. Ἐξ αὐτῆς οἱ πρόγονοι τοῦ Φιρμίνου κατεῖχον σπουδαίας πολιτικὰς θέσεις εἰς τὴν Καπ-

μένεις εἰς τὰς ἀρχικάς σου ἀποφάσεις ἢ ἥλλαξες γνώμην συμμορφούμενος πρὸς τὰς περιστάσεις.

Ἐὰν βέβαια ἔμεινες δὲ ἵδιος, δὲν θὰ ἀπαιτούσαμεν ἐκτενῆ γράμματα, ἀλλὰ θὰ μᾶς ἀρκοῦσε τόσον μόνον· «ὅ δεῖνα πρὸς τὸν δεῖνα, γνώριζε ὅτι ὑγιαίνομεν, καὶ χαίρετε». Ἐπειδὴ ὅμως ἀκούομεν πράγματα, τὰ δποῖα ἐντρεπόμεθα καὶ ν' ἀναφέρωμεν, ὅτι δηλαδὴ ἐγκαταλείψας τὰς τάξεις τῶν μακαριστῶν προγόνων σου αὐτομολεῖς πρὸς τὸν ἐκ πατρὸς πάππον καὶ φιλοδοξεῖς νὰ γίνης Βρεττάνιος ἀντὶ Φιρμίνου¹, ζητοῦμεν νὰ ἀκούσωμεν αὐτὰ ἀκριβῶς καὶ νὰ μάθωμεν τοὺς συλλογισμοὺς ποὺ σὲ ὠδήγηγησαν ν' ἀκολουθήσῃς αὐτὴν τὴν δόδον τοῦ βίου.

Ἐπειδὴ ὅμως ἐσὺ ἀπὸ ἐντροπὴν διὰ τὴν ἀπόφασίν σου ἐτήρησες σιωπήν, σὲ παρακαλοῦμεν ἡμεῖς οὔτε κāν νὰ σκέπτεσαι πράγματα ποὺ προκαλοῦν ἐντροπὴν καί, ἂν ἔχῃ εἰσέλθει τέτοια σκέψις εἰς τὸν νοῦν σου, νὰ τὴν διώξῃς πάλιν ἀπὸ τὴν διάνοιαν καὶ νὰ γυρίσῃς πάλιν εἰς τὸν ἑαυτόν σου καί, ἀφοῦ ἀποχαιρετίσῃς τὸ στρατιωτικὸν καὶ τὰ ὅπλα καὶ τὰς ταλαιπωρίας τοῦ στρατοπέδου, νὰ ἐπιστρέψῃς εἰς τὴν πατρίδα σου θεωρῶν ἀρκετὸν διὰ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ βίου σου καὶ διὰ κάθε διάκρισιν εἰς αὐτὸν τὸ νὰ κατέχῃς ἡγετικὴν θέσιν εἰς τὴν πόλιν σου, ὅπως καὶ οἱ πρόγονοί σου. Πιστεύομεν δὲ ὅτι ἀκόπως θὰ ἐπιτύχῃς εἰς τοῦτο, ὑπολογίζοντες ἀφ' ἐνδεικόντων τὴν ἐπιτηδειότητά σου, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀπουσίαν ἀντιπάλων².

Εἴτε λοιπὸν δὲν ἔλαβες τέτοιαν ἀπόφασιν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν εἴτε τὴν ἔλαβες μὲν ἀλλὰ τὴν ἀπέρριψες πάλιν, γνώρισέ μας γρήγορα. Ἐὰν δέ, ὁ μὴ γένοιτο, διατηρῆσ τὰς ἴδιας ἀποφάσεις, τότε ἄς μᾶς ἔλθῃ αὐτεπαγγέλτως ἢ συμφορά· τότε δὲν χρειαζόμεθα γράμματα.

παδοκίαν. Ὁ Βασίλειος, ἐκφράζων τὰς γνώμας τῶν γονέων τοῦ Φιρμίνου, τοῦ ζητεῖ νὰ ἀκολουθήσῃ πολιτικὸν στάδιον καὶ ὅχι νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸν μοναχικὸν βίον, δπως θὰ ἥρμοζεν εἰς ἕνα ἀρχιεπίσκοπον τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

88. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΕΠΙ ΑΠΑΙΤΗΤΗ ΧΡΗΜΑΤΩΝ

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκομιδῆς τοῦ πραγματευτικοῦ χρυσίου πάντων μάλιστα ἡ σὴ τιμιότης κατέμαθε, καὶ τῆς πενίας ἥμῶν οὐδέντα μάρτυρα τοιοῦτον ἔχομεν οἶον σέ, δις ἐκ τῆς μεγάλης φιλανθρωπίας καὶ συνέπαθες ἥμῖν καὶ συμπεριηγέχθης μέχρι τοῦ παρόντος τὰ δυνατά, οὐδαμοῦ τὸ πρᾶον τῆς ἑαυτοῦ τῶν τρόπων καταστάσεως ἐκ τῆς τῶν ἀνωθεν ἐπικειμένων ταραχῆς παρακινήσας. Ἐπεὶ οὖν ὑπολείπεται ἥμῖν ἐκ τοῦ παντὸς σταθμοῦ ὀλίγον ἔτι χρυσίον καὶ τοῦτο ἀνάγκη ἐκ τοῦ ἐράνου, εἰς διν προετρεψάμεθα πᾶσαν τὴν πόλιν, συγκομισθῆναι, παρακαλοῦμέν σου τὴν ἥμερότητα μικρόν τι ἐκτεῖναι ἥμῖν τὴν προθεσμίαν, πρὸς τὸ καὶ τοὺς ἔξω τῆς πόλεως ὑπομνησθῆναι. Ἐν ἀγροῖς γάρ ἐστι τὸ πολὺ τῶν ἐν τέλει, ὡς οὐδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς. Ἐὰν μὲν οὖν ἦ δυνατὸν παρὰ τοσάσδε λίτρας ἐκπεμφθῆναι, τοσοῦτον γὰρ ἥμῖν ὑπολέλειπται, τοῦτο γενέσθαι παρακαλοῦμέν σε, κάκεῖνο ἐπαποσταλήσεται ὑστερον ἐὰν δὲ πᾶσα ἦ ἀνάγκη ἀθρόον αὐτὸ παραπεμφθῆναι τοῖς θησαυροῖς, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς ἥξιώσαμεν, πλατυτέραν ἥμῖν γενέσθαι τὴν προθεσμίαν.

*Ἐπιστολὴ 88. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 372. Πλὴν τῶν χρημάτων τὰ διποία κάθε πολίτης κατέβαλεν εἰς τὸ κράτος ὡς φόρον εἰσοδήματος κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ ὑψος τῆς περιουσίας αὐτοῦ, ἐπεβάλλοντο ἐπίσης καὶ εἰδικαὶ φορολογίαι, ίδιως διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ στρατοῦ. Τὴν φροντίδα διὰ τὴν συλλογὴν τοῦ καθοριζομένου κατὰ πόλιν ποσοῦ ὑπὸ τῶν ἐφόρων εἶχαν οἱ βουλευταὶ συνήθως, ὅλλα βλέπομεν εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν τὸ βάρος τῆς γενικῆς ἐποπτείας ν' ἀναλαμβάνῃ ὁ ἀρχιεπίσκοπος Βα-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 88

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΔΗΜΟΣΙΟΝ TAMIAN

Τὴν δυσκολίαν τῆς συγκεντρώσεως τοῦ ἔρανικοῦ χρυσίου γνωρίζει κολύτερα ἀπὸ ὅλους ἡ τιμιότης σου· καὶ τῆς πτωχείας ἡμῶν δὲν ἔχομεν κανένα ἄλλον μάρτυρα σὰν ἐσέ, ὁ δοποῖος ἀπὸ τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν καὶ συνέπαθες μὲν ἡμᾶς καὶ ἔως τώρα ἐπέδειξες ἀπέναντί μας κάθε δυνατήν ἀνοχήν, χωρὶς ποτὲ νὰ μεταβάλῃς τὴν πραότητα τῶν τρόπων σου λόγω τῆς ταραχῆς, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν προϊσταμένων σου.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπὸ τὸ σύνολον τοῦ καθωρισμένου ποσοῦ ὑπολείπεται ὀλίγον ἀκόμη χρυσίον, τοῦτο δὲ εἶναι ἀνάγκη νὰ συλλεγῇ ἀπὸ τὸν ἔρανον εἰς τὸν δοποῖον προετρέψαμεν ὅλην τὴν πόλιν, παρακαλοῦμεν τὴν ἡμερότητά σου νὰ παρατείνῃ τὴν προθεσμίαν, ὥστε νὰ εἰδοποιηθοῦν καὶ ὅσοι εἶναι ἔκτὸς τῆς πόλεως. Διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας εἰς τὴν ἀρχουσαν τάξιν εἶναι εἰς τὰς ἀγροικίας¹, δπως δὲν ἀγνοεῖς οὔτε σύ. Ἐὰν λοιπὸν εἶναι ἐπιτρεπτὸν νὰ σταλῇ τὸ χρῆμα μὲν Ἑλλειμμα τόσας λίτρας — διότι τόσον μόνον μᾶς ὑπολείπεται² — σὲ παρακαλοῦμεν νὰ γίνῃ δεκτόν, ἐπειτα δὲ θὰ σταλῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον. Ἐὰν δὲ εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖον νὰ διαβιβασθῇ εἰς τὸ ταμεῖον ὅλον ἐφ' ἀπαξ, παρακαλοῦμεν ὅ, τι ἔξητησαμεν εἰς τὴν ἀρχήν, δηλαδὴ πρὸς χάριν μας νὰ ἐπεκταθῇ ἡ προθεσμία.

σίλειος, δ ὁ δοποῖος καὶ παρακαλεῖ νὰ παραταθῇ ἡ προθεσμία καταθέσεως, διὰ νὰ ὀλοκληρωθῇ ἡ συγκέντρωσις τοῦ ποσοῦ.

1. "Οπως εἶναι φυσικόν, δ μεταξὺ τῶν γαιοκτημόνων αὐτῶν ἔρανος θὰ διπέδιδε τὰ ἀναγκαῖα πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ποσοῦ.

2. Δὲν ἀναφέρεται ἡ ποσότης τῶν λιτρῶν ποὺ ὑπελείποντο, εἴτε διότι κάποτε ἔξέπεσεν δ ἀριθμὸς κατὰ τὴν ἀντιγραφὴν εἴτε διότι εἰς τὸ ἀντίγραφον ποὺ εἶχε κρατήσει δ Βασίλειος δὲν εἶχε σημειωθῆ, ἐν ἀναμονῇ τοῦ ἀκριβοῦς ὑπολογισμοῦ.

142. *ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ*

Συνήγαγον μὲν πάντας ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ μακαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν τοὺς χωρεπισκόπους, ὥστε γνωρίμους ποιῆσαι τῇ τιμιότητί σου. Ἐπεὶ δὲ ἀπελείφθης, διὰ γραμμάτων αὐτοὺς ἀναγκαῖόν ἐστι προσαχθῆναί σου τῇ τελειότητι. Γνώριζε τοίνυν τὸν ἀδελφὸν τόνδε ἄξιον ὅντα τοῦ πιστεύεσθαι παρὰ τῆς σῆς φρονήσεως διὰ τὸν φόβον τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀπερ ἀν τῶν πτωχῶν ἔνεκεν ἀναφέρῃ σου τῇ ἀγαθῇ προσαιρέσει καταξιώσον ὡς ἀληθεύοντι πείθεσθαι καὶ τὴν δυνατὴν ἐπικουρίαν παρέχεσθαι τοῖς καταπονούμένοις. Καταξιώσεις δὲ δηλονότι καὶ πτωχοτροφίαν τῆς συμμορίας τῆς ὑπ' αὐτὸν ἐπισκέψασθαι καὶ πάντη ἀνεῖναι τῆς συντελείας. Τοῦτο γὰρ ἥδη καὶ τῷ ἔταίρῳ σου συνήρεσε τὴν μικρὰν κτῆσιν τῶν πενήτων ἀλειτούργητον καταστῆσαι.

143. *ΕΤΕΡΩΝ ΝΟΥΜΕΡΑΡΙΩΝ*

Εἰ μὲν αὐτῷ μοι δυνατὸν ἦν συμπαρεῖναι τῇ τιμιότητί σου, δι’ ἐμαυτοῦ ἀν πάντως ἀνήγεγκα περὶ ὃν ἐβουλόμην καὶ προέστην τῶν καταπονούμένων. Ἐπεὶ δέ με ἀρρωστία σώματος καὶ ἀσχολίαι

*Ἐπιστολὴ 142. Ἐγράφη τὸ 373 μὲν σκοπὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὴν φορολογίαν τοῦ πτωχοτροφείου ἐνδε τῶν χωρεπισκόπων τῆς περιοχῆς Καισαρείας. Εἰς κάθε ἐπαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας ὑπηρετοῦσαν τότε δύο νουμεράριοι, ἔχοντες ὡς ἔργον κυρίως τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ φορολογητέου εἰσοδήματος τῶν πολιτικῶν. Ἐντὸς τῶν δικαιωμάτων των ἥτο

158

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 142

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ

Συνήθροισα εἰς τὴν πανήγυριν τοῦ μακαρίου μάρτυρος Εὐψυχίου ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας χωρεπισκόπους, ὡστε νὰ τοὺς συστήσω εἰς τὴν τιμιότητά σου. Ἐπειδὴ δὲ ἀπουσίασες, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ συστηθοῦν εἰς τὴν τελειότητά σου μὲ γράμματα. Γνώριζε λοιπὸν ὅτι ὁ ἐπιφέρων τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν ἀδελφὸς εἶναι ἄξιος νὰ τοῦ ἔχῃ ἐμπιστοσύνην ἢ φρόνησίς σου λόγῳ τοῦ φόβου του πρὸς τὸν Κύριον. Καὶ εἰς αὐτὰ ποὺ πρόκειται ν' ἀναφέρῃ εἰς τὴν ἀγαθήν σου προσάρεσιν περὶ τῶν πτωχῶν, ἀξίζει νὰ τὸν πιστεύσῃς ὡς λέγοντα τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ τοῦ χορηγήσῃς κάθε δυνατὴν βοήθειαν χάριν τῶν ταλαιπωρουμένων. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ καταξιώσῃς νὰ ἐπισκεφθῆς τὸ πτωχοτροφεῖον τῆς ὑπὸ αὐτὸν περιοχῆς καὶ νὰ τὸ ἔξαιρέσῃς τελείως ἀπὸ τὴν φορολογίαν. Διότι καὶ εἰς τὸν συνάδελφόν σου ἐφάνη ὅρθὸν ν' ἀφῆσῃ ἐκτὸς ὑπολογισμοῦ τὴν μικρὰν περιουσίαν τῶν πτωχῶν.

159

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 143

ΠΡΟΣ ΆΛΛΟΝ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΗΝ

Ἐὰν μοῦ ἦτο δυνατὸν νὰ ἔλθω προσωπικῶς εἰς τὴν τιμιότητά σου, θὰ σοῦ ἐλεγα προφορικῶς ὅσα ἥθελα καὶ θὰ ὑπερησπιζόμην τὰ συμφέροντα τῶν ταλαιπωρημένων ἀνθρώπων. Ἐπειδὴ ὅμως ἢ ἀρρώστεια τοῦ σώματος καὶ αἱ ἀσχολίαι μὲ τὰς

νὰ ἔξαιροῦν τῆς φορολογίας τὰ εἰσοδήματα τῶν φιλανθρωπικῶν ἴδρυμάτων.

* * *
Ἐπιστολὴ 143. Ἐγράφη πιθανῶς τὸ 373, πρὸς τὸν δεύτερον ὑπολογιστήν, νουμεράριον, τῆς Καππαδοκίας, ὑπὲρ τῆς ἐνισχύσεως τοῦ πτωχοτροφείου ἐνδεὶς ὅλου χωρεπισκόπου.

πραγμάτων ἀφέλκουσιν, ἀντ' ἐμαυτοῦ σοι τὸν ἀδελφὸν τόνδε τὸν χωρεπίσκοπον συνίστημι, ὡστε σε αὐτῷ γνησίως προσσχόντα χρήσασθαι συμβούλῳ ὡς φιλαλήθως καὶ ἐμφρόνως δυναμένῳ συμβουλεῦσαι περὶ τῶν πραγμάτων. Τὸ γὰρ πτωχοτροφεῖον τὸ παρ' αὐτοῦ οἰκονομούμενον ἐπειδὴν καταξιώσῃς θεάσασθαι (ὅψει γάρ, εὖ οἶδα, καὶ οὐ παραδραμῆ, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀπειρος εἴ τοῦ ἔργου, ἀλλ', ὡς ὁ δεῖνά μοι ἀνήνεγκεν, ἐν τῶν ἐν τῇ Ἀμασείᾳ ἐξ ὧν ἔδωκέ σοι ὁ Κύριος διατρέφεις), ἐπειδὴν οὖν ἵδης καὶ τοῦτο, πάντα αὐτῷ παρέξῃ τὰ ἐπιζητούμενα. Ἡδη γάρ μοι καὶ ὁ ἑταῖρός σου κατεπηγγείλατο φιλανθρωπίαν τινὰ περὶ τὰ πτωχοτροφεῖα. Τοῦτο δὲ λέγω, οὐχ ἵνα ἄλλον αὐτὸς μιμήσῃ (σὲ γὰρ εἰκὸς ἐτέροις εἶναι τῶν καλῶν ἡγεμόνα), ἀλλ' ἵνα γνῶς ὅτι δὴ περὶ αὐτῶν τούτων καὶ ἄλλοι ἡμᾶς ἔδυστοι πησαν.

160

36. ANEPIGRAFOΣ ΕΠΙ ΕΠΙΚΟΥΡΙΑ

‘Ο πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τοῦδε οἶμαι ὅτι πάλαι ἔγνωσται τῇ εὐγενείᾳ σου ὅτι ἐστὶν ἐμοὶ σύντροφος. Τί οὖν ἄλλο δεῖ με εἰπεῖν πρὸς τὸ δυσωπῆσαι σου τὴν χρηστότητα οἰκείως αὐτὸν ἵ-

1. Φαίνεται ὅτι δὲ πρῶτος νουμεράριος εἶχε δώσει εὔνοϊκὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ αἰτήμα ποὺ διατυπώνεται εἰς τὴν ἐπιστολὴν 142, ἐκτὸς ἀν πρόκηται περὶ ἄλλης περιπτώσεως, ἐφ' ὅσον τὰ παρόμοια αἰτήματα τοῦ Βασιλείου ἥσαν πολλά.

Ἐπιστολὴ 36. Ἀπευθύνεται πρὸς μὴ κατονομαζόμενον φορολογικὸν

ύποθέσεις μου μ' ἐμποδίζουν νὰ τὸ κάμω, ἀντὶ ἐπισκέψεώς μου σοῦ συνιστῶ τὸν ἐπιφέροντα ἀδελφὸν χωρεπίσκοπον, ὅστε, ἃν τὸν ἀκούστης μὲ εἰλικρινῆ προσοχήν, νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃς ως σύμβουλον, διότι εἶναι εἰς θέσιν νὰ σὲ συμβουλεύσῃ διὰ τὰ πρακτέα μὲ φιλαλήθειαν καὶ φρόνησιν.

*Ἐὰν λοιπὸν καταξιώσῃς νὰ ἐπιθεωρήσῃς τὸ πτωχοτροφεῖον ποὺ διευθύνεται ἀπὸ αὐτὸν (γνωρίζω δὲ καλὰ ὅτι θὰ τὸ ἴδης καὶ δὲν θὰ τὸ παραβλέψῃς, ἀφοῦ ἄλλωστε δὲν εἶσαι καὶ κανένας ἀπειρος εἰς παρόμοια ἔργα· ἀντιθέτως μάλιστα, ὅπως μοῦ ἀνέφερε κάποιος, συντηρεῖς ἔνα παρόμοιον ἴδρυμα ἀπὸ τὰ λειτουργοῦντα εἰς τὴν Ἀμάσειαν, μὲ τὰ μέσα ποὺ σοῦ ἀνέθεσεν ὁ Κύριος), δταν λοιπὸν ἴδης καὶ αὐτό, θὰ χορηγήσῃς εἰς αὐτὸ δλα τὰ αἰτούμενα.

*Ηδη δὲ καὶ ὁ συνάδελφός σου¹ ἔχει ὑποσχεθῆ κάποιαν εὔεργετικὴν χειρονομίαν ως πρὸς τὰ πτωχοτροφεῖα. Λέγω δὲ τοῦτο, ὅχι διὰ νὰ μιμηθῆς ἐσὺ ἄλλον (διότι εὔλογον εἶναι νὰ εἶσαι ἐσὺ ὑπόδειγμα διὰ τὰ καλὰ ἔργα εἰς ἄλλους), ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίζῃς ὅτι σχετικῶς μὲ τὰ ἴδια αὐτὰ ζητήματα καὶ ἄλλοι εἰσήκουσαν τὸ αἴτημά μας.

160

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 36

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΕΦΟΡΟΝ ΔΙ' ΕΝΙΣΧΥΣΙΝ

Γνωρίζει, νομίζω, ἀπὸ πολὺν καιρὸν ἡ εὐγένειά σου, ὅτι ὁ πρεσβύτερος τοῦ χωρίου τούτου εἶναι σύντροφός μου¹. Τί ἄλλο λοιπὸν ἡμπορῶ νὰ εἴπω, διὰ νὰ πείσω τὴν χρηστότητά σου νὰ τὸν ἴδης μὲ οἰκειότητα καὶ νὰ τὸν βοηθήσῃς εἰς τὴν

ὑπάλληλον, διὰ νὰ ζητήσῃ τὴν διατήρησιν τῆς φορολογικῆς ἐπιβαρύνσεως φίλου πρεσβύτερου εἰς τὰ παλαιὰ ἐπίπεδα.

1. *Ἡ λέξις σύντροφος χρησιμοποιεῖται ἐδῶ εἰς τὴν κυριολεξίαν της πιθανῶς. Πρόκειται δηλαδὴ περὶ τοῦ υἱοῦ γυναικός ἡ δποία εἶχε θηλάσει ἢ ἀναθρέψει τὸν Βασίλειον ως τροφός.

δεῖν καὶ βοηθῆσαι αὐτῷ εἰς τὰ πράγματα; Εἴ μὲν γὰρ ἐμὲ ἀγαπᾶς, ὥσπερ οὖν ἀγαπᾶς, δηλονότι καὶ οὗς ἀντ' ἐμαυτοῦ ἔχω ἀναπαῦσαι πάση δυνάμει προαιρῆ. Τί οὖν ἔστιν δὲ παρακαλῶ; Φυλαχθῆναι αὐτῷ τὴν παλαιὰν ἀπογραφήν. Καὶ γὰρ καὶ κάμνει οὐ μετρίως ήμīν ὑπηρετῶν πρὸς τὸν βίον, διὰ τὸ ήμᾶς, ὡς αὐτὸς ἐπίστασαι, μηδὲν κεκτῆσθαι ἴδιον, ἀλλὰ τοῖς τῶν φίλων καὶ συγγενῶν ἀρκεῖσθαι. Ὡς οὖν ἐμὸν οἶκον, μᾶλλον δὲ ὡς ἑαυτοῦ, οὕτω θέασαι τὸν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦδε, καὶ ἀντὶ τῆς εἰς αὐτὸν εὐποιίας παρέξει Θεός καὶ σοὶ καὶ οἴκῳ καὶ γένει παντί σου τὴν συνήθειαν. Γίνωσκε δέ μοι πάντα ἐπιμελὲς εἶναι μηδὲν ἐκ τῆς ἐξισώσεως ἐπηρεασθῆναι τὸν ἄνθρωπον.

161

313. ΚΗΝΣΙΤΟΡΙ

Οὐκ ἔστι πόρρωθεν ἵδεῖν τὰς οἰκονομίας τὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ μικροψυχίας οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸ ἐν ποσὶν ἀποβλέπομεν καὶ πολλάκις ἐπὶ ἀγαθὸν πέρας ἀγόμενοι δυσχεραίνομεν, ἀνεχομένου ήμῶν τῆς ἀμαθίας τοῦ πάντα ἐν τῇ ἑαυτοῦ σοφίᾳ διοικοῦντος Δεσπότου. Μέμνησαι γὰρ δή που δσον ἐδυσχεράναμεν τότε πρὸς τὴν ἐπιτεθεῖσαν ήμīν φροντίδα, δσους παρελάβομεν τῶν φίλων εἰς τὸ δι' αὐτῶν ἀπώσασθαι τὴν ἐπήρειαν. Οὕτω γὰρ ὠνομάζομεν τὸ

2. Ἡ νέα ἐκτίμησις θὰ ἐπέβαλε προφανῶς μεγαλυτέραν ἐπιβάρυνσιν τοῦ εἰσοδήματος τοῦ πρεσβυτέρου.

Ἐπιστολὴ 313. Μεσιτευτικὴ ἐπιστολή, γραφεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν ποὺ δ Βασίλειος ἢτο ἀρχιεπίσκοπος Καισαρείας, ὑπὲρ τῆς μειώσεως τοῦ φό-

ύπόθεσίν του; Ἐὰν πράγματι ἀγαπᾶς ἐμέ, ὅπως μὲν ἀγαπᾶς βέβαια, εἶναι φανερὸν ὅτι θὰ ἔχης τὴν διάθεσιν ν' ἀνακουφίσῃς μὲν κάθε μέσον καὶ ὅσους θεωρῶ σάν τὸν ἑαυτόν μου.

Τί εἶναι λοιπὸν τώρα αὐτὸν ποὺ ζητῶ; Νὰ παραμείνῃ δι’ αὐτὸν ἡ παλαιὰ φορολογικὴ ἀπογραφή². Διότι ὁ ἀνθρωπὸς αὐτὸς κοπιάζει ὅχι δλίγον, διὰ νὰ ἔξυπηρετήσῃ τὰς ἀνάγκας μας, ἀφοῦ, ὅπως γνωρίζεις, ἔγὼ δὲν ἔχω ἴδικήν μου περιουσίαν, ἀλλ’ ἀρκοῦμαι εἰς ὅσα μοῦ προμηθεύουν οἱ φίλοι καὶ συγγενεῖς. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀντικρύσῃς τὸν οἴκον τοῦ ἀδελφοῦ μου αὐτοῦ σάν ἴδικόν μου, μᾶλλον δὲ σὰν ἴδικόν σου. Καὶ ἔναντι τῆς πρὸς αὐτὸν εὐεργεσίας σου θὰ παράσχῃ ὁ Θεὸς καὶ εἰς σὲ καὶ εἰς τὸν οἴκον σου καὶ εἰς τὴν οἰκογένειάν σου δλόκληρον τὴν συνηθισμένην βοήθειαν.

Γνώριζε δὲ ὅτι εἶναι ἴδιαίτερον τὸ ἔνδιαφέρον μου νὰ μὴ ἐπηρεασθῇ κατὰ τίποτε δυσμενῶς ὁ ἀνθρωπὸς ἀπὸ τὴν νέαν ἐκτίμησιν.

161

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 313 ΠΡΟΣ ΕΦΟΡΟΝ

Δὲν εἶναι εὔκολον νὰ ἴδῃ κανεὶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ ἀπὸ μακρυά, διότι ἡμεῖς οἱ ἀνθρωποι ἀπὸ μικροψυχίαν ἀποβλέπομεν εἰς ὅσα εἶναι ἐμπρὸς εἰς τὰ πόδια μας καὶ πολλάκις, ἐνῷ δόηγούμεθα εἰς ἀγαθὸν τέλος, στενοχωρούμεθα, ὁ δὲ Δεσπότης, ὁ ρυθμίζων τὰ πάντα μὲ τὴν σοφίαν του, ἀνέχεται τὴν ἀμάθειάν μας. Διότι ἔνθυμεῖσαι ἀσφαλῶς πόσον ἐστενοχωρήθημεν τότε ἀπὸ τὴν φροντίδα ποὺ μᾶς είχεν ἀνατεθῆ, πόσους φίλους εἶχαμεν ἐπικαλεσθῆ, διὰ ν' ἀπωθήσωμεν μὲ τὴν μεσολάβησίν των τὴν ἐπιβάρυνσιν¹. Ἔτσι ἔχαρακτηρίζαμεν τὸ πρᾶγμα.

ρου εἰσοδήματος ἐνὸς φίλου ἀρχοντος. Ὁ μὴ δινομαζόμενος ἔφορος ὑπηρετοῦσεν εἰς τὴν Γαλατίαν, ὃπου προφανῶς ἐζούσε καὶ ὁ φίλος τοῦ Βασιλείου.

1. Δὲν εἶναι γνωστὸν περὶ ποίας περιπτώσεως διμιλεῖ ἐδῶ ὁ Βασίλειος.

πρᾶγμα. Ἐλλὰ νῦν δρᾶς δόποια τὰ παρόντα. Παρέσχε γάρ σοι δὲ Θεὸς ἀφορμὴν τοῦ τὴν καλοκάγαθίαν τῶν τρόπων εἰς φανερὸν ἀγαγεῖν καὶ παντὶ τῷ ἐφεξῆς βίᾳ ἀγαθῆς μνήμης ἀφορμὰς ἔναφεῖναι. Ὁποῖαι γὰρ ἀν δοσιν αἱ ἀποτιμήσεις αὗται, τοιαύτη καὶ ἡ ἐπ' αὐταῖς μνήμη παρὰ τῶν ἐπιγινομένων διασώζεσθαι πέφυκεν. Ὅτι δὲ οὐδὲ εὐχομένοις Γαλάταις ὑπῆρξεν ἀν φιλανθρωποτέρους ἥθους ἐπιτυχεῖν, ἀκριβῶς ἐγὼ πέπεισμαι. Ἐχω δὲ οὐ Γαλάτας μακαρίζειν τῆς σῆς ἐπιστασίας μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔαυτόν. Ἐστι γὰρ κάμοι οἶκος ἐν Γαλατίᾳ καὶ οἴκων γε δὲ λαμπρότατος σὸν Θεῷ, εἰς δὲ εἰ τύχοιμι παρὰ σοῦ τινος βοηθείας (τεύξομαι δὲ ἔως ἀν ἡ φιλία τὴν οἰκείαν ἴσχὺν ἔχῃ), μεγάλην εἰσομαι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Εἰ οὖν τις λόγος παρὰ τῇ σῇ τιμιότητι τῆς ἐμῆς φιλίας, διμολογουμένην τινὰ ὠφέλειαν παρασχέσθαι τῷ οἴκῳ τοῦ θαυμασιωτάτου ἀρχοντος Σουλπικίου ἡμῶν ἔνεκεν παρακλήθητι, ὥστε ὑφελεῖν τι τῆς νῦν οὔσης ἀπογραφῆς μάλιστα μὲν ἀξιόλογον καὶ τῆς σῆς μεγαλονοίας ἀξιον, προσθήσω δὲ δτι καὶ τῆς ἡμετέρας πρεσβείας τῶν ἀγαπώντων σε. Εἰ δὲ μή, ἀλλ' δσον οὖ τε καιροὶ συγχωροῦσι καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἐπιδέχεται φύσις, πάντως δὲ ὑφελεῖν καὶ μὴ ἔᾶσαι ἐπὶ τῆς ταυτότητος, ὥστε ἡμᾶς μυρίων ἀν ἔχο μεν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ ἀρχοντος εὐεργεσιῶν μίαν χάριν ταύτην διὰ τῆς σῆς σεμνότητος ἀντεκτίσαι.

’Αλλὰ τώρα γνωρίζεις ποία είναι ἡ παροῦσα κατάστασις. ’Ο δὲ Θεὸς σοῦ ἔδωσε τὴν εὐχέρειαν νὰ ἐπιδείξῃς τὴν καλοκαγαθίαν τῶν τρόπων καὶ ν’ ἀφῆσῃς διὰ τὸν μετέπειτα χρόνον ἀφορμάς δι’ ἀγαθήν μνήμην. Διότι ὅποιαι είναι αἱ ἀποτιμήσεις τῶν φόρων, τοιαῦται είναι καὶ αἱ δι’ αὔτάς μνῆμαι, αἱ ὅποιαι φυσικὰ διασώζονται εἰς τοὺς μεταγενεστέρους. ’Εγὼ μάλιστα είμαι ἀπολύτως πεπεισμένος, δτι, καὶ νὰ τὸ ηὔχοντο οἱ Γαλάται, δὲν θὰ ἥδυνατο ν’ ἀποκτήσουν ἔφορον μὲ φιλανθρωπότερον ἥθιος. ’Ημπορῶ δὲ ὅχι μόνον τοὺς Γαλάτας νὰ μακαρίζω διὰ τὴν ἑκάστην προστασίαν των, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν μου.

Διότι ἔχω καὶ ἔγὼ οἶκον εἰς τὴν Γαλατίαν, καὶ μάλιστα σὺν Θεῷ τὸν λαμπρότερον τῶν οἴκων, διὰ τὸν ὅποιον ἀν ἐπιτύχω κάποιαν βοήθειαν ἀπὸ σὲ — θὰ ἐπιτύχω δὲ ἐφ’ ὅσον ἡ φιλία θὰ ἔχῃ τὴν κανονικήν της ἰσχὺν — θὰ χρεωστῶ εἰς τὸν Θεὸν μεγάλην εὐγνωμοσύνην.

’Εάν λοιπὸν ὑπολογίζῃ κάπως τὴν φιλίαν μου ἡ τιμιότης σου, ἔχε τὴν καλωσύνην νὰ παράσχῃς πρὸς χάριν μας κάποιαν ἀξιόλογον βοήθειαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ θαυμασιωτάτου ἄρχοντος Σουλπικίου, ὃστε ν’ ἀφαιρεθῇ ἔνα ποσὸν ἀπὸ τὴν παροῦσαν ἐκτίμησιν, καὶ μάλιστα σημαντικὸν καὶ ἀξιον τῆς μεγαλοψυχίας σου, θὰ προσέθετα δὲ καὶ ἀξιον τῆς μεσιτεύσεως ἡμῶν, οἱ ὅποιοι σὲ ἀγαπῶμεν ἀλλ’ ἀν αὐτὸ είναι ἀδύνατον, ἔστω τόσον ὅσον ἡ περίστασις ἐπιτρέπει καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων ἐπιδέχεται· πάντως ν’ ἀφαιρέσῃς κάτι καὶ νὰ μὴ ἀφῆσῃς τὸ ἴδιον ποσὸν φόρου. Οὕτως, ἔναντι τῶν μυρίων εὐεργεσιῶν, τὰς ὅποιας ἔχομεν δεχθῇ ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν ἄρχοντα, θὰ δυνηθῶμεν νὰ τοῦ ἀνταποδώσωμεν τὴν μοναδικὴν αὐτὴν χάριν διὰ τῆς σεμνότητός σου.

162

314. ANEPIGRAFOΣ ΕΠΙ IKETΗ

Καὶ πῶς ἔμελλον ἐγὼ γραμμάτων οἰκείαν ἀφορμὴν παρόψεσθαι καὶ μὴ προσερεῖν τὴν σὴν τιμιότητα τοῦδε πρὸς ὑμᾶς ἀφικνουμένου; Ὁσς ἐξήρκει μὲν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ εἰπεῖν τὰ ἡμέτερα καὶ τὴν τῆς ἐπιστολῆς πληρῶσαι χρείαν, ἥβουν λήθη δὲ καὶ γραμμάτων διάκονος γενέσθαι διὰ τὸ σφόδρα ἡμᾶς ἀγαπᾶν καὶ ἐξ δλης ψυχῆς προσκεῖσθαι ἡμῖν. Παρτὶ τρόπῳ καὶ τὰ ὑμέτερα δῆματα ἐπικομίζεσθαι βούλεται καὶ ὑμῖν διακονεῖσθαι. Ἐδώκαμεν οὖν αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν δι' ἣς πρῶτον μὲν ὑμῖν εὐχόμεθα πάντα τὰ ἀγαθὰ ἃ τε ὁ βίος οὗτος ἔχει καὶ δσα τὸν ἐν ταῖς ἐπαγγελίαις μακαρισμὸν ἀποκείμενον φυλάσσει, ἔπειτα καὶ δεόμεθα Θεοῦ τοῦ ἀγίου οἰκονομηθῆναι δεύτερον ἡμῖν τὴν συντυχίαν ὑμῶν, ἐως ἐσμὲν υπὲρ γῆς. Τὴν δὲ εἰς τὸν προειρημένον ἀδελφὸν ἀγάπην δτι πολυπλασιάσεις ἡμῶν ἐνεκεν οὐκ ἀμφιβάλλω. Ὡστε παρακλήθητι ἔργῳ αὐτῷ παρασχέσθαι τὴν πεῖραν.

163

315. ANEPIGRAFOΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΟΥΣ

Πάντα πεπεισμένος μηδὲν διαμαρτήσεσθαι περὶ ὄντος ἀντὶ τοῦ δικαίου παρακαλέσω τὴν τιμιότητά σου, προθύμως ἥλθον ἐπὶ τὸ

*Ἐπιστολὴ 314. Προφανῶς ἐγράφη κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, ἀλλὰ τὰ περιστατικὰ αὐτῆς δὲν είναι δυνατὸν νὰ διευκρινισθοῦν λόγῳ τῆς ἀνωνυμίας τοῦ παραλήπτου καὶ τοῦ κομιστοῦ.

162

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 314
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΜΕΣΙΤΕΥΤΙΚΗ

Πῶς θὰ ἡτο δυνατὸν νὰ παραβλέψω ἐγὼ κατάλληλον εὐ-
καιρίαν γράμματος καὶ νὰ παραλείψω νὰ χαιρετίσω τὴν τι-
μιότητά σας, τώρα ποὺ ἔρχεται πλησίον σας δὲ ἐπιφέρων τὴν
ἐπιστολήν; Αὔτὸς θὰ ἡτο ἵκανὸς νὰ διηγηθῇ καὶ μόνος του τὰ
τῆς καταστάσεώς μας καὶ ν' ἀναπληρώσῃ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπι-
στολῆς, ἀλλ' ἡθέλησε νὰ γίνῃ καὶ κομιστής γράμματος, διότι
μᾶς ἀγαπᾷ ὑπερβολικὰ καὶ εἶναι ἀφωσιωμένος εἰς ἡμᾶς μὲ δλην
του τὴν ψυχήν. Θέλει δὲ μὲ κάθε τρόπον νὰ φέρῃ δόπισω καὶ
τὴν ἴδικήν σας ἀπάντησιν καὶ νὰ ἔξυπηρετήσῃ καὶ σᾶς.

Ἐδώσαμεν λοιπὸν εἰς αὐτὸν τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν, μὲ τὴν
δόπιοίαν πρῶτον μὲν σᾶς εὐχόμεθα ὅλα τὰ ἀγαθά, ὅσα ἔχει ὁ
παρὼν βίος καὶ δσα εἶναι ταμιευμένα καὶ φυλάσσουν τὸν μα-
καρισμὸν ποὺ περιέχεται εἰς τὰς ἐπαγγελίας. Ἐπειτα παρακα-
λοῦμεν τὸν ἄγιον Θεόν νὰ ἔξασφαλισθῇ μία δευτέρα μεταξύ
μας συνάντησις, ἔως ὅτου εἴμεθα ἀκόμη ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.
"Οτι δὲ θὰ πολλαπλασιάσης χάριν ἡμῶν τὴν πρὸς τὸν προει-
ρημένον ἀδελφὸν ἀγάπην, δὲν ἀμφιβάλλω. Δέξου λοιπὸν νὰ
παράσχῃς εἰς αὐτὸν τὴν ἀπόδειξιν δι' ἔργων.

163

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 315
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΓΓΕΝΟΥΣ

Ἐπειδὴ εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος δτι δὲν θ' ἀποτύχω
εἰς δσα δίκαια παρακαλέσω τὴν τιμιότητά σου, μὲ προθυμίαν

*Ἐπιστολὴ 315. Γραμμένη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βα-
σιλείου μεσιτεύει ὑπὲρ συγγενοῦς γυναικὸς, ἡ δποία ἐπροστάτευεν δρφα-
νὰ παιδιά. Τὰ παιδιά Ἰσως ἡσαν ἴδια της.

δοῦναι τὴν ἐπιστολὴν τῇ κοσμιωτάτῃ τῇδε δρφανῶν προεστώσῃ καὶ οἰκίαν οἰκούσῃ ὅδρας τινὸς πολυκεφάλου χαλεπωτέραν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ὑπάρχει ἡμῖν τὸ καὶ οἰκείως ἔχειν ἀλλήλοις κατὰ γένος. Διὸ παρακαλοῦμέν σου τὴν εὐγένειαν καὶ ἡμᾶς τιμῶντα καὶ τῷ πάππῳ τῶν δρφανῶν τὴν δφειλομένην ἀποσώζοντα τιμὴν παρασχέσθαι τινὰ βοήθειαν, ὥστε φορητὴν τοῦ λοιποῦ τὴν κτῆσιν αὐτοῖς καταστῆσαι.

164

317. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΕΝΔΕΟΥΣ

Σπανίας ἡμῖν τὰς πρὸς τὴν σὴν τιμιότητα κατασκευάζει ἐπιστολὰς τὸ σπάνιον τῶν αὐτόθεν ἀποκρίσεων. Λεῖγμα γὰρ ποιούμεθα ὅχλον ἡμῶν τὸ γράμμα φέρειν τῇ τιμιότητί σου τὸ μὴ δέχεσθαι ἐφ' οἷς ἀν ἐκάστοτε γράφωμεν τὰς ἀποκρίσεις. Πάλιν δὲ εἰς ἑτέραν μεθίστησι διάνοιαν ἡ ἔννοια τοῦ πλήθους τῶν περὶ σὲ πραγμάτων καὶ συγγνώμην ἔχομεν τῷ τοσαῦτα διὰ χειρὸς ἔχοντι ἐπιλανθανομένῳ ἡμῶν, ὃν οὐδὲ εἰ πᾶσα ἦν σχολὴ καὶ ἡσυχία διὰ τὸ ταπεινὸν τοῦ βίου μεμνῆσθαι δάδιον. Σὲ μὲν οὖν δ "Ἄγιος καὶ ἐπὶ μείζονα τῆς περιφανείας ἀγάγοι καὶ τῇ παρούσῃ λαμπρότητι συντηρήσοι τῇ ἑαυτοῦ χάριτι. Ἡμεῖς δὲ πᾶσαν πρόφασιν ἀμειβόμεθα γράμμασιν, οὐχ ἦκιστα δὲ τὴν παροῦσαν διὰ τόνδε δν καὶ παρακατατιθέμεθά σοι καὶ ἀξιοῦμεν λαβεῖν τινα αὐτὸν τῆς τῶν γραμμάτων ἡμῶν διακονίας αἰσθησιν.

*Ἐπιστολὴ 317. Τὸ συστατικὸν αὐτὸν γράμμα προέρχεται μᾶλλον ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλείου ὡς πρεσβυτέρου.

ἥλθα εἰς τὴν ἀπόφασιν νὰ δώσω τὴν ἐπιστολὴν εἰς αὐτὴν τὴν κοσμιωτάτην κυρίαν, ἡ ὅποια προστατεύει ὁρφανὰ καὶ κατοικεῖ εἰς οἰκίαν χειροτέραν ἀπὸ πολυκέφαλον ὕδραν. Πέραν δὲ δλῶν αὐτῶν ὑπάρχει καὶ τὸ γεγονός ὅτι συνδεόμεθα μεταξύ μας διὰ συγγενείας.

Διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν τὴν εὐγένειάν σου νὰ τῆς προσφέρῃς κάποιαν βοήθειαν, ἀφ' ἐνὸς μὲν τιμῶν ἡμᾶς, ἀφ' ἔτέρου δὲ σεβόμενος τὴν ὁρειλομένην εἰς τὸν πάπιπον τῶν ὁρφανῶν τιμήν, οὕτως ὃστε νὰ καταστήσῃς ὑποφερτὴν εἰς τὸ ἔξῆς τὴν συντήρησιν τῶν ὁρφανῶν.

164

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 317

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΠΤΩΧΟΥ

Ἡ σπάνις τῶν ἀπὸ αὐτοῦ ἔρχομένων ἀποκρίσεων καθιστᾶ σπανίας καὶ τὰς ἴδικάς μας ἐπιστολὰς πρὸς τὴν τιμιότητά σου. Διότι τὸ νὰ μὴ λαμβάνωμεν ἀποκρίσεις δι' δσα γράφομεν κάθε φοράν, τὸ θεωροῦμεν ὡς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι τὸ γράμμα μας φέρει ἐνόχλησιν εἰς τὴν τιμιότητά σου. Ἀλλὰ πάλιν ἡ σκέψις ὅτι εἶναι μέγα τὸ πλῆθος τῶν ζητημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζεις μᾶς κάμνει ν' ἀλλάξωμεν γνώμην. Συγχωροῦμεν λοιπὸν τὸν ἀνθρωπὸν, δ ὁποῖος ἔχων ἐνώπιόν του τόσας ἀσχολίας λησμονεῖ ἡμᾶς τοὺς ὄποιούς, καὶ πλήρη σχόλην καὶ ἡσυχίαν δὲν εἶχε κανεὶς, δὲν θὰ ᾖτο εὔκολον λόγω τῆς ταπεινότητος τοῦ βίου νὰ μᾶς ἐνθυμῆται.

Πάντως σὲ μὲν εἴθε δ ὅγιος Θεὸς νὰ δὸδηγήσῃ εἰς μεγαλύτεραν ἐπισημότητα καὶ νὰ διαφυλάξῃ μὲ τὴν χάριν του εἰς τὴν παροῦσαν λαμπρότητα· ἡμεῖς δὲ ἐπωφελοῦμεθα κάθε εὐκαιρίας διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν γραμμάτων, ὅχι δὲ δλιγώτερον τὴν παροῦσαν χάριν τοῦ ἐπιφέροντος, τὸν ὄποιον ἀναθέτομεν εἰς τὴν προστασίαν σου καὶ παρακαλοῦμεν νὰ λάβῃ κάποιον δεῖγμα εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν μεταφορὰν τοῦ γράμματος ἡμῶν.

318. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΠΑΤΡΙΩΤΟΥ

Τοὺς ἐκ τῆς πατρίδος ἡμῶν ἀφικομένους συνίστησί σοι αὐτὸ τὸ τῆς πατρίδος δίκαιον, εἰ καὶ δτι τῇ τοῦ τρόπου χρηστότητι πάντας ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἄγεις πρόνοιαν τοὺς δπωσοῦν δεομένους τινὸς ἀντιλήψεως. Καὶ τὸν ἐγχειρίζοντα τοίνυν τὴν ἐπιστολὴν τῇ κοσμιότητί σου, τὸν νίδν τοῦδε δέξαι καὶ ὡς πατριώτην καὶ ὡς δεδμενον ἀντιλήψεως καὶ ὡς παρ' ἡμῶν συνιστάμενόν σοι καὶ ἐκ πάντων τούτων ἐν αὐτῷ ὑπαρξάτω, τυχεῖν τῆς ἐνδεχομένης παρὰ σοῦ βοηθείας εἰς τὰ προκείμενα. Δῆλον δὲ δτι ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις αἱ ἀνταποδόσεις, οὐ παρ' ἡμῶν τῶν μικρῶν, ἀλλὰ παρὰ τοῦ Κυρίου τοῦ τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις ἀμειβομένουν.

319. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΞΕΝΟΥ

Κατὰ πόδας τῆς ἀναχωρήσεώς σου ἐπέστη ἡμῖν ὁ νίδς οὗτος δ τὴν ἐπιστολὴν σοι ταύτην ἀποδιδούς, χρείαν ἔχων, ὡς ἀνὴρ ἐν ἀλλοδαπῇ διάγων, πάσης τῆς παρὰ τῶν Χριστιανῶν δφειλομένης τοῖς ξένοις παραμνθίας. Τὸ μὲν οὖν πρᾶγμα οὗτός σοι ἐναργέστερον

*Ἐπιστολὴ 318. Τὸ συστατικὸν αὐτὸ γράμμα ἐγράφη πιθανῶς καθ' δν χρόνον δ Βασίλειος ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος. *Ἀπευθύνεται πρὸς συμπατριώτην ἀξιωματοῦχον, δ ὅποιος προφανῶς ἔζοῦσε μακρὰν τῆς Καππαδοκίας καὶ ζῆτει ἐνίσχυσιν δι' ἕλλον συμπατριώτην, τὸν ὅποιον δ ἀποστολεὺς δνομάζει πνευματικὸν υίόν.

165

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 318

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΣΥΜΠΑΤΡΙΩΤΟΥ

Τοὺς ἔρχομένους αὐτοῦ ἀπὸ τὴν πατρίδα μας συνιστοῦν καὶ μόνα των τὰ δικαιώματα τῆς πατρίδος, μολονότι σὺ εἶσαι τόσον χρηστὸς εἰς τοὺς τρόπους, ὡστε θέτεις ὑπὸ τὴν πρόνοιάν σου ὅλους τοὺς ἔχοντας κάποιαν ἀνάγκην βοηθείας. Δέξου λοιπὸν καὶ τὸν προσκομίζοντα τὴν ἐπιστολὴν εἰς τὴν κοσμιότητά σου, υἱὸν τοῦ γράφοντος, καὶ ὡς συμπατριώτην καὶ ὡς ἔχοντα ἀνάγκην βοηθείας καὶ ὡς συνιστώμενον ἀπὸ ἡμᾶς εἰς σὲ· ἐπίσης δὲ δι' ὅλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἃς τοῦ διοθῆ αὐτῇ ἡ μία χάρις νὰ ἐπιτύχῃ κάθε δυνατήν βοήθειαν ἀπὸ σὲ διὰ τὸ ζήτημα ποὺ τὸν ἀπασχολεῖ. Είναι δὲ φανερὸν ὅτι αἱ ἀνταποδόσεις διὰ τ' ἀγαθὰ ἔργα δὲν πραγματοποιοῦνται ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς μικρούς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριον, δὲ ὅποιος ἀνταμείβει τὰς ἀγαθὰς προαιρέσεις.

166

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 319

ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΥΠΕΡ ΞΕΝΟΥ

Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν σου ἐνεφανίσθη εἰς ἡμᾶς κατὰ πόδας δὲ υἱὸς αὐτός, δὲ ὅποιος σοῦ παραδίδει τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν καὶ, σὰν ἀνθρωπος ποὺ ζῇ εἰς τὴν ξένην, ἔχει ἀνάγκην κάθε δυνατῆς ἐνισχύσεως ποὺ ὁφείλεται ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς πρὸς τοὺς ξένους. Καὶ τὴν μὲν ὑπόθεσίν του θὰ σοῦ διηγηθῇ λεπτομερέστερον αὐτὸς δὲ ἴδιος, τὴν δὲ βοήθειαν θὰ παράσχης ἐσὺ κατὰ τὴν δύναμίν σου καὶ κατὰ τὴν ἀπαίτησιν τῆς ὑπο-

¹ Επιστολὴ 319. Συστατική ἐπιστολὴ πρὸς σημαίνον πρόσωπον ὑπὲρ ἔξυπηρετήσεως ἐνὸς ξένου, τὸν δόποιον δὲ Βασίλειος ἀποκαλεῖ υἱόν.

διηγήσεται, τὴν δὲ βοήθειαν αὐτὸς παρέξεις τὴν σοι κατὰ δύναμιν καὶ ἀναγκαίαν τοῖς προκειμένοις. Ἐὰν μὲν οὖν παρῇ δὲ ηγεμών, αὐτὸς ἔνεγκήσεις πρὸς αὐτὸν δηλονότι, ἐπεὶ διὰ τῶν πολιτευομένων παρέξεις αὐτῷ τὰ σπουδαῖά μενα. Οὐ γὰρ μικρῶς μοι μέλει τὸ πάντα αὐτὸν κατὰ γνώμην πράξαντα ἐπανελθεῖν.

167

286. *KOMENTARHΣΙΩ*

Ἐπειδὴ τινες ἐν τῇ συνόδῳ τῆδε συνελήφθησαν τῶν τὰ πονηρὰ ἐργαζομένων καὶ κλεπτόντων παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου Ἰμάτια εὐτελῆ πτωχῶν ἀνθρώπων οὓς ἐνδύειν μᾶλλον ἔχοντις ἢ ἀποδύειν, συνελάβοντο μὲν αὐτὸνς οἱ τῆς εὐταξίας ἐπιμελόμενοι τῆς ἐκκλησιαστικῆς, νομίσας δὲ αὐτῷ σοι διαφέρειν ως τὰ δημόσια πράττοντι τὴν τῶν τοιούτων ὑποδοχήν, ἐπέστειλά σοι γνωρίζων ὅτι τὰ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀμαρτανόμενα ὑφ' ἡμῶν προσήκει τῆς πρεπούσης τυγχάνειν διορθώσεως, δικαστὰς δὲ περὶ τούτων μὴ παρενοχλεῖσθαι. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ σῦλα αὐτῶν, ἀ δηλοῖ τὸ παρὰ σοὶ κείμενον καὶ ἡ ἐπὶ πάντων τῶν παρόντων γενομένη ἀντιγραφή, ὑποδεχθῆναι προσέταξα καὶ τὰ μὲν ταμιευθῆναι τοῖς

*Ἐπιστολὴ 286. Ἔγραφη κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου. Κατὰ τὴν διάρκειαν πανηγύρεως μὲν μεγάλην κοσμοσυρροὴν (προφανῶς τῆς τοῦ μάρτυρος Εὔψυχίου, ἑορταζομένης τὴν 7ην Σεπτεμβρίου) μερικοὶ λωποδῦται ἀφήρεσαν Ἰμάτια ἐκκλησιαζομένων, πτωχῶν κατὰ τὸ πλεῖστον. Τὰ δργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως τοὺς συνέλαβαν, δὲ Βασίλειος ἀπέστειλε τὰ κλοπιμαῖα, συνοδεύμενα ἀπὸ πρακτικὸν ἀναγραφῆς, εἰς τὸν κομενταρήσιον, τὸν ἀρχιφύλακα δηλαδή. Ὁ κομενταρήσιος εἶχε τὴν εὐθύνην τῆς κρατήσεως τῶν συλλαμβανομένων, τῆς προσαγωγῆς αὐτῶν εἰς τὸ δικαστήριον, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῆς δίκης καὶ τῆς ἐπὶ

θέσεως. 'Εάν λοιπόν είναι αύτοῦ διοικητής, φυσικά θὰ τὸν παρουσιάσῃς ἐσὺ πρὸς αὐτόν, διότι μόνον διὰ τῶν κυβερνητικῶν θὰ δυνηθῆς νὰ τοῦ προσφέρῃς τὰ αἰτούμενα. 'Ενδιαφέρομαι πάντως πάρα πολὺ νὰ ἐπανέλθῃ ἔχων πραγματοποιημένους τοὺς σκοπούς του σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμίαν του.

167

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 286 ΠΡΟΣ ΑΡΧΙΦΥΛΑΚΑ

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρούσης πανηγύρεως συνελήφθησαν μερικοὶ ἀπατεῶνες, ποὺ παρὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἔκλεψαν ἐνδύματα πτωχῶν ἀνθρώπων, τοὺς δόποιούς μᾶλλον ἔπρεπε νὰ ἐνδύουν παρὰ νὰ ἐκδύουν. Τούτους βεβαίως συνέλαβαν τὰ ὅργανα τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας, ἐγὼ δὲ νομίσας ὅτι σὲ ἐνδιαφέρει ἡ κράτησις τοιούτων προσώπων, διότι σὺ ἔχεις τὴν εὐθύνην τῆς δημοσίας τάξεως, σοῦ ἔγραψα, διὰ νὰ σοῦ γνωστοποιήσω ὅτι τὰ ἐντὸς τῶν Ἐκκλησιῶν παραπτώματα ἀρμόζει νὰ λαμβάνουν τὴν πρέπουσαν διόρθωσιν ἀπὸ ἡμᾶς καὶ νὰ μὴ παρενοχλοῦνται δι' αὐτὰ οἱ δικασταί.

Διὰ τοῦτο καὶ τὰ κλοπιμαῖα αὐτῶν, τὰ δόποια είναι σημειωμένα εἰς τὸ κείμενον ποὺ εύρισκεται εἰς χειράς σου καὶ εἰς τὸ ἀντίγραφον ποὺ ἔγινε παρουσίᾳ δλων, παρήγγειλα νὰ παραδοθοῦν εἰς σέ, καὶ ἄλλα μὲν νὰ φυλαχθοῦν διὰ τοὺς κατόχους των ποὺ πρόκειται νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὸ μέλλον, ἄλλα δὲ νὰ δοθοῦν εἰς τοὺς ἐμφανισθέντας ἥδη κατόχους. Παρήγγειλα δὲ

τῶν φυλακῶν ἐποπτείας. Μὲ τὴν παροῦσαν ἐπιστολὴν διασίλειος ζητεῖ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς αὐτὸν νὰ χρησιμοποιήσῃ ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια σωφρονισμοῦ εἰς βάρος τῶν λαποδυτῶν, τὰ δόποια είναι ἀποτελεσματικώτερα. Γνωρίζων ὅμως τὴν δύναμιν τῶν νόμων, ἐπιλέγει διὰ δὲν εἶχεν ἀντίρρησιν νὰ γίνῃ ἀναφορὰ πρὸς τὸν κόμητα τῆς περιοχῆς, διότιος εἶχε καὶ τὰ ἀνώτατα δικαστικὰ καθήκοντα.

ἐπερχομένοις, τὰ δὲ διαδοθῆναι τοῖς παροῦσι τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐπιστρέψαι ἐν παιδείᾳ καὶ νονθεσίᾳ Κυρίου, οὓς οἴμαι ἐν τῷ ὄνδρῳ τοῦ Θεοῦ βελτίους ποιήσειν πρὸς τὸ ἐφεξῆς. Ἡ γὰρ αἱ τῶν δικαστηρίων πληγαὶ οὐκ ἐργάζονται, ταῦτα ἔγνωμεν πολλάκις τὰ φοβερὰ κρίματα τοῦ Κυρίου κατορθοῦντα. Εἰ δὲ δοκεῖ σοι καὶ περὶ τούτων ἀνενεγκεῖν τῷ κόμητι, τοσοῦτον θαρροῦμεν τοῖς δικαίοις καὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς δρθότητι δτὶ ἐπιτρέπομέν σοι ποιεῖν δ βούλει.

168

331. ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Μάταιόν ἔστι δις περὶ τῶν αὐτῶν ἐπιστέλλειν. Ἡ γὰρ φύσιν οὐκ ἔχει διορθώσεως τὸ πρᾶγμα καὶ μάτην ἡμῖν ἐνοχλοῦσιν οἱ προσιόντες, ἢ οἱ δεχόμενοι τὰς ἐπιστολὰς παρορῶσιν ἡμῶν καὶ οὕτω ματαιοφρονοῦμεν τοῖς καταφρονηταῖς ἐπιστέλλοντες. Ἐπεὶ οὖν ἡδη περὶ τοῦ αὐτοῦ ἐδέξω γράμματα, ἡναγκάσθημεν δὲ καὶ δεύτερον ἐπιστεῖλαι, ἢ διόρθωσαι, εἴ τοι δύναμις, ἢ γνώρισον ἡμῖν τὴν αἰτίαν δι' ἣν πάλαι οὐ γέγονε τὰ προστεταγμένα.

1. Ο κόμης ἡτο δνώτατος στρατιωτικὸς δξιωματοῦχος, ὑπηρετῶν εἰς τὰς πρὸς τὰ σύνορα περιοχάς. Ὑπῆρχαν τρεῖς κόμητες κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸ δνατολικὸν κράτος, α) Ἀνατολῆς καὶ Αιγύπτου, β) Μοισίας καὶ Σκυθίας καὶ Πόντου, γ) Ἰλλυρικοῦ. Ο κόμης ἡτο κατά τινα τρόπον ἐκπρόσωπος τοῦ αύτοκράτορος εἰς τὴν περιοχὴν του καὶ πλὴν τῶν διοικητικῶν εἶχε καὶ δικαστικὰ καθήκοντα.

Ἐπιστολὴ 331. Είναι διαμαρτυρία πρὸς ὑφιστάμενον τοῦ Βασιλείου

οἱ συλληφθέντες νὰ σωφρονισθοῦν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, διότι νομίζω ὅτι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου θὰ τοὺς καταστήσω καλυτέρους εἰς τὸ ἔξῆς. Διότι ὅσα δὲν δύνανται νὰ ἐπιτελέσουν τὰ κτυπήματα τῶν δικαστηρίων, ἔχομεν βεβαιωθῆ ὅτι ταῦτα ἐπιτυγχάνουν αἱ φοβεραὶ κρίσεις τοῦ Κυρίου. Ἐάν δὲ φρονῇς ὅτι καὶ δι' αὐτούς πρέπει νὰ γίνῃ ἀναφορὰ εἰς τὸν κόμητα¹, ἔχομεν τόσην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ὁρθὴν κρίσιν τοῦ ἀνδρός, ὡστε σοῦ ἐπιτρέπομεν νὰ πράξῃς ὅ,τι ἐπιθυμεῖς.

168

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 331
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ

Εἶναι μάταιον νὰ γράφω δύο φορὰς διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα. Διότι ἡ τὸ πρᾶγμα είναι τοιαύτης φύσεως, ὡστε νὰ μὴ ἐπιδέχεται διόρθωσιν καὶ ματαίως μᾶς ἐνοχλοῦν ὅσοι μᾶς πλησιάζουν, ἡ οἱ δεχόμενοι τὰς ἐπιστολὰς ἡμῶν μᾶς περιφρονοῦν, καὶ φυσικὰ ματαιοπονοῦμεν γράφοντες εἰς τοὺς καταφρονητάς. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ἐδέχθης ἥδη γράμμα διὰ τὸ ἴδιον ζήτημα, ἡναγκάσθημεν δὲ καὶ διὰ δευτέραν φορὰν νὰ γράψωμεν, ἡ ρύθμισε τὸ ζήτημα, ἀν ἡμπορῆς, ἡ γνώρισέ μας τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὅποιαν δὲν ἐπραγματοποιήθησαν τὰ παραγγελθέντα τόσον καιρὸν τώρα.

ἡ πρὸς κρατικὸν ἀξιωματοῦχον χαμηλοῦ βαθμοῦ διὰ τὴν παράλειψιν ἰκανοποιήσεως ζητηθείσης ὑπέρ τρίτου ἔξυπηρετήσεως ἡ γνωστοποιήσεως τῶν λόγων ἀδυναμίας ἰκανοποιήσεως αὐτῆς. Ὁ Βασίλειος παρουσιάζεται πολὺ σκληρὸς καὶ ἀπαιτητικὸς ἐδῶ, διὰ λόγους τοὺς ὅποιους δὲν γνωρίζομεν.

ΙΣΤ'
ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΑΙ

Δὲν ὑπῆρχε κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἡ συνήθεια τῆς ἀποστολῆς συμβατικῶν συλλυπητηρίων πρὸς τοὺς οἰκείους ἀποθνησκόντων προσώπων. "Ἡ μετεῖχε κανεὶς δλοψύχως εἰς τὸν πόνον τῶν φίλων του ἢ τὸν ἄγνοοῦσε. Καὶ σπανίως συνέβαινε τὸ τελευταῖον.

Πολὺ περισσότερον ἥρμοζεν ἡ συμμετοχὴ εἰς τὸν πόνον εἰς μίαν τρυφερὰν καὶ εἰλικρινῆ καρδίαν ὡσὰν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Ἐξεχωρίσαμεν τρεῖς ἐπιστολάς του ἀπὸ τὸ εἶδος αὐτό, αἱ δοποῖαι δεικνύουσαν πόσον χρόνον καὶ πόσην σκέψιν ἀφιέρωνεν εἰς τὴν συμπαράστασιν τῶν θλιψμένων προσώπων ποὺ ἔχασαν ἰδικούς των, συζύγους ἢ παιδιά.

"Ἡ πρώτη (ἐπιστολὴ 6) προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀσκητικοῦ σταδίου τοῦ Βασιλείου εἰς τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου. Τὸ ζεῦγος εἶχε χάσει υἱόν, ὁ δὲ Βασίλειος ἔγραψε τότε ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Νεκτάριον, ἀλλ' ἡ εὐγένεια τῶν αἰσθημάτων του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ παραλείψῃ νὰ γράψῃ ἰδιαιτέρως καὶ πρὸς τὴν μητέρα, ἡ δοποία αἰσθάνεται βαθύτερα τὸ κτύπημα ἀπὸ τοιαύτην ἀπώλειαν.

Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ μὲ βεβαιότητα, ἂν δὲ Νεκτάριος αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπὸ λαϊκοῦ ἐκλεγεὶς εἰς ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως τὸ 381, ἀλλ' εἶναι πολὺ πιθανὸν δτὶ περὶ αὐτοῦ πρόκειται. 'Ο Βασίλειος ἐκφράζει κατ' ἀρχὴν τὴν δλόψυχον συμμετοχὴν του εἰς τὴν θλῖψιν τῆς κυρίας αὐτῆς, τὴν δοποίαν δικαιολογεῖ πλήρως. 'Αλλ' ἐν συνεχείᾳ προσφέρει τὴν παρηγορίαν. Ποιος δύναται νὰ ἔξιχνιάσῃ τὰς βουλὰς τοῦ Κυρίου; 'Ἡ προσευχὴ θεραπεύει κάθε πληγήν.

‘Η δευτέρα ἀπὸ τὰς ἐπιστολὰς αὐτὰς (269) προέρχεται ἀπὸ τὸ τελευταῖνον ἔτος τῆς ζωῆς τοῦ Βασίλεου, τὸ 378, καὶ ἀπευθύνεται πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ στρατηγοῦ Ἀρινθαίου ἐπὶ τῷ θανάτῳ αὐτοῦ. Ὅτοι λαμπρὸς ἀξιωματικός, τιμηθεὶς καὶ μὲ τὸ ἀξιωμα τοῦ ὑπάτου, ὁ δὲ Βασίλειος δὲν φείδεται λόγων διὰ νὰ ἐξάρῃ τὴν ἀξίαν του. Εἶχε δὲ καὶ τὸν πρόσθιτον λόγον διὰ νὰ τὸν ἐκτιμᾷ, τὸ δτὶ ἐπροστάτευε τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ δὲν ἐδίσταζε νὰ ἐκδηλώνῃ τὴν ἀντίθεσίν του πρὸς τὴν φιλαρειανικήν πολιτικήν τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος. Παρηγορίαν τῆς χήρας γυναικὸς εύρισκε δτὶ θὰ ἀποτελέσῃ τὸ ν' ἀξιωθῆ μὲ τὴν ἀρετήν της νὰ καταλάβῃ δμοιον μὲ τὸν σύζυγόν της τόπον ἀναπαύσεως.

‘Η τρίτη ἐπιστολὴ (ὑπ' ἀριθμὸν 300) ἀπευθύνεται πρὸς μὴ κατονομαζόμενον πατέρα, ὁ ὅποῖος, ἐνῷ ἔστειλε τὸν υἱόν του νὰ σπουδάσῃ εἰς μακρυνὴν πόλιν, τὸν ἐδέχθη σιωπῶντα τὴν αἰωνίαν σιωπήν. ‘Ο Βασίλειος ἐπισημαίνει δτὶ ὁ μὲν ἀποθανὼν υἱὸς ἀπέφυγε ἐνδεχόμενα δεινὰ τοῦ βίου, ἐνῷ οἱ γονεῖς του δικαίως πονοῦν διὰ τὴν ἀπώλειαν. ‘Αλλ’ ἀρκετὴ παρηγορία είναι δτὶ ἔφυγε λευκὸς καὶ ἀγνὸς ἀπὸ τὴν ζωὴν αὐτῆν.

*6. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΖΥΓΟΝ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ
ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ*

1. Ἐμελλον ἀποσιωπᾶν πρὸς τὴν κοσμιότητά σου, λογιζόμενος δτι, ὥσπερ δφθαλμῷ φλεγμαίνοντι καὶ τὸ ἀπαλώτατον τῶν παρηγορημάτων ἀνίαν ἐμποιεῖ, οὕτω καὶ ψυχῇ ὑπὸ θλίψεως βαρείας κεκακωμένῃ, καν πολλὴν παράκλησιν φέρῃ, δ λόγος ὀχληρός πως εἶναι δοκεῖ, ἐν τῇ περιωδυνίᾳ προσφερόμενος. Ἐπεὶ δέ με εἰσῆλθεν δτι πρὸς Χριστιανήν μοι δ λόγος ἔσται πάλαι πεπαιδευμένην τὰ θεῖα καὶ ἐμπαράσκενον οὖσαν πρὸς τὰ ἀνθρώπινα, οὐκ ἐνόμισα δίκαιον εἶναι πάραλιπεν τὸ ἐπιβάλλον μοι. Οίδα ποταπὰ τῶν μητέρων τὰ σπλάγχνα, καί, δταν ἵδιως τὸ σὸν περὶ πάντας χρηστὸν καὶ ἡμερον ἐνθυμηθῶ, λογίζομαι πόσην εἰκός ἐπὶ τοῖς παροῦσιν εἶναι τὴν ἀλγηδόνα. Παῖδα ἐξημιώθης δν περιόντα μὲν ἐμακάρισαν πᾶσαι μητέρες καὶ ηὔξαντο τοὺς ἔαυτῶν τοιούτους εἶναι, ἀποθανόντα δὲ ἐστέναξαν, ὡς ἐκάστη τὸν ἔαυτῆς γῇ κατακρύψασα. Ἐκείνου δ θάνατος πληγὴ ἐγένετο πατρίδων δύο, τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς Κιλίκων. Ἐκείνῳ τὸ μέγα καὶ περι-

Ἐπιστολὴ 6. Ἔξοχος παρηγορητικὴ ἐπιστολή, γραμμένη πρὶν ὅκομη Ἱερωθῆ δ Βασίλειος, ἴσως δπὸ τὸ ἐρημητήριον τοῦ Πόντου. Ο Νεκτάριος καὶ ἡ σύζυγός του εἶχαν χάσει υἱὸν καὶ δ Βασίλειος ἔγραψε χωριστάς ἐπιστολὰς καὶ εἰς τοὺς δύο. Ο Νεκτάριος αὐτὸς εἶναι πιθανώτατα δ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, δ διαδεχθεὶς τὸν Γρηγόριον Θεολόγον εἰς τὴν Ἑδραν καὶ λαβὼν ἔπειτα διάδοχον τὸν Ἰωάννην Χρυσόστομον (381 – 397).

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 6
ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

1. Ἐσκόπευα νὰ σιωπήσω ἀπέναντι τῆς κοσμιότητός σου σκεπτόμενος ὅτι, ὅπως εἰς ὁφθαλμόν, ὁ δποῖος πάσχει ἀπὸ φλεγμονήν, καὶ τὸ ἀπαλώτερον ἐπίθεμα προκαλεῖ ἔρεθισμόν, οὔτω καὶ εἰς τὴν ψυχήν, ἡ δποία ἔχει κτυπηθῆ ἀπὸ βαρεῖαν θλῖψιν, ὁ λόγος, ὅσην παρηγορίαν καὶ ἀν τῆς φέρῃ, φαίνεται κάπως νὰ τὴν ἐνοχλῇ, ὅταν προσφέρεται τὴν ὥραν τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ δμως ἐσκέφθην ὅτι πρόκειται περὶ Χριστιανῆς ἐκπατιδευμένης εἰς τὰ θεῖα ἀπὸ πολὺν καιρὸν καὶ πεπειραμένης εἰς τὰ ἀνθρώπινα, δὲν ἐνόμισα ὅτι θὰ ᾄτο ὀρθὸν νὰ παραλείψω τὸ καθῆκόν μου.

Γνωρίζω ποῖα εἶναι τὰ σπλάγχνα τῶν μητέρων καὶ, ὅταν ἴδιως ἐνθυμηθῶ τοὺς ἴδικούς σου καλούς καὶ ἡμέρους τρόπους πρὸς ὅλους, λογαριάζω πόσον μεγάλος πρέπει νὰ εἶναι ὁ πόνος διὰ τὴν παροῦσαν συμφοράν. Ἐχασες υἱόν, τὸν δποῖον ἐμακάριζαν ὅλαι αἱ μητέρες, δσον ἐζοῦσε, καὶ ηὔχοντο τέτοιοι νὰ εἶναι καὶ οἱ ἴδικοι των, ὅταν δὲ ἀπέθανεν, ἔκλαυσαν σὰν νὰ εἴχε θάψει κάθε μία τὸν ἴδικόν της. Ὁ θάνατος ἐκείνου ὑπῆρξε πλῆγμα εἰς δύο πατρίδας¹, τὴν ἴδικήν μας καὶ τὴν τῶν Κιλ-

1. Ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς γονεῖς ᾄτο ἀπὸ τὴν Κιλικίαν, πράγματι δὲ ὁ Νεκτάριος δ μετέπειτα ἀρχιεπίσκοπος ᾄτο ἀπὸ τὴν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας. Προφανῶς ἡ μητέρα κατήγετο ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν. Ὁθεν ἡ ἐκφρασις δτι ὁ θάνατος τοῦ παιδιοῦ ἐπλήξε δύο πατρίδας. Ὁ Βασίλειος συνήνησε τὸ ζεῦγος πιθανῶς εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, δπου ὁ Νεκτάριος ἐδικηγοροῦσε καὶ δπου ὁ Βασίλειος εἶχε μεταβῆ τὸ 360 πρὸς συμμετοχὴν εἰς συγκληθεῖσαν ἐκεὶ σύνοδον.

φανές γένος συγκατέπεσεν, ὥσπερ ἐρείσματος ὑφαιρεθέντος κατασεισθέν. Ὡς συνάντημα πονηροῦ δαίμονος, πόσον ἵσχυσας κακὸν ἐξεργάσασθαι! Ὡς γῆ, τοιοῦτον ἀναγκασθεῖσα ὑποδέξασθαι πάθος! Ἐφριξε τάχα καὶ ὁ ἥλιος, εἴ τις αἰσθησις αὐτῷ, τὸ σκυθρωπὸν ἐκεῖνο θέαμα. Καὶ τί ἄν τις τοσοῦτον εἴποι, δσον ἡ ἀμηχανία τῆς ψυχῆς ὑποβάλλει;

2. Ἄλλ' οὐ γὰρ ἀπρονόητα τὰ ἡμέτερα, ὡς μεμαθήκαμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ, δτι οὐδὲ στρουθίον πίπτει ἄνευ θελήματος τοῦ Πατρὸς ἡμῶν, ὥστε, εἴ τι γέγονε, θελήματι γέγονε τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς. Τῷ δὲ βουλήματι τοῦ Θεοῦ τίς ἀνθέστηκε; Καταδεξώμεθα τὸ συμβάν· δυσανασχετοῦντες γὰρ οὔτε τὸ γενόμενον διορθούμεθα καὶ ἔαντοὺς προσαπόλλυμεν. Μὴ κατηγορήσωμεν τῆς δικαίας κρίσεως τοῦ Θεοῦ. Ἀμαθεῖς ἐσμεν ὥστε τὰ ἀρρητα αὐτοῦ κρίματα δοκιμάζειν. Νῦν σον λαμβάνει τὴν δοκιμὴν ὁ Κύριος τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης. Νῦν πάρεστι σοι καιρὸς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων λαβεῖν. Ἡ τῶν Μακκαβαίων μήτηρ ἐπτὰ παῖδαν εἶδε θάνατον καὶ οὐκ ἐστέναξεν οὐδὲ ἀφῆκεν ἀγενὲς δάκρυον, ἀλλ' εὐχαριστοῦσα τῷ Θεῷ δτι ἔβλεπεν αὐτοὺς πνῷ καὶ σιδήρῳ καὶ ταῖς χαλεπωτάταις αἰκίαις τῶν δεσμῶν τῆς σαρκὸς λινομένους, εὐδόκιμος μὲν παρὰ Θεῷ, ἀστικός δὲ παρὰ ἀνθρώποις ἐκρίθη. Μέγα τὸ πάθος, φημὶ κάγω, ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ παρὰ τοῦ Κυρίου μισθοὶ τοῖς ὑπομένονσιν ἀποκείμενοι. Ὁτε ἐγένουν μήτηρ καὶ εἶδες τὸν παῖδα καὶ ηὐχαρίστησας τῷ Θεῷ, ἢδεις πάντως δτι θνητὴ οὖσα θνητὸν ἐγένητησας. Τί οὖν παράδοξον, εἰ ἀπέθανεν ὁ θνητός; Ἀλλὰ λυπεῖ ἡμᾶς τὸ παρὰ καιρόν. Ἀδηλον εἰ μὴ εὐκαιρούν τοῦτο, ἐπειδὴ ἡμεῖς ἐκλέγεσθαι τὰ συμφέροντα ταῖς ψυ-

2. Φαίνεται δτι ὁ Νεκτάριος δὲν εἶχεν ἄλλα ἅρρενα τέκνα, οὕτω δὲ μὲ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του τὸ εὐγενὲς γένος του ἔπαινε νὰ ἔχῃ συνέχειαν.

κων. Μ' ἔκεινον μαζὶ ἔπεσε τὸ μέγα καὶ ἔνδοξον γένος², κατέρρευσε σὰν νὰ μετεκινήθῃ ἡ βάσις του. "Ω συναπάντημα πονηροῦ δαιμονος, πόσον τρομερὸν κακὸν κατώρθωσες νὰ προκαλέσῃς! "Ω γῆ, ποὺ ἡναγκάσθης νὰ ὑποφέρῃς ἐνα πάθος σὰν αὐτό! Καὶ δὲ ἥλιος ἀσφαλῶς θὰ ἔφριττεν, ἃν εἰχεν αἴσθησιν, ἐμπρὸς εἰς ἔκεινο τὸ σκυθρωπὸν θέαμα. Καὶ τί ἡμπορεῖ νὰ εἴπῃ κανεὶς ποὺ νὰ ἐκφράζῃ ὅσα ἡ ἀπελπισία τῆς ψυχῆς τοῦ ὑποβάλλει νὰ εἴπῃ;

2. Ἄλλα, ὅπως ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ Εὔαγγέλιον, τὰ ὄσα μᾶς συμβαίνουν δὲν εἶναι ἀνευ τῆς καθοδηγήσεως τῆς προνοίας, διότι οὔτε σπουργίτης δὲν πίπτει χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς ἡμῶν. "Ωστε δὲ, τι ἔγινεν ἔγινε μὲ τὸ θέλημα τοῦ κτίστου ἡμῶν. Εἰς τὸ βούλημα δὲ τοῦ Θεοῦ ποιος ἡμπορεῖ ν' ἀντισταθῇ; "Ἄσ δεχθῶμεν λοιπὸν τὸ συμβάν· διότι μὲ τὴν δυσανασχέτησιν οὔτε τὸ γενόμενον διορθώνομεν καὶ ἐπὶ πλέον καταστρέφομεν τοὺς ἑαυτούς μας. "Ἄσ μὴ κατηγορήσωμεν τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, διότι εἴμεθα πιολὺ ἀμαθεῖς, διὰ νὰ ἐλέγχωμεν τὰς ἀνεκφράστους κρίσεις αὐτοῦ. Τώρα δὲ Κύριος δοκιμάζει τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην σου. Τώρα ἔχεις τὴν εὔκαιρίαν νὰ λάβῃς διὰ τῆς ὑπομονῆς τὴν μερίδα τῶν μαρτύρων. Ἡ μητέρα τῶν Μακκαβαίων εἶδε τὸν θάνατον ἐπτὰ παιδιῶν καὶ δὲν ἐστέναξεν, οὔτε ἔχουσεν ἀγενὲς δάκρυον, ἀλλὰ λόγῳ τῶν εὐχαριστιῶν τῆς πρὸς τὸν Θεόν, τὴν ὥραν ποὺ τοὺς ἔβλεπε ν' ἀπαλλάσσωνται ἀπὸ τὰ δεσμὰ τῆς σαρκὸς μὲ πῦρ καὶ σίδηρον καὶ σκληρὰ βασανιστήρια, ἐκρίθη ἀπὸ μὲν τὸν Θεόν εύδόκιμος, ἀπὸ δὲ τοὺς ἀνθρώπους διόδιμος. Μεγάλη ἡ συμφορά, τὸ δμολογῶ καὶ ἔγώ· ἀλλὰ μεγάλοι καὶ οἱ μισθοὶ ποὺ ἀπόκεινται ἀπὸ τὸν Κύριον εἰς τοὺς ὑπομένοντας.

"Οταν ἔγινες μητέρα καὶ εἶδες τὸ παιδί σου καὶ ηύχαριστησες τὸν Θεόν, ἔγνώριζες πάντως δτι εἰσαι θνητὴ καὶ ἔγέννησες θνητόν. Τί τὸ παράδοξον λοιπόν, ποὺ δὲ θνητὸς ἀπέθανεν; Ἄλλα μᾶς λυπεῖ δτι τοῦτο συνέβη προώρως. Εἶναι ἀγνωστον, ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι εὔκαιρον, διότι ἡμεῖς δὲν γνωρίζομεν νὰ ἐκλέγωμεν τὰ συμφέροντα εἰς τὰς ψυχὰς καὶ νὰ ὀρίζωμεν προ-

χαῖς καὶ δρίζειν προθεσμίας ἀνθρωπίνης ζωῆς οὐκ ἐπιστάμεθα. Περίβλεψαι τὸν κόσμον ἀπαντα ἐν φαντασίαις, καὶ ἐννόησον δτι πάντα θυητὰ τὰ δρῶμενα καὶ πάντα φθορᾶς ὑποκείμενα. Ἀνάβλεψον πρὸς τὸν οὐρανόν· καὶ οὗτός ποτε λυθήσεται· πρὸς τὸν γῆλιον· οὐδὲ οὗτος διαμενεῖ. Οἱ ἀστέρες σύμπαντες, ζῶα χερσαῖα καὶ ἔνυδρα, τὰ περὶ γῆν κάλλη, αὐτὴν ή γῆ, πάντα φθαρτά, πάντα μικρὸν ὕστερον οὐκ ἐσόμενα. Ἡ τούτων ἔννοια παραμνθία ἔστω τοῦ συμβεβηκότος. Μὴ καθ' ἑαυτὸν μέτρει τὸ πάθος· ἀφόρητον γὰρ οὕτω φανεῖται σοι· ἀλλὰ τοῖς ἀνθρωπίνοις πᾶσι συγκρίνουσα, ἐντεῦθεν εὐρήσεις αὐτοῦ τὴν παραμνθίαν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ ἐκεῖνο εἰπεῖν ἴσχυρὸν ἔχω, φεῖσαι τοῦ δμοζύγου· ἀλλήλοις γίνεσθε παραμνθία· μὴ ποιήσῃς αὐτῷ χαλεπωτέραν τὴν συμφοράν, τῷ πάθει ἑαυτὴν ἀναλίσκουσα. Ὁλως δὲ οὐκ οἷμαι λόγον ἐξαρκεῖν εἰς παράκλησιν, ἀλλ' εὐχῆς ἥγοῦμαι χρείαν εἶναι πρὸς τὰ παρόντα. Εὖχομαι οὖν αὐτὸν τὸν Κύριον, τῇ ἀφάτῳ αὐτοῦ δυνάμει ἐφαφάμενόν σου τῆς καρδίας, ἐμποιῆσαι φῶς τῇ ψυχῇ σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ἵν' οἴκοθεν ἔχης τῆς παραμνθίας τὰς ἀφορμάς.

170

269. ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΟΜΟΖΥΓΟΝ ΑΡΙΝΘΑΙΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

1. Τὸ μὲν ἀκόλουθον ἦν καὶ ὀφειλόμενόν σου τῇ διαθέσει αὐτοὺς ἡμᾶς παρεῖναι καὶ συμμετέχειν τῶν γινομένων. Οὕτω γὰρ

¹Ἐπιστολὴ 269. ²Ἐγράφη τὸ 378. ³Οἱ Ἀρινθαῖοι ἢτο διαπρεπής ἀξιωματικὸς τοῦ βυζαντινοῦ στρατοῦ καὶ διεκρίθη εἰς τοὺς πολέμους ἐπανειλημένως. ⁴Ἴδιαιτέρας μνείας εἶναι ή διποτελεσματική του ἐπέμβασις, ἀνευ δια-

θεσμίας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ζωήν. Στρέψει τὰ μάτια σου γύρω εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὃπου κατοικεῖς, καὶ θὰ κατανοήσῃς ὅτι ὅλα τὰ βλεπόμενα εἶναι θνητὰ καὶ ὅτι ὑπόκεινται ὅλα εἰς τὴν φθοράν. Κύτταξε ἐπάνω εἰς τὸν οὐρανόν· κάποτε θὰ διαλυθῇ καὶ αὐτός. Πρὸς τὸν ἥλιον· οὔτε αὐτὸς θὰ παραμείνῃ. Οἱ ἀστέρες ὅλοι, τὰ ζῶα τῆς ξηρᾶς καὶ τῶν ὑδάτων, αἱ ὁραιότητες τῆς γῆς, ἡ ἴδια ἡ γῆ, δλα εἶναι φθαρτά, ὅλα δὲν θὰ ὑπάρχουν δλίγον ἀργότερα.

"Ἄσ εἶναι λοιπὸν ἡ περὶ τούτων σκέψις παρηγορία διὰ τὸ συμβάν. Μή μετρᾶς τὸ πάθος καθ' ἔαυτό, διότι τότε θὰ σου φανῇ ἀφόρητον· ἀλλά, ἀν τὸ συγκρίνης μὲ ὅλα τὰ ἀνθρώπινα, τότε θὰ εὕρης δι' αὐτὸ παρηγορίαν. Ἐπάνω δὲ ἀπὸ ὅλα ἔχω νὰ εἴπω ἐκεῖνο τὸ σπουδαῖον, λυπήσου τὸν σύζυγον· νὰ γίνετε παραμυθία δ ἔνας εἰς τὸν ἀλλον· μὴ τοῦ κάμης σκληροτέραν τὴν συμφορὰν μὲ τὸ νὰ διαλύῃς τὸν ἔαυτόν σου εἰς τὸ πένθος. Γενικῶς δὲν νομίζω ὅτι ὑπάρχει λόγος ποὺ εἶναι ἀρκετὸς διὰ νὰ δώσῃ παρηγορίαν, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι διὰ τὴν παρούσαν λύπην ἀπαιτεῖται προσευχή.

Εὔχομαι λοιπὸν δ ἴδιος δ Κύριος ἐγγίζων τὴν καρδίαν σου κατὰ τὴν ἀνέκφραστον δύναμίν του νὰ ἀνάψῃ τὸ φῶς εἰς τὴν ψυχήν σου διὰ τῶν ἀγαθῶν λογισμῶν, ὥστε νὰ ἔχῃς ἀπὸ μέσα σου τὰς πηγὰς τῆς παραμυθίας.

170

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 269

ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΥΖΥΓΟΝ ΤΟΥ ΑΡΙΝΘΑΙΟΥ

1. Τὸ μὲν πρέπον καὶ ὀφειλόμενον εἰς τὴν κατάστασίν σου ἥτο νὰ παρευρισκόμεθα ἡμεῖς οἱ ἴδιοι καὶ νὰ μετείχαμεν τῶν

ταγῆς τοῦ αὐτοκράτορος, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Γότθων τὸ 355, ἡ δ-ποία μετέτρεψεν ἀπειλουμένην ἡπταν εἰς νίκην. Τὸ 372 διετέλεσεν ὑπατος. Ἀπέθανε τὸ 378, δλίγους μῆνας πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βασιλείου.

ἄν ἔαυτῶν τε τὴν λύπην κατεπραῦναμεν καὶ τῇ σῇ σεμνότητι τὸ τῆς παρακλήσεως εἰκὸς ἀπεπληρώσαμεν. Ἐπεὶ δὲ οὐκέτι μου φέρει τὸ σῶμα τὰς μακροτέρας κινήσεις, ἐπὶ τὴν διὰ τοῦ γράμματος ἥλθον δμιλίαν, ὡς ἀν μὴ παντάπασι δόξαιμεν ἀλλοτρίως ἔχειν πρὸς τὰ συμβάντα. Τίς μὲν οὖν τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον οὐκ ἔστέναξε; Τίς δὲ οὕτω λίθινος τὴν καρδίαν ὡς μὴ θερμὸν ἐπ’ αὐτῷ ἀφεῖναι δάκρυν; Ἐμὲ δὲ καὶ διαφερόντως κατηφείας ἐπλήρωσε τάς τε ἴδιας περὶ ἐμὲ τιμὰς τοῦ ἀνδρὸς λογιζόμενον καὶ τὴν κοινὴν τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ προστασίαν. Ἀλλ’ ὅμως ἐλογισάμεθα διτι ἄνθρωπος ὅν καὶ λειτουργήσας τῷ βίῳ τούτῳ τὰ ἐπιβάλλοντα τοῖς καθήκονσι χρόνοις πάλιν ὑπὸ τοῦ οἰκονομοῦντος τὰ ἡμέτερα Θεοῦ προσελήφθη. Ἄ καὶ τὴν σὴν φρόνησιν ἐνθυμουμένην πράως ἔχειν τὸ συμβὰν παρακαλοῦμεν καί, ὡς οἶόν τε, μετρίως φέρειν τὴν συμφοράν. Ἰκανὸς μὲν οὖν καὶ ὁ χρόνος μαλάξαι τὴν καρδίαν σου καὶ τὴν πάροδον δοῦναι τοῖς λογισμοῖς· ἀλλ’ ὅμως ὑποπτον ἡμῖν ἐστι τὸ ἄγαν σου φίλανδρον καὶ περὶ πάντας χρηστόν, μή ποτε ἔκδοτον δῶς σεαυτὴν τῷ πάθει δι’ ἀπαλότητα ἥθων βαθεῖαν τὴν πληγὴν δεξαμένη τῆς λύπης. Πάντοτε μὲν οὖν χρήσιμον τὸ τῶν Γραφῶν διδασκάλιον, μάλιστα δὲ ἐπὶ τῶν τοιούτων καιρῶν. Μνήσθητι τοίνυν τῆς τοῦ κτίσαντος ἡμᾶς ἀποφάσεως, δι’ ἣν πάντες ἐκ τῆς γῆς φύντες πάλιν εἰς γῆν ὑποστρέφομεν, καὶ οὐδεὶς οὕτω μέγας ὥστε βελτίων φανῆναι τῆς διαλύσεως.

2. Καλῶς μὲν οὖν καὶ μέγας ὁ θαυμάσιος ἐκεῖνος καὶ ἐφάμιλλος τῇ δύναμι τοῦ σώματος τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν, φημὶ καὶ ὡς, οὐμενούν ἔχων ὑπερβολὴν εἰς ἐκάτερον· ἀλλ’ ὅμως ἄνθρωπος καὶ

1. Ὁ Ἀρινθαῖος ἦτο φίλος τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἅντας διπό τοὺς στρατηγοὺς οἱ δποῖοι τὸ 378, ἐκπροσωπούμενοι ὑπὸ τοῦ Τραϊανοῦ, ἐπετίμησαν τὸν Οὐάλεντα διὰ τὴν ἔχθρικήν του στάσιν κατὰ τῶν Ὀρθοδόξων.

2. Γεν. 3,19.

γινομένων. Διότι οὕτω καὶ τὴν ἴδικήν μας λύπην θὰ κατεπραῦναιμεν καὶ τὸ καθῆκον τῆς παρηγορίας πρὸς τὴν κοσμιότητά σου θὰ ἔξεπιληρώναιμεν. Ἐπειδὴ δὲ μου δὲν ἡμπορεῖ πλέον ν' ἀνεχθῇ τὰς μακρυνάς κινήσεις, κατεφύγαμεν εἰς τὴν διὰ τοῦ γράμματος συνομιλίαν, διὰ νὰ μὴ φανῶμεν δτὶ εἴμεθα τελείως ὀδιάφοροι πρὸς τὰ συμβάντα.

Βεβαίως ποῖος δὲν ἐστέναξε διὰ τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον; Καὶ ποῖος ἔχει τόσου λιθίνην καρδίαν, ὥστε νὰ μὴ ἀφήσῃ δι' αὐτὸν θερμὰ δάκρυα; Ἔγὼ μάλιστα κατελήφθην ἀπὸ περισσοτέρων κατήφειαν, καθὼς ἔλαβα ὑπ' ὅψιν καὶ τὰς εἰδικὰς τιμὰς τοῦ ἄνδρὸς πρὸς ἔμε καὶ τὴν παντοειδῆ πρὸς τὰς Ἐκκλησίας προστασίαν του¹. Ἀλλ' δὲ μάλιστα ἐσκέφθημεν δτὶ, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος καὶ ἔξεπλήρωσεν εἰς τὸν βίον τοῦτον τὰ καθήκοντά του, προσελήφθη πάλιν ἀπὸ τὸν κατευθύνοντα τὴν τύχην μας Θεὸν εἰς τὸν κατάλληλον χρόνον. Αὔτὰ εἶναι ποὺ παρακαλοῦμεν τὴν φρόνησίν σου νὰ ἐνθυμῆται, ὥστε νὰ διατηρήσῃ τὴν γαλήνην της διὰ τὸ συμβάν καὶ, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ βαστάσῃ μὲ ψυχραιμίαν τὴν συμφοράν. Βεβαίως δὲ χρόνος εἶναι ίκανὸς νὰ μαλάξῃ τὴν καρδίαν σου καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπικράτησιν τῆς λογικῆς. Ἀλλ' ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη σου πρὸς τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἡ πρὸς δλους καλωσύνη σου ἀλλωστε, μᾶς προκαλεῖ τὴν ὑποψίαν μήπως παραδοθῆσι εἰς τὴν ἀπελπισίαν, ἀφοῦ λόγω τῆς λεπτότητος τῶν συναισθημάτων σου ἐδέχθης τόσον βαθειὰ τὴν πληγὴν τῆς λύπης.

Λοιπὸν ἡ διδασκαλία τῶν Γραφῶν εἶναι πάντοτε χρήσιμος, μάλιστα δὲ εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις. Νὰ ἐνθυμῆσαι λοιπὸν τὴν ἀπόφασιν τοῦ δημιουργοῦ ἡμῶν, κατὰ τὴν δποίαν δλοι δσοι προήλθαμεν ἀπὸ τὴν γῆν πάλιν εἰς τὴν γῆν ἐπιστρέφομεν² καὶ κανεὶς δὲν εἶναι τόσον μέγας, ὥστε νὰ φανῇ κυρίαρχος τῆς διαλύσεως.

2. Ἐπομένως δὲ θαυμάσιος ἐκεῖνος ἄνθρωπος ἦτο καλὸς καὶ μέγας, καὶ εἶχε τὴν ἀρετὴν τῆς ψυχῆς ἐφάμιλλον μὲ τὴν ἄνδρείαν τοῦ σώματος, τὸ παραδέχομαι καὶ ἔγω, καὶ μάλιστα ὑπερέβαλλεν δλους καὶ εἰς τὰ δύο. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα ἦτο ἄν-

τέθνηκεν ώς Ἀδάμ, ώς Ἀβελ, ώς Νᾶε, ώς Ἀβραάμ, ώς Μωσῆς, ώς δυτινα ἀν εἴποις τῶν τῆς αὐτῆς φύσεως μετεχόντων. Μὴ οὖν, ἐπειδὴ ἀφηρέθημεν αὐτὸν, ἀγανακτῶμεν, ἀλλ', δτι τὴν ἀρχὴν συνωκήσαμεν, χάριν ἔχωμεν τῷ συζεύξαντι. Τὸ μὲν γὰρ στερηθῆναι ἀνδρὸς κοινόν σοι πρὸς τὰς ἄλλας γυναικας, ἐπὶ δὲ τοιαύτῃ συνοικήσει οὐκ οἷμαι ἄλλην γυναικῶν τὰ ἵσα ἔχειν σεμνύνεσθαι. Ἐν γὰρ τῷ δυτινῷ ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπείας φύσεως τὸν ἀνδρα ἐκεῖνον δ δημιουργήσας ἡμᾶς ἔκτισεν, ὥστε πάντες μὲν ὀφθαλμοὶ πρὸς αὐτὸν ἐφέροντο, πᾶσα δὲ γλῶσσα τὰ κατ' αὐτὸν διεξήγει, γραφεῖς δὲ καὶ πλάσται τῆς ἀξίας ἀπελιμπάνοντο, ἴστορικοὶ δὲ ἀνδρες τὰ κατὰ τοὺς πολέμους ἀνδραγαθήματα διηγούμενοι πρὸς τὴν τῶν μύθων ἐκπίπτουσιν ἀπιστίαν. Ὁθεν οὐδὲ πιστεύειν ἡνείχοντο οἱ πολλοὶ τῇ φήμῃ τὴν σκυθρωπήν ἐκείνην ἀγγελίαν περιαγούση, οὐδὲ καταδέχεσθαι δλως δτι τέθνηκεν Ἀρινθαῖος. Ἀλλ' ὅμως πέπονθεν ἀ καὶ οὐρανῷ καὶ γῇ καὶ ἥλιῳ συμβήσεται. Οἶχεται καταλύσας λαμπρῶς μὴ ὑπὸ γήρως καμφθείς, μὴ καθυφείς τι τῆς περιφανείας· μέγας μὲν ἐν τῷ παρόντι βίῳ, μέγας δὲ ἐν τῷ μέλλοντι, μηδὲν ἐκ τῆς παρούσης λαμπρότητος πρὸς τὴν ἐλπιζομένην δόξαν ζημιωθείς διὰ τὸ πᾶσαν κηλῖδα τῆς ψυχῆς πρὸς αὐταῖς ταῖς ἔξιδοις τοῦ βίου τῷ λουτρῷ τῆς παλιγγενεσίας ἀποκαθήρασθαι. Ὡν αὐτὴν πρόξενος αὐτῷ καὶ συνεργὸς γενομένη, μεγίστην ἔχε τὴν παραμυθίαν, καὶ μετάθετς τὴν ψυχὴν ἀπὸ τῶν παρόντων ἐπὶ τὴν τῶν μελλόντων μέριμναν, ὥστε καταξιωθῆναι δι' ἔργων ἀγαθῶν τὸν δμοιον αὐτῷ τῆς ἀναπαύσεως τόπον καταλαβεῖν. Φείδον μητρὸς γηραιᾶς, φείδον θυγατρὸς νεαρᾶς, αἰς μόνη πρὸς

θρωπος καὶ φυσικὰ ἀπέθανεν, ὅπως δὲ Ἀδάμ, ὅπως δὲ Ἀβελ, ὅπως δὲ Νῶε, ὅπως δὲ Ἀβραάμ, ὅπως δὲ Μωυσῆς, ὅπως ὁ ποιοσδήποτε ἄλλος τὸν δποῖον εἶναι δυνατὸν νὰ μημονεύσῃς ἀπὸ τοὺς μετασχόντας τῆς ίδίας φύσεως. "Ἄσ μὴ ἀγανακτῶμεν λοιπὸν ποὺ τὸν ἐστερήθημεν, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τὸν λόγον δτι κατ' ἀρχὴν συνεζήσαμεν μὲ αὐτὸν ὃς χρεωστῶμεν εὔγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν ποὺ μᾶς συνέζευξε. Διότι τὸ νὰ στερηθῆστοῦ ἀνδρὸς εἶναι κοινὴ τύχη σου μὲ τὰς ἄλλας γυναῖκας, διὰ τὴν τοιαύτην ὅμως συμβίωσίν σου δὲν νομίζω δτι δικαιοῦται νὰ ὑπερηφανεύεται ἄλλη γυναῖκα ἔξισου μ' ἔσε.

Διότι πράγματι δὲ κτίστης μας ἔδημιούργησε τὸν ἄνδρα ἐκεῖνον ὡς μοναδικὸν ὑπόδειγμα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥστε δλοι οἱ ὁφθαλμοὶ ἐστρέφοντο πρὸς αὐτὸν καὶ κάθε γλῶσσα διηγεῖτο τὰ ἔργα του. Οἱ ζωγράφοι καὶ οἱ γλύπται ὑπελείποντο τῆς ἀξίας του, οἱ δὲ ἱστορικοί, διὰν διηγῶνται τὰ ἀνδραγαθήματά του εἰς τὸν πολέμους, προχωροῦν εἰς τὸν χῶρον τῶν ἀπίστεύτων μύθων. Διὰ τοῦτο οἱ πολλοὶ δὲν ἡδύναντο οὔτε νὰ πιστεύσουν τὴν θλιβερὰν ἐκείνην εἰδῆσιν ποὺ ἐκυκλοφόρησεν οὔτε νὰ καταδεχθοῦν κἄν νὰ τὴν ἀκούσουν, δτι ἀπέθανεν δὲ Ἀρινθαῖος. 'Αλλ' ὅμως ἔπαθεν δσα θὰ συμβοῦν ἀκόμη καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὸν ἥλιον καὶ τὴν γῆν.

'Απεδήμησε μὲ λαμπρὸν θάνατον, χωρὶς νὰ ἔχῃ καμφθῆ ἀπὸ γῆρας χωρὶς νὰ ἔχῃ στερηθῆ τίποτε ἀπὸ τὴν δόξαν του, μέγας εἰς τὸν παρόντα βίον καὶ μέγας εἰς τὸν μέλλοντα, χωρὶς νὰ ἔχῃ χάσει τίποτε ἀπὸ τὴν παροῦσαν λαμπρότητα ἐν δψει τῆς ἐλπιζομένης δόξης, διότι εἶχε καθαρίσει κάθε κηλῖδα τῆς ψυχῆς του μὲ τὸ λουτρὸν τῆς παλιγγενεσίας ἀκριβῶς κατὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὸν βίον. Τὸ γεγονὸς δέ, δτι σὺ ἔγινες πρόξενος καὶ συνεργὸς εἰς τοῦτο, φέρει μεγίστην παρηγορίαν.

Μετάφερε τώρα τὴν ψυχήν σου ἀπὸ τὰ παρόντα εἰς τὴν φροντίδα τῶν μελλόντων, ὥστε νὰ καταξιωθῆσται δι' ἀγαθῶν ἔργων νὰ καταλάβῃς τὸν δμοιον μὲ αὐτὸν τόπον ἀναπαύσεως. Νὰ φεισθῆσται γηραιᾶς μητρός, νὰ φεισθῆσται νεαρᾶς θυγατρός, εἰς τὰς δποίας ἔχεις μέίνει ἡ μοναδικὴ παρηγορία. Γίνε ὑπόδει-

παραμυθίαν λέλειψαι. Γενοῦ ύπόδειγμα ἀνδρείας ταῖς λοιπαῖς γνωμαῖς καὶ οὕτω τὸ πάθος μέτρησον ὡς μήτε ἐκβαλεῖν τῆς καρδίας μήτε καταποθῆγαι ύπὸ τῆς λύπης.³ Επὶ πᾶσι πρὸς τὸν μέγαν τῆς ύπομονῆς μισθὸν ἀπόβλεψον, τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ ἀνταποδόσει τῶν βεβιωμένων ἡμῖν ἐπηγγελμένον.

171

300. ΠΑΤΡΙ ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΥ ΠΑΡΑΜΥΘΗΤΙΚΗ

Ἐπειδὴ ἐν δευτέρᾳ τάξει πατέρων ἔθετο ἡμᾶς ὁ Κύριος τοῖς Χριστιανοῖς, τῶν παίδων ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων τὴν διὰ τῆς εὐσεβείας μόρφωσιν ἐπιτρέψας, τὸ συμβάν περὶ τὸν μακάριον νίόν σου πάθος καὶ ἡμέτερον ἔδιον ἐλογισάμεθα καὶ ἐπεστενάξαμεν αὐτοῦ τῇ ἀώρᾳ τοῦ χωρισμοῦ, συμπαθόντες μάλιστά σοι καὶ ύπολογισάμενοι ἡλίκον ἔσται τῆς ὀδύνης τὸ βάρος πατρὶ τῷ κατὰ φύσιν, δπον γε ἡμῖν τοῖς κατὰ τὴν ἐντολὴν ὥκειωμένοις τοσοῦτον τῆς καρδίας τὸ κατηφὲς ἐνεγένετο. Ἐπ' ἐκείνῳ μὲν γὰρ οὐδὲν ἔδει σκυθρωπὸν οὔτε παθεῖν οὔτε φθέγγεσθαι, ἐλεεινοὶ δὲ οἱ τῶν ἐπ' αὐτῷ ἐλπίδων διαμαρτόντες. Καὶ τῷ ὅντι πολλῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν ἄξιον, ἐκπέμψαντες παῖδα ἐν αὐτῷ τῷ ἄνθει τῆς ἡλικίας ἐπὶ λόγων ἀσκησιν ύποδέξασθαι σιωπῶντα τὴν μακρὰν ταύτην καὶ ἀπευκτὴν σιωπήν. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὡς ἀνθρώπους ἡμᾶς εὐθὺς ἐμίνησε καὶ δάκρυον ἐξεχέαμεν προπετὲς καὶ στεναγμὸν ἀφήκαμεν ἐκ μέσης τῆς καρδίας ἀπαίδευτον, τοῦ πάθους ἀθρόως οἴρον τινος νεφέλης τὸν λογισμὸν ἡμῶν περισχόντος. Ἐπεὶ δὲ ἡμῶν αὐτῶν ἐγενόμεθα καὶ διεβλέψαμεν τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ πρὸς

³ Επιστολὴ 300. Παραμυθητικὴ πρὸς πατέρα διὰ τὸν θάνατον τοῦ υἱοῦ του, νεαροῦ φοιτητοῦ, δ ὅποιος εἶχε σταλῆ διὰ νὰ σπουδάσῃ, ἀλλὰ μετεκομίσθη νεκρός. Δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθῇ δ χρόνος συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης.

γμα ἀνδρείας εἰς τὰς ἄλλας γυναικας καὶ ρύθμισε τὴν λύπην σου κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὡστε οὕτε νὰ τὴν ἐκβάλῃς ἀπὸ τὴν καρδίαν οὕτε νὰ καταποθῆς ἀπὸ αὐτήν.

Καὶ τέλος ρίψε τὰ βλέμματά σου πρὸς τὸν μεγάλον μισθὸν τῆς ὑπομονῆς, τὸν δποῖον ἔχει ὑποσχεθῆ δ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς ἀνταπόδοσιν τῶν πράξεών μας εἰς τὸν βίον.

171

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 300 ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ ΦΟΙΤΗΤΟΥ

Ἐφ' ὅσον δ Κύριος μᾶς ἐτοποθέτησεν εἰς δευτέραν τάξιν πατέρων διὰ τοὺς Χριστιανούς, ἀναθέσας εἰς ἡμᾶς τὴν διὰ τῆς εὔσεβείας μόρφωσιν τῶν παιδιῶν τῶν πιστεύοντων εἰς αὐτόν, θεωροῦμεν τὴν συμφορὰν ποὺ ἔπληξε τὸν μακαρίτην υἱόν σου ὡς ἰδικήν μας καὶ ἔθρηνήσαμεν διὰ τὸν πρόωρον χωρισμόν του συμπάσχοντες βαθύτατα μὲ σέ. Ἀντελήφθημεν δὲ πόσον μέγα εἶναι τὸ βάρος τῆς ὁδύνης εἰς τὸν κατὰ φύσιν πατέρα, ἀφοῦ καὶ εἰς ἡμᾶς τοὺς κατὰ τὴν ἐντολὴν συγγενεῖς ἡ κατήφεια τῆς καρδίας ὑπῆρξε τόσον βαθεῖα. Δι' ἐκείνον μὲν βεβαίως δὲν ἔπρεπεν οὕτε νὰ αἰσθανώμεθα λύπην οὕτε νὰ ἐκδηλώωμεν λύπην, ἀλλ' αὐτοὶ τῶν δποίων αἱ ἐλπίδες ποὺ ἔστηριζαν εἰς ἐκείνον διεψεύσθησαν εἶναι ἀξιολύπητοι. Καὶ πράγματι εἶναι ἀξιοὶ πιολῶν δακρύων καὶ στεναγμῶν αὐτοὶ οἱ δποῖοι, ἐνῷ ἔστειλαν υἱὸν εἰς τὸ ἀνθρώπινον τῆς ἡλικίας του διὰ νὰ διανύσῃ τὰς σπουδάς του, τὸν ἔδέχθησαν σιωπῶντα ἐκείνην τὴν μακρὰν καὶ ἀπευκταίσαν σιωπήν.

Ἄλλὰ φυσικὰ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ὡς ἀνθρώπους μᾶς συνεκίνησεν εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ ἔχύσαμεν ἀφθονα δάκρυα καὶ ἀφήσαμεν ἀσυγκράτητον στεναγμὸν ἀπὸ τὰ βάθη τῆς καρδίας μας, διότι τὸ πάθος κατέλαβεν ἀποτόμως σὰν νεφέλη τὸν λογισμόν μας. "Οταν δμως ἥλθαμεν εἰς ἑαυτούς καὶ μὲ τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς ἀπεβλέψαμεν πρὸς τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων,

τὴν φύσιν τῶν ἀνθρωπίνων, τῷ μὲν Κυρίῳ ἀπελογησάμεθα ἐφ' οἷς κατὰ συναρπαγὴν ἡ ψυχὴ ἡμῶν διετέθη πρὸς τὸ συμβάν, ἑαυτὸν δὲ ἐνουθετήσαμεν μετρίως φέρειν ταῦτα ἐκ τῆς παλαιᾶς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως συγκληρωθέντα τῇ ζωῇ τῶν ἀνθρώπων. Οἰχεται παῖς αὐτὸς τῆς ἡλικίας ἄγων τὸ βιώσιμον, διαπρέπων ἐν χοροῖς ὅμηλίκων, ποθεινὸς διδασκάλοις, ἀπὸ ψιλῆς τῆς ἐντεύξεως εἰς εὔνοιαν δυνάμενος καὶ τὸν ἀγριώτατον ἐπισπάσασθαι, ὅξὺς ἐν μαθήμασι, πρᾶος τὸ ἥθος, ὑπὲρ τὴν ἡλικίαν κατεσταλμένος, καὶ πλείω τούτων εἰπὼν ἐλάττω ἢν τις εἴποι τῆς ἀληθείας, ἀλλ' ὅμως ἀνθρωπος παρ' ἀνθρώπου γεννηθείς. Τί τοίνυν λογίζεσθαι τὸν πατέρα τοῦ τοιούτου προσῆκε; Τί ἄλλο γε ἡ ἀναμνησθῆναι τοῦ ἑαυτοῦ πατρὸς δτι τέθηκε; Τί οὖν θαυμαστόν, ἐκ θητοῦ γεννηθέντα θητοῦ γενέσθαι πατέρα; Τὸ δὲ πρὸ ὥρας καὶ πρὸν κορεσθῆναι τοῦ βίου καὶ πρὸν εἰς μέτρον ἡλικίας ἐλθεῖν καὶ φανῆναι τοῖς ἀνθρώποις καὶ διαδοχὴν τοῦ γένους καταλιπεῖν, ταῦτα οὐκ αὐξησις τοῦ πάθους, ὡς ἐμαντὸν πείθω, ἀλλὰ παραμυθία τοῦ γεγονότος ἐστίν. Εὐχαριστεῖσθαι δφείλει τοῦ Θεοῦ ἡ διάταξις, δτι μὴ κατέλιπεν ἐπὶ γῆς δρφανὰ τέκνα, δτι μὴ γυναικα χήραν θλίψει μακρῷ ἔκδοτον ἀφῆκεν ἡ ἀνδρὶ ἐτέρῳ συνοικήσουσαν καὶ τῶν προτέρων γάμων καταμελήσουσαν. Τὸ δὲ δτι οὐ παρετάθη τῷ βίῳ τούτῳ ἡ ζωὴ τοῦ παιδός, τίς οὕτως ἀγνώμων ὡς μὴ τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν τοῦτο νομίζειν εἴναι; Ἡ γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἐνταῦθα διατριβὴ πλειόνων κακῶν ἐστιν ἀφορμή. Οὐκ ἐποίησε κακόν, οὐκ ἔρραψε δόλον τῷ πλησίον, οὐκ εἰς ἀνάγκην ἦλθε φατρίας μιγῆναι πονηρευομένων, οὐκ ἐνεπλάκη τοῖς κατ'

εἰς μὲν τὸν Κύριον ἀπελογήθημεν διὰ τὴν στάσιν ποὺ ἔλαβεν ἡ ψυχή μας ἐναντὶ τοῦ συμβάντος συναρπασθεῖσα, τὸν δὲ ἑστόν μας ἐνουθετήσαμεν νὰ ὑποφέρῃ μὲν μετριοπάθειαν τοι-αῦτα γεγονότα, διότι ἔχουν συγκληρωθῆ μὲ τὴν ζωὴν τοῦ ἀν-θρώπου διὰ τῆς παλαιᾶς ἀποφάσεως τοῦ Θεοῦ.

Ἐφυγε παιδί ἀκόμη, εἰς ἡλικίαν ποὺ ἀξίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην νὰ ζῇ κανείς, διαπρέπον εἰς τοὺς διμίλους τῶν συνομηλίκων, ἀγαπητὸς εἰς τοὺς διδασκάλους, δυνάμενος καὶ τὸν ἄγριωτατὸν ἀνθρωπὸν νὰ ἔλκυσῃ εἰς φιλίαν μὲ μίαν ἀπλῆν συνάντησιν, δξύνους εἰς τὰ μαθήματα, πρᾶος εἰς τὸ ἥθος, συν-εσταλμένος περισσότερον ἀπὸ ὅσον ἡ ἡλικία του δικαιολογεῖ. Καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ὃν ἔλεγε κανείς, θὰ ἔλεγεν δλιγά-τερα τῆς ἀληθείας. Ἀλλ’ ὅμως ἥτο ἀνθρωπὸς γεννημένος ἀπὸ ἀνθρωπὸν. Τί λοιπὸν ἀρμόζει νὰ σκέπτεται ὁ πατέρας τέτοιου παιδιοῦ; Τί ἄλλο παρὰ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸ γεγονός ὅτι ὁ ἴδικός του πατέρας ἐπίσης ἀπέθανεν; Ἐπομένως τί περίεργον είναι, ἀφοῦ ἔγεννήθη ἀπὸ θυητὸν πατέρα, νὰ γίνη πατέρας θυητοῦ;

Τὸ ὅτι δὲ ἀπέθανε πρόωρα καὶ πρὶν χορτάσῃ τὴν ζωὴν καὶ πρὶν ἔλθῃ εἰς τὸ πλῆρες μέτρον τῆς ἡλικίας καὶ φανῇ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀφήσῃ διαδόχους εἰς τὴν οἰκογένειάν του, αὐτὰ δὲν ἀποτελοῦν αἴτιον αὐξήσεως τοῦ πάθους, ὅπως εί-μαι πεπεισμένος, ἀλλὰ παραμυθίαν διὰ τὸ συμβάν. Ἡ διάταξις τοῦ Θεοῦ είναι δξία εὐχαριστιῶν, διότι ὁ νέος δὲν ἔγκατέλει-ψεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁρφανὰ τέκνα, δὲν ἀφησε γυναῖκα χήραν ποὺ θὰ παραδοθῇ εἰς μακροχρόνιον θλῖψιν ἢ θὰ συζήσῃ μὲ ἄλλον ἀνδρα, παραμελοῦσα τὰ ἀπὸ τὸν προηγούμενον ἀνδρα παι-διά της. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ παιδιοῦ δὲν παρετάθη περισσότερον εἰς τὸν βίον τοῦτον, ποῖος είναι τόσον ἀγνώμων ὥστε νὰ μὴ τὸ θεωρῇ ὡς τὸ μέγιστον τῶν ἀγαθῶν; Διότι ἡ ἐδῶ ἐπὶ μακρότερον χρόνον διατριβὴ είναι ἀφορμὴ περισσοτέ-ρων κακῶν. Δὲν διέπραξε κακόν, δὲν ἔμηχανεύθη δόλον κατὰ τοῦ πλησίον, δὲν ἤλθεν εἰς ἀνάγκην ν’ ἀναμιχθῇ εἰς διμίλους πονηρῶν ἀνθρώπων, δὲν ἐνεπλάκη εἰς τὰς κακίας τῆς ἀγορᾶς, δὲν ὑπεβλήθη εἰς τὴν ἀνάγκην ποὺ προκαλεῖ ἀμαρτήματα,

ἀγορὰν κακοῖς, οὐχ ὑπέμεινεν ἀνάγκην ἀμαρτημάτων, οὐ ψεῦδος, οὐκ ἀγνωμοσύνην, οὐ πλεονεξίαν, οὐ φιληδονίαν, οὐ τὰ τῆς σαρκὸς πάθη, δσα ταῖς ἀναγώγοις ψυχαῖς ἐγγίνεσθαι πέφυκεν· οὐδεμιᾶ τούτων κηλῖδι τὴν ψυχὴν ἀπῆλθε κατεστιγμένος, ἀλλὰ καθαρὸς ἀνεκχώρησε πρὸς τὴν ἀμείνων λῆξιν. Οὐ γῆ κατέκρουψε τὸν ἀγαπητόν, ἀλλ’ οὐδανὸς ὑπεδέξατο. Θεὸς δ τὰ ημέτερα οἰκονομῶν, δ τὰς τῶν χρόνων ὁροθεσίας ἐκάστῳ νομοθετῶν, δ ἀγαγὼν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς καὶ μετέστησεν. Ἐχομεν διδασκάλιον ἐν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν συμφορῶν τὴν περιβόητον ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰώβ· «Ο Κύριος ἔδωκεν, δ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴη τὸ δνομα Κυρίου εὐλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας».

εἰς ψεῦδος, εἰς ἀγνωμοσύνην, εἰς πλεονεξίαν, εἰς φιληδονίαν, εἰς τὰ πάθη τῆς σαρκός, δσα ἐκ φύσεως γεννῶνται εἰς τὰς ἀναγώγους ψυχάς. Ἀπῆλθε χωρὶς νὰ ἔχῃ τὴν ψυχὴν κατεστιγμένην μὲ καμμίαν κηλīδα, ἀλλ’ ἀνεχώρησε πρὸς τὸν ἀνώτερον προορισμὸν καθαρός.

Δὲν κατέκρυψεν ἡ γῆ τὸν ἀγαπητόν, ἀλλὰ τὸν ὑπεδέχθη δούρανός. Ὁ Θεὸς ποὺ οἰκονομεῖ τὸν βίον μας, ποὺ καθορίζει διὰ τὸν καθένα τὰ χρονικὰ ὅρια ποὺ τὸν ἔφερεν εἰς τὴν ζωὴν ταύτην, αὐτὸς τὸν μετέστησεν.

Ἐχομεν ὡς μάθημα διὰ τὰς ὑπερβολικὰς συμφορὰς τὴν περιβότον ἐκείνην φωνὴν τοῦ μεγάλου Ἰώβ· «δ Κύριος ἔδωκεν, δ Κύριος ἀφείλετο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτω καὶ ἐγένετο. Εἴη τὸ ὄνομα Κυρίου εὔλογημένον εἰς τοὺς αἰῶνας»¹.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ
ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΑΙ

Αἱ ἐπιστολαὶ τοῦ εῖδους αὐτοῦ εἰναι ποικίλαι. Ἐξ αὐτῶν ἐπιλέγομεν πρῶτον μίαν σειρὰν ἐπιστολῶν ἀπευθυνομένων εἰς μοναχούς. Τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Βασιλείου ἐπεκτείνεται καὶ εἰς ἀνθρώπους, οἵ δποῖοι ἐπεδίδοντο εἰς ἀσκησιν ἐκτὸς τῶν ἰδικῶν του ἀδελφοτήτων. Δύο γνωστοί του μοναχοί, ὁ Μακάριος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἵ δποῖοι ὑφίσταντο κάποιαν πίεσιν καὶ ἵσως ἐδιώκοντο ἀπὸ ἀρειανούς ἀρχοντας, λαμβάνονταν ἐνθάρρυνσιν ἐκ μέρους του (ἐπιστολὴ 18).

Αἱ θυγατέρες τοῦ στρατηγοῦ καὶ κόμητος Τερεντίου, μὲ τὸν δποῖον ὁ Βασίλειος εἶχε στενοὺς δεσμούς καὶ συχνὴν ἀλληλογραφίαν, ὑπηρετοῦσαν ὡς διακόνισσαι εἰς τὰ Σαμόσατα. Εἰς ἐπιστολὴν του πρὸς αὐτὰς (ὑπ' ἀριθμὸν 105) ἐκφράζει τὴν λύπην του ποὺ ἐνῷ εἶχε προγραμματίσει νὰ τὰς ἴδῃ κατὰ μίαν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ Σαμόσατα, τὸ 372, δὲν τὸ κατώρθωσε δι' ἄγνωστον λόγον, δίδει δὲ εἰς αὐτὰς παραινέσεις καὶ συνάπτει σύντομον ἔκθεσιν πίστεως, προφανῶς διότι ὑπωπτεύετο δτι ἦτο δυνατὸν νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ αἵρετικούς.

‘Ο μοναχὸς Θεόδωρος ἥτο προϊστάμενος ἀδελφότητος, ἵσως εἰς τὸ παλαιὸν κτῆμα τοῦ Βασιλείου εἰς τὸν Πόντον, ἃν κρίνωμεν ἀπὸ τὴν ἴδιαιτέραν ἀγάπην τὴν δποίαν, δπως μαρτυρεῖται εἰς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν (ὑπ' ἀριθμὸν 124), τρέφει καὶ πρὸς τὸν ἴδιον καὶ πρὸς τὴν ἀδελφότητα. Μέλη αὐτῆς τὸν ἐπεσκέψιμον καὶ τοῦ ἐφάνη σὰν νὰ ἔβλεπεν εἰς τὸ πρόσωπόν των τὸν ἴδιον τὸν Θεόδωρον.

‘Ο μοναχὸς Οὐρβίκιος ἔγραψε πρὸς τὸν Βασίλειον, ἃν καὶ μὲ πολὺν δισταγμὸν λόγῳ τῆς ἀποστάσεως τοῦ ἀξιώματος. Οὗτος

τοῦ ἀπαντῷ συγχαίρων αὐτὸν διὰ τὴν ἀπόφασίν του καὶ προτρέπων νὰ συνεχίζῃ τὸ γράψιμον ἀδιστάκτως, διότι τὴν τιμὴν εἰς τὸν ἀνθρώπον δὲν δίδει ἡ θέσις, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ καὶ ὁ σεβασμός του εἰς τὸν Θεόν. Καὶ τὸν συμβουλεύει νὰ φροντίσῃ νὰ ἐλέγξῃ μερικὰς κακοδόξους ἀπολιναριστικὰς δοξασίας, αἱ δοῖαι εἰχαν εἰσχωρήσει εἰς τὸ περιβάλλον του (ἐπιστολὴ 262).

Εἰς τὰς ὑπολοίπους ἐπιστολὰς τῆς κατηγορίας αὐτῆς παρακινεῖ μὲ διπλωματικὸν τρόπον ἔνα πατέρα, χῆρον προφανῶς, τοῦ ὅποιου τὰ τέκνα εἶχε δεχθῆ εἰς ἀκρόασιν, νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν μοναχικὴν ἀσκησιν (ὑπ’ ἀριθμὸν 11) καὶ συνιστῷ κάποιον ὑποψήφιον μοναχὸν εἰς προϊστάμενον ἀδελφότητος (ὑπ’ ἀριθμὸν 249). Δύναται εἰς αὐτὰς νὰ προστεθῇ καὶ ἡ πρὸς Φῆστον καὶ Μάγνον ἐπιστολὴ (ὑπ’ ἀριθμὸν 294), δύο παλαιοὺς μαθητάς του, εἰς τοὺς ὅποιους δίδει ἥθικὰς παρακινέσεις.

Δημοσιεύομεν ἔπειτα ἐδῶ μίαν διμάδα ἀπὸ ἐπιστολὰς ἀπευθυνομένας πρὸς γυναικας χήρας. Μία ἀπὸ αὐτὰς (ἐπιστολὴ 10) μαρτυρεῖ δτὶ ὁ Βασίλειος εἶχεν ἐλκύσει τὸν υἱὸν χήρας γυναικὸς εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ τώρα θὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ, κατὰ τὸ γνωστὸν θηρευτικὸν τέχνασμα, διὰ νὰ προσελκύσῃ καὶ ἔκείνην. Ἐχρειάζετο πολλοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰ φιλανθρωπικὰ ἔργα του ὁ Βασίλειος.

Διὰ τῆς ἐπιστολῆς 174 δίδονται συμβουλαὶ εἰς γυναικα, κατόπιν αἰτήσεώς της, βλέπομεν δὲ εἰς αὐτὴν πόσον προσεκτικὰ καὶ κατὰ πόδας παρακολουθοῦσαν τὰς κινήσεις τοῦ Βασιλείου οἱ ἔχθροι του.

Εἰς μίαν ἄλλην (ἐπιστολὴ 296) δικαιολογεῖ ὁ ἀρχιεπίσκοπος τὸ γεγονός δτὶ ἔχρησιμοποίησε τὰς ἡμίδνους γυναικὸς ἐπὶ περισσότερον ἀπὸ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, προφανῶς διὰ τὴν μεταφορὰν ὑλικῶν ποὺ ἀπητοῦντο εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τῶν ἐγκαταστάσεων τῆς φιλανθρωπικῆς πόλεως Βασιλειάδος.

Συμβουλευτικαὶ εἰναι ἐπίσης τρεῖς ἄλλαι ἐπιστολαί, καθεμία μὲ τὸν ἴδιον της χρωματισμὸν. Εἰς τὴν πρώτην ἀπὸ αὐτὰς (ἐπιστολὴ 106) ὁ Βασίλειος ἔκφράζει τὴν χαράν του πρὸς τὸν στρατιωτικόν, τὸν δοῖον ἐγνώρισεν εἰς ἔνα ταξίδι του μὲ σκοπὸν νὰ στηρίξῃ

τὸ χριστιανικόν του φρόνημα. Ὡς δευτέρα 276 ἀπευθύνεται πρὸς τὸν εἰδωλολάτρην Ἀρμάτιον, τοῦ ὃποίου ὅμῶνυμος υἱὸς εἶχεν ἀσπασθῆ τὴν χριστιανικὴν πίστιν. Ὁ Βασίλειος τὸν καλεῖ, δχι ἀπλῶς νὰ μὴ ἀντιδράσῃ εἰς τὴν ἐνέργειαν τοῦ υἱοῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν μιμηθῇ, ἀσπαζόμενος καὶ αὐτὸς τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Συγχαρητήριος καὶ συμβουλευτικὴ εἶναι καὶ ἡ ἐπομένη ἐπιστολὴ (ὑπὲρ ἀριθμὸν 292), ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Παλλάδιον ἐπ' εὔκαιρᾳ τῆς βαπτίσεως αὐτοῦ.

Αἱ δύο τελευταῖαι ἐπιστολαὶ αὐτῆς τῆς σειρᾶς δίδουν χαριτωμένας συμβουλὰς ἀναμίκτους μὲ ἐπιτίμησιν πρὸς δύο καλλιγράφους, οἱ ὃποιοι δὲν ἐπιτελοῦσαν ἐπιτυχῶς τὸ ἔργον των (ὑπὲρ ἀριθμὸν 333 καὶ 334). Ὁ Βασίλειος, δπως βλέπομεν εἰς ἄλλας ἐπιστολάς του εἶχε πολὺ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν καλλιγραφίαν, ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, δπότε δλα τὰ συγγράμματα ἐκυκλοφοροῦσαν χειρογράφως. Εἶχε συστήσει ἔνα εἰδος καλλιγραφικῆς σχολῆς.

18. ΜΑΚΑΡΙΩ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗ

Οὐτε γεωργοὺς οἱ κατὰ γεωργίαν ξενίζουσι πόνοι, οὐτε ναύταις ὁ κατὰ θάλασσαν χειμῶν ἀποσδόκητος, οὐτε τοῖς μισθαργοῦσιν ὁ θερινὸς ἰδρὼς παράδοξος, οὐτε μὴν τοῖς εὐσεβῶς ζῆν ἐλομένοις ἡ κατὰ τὸν ἐνεστῶτα κόσμον θλῖψις ἀμελέτητος. Ἀλλ' ἐκάστῳ τῶν εἰρημένων οἰκεῖος καὶ γνώριμος τοῖς μετιοῦσι συνέζευκται πόνος, οὐδὲ δι' ἑαυτὸν αἰρετός, ἀλλὰ δι' ἀπόλανσιν ἀγαθῶν προσδοκωμένων. Ἐλπίδες γάρ, πάντα τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον συνέχουσαι καὶ συγκροτοῦσαι, τὴν ἐφ' ἐκάστῳ τούτων παραμυθοῦνται δυσκολίαν. Τῶν μὲν οὖν ὑπὲρ γῆς καρπῶν ἢ τῶν κατὰ γῆν πονούντων οὐ μὲν παντάπασιν ἐψεύσθησαν τῶν ἐλπίδων, μέχρι μόνης φαντασίας τὴν ἀπόλανσιν ἔχοντες, οἷς δὲ καὶ κατὰ γνώμην ἐκβῆναι συνέβη τὸ τέλος δευτέρας ἐδέησε πάλιν ἐλπίδος, παραδραμούσης καὶ μαρανθείσης ἐν τάχει τῆς προτέρας. Μόνοις δὲ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας καμοῦσιν οὐ ψεῦδος ἡφάνισε τὰς ἐλπίδας, οὐ τέλος ἐλυμήνατο τοῖς ἄθλοις, βεβαίας καὶ μονίμον διαδεχομένης τῆς τῶν οὐρανῶν βασιλείας. Μὴ τοίνυν ὑμᾶς ταραττέτω διαβολὴ ψευδῆς, μηδὲ φοβείτω τῶν κρατούντων ἀπειλή· μὴ γέλως λυπείτω καὶ ὕβρις τῶν

*Επιστολὴ 18. Ὁ Μακάριος καὶ δὲ Ἱωάννης ἦσαν, δπως φαίνεται, μοναχοί. Διεβάλλοντο καὶ ἐδιώκοντο ὑπὸ πολιτικῶν δρχόντων Ἰσως κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἰουλιανοῦ (361 – 363), διν καὶ δὲν δποκλείεται νὰ πρόκηται περὶ διώξεως ἐκ μέρους τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ Οὐάλεντος (364 – 378). Διὰ τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς δὲ Βασίλειος ἐπιζητεῖ νὰ στηρίξῃ τὸ φρόνημά των.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 18
ΠΡΟΣ ΜΑΚΑΡΙΟΝ ΚΑΙ ΙΩΑΝΝΗΝ

Οὕτε τοὺς γεωργούς ξενίζουν οἱ κόποι διὰ τὴν καλλιέργειαν οὔτε διὰ τοὺς ναύτας εἶναι ἀπροσδόκητος ἢ θαλασσινὴ τρικυμία οὔτε εἰς τοὺς ἐργάτας εἶναι παράδοξος ὁ ἴδρως, οὔτε βεβαίως εἰς τοὺς ἐκλέξαντας τὴν εὔσεβη ζωὴν εἶναι ἔκτὸς προοπτικῆς αἱ θλίψεις εἰς τὸν παρόντα κόσμον. Ἀλλὰ μὲ καθένα ἀπὸ τὰ προηγούμενα ἐπαγγέλματα συνδέεται κόπος οἰκεῖος καὶ γνώριμος εἰς τοὺς μετόχους των, τὸν ὅποιον κόπον ἐκλέγουν οὗτοι ὅχι δι’ αὐτὸν καθ’ ἑαυτόν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἀναμένουν. Διότι αἱ ἐλπίδες ποὺ συνέχουν καὶ συναρμόζουν δλον τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, δίδουν παρηγορίαν διὰ τὰς δυσκολίας αἱ ὅποιαι δρθώνονται εἰς καθένα ἀπὸ αὐτούς.

Βέβαια ἀπὸ ἐκείνους ποὺ κοπιάζουν διὰ τοὺς καρπούς τῆς γῆς ἢ διὰ τὰ ἐπίγεια πράγματα, ἄλλοι μὲν διαψεύδονται τελείως εἰς τὰς ἐλπίδας των καὶ ἀπολαύουν τὰ ἐλπιζόμενα μόνον κατὰ τὴν φαντασίαν των, καὶ ἐκεῖνοι δέ, ποὺ συνέβη τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἔργων των ν' ἀποβοῦν κατὰ τὰς ἐπιθυμίας των, χρειάζονται πάλιν καὶ ἄλλην ἐλπίδα, διότι ἢ πρώτη φεύγει καὶ μαραίνεται γρήγορα. Μόνον δὲ ἐκείνων ποὺ κοπιάζουν ὑπὲρ τῆς εὔσεβείας δὲν ἀφανίζει τὰς ἐλπίδας τὸ ψεῦδος, δὲν καταστρέφει τὸ ἀποτέλεσμα τοὺς ἀθλους, διότι τοὺς δέχεται ἢ βασιλεία τῶν οὐρανῶν σταθερὰ καὶ μόνιμος.

Ἐφ' ὅσον λοιπὸν ὁ λόγος τῆς ἀληθείας ἀγωνίζεται εἰς τὸ πλευρόν μας, νὰ μὴ σᾶς ταράσσῃ καμμία ψευδολόγος διαβολή, καὶ νὰ μὴ σᾶς φοβίζῃ καμμία ἀπειλὴ τῶν ἰσχυρῶν· νὰ μὴ σᾶς λυποῦν γέλωτες καὶ ὕβρεις τῶν γνωρίμων, μήτε κατάκρισις

γνωρίμων, μηδὲ κατάγνωσις παρὰ τῶν κήδεσθαι προσποιουμένων, ἵσχυρότατον πρὸς ἀπάτην δέλεαρ προβαλομένων, παραινέσεως προσποίησιν, ἐως ἂν δ τῆς ἀληθείας ἡμῖν συναγωνίζηται λόγος.¹ Αντιμαχέσθω δὲ τοῖς πᾶσι λογισμὸς ὁρθός, σύμμαχον παρακαλῶν γενέσθαι αὐτῷ τὸν τῆς εὐσεβείας διδάσκαλον, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δι’ δν καὶ τὸ κακοπαθεῖν ἥδὺ καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος.

173

105. ΔΙΑΚΟΝΟΙΣ ΘΥΓΑΤΡΑΣΙ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ

²Ἐγὼ καὶ Σαμοσάτοις ἐπιστὰς προσεδόκησα συντεύξεσθαι τῇ κοσμιότητι ὑμῶν καί, ἐπειδὴ διήμαρτον τῆς συντυχίας, οὐ μετρίως ἦνεγκα τὴν ζημίαν λογιζόμενος πότε ἢ ἐμοὶ δυνατὸν πάλιν πλησιάσαι τοῖς καθ’ ὑμᾶς χωρίοις ἢ ὑμῖν αἰρετὸν τὴν ἡμετέραν καταλαβεῖν. ³Αλλ’ ἔκεινα μὲν κείσθω ἐν τῷ θελήματι τοῦ Κυρίου. Τὸ δὲ νῦν ἔχον, ἐπειδὴ ενδον τὸν νίὸν Σωφρόνιον πρὸς ὑμᾶς ἐξοφμῶντα, ἥδεως αὐτῷ τὴν ἐπιστολὴν ἐπέθηκα ταύτην, προσηγορίαν ὑμῖν κομίζοντας καὶ τὴν ἡμετέραν γνώμην δηλοῦνταν, δτι οὐ διαλιμπάνομεν τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι μεμνημένοι ὑμῶν καὶ εὐχαριστοῦντες ὑπὲρ ὑμῶν τῷ Κυρίῳ, δτι ἀγαθῆς ὁίζης ἀγαθὰ βλαστήματά ἔστε, ἔγκαρπα τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις καὶ τῷ ὅντι ὡς κρῖνα ἐν μέσῳ ἀκανθῶν. Τὸ γάρ μπὸ τοσάτης διαστροφῆς τῶν παραφθειρόντων τὸν λόγον τῆς ἀληθείας περικυκλουμένας μὴ ἐνδοῦνται πρὸς τὰς

1. Βλ. Φιλ. 1, 21, «έμοὶ γάρ τὸ ζῆν Χριστὸς καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος».

‘Ἐπιστολὴ 105. Παρὰ τὸν φόβον ὡς πρὸς τὴν ὑγείαν του λόγω προηγηθείσης ταλαιπωρίας, δ Βασίλειος ἐπεσκέφθη τὸν Εύσεβιον Σαμοσάτων τὸ

ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ δόποιοι προσποιοῦνται δτὶ φροντίζουν καὶ σᾶς προσφέρουν πρὸς ἔξαπάτησιν ὡς ἰσχυρότατον δέλεαρ τὴν προσποιητὴν παραίνεσιν. "Ἄσ ἀντιμάχεται ἐναντίον δλων αὐτῶν ὁ δρθὸς λογισμός, παρακαλῶν νὰ γίνῃ σύμμαχος καὶ βοηθός του ὁ διδάσκαλος τῆς εὔσεβείας, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τὸν δόποιον καὶ ἡ κακοπάθεια εἶναι γλυκεῖα καὶ ὁ θάνατος εἶναι κέρδος¹.

173

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 105 ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΑΣ ΘΥΓΑΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΚΟΜΗΤΟΣ ΤΕΡΕΝΤΙΟΥ

"Οταν ἐπεσκέφθην τὰ Σαμόσατα ἥλπιζα νὰ συναντήσω τὴν κοσμιότητά σας· καὶ δταν δὲν ἐπέτυχα τὴν συνάντησιν, ἔφερα βαρέως τὴν ζημίαν, σκεπτόμενος πότε θὰ ἥτο ἡ εἰς ἔμε δυνατὸν νὰ πλησιάσω πάλιν τὴν περιοχὴν σας ἡ εἰς σᾶς ἐπιθυμητὸν νὰ ἐπισκεφθῆτε τὴν ἴδικὴν μας πατρίδα. 'Ἀλλ' ἐκεῖνα μὲν ἄς τὰ ἀφήσωμεν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου.

Πρὸς τὸ παρὸν δέ, ἀφοῦ ηῦρα τὸν υἱὸν Σωφρόνιον νὰ ἐκκινῇ πρὸς τὴν περιοχὴν σας, εὐχαρίστως τοῦ ἐνεπιστεύθην τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, μεταφέρουσαν εἰς σᾶς χαιρετισμὸν καὶ δηλώνουσαν τὴν σκέψιν μας, δτὶ δηλαδὴ δὲν παραλείπομεν μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ νὰ σᾶς μνημονεύωμεν καὶ νὰ εὐχαριστοῦμεν πρὸς χάριν σας τὸν Κύριον, διότι εἰσθε ἀγαθὰ βλαστήματα ἀγαθῆς ρίζης, καρποφόρα εἰς ἀγαθὰ ἔργα καὶ πραγματικῶς σὰν κρῖνα ἀνάμεσα εἰς ἀκάνθας. Διότι τὸ νὰ μὴ ὑποχωρῆτε εἰς τὰς πλάνιας, ἐνῷ εἰσθε περικυκλωμέναι ἀπὸ τόσην διαστροφὴν ἀνθρώπων οἱ δόποιοι διαφθείρουν τὸν λόγον τῆς

φθινόπωρον τοῦ 372. Αἱ διακόνισσαι πρὸς τὰς δόποιας γράφει, εἶναι θυγατέρες τοῦ στρατηγοῦ Τερεντίου, δρθιοδόξου Χριστιανοῦ καὶ παρὰ ταῦτα ἐμπίστου τοῦ αὐτοκράτορος.

ἀπάτας, μηδὲ τὸ ἀποστολικὸν τῆς πίστεως κήρυγμα καταλιπούσας πρὸς τὴν νῦν ἐπιπολάζουσαν καινοτομίαν μετατεθῆναι, πῶς οὐχὶ μεγάλης μὲν πρὸς τὸν Θεὸν εὐχαριστίας ἄξιον, μεγάλους δὲ ὑμῖν ἐπαίνους δικαιότατα προξενεῖ; Εἰς Πατέρα καὶ Γίδην καὶ Ἀγιον Πνεῦμα πεπιστεύκατε· μὴ προδῶτε ταύτην τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα τὴν πάντων ἀρχήν· Γίδην Μονογενῆ, ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα ζῶσαν, δλον δεικνύντα ἐν ἑαυτῷ τὸν Πατέρα· Πνεῦμα Ἀγιον, ἐκ Θεοῦ ὑπάρχον, τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ζωῆς παρεκτικήν, χάριν τελειοποιούν, δι' οὗ υἱοθετεῖται ἄνθρωπος καὶ ἀπαθανατίζεται τὸ θνητόν, συνημμένον Πατρὶ καὶ Γίδῃ κατὰ πάντα, ἐν δόξῃ καὶ ἐν ἀιδιότητι, ἐν δινάμει καὶ βασιλείᾳ, ἐν δεσποτείᾳ καὶ θεότητι, ὡς καὶ ἡ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος παράδοσις μαρτυρεῖ. Οἱ δὲ κτίσμα λέγοντες ἡ τὸν Γίδην ἡ τὸ Πνεῦμα ἡ δλως αὐτὸν εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ δουλικὴν κατάγοντες τάξιν μακράν εἰσι τῆς ἀληθείας, ὡν φεύγειν προσήκει τὰς κοινωνίας καὶ ἐκτρέπεσθαι τοὺς λόγους ὡς δηλητήρια δύντα ψυχῶν.³ Εἳν δέ ποτε δῷ ἡμῖν ὁ Κύριος γενέσθαι κατὰ ταῦτόν, πλατύτερον ὑμῖν τοὺς περὶ τῆς πίστεως ἐκθησόμεθα λόγους, ὥστε μετ' ἀποδειξεων γραφικῶν καὶ τὸ τῆς ἀληθείας ἴσχυρὸν καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἰρέσεως ὑμᾶς ἐπιγνῶνται.

1. Ἐννοεῖ τὸν ἀρειανισμόν, καὶ ίδιως τὰς δύο ἐπικρατούσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συντάξεως τῆς ἐπιστολῆς ταύτης μορφάς του, ἥτοι τὸν εὐνομιανισμὸν (τῶν Ἀνομοίων) καὶ τὴν πνευματομαχίαν.

2. Ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου ἀκολουθεῖ μία σύντομος ἔκθεσις πίστεως πρὸς στερέωσιν τῆς πίστεως τῶν διακονισσῶν.

ἀληθείας, καὶ τὸ νὰ μὴ μετατίθεσθε εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν τώρα νεωτεριστικήν διδασκαλίαν¹, ἔγκαταλείπουσαι τὸ ἀποστολικὸν κήρυγμα, πῶς νὰ μὴ θεωρῆται ἄξιον μεγάλης εὐχαριστίας πρὸς τὸν Θεόν καὶ νὰ μὴ προξενῇ δικαιότατα μεγάλους ἐπαίνους πρὸς σᾶς;

Εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἀγιον Πνεῦμα ἔχετε πιστεύσει². Μὴ προδώσετε αὐτὴν τὴν παρακαταθήκην. Πατέρα, τὴν ἀρχὴν τῶν πάντων Υἱὸν μονογενῆ, γεννηθέντα ἀπὸ αὐτόν, ἀληθινὸν Θεόν, τέλειον ἐκ τελείου, εἰκόνα ζωντανήν, δεικνύοντα μέσα του δλόκληρον τὸν Πατέρα· Πνεῦμα Ἀγιον, ἔχον τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεόν, τὴν πηγὴν τῆς ἀγιότητος, δύναμιν ποὺ παρέχει ζωήν, χάριν τελειοποιούν, αὐτὸ διὰ τοῦ ὅποιου υἱοθετεῖται ὁ ἀνθρωπός καὶ ἀπαθανατίζεται τὸ θυητόν, συνημμένον μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν κατὰ πάντα εἰς δόξαν καὶ ἀιδιότητα, εἰς δύναμιν καὶ βασιλείαν, εἰς δεσποτείαν καὶ θεότητα, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ παράδοσις τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος³.

“Οσοι δὲ λέγουν κτίσμα ἢ τὸν Υἱὸν ἢ τὸ Πνεῦμα ἢ ἐντελῶς ὑποβιβάζουν αὐτὸ εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ ὑπηρετικὴν τάξιν, εἴναι μακρὰν τῆς ἀληθείας· πρέπει δὲ ν' ἀποφεύγωμεν τὴν κοινωνίαν μὲ αὐτοὺς καὶ ν' ἀπορρίπτωμεν τοὺς λόγους ὡς πραγματικὰ δηλητήρια τῶν ψυχῶν. Ἐὰν δὲ κάποτε δώσῃ δ Κύριος νὰ συναντηθῶμεν, θὰ σᾶς ἐκθέσωμεν εὐρύτερον τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς πίστεως, ὡστε νὰ διαγνωρίζετε τὸ ἴσχυρὸν τῆς πίστεως καὶ τὸ σαθρὸν τῆς αἵρεσεως μὲ ἀποδείξεις βιβλικάς.

3. Θέλει νὰ εἴπῃ «ὅπως μαρτυρεῖ ἡ τέλεσις τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος». Ἡ βάπτισις, ὡς γνωστόν, τελείται «εἰς τὸ δνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος».

124. ΘΕΟΔΩΡΩ

Λέγουσί τινες τοὺς ἑαλωκότας τῷ πάθει τοῦ ἔρωτος, δταν κατά τινα βιαιοτέραν ἀνάγκην τῶν ποθουμένων ἀπάγωνται, εἰ πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπηθείσης μορφῆς ἀποβλέψειαν, τὸ σφοδρὸν ἀναπαύειν τοῦ πάθους διὰ τῆς ἐν ὁφθαλμοῖς ἀπολαύσεως. Εἰ μὲν οὖν ἀληθῆ ταῦτα ἡ μή, λέγειν οὐκ ἔχω· δ δέ μοι πρὸς τὴν συμβέβηκεν ἀγαθότητα οὐ πόρρω τῶν εἰρημένων ἐστίν. Ἐπειδὴ γὰρ γέγονέ τις διάθεσις ἐμοὶ πρὸς τὴν ἰερὰν καὶ ἄδολόν σου ψυχήν, ἵν' οὕτως εἴπω, ἔρωτική, τὸ δὲ ἀπολαύειν τῶν ποθουμένων, ὡς οὐδὲ ἄλλο τι τῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἐν εὐκολίᾳ ἡμῖν ἐστι διὰ τὴν ἐκ τῶν ἀμαρτιῶν ἐναντίωσιν, ἐνόμισα εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου ἐναργεστάτην ἐν τῇ τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν παρουσίᾳ ἐωρακέναι. Καὶ γὰρ εὶ δίχα τούτων συνέβη τῇ σῇ με περιτυχεῖν γνησιότητι, ἐλογισάμην ἀν ἐν σοὶ κάκείνους ἐωρακέναι, διότι τῆς ἀγάπης, λέγω, τοσοῦτον ἐν ἑκάστῳ ὑμῶν τὸ μέτρον ἐστίν ὡς ἐπίσης τὴν περὶ τοῦ πλείονος ἑκάστῳ φιλονικίᾳ ἐμφαίνεσθαι. Ἐπὶ τούτοις ηὐχαρίστησα τῷ ἀγίῳ Θεῷ καὶ εὔχομαι, εἴπερ ἔτι ὑπολείπεται τις χρόνος ζωῆς, γενέσθαι μοι διὰ σοῦ τὴν ζωὴν ἥδεῖαν, ὡς, τό γε νῦν, ἀθλιον πρᾶγμα τὸ ζῆν καὶ φευκτὸν είναι ἥγοῦμαι τῆς τῶν φιλτάτων συνουσίας κεχωρισμένον. Οὐ γάρ ἐστι, κατὰ τὴν ἐμὴν κρίσιν, ἐφ' ᾧ τις ἀν εὐθυμήσειε τῶν ἀληθῶς ἀγαπώτων διεζευγμένος.

*Ἐπιστολὴ 124. Ἐγράφη τὸ 373 πρὸς Θεόδωρον, δ ὅποῖος προφανῶς ἦτο προϊστάμενος μοναστικῆς ἀδελφότητος. Ὁ τρόπος κατὰ τὸν δόποιον διμιεῖ ἐδῶ δ Βασίλειος δεικνύει ὅτι ἡ ἀδελφότης αὐτὴ τοῦ ἦτο πολὺ γνωστὴ δπὸ καιρὸν καὶ πολὺ δγαπητή. Καὶ δ προϊστάμενός της ἦτο στενότατος φίλος του. Ἰσως ἦτο ἐγκατεστημένη εἰς τὸ παλαιόν μοναστικὸν καταφύγι-

174

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 124
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΘΕΟΔΩΡΟΝ

Λέγουν ὅτι οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ ἔρωτικοῦ πάθους, ὅταν δι’ ἀναπόφευκτον ἀνάγκην χωρίζωνται ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους, ἃν κυττάξουν πρὸς τὴν εἰκόνα τῆς ἀγαπημένης μορφῆς, ἀναπαύουν τὴν σφιδρότητα τοῦ πάθους μὲ τὴν διὰ τῶν ὁφθαλμῶν ἀπόλαυσιν. Ἐὰν δὲ αὐτὰ εἶναι ἢ δὲν εἶναι ἀληθῆ, δὲν ἡμπορῶ ἐγὼ νὰ εἴπω. Ἐκεῖνο πάντως ποὺ συμβαίνει εἰς ἐμὲ ὡς πρὸς τὴν ἀγαθότητά σου δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ λεχθέντα.

Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἢ διάθεσις τὴν δποίαν ἔχω διὰ τὴν Ἱερὰν καὶ ἄδολον ψυχήν σου εἶναι οὔτως εἰπεῖν ἔρωτική, ἀλλὰ τὸ ν’ ἀπολαύσωμεν τὸ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο ποθούμενον ἀγαθὸν δὲν μᾶς εἶναι εὔκολον λόγῳ τῆς ἐναντιώσεως τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἐνόμισα ὅτι εἶδα ἐναργεστάτην εἰκόνα τῆς ἀγαθότητός σου εἰς τὴν παρουσίαν τῶν εὐλαβεστάτων ἀδελφῶν ἡμῶν. Καὶ ἐὰν ἐπίσης συνέβαινε νὰ συναντήσω τὴν γνησιότητά σου χωριστὰ ἀπὸ αὐτούς, θὰ ἐνόμιζα ὅτι εἰς σὲ εἶδα καὶ ἐκείνους. Διότι, λέγω, τῆς ἀγάπης δι βαθμὸς εἶναι τόσον μέγας εἰς τὸν καθένα σας, ὥστε νὰ συναγωνίζεσθε δὲν εἶνας τὸν ἄλλον μὲ τὸν ἴδιον ζῆλον διὰ νὰ τὴν καταστήσετε μεγαλυτέραν.

Δι’ αὐτὰ ηύχαριστησα τὸν ἄγιον Θεὸν καὶ εὔχομαι, ἐάν μοῦ ὑπολείπεται ἀκόμη κάποιος χρόνος ζωῆς, νὰ γίνῃ ἢ ζωὴ μου γλυκεῖα διὰ σοῦ, διότι πρὸς τὸ παρὸν θεωρῶ τὴν ζωὴν ὡς κάτι ἀθλίον καὶ φευκτόν, ἐφ’ ὃσον είμαι χωρισμένος ἀπὸ φιλτάτους. Διότι κατὰ τὴν κρίσιν μου δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εὐθυμήσῃ κανείς, ὅταν εἶναι χωρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀληθῶς ἀγαπῶντας αὐτόν.

262. ΟΥΡΒΙΚΙΩΝ ΜΟΝΑΖΟΝΤΙ

1. Καλῶς ἐποίησας ἐπιστείλας ἡμῖν· ἔδειξας γὰρ οὐ μικρὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης, καὶ συνεχῶς ποίει τοῦτο. Μὴ μέντοι νομίσῃς ἀπολογίας σοι δεῖν, ὅταν ἡμῖν ἐπιστέλλῃς. Γνωρίζομεν γὰρ ἑαυτοὺς καὶ οἴδαμεν δτι παντὶ ἀνθρώπῳ πρὸς πάντας δημοτιμία ἔστι κατὰ τὴν φύσιν· ὑπεροχὴ δὲ ἐν ἡμῖν οὐ κατὰ γένος οὐδὲ κατὰ περιουσίαν χρημάτων οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου τοῦ πρὸς τὸν Θεόν. "Ωστε τί κωλύει σε πλεῖον φοβούμενον τὸν Δεσπότην μείζονα ἡμῶν εἶναι κατ' αὐτὸν τοῦτο; Συνεχῶς οὖν ἡμῖν ἐπίστελλε καὶ γνώριζε πῶς ἡ περὶ σὲ ἀδελφότης, τίνες τῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς καθ' ὑμᾶς ὕγιαινονσιν, ἵνα εἰδῶμεν οἵς χρὴ γράφειν καὶ τίσιν ἐπαναπταύεσθαι. Ἐπεὶ δὲ ἀκούω τινὰς εἶναι τοὺς τὸ εὐθὲς περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου δόγμα ἐν διαστρόφοις ὑπολήψει παραχαράσσοντας, παρακαλῶ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς ἀγάπης ἀποσχέσθαι τῆς ἀτόπου ἐκείνης ἐννοίας ἢν ἔχειν τινὲς ἡμῖν καταγγέλλονται, ὡς αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εἰς σάρκα τραπέντος καὶ οὐχὶ προσλαβόντος διὰ τῆς Μαρίας τὸ τοῦ Ἀδάμ φύραμα, ἀλλ' αὐτοῦ τῇ οἰκείᾳ θεότητι εἰς τὴν ὄλικὴν φύσιν μεταβληθέντος.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἀτοπὸν ἐλέγεται καὶ πάνυ ὁρίδιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ αὐτόθεν ἔχει τὸ ἐναργὲς ἡ βλασφημία, νομίζω τῷ φοβούμενῷ

*Ἐπιστολὴ 262. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη, γραφεῖσα τὸ 377, δεικνύει ὅλον τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ Μεγάλου Βασιλείου. Γράφει πρὸς τὸν Οὐρβίκιον, προφανῶς προϊστάμενον μοναχικῆς κοινότητος, εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς του, νὰ ἐπικοινωνῇ ἀφόβως καὶ ἐλευθέρως μαζὶ του, διότι ἡ ὑπεροχὴ τῶν ἀνθρώπων κρίνεται μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ φόβου των ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ταυτοχρόνως δὲ φροντίζει μὲ λεπτότητα ν' ἀπαλείψῃ μερικὰς αἱρετικὰς

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 262
ΠΡΟΣ ΤΟΝ MONAXON ΟΥΡΒΙΚΙΟΝ

1. Καλῶς ἔκαμες καὶ μᾶς ἔγραψες, διότι μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἔδειξες εἰς ὅχι μικρὸν βαθμὸν τὸν καρπὸν τῆς ἀγάπης· καὶ νὰ πράττῃς τοῦτο συνεχῶς. Νὰ μὴ νομίζῃς πάντως ὅτι χρειάζεσαι δικαιολογίαν, ὅταν μᾶς γράφῃς. Διότι ἔχομεν συναίσθησιν ἔαυτῶν καὶ γνωρίζομεν ὅτι κατὰ τὴν φύσιν κάθε ἀνθρωπος ἔχει ἴσοτητα τιμῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους, αἱ δὲ μεταξὺ ἡμῶν ἀνωτερότητες δὲν βασίζονται εἰς τὴν καταγωγὴν οὔτε εἰς τὴν χρηματικὴν περιουσίαν οὔτε εἰς τὸ σωματικὸν παράστημα, ἀλλ’ εἰς τὴν ὑπεροχὴν τοῦ φόβου πρὸς τὸν Θεόν. “Ωστε, ἀφοῦ σέβεσαι τὸν Κύριον περισσότερον, τί σ’ ἐμποδίζει νὰ εἰσαι ἀνώτερος ἀπὸ ἡμᾶς κατὰ τοῦτο; Γράφε μας λοιπὸν συνεχῶς καὶ γνώριζέ μας πῶς εἶναι ἡ γύρω σου ἀδελφότης καὶ ποῖοι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν σας εἶναι ὑγιεῖς εἰς τὴν πίστιν, διὰ νὰ γνωρίζωμεν εἰς ποίους πρέπει νὰ γράψωμεν καὶ εἰς ποίους νὰ στηριζώμεθα.

Ἐπειδὴ δὲ ἀκούω ὅτι ὑπάρχουν μερικοὶ ποὺ παραχαράσσουν τὸ ὄρθὸν δόγμα περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου μὲ διαστρόφους ἀντιλήψεις, τοὺς παρακαλῶ διὰ μέσου τῆς ἀγάπης σου νὰ φυλαχθοῦν ἀπὸ τὴν ἀτοπὸν ἐκείνην ἀποψιν, τὴν δποίαν ἔχουν μερικοί, ὅπως μᾶς κατηγγέλθη, ὅτι δῆθεν δ ἕδιος δ Θεὸς μετετράπη εἰς σάρκα καὶ δὲν προσέλαβε τὸ φύραμα τοῦ Ἀδάμ διὰ τῆς ἁγίας Μαρίας, ἀλλ’ αὐτὸς δ ἕδιος μετεβλήθη εἰς τὴν ὑλικὴν φύσιν¹.

2. Τοῦτο δὲ τὸ ἀτοπὸν εἶναι πολὺ εὔκολον νὰ ἐλεγχθῇ. Ἄλλ’ ἐπειδὴ ἡ βλασφημία εἶναι ὀφθαλμοφανής, νομίζω ὅτι

ἀντιλήψεις, αἱ δποίαι ἐκυκλοφοροῦσαν εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ Ούρβικίου καὶ ἵσως ἐγίνοντο δεκταὶ καὶ δπὸ αὐτὸν τὸν ἕδιον.

1. ‘Ἡ ἀντιλήψις δτι δ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ δὲν ἔλαβεν ἀνθρώπινον σῶμα, ἀλλ’ δ ἕδιος μετετράπη εἰς ἀνθρωπὸν ἡ ἔφερεν ἐναὶ εἰδος ούρανίου σώματος, ἀποδίδεται ἀπὸ τὸν Βασίλειον εἰς τὸν Ἀπολινάριον.

τὸν Κύριον ἀρκεῖν καὶ μόνην τὴν ὑπόμνησιν. Εἰ γὰρ ἐτράπη, καὶ ἡλλοιώθη. Τοῦτο δὲ ἀπέιη καὶ λέγειν καὶ ἐννοεῖν τοῦ Θεοῦ εἰ-
πόντος· «Ἐγώ εἰμι καὶ οὐκ ἡλλοίωμαι». Ἐπειτα πῶς εἰς ἡμᾶς
διέβη ἡ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὠφέλεια, εἰ μὴ τὸ ἡμέτερον σῶμα
τῇ θεότητι συναφθὲν κρεῖττον ἐγένετο τῆς τοῦ θανάτου ἐπικρατείας;
Οὐ γὰρ τραπεὶς οἰκεῖον ὑπεστήσατο σῶμα, δπερ παχυνθείσης αὐτῷ
τῆς θεϊκῆς φύσεως ὑπέστη. Πῶς δὲ ἡ ἀπερίληπτος θεότης εἰς μι-
κροῦ σώματος ὅγκον περιεγράφη, εἴπερ ἐτράπη πᾶσα ἡ τοῦ Μονο-
γενοῦς φύσις; Ἀλλὰ τοῦτο μὲν οὐδένα ἡγοῦμαι νοῦν ἔχοντα καὶ
τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ κεκτημένον πάσχειν τὸ ἀρρώστημα. Ἐπειδὴ
δὲ ἡλθεν εἰς ἐμὲ ἡ φήμη, δτι τινὲς τῶν μετὰ τῆς ἀγάπης σου ἐν
τῇ ἀσθενείᾳ ταύτῃ τῶν λογισμῶν εἰσὶν, ἀναγκαῖον ἡγησάμην μὴ
ψιλὴν ποιήσασθαι τὴν πρόσφροσιν, ἀλλά τι ἔχειν τὴν ἐπιστολὴν ἡμῶν
τοιοῦτον δ δύναται καὶ οἰκοδομῆσαι τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων
τὸν Κύριον. Ταῦτα οὖν παρακαλοῦμεν διορθώσεώς τε τυχεῖν ἐκ-
κλησιαστικῆς καὶ τῆς πρὸς τοὺς αἰρετικοὺς κοινωνίας ὡμᾶς ἀπέ-
χεσθαι, εἰδότας ὅτι τὸ ἐν τούτοις ἀδιαφορεῖν τὴν ἐπὶ τοῦ Χρι-
στοῦ παρρησίαν ἡμῶν ἀφαιρεῖται.

2. Βλ. Μαλαχ. 3, 5 ξ., «διότι ἐγώ Κύριος δ Θεός ὑμῶν καὶ οὐκ ἡλλοί-
ωμαι».

διὰ τὸν φοβούμενον τὸν Κύριον ἀρκεῖ καὶ μόνη ἡ ὑπόμνησις. Διότι, ἐάν μετετράπῃ, ἐπίσης καὶ μετεβλήθη. Τοῦτο δὲ ἂς εἶναι μακρὺ ἀπὸ τὸν λόγον καὶ ἀπὸ τὴν σκέψιν μας, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶπεν, «ἐγὼ εἶμαι καὶ δὲν ᾔχω ἄλλάξει»².

*Ἐπειτα πῶς διέβη εἰς ἡμᾶς ἡ ὥφελεια τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἐάν τὸ σῶμά μας δὲν ἔγινεν ἀνώτερον ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν τοῦ θανάτου, διὰ τῆς συνάψεως του μὲ τὴν θεότητα; Διότι ἀσφαλῶς μὲ τὸ νὰ τραπῇ δὲν κατεσκεύασεν ἴδιον του σῶμα, τὸ δόπιον ἔλαβεν ὑπόστασιν διὰ παχύνσεως τρόπον τινὰ θεϊκῆς φύσεως. Πῶς δὲ ἐξ ἄλλου ἡ ἀπερίληπτος θεότης περιωρίσθη εἰς ὅγκον μικροῦ σώματος, ἐάν μετετράπῃ δλόκληρος ἡ φύσις τοῦ Μονογενοῦς;

*Ἀλλὰ βεβαίως δὲν νομίζω ὅτι μπορεῖ νὰ πάσχῃ ἀπὸ τοιαύτην ἀσθένειαν δποιοσδήποτε ἔχει νοῦν καὶ κατέχει τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ. *Ἐπειδὴ δὲ ἥλθεν εἰς ἐμὲ ἡ φήμη ὅτι μερικοὶ ἀπὸ τοὺς διαμένοντας μαζὶ μὲ τὴν ἀγάπην σου εύρισκονται εἰς τοιαύτην ἀσθένειαν λογισμῶν, ἐθεώρησα ἀναγκαῖον νὰ μὴ σοῦ στείλω ἕνα ξηρὸν χαιρετισμόν, ἀλλὰ νὰ περιλάβω εἰς τὴν ἐπιστολὴν κάτι ποὺ ἡμπορεῖ νὰ οἰκοδομήσῃ τὰς ψυχὰς τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον.

Συνεπῶς παρακαλοῦμεν νὰ ὑποβληθοῦν εἰς ἐκκλησιαστικὴν διόρθωσιν αὐταὶ αἱ γνῶμαι καὶ νὰ ἀπέχετε τῆς κοινωνίας μὲ τοὺς αἱρετικούς, γνωρίζοντες ὅτι τὸ ν' ἀδιαφορῶμεν εἰς αὐτὰ ἀφαιρεῖ τὴν ἐνώπιον τοῦ Χριστοῦ παρρησίαν ἡμῶν.

176

11. ANEPIGRAFOΣ ΕΠΙ ΦΙΛΩ

Τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι τὴν ἀγίαν ἡμέραν συνδιαγαγόντες τοῖς τέκνοις ἡμῶν καὶ ὅντως τελείαν ἑορτὴν ἑορτάσαντες τῷ Κυρίῳ διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν αὐτῶν περὶ τὸν Θεὸν ἀγάπην, προεπέμψαμεν μεθ' ὑγείας πρὸς τὴν σὴν εὐγένειαν εὐχόμενοι τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ καὶ αὐτοῖς δοθῆναι εἰρηνικὸν ἄγγελον βοηθὸν καὶ σύμπορον, καὶ σὲ παρ' αὐτῶν καταληφθῆναι ἐν ὑγείᾳ καὶ πάσῃ εἰρηνικῇ καταστάσει, ἵνα δπονπερ ἀν ἥτε, δονλεύοντες τῷ Κυρίῳ καὶ εὐχαριστοῦντες αὐτῷ, εὐφραίνητε ἡμᾶς ἔως ἐσμὲν ἐν τῷ κόσμῳ ἀκούοντας τὰ παρ' ὑμῶν. Ἐὰν δὲ παράσχῃ ὁ Ἅγιος θάττόν σε τῶν φροντίδων τούτων ἀπαλλαγῆναι, παρακαλοῦμέν σε μηδὲν προτιμῆσαι τῆς παρ' ἡμῖν διαγωγῆς. Οἷμαι γὰρ μὴ ενδρεῖν σε τοὺς οὕτως ἀγαπῶντας καὶ ἀντιποιούμενους τῆς παρ' ὑμῖν φιλίας. Ἔως οὖν ἀν οἰκονομῆ ὁ Ἅγιος τὸν χωρισμὸν τοῦτον, διὰ πάσης προφάσεως παραμνθεῖσθαι ἡμᾶς γράμμασι καταξίον.

177

249. ANEPIGRAFOΣ ΕΠΙ ΑΝΔΡΙ ΕΥΛΑΒΕΙ

Συγχαίρω τῷ ἀδελφῷ τῷδε καὶ τῶν ἐνταῦθα θορύβων ἀπαλ-

*Ἐπιστολὴ 11. Ἐγράφη εἰς ἄγνωστον χρόνον, πιθανῶς πρὸ τῆς ἀρχιερατείας τοῦ Βασιλείου, ἵσως καθ' ὃν χρόνον ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν. Τὸ πρόσωπον τοῦ παραλήπτου δὲν διετηρήθη εἰς τὴν χειρόγραφον παράδοσιν. Ο Βασίλειος, ἀφοῦ ἐδέχθη τὰ τέκνα τοῦ

176

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 11
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΠΡΟΣ ΦΙΛΟΝ

Ἄφοῦ μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐπεράσαμεν τὴν ἄγίαν ἡμέραν μαζὶ μὲ τὰ τέκνα ἡμῶν καὶ ἐωρτάσαμεν μίαν πράγματι τελείαν ἔορτὴν εἰς τὸν Κύριον, λόγῳ τῆς ἔξαιρέτου ἀγάπης των πρὸς τὸν Θεόν, τὰ προεπέμψαμεν ὑγιῆ πρὸς τὴν εὐγένειάν σου· εὐχόμεθα εἰς τὸν φιλάνθρωπον Θεόν, εἰς αὐτοὺς μὲν νὰ δοθῇ εἰρηνικὸς ἄγγελος ὡς βοηθὸς καὶ συνοδός, σὲ δὲ νὰ εῦρουν εἰς ὑγείαν καὶ εἰς εἰρηνικὴν ἀπὸ κάθε πλευρὰν κατάστασιν, ὅστε, ὅπου καὶ νὰ εἴσθῃ, ὑπηρετοῦντες τὸν Κύριον καὶ εὔχαριστοῦντες αὐτόν, νὰ μᾶς χαροποιῆτε, ἕως ὅτου εἴμεθα εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, καθὼς θὰ ἀκούωμεν τὰ νέα σας.

Ἐάν δὲ δώσῃ ὁ ἄγιος Θεὸς ν' ἀπαλλαγῇς γρήγορα ἀπὸ τὰς φροντίδας ποὺ ἔχεις τώρα, σὲ παρακαλοῦμεν νὰ μὴ προτιμήσῃς τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν διαμονὴν σου μαζὶ μὲ ἡμᾶς. Διότι νομίζω ὅτι δὲν θὰ εὕρῃς ἀνθρώπους ποὺ νὰ σὲ ἀγαποῦν καὶ νὰ ἐκτιμοῦν τὴν φιλίαν σου τόσον πολύ. Ἔως ὅτου λοιπὸν ὁ ἄγιος Θεὸς διατάσσει αὐτὸν τὸν χωρισμόν, καταξίωνε νὰ μᾶς παρηγορῇς μὲ γράμματα εἰς κάθε παρουσιαζόμενην εὐκαιρίαν.

177

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 249
ΑΝΕΠΙΓΡΑΦΟΣ ΧΑΡΙΝ ΕΥΛΑΒΟΥΣ ΑΝΔΡΟΣ

Συγχαίρω τὸν ἐπιφέροντα τὴν ἐπιστολὴν ἀδελφὸν καὶ

φίλου του αὐτοῦ εἰς ἐπίσκεψιν, προσκαλεῖ τώρα τὸν Ίδιον νὰ διαμείνῃ μαζὶ του μονίμως.

*Ἐπιστολὴ 249. Είναι συστατικὸν γράμμα, προφανῶς πρὸς ἓνα προϊστάμενον μοναχικῆς ἀδελφότητος ὑπὲρ προσώπου, τὸ δποῖον καταφεύγει πρὸς αὐτὸν δι' ἀσκησιν.

λασσομένω καὶ τὴν σὴν εὐλάβειαν καταλαμβάνοντι. Ἀγαθὸν γὰρ αὐτῷ ἐφόδιον πρὸς τὸν ἐφεξῆς αἰῶνα τὴν μετὰ τῶν φοβουμένων τὸν Κύριον ἀγαθὴν διαγωγὴν ἔξελέξατο. Ὁν καὶ παρατιθέμεθά σου τῇ τιμιότητι καὶ παρακαλῶ δι' αὐτοῦ εὑχεσθαι ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἡμῶν ζωῆς, ἵνα ὁνθέντες τῶν πειρασμῶν τούτων ἀρξώμεθα δονλεύειν τῷ Κυρίῳ κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

178

294. ΦΗΣΤΩ ΚΑΙ ΜΑΓΝΩ

Πρέπει μέν πον καὶ πατράσι παίδων ἴδιων πρόνοια καὶ γεωργοῖς φυτῶν ἢ σπερμάτων ἐπιμέλεια καὶ διδασκάλοις μαθητῶν φροντίς, μάλιστα δταν δι' εὐφυΐαν βελτίους ἐφ' ἑαυτοῖς ὑποφαίνονται τὰς ἐλπίδας. Χαίρει γὰρ πόνω καὶ γεωργὸς ἀδρυνομένων αὐτῷ τῶν ἀσταχίων ἢ τῶν φυτῶν αὖτανομένων, εὐφραίνονται δὲ καὶ μαθηταὶ διδασκάλους καὶ παῖδες πατέρας, οἱ μὲν πρὸς ἀρετὴν, οἱ δὲ πρὸς αὖτησιν ἐπιδιδόντες. Ἡμεῖς δὲ τοσοῦτον μείζονα μὲν ἐφ' ὑμῖν ἔχομεν τὴν φροντίδα, κρείττονα δὲ τὴν ἐλπίδα, δσον εὐσέβεια πάσης μὲν τέχνης, πάντων δὲ ζώων δμοῦ καὶ καρπῶν ἔστιν ἀμείνων, ἦν ἐν ἀπαλαῖς ἔτι καὶ καθαραῖς ταῖς ὑμετέραις ψυχαῖς διζωθεῖσαν ὑφ' ἡμῶν καὶ τραφεῖσαν ἰδεῖν εὐχόμεθα καὶ προελθοῦσαν εἰς ἀκμὴν τελείαν καὶ εἰς καρποὺς ὠραίους, συλλαμβανομένης ἡμῶν ταῖς εὐχαῖς τῆς ὑμετέρας φιλομαθείας. Εἳ γὰρ ἔστε καὶ τὴν ὑμετέραν εἰς ὑμᾶς εὔνοιαν καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ συνερ-

¹Ἐπιστολὴ 294. Ἀπευθύνεται πρὸς δύο μαθητὰς τοῦ Βασιλείου. Πιθανῶς προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Βασιλείου ὡς πρεσβυτέρου εἰς τὴν Καισάρειαν, δπότε τὸ μεταξὺ τῶν νέων ἔργον του ὑπῆρξεν ἔξιχως καρποφόρον.

διότι ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοὺς ἔδῶ θιρύβους καὶ διότι ἐπισκέπτεται τὴν εὐλάβειάν σου. Διότι ἔξέλεξε δι’ ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἐφόδιον πρὸς τὴν μέλλουσαν ζωὴν, τὴν ἀγαθὴν διαβίωσιν μαζὶ μὲ τοὺς φοβουμένους τὸν Κύριον. Τοῦτον συνιστῶμεν εἰς τὴν τιμιότητά σου καὶ παρακαλοῦμεν δι’ αὐτοῦ νὰ εὔχεσαι ὑπὲρ τῆς ἑλεεινῆς ζωῆς ἡμῶν, ὃστε λυτρωμένοι ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τούτους, νὰ ἀρχίσωμεν νὰ ὑπηρετῶμεν τὸν Κύριον κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον.

178

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 294 ΠΡΟΣ ΦΗΣΤΟΝ ΚΑΙ ΜΑΓΝΟΝ

Ἄσφαλῶς χρέος τῶν πατέρων εἶναι ἡ πρόνοια διὰ τὰ παιδιά των, τῶν γεωργῶν ἡ ἐπιμέλεια τῶν φυτῶν ἡ σπερμάτων καὶ τῶν διδασκάλων ἡ φροντὶς διὰ τοὺς μαθητάς, ἵδιως ὅταν λόγῳ τῆς εὐφυΐας των παρέχουν ἐλπίδα καλυτέρων ἐπιτευγμάτων. Διότι καὶ ὁ κοπιάζων γεωργὸς χαίρει, καθὼς τοῦ ὡριμάζουν τὰ στάχυα ἡ αὐξάνουν τὰ φυτά, εὐφραίνουν δὲ καὶ οἱ μαθηταὶ τοὺς διδασκάλους καὶ οἱ παῖδες τοὺς πατέρας, καθὼς προκόπτουν οἱ μὲν πρῶτοι εἰς τὴν ἀρετὴν, οἱ δὲ δεύτεροι εἰς τὴν σωματικὴν διάπλασιν. Ἡμεῖς δὲ ἔχομεν διὰ σᾶς τόσον μεγαλυτέρων τὴν φροντίδα καὶ τόσον καλυτέρων τὴν ἐλπίδα, ὅσον ἡ εὐσέβεια εἶναι ἀνωτέρα κάθε τέχνης καὶ δλῶν μαζὶ τῶν ζώων καὶ τῶν καρπῶν.

Αὕτην τὴν εὐσέβειαν ποὺ ἔρριζώθη ἀπὸ ἡμᾶς εἰς τὰς ἀπαλάς καὶ καθαρὰς ψυχάς σας, εὐχόμεθα νὰ ἴδωμεν τρεφομένην καὶ προκόπτουσαν εἰς τελείαν ἀνθησιν καὶ εἰς ὡραίαν καρποφορίαν, μὲ τὴν φιλομάθειάν σας βοηθουμένην ἀπὸ τὰς εὔχάς σας. Διότι γνωρίζετε καλῶς ὅτι καὶ ἡ ἴδική μας πρὸς σᾶς εὔνοια καὶ ἡ συνεργία τοῦ Θεοῦ ἔχουν ἐναποθηκευθῆ εἰς τὰς συνειδήσεις σας, καὶ ὅταν αὐταὶ κατευθύνωνται πρὸς τὸ ὄρθον, ὁ ἀγαθὸς Θεός, εἴτε προσκαλούμενος εἴτε ἀπρόσκλη-

γίαν ταῖς ὑμετέραις ἐναποκεῖσθαι γνώμαις, ὅν πρὸς τὸ δέον εὐθυνομένων, Θεός τε συνεργὸς καλούμενος παρέσται καὶ ἄκλητος καὶ πᾶς φιλόθεος ἀνθρωπὸς πρὸς διδασκαλίαν αὐτεπάγγελτος.¹ Ανίκητος γὰρ ή προθυμία τῶν διδάσκειν τι χρήσιμον δυναμένων, δταν αἱ τῶν μανθανόντων ψυχαὶ πάσης καθαρεύωσιν ἀντιτυπίας. Οὐκοῦν οὐδὲ σώματος κωλύει χωρισμός, τοῦ δημιουργῆσαντος ἡμᾶς δὶ’ ὑπερβολὴν σοφίας καὶ φιλανθρωπίας μὴ συμπεριορίσαντος τοῖς σώμασι τὴν διάνοιαν μήτε μὴν τῇ γλώττῃ τῶν λόγων τὴν δύναμιν, δόντος δέ τι πλεῖον καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου τοῖς ὀφελεῖν δυναμένοις, ὡς μὴ μόνον τοῖς μακρὰν διεστηκόσιν, ἀλλὰ δὴ καὶ τοῖς λίαν ὀψιγόνοις παραπέμπειν δύνασθαι τὴν διδασκαλίαν. Καὶ τοῦτον ἡμῖν ἡ πεῖρα πιστοῦται τὸν λόγον, ἐπείπερ οἱ τε πολλοῖς πρότερον ἔτεσι γενόμενοι διδάσκουσι τοὺς νέους σωζομένης ἐν γράμμασι τῆς διδασκαλίας, ἡμεῖς τε κεχωρισμένοι τοσοῦτον τοῖς σώμασι τῇ διανοίᾳ σύνεσμεν ἀεὶ καὶ προσομιλοῦμεν ὁράσιας, τῆς διδασκαλίας οὕτε ὑπὸ γῆς οὕτε ὑπὸ θαλάσσης κωλυομένης, εἰ τίς ἔστιν ὑμῖν τῶν ἴδιων ψυχῶν φροντίς.

Τέχνη τίς ἔστι περιστερῶν θηρευτικὴ τοιαύτη. "Οταν μιᾶς ἐγκρατεῖς γένωνται οἱ τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντες χειροήθη τε ταύ-

¹Ἐπιστολὴ 10. Ἀφοῦ εἴλκυσε τὸν οἶδόν εἰς τὸ κοινόβιον του ὁ Βασίλειος, ἐπιχειρεῖ τώρα νὰ ἐλκύσῃ δι’ αὐτοῦ καὶ τὴν χήραν μητέρα του. Δὲν είναι

τος, θὰ είναι παρών, ὅπως ἐπίστης καὶ κάθε φιλόθεος ἀνθρωπος θὰ είναι αὐτόκλητος εἰς τὸ νὰ προσφέρῃ διδασκαλίαν. Διότι ἡ προθυμία ἔκείνων ποὺ ἡμποροῦν νὰ διδάξουν κάτι χρήσιμον είναι ἀκατανίκητος, ὅταν αἱ ψυχαὶ τῶν μανθανόντων είναι καθωρισμέναι ἀπὸ κάθε ἀντενέργειαν.

Ἐξ ἄλλου ὁ χωρισμὸς κατὰ τὰ σώματα δὲν ἐμποδίζει καθόλου, ἐφ' ὅσον ὁ δημιουργήσας ἡμᾶς ἀπὸ ὑπερβολικὴν σοφίαν καὶ φιλανθρωπίαν δὲν περιώρισε τὴν διάνοιαν μέσα εἰς τὰ ὅρια τῶν σωμάτων οὔτε τὴν δύναμιν τῶν λόγων εἰς μόνην. τὴν γλῶσσαν, ἐπὶ πλέον δὲ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως χρονικῆς ἔδωσε κάτι περισσότερον εἰς τοὺς δυναμένους νὰ ὠφελοῦν, ἀφοῦ ὅχι μόνον εἰς τοὺς τοπικῶς ἀπομακρυσμένους ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς πολὺ μεταγενεστέρους δύνανται νὰ παραδώσουν τὴν διαδοχήν των.

Τὸν λόγον μας αὐτὸν ἐπιβεβαιώνει ἡ πεῖρα, διότι καὶ οἱ κατὰ μακρὰ ἔτη προγενέστεροι διδάσκουν τοὺς νέους, μὲ τὴν εἰς τὰ συγγράμματά των διασωζομένην σοφίαν των, καὶ ἡμεῖς οἱ κατὰ τὰ σώματα χωρισμένοι ἀπὸ τόσον μεγάλην ἀπόστασιν, εἰμεθα πάντοτε ἡνωμένοι κατὰ τὴν διάνοιαν καὶ συζητοῦμεν εὔκολα, ἀφοῦ ἡ διδασκαλία οὔτε ἀπὸ τὴν γῆν οὔτε ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐμποδίζεται, ἐὰν λαμβάνετε φροντίδα περὶ τῶν ψυχῶν σας.

179

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 10 ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

“Υπάρχει τὸ ἔξῆς θεωρητικὸν τέχνασμα διὰ τὰς περιστεράς· ὅταν οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ τοιαῦτα συλλάβουν μίαν γνωστὸν πότε ἐγράφη ἡ ἐπιστολή. “Οταν ὑπηρετοῦσεν ὡς πρεσβύτερος εἰς τὴν Καισάρειαν, εἶχε βεβαίως μοναχικὴν κοινότητα, καὶ ὅταν ἐποίμαινε τὴν ἐπαρχίαν ὡς ἐπίσκοπος ἔχρειάζετο πολλοὺς καὶ πολλὰς εἰς τὸ φιλανθρωπικόν του ἔργον.

την καὶ διδόσιτον ἑαυτοῖς ἀπεργάσωνται, τότε μύρῳ τὰς πτέρυγας αὐτῆς χρίσαντες ἐῶσι συναγελασθῆναι ταῖς ἔξωθεν. Ἡ δὲ τοῦ μύρου ἐκείνου εὐωδία τὴν αὐτόνομον ἐκείνην ἀγέλην κτῆμα ποιεῖται τῷ κεκτημένῳ τὴν τιθασόν. Πρὸς γὰρ τὰς εὐπνοούσας καὶ αἱ λοιπαὶ συνεφέπονταί τε καὶ εἰσοικίζονται. Τί δὲ βουλόμενος ἐντεῦθεν ἄρχομαι τοῦ γράμματος; "Οτι λαβὼν τὸν υἱὸν Διονύσιον, τόρποτε Διομήδην, καὶ τῷ θείῳ μύρῳ τὰς τῆς ψυχῆς αὐτοῦ πτέρυγας διαχρίσας ἐξέπεμψα πρὸς τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν, ὥστε καὶ σὲ αὐτὴν συναναπτῆναι αὐτῷ καὶ καταλαβεῖν τὴν καλιὰν ἦν παρ' ἡμῖν ἐπήξατο δὲ προειρημένος. Ἐὰν οὖν ταῦτα ἵδω ἐπὶ τῆς ἐμῆς ζωῆς καὶ τὴν σὴν σεμνοπρέπειαν πρὸς τὸν ὑψηλὸν βίον μεταθεμένην, πολλῶν προσώπων ἀξίων τοῦ Θεοῦ δεηθήσομαι τὴν κεχρεωστημένην τιμὴν ἀποπληρῶσαι αὐτῷ.

180

174. ΠΡΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΑΝ

Ἐγὼ καὶ πάνυ βουλόμενος συνεχῶς ἐπιστέλλειν τῇ εὐγενείᾳ ὑμῶν ἐπέσχον ἐμαυτὸν ἀεί, μήπως δόξω τινὰς πειρασμοὺς ὑμῖν ἐπεγείρειν διὰ τοὺς φιλέχθρως πρὸς ἡμᾶς διακειμένους καί, ὡς ἀκούω, μέχρι καὶ τούτων τὴν ἔχθραν ἐλαύνοντας, ὥστε πολυπραγμοεῖν εἴ πού τις καὶ γράμμα ἡμέτερον δέχοιτο. Ἐπειδὴ δὲ αὐτή, καλῶς

1. Ἐννοεῖ δτι θὰ ἔχρειάζετο νὰ ζήσῃ πολλὰς φορὰς διὰ νὰ πληρώσῃ τὸ χρέος εἰς τὸν Θεόν, χρέος ἐκ τῆς προσχωρήσεως εἰς ἀδελφότητά του τῆς γυναικὸς ἐκείνης.

καὶ τὴν ἔξημερώσουν μέχρι σημείου νὰ στέκεται εἰς τὰ χέρια των καὶ νὰ τρώγῃ μαζί των, τότε ἀλείφουν τὰς πτέρυγάς της μὲ μύρον καὶ τὴν ἀφήνουν νὰ συναγελασθῇ μὲ τὰς περιστεράς ποὺ εἶναι ἔξω. Αὔτη δὲ ἡ εὐωδία τοῦ μύρου καθιστᾷ ὅλην ἐκείνην τὴν δύγρίαν ἀγέλην κτῆμα τοῦ κατόχου τῆς τιθασευμένης περιστερᾶς· διότι ἀκολουθοῦν καὶ αἱ ἄλλαι τὰς εὐωδιαζούσας καὶ εἰσέρχονται εἰς τὸ κλουβί.

Πρὸς ποῖον σκοπὸν ἀρχίζω τὸ γράμμα μου μὲ αὐτὴν τὴν διήγησιν; Διὰ τὸ ὅτι λαβὼν τὸν σίσιον σου Διονύσιον, τὸν ἄλλοτε λεγόμενον Διομήδην, καὶ ἀλείψας τὰς πτέρυγας τῆς ψυχῆς του μὲ τὸ θεῖον μύρον, τὸν ἔστειλα πρὸς τὴν σεμνοπρέπειάν σου, ὥστε νὰ πετάξῃς καὶ σὺ μαζί του καὶ νὰ φθάσῃς εἰς τὴν φωλεὰν ποὺ κατεσκεύασεν αὐτὸς πλησίον μας. Ἐάν λοιπὸν ἵδω τοῦτο, ὅσον καιρὸν ζῶ, ἔάν ἵδω τὴν σεμνοπρέπειάν σου νὰ μετατίθεται εἰς τὸν ὑψηλὸν βίον, θὰ χρειασθῶ ν' ἀποκτήσω πολλὰ πρόσωπα ἄξια τοῦ Θεοῦ¹, διὰ ν' ἀποπληρώσω εἰς αὐτὸν τὴν τιμὴν ποὺ θὰ τοῦ χρεωστῶ.

180

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 174 ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

"Αν καὶ πάρα πολὺ ἥθελα νὰ γράφω συνεχῶς εἰς τὴν εὐγένειάν σας, πάντοτε τὸ ἀπέφευγα, μὴ τυχὸν φανῶ ὅτι σᾶς προκαλῶ ζητήματα, λόγω τῶν ἀνθρώπων οἱ διποῖοι διάκεινται ἔχθρικῶς πρὸς ἡμᾶς καί, ὅπως ἀκούω ὡθοῦν τὴν ἔχθραν μέχρι τοῦ σημείου νὰ πολυεξετάζουν ἀκόμη καὶ ἀν κανεὶς λαμβάνῃ γράμμα μας. Ἐπειδὴ δὲ σύ, καλῶς πράττουσα, ἡρχίσεις τὴν ἀλληλογραφίαν καὶ μᾶς ἔγραψες, διὰ νὰ μᾶς ἀνακοι-

¹ Επιστολὴ 174. Ἐγράφη ἵσως τὸ 374 πρὸς ἀγνωστον καὶ αὐτὴ γυναῖκα, τὴν διποίαν δὲ Βασίλειος ἔγνωριζε πολὺ καλά, ἵσως διότι ἦτο μακρυνὴ συγγενής του.

ποιοῦσα, κατῆρξας τοῦ γράμματος καὶ ἐπέστειλας ἡμῖν ἀ ἔχοην περὶ τῶν κατὰ τὴν ψυχήν σου πραγμάτων ἀνακοινούμενη, προετράπην εἰς τὸ ἀντεπιστεῖλαι, δμοῦ μὲν τὰ ἐν τῷ παρελθόντι ἐλλειφθέντα ἐπανορθούμενος, δμοῦ δὲ καὶ πρὸς τὰ ἐπεσταλμένα παρὰ τῆς σῆς εὐγενείας ἀποκρινόμενος. "Οτι μακαρία ἐστὶν ἡ νυκτὸς καὶ ἡμέρας μηδεμίᾳν ἄλλην μέριμναν στρέφουσα ἢ πᾶς, ἐπὶ τῆς μεγάλης ἡμέρας καθ' ἣν πᾶσα ἡ κτίσις περιστήσεται τὸν Κριτὴν τὰς εὐθύνας τῶν πεπραγμένων ἀποδιδοῦσα, καὶ αὐτὴ δυνηθῇ κούφως ἀποθέσθαι τὸν λόγον τῶν βεβιωμένων. Ὁ γὰρ ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν πρὸ διθαλμῶν τιθέμενος καὶ ἀεὶ μελετῶν τὴν ἐπὶ τοῦ ἀπαραλογίστον κριτηρίουν ἀπολογίαν, δ τοιοῦτος ἢ οὐδὲν ἢ παντελῶς ἐλάχιστα ἀμαρτήσεται, διότι τὸ ἀμαρτάνειν ἡμῖν κατὰ ἀπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ γίνεται. Οἰς δ' ἀν ἐναργῆς παρῇ τῶν ἀπειλουμένων ἡ προσδοκία, οὐδένα καιρὸν δώσει τοῖς τοιούτοις δ σύνοικος φόβος εἰς ἀβουλήτους πράξεις ἢ ἐνθυμήσεις ἐκπεσεῖν. Καὶ μέμητο τοίνυν τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχε τὸν αὐτοῦ φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ καὶ πάντας εἰς τὴν κοινωνίαν τῶν εὐχῶν παραλάμβανε. Μεγάλη γὰρ καὶ ἡ τῶν δυναμένων δυσωπεῖν τὸν Θεὸν βοήθεια. Καὶ μὴ διαλίπῃς ταῦτα ποιοῦσα. Καὶ γὰρ καὶ ζῶσιν ἡμῖν τὴν ἐν τῇ σαρκὶ ταύτη ζωὴν ἀγαθὴν βοηθός ἡ προσευχὴ καὶ ἀπερχομένοις ἐντεῦθεν ἐφόδιον διαρκὲς πρὸς τὸν αἰῶνα τὸν μέλλοντα. "Ωσπερ δὲ ἡ φροντὶς πρᾶγμά ἐστιν ἀγαθόν, οὕτω πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις καὶ τὸ δυσελπίστως ἔχειν πρὸς σωτηρίαν τῶν βλαπτόντων ἐστὶ τὴν ψυχήν. Ἐπέλπιζε τοίνυν τῇ ἀγαθότητι τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδέχουν αὐτοῦ τὴν ἀντίληψιν γινώσκουσα δτι, ἐὰν καλῶς καὶ

νώσης ὅσα ἔπρεπε σχετικῶς μὲ τὰ προβλήματα τῆς ψυχῆς σου, παρεκινήθην νὰ σοῦ ἀπαντήσω, ὡστε νὰ ἐπιτύχω καὶ τὰ δύο, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐπανορθώσω ὅ,τι παρέλειψα εἰς τὸν παρελθόντα χρόνον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποκριθῶ εἰς τὰ γραφέντα ἀπὸ τὴν εὐγένειάν σου.

Τὸ ὅτι μακαρία εἰναι ἡ ψυχή, ἡ δποία νύκτα καὶ ἡμέραν δὲν ἔχει ἄλλην μέριμναν παρὰ πῶς κατὰ τὴν μεγάλην ἡμέραν κατὰ τὴν δποίαν ὅλη ἡ κτίσις θὰ σταθῇ ἐμπρὸς εἰς τὸν κριτήν, διὰ ν' ἀποδώσῃ λόγον περὶ τῶν ἔργων της, θὰ δυνηθῇ καὶ αὐτὴ εὔκολα νὰ ἐνεργήσῃ τὸν ἀπολογισμὸν περὶ τοῦ βίου της.

Διότι, ὅποιος ἔχει ἐνώπιον τῶν ὁφθαλμῶν του ἐκείνην τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν καὶ πάντοτε μελετᾷ τὴν ἀπολογίαν του ἐμπρὸς εἰς τὸ δικαστήριον ποὺ δὲν ἡμπορεῖ νὰ πλανηθῇ, αὐτὸς ἡ καθόλου ἡ ἐλάχιστα θὰ ἀμαρτήσῃ, διότι τὸ ἀμαρτάνειν προέρχεται ἀπὸ ἀπουσίαν τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ ἀπὸ ἡμᾶς. Εἰς δούς δὲ εἰναι ζωηρὰ ἡ ἀναμονὴ τῶν ἀπειλουμένων τιμωριῶν, ὃ ἐνοικῶν εἰς αὐτοὺς φόβος δὲν θὰ τοὺς δώσῃ εὐκαιρίαν νὰ περιπέσουν εἰς ἀπροσέκτους πράξεις ἡ σκέψεις.

Ἐπομένως καὶ νὰ σκέπτεσαι τὸν Θεὸν καὶ νὰ ἔχῃς τὸν φόβον αὐτοῦ εἰς τὴν καρδίαν καὶ νὰ προσκαλῇς ὅλους νὰ μετάσχουν τῶν προσευχῶν σου. Διότι εἰναι μεγάλη ἡ βοήθεια καὶ ἀπὸ δούς δύνανται νὰ κινήσουν τὸν Θεὸν μὲ τὰς ἰκεσίας των. Νὰ πράττῃς λοιπὸν αὐτὰ χωρὶς παράλειψιν. Διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σαρκικὴν ζωὴν ἐὰν ζῶμεν, ἡ προσευχὴ θὰ είναι ἀγαθὴ βοηθός, καὶ δταν φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ, θὰ είναι διαρκὲς ἐφόδιον εἰς τὸν μέλλοντα αἰῶνα. "Οπως δὲ ἡ φροντὶς είναι πρᾶγμα ἀγαθόν, οὗτο πάλιν ἡ ἀθυμία καὶ ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ ἀπελπισία ὡς πρὸς τὴν σωτηρίαν εἰναι πράγματα ποὺ βλάπτουν τὴν ψυχήν. Νὰ ἐλπίζῃς λοιπὸν εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ προσδοκᾶς τὴν ἐνίσχυσίν του, γνωρίζουσα ὅτι, ἐὰν ἐπιστρέψωμεν εἰς αὐτὸν καλῶς καὶ εἰλικρινῶς, ὅχι

γνησίως πρὸς αὐτὸν ἐπιστραφῶμεν, οὐ μόνον οὐκ ἀπορρίψει ἡμᾶς εἰς τὸ παντελές, ἀλλ᾽ ἔτι λαλούντων ἡμῶν τὰ δῆματα τῆς προσευχῆς ἔρει· «*Iδοὺ πάρειμι*».

181

296. ΕΛΕΥΘΕΡΑ

Στοχαζόμενοί σου τῆς περὶ ἡμᾶς διαθέσεως καὶ ἦν ἔχεις περὶ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου σπουδὴν ἐπιγινώσκοντες κατεθαρρήσαμεν ως θυγατρὸς πρώην καὶ ταῖς ἡμιόνοις ἐπὶ πλεῖον ἔχρησάμεθα πεφεισμένως μὲν ως ἡμετέραις χρώμενοι, παρετείναμεν δ' οὖν δμῶς αὐτῶν τὴν ὑπηρεσίαν. Ταῦτα οὖν ἔδει ἐπισταλῆναι σου τῇ σεμνότητι, ὅστε εἰδέναι δτι ἀπόδειξίς ἐστι διαθέσεως τὸ γινόμενον. Ὁμοῦ δὲ καὶ ὑπομιμήσκομεν διὰ τοῦ γράμματος τὴν κοσμιότητά σου μεμνῆσθαι τοῦ Κυρίου καὶ τὴν ἔξοδον τὴν ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου πρὸ διθαλμῶν ποιουμένην ἀεὶ τὸν βίον ἔαυτῆς ὁνθμίζειν πρὸς ἀπολογίαν τοῦ ἀπαραλογίστου Κριτοῦ, ἵνα γένηται σοι παρρησία ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις ἔμπροσθεν τοῦ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποκαλύπτειν μέλλοντος ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ. Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα ἀσπαζόμεθα διὰ σοῦ, καὶ παρακαλῶ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν λογίων τοῦ Κυρίου διάγειν αὐτήν, ἵνα ἐκτρέφηται ὑπὸ τῆς ἀγαθῆς διδασκαλίας τὴν ψυχὴν καὶ ἐπιδιδῷ πρὸς αὔξησιν καὶ μέγεθος ἥ διάνοια αὐτῆς μᾶλλον ἥ τὸ σῶμα ὑπὸ τῆς φύσεως.

*Ἐπιστολὴ 296. Ἐγράφη ἴσως τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν διποίαν δ Βασιλείου ἀνήγειρε τὰς οἰκοδομὰς τῶν φιλανθρωπικῶν του ἰδρυμάτων (371 – 373), διπότε ἐξητοῦσε ἀπὸ κάθε κατεύθυνσιν κάθε εἶδους βοήθειαν. Μεταξὺ

μόνον δὲν θὰ μᾶς ἀπορρίψῃ τελείως, ἀλλὰ θὰ μᾶς εἴπῃ, ἐν ὅσῳ ἀκόμη τὴν προφέρομεν τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, «'Ιδού, εἰμαι παρών».

181

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 296 ΠΡΟΣ ΧΗΡΑΝ

Στηριζόμενοι εἰς τὴν πρὸς ἡμᾶς διάθεσίν σου καὶ γνωρίζοντες τὸν ζῆλον ποὺ ἔχεις διὰ τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου, ἐλάβαμεν τελευταίως τὸ θάρρος νὰ σοῦ φερθῶμεν ὡς εἰς θυγατέρα καὶ ἔχρησιμοποιήσαμεν τὰς ἡμιόνους σου μὲ προσοχὴν σὰν νὰ ἥσαν ἴδιαί μας, ἀλλὰ πάντως παρετείναμεν τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας των εἰς ἡμᾶς. Αὔτὸ δὲ ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν σεμνότητά σου, ὡστε νὰ γνωρίζῃς ὅτι τὸ γενόμενον εἶναι ἀπόδειξις τῆς πρὸς σὲ διαθέσεως ἡμῶν.

Συγχρόνως δὲ ὑπενθυμίζομεν διὰ τοῦ γράμματος νὰ ἐνθυμῆται τὸν Κύριον ἡ κοσμιότης σου καὶ ἔχουσα πάντοτε πρὸ ὁφθαλμῶν τὴν ἀπὸ τὸν κόσμον αὐτὸν ἔξιδον νὰ ρυθμίζῃ τὸν βίον της μὲ κατεύθυνσιν τὴν ἐνώπιον τοῦ μὴ ἔξαπατωμένου κριτοῦ ἀπολογίαν, ὡστε ἀπὸ τὰ ἀγαθά σου ἔργα ν' ἀποκτήσῃς παρρησίαν ἐμπρὸς εἰς τὸν μέλλοντα ν' ἀποκαλύψῃ τὰ κρυπτὰ τῶν καρδιῶν ἡμῶν κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐπισκέψεώς του.

Τὴν εὐγενεστάτην θυγατέρα χαιρετίζω διὰ σοῦ καὶ τὴν παρασκαλῶ ν' ἀσχολῆται μὲ τὴν μελέτην τῶν λογίων τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ τρέφῃ τὴν ψυχήν της μὲ τὴν ἀγαθὴν διδασκαλίαν καὶ νὰ προκόπτῃ εἰς αὔξησιν καὶ μέγεθος περισσότερον ἡ διάνοιά της ἀπὸ ὅσον τὸ σῶμα της διὰ τῆς ἐνεργείας τῆς φύσεως.

ἄλλων ἔχρησιμοποιοῦσεν εὐγενῶς καὶ δωρεάν προσφερόμενα ὑποζύγια διὰ τὴν μεταφορὰν οἰκοδομησίμων ύλικῶν.

182

106. ΣΤΡΑΤΙΩΤΗ

‘Υπὲρ πολλῶν ἔχοντες εὐχαριστεῖν τῷ Κυρίῳ, ὃν καὶ ἡξιώθημεν παρ’ αὐτοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιδημίας ἡμῶν, μέγιστον ἀγαθὸν ἐκρίναμεν τὴν γνῶσιν τῆς σῆς τιμιότητος, τὴν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ Δεσπότου παρασχεθεῖσαν ἡμῖν. Ἐγγωμεν γὰρ ἄνδρα δεικνύντα δτι καὶ ἐν τῷ στρατιωτικῷ βίῳ δυνατὸν τῆς πρὸς Θεὸν ἀγάπης τὸ τέλειον διασῶσαι, καὶ δτι οὐκ ἐν τῇ περιβολῇ τῆς ἐσθῆτος, ἀλλ’ ἐν τῇ διαθέσει τῆς ψυχῆς ὁ Χριστιανὸς ὅφείλει χαρακτηρίζεσθαι. Καὶ τότε οὖν μετὰ πάσης ἐπιθυμίας συνετύχομέν σοι καὶ νῦν, δσάκις ἀν εἰς μνήμην ἔλθωμεν, μεγίστης ἀπολαύομεν εὐφροσύνης. Ἀνδρίζον τοίνυν καὶ ἵσχυε καὶ τὴν πρὸς Θεὸν ἀγάπην τρέφειν καὶ πολυπλασιάζειν ἀεὶ σπουδαῖς, ἵνα σοι καὶ ἡ τῶν ἀγαθῶν παρ’ αὐτοῦ χορηγία ἐπὶ μεῖζον προΐη. Ὁτι δὲ καὶ ἡμῶν μέμνησαι οὐδεμιᾶς ἐτέρας ἀποδείξεως προσδεόμεθα, τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων ἔχοντες μαρτυρίαν.

183

276. ΑΡΜΑΤΙΩΝ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ

Καὶ κοινὸς πάντων ἀνθρώπων νόμος κοινοὺς πατέρας ποιεῖ

Ἐπιστολὴ 106. Ἐγράφη ὑστερα ἀπὸ ἓνα ταξίδι, ἴσως τὸ 372. Ὁ ἀποδέκτης ἀποκαλεῖται «στρατιώτης», ἀλλ’ ἡ λέξις σημαίνει ἔδω «στρατιώτικός». πρόκειται δηλαδὴ περὶ ἀξιωματικοῦ κατωτέρου κάπως βαθμοῦ.

1. Ἀφήσαμεν ἀμετάφραστον τὴν ὠραίαν αὐτὴν φράσιν, ἡ δποία σημαίνει «γίνε ἰσχυρὸς καὶ ἀνδρεῖος».

Ἐπιστολὴ 276. Προέρχεται ἀσφαλῶς ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς ἀρχιερα-

182

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 106
ΠΡΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΝ

’Ανάμεσα εἰς πολλὰς εὐεργεσίας, διὰ τὰς ὁποίας ἔχομεν λόγους νὰ εὐχαριστῶμεν τὸν Κύριον, διότι μᾶς ἡξίωσεν αὐτῶν κατὰ τὸ ταξίδι μας, ώς τὸ μεγαλύτερον ἀγαθὸν ἔθεωρήσαμεν τὴν γνωριμίαν τῆς τιμιότητός σου, ἢ ὁποία μᾶς ἔχαρισθη ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Δεσπότην. Διότι ἐγνωρίσαμεν ἄνδρα ποὺ δεικνύει ὅτι καὶ εἰς τὸν στρατιωτικὸν βίον δύναται νὰ διασώσῃ τὸ τέλειον τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης καὶ ὅτι ὁ Χριστιανὸς δὲν πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ εἶδος τῆς ἐνδυμασίας ἀλλ’ ἀπὸ τὴν διάθεσιν τῆς ψυχῆς.

Καὶ τότε λοιπὸν σὲ συναντήσαμεν μὲ πολλὴν χαρὰν καὶ τώρα, ὁσάκις σὲ ἐνθυμούμεθα, αἰσθανόμεθα μεγίστην εὐφροσύνην. ’Ανδρίζου λοιπὸν καὶ ἵσχυε¹, καὶ φρόντιζε νὰ τρέψῃς καὶ νὰ πολλαπλασιάζῃς πάντοτε τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην, οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται πλουσιωτέρα καὶ ἡ παρ’ αὐτοῦ χορηγία τῶν ἀγαθῶν. Διὰ τὸ ὅτι δὲ ἐνθυμεῖσαι καὶ ἡμᾶς, δὲν χρειαζόμεθα καμίαν ἀλλην ἀπόδειξιν, διότι ἔχομεν μαρτυρίαν ἀπὸ τὰ πράγματα.

183

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 276
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΥΤΕΡΟΝ ΑΡΜΑΤΙΟΝ

’Ο μὲν κοινὸς εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους νόμος τοὺς πρε-

τείας τοῦ Βασιλείου. ’Ο Ἀρμάτιος, ὁ ἀρχαιότερος, είναι εἰδωλολάτρης, ἐνῷ ὁ νίστος του, ’Αρμάτιος καὶ αὐτὸς λεγόμενος προφανῶς, ἔγινε Χριστιανός. Είναι φυσικὸν νὰ δυσηρεστήθη σοθιαρῶς ὁ πατέρας. ’Ο Βασίλειος μεσολαβεῖ πρὸς κατασίγασιν τῆς ὀργῆς τούτου διὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ υἱοῦ καὶ προσπαθεῖ μὲ λεπτότητα νὰ τὸν προτρέψῃ ν’ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμα τοῦ υἱοῦ.

τοὺς ἐν ἡλικίᾳ πρεσβύτας, καὶ ἡμέτερος δὲ τῶν Χριστιανῶν ἕδιος τοὺς γέροντας ἡμᾶς ἐν γονέων τάξει καθίστησι τοῖς τηλικούτοις. Ὡστε μὴ περιττόν με ἡγήσῃ μηδὲ ἔξω τῶν ἀναγκαίων περιεργάζεσθαι, εἰς ὑπὲρ τοῦ παιδὸς ἐγὼ πρεσβεύω τοῦ σοῦ πρὸς σέ. Οὗτην μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ὑπακοὴν ἀξιοῦμέν σε ἀπαιτεῖν· ὑπεύθυνος γάρ ἐστιν εἰς τὸ σῶμα καὶ τῷ νόμῳ τῆς φύσεως καὶ τῷ πολιτικῷ τούτῳ καθ' ὃν οἰκονομούμεθα. Τὴν μέντοι ψυχὴν, ὡς ἐκ θειοτέρων ἔχων ἥκεν, ἄλλῳ νομίζειν ὑποκεῖσθαι προσῆκον καὶ Θεῷ ὀφείλεσθαι παρ' αὐτῆς χρέα τὰ πάνταν χρεῶν πρεσβύτατα. Ἐπεὶ οὖν τὸν Θεὸν τὸν ἡμέτερον τῶν Χριστιανῶν, τὸν ἀληθινόν, πρὸ τῶν παρ' ὑμῖν πολλῶν καὶ δι' ὑλικῶν συμβόλων θεραπευομένων προείλετο, μὴ δυσχεραίνειν αὐτῷ, μᾶλλον δὲ καὶ θαυμάζειν τῆς ψυχῆς τὸ γενναῖον, ὅτι καὶ φόβου καὶ θεραπείας πατρικῆς προτιμότερον ἔθετο διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως καὶ τοῦ κατ' ἀρετὴν βίου οἰκειωθῆναι Θεῷ. Δυσωπήσει μὲν οὖν σε καὶ αὐτὴ ἡ φύσις καὶ τὸ τοῦ τρόπου πρᾶγμα περὶ πάντας καὶ ἡμερον οὐδὲ πρὸς ὀλίγον ἐπιτρέψαι σοι τὴν ἐπ' αὐτῷ λύπην. Πάντως δὲ οὐδὲ τὴν ἡμέτεραν ἀτιμάσεις πρεσβείαν, μᾶλλον δὲ τὴν τῆς σῆς πόλεως δι' ἡμῶν πληρούμένην, οἱ τῷ περὶ σὲ φίλτρῳ καὶ τῷ πάντα σοι εὔχεσθαι τὰ καλὰ καὶ σὲ αὐτὸν οἴονται Χριστιανὸν ὑποδέξασθαι· οὕτως αὐτοὺς περιχαρεῖς διέθηκε φήμη ἀθρόως ἐμπεσοῦσα τῇ πόλει.

βυτέρους εἰς τὴν ἡλικίαν καθιστᾶς κοινούς πατέρας, ὁ δὲ ἴδι-
αίτερος νόμος ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τοποθετεῖ ἡμᾶς τοὺς γέ-
ροντας εἰς τὴν τάξιν γονέων διὰ τούς νεωτέρους τὴν ἡλικί-
αν. "Ωστε νὰ μὴ μὲ θεωρήσῃς ὡς ἀναρμόδιον καὶ ὡς ἀναμι-
γνυόμενον εἰς ξένας ὑποθέσεις, ὅταν μεσολαβῶ ἐγὼ ὑπέρ τοῦ
παιδιοῦ σου πρὸς σέ. Μολονότι κρίνομεν ὄρθὸν ν' ἀπαιτῆς
ὑπακοὴν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα θέματα — διότι εἰναι ὑπεύθυνος εἰς
σὲ κατὰ τὰ σωματικὰ συμφώνως καὶ πρὸς τὸν φυσικὸν καὶ
πρὸς τὸν πολιτικὸν νόμον βάσει τοῦ ὅποίου κυβερνώμεθα —,
ἄλλὰ πάντως πρέπει νὰ νομίζωμεν ὅτι ἡ ψυχή, τὴν ὅποιαν
ἔρχομεν εἰς τὸν κόσμον ἔφερεν ἀπὸ κάποιαν θειοτέραν πη-
γήν, ὑπόκειται εἰς ὅλον νόμον καὶ ὅτι ἔχει ἀπέναντι τοῦ Θε-
οῦ καθήκοντα ποὺ κρατοῦν προτεραιότητα ἀπέναντι δλῶν
τῶν ἄλλης φύσεως καθηκόντων.

'Αφοῦ λοιπὸν ἔδιάλεξε τὸν ἴδικόν μας Θεὸν τῶν Χριστι-
ανῶν, τὸν ἀληθινόν, ἀντὶ τῶν πολλῶν ἴδικῶν σας θεῶν ποὺ
λατρεύονται μὲ ὑλικὰ μέσα, μὴ θυμώνης ἐναντίον του, μᾶλλον
δὲ νὰ θαυμάζῃς τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς του, καθ' ὅτι ἔθε-
σεν ὑπεράνω τοῦ φόβου καὶ τῆς πειθαρχίας εἰς τὸν πατέρα
του τὴν προσέγγισιν εἰς τὸν Θεὸν διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιγνώ-
σεως καὶ τοῦ ἐναρέτου βίου. "Ἄλλωστε καὶ ἡ φύσις ἡ ἴδια καὶ
ἡ πραότης καὶ ἡμερότης τοῦ χαρακτῆρός σου εἰς ὅλα θὰ σὲ
παρακινήσουν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς εἰς τὸν ἔαυτόν σου οὔτε τὸν
παραμικρὸν θυμὸν ἐναντίον του.

Τέλος δὲ ἔλπίζομεν ὅτι δὲν θὰ περιφρονήσῃς οὔτε τὴν ἴ-
δικήν μας μεσολάβησιν, ἡ μᾶλλον τὴν μεσιτείαν τῆς πόλεώς
σου πραγματοποιουμένην διὰ μέσου ἡμῶν, τῆς ὅποίας οἱ πο-
λιῖται, μὲ τὴν ἀγάπην των πρὸς σὲ καὶ μὲ τὰς πρὸς σὲ εὔχας των
διὰ πᾶν ἀγαθόν, νομίζουν ὅτι ἔχουν ὑποδεχθῆ καὶ σὲ τὸν ἴ-
διον ὡς Χριστιανόν. Τόσον περιχαρεῖς τοὺς κατέστησε σχε-
τικὴ φήμη διαδοθεῖσα ἔξαφνικὰ εἰς τὴν πόλιν.

292. ΠΑΛΛΑΔΙΩ

Τὸ ἡμισυ τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν ἔξεπλήρωσεν δὲ ἅγιος Θεὸς οἰκονομήσας τὴν συντυχίαν τῆς κοσμιωτάτης ἀδελφῆς ἡμῶν τῆς συμβίου σου. Δινατός δὲ παρασχεῖν καὶ τὸ λειπόμενον, ὥστε ἵδοντας ἡμᾶς καὶ τὴν σὴν εὐγένειαν τελείαν ἀποδοῦναι τῷ Θεῷ τὴν χάριν. Ἐν πολλῇ γάρ ἐσμεν ἐπιθυμίᾳ, μάλιστα νῦν δτε ἡκούσαμεν τετιμῆσθαι σε τῇ μεγάλῃ τιμῇ, τῷ ἀθανάτῳ ἐνδύματι δὲ περισχὸν ἡμῶν τὴν ἀνθρωπότητα τὸν ἐν τῇ σαρκὶ θάνατον ἔξηφάνισε καὶ κατεπόθη τὸ θνητὸν ἐν τῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι. Ἐπειδὴ οὖν οἰκεῖον μέν σε αὐτῷ δὲ Κύριος διὰ τῆς χάριτος ἐποίησεν, ἥλλοτρίωσε δὲ πάσης τῆς ἀμαρτίας, ἥνοιξε δὲ βασιλείαν οὐρανῶν καὶ ὁδοὺς τὰς ἀπαγούσας πρὸς τὴν ἐκεῖ μακαριότητα ὑπέδειξε, παρακαλοῦμέν σε ἀνδρα τοσοῦτον φρονήσει τῶν λοιπῶν ὑπερέχοντα λελογισμένως τὴν χάριν δέξασθαι καὶ πιστὸν φύλακα γενέσθαι τοῦ θησαυροῦ πάσῃ ἐπιμελείᾳ τηροῦντα τῆς βασιλικῆς παρακαταθήκης τὴν φυλακήν, ἵνα ἄσυλον τὴν σφραγίδα διασωσάμενος παραστῆς τῷ Κυρίῳ ἐκλάμπων ἐν τῇ λαμπρότητι τῶν ἁγίων, μηδένα σπῖλον ἢ δυτίδα ἐπιβάλλων τῷ καθαρῷ τῆς ἀφθαρσίας ἐνδύματι, ἀλλ' ἐν πᾶσι τοῖς μέλεσι τὸν ἀγιασμὸν διασώζων ὡς Χριστὸν ἐνδυσάμενος. «Οσοι γάρ, φησίν, εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε». Ἐστω οὖν πάντα τὰ μέλη ἁγια, ὥστε πρέποντα εἶναι σκέπεσθαι τῷ ἁγίῳ καὶ φωτεινῷ περιβλήματι.

¹ Επιστολὴ 292. Είναι συγχαρητήριον γράμμα πρὸς τὸν νεοβαπτισθέντα Παλλάδιον, σταλὲν πιθανῶς εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀρχιερατικοῦ σταδίου

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 292
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ

Τὸ ἥμισυ τῆς ἐπιθυμίας ἥμῶν τὸ ἱκανοποίησεν ὁ ἄγιος Θεός, ρυθμίσας τὰ πράγματα κατὰ τρόπον ὡστε νὰ συναντηθῶ μὲ τὴν κοσμιωτάτην ἀδελφὴν ἥμῶν, τὴν σύζυγόν σου. Εἰναι δὲ δυνατὸς εἰς τὸ νὰ παράσχῃ καὶ τὸ ὑπόλοιπον, ὡστε, ἀφοῦ ἴδωμεν καὶ τὴν εὐγένειάν σου, ν' ἀποδώσωμεν εἰς τὸν Θεὸν πλήρη εὐχαριστίαν. Διότι ἔχομεν πολλὴν ἐπιθυμίαν, μάλιστα τώρα, δπότε ἡκούσαμεν ὅτι ἔχεις τιμηθῆ μὲ τὴν μεγάλην τιμήν, τὸ ἀθάνατον ἔνδυμα, τὸ δποῖον, ὅταν περιβάλλῃ τὴν ἀνθρωπότητα ἔξαφανίζει τὸν εἰς τὴν σάρκα θάνατον καὶ τὸ θυητὸν καταπίνεται ἀπὸ τὸ ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας.

'Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κύριος σὲ ἔκαμεν οἰκεῖον εἰς ἑαυτὸν μὲ τὴν χάριν, σοῦ ἥνοιξε δὲ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν καὶ τὰς ὁδοὺς ποὺ δόηγοῦν πρὸς τὴν ἔκει μακαριότητα, σὲ παρακαλοῦμεν, ὡς ἄνδρα ποὺ ὑπερέχει τόσον πολὺ τῶν ἄλλων εἰς φρόνησιν, νὰ δεχθῆς τὴν χάριν μὲ ὄρθιοφροσύνην καὶ νὰ γίνης πιστὸς φύλαξ τοῦ θησαυροῦ, φρουρῶν τὴν βασιλικὴν παρακαταθήκην μὲ ὅλην τὴν ἐπιμέλειαν, οὕτως ὡστε φυλάσσων ἀπαραβίαστον τὴν σφραγίδα νὰ παρουσιασθῆς εἰς τὸν Κύριον ἀκτινοβολῶν μὲ τὴν λαμπρότητα τῶν ἀγίων, χωρὶς νὰ ἔχῃς βάλει κανένα σπῖλον ἢ καμμίαν ρυτίδα εἰς τὸ καθαρὸν ἔνδυμα τῆς ἀφθαρσίας, ἀλλὰ διασώζων τὸν ἀγιασμὸν εἰς ὅλα τὰ μέλη, ὡς ἐνδυθεὶς τὸν Χριστόν. Διότι «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε»¹. "Ἄσ εἰναι λοιπὸν ὅλα τὰ μέλη ἀγια, ὡστε νὰ ἀρμόζῃ νὰ σκεπάζωνται μὲ τὸ ἄγιον καὶ φωτεινὸν ἔνδυμα.

τοῦ Βασιλείου. 'Ἡ σύζυγος τοῦ Παλλαδίου, ἡ ὁποία μόλις εἶχεν ἐπισκεφθῆ τὸν Βασίλειον, ἦτο πιθανῶς ἡδη Χριστιανή.

1. Γαλ. 3, 27.

185

333. *NOTARIΩ*

Οἱ λόγοι τὴν φύσιν ὑπόπτερον ἔχουσι. Διὰ τοῦτο σημείων χερήζουσιν, ἵνα ἵπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Σὺ οὖν, ὃ παῖ, τὰ χαράγματα τέλεια ποίει καὶ τοὺς τόπους ἀκολούθως κατάστιζε. Ἐν γὰρ μικρῷ πλάνῃ πολὺς ἡμάρτηται λόγος, τῇ δὲ ἐπιμελείᾳ τοῦ γράφοντος κατορθοῦται τὸ λεγόμενον.

186

334. *ΠΡΟΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΟΝ*

Ορθὰ γράφε καὶ χρῶ τοῖς στίχοις ὁρθῶς καὶ μήτε αἰωρείσθω πρὸς ὄψιν ἢ χειρὶ μήτε φερέσθω κατὰ κρημνῶν. Μηδὲ βιάζου τὸν κάλαμον λοξὰ βαδίζειν ὥσπερ τὸν παρ' Αἰσώπῳ καρκίνον, ἀλλ' εὐθὺν χώρει ὥσπερ ἐπὶ στάθμης βαδίζων τεκτονικῆς, ἢ πανταχοῦ φυλάττει τὸ ἵσον καὶ πᾶν ἀναιρεῖ τὸ ἀνώμαλον. Τὸ γὰρ λοξὸν ἀπρεπές, τὸ δὲ εὐθὺν τερπνὸν τοῖς ὁρῶσιν, οὐκ ἐῶν ἀνανεύειν καὶ κατανεύειν, ὥσπερ τὰ κηλώνεια, τοὺς ὁφθαλμοὺς τῶν ἀναγινωσκόντων· διποῖόν τι κάμοὶ συμβέβηκε τοῖς γράμμασιν ἐντυχόντι τοῖς σοῖς. Τῶν γὰρ στίχων κειμένων κλιμακηδόν, ἥρικα ἔδει με-

¹ Επιστολὴ 333. Δίδονται δι’ αὐτῆς συμβουλαὶ πρὸς ἓνα γραφέα νὰ γράφῃ προσεκτικὰ καὶ χωρὶς λάθη.

² Επιστολὴ 334. Περιέχει παρατηρήσεις τοῦ Βασιλείου πρὸς «καλλιγράφον», δ ὅποιος δὲν ἔτοι καθόλου καλλιγράφος.

185

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 333
ΠΡΟΣ ΓΡΑΦΕΑ

Οι λόγοι ἔχουν πτερωτὴν φύσιν. Διὰ τοῦτο χρειάζονται σημάδια, ὡστε, καθὼς αὐτοὶ πετοῦν, ὁ γράφων νὰ προλαμβάνῃ τὴν ταχύτητά των. Ἐσὺ λοιπόν, παιδί μου, νὰ κάμης τέλεια τὰ χαράγματα καὶ νὰ στίζῃς τὰς προτάσεις κατὰ τὸ νόημα. Διότι ἔνας σπουδαῖος λόγος δι’ ἓνα μικρὸν λάθος ἡμπορεῖ ν’ ἀποτύχῃ τοῦ σκοποῦ του, ἐνῷ μὲ τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ γραφέως ἐπιτυγχάνεται τὸ λεγόμενον.

186

ΕΠΙΣΤΟΛΗ 334
ΠΡΟΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΦΟΝ

Νὰ γράφῃς ὅρθὰ καὶ νὰ χρησιμοποιῇς τοὺς στίχους ὅρθά· καὶ τὸ χέρι οὕτε πρὸς τὸ ὑψος νὰ ἀνεβαίνῃ οὕτε κατὰ κρημῶν νὰ φέρεται. Νὰ μὴ βιάζῃς τὴν πένναν νὰ βαδίζῃ λοξά, σὰν ὁ καρκίνος εἰς τὸν μῆθον τοῦ Αἰσώπου¹, ἀλλὰ νὰ προχωρῇς ἵσια, σὰν νὰ βαδίζῃς μὲ τεκτονικὴν στάθμην, ἥ ὅποια διατηρεῖ παντοῦ ἵσιαν γραμμὴν καὶ ἔξαφανίζει κάθε ἀνωμαλίαν. Διότι τὸ λοξὸν εἶναι ἄσχημον, τὸ δὲ εὔθυνον εἶναι τερπνὸν εἰς τοὺς βλέποντας, καθὼς δὲν ὑποχρεώνει τοὺς ὁφθαλμούς τῶν ἀναγνωστῶν νὰ κινοῦνται ἀνω καὶ κάτω σὰν οἱ κουβάδες εἰς τὸ μαγγανοπήγαδο. Αὔτὸ συνέβη καὶ εἰς ἐμέ, καθὼς ἀνεγίνωσκα τὰ γράμματά σου. Διότι καθὼς οἱ στίχοι ἤσαν κλιμακωτοί, ὅταν ἐπρεπε νὰ μεταβῶ ἀπὸ τὸν ἔνα εἰς τὸν ἄλλον, ἥτο ἀνάγκη νὰ σηκώσω τὰ μάτια μου πρὸς τὸ ἄκρον τοῦ ἐπομέ-

1. Εἶναι γνωστὸς ὁ μῆθος τῆς καβουρίνας ἥ ὅποια συνεβούλευε τὸ τέκνον τῆς νὰ προχωρῇ ἵσια καὶ δχι στραβά, ἐκεῖνο δὲ τότε ἐζήτησεν ὅποια αὐτὴν νὰ προχωρήσῃ πρώτη, διὰ ν’ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμά της!

ταβαίνειν ἐφ' ἔτερον ἀφ' ἔτέρον, ἀνάγκη ἦν ἐξορθοῦν πρὸς τὸ τέλος τοῦ προσιόντος. Ἐν φῷ μηδαμοῦ φαινομένης τῆς ἀκολουθίας ἀνατρέχειν ἔδει πάλιν καὶ τὴν τάξιν ἐπιζητεῖν ἀναποδίζοντα καὶ παρεπόμενον τῷ αὐλακί, καθάπερ τὸν Θησέα τῷ μίτῳ τῆς Ἀριάδνης φασί. Γράφε τοίνυν δρθῶς καὶ μὴ πλάνα τὸν νοῦν τῷ πλαγίῳ καὶ λοξῷ τῶν γραφομένων.

2. Διὰ νὰ ἔξελθῃ ἀπὸ τὸν κρητικὸν λαβύρινθον δὲ Θησέος, ἔχρησιμο-ποίησε τὸν μίτον ποὺ τοῦ ἔδωσεν ἡ Ἀριάδνη, τὸ κουβάρι μὲ τὴν κλωστήν.

νου στίχου. Ἐπειδὴ δμως δὲν ἐφαίνετο καθόλου ή συνέχεια εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἔπρεπε νὰ γυρίσω πάλιν δπίσω διὰ ν' ἀναζητήσω τὴν δρθῆν σειράν ἀνιχνεύων τὰ βήματά μου καὶ ἀκολουθῶν τὸ αὐλάκι, δπως λέγουν δτὶ ἔκαμεν δ Θησεὺς μὲ τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης².

Νὰ γράφης λοιπὸν δρθῶς καὶ νὰ μὴ συγχύζῃς τὸν νοῦν τοῦ ἀναγνώστου μὲ τὴν πλαγίαν καὶ λοξήν γραφήν.

ΠΙΝΑΚΕΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑΣ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ
κατά τὰς ἐκδόσεις Y. Courtonne καὶ παροῦσαν.

Α' Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐκδοσιν

*Ἀριθμητικὸς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	*Ἀντιστοιχία εἰς ἐκδοσιν Courtonne	Σελίς	*Ἀριθμητικὸς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	*Ἀντιστοιχία εἰς ἐκδοσιν Courtonne	Σελίς	*Ἀριθμητικὸς κατὰ παροῦσαν ἐκδοσιν	*Ἀντιστοιχία εἰς ἐκδοσιν Courtonne	Σελίς
71	70	14	110	281	202	149	330	302
72	90	18	111	32	202	150	332	302
73	91	22	112	76	208	151	293	304
74	242	26	113	96	210	152	64	312
75	243	30	114	177	214	153	72	312
76	263	42	115	192	216	154	73	314
77	197	52	116	272	216	155	278	320
78	79	64	117	38	222	156	116	322
79	223	66	118	75	224	157	88	326
80	245	84	119	147	226	158	142	328
81	250	88	120	178	228	159	143	328
82	49	96	121	196	230	160	36	330
83	62	96	122	304	232	161	313	332
84	65	98	123	84	232	162	314	336
85	207	102	124	109	238	163	315	336
86	81	114	125	107	240	164	317	338
87	99	118	126	274	242	165	318	340
88	121	128	127	63	244	166	319	340
89	130	130	128	17	252	167	286	342
90	195	134	129	20	254	168	331	344
91	229	136	130	21	256	169	6	348
92	228	140	131	35	258	170	269	352
93	246	142	132	74	260	171	300	358
94	247	144	133	337	270	172	18	368
95	205	146	134	338	270	173	105	370
96	206	148	135	339	274	174	124	374
97	118	154	136	340	276	175	262	376
98	134	154	137	4	284	176	11	380
99	31	156	138	13	286	177	249	380
100	154	158	139	12	286	178	294	382
101	164	162	140	211	288	179	10	384
102	135	166	141	186	288	180	174	386
103	94	176	142	187	290	181	296	290
104	54	180	143	187	290	182	106	392
105	291	184	144	151	294	183	276	392
106	170	188	145	193	296	184	292	396
107	110	196	146	194	298	185	333	398
108	279	198	147	829	300	186	334	398
109	280	200	148	153	300			

Β' Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Υ. Courtonne

4	137	284	109	124	238	246	93	142
6	169	348	110	107	196	247	94	144
10	179	384	116	156	322	249	177	380
11	176	380	118	97	154	250	81	88
12	139	286	121	88	128	262	175	376
13	138	286	124	174	374	263	76	42
17	128	252	130	89	130	269	170	352
18	172	368	134	98	154	272	116	216
20	129	254	135	102	166	274	126	242
21	130	256	137	143	290	276	283	392
31	99	156	142	158	328	278	155	320
32	111	202	143	159	328	279	108	198
33	117	222	147	119	226	280	109	200
35	181	258	151	144	294	281	110	202
36	160	380	153	148	300	286	167	342
49	82	96	154	100	158	291	105	184
54	104	180	164	101	162	292	184	396
62	83	96	170	106	188	293	151	304
63	127	244	174	180	386	294	178	382
64	152	312	177	114	214	296	181	390
65	84	98	178	120	228	300	171	358
70	71	14	186	144	288	304	122	232
72	153	312	187	142	290	313	161	332
73	154	314	192	115	216	314	162	336
74	132	260	193	145	296	315	163	336
75	118	224	194	146	298	317	164	338
76	112	208	195	90	134	318	165	340
79	78	64	196	121	230	319	166	340
81	86	114	197	77	52	329	147	300
84	123	232	205	95	146	330	149	302
88	157	326	206	96	148	331	168	344
90	72	18	207	85	102	332	150	302
91	73	22	211	140	288	333	185	398
94	103	176	223	79	66	334	186	398
96	113	210	228	92	140	337	133	270
99	87	118	229	91	136	338	134	270
105	173	370	242	74	26	339	135	274
106	182	392	243	75	30	340	136	276
107	125	240	245	84				

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

[Εἰς τὰ παρόντα εύρετήρια λαμβάνεται ύπ' ὅψιν ἡ ἀρίθμησις τῶν ἐπιστολῶν κατὰ τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν, δηλαδὴ ἔκεινη ἡ δοπία σημειώνεται ύπεράνω τῆς ἐπιγραφῆς ἐκάστης ἐπιστολῆς (καὶ δχι παραπλεύρως)].

1. Εύρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις			'Α μώς		
3	19	170,1	1	1	77,1
			8	10	75,2
Ψαλμοί					
5	7	85,4			Mαλαχίας
25	8	83,1	3	5	175,2
37	15	79,1			
50 κεφ.		85,3			
68	21	74,1			Hσατας
112	6	82,1	42	14	79,1
123	2 - 4	79,1	49	15	75,3
	4	79,1			
145	8	93,1			Iερεμίας
Ιωβ					
1	21	171,1	5	4	79,1
			9	1	75,4
			13	23	89,1
Παροιμίαι					
40	19	76,4			Iεζεκιὴλ
25	25	73,1	18	20	79,5
Ἐκκλησιαστῆς					
3	7	79,1	3	10	75,2
12	12	76,4	3	38 (Μετ. Θεοδ.)	75,2

Ματθαῖος

Πωματίους

5	4	85,2	8.	18	75,3
	22	85,4	9	19	169,2
23		85,4	12	12	96,1
24		85,4		19	89,2
	34	85,4			
	37	85,4			
7	3	85,4			
8	26	73,1	2	6	79,2
10	29	169,2	9	27	85,2
12	34	77,1	11	4	85,4
13	7	85,2		7	85,4
	22	85,2	12	21	75,1
16	24	85,2		26	74,1
19	21	79,2	13	4	89,2
23	24	85,4		5	84,1
24	12	73,1		7	84,1
				8	84,1

Μᾶρκος

Κορινθίους Β'

4	7	85,2	1	6	74,3
	18	85,2	4	10	79,3
5	4	85,2	5	10	77,2
8	34	85,2	13	1	87,2

Λουκᾶς

Γαλάτας

1	52	93,1	1	12	77,1
8	7	85,2	3	27	184,1
	14	85,2	5	18	79,6
9	23	85,2		24	85,2

Ιωάννης

Ἐφεσίους

8	44	79,4	3	16	79,1
13	35	100,1	4	13	79,1

Πρᾶξεις

Φιλιππησίους

20	29	72,2	1	21	172,1
----	----	------	---	----	-------

2	1	72,2		Tιμέθεον Α'	
3	8	77,1			
			3	15	75,4
	Kολασσαεῖς			'Εθραίους	
1	24	75,3			
3	12	76,1	12	14	104,1
	Θεσσαλονικεῖς Α'			Πέτρου Β'	
4	13	83,1	3	12	169,2

2. Εύρετήριον διγυμάτων και πραγμάτων

[Τὰ ἔντὸς παρενθέσεων, δύναματα καὶ ἀριθμοί, ἀνήκουν εἰς τὰς εἰσαγωγὰς καὶ τὰ σχόλια, παραπέμπουν δὲ εἰς σελίδας. Τὰ ὑπόλοιπα ἀνήκουν εἰς τὸ κείμενον καὶ παραπέμπουν εἰς τὰς παραγράφους αὐτοῦ].

A

(ἀββᾶς 129).
 Ἀβελ 170,2.
 (Ἀβούργιος 194· 222· 224· 227·
 230· 232).
 Ἀβραὰμ 170,2.
 ἄγγελος 121,1· 176,1.
 "Ἄγιος 100,1· 125,1· 164,1· 176,1.
 Ἀγκυρα 76,3· (91).
 Ἀδὰμ 170,2· 175,1.
 ἀδελφότης, —ες 71,1· 75,5· 76,4·
 79,5· 102,2· 175,1· (365·
 366· 374· 386· ἀδελφότητες
 μοναχικαὶ 72· 374· 381).
 Αέτιος 79,5· (80).
 Ἀθανάσιος 100,1· (9· 10· 14·
 160).
 Ἀθῆναι 132,3 (71· 203· 251· 269·
 285).
 Ἀθηναῖοι 105,1.

"Αθως 135,1 (275).
 (Αἰγαῖον 152).
 Αἰγύπτιοι 85,3.
 Αἴγυπτος 71,1· 79,2· 85,2· (109·
 344).
 ἀιδιότης 173,1.
 Αἰθίοψ 89,1.
 (Αἴμος 145).
 (αἱρεσιάρχης 104).
 αἱρεσίς 71,1· 72,2· 73,1· 75,3·
 76,2· 76,3· 76,5· 79,3· 79,5·
 89,4· 101,2· 173,1· (24· 72·
 76· αἱρεσίς ἀρειανικὴ 15·
 αἱρεσίς νεστοριανικὴ 153).
 αἱρετικὴ δυσσέβεια 75,4.
 αἱρετικός, —οι 74,2· 76,3· 79,5· 81·
 1· 89,2· 101,2· (12· 99·
 132· 174· 249· 296· 365·
 αἱρετικαὶ ἀντιλήψεις 376).
 Αἰσχύλος 132,2.
 Αἴσωπος 186,1.

- ('Ακάκιος 10).
 (ἀκολουθία τοῦ δρθρου 108).
 (ἀκόλουθοι 182).
 'Ακτίακος 116,1· (217).
 ('Ακυλητα 24).
 'Αλεξάνδρεια 76,3· 79,2· (10).
 'Αλέξανδρος 103,1· 116,3·
 ('Αλέξανδρος 222).
 ἀλήθεια 173,1.
 'Αλκίνοος 132,1.
 'Αλύπιος 134,1.
 ("Αλυς 98).
 ἀμαρτήματα 171,1.
 ἀμαρτία, —αι 75,1· 75,3· 76,4·
 79,5· 85,4· 87,1· 94,1· 101,2·
 116,3· 174,1· 184,1.
 'Αμάσεια 159,1· (146).
 ('Αμβρόσιος Μεδιολάνων 9· 12·
 52· 54).
 'Αμώς 77,1· (53).
 (ἀναγνῶσται 182).
 ἀνάπτωσις 170,2.
 ἀνάστασις 76,4.
 'Ανατολὴ 71,1· 73,1· 75,1· 76,2·
 76,5· (9· 10· 11· 12· 14·
 15· 18· 27· 61· 110· 128·
 344).
 (ἀνατολικοὶ 11· 42·).
 ('Ανατρεπτικὸς τοῦ 'Απολογητι-
 κοῦ τοῦ Εὔνομου 249· 254).
 "Ανθιμος Τυάνων 88,1· (94· 128·
 129· 266).
 ("Ανωησοι 375).
 ('Ανόμοιοι 61· 80· 249· 372).
 ἀνταποδόσεις 165,1.
 (ἀντιαρειανικὸς ἄγων 54· 196).
 ('Αντιόχεια 9· 10· 11· 12· 15· 50·
 153· 166· 251· 270).
 ('Αντίπατρος 282· 289· 290).
 (ἀντιρρητικὴ 113).
- (ἀντιφωνία 110).
 (ἀντιφωνικὴ ψαλμωδία 108).
 'Ανύσιος 135,1· (276).
 ἀπιστία 170,2.
 ἀποδεῖξεις γραφικαὶ 173,1.
 'Απολινάριος Λαοδικείας 76,4· (12·
 42· 66· 76· 81· 82· 377).
 (ἀπολιναριστής 62).
 (ἀπολιναριστικαὶ δοξασταὶ 366).
 ἀπολογία 180,1· 181,1.
 ἀπόστολος, —οι 77,1· 89,2.
 "Αραβες 85,3.
 ἀρειανός, —οι 76,2· (9· 10· 12·
 26· 29· 41· 86· 90· 92· 95·
 98· 103· 145· 166· 167· 365·
 368). ἀρειανὴ μανία 77,1·
 (ἀρειανικὴ ἔξουσία 9· ἀρει-
 ανικὴ ἔρις 162· ἀρειανικὴ
 πολιτεία 98· ἀρειανικὸς 170·
 ἀρειανισμὸς 22· 61· 90· 93·
 136· 193· 372).
 "Αρειος 71,1· 72,2· 73,1· 74,2·
 76,3· 79,5· 89,1· (46· 72·
 80).
 'Αριάδνη 186,1· (400).
 'Αρινθαῖος 170,2· (347· 352· 354).
 'Αριστοτέλης 102,1.
 ('Αρκάδιος 92· 96).
 ('Αρμάτιος 367· 393).
 'Αρμενία 87,3· 92,1· (60· 61· 62·
 63· 94· 119· 120· 126· 167·
 321). 'Αρμενία Μικρὰ 76,3·
 90,1· (118· 123· 128· 135·
 140· 320· 'Αρμενία Βυ-
 ζαντινὴ 93).
 'Αρμένιοι 92,1·
 (ἀρχιεπισκοπικὴ ἔδρα 203· 238·
 ἀρχιεπισκοπικὸς θρόνος 176).
 (ἀρχιεπίσκοπος 9· 12· 72· 152·
 158· 171· 174· 175· 193·

194· 282· 308· 309· 313·
 321· 325· 326· 332· 346·
 348· 349· 366).
 (ἀρχιερατεία 184· 185· 259· 300·
 305· 312· 336· 337· 342·
 380· 392 — 393).
 (ἀρχιερατικὸν στάδιον 396).
 (ἀρχιεψύλαξ 310· 342).
 (Ἄσια 12· 60· 91· 102· 162).
 ἀσκησις 156,1· (365· 381).
 ἀσκητής, —α 85,1· (102).
 (ἀσκητικὸς βίος 60· 322· 346· βλ.
 μοναχικὸς βίος).
 (ἀσκητισμὸς 60).
 (Ἄσχολιος Θεσσαλονίκης 152· 153·
 158· 160· 162· 163· 165).
 (Ἄταρβιος Νεοκαισαρείας 92· 98·
 99· 102· 103· 104· 111· 112·
 113· 288).
 Ἀπτάραινα 155,1· (321).
 (Αὐξέντιος Καππαδόκης 10· 24).
 (ἀφορισμὸς 294).

B

(βάπτισις 256· 367· 373).
 βάπτισμα 73,1· 75,4· (βάπτισμα
 εἰς τὸ δνομα τοῦ Πατρὸς
 καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου
 Πνεύματος 373).
 βασιλεία 173,1· βασιλεία οὐρανῶν
 85,4· 172,1· 184,1.

(βασιλείας 366).

(Βίκτωρ 283· 301).

βλασφημία 175,2· βλασφημία κα-
 τὰ τοῦ Μονογενοῦς 76,3.

(βουλευταὶ 326).

βουλευτήριον 123,2.

βουλὴ 132,3· (232· 250· 268).

Βρεττάνιος 156,1· (322· 324).

(Βυζάντιον 222· 312).

Γ

Γαλάτης, —α 85,1· 161,1.
 Γαλατία 81,1· 161,1· (91· 333).
 Γαλλία 75,1· (11).
 (Γαλλιηνὸς 165).
 γάμος 85,2.
 Γελάσιος 89,1.
 (Γεώργιος ἀρειαν. ἐπίσκ. Ἀλεξ. 9).
 Γήτασσα 87,1· 87,3· (119).
 (Γλυκέριος διάκονος 175· 188).
 γνῶσις τοῦ Χριστοῦ 75,3.
 (Γρέθοι 12· 145· 152· 164· 165·
 353).
 (Γρατιανὸς 9· 32· 33).
 Γραφὴ 105,1· 146,1· 170,1· Ψαλ-
 μοὶ 85,1· (110).
 (Ἐκκλησια-
 στὴς 79,1· Εὐαγγέλιον 75,2·
 79,2· 81,1· 95,1· 169,2·
 177,1.
 (γραφεὺς 398).
 Γρηγόριος Θεολόγος 111,1· 117,1·
 (71· 194· 195· 202· 203·
 204· 205· 206· 222· 223·
 238· 348).

Γρηγόριος Νύσσης 79,5.

(Γρηγόριος (πατὴρ Γρηγ. Θεολ.)
 205).

Γρηγόριος θαυματουργὸς 85,4·
 (110· 112· 113).

Δ

(Δαβὶδ 53).

δαίμονες 132,1.

(Δάμασος Ρώμης 11· 14· 19· 43).

δεσποτεία 173,1.

Δεσπότης 77,1· 77,2· 94,1· 101,2·

107,1· 175,1· 182,1.

(Δημήτριος (ἄγιος) 152).

(Δημοσθένης 65· 91· 94· 136· 144· 145).

διάβολος 73,1.

διακονία 77,2.

(διακόνισσαι 118· 365· 371· 372).

διάκονος, —οι 75,2· 104,1· 111,1· 116,1· 116,2· 122,1· (10· 18· 22· 32· 188· 217).

(Διάνιος Καισαρείας 116).

διδάγματα 75,2· 79,3· διδάγματα ἀσεβῶν 85,1· διδάγματα πονηρᾶ 85,1.

διδασκαλία 75,3· 75,4· 76,5· 84,1· 85,1· 89,1· 178,1· 181,1· (61· 72· 104· διδασκαλία τριαδική 25· διδασκαλία περὶ Πνεύματος 80)· διδασκαλία πατέρων 73,1· 101,2· διδασκαλία πνευματική 96,1.

διδασκάλιον 170,1· 171,1.

διδάσκαλος, —οι 75,2· 79,2· 85,2· 93,1· 133,1· 134,1· 137,1· 171,1· 172,1· 178,1· (249· 284).

(δικηγόροι 249).

Διογένης 137,1· (285).

Διόδωρος 87,3· (153· 166· 167· 168· 170).

Διονύσιος ἢ Διομήδης 179,1.

Διονύσιος Μεδιολάνων 77,2· (12· 53· 54· 58).

Διονύσιος Ρώμης 71,1· (16).

δόγμα, —τα 76,2· 76,5· 79,1· 79,2· 79,3· 89,1· δόγμα τῆς ἐνανθρωπήσεως 175,1· (δόγμα Νικαίας 50)· δόγμα εὐαγγελικὸν 76,4· (δόγμα τριαδολογικὸν 168)· δόγμα χριστολογικὸν 168)· δόγματα πατέρων 72,2· δόγμα Αρείου

76,3· δόγμα Μαρκέλλου 76,5· δόγματα πονηρὰ 85,1.

(δογματικὴ 113).

δοκιμὴ 169,2.

(δοκίμιον 66).

(Δονατισταὶ 132).

δοξολογικὸς τύπος 63).

(Δούναβις 164).

δύναμις 173,1.

(Δύσις 9· 10· 11· 15· 18· 22· 27· 42· 61· 86· 94· 128).

(Δυτικὸν 10· 11· 12· 24· 27· 28· 32· 50· 87).

Δωρόθεος 75,5· (10· 11· 12· 22· 26· 32· 42· 43).

E

(ἔθνικον 249).

(εἰδωλολάτρης, —αι 113· 165· 393). εἰκὼν ζῶσα 173,1.

(Ἐκδίκιος 98).

(Ἐκθεσις πίστεως 113· 365).

*Ἐκκλησία, —αι 71,1· 72,1· 72,2· 74,1· 74,2· 74,3· 75,3· 75,4· 75,5· 76,1· 76,3· 76,4· 76,5· 79,3· 81,1· 83,1· 85,1· 86,1· 87,1· 87,2· 87,3· 87,4· 88,1· 91,1· 92,1· 94,1· 96,1· 100,1· 101,2· 103,1· 104,1· 112,1· 154,8· 167,1· 175,1· (9· 15· 52· 92· 108· 155· 162· 165· 174· 188· 194· 202· 203· 282· 294· 295· 296· 309· 321)· *Ἐκκλησία, —αι τοῦ Θεοῦ 71,1· 75,1· 76,5· 79,4· 85,3· 95,1· 101,1· 104,1· 170,1· *Ἐκκλησίαι Χριστοῦ 77,1· *Ἐκκλησίαι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 84,1·

- 92,1· Ἐκκλησίαι Ἀνατολῆς
 74,3· (9· 128· 153· Ἐκκλησίαι Δύσεως 9· 33).
 ἐκκλησιαστικὰ 167,1· 175,1· (174·
 260· 310· 342· ἐκκλησιαστικὰ ἐπιτίμια 315· 343· ἐκκλησιαστικοὶ ἡγέται 110·
 158)· ἐκκλησιαστικοὶ θεσμοὶ 89,2· (ἐκκλησιαστικὰ κέντρα 12· ἐκκλησιαστικὴ πρωτεύουσα 123· 250· ἐκκλησιαστικὴ σωφρονιστικὴ 309· ἐκκλησιαστικὴ πολιτικὴ 118· ἐκκλησιαστικὰ πράγματα 153).
 (ἐχχριστιάνισις 110).
 Ἐλευσίνιος 78,1.
 Ἐλλάδιος κόμης Καισαρείας 110,1·
 125,1· (194· 195· 202· 203·
 238· 241).
 (Ἐλλάδιος (ἀνεψιός Γρηγ. Θεολ.)
 202· 238).
 (Ἐλλάς 250· 286).
 Ἐλληνες 129,1· (261· 286).
 (ἐλληνικὸς πολιτισμὸς 225).
 Ἐλπίδιος 127,1· 152,1· (95· 146·
 149).
 ἐλπῖς 74,1· 76,5· 144,1· 171,1.
 ἐνανθρώπησις 175,2.
 ἐνέργεια χαρισμάτων τοῦ Πνεύματος 101,2.
 (ἐνιαῖνον τοῦ Θεοῦ 113).
 ἐννοια περὶ Θεοῦ 79,3.
 ἐντολαὶ Κυρίου 85,4.
 ἐνωσίς Ἐκκλησιῶν 84,1.
 (Ἐξαήμερος 13).
 (ἐξελληνισμὸς 225).
 ἐξομολόγησις 85,3.
 ἐπαγγελίαι 162,1.
 ἐπίγνωσις τῆς ἀληθείας 75,4.
 (ἐπένοια 113).
- (ἐπισκοπεῖον 174).
 ἐπισκοπὴ 72,1· 76,3· (93· 128·
 135).
 (ἐπισκοπικαὶ ἔδραι 54· 94· 96·
 158· ἐπισκοπικὸν σῶμα 11·
 ἐπισκοπικὸν μέγαρον 176).
 ἐπισκοπος, —οι 72,1· 75,1· 75,2·
 76,3· 77,2· 79,5· 81,1· 87,1·
 87,2· 87,3· 88,1· 90,1· 92,1·
 95,1· 104,1· 111,1· 117,1·
 (9· 10· 11· 12· 19· 24· 27·
 32· 46· 50· 52· 53· 61· 62·
 76· 85· 86· 90· 91· 92·
 93· 94· 97· 98· 114· 116·
 119· 120· 129· 130· 131·
 137· 140· 141· 144· 146·
 148· 165· 171· 193· 204· 205·
 223· 266· 288· 294· 315·
 385· δρθόδοξοι ἐπίσκοποι 40·
 50· 92· 128· 136· βοηθός
 ἐπίσκοπος 93· 114· 175·
 δυτικοὶ ἐπίσκοποι 18· 26· 30·
 31· ἀρειανὸς ἐπίσκοπος 10·
 84· φιλαρειανὸς ἐπίσκοπος
 146).
 ἔρανος 157,1· (327).
 (ἔρημητήριον 281· 286· 287· 346·
 348).
 Ἐρμογένης Καισαρείας 76,3· 86,1·
 (115· 116· 117).
 Εὐαγγέλιον Χριστοῦ 74,2· 77,1·
 95,1· Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας 75,3.
 (Εὐάγριος πρεσβ. Ἀντιοχείας 11).
 (Εύδοξιος 10).
 (Εύζωιος Ἀντιοχείας 9· 85· 90).
 Εὔησος 155,1· (321).
 εὐκτήριοι οἰκοι 101,2· 103,1· οἰκοι προσευχῶν 74,2· 75,2·
 85,3.

- (εύνομιανισμὸς 372).
 Εὔνόμιος 129,1· (90· 249).
 Εὔριπίδης 127,1· (244).
 (Εὔσέβιος Βερκέλλης 11).
 Εὔσέβιος Κωνσταντινουπόλεως
 76,3.
 (Εὔσέβιος Νικομηδείας 46).
 (Εὔσέβιος Σαμοσάτων 12· 26· 30·
 62· 370).
 Εὔσέβιος (Ιερεὺς) 114,1· 120,1·
 (195· 214· 229).
 (Εὔσεβωνᾶς 152).
 Εὔσινός 79,5· (61· 131).
 (Εὔσταθιος Ἀρμενίας 125).
 Εὔσταθιος Σεβαστείας 76,3· 87,1·
 87,2· 87,3· 89,1· (12· 42·
 47· 60· 61· 63· 66· 67· 72·
 74· 75· 80· 81· 84· 85· 86·
 87· 88· 89· 90· 91· 93· 94·
 120· 122· 124· 125· 129·
 130· 131· 136· 144· 146·
 282· 294· 295· 296).
 (Εὔσταθιος ἀρχιατρὸς 282· 294).
 Εὔστόχιος 153,1· (308· 314· 318).
 Εὔτυχής 101,2· (165).
 Εὔφημιος 100,1· (160).
 Εὔφρατης 85,3.
 Εὔφρονιος Κολωνίας 92,1· (94·
 135· 137· 139· 140· 141·
 144).
 εὐχὴ, —ατ 72,2· 73,1· 87,1· 113,1·
 123,2· 126,1· 131,1· 132,
 3· 133,1· 178,1· (111· εὐχὴ
 βαπτίσματος 25· εὐχαὶ χρι-
 στιανικαὶ 110).
 Εὔψυχιος (ἀγιος) 158,1· (342).
 (Ἐφορος, —οι 259· 326· 333).

Ζ

Ζήνων 137,1· (285)

(ζητήματα θεολογικὰ 13· ζητή-
 ματα ἐρμηνευτικὰ 13)
 (Ζωίλος 282).

Η

- ‘Ηλίας 135,1· (174· 176· 194·
 195· 210· 232).
 ἡμέρα μεγάλη 180,1· ἡμέρα ἐπι-
 σκοπῆς 181,1.
 (ἡμιαρειανὸς 61· 63· 85· 93).
 ‘Ηρα 126,1· (242).
 ‘Ηράκλεια 79,5.
 (‘Ησύχιος 308· 312· 314).
 ‘Ησαΐας 79,1.

Θ

- Θάνατος 75,2· 169,2· 175,2· 184,1·
 (267· 349· 350· 353· 358).
 (Θεοδόσιος 153).
 Θεόδοτος Νικοπόλεως 87,1· 87,2·
 87,3· (61· 62· 93· 94· 119·
 120· 122· 124· 130· 136·
 139).
 (Θεόδωρος Μοψουεστίας 168).
 (Θεόδωρος μοναχὸς 365· 374).
 Θεολογία 76,4.
 (Θεολογικὴ σχολὴ 153· 166).
 (Θεολόγος 153· 166).
 Θεὸς 72,1· 73,1· 74,1· 74,3· 75,4·
 75,5· 76,4· 77,1 78,1· 79,2·
 79,3· 79,4· 79,6· 83,1· 84,1·
 85,1· 85,2· 85,4· 87,4· 91,1·
 91,2· 93,1· 101,2· 105,1·
 106,1· 109,1· 111,1· 113,1·
 116,3· 118,1· 121,1· 124,1·
 125,1· 126,1· 128,1· 131,1·
 144,1· 148,1· 151,1· 153,1·
 154,2· 160,1· 161,1· 162,1·
 167,1· 169,2· 170,1· 171,1·

- 173,1· 174,1· 175,1· 176,1·
 179,1· 180,1· 182,1· 183,1·
 184,1· (104· 112· 113· 193·
 366· 376· 386).
θεότης 173,1· 175,1· 175,2· (θεότης
 τοῦ Υἱοῦ 63· θεότης τοῦ
 Πνεύματος 61· 63).
 (Θεσσαλονίκη 65· 158· 161· 164).
 (Θεόφιλος Ἐλευθερουπόλεως ἡ Κα-
 σταβάλων 60· 61· 85· 87·
 131).
θεόφιλος Κίλιξ 89,1.
θεόφραστος 102,1.
θηβαῖοι 85,3· (109).
 (Θηβαῖς 109).
θησεὺς 186,1· (400).
θρασύμαχος 102,1.
 (θρησκεία χριστιανική 253).
θυσίαι 76,4.
- I**
- (Ιβηρία 118).
 (Ιδρύματα 174· 309· 329· 390).
 (Ιεράρχαι 63).
 Ιερεύς, —εῖς 94,1· (194· 195·
 206· 214· 229).
 Ιεροκλῆς 134,1.
 Ιεροσόλυμα 76,4.
 (Ιερώνυμος 22).
 Ιλλυρικὸν 71,1· (344).
 (Ιμέριος 195).
 (Ινδικτος 184).
 (Ινοκέντιος 93· 114).
 (Ιοβῖνος 154).
 Ιουδαῖοι 76,4.
 Ιουδαισμὸς 76,5.
 Ιουλιανὸς 130,1· (9· 249· 251·
 252· 368).
 (Ιουλιανὸς σοφιστὴς 256)
- (Ιουλιανός τις 283· 304).
 (Ιούλιος Α' 48).
 (Ιουλίττα 238· 239).
 Ιππίας 102,1.
 Ιρις 79,5· (67· 300).
 Ιστορικοὶ 170,2.
 Ιστρός 101,1.
 Ιταλία 75,1· (11· 286· Βόρειος
 Ιταλία 13· 24· 52).
 (Ιωάννης μοναχὸς 365· 368).
 Ιωάννης Χρυσόστομος 153· 166·
 251· 348· 349).
 Ιώβ 79,1· 171,1.
 (Ιωνία 61).
- K**
- (καθηγητὴς τῆς ρητορικῆς 249·
 250· 254· 261).
καιάδας 132,3.
καισάρεια Καππαδοκίας 75,1· 79,5
 155,1· (9· 72· 116· 152· 161·
 174· 176· 178· 193· 202·
 203· 208· 211· 212· 220·
 224· 250· 266· 269· 284·
 308· 309· 312· 316· 321·
 322· 324· 328· 332· 380·
 382· 385).
 (Καισάρεια Παλαιστίνης 10).
καισαρεὺς 71,1· (194· 209).
καισάριος 111,1· (194· 195· 204·
 205· 223).
 (καλλιγράφος 398).
καλλισθένης 153,1· (308· 314·
 316· 320).
κανόνες 86,1· 104,1.
 (κανονισμοὶ 180).
καππαδόκης, —αι 102,2· 133,1·
 134,1· (24· 161· 165· 173·
 194· 203· 220· 224· 270).

- Καππαδοκία** 75,1· (12· 16· 53·
54· 61· 92· 98· 102· 116·
118· 128· 129· 165· 173·
174· 176· 194· 195· 208·
210· 222· 224· 226· 232·
238· 250· 252· 260· 261·
282· 289· 316· 318· 324 -
325· 329· 340· 349· δευτέρα
Καππαδοκία 260· 266· Βό-
ρειος Καππαδοξία 92).
καρπτὸς Πνεύματος 84,1.
(Καρτέριος 166).
καύχημα τοῦ σταυροῦ 72,2.
Κεφαλλῆνοι 119,1.
κήρυγμα 72,2· 73,1· 173,1· (165).
Κίλικες 169,1.
Κίλικία 89,1· (61· 85· 130· 131·
137· 267· 349).
(Κίτιον τῆς Κύπρου 285).
Κλεάνθης 137,1· (285).
(χληρικὸς, —οι 61· 63· 111· 132·
138· 156· 176· 180· 182·
ἀρειανίζοντες χληρικοὶ 125).
(χληρονομία 206).
κλῆρος 75,2· 81,1.
(κοινόβιον 384· κοινόβια μοναστή-
ρια 109).
(κοινότητες τῆς Ἐκκλησίας 110).
κοινωνία αἴματος τοῦ Κυρίου ἡμῶν
'Ιησοῦ Χριστοῦ 91,1.
κοινωνία, —αι 71,1· 76,2· 76,5·
79,2· 79,3· 79,6 79,7· 80,1·
81,1· 84,1· 87,1· 87,3· 87,4·
89,1· 173,1· (11· 14· 61·
130· 146)· κοινωνία πνεύμα-
τος 72,1· 85,4· κοινωνία
τῶν πνευματικῶν χαρισμά-
των 75,2· κοινωνία πίστε-
ως 100,1· κοινωνία τῶν εὐ-
χῶν 180,1· κοινωνία αἱρε-
τικῶν 175,2· κοινωνία μυ-
στηρίων 75,4.
κοινωνίδες τῆς θείας καὶ μακαρίας
φύσεως 75,4.
Κολωνία 90,1· 91,2· (94· 138· 140·
144).
(Κολωνιᾶται 94).
Κομανικὴ 96,1.
(κομενταρήσιος 342).
Κορσάγιανα 155,1· (320).
(κρατικὸς λειτουργὸς 64· 192·
220· 268· 309· δημόσιος
λειτουργὸς 311).
κρίματα 167,1· 169,1· 169,2.
κρίσις 169,2.
κριτής 101,1· 180,1· 181,1.
κτίσμα 173,1· (249· 285).
Κύριλλος Ἀρμενίας 87,4.
Κύριος 72,1· 72,2· 73,1· 74,1· 75,1·
75,2· 75,3· 76,1· 77,1· 77,2·
81,1· 82,1· 85,1· 85,2· 85,4·
86,1· 87,4· 90,1· 91,1· 93,1·
95,1· 96,1· 97,1· 100,1·
101,1· 101,2· 111,1· 114,1·
115,1· 124,1· 126,1· 128,1·
144,1· 145,1· 146,1· 158,1·
159,1· 165,1· 167,1· 169,2·
170,2· 171,1· 172,1· 173,1·
175,2· 177,1· 181,1· 182,1·
184,1· (346).
Κωνσταντινούπολις 76,3· (10· 46·
54· 65· 209· 250· 251· 261·
264· 346· 348· 349).
(Κωνστάντιος 9· 10· 47).
(Κωνσταντῖνος Μέγας 184· 238).

Λ

- Λαιστρυγόνες** 119,1.
Λάμψακος 79,5· (87).

- (Λαοδίκεια 76).
 (λειτουργία 111). λειτουργία θυ-
 σιαστηρίου 104,1.
 Λεόντιος σοφιστής ἢ Ἰουλιανὸς
 181,1· (249· 250· 254· 256·
 257· 258· 259· 260).
 (Λιβάνιος 250· 251· 270· 271· 274·
 276· 277).
 Λιβέριος Ρώμης 76,3· (9· 48· 61·
 86· 131).
 Λίβυς, —ες 85,1· 85,3.
 (Λούκιφερ Καλάρεως 50).
 (Λυκία 61).

M

- (Μάγνος 366).
 μαθηταὶ τοῦ Κυρίου 75,4· 100, 1·
 (158).
 μαινάδες 132,1.
 Μακκαβαῖοι 169,2.
 (Μακάριος μοναχὸς 365· 368).
 μακαρισμὸς 162,1.
 Μακρίνα 79,3· (110).
 Μάξιμος 119,1· (195· 226· 228).
 Μαρία 175,1.
 Μάρκελλος 76,5· 85,1· (10· 50·
 93· 104· 112).
 (Μαρτινιανὸς 224· 250· 261).
 μάρτυς, —ες 101,1· (152· 162·
 164· μάρτυς Θεσσαλονικεὺς
 163).
 Μασσαγέται 132,3.
 (Μασσαλιανὸν 175).
 (Μεδιόλανα 10· 12· 52· 54· 65).
 Μελέτιος Ἀντιοχείας 87,3· 95,1·
 (10· 11· 12· 26· 50· 62·
 94· 119· 128).
 (Μελέτιος ἀρχιατρὸς 282· 298).

- Μελιτηνὴ 76,3· (94).
 Μεμνόνιος 116,2· (220).
 Μέση 85,2.
 Μεσοποταμία 79,2.
 μετάνοια 85,3· 85,4.
 (μητρόπολις 102).
 (μητροπολίτης 266· μητροπολί-
 της δρθόδοξος 261).
 Μίλων 135,1· (274).
 μισθαποδοσία 124,1.
 μισθὸς 128,1· 169,2· μισθὸς ὑπο-
 μονῆς 170,2.
 Μονογενὴς 75,4.
 (Μόδεστος 64· 118· 192· 193·
 196· 197· 199· 200· 202).
 (Μοισία 344).
 (μοναρχία 104· 113).
 (μοναρχιανίζουσαι ἀντιλήψεις 112·
 μοναρχιανικαὶ ἀπόφεις 113).
 (μοναρχιανισμὸς 10· 50).
 (μοναρχιανοὶ 99).
 (μόνασις 284).
 (μοναχικὴ δισκηστὶς 366).
 (μοναχική, —αὶ κοινότης, —ες 110·
 376· 385).
 (μοναχικὸς βίος 60· 63· 66· 103·
 108· 325· 366· μοναχικοὶ
 ἡγέται 129).
 (μοναχισμὸς 109).
 (μοναχὸς, —οἱ 155· 158· 206· 365·
 366· 368·
 Μωυσῆς 86,1· 135,1· 170,2·

N

- (Ναζιανζὸς 205).
 (Νεκτάριος 346· 348· 349· 350).
 (Νεοκαισάρεια 92· 93· 98· 102·
 110· 112· 195· 281· 288).
 (Νεοκαισαρεῖς 110).

(νεοπλατωνιστής 251).

(Νεστρίος Κωνσταντινουπόλεως 169).

Νίκαια 73,1.

(Νικομήδεια 250).

Νικόπολις 87,1· 87,3· 92,1· (62· 94· 119· 125· 135· 136· 140· 142· 144).

(Νικοπολίται 94· 137).

νομική λατρεία 76,4.

νόμος 183,1· θεῖος νόμος 154,3.

(νουμεράριος, —οι 310· 328· 329· 330).

Νῷε 170,2.

Ξ

(Ξέρξης 274).

Ο

Οδύσσεια 132,1.

Οδυσσεὺς 119,1· 132,1.

οἰκέται 153,1· 154,2.

οἰκονομίαι Θεοῦ 161,1.

οἶκος Κυρίου 82,1.

οἰκουμένη 75,1· 75,3· 76,4· 101,2· 118,1· (225)· οἰκουμένης βαθρον 132,3.

Ολύμπιοι 141,1.

(Ολύμπιος 281· 282· 284· 287· 288).

Ομηρος 119,1.

δμολογία 72,2· 79,7· 87,2· (11)· δμολογία πίστεως 76,3· (62· 86· δρθόδοξος δμολογία 67· 84).

(δμολογιακαὶ προτάσεις 130).

(Ομοιοι 9).

(Ομοιουσιανοὶ 61).

δμοούσιος 72,2· 76,3· (46).

δμοτίμως 72,2.

δνομα Χριστοῦ 85,4· 128,1.

δρθόδοξα 72,2· (12· 22· 27· 61·

62· 81· 153· 249· 321·

347· 354).

(δρθόδοξος, —οι 9· 10· 12· 14·

15· 29· 33· 61· 63· 67· 76·

86· 94· 102· 118· 120·

142· 144· 145· 153· 166·

168· 294· 354· δρθόδοξος

Χριστιανὸς 371· δρθόδοξοι

ἀπόψεις 62· 170· δρθόδοξος

μερὶς 137· δρθόδοξον μέ-

τωπον 147· δρθόδοξος συνεί-

δησις 309.

'Ορφανήνη 155,1· (320).

(Ούρβικιος μοναχὸς 365· 376· 377).

(Ούαλεντινιανὸς Α' 9· 15· 33· 61· 86).

(Ούαλεριανὸς Ἀκυλῆτας 11· 22· 24· 309· 320· 321).

(Ούάλης 15· 26· 28· 33· 61· 62· 84· 86· 93· 118· 174· 178· 193· 196· 250· 258· 260· 264· 347· 354· 368).

(Ούλφιλας 165).

(Ούννοι 145).

Π

πάθη Χριστοῦ 75,3.

Παλαιστίνη 79,2· 85,2· (85).

Παλαιστινὸι 85,3.

παλιγγενεσίας λουτρὸν 170,2.

Παλλαδία 143,1· (282· 291· 292).

(Παλλάδιος 367· 396· 397).

(Παμφυλία 61).

πάπας 88,1· (129).

παραδόσεις ἀποστολικαὶ 72,2· πα-
ραδόσεις πατρικαὶ 75,2· πα-

- ράδοσις βαπτίσματος 173,1·
 (παράδοσις χειρόγραφος 309·
 380).
- παρακαταθήκη 74,3· 173,1· 184,1.
- Παράληπτος 76,5.
- παραμυθία 169,2· 170,2· 171,1.
 (παρατάξεις χριστιανικαὶ 61)
- παρθενία 85,2.
 (Παρνασσεῖς 92· 98).
 (Παρνασσὸς 92· 97).
- πατέρες 71,1· 72,1· 76,3· 77,1·
 104,1.
- Πατήρ 72,2· 75,4· 173,1· (25· 63·
 80· 104· 113· 249).
- (Πατρόφιλος Αἰγῶν 60· 88· 89·
 91).
- Παυλῖνος 76,5· (10· 11· 12· 15·
 42 - 43· 50).
- (Παῦλος ἀπόστολος 153).
 (Πεισίστρατος 269).
- Πενθεὺς 132, 1.
- περιτμηθήσεσθαι 76,4.
- (Πέτρος Ἀλεξανδρείας 12).
- (Πέτρος Σεβαστείας 63).
- πηγὴ τῆς ἀγιότητος 173, 1.
- πίστις 71,1· 72,1· 73,1· 74,3·
 75,4· 75,5· 76,3· 77,2· 79,
 5· 79,7· 85,4· 86,1· 87,2·
 87,3· 89,1· 101,1· 101,2·
 173,1· (63· 67· 93· 288·
 372)· πίστις εἰς Θεὸν 77,
 1· 79,3· (πίστις δρθόδοξος
 112· πίστις χριστιανικὴ
 367).
- (Περὶ πίστεως 13).
- πλάνη 76,2· 185,1· (60).
- Πλάτων 102,1.
- (Πλούταρχος 222).
- Πνεῦμα "Ἄγιον 72,2· 75,4· 77,1·
 79,6· 83,1· 85,4· 101,1·
 101,2· 173,1· (13· 25· 63·
 104· 110· 172).
- πνεύματα τῆς πονηρίας 74,1·
 75,4. (Περὶ Πνεύματος ἀ-
 γίου 13).
 (πνευματομαχία 372).
- πνευματομάχοι 76,3.
- Ποδανδρὸς 118,1· 132,3· (250·
 266· 269).
 (ποιμενάρχης 178).
- Ποιμένιος 87,2· 91,1· (94· 136).
- ποιμὴν, —ες 72,2· 75,2· 91,2· (22·
 139· 309).
- ποίμνιον, —α 72,2· 75,2· 76,2·
 77,1· 83,1· 86,1· 94,1· (130·
 308· 313).
- πολιτεία κατὰ τὸ Εὐαγγέλιον 85,2.
- Πολυδάμας 135,1· (274).
- πολυθεῖα 75,4.
- Πόντος 105,1· (65· 91· 92· 94·
 95· 102· 110· 136· 144· 146·
 281· 284· 285· 286· 300·
 320· 321· 344· 346· 365·
 375).
- πρεσβυτέριον 85,1.
- πρεσβύτερος, —οι 72,2· 75,2· 87,2·
 104,1· 106,1· 160,1· (11·
 12· 43· 61· 94· 128· 153·
 158· 175· 270· 331· 332·
 338· 340· 380· 382· 385).
- (προβλήματα θεολογικὰ 62).
- προσδοκία 180,1.
- προσευχὴ, —αὶ 73,1· 75,3· 79,5·
 85,3· 85,4· 87,2· 91,2· 93,1·
 99,1· 101,2· 180,1· (109·
 111· 156· 175· 346).
- (πρόσωπον, —α 104· 112· 113).
- προφήτης 77, 1· 79,1· (53).
- Πρωταγόρας 102,1.
- Πυθαγόρειοι 130,1· (259).

P

- (ρητορική 249).
 (ρητοροδιδάσκαλος 250).
 (Ρώμη 9· 10· 11· 12· 15· 27· 30·
 32· 47· 48· 54· 61· 128·
 131).

S

- (Σάρβιας 164).
 σαββατίζειν 76,4.
 (σαβελλιανὰ φρονήματα 99).
 (σαβελλιανικὸς μοναρχιανισμὸς 93).
 (σαβελλιανιστὴς 81).
 Σαβέλλιος 79,6· 85,1· (50· 104).
 Σαβῖνος 72,1· 73,1· (10· 18· 22).
 Σαγκτίσιμος 88,1· (11· 12· 26·
 42· 43· 94· 128).
 Σαμόσατα 173,1· (118· 365).
 σάρκωσις 76,4.
 Σάσιμα 154,2· (318).
 Σάταλα 87,3· 87,4· (94· 118· 119·
 123).
 σατανᾶς 85,2.
 Σεβάστεια 81,1· 87,2· (62· 63·
 129· 130 - 131· 282).
 Σελεύκεια 76,3.
 (Σικελία 286).
 Σιλουανὸς Ταρσοῦ 79,4· (61· 78·
 85· 131).
 Σιμωνίδης 132,2.
 (Σκυθία 344).
 Σκῦθοι 132,3· (16).
 Σκύλλα 119,1· (228).
 Σόλων 132,3· (269).
 Σουλπίκιος 161,1.
 σοφιστής, —α 129,1· 130,1· 135,1·
 136,1· (249· 250· 254).
 Στρατήγιος 80,1· 81,1.
 Στωικός, —οι 144,1· (285).

(Σύβαρις 286).

(συλλογὴ 14· 153).

σύλλογος 76,3.

σύμβολον, —α 79,6· (11· 61· 93·
 117). (σύμβολον τῆς Νικαίας
 61· 131· σύμβολον δρθιοδέξον
 63· (σύμβολον τοῦ Σιρμίου 9)).

συμβουλία τοῦ Πνεύματος 91,1.

συμπρεσβύτερος, —οι 75,5· 76,1·
 87,3· 88,1· 95,1.συνάφεια 75,1. συνάφεια πνεύματος
 74,1. συνάφεια πνευματικὴ
 100,1.

συνδιάκονος 72,1· 72,2· 73,1· 153,1

συνεργία 72,2· 87,1· συνεργία Θεοῦ
 178,1· συνεργία πνεύματος 78,1.σύνοδος, —οι 86,1· 87,2· 89,1·
 155,1· 158,1· 167,1· (12·
 91· 93· 95· 102· 131· 147·
 320· 321· 349· σύνοδος τῆς
 Νικαίας 116 - 117· Β' Οἰκουμενικὴ σύνοδος 12· ἀρετανικὴ σύνοδος τῆς Ἀγκύρας
 (358) 46· σύνοδος Κωνσταντινουπόλεως (360) 47· σύνοδος Λαμψάκου (364) 61·
 86· 131· σύνοδος Σελευκείας (359) 46· σύνοδος Τυάνων 76,3· (σύνοδος Ρώμης 12·
 σύνοδοι ἀντιαρειανικαὶ 24).

Συρία 79,4· Συρία Κοίλη 79,2.

Σύροι 85,3.

(σχισματικοὶ 15).

σῶμα 75,1· σῶμα τῆς Ἐκκλησίας
 76,2· (ἀνθρώπινον σῶμα 377·
 οὐράνιον σῶμα 377).Σωφρόνιος 173,1· (194· 195· 203·
 204· 208· 214· 216· 220·
 221· 222· 224· 229).

Τ

τάγμα ιερατικῶν 104,1· τάγμα τῶν μοναστῶν 106,1.
 (Ταρσὸς 153· 167· 349).
 (Ταῦγετος 267).
 Ταῦρος 107,1· (193· 198).
 τέλειος 173,1
 Τερέντιος 152,1· (11· 93· 118· 119· 312· 365· 371).
 τετρακτύς 130,1· (258).
 (Τιμόθεος χωρεπίσκοπος 175).
 (Τραῖανδρς 354).
 (Τρέβηρα 65).
 (τριαδικαὶ ὑποστάσεις 112).
 (τριαδικὸν πρόβλημα 47).
 (τριαδολογικὸν πρόβλημα 153).
 Τριάς 72,2· 73,1· 75,4.
 (Τύανα 128· 129· 250· 266· 267).
 Τυανεῖς 108, 1.

Υ

Υἱὸς 72,2· 75,4· 75,5· 173,1· (25· 63· 80· 104· 113· 377).
 Υμήτιος 116,2· (220).
 (Υπάτιος 152· 156).
 (ὑπηρέται 308· 309· 314· 315· 318).
 (ὑποδιάκονοι 182).
 (ὑπολογισταὶ 310).
 ὑπόστασις, -εις 76,5· 85,4· (104· 112· 113).
 ("Υψις 98).

Φ

(Φαλέριος 282· 300).
 Φαῦστος 88,1· (63· 94· 128).
 (Φῆστος 366).
 (φιλαρειανικὴ πολιτικὴ 347).
 (φιλαρειανός, —οι 15· 64· 84· 94· 118· 130· 196· 260).

(φιλορθόδοξος 86).
 φίλος 116,2.

φιλοσοφία 141,1· (289).
 (φιλόσιφοι 285).
 Φιρμῖνος 156,1· (309· 322· 324· 325).
 (Φιρμῖνος (πάππος τοῦ Φιρμίνου 324).

Φοίνικες 85,3
 (φορολογία, — αι 198· 199· 310· 326· 328· 329).
 (φορολογικὴ νομοθεσία 258· φορολογικὸς ἐπόπτης 220· φορολογικὸς ἔφορος 202· φορολογικὸς ὑπάλληλος 250· 330 - 331).
 (φορολόγοι 258).
 (φόρος, — οι 250· 258· 259· 310· 326· 331 - 332).

(Φρεάντλης 285).
 (φρόνημα χριστιανικὸν 367).
 φρόνημα σαρκὸς 85,2.
 (Φρόντων 94· 136· 144).
 φύσις 75,4· θεῖκὴ φύσις 175,2.
 (θεῖα φύσις τοῦ Χριστοῦ 153).
 φύσις τοῦ Μονογενοῦς 175,2·
 (ἀνθρωπίνη φύσις τοῦ Χριστοῦ 153).

Χ

Χαλκηδὼν 79,5.
 χάρις τελειοποίος 173,1.
 (χάρισμα θεραπευτικὸν 152).
 (Χάρων 267).
 Χαρώνεια 132,3
 (χειρόγραφα 14· 205).
 χειροτονία 76,3· 76,5· 88,1· (11· 50· 53· 62· 63· 93· 128).
 Χριστιανὴ 169,1· (397).

(χριστιανικός δινθρωπισμός 281).

χριστιανισμός 76,5· (165· 249·

251).

Χριστιανός, — οι 74,3· 75,2· 76,4·

82,2· 101,1· 102,1· 103,1·

111,1· 113,1· 166,1· 171,1·

182,1· 183,1· (22· 118· 165·

166· 249· 251· 254· 393).

Χριστός 71,1· 72,2· 74,1· 74,3·

75,3· 76,2· 77,1· 77,2· 79,3·

82,2· 84,1· 86,1· 101,2·

124,1· 175,2· 184,1· (112·

249).

χωρεπίσκοπος, — οι 104,1· 158,1·

159,1· (175· 180· 185· 310·

328· 329).

Ψ

ψυχή, — αι 71,1· 72,1· 73,1· 74,3·

75,2· 75,3· 78,1· 79,2· 79,3·

80,1· 85,1· 85,4· 86,1· 89,1·

101,1· 105,1· 113,1· 124,1·

127,1· 132,1· 137,1· 140,1·

169,1· 169,2· 170,2· 171,1·

173,1· 175,2· 178,1· 179,1·

180,1· 181,1· 182,1· 183,1·

Ω

ᾶρα 180,1

('Ωριγένης 110).

('Ωριγένης ρήτωρ 249· 252).

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς Δυτικοὺς ἐπίσκοπους.	σελ.	9
71. Ἐπιστολὴ 70 ἀνεπίγραφος περὶ συνόδου	»	14
72. Ἐπιστολὴ 90 πρὸς τοὺς ἐπίσκοπους τῆς Δύσεως.	»	18
73. Ἐπιστολὴ 91 πρὸς Οὐαλεριανὸν ἐπίσκοπον Ἰλλυριῶν.	»	22
74. Ἐπιστολὴ 242 πρὸς τοὺς Δυτικοὺς ἐπίσκοπους.	»	26
75. Ἐπιστολὴ 243 πρὸς Ἰταλοὺς καὶ Γάλλους ἐπίσκοπους.	»	30
76. Ἐπιστολὴ 263 πρὸς τοὺς Δυτικούς.	»	42
77. Ἐπιστολὴ 197 πρὸς Ἀμβρόσιον ἐπίσκοπον Μεδιολάνου	»	52
Ἐπιστολαὶ πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστεῖας.	»	60
78. Ἐπιστολὴ 79 πρὸς Εὐστάθιον ἐπίσκοπον Σεβαστεῖας.	»	64
79. Ἐπιστολὴ 223 πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστηνὸν.	»	66
80. Ἐπιστολὴ 245 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Θεόφιλον.	»	84
81. Ἐπιστολὴ 250 πρὸς Πατρόφιλον ἐπίσκοπον Αἰγῶν.	»	88
Ἐπιστολαὶ ἐπὶ θεμάτων Ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας.	»	92
82. Ἐπιστολὴ 49 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀρκάδιον	»	96
83. Ἐπιστολὴ 62 πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Παρνασσοῦ	»	96
84. Ἐπιστολὴ 65 πρὸς τὸν Ἀτάρβιον.	»	98
85. Ἐπιστολὴ 207 πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς Νεοκαισαρείας	»	102
86. Ἐπιστολὴ 81 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἰγνοκέντιον	»	114
87. Ἐπιστολὴ 99 πρὸς τὸν κόμητα Τερέντιον.	»	118
88. Ἐπιστολὴ 121 πρὸς Θεόδοτον ἐπίσκοπον Νικοπόλεως	»	128
89. Ἐπιστολὴ 130 πρὸς Θεόδοτον ἐπίσκοπον Νικοπόλεως	»	130
90. Ἐπιστολὴ 195 πρὸς Εὐφρόνιον ἐπίσκοπον Κολωνίας.	»	134
91. Ἐπιστολὴ 229 πρὸς τοὺς κληρικούς τῆς Νικοπόλεως	»	136
92. Ἐπιστολὴ 228 πρὸς τοὺς ἀξιωματούχους τῆς Κολωνίας	»	140
93. Ἐπιστολὴ 246 πρὸς τοὺς Νικοπολίτας	»	142
94. Ἐπιστολὴ 247 πρὸς τοὺς Νικοπολίτας	»	144
95. Ἐπιστολὴ 205 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐλπίδιον	»	146
96. Ἐπιστολὴ 206 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἐλπίδιον.	»	148
Ἐπιστολαὶ πρὸς διαφόρους κληρικούς.	»	152
97. Ἐπιστολὴ 118 πρὸς Ἰοβίνον ἐπίσκοπον Πέρρης	»	154
98. Ἐπιστολὴ 134 πρὸς τὸν πρεσβύτερον Παιόνιον.	»	154

99.	'Επιστολὴ 31 πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὔσεβωνᾶν.	"	156
100.	'Επιστολὴ 154 πρὸς Ἀσχόλιον ἐπίσκοπον Θεοσαλονίκης.	"	158
101.	'Επιστολὴ 164 πρὸς Ἀσχόλιον ἐπίσκοπον Θεοσαλονίκης.	"	162
102.	'Επιστολὴ 135 πρὸς Διόδωρον πρεσβύτερον Ἀντιοχείας	"	166
ΙΑ'	'Επιστολαὶ σχετικαὶ μὲν θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του.	"	174
103.	'Επιστολὴ 94 πρὸς Ἡλίαν διοικητὴν τῆς ἐπαρχίας.	"	176
104.	'Επιστολὴ 54 πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους	"	180
105.	'Επιστολὴ 291 πρὸς τὸν χωρεπίσκοπον Τιμόθεον.	"	184
106.	'Επιστολὴ 170 πρὸς τὸν Γλυκέριον	"	188
ΙΒ'	'Επιστολαὶ πρὸς πολιτικοὺς ἀρχοντας	"	192
107.	'Επιστολὴ 110 πρὸς τὸν ὑπαρχὸν Μόδεστον.	"	196
108.	'Επιστολὴ 279 πρὸς τὸν ὑπαρχὸν Μόδεστον.	"	198
109.	'Επιστολὴ 280 πρὸς τὸν ὑπαρχὸν Μόδεστον.	"	200
110.	'Επιστολὴ 281 πρὸς τὸν ὑπαρχὸν Μόδεστον.	"	202
111.	'Επιστολὴ 32 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	202
112.	'Επιστολὴ 76 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	208
113.	'Επιστολὴ 96 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	210
114.	'Επιστολὴ 177 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	214
115.	'Επιστολὴ 192 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	216
116.	'Επιστολὴ 272 πρὸς τὸν μάγιστρον Σωφρόνιον.	"	216
117.	'Επιστολὴ 33 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	222
118.	'Επιστολὴ 75 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	224
119.	'Επιστολὴ 147 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	226
120.	'Επιστολὴ 178 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	228
121.	'Επιστολὴ 196 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	230
122.	'Επιστολὴ 304 πρὸς τὸν Ἀβούργιον	"	232
123.	'Επιστολὴ 84 πρὸς τὸν διοικητὴν.	"	232
124.	'Επιστολὴ 109 πρὸς τὸν κόμητα Ἐλλάδιον	"	238
125.	'Επιστολὴ 107 πρὸς τὴν χήραν Ἰουλίτταν.	"	240
126.	'Επιστολὴ 274 πρὸς τὸν μάγιστρον Ἰμέριον.	"	242
127.	'Επιστολὴ 63 πρὸς τὸν διοικητὴν τῆς Νεοκαισαρείας . .	"	244
ΙΓ'	'Επιστολαὶ πρὸς φίλους καθηγητὰς τῆς ρητορικῆς.	"	249
128.	'Επιστολὴ 17 πρὸς τὸν Ὄριγένην.	"	252
129.	'Επιστολὴ 20 πρὸς τὸν σοφιστὴν Λεόντιον	"	254
130.	'Επιστολὴ 21 πρὸς τὸν σοφιστὴν Λεόντιον	"	256
131.	'Επιστολὴ 35 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ Λεοντίου	"	258
132.	'Επιστολὴ 74 πρὸς τὸν Μαρτινιανὸν.	"	260
133.	'Επιστολὴ 337 πρὸς τὸν Λιβάνιον.	"	270
134.	'Επιστολὴ 338 Λιβάνιος πρὸς Βασίλειον	"	270

135. Ἐπιστολὴ 339 πρὸς τὸν Λιβάνιον	» 274
136. Ἐπιστολὴ 340 Λιβάνιος πρὸς Βασίλειον	» 276
ΙΔ' Ἐπιστολὰ πρὸς διαιφόρους φίλους	» 281
137. Ἐπιστολὴ 4 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	» 284
138. Ἐπιστολὴ 13 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	» 286
139. Ἐπιστολὴ 12 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	» 286
140. Ἐπιστολὴ 211 πρὸς τὸν Ὀλύμπιον	» 288
141. Ἐπιστολὴ 186 πρὸς τὸν διοικητὴν Ἀντίπατρον	» 288
142. Ἐπιστολὴ 187 Ἀντίπατρος πρὸς Βασίλειον	» 290
143. Ἐπιστολὴ 137 πρὸς τὸν διοικητὴν Ἀντίπατρον	» 290
144. Ἐπιστολὴ 151 πρὸς τὸν ἀρχιατρὸν Εὔσταθιον	» 294
145. Ἐπιστολὴ 193 πρὸς τὸν ἀρχιατρὸν Μελέτιον.	» 296
146. Ἐπιστολὴ 194 πρὸς τὸν Ζωἴλον.	» 298
147. Ἐπιστολὴ 329 πρὸς τὸν Φαλέριον.	» 300
148. Ἐπιστολὴ 153 πρὸς Βίκτωρα πρώην ὑπατον.	» 300
149. Ἐπιστολὴ 330 ἀνεπίγραφος	» 302
150. Ἐπιστολὴ 332 ἀνεπίγραφος	» 302
151. Ἐπιστολὴ 293 πρὸς τὸν Ιουλιανὸν	» 304
ΙΕ' Ἐπιστολὰ μεσιτευτικὰ καὶ συστατικὰ.	» 308
152. Ἐπιστολὴ 64 πρὸς τὸν Ἡσύχιον.	» 312
153. Ἐπιστολὴ 72 πρὸς τὸν Ἡσύχιον.	» 312
154. Ἐπιστολὴ 73 πρὸς τὸν Καλλισθένην	» 314
155. Ἐπιστολὴ 278 πρὸς τὸν Οὐαλεριανὸν.	» 320
156. Ἐπιστολὴ 116 πρὸς τὸν Φιρμῖνον.	» 322
157. Ἐπιστολὴ 88 ἀνεπίγραφος πρὸς δῆμοσιον ταμίαν	» 326
158. Ἐπιστολὴ 142 πρὸς τὸν ὑπολογιστὴν τῆς ἐπαρχίας	» 328
159. Ἐπιστολὴ 143 πρὸς ἄλλον ὑπολογιστὴν.	» 328
160. Ἐπιστολὴ 36 ἀνεπίγραφος πρὸς ἔφορον δι' ἐνίσχυσιν.	» 330
161. Ἐπιστολὴ 313 πρὸς ἔφορον	» 332
162. Ἐπιστολὴ 314 ἀνεπίγραφος μεσιτευτικὴ	» 336
163. Ἐπιστολὴ 315 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συγγενοῦς.	» 336
164. Ἐπιστολὴ 317 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ πτωχοῦ	» 338
165. Ἐπιστολὴ 318 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ συμπατριώτου	» 340
166. Ἐπιστολὴ 319 ἀνεπίγραφος ὑπὲρ ἔνου	» 340
167. Ἐπιστολὴ 286 πρὸς ἀρχιψύλακα	» 342
168. Ἐπιστολὴ 331 ἀνεπίγραφος	» 344
ΙΣΤ' Ἐπιστολὰ παραμυθητικὰ.	» 346
169. Ἐπιστολὴ 6 πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Νεκταρίου	» 348
170. Ἐπιστολὴ 269 πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ Ἀρινθαίου	» 352

171. Ἐπιστολὴ 300 πρὸς τὸν πατέρα φοιτητοῦ	»	358
Ἐπιστολαὶ συμβουλευτικαὶ	»	365
172. Ἐπιστολὴ 18 πρὸς Μακάριον καὶ Ἰωάννην	»	368
173. Ἐπιστολὴ 105 πρὸς τὰς διακονίσσας θυγατέρας Τερεντίου	»	370
174. Ἐπιστολὴ 124 πρὸς τὸν Θεόδωρον	»	374
175. Ἐπιστολὴ 262 πρὸς τὸν μοναχὸν Οὐρβίκιον	»	376
176. Ἐπιστολὴ 11 ἀνεπίγραφος πρὸς φίλον	»	380
177. Ἐπιστολὴ 249 ἀνεπίγραφος χάριν εὐλαβοῦς ἀνδρὸς	»	380
178. Ἐπιστολὴ 294 πρὸς Φῆστον καὶ Μάγνον	»	382
179. Ἐπιστολὴ 10 πρὸς χήραν	»	384
180. Ἐπιστολὴ 174 πρὸς χήραν	»	286
181. Ἐπιστολὴ 296 πρὸς χήραν	»	390
182. Ἐπιστολὴ 106 πρὸς στρατιώτην	»	392
183. Ἐπιστολὴ 276 πρὸς τὸν μεγαλύτερον Ἀρμάτιον	»	392
184. Ἐπιστολὴ 292 πρὸς τὸν Παλλάδιον	»	396
185. Ἐπιστολὴ 333 πρὸς γραφέα	»	398
186. Ἐπιστολὴ 334 πρὸς καλλιγράφον	»	398
 Πίνακες ἀντιστοιχίας ἐπιστολῶν	»	402
Εὑρετήρια	»	404
1. Εὑρετήριον χωρίων Γραφῆς	»	404
2. Εὑρετήριον δνομάτων καὶ πραγμάτων	»	406
Πίναξ περιεχομένων	»	420